

ACADEMIA ROMÂNĂ
STUDII ȘI CERCETĂRI

XVI - XVII

STUDII ISTOROROMÂNE

IN COLABORARE CU

M. BARTOLI, A. BELULOVICI ȘI A. BYHAN

III

BIBLIOGRAFIE CRITICĂ — LISTELE LUI BARTOLI —
TEXTE INEDITE — NOTE — GLOSARE

DE

SEXTIL PUȘCARIU

MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE

CULTURA NAȚIONALĂ
BUCUREȘTI

1939

30

~~1308~~

204 40(45) (016) 2/11/5197

4311
2504

ACADEMIA ROMÂNĂ
STUDII ȘI CERCETĂRI
XVI

STUDII ISTOROROMÂNE

ÎN COLABORARE CU
M. BARTOLI, A. BELULOVICI ȘI A. BYHAN

III

BIBLIOGRAFIE CRITICĂ — LISTELE LUI BARTOLI —
TEXTE INEDITE — NOTE — GLOSARE

DE

SEXTIL PUȘCARIU
MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE

01
P39

~~Act. 305~~
Vaiu

476064R

BIBLIOTECA JURĂȚĂRII
CLUJ-NAPOCA

476.064

CULTURA NAȚIONALĂ
BUCUREȘTI

1929

061.12 (498) " 1929 / 1930' (082)

P R E F A Ț Ă

Dialectul istroromân e pe cale de a se stinge. Aceasta justifică îndeajuns întinderea acestei Bibliografii critice, în care am încercat să arăt ce s'a scris până acum despre graiul fraților noștri îndepărtați. Examinând cu atenție scrierile înaintașilor am crezut necesar să arăt contribuția pe care fiecare a adus-o pentru o mai bună cunoaștere a dialectului și să îndrept unele interpretări greșite sau unele erori strecurate în textele publicate de ei. Când aceste texte s'au publicat în cărți greu de procurat astăzi, le-am reprodus, cu note, în acest volum. De-asemena am publicat câteva culegeri inedite.

Aproape toată partea bibliografică e scrisă — precum am arătat în Prefața volumului II — de acum zece ani. În timpul acesta ne-au părăsit patru din autorii ale căror scrieri au fost examinate, T. Burada, Th. Gartner, A. Glavina și I. Popovici. Trebuia oare să modific redacția analizelor mele critice din momentul când autorii lor nu mai erau în viață și nu mai puteau răspunde la cele ce scrisesem despre operele lor? După matură chibzuință m'am hotărît să nu modific nimic, căci dacă despre morți se cuvine să spunem numai binele, despre operele lor trebuie spus adevărul. Ele dăinuiesc și după moartea celor ce le-au scris, cu părțile lor bune și rele, pe care trebuie să le cunoască deopotrivă cei ce vor să clădească pe ele vecinicul adevăr.

N'au fost relevate în această Bibliografie — decât doar în note — studiile istorice și etnografice despre Istroromâni, dintre care cele mai importante se găsesc citate în Introducerea la volumul II. De-asemena au rămas neamintite lucrările filologice care tratează, mai mult incidental, câte o chestiune în legătură cu graiul istroromân, menționate în parte în Gramatică.

Partea cea mai importantă din acest volum rămân «Listele» lui Bartoli, care ne dau o imagine amplă asupra răspândirii celor mai multe cuvinte vechi în satele cu graiu românesc din Istria. Chiar și «notele» la textele publicate în volumul I al acestor «Studii» n'ar fi atât de bogate fără contribuțiile prețioase ale învățatului linguist italian, care și-a luat și sarcina să revadă corecturile acestui volum, propunându-mi unele modificări și completări importante.

Volumul IV — și cel din urmă — va cuprinde un Vocabular istroromân, în care va intra și Indicele pentru volumele II și III.

Amintesc la acest loc că la noi s'au publicat două «Bibliografii» relative la Istria și Dalmația, una de V. A. URECHIĂ, *Bibliographia Istriei, Dalmației și Friul*, București, 1878 (apărută mai întâiu în *Analele Societății Academice*) și a doua de T. GEORGE DJUVARA, *Istria, Dalmația și Friul*, Bibliografie, apărută în «Suplement la Bibliographia Română» No. 3, Martie 1880, Editor: Degemann, București.

Țin să exprim la acest loc mulțumitele mele D-lui Sever Pop, care a binevoit să mă ajute la corectura probelor de tipar, controlându-le cu manuscrisul.

SEXTIL PUȘCARIU

I r e n e o.

Cele dintăiu probe de graiu istroromân le dă, împreună cu câteva știri despre Istroromâni (cf. vol. II, 26) istoricul venețian G. Maria Manarutta (1627—1713), care supt numele F. IRENEO DELLA CROCE publică la Veneția, în 1698, cartea: *Historia antica e moderna, sacra e profana, della città di Trieste*, pag. 334—335. Cele mai multe cuvinte sânt greșit transcrise sau latinizate; totuși ele ne permit să facem unele deducții interesante (§§ vol. II, 2, 13, 15, 18, 20, 21, 36, 49, 55, 72, 82, 98 b β). Lista acestor 23 de cuvinte și construcții a fost reprodusă adesea. Pentru vechimea lor le reproduc și la acest loc, după Popovici II, pag. IX—X, care (tipărind numele greșit: Crace) le-a publicat după copia trimeasă de d-l Dr. Pietro Sticotti, bibliotecar la Muzeul din Trieste:

Anbla cu Domno	ambula cum Domino
Anbla cur Uraco	ambula cum Dracone
Bou	bos
Berbaz	huomo
Basilica	basilica
Cargna	carne
Cassa	casa
Cass	caseus
Compana	campana
Copra	capra
Domicilio	domicilium
Filie mà	mie figlie
Forzin	forceps
Fizori mà	miei figliuoli
Fratogli mà	miei fratelli
Lapte	latte
Matre mà	mater mea
Mugliara mà	mia moglie
Padre mà	mio padre
Puine	pane
Sorore mà	mea soror
Vino	vino
Urta ova	una ovis.

1819

Feretic'.

În «Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena» vol. IX (Zagreb, 1904), pag. 12—20, publică Ivan Milčetić o notiță intitulată *Vlaški i stari romanski jezik na Krku* (Limba valahă și veche romană din Veglia), relevând un articol publicat în No. 11 din anul 1903 al gazetei populare «Pučki Priatelj» (Prietenul poporului), intitulat: *Latinski, talijanski, čuski i vlaški jezik na Krku godine 1819* (Limba latină, italiană, vegliotă și valahă din Veglia în anul 1819), scris de preotul IVAN FERETIĆ (1769—1839), un om învățat, care a lăsat în manuscris o lucrare mai mare, intitulată *Fragmen Historiæ Civitatis et insulæ Veglæ*.

Păreră lui Feretić eră că în vremile de demult, când stăpâneau Romanii, în Veglia se vorbea limba latină. De când Venețienii au pus mâna pe insulă, au introdus limbă italiană. Dar cu toate că această limbă e cea de căpetenie, totuși se vorbește și limba slovenească, pe care o înțeleg cu toții. Dar pe lângă aceste limbi, în Veglia mai este o limbă, cea românească (vlaschi) care deobicei se chiamă «Chiuschi». E o limbă italiană stricată și amestecată; un Italian nu știe ce să creadă despre ea. Mostrele de limbă «chiuschi» pe care le citează Feretić sânt însă vegliote și nu românești, cf. Bartoli, *Dalm.* I 228.

Dar Feretić mai constată că și în Poljica sânt «Vlasi», pe care îi crede o amestecătură de Celți și de Iliri. Ne spune că cel ce merge la Poljica zice că merge la *Vlaško*.

Oamenii se numesc *Vlasi*. Ca probă de limba lor se citează Tatăl nostru și Născătoarea, culese în anul 1809 din graiul viu din Poljica (Poglizza). «În limba aceasta sunetul *s* îl pronunță totdeauna dulce, ca Nemții, iar *c* ascuțit ca Slovenii pe *ç* în *çerov*».

Feretić compară apoi Tatăl Nostru acesta cu cel românesc, spus de niște Bulgari ori Țigani din Banat și constată o asemănare foarte mare, încât Vlasi, după părerea sa, sânt originari din România. Reproducând aceste rugăciuni, Feretić spune că în amândouă «textele a îndreptat (sam okrenul) două trei cuvinte», după cum a auzit în românește.

Dăm în cele următoare în reproducere cele două rugăciuni (după *Zbornik*).

În aparat se dau variantele: A = varianta Algarotti (1824); — C = varianta Cubić (1874); — B = varianta din Brevi Cenni (1861); — Ba = varianta Bajčić; — Bu = varianta Burada; — S = varianta Sajovec (1856).

Tatăl nostru

1. Čače nostru kirlé jesti in çer
2. Neka se sveta nomelu tev

1 Čače] Čače AC Ciacia B Čaču Ba Ciacia Bu Čače S
ile Bu kar le S jesti] esti C iesti B ši Ba ești Bu ši S

kirlé] karle Ba ca-
in] în B en BaS

3. Neka venire kragliestvo to
4. Neka fiè voglia ta, kassi jaste in çer, assasi prepemint
5. Pire nostre dessa kazi da ne astecz
6. Si lasne delgule nostre, kassisi noj lessam al delsnic a nostri
7. Si nun lessaj in ne nappasta
8. Nego ne osloboda de rev. Assasifi.

Născătoarea

1. Sora Maria pliena de millosti Domnu kutire
2. Blagoslovitest tu intre mulierle, si blagoslovituj ploda della Utrobba ta Isus
3. Sore Maria Majula Domnu roghè Domnu za noj akmoçe si in vrajme de morte a nostru. Assasifi.

in Bu çer] çel A çer C cer B Bu çer BaS. — 2 Neka se] Nekase AB sveta] spuné BaS sfete Bu nornelu] numelu C numele BBu om. BaS tev] om. BaS teù Bu. — 3 Neka] om. BaBuS venire] om. BaBuS kragliestvo] kragliestvo B om. Ba BuS to] om. Ba BuS. — 4 Neka] om. BaBuS fiè] fie B Bu om. BaS voglia] volja BaS volia Bu ta] a te BaS kassi] kum Ba BuS jaste] este B om. BaS e Bu in] in BBu en BaS çer] çel A cer BBu çer BaS assasi] assa si C așa și B Bu așá și BaS prepemint] pre pemint CBaS pre pământ BBu.—5 Pire] pire B Pera BaS Părea Bu nostre] nostra B dessa kazi] de ssaka zi C de saka zi B sakazi BaS de saca zi Bu da ne] de nam BaS da ne Bu astecz] ostecz A astez C BaS astáz B astází Bu. — 6 Si] Și BBu om. BaS lasne] lasene A las ne CB Odprosté nam BaS las Bu delgule nostre] delgule C dužan BaS nostre pecata Bu kassisi] kassisi A kassi si C ka și și B ka și BaS ca și Bu noj] noi B noi C Ba Bu lessam] Lesám B odprostim BaS lesam Bu al] a lu BaS a Bu delsnic a nostri] delsnica nostri C delsnica nostri B nostri dužnic BaS nostora dujnicí Bu. — 7 Si] Și BBu Neka BaS nun] nu C nu na BaS nu ne Bu lessaj] lesaj B tu vezi BaS duce Bu in ne] in ne B en BaS in B nappasta] nepasta C napasta B napastovanje BaS napastá Bu. — 8 Nego] neka BaS Și Bu ne] na BaS osloboda] sloboda B zbavešt BaS zbavešt Bu de] di Bu rev] zvaka slabé BaS Assasifi] Assasifi A Assa si fi C Așa si fi P Amen BaS Așa se fi Bu.

1 Sora Maria pliena de millosti S. M. p. d. milosti ACB S. M. pliră de milosti B Jo pozdravlesk tire, Maria, kare ští pljire de milost Ba Domnu] domnu C Domnul Bu kutire] ku tire CBFu çu tire BaS. — 2 Blagoslovitest tu] blagoslovit est tu CBBu tu ští sriène BaS intre] intra C entru BaS intru Bu mulierle] mulier BaS mulierli Bu si] și BBu și BaS blagoslovituj] blagoslovitui C blagoslovitu'í B tu ští blagoslovite BaS blagoslovitu-í Bu ploda] i plod BaS della] de la BBu dila BaS Utrobba ta] utrobba ta A utroba ta CBBu te utrobe BaS. — 3 Sore] sora C Sora BBu Posvetite BaS Majula] maju lo C Maiula B maja lu BaS Maia Bu Domnu] domnu C Isukerst BaS roghè] roghé C roga BBu rogé BaS Domnu] domnu C om. BaS noj] noi BBu noi grešnič Ba noi grišnič S akmoçe] ak' moçe A akmoçe B akmo BaS acmoçe Bu Si] Și B i BaS și Bu in vrajme de] in vraime de C în vreme de BBu kend čaiste ure BaS morte a nostru] mortea nostru CBBu vrurmo morf BaS Assasifi] Assasifi A Assa si fi C Așa se fi BBu Amen BaS.

Din comparația acestor șapte variante rezultă în mod evident că avem a face cu două tipuri:

1. tipul vegliotoromân
2. tipul istroromân.

Tipul vegliotoromân este cel cules de *Feretic*. Varianta *Algarotti* e o simplă copie a acestuia, reproducând întocmai greșelile și modul de scriere (litere mari, cuvinte nedespărțite etc.) ale originalului. Deosebiri se reduc la inevitabile divergențe ortografice sau neexactități de transcriere (Çaçe: Çăçe, Neka se: Nekase, kassisi: kassisi, Assasifi: Assasifi, millosti: milosti, Utrobba: utróbba, akmoçe: ak'moçe); în înlocuirea lui çer prin cel, de două ori, avem să vedem o italianizare a cuvântului; numai în lasene (în loc de lasne) și mai ales în ostecz (în loc de astecz), care ar putea redă pe â (âstecz) se pare că avem a face cu o deosebire reală de rostire («lasă-ne» în loc de «las'ne»).

Varianta lui *Cubić* se deosebește ceva mai mult de a lui *Feretic*. Dar și aceste deosebiri sânt de natură grafică, întrucât Cubić desparte cuvintele mai bine și le ortografiază altfel (Çaçe: Çăçe, jesti: esti, çer: çer, assasi: assa si, prepemint: pre pemint, astecz: astez, lasne: las ne, nostre *omis*, kassisi: kassi si, noj: noi, delsnic a nostri: delsnica nostri, nun: nu, millosti: milosti, Domnu: domnu, kutire: ku tire, Blagoslovitost: blagoslovit est, blagoslovitui: blagoslovitui, Utrobba: utroba, sore: sora, Majula: maju lo, vrajme: vraime, morte a: mortea); îndeosebi instructiv e cazul lui *dessa kazi* pe care Cubić îl desparte exact în *dessa kazi*, dar, scriind doi *s*, dovedește că a copiat cu pricepere, nu că a transcris după auz, ceea ce de altfel rezultă și din reproducerea tuturor formelor greșite sau neexacte ale lui *Feretic*. O deosebire de rostire am putea vedeà la rigoare numai în *numelu* (în loc de *nomelu*), *nepasta* (în loc de *nappasta*) și *intra* (în loc de *intre*).

Același tip e desigur cel al lui *Antonio Marco A. Impastari* din «*Brevi cenni*», care de asemenea reproduce greșelile lui *Feretic*, la care se mai adaugă ale lui *Burada*. Cum originalul nu l-am putut vedeà, nu vom intra în amănunte, căci transcrierea lui *Burada* este evident români-zată și neexactă.

Al doilea tip e cel istroromân. El se deosebește de al lui *Feretic* și este identic — afară de foarte mici deosebiri grafice (čacu: čăce, grešnic: grišnic) — cu varianta *Bajčić* și *Sajovec*, având exact aceleași lipsuri («numele tău, vie împărăția ta, fie...») și greșeli de transcriere (ču în loc de *ku*).

Proba dată de *Burada* pare a fi o alcătuire a acestuia din amândouă tipurile, cu românizări evidente (*pământ*), uneori cu apropieri de limba latină sau italiană (*pecata*). De tipul vegliotoromân, pe care-l cunoștea din «*Brevi cenni*», amintesc cuvinte ca *sfete*, *las*, *lesam*, *năpastă*, *rev*, *așa să fi* etc., de tipul istroromân cuvinte ca *dunjnici*, *zbaveșt* etc. și mai ales lipsa lui «vie împărăția ta».

În sfârșit avem un fragment de «Tatăl nostru» vegliot dat de *Ive*, care e însă atât de stâlcit, încât nu putem alege mult din el. Iată-l: *ćacė nōstru kále jāste... prepemint... svėtit nūmele tev, se dāne hl̄bu de svaka zi... dōna vedė (?)*.

Cu privire la limba rugăciunilor vegliotoromâne observăm următoarele:

Tatăl nostru

1. *kirle* va fi una din «îndreptările» lui Feretić, în loc de *cărle*;
2. *sveta]* *svetė*. — *nomelu]* în loc de *numele* sau *lumele*, iarăși o «îndreptare», apropiat fiind de *nome* italianesc;
- 3—4. *neka venire* e o construcție de neînțeles; am așteptă *neka vire*. — *to*, poate fi o formă veche contrasă din *tău*, ca *do < *doo < două*; *no*, *vo < *noo*, **voo < nouă, vouă* (II § 99); ar putea fi însă și forma «neutrală», acordată cu *kragli-estvo*, deci *tev*, *tė*, *to*, ca *gros*, *groșe*, *groso*. Dacă întâlnim la feminin forma *ta*, aceasta probabil trebuie cetită *tė*, căci tot cu *a* e transcris *ę* accentuat final în toate celelalte cazuri: *sveta*, *da*, *osloboda* (II § 35);
5. *Pire]* am așteptă *păra*;
6. *delgule* trebuie cetit *delgurle*, plurarul articulat *dela delg* «greșală». Acesta, ca și *delsnić* «greșitori», corespunde — precum a arătat Bartoli P. 11 — pronunțării serbo-croate locale din Veglia, raportându-se la serbo-croatul literar *dug*, ca *peln*, *velna* la *pun*, *vuna*. La Românii din Istria avem *dug*, *dužnik* (astfel la Bajčić și Sajovec), ca la Croații istrieni. *Delg* este deci o probă sigură că rugăciunile lui Feretić sânt vegliotoromâne.
7. Citește: *si nu ne lasă ănapăste*;
8. *osloboda]* *oslobodė*.

Născătoarea

2. *ploda]* citește *plodu*, precum reiese din genul masc. la *blagoslovitu-i*;
 3. *Majula]* transcriere greșită în loc de *măia lu*. — *vrajme]* *aj pare* a fi o transcriere stângace pentru *ę*.
- În sfârșit dăm în acest loc, spre completare, «Tatăl nostru» istro-român în celelalte variante ce ni s'au mai păstrat:

Tatăl nostru

Varianta *Micetici*, culeasă în 1860 și publicată de Ascoli 75—76 n. și retipărită de *Ive* 2:

1. *Ćacė nostru carle šti en ćer*;
2. *svetija-se te lume (sau: lumele tev)*;

3. veriĵa tã krailiestvo (sau: krailiestvo tã);
4. fia volĵa tã, cãŝi ən ċer aŝa ŝi ən (sau: pre) pemint.
5. Pãra nostra de saca zi dã a noi ástez (sau: ásteze),
6. ŝi perdunãna (sau: perdunã a noi, sau: lass a noi) nostri dug (sau: nostre dugure), caŝi noi lassam lu nostri duznić;
7. ŝi nu na (sau: noi) zepelĵei ən napast,
8. ma zbave noi de rev.

Varianta *Ive* (1881), pag. 2, reprodusã de Gaster, *Crestomatie romãnã*, II, pag. 284:

1. Ćãce nostru, karle jeŝti (sau: ŝti) ən ċer,
2. neka se posveta lúmele tev;
3. neka vire taẽ kraljestvo;
4. fia taẽ volĵa ka ŝi ən ċer aŝa ŝi pre pemint.
5. Pãra nostra de saka zi daẽ a noi ásteze;
6. ŝi las a noi nostre dúgurle, ka ŝi noi lasam lu nostri duznić;
7. ŝi nu na traže ən tentaciun,
8. ma liberaẽ noi de rev. Aŝa fia.

Variantele *Glavina*:

a) Din «Unirea» din Blaj XIV (1904), pag. 79, în transcriere foneticã:

1. Țãte nostru cãre¹⁾ jeŝti ən²⁾ țer;
2. neca se posvetẽ numele³⁾ tev⁴⁾;
4. cum aĩ ən țer asã neca fiĵe pe⁵⁾ pamínt⁶⁾;
5. pãra nostrẽ țã de tote zilele de ne o⁷⁾;
6. si ne oprostẽ pecãtele nostre cum ŝi noi oprostim cãri⁸⁾ ne uredesc,
7. si nu duțe pre⁹⁾ noi ən¹⁰⁾ nãpast,
8. scãpeț¹¹⁾ ne pe⁹⁾ noi de țel reav. Amen.

b) Din «Calindaru», pag. 18 (cu ortografia de acolo):

1. Ciãce nostru carle ŝti în ċer,
2. posveti-sa numele tev;
3. neca vire cesaria tea,
4. fie volĵia tea, cum e în ċer ŝã ŝi pre pemint;
5. Pira nostrea cea de tote zilele dea-ne-v-o astez

¹⁾ Am așteptã: *cãrle*.

²⁾ Scris: *în*.

³⁾ Am așteptã: *lumele*.

⁴⁾ Lipsește «vie împãrãția ta, fie voia ta».

⁵⁻⁶⁾ Recte: *pre pemint*.

⁷⁾ Am așteptã *vo*; lipsește «ustãzi».

⁸⁾ Am așteptã: *cãrl'i*.

⁹⁾ Dacoromãnsm II § 210.

¹⁰⁾ Scris: *în*.

¹¹⁾ Dacoromãnism II § 197.

6. și ne scuzeà pecatele nostre cum și noi scuzeain lu celii carlii ne ofendesc;

7. Și nu duce pre noi în napast

8. Și scăpea de cela reav. Amin.

c) Comunicat lui A. Viciu pe o cartă poștală din 26 Aprilie 1905 (cu ortografia lui Glavina):

1. Csacse nostru, karle ști în cser,

2. posveti-sa numele tev,

4. fie volia té, kum ie în cser șa și pre pamint,

5. pâra nostré csa de tote zilele (sau: saka zi) dé ne vo aștez

6. și ne scuzea (sau: oprostea) pe katele nostre, kum și noi skuzeain lu cselji karlii ne ofendesk (sau: uredesc)

7. și nu duce pre noi în napast

8. și ne scăpé de cselá rev. Amen.

1825

Algarotti.

V. Jagić a publicat în «Archiv für slavische Philologie», XXII (1900), pag. 621—622, sub titlul *Rumänisch-kroatischer Vaterunser und Ave-maria aus Poljica auf der Insel Veglia vor dem Jahre 1825*, două rugăciuni vegliotoromâne («Tatăl-nostru» și «Născătoarea»), pe care le-a găsit pe fețele din năuntru ale unei scrisori. Ca titlu e însemnat *Pater noster et Ave Maria in lingua Poglizana*; la dreapta traducerea latină; dedesubt, scris cu altă mână «N. Algarottius I. Supano p. S. d.». ALGAROTTI — numele său întreg eră Nicolò Udina degli Algarotti (cf. Bartoli, *Dalm.* I 68 notă) — a trimis deci aceste rugăciuni Doctorului Jacob Supan, profesor în Lubliana. De-asupra adresei e însemnat de altă mână — probabil a lui Supan — «5 Ianuarie 1825».

Jagić conchide: Supan, călătorind în insula Veglia, a auzit de limba românească din Poglizza, s'a interesat de ea și cineva i-a trimis aceste mostre, scrise pe la sfârșitul anului 1824, prin Algarotti.

După cele arătate la pag. 8 ș. u., Algarotti a copiat pur și simplu rugăciunile date de Feretic.

Despre mențiunea lui Jagić găsim, supt titlul «*Tatăl nostru*» și «*Ave-maria*» în limba istroromână scrise la 1824, o notiță de I. Bogdan în «Convorbiri literare» XXXIV (1900) pag. 1125, unde se reproduce și textul rugăciunilor.

1840

Löwenthal.

Pe la mijlocul secolului trecut se pare că localnicii din Istria își dădeau seama că graiul vorbit în Valarsa e limbă românească. Aceasta reiese

bunăoară din cartea lui I. LÖWENTHAL, *Der Istrianer Kreis oder die Halbinsel Istrien und die Inseln des Quarnero* (Wien, 1840), care la pag. 19 scrie: «An der Küste wird ein venezianischer Dialekt, im Innern slavisch, kroatisch illyrisch und am Cepichersee wallachisch gesprochen. In den Sitten zeigt sich das Gepräge je der slavischen oder italienischen Abstammung».

Și în *Allgemeine Enzyklopädie* de Ersch și Gruber (Leipzig, 1846) se vorbește, precum am arătat în vol. II, 41, despre Istroromâni.

1846

Covaz.

Dar meritul cel mare de a fi demonstrat cel dintâiu cu probe românitătea locuitorilor din Valdarsa și de a fi atras asupra lor atenția oamenilor de știință, rămâne a lui A. COVAZ, care publică în No. 1—2 al gazetei «L'Istria» din 1846 (ca Appendice dell'Osservatore Triestino) studiul său *Dei Rimgliani o Vlahi d'Istria*.

Istoricii italieni ai acestei provincii, Dr. Pietro Kandler și Carlo de Franceschi (tatăl)¹⁾ se ocupă în repetite rânduri de aci înainte de ei, iar filologi ca Ascoli și Miklosich încep să studieze graiul lor. În «Zora Dalmatiska» (No. 19 și 20 din 1846) apare o traducere croată a acestui articol (cf. Ascoli, pag. 60 n. și Maiorescu, pag. 8). El atrage și atenția scriitorilor noștri. Asachi scrie imediat lui Covaz, rugându-l să-i trimită tot ce va mai scrie despre Istroromâni și anunțându-i că fiul său, venind din Roma, va trece prin Istria să-i cunoască (scrisoarea a fost reproducă de Burada pag. 129—130). În «Arhiva Albinei» se dă, cu o introducere și note, în traducere, studiul lui Covaz, iar Brașovenii îl reproduc în «Foaia pentru minte, inimă și literatură» (No. 18, din 29 Aprilie și 19, din 6 Maiu 1846), după care îl reproduce Ar. Pumnul, în *Lepturariul* său (Tom II, Partea 2, pag. 183—191), cu o notă lungă asupra răspândirii Românilor (pag. 190—191). S. Bărnutiu, T. Cipariu (despre coredența cărora v. I. Popovici, I, 139) și mai ales I. Maiorescu — care este cel ce reproducesc articolul lui Covaz în «Foaie» — se interesează de aproape de conaționalii din Istria; cel din urmă se ho-

¹⁾ PIETRO KANDLER publică: *Della geografia genetica dell'Istria* în «L'Istria», 1846, pag. 45—46; — *Sulla lingua romanica*, în aceeași gazetă, anul 1848, pag. 246 și urm.; — *Dei popoli che abitano l'Istria* în aceeași gazetă, anul 1851, pag. 79; — *Dei Morlacchi che abitano la parte montana della Vena fra il Risano e Pingente*, tot în «L'Istria», VI (1851), pag. 125 și urm.; — Maiorescu citează un articol de CARLO de FRANCESCHI: *Sulle varie popolazioni dell'Istria* în aceeași gazetă, anul 1852, No. 50 și 51. — Dintre alți autori care vorbesc incidental în timpul acesta despre Istroromâni, Morlaci și Cici mai amintim: GUGLIELMO MENIS, *Il mare adriatico*, Zara, 1848, pag. 184; — I. G. KOHL, *Reise nach Istrien, Dalmatien und Montenegro*, Dresden, 1851, vol. II, pag. 445—447; — I. F. NEIGEBUR, *Die Südslaven*, Leipzig, 1851, pag. 193.

tărăște să întreprindă o călătorie la ei. Mai târziu studiul lui Covaz a fost tradus din nou de V. A. Urechia și publicat în *Columna lui Traian IV* (1873), pp. 89—90. Intr'o notă traducătorul ne spune că pe când eră ministru de culte «incepuse lucrări pentru a deschide o școală în Istria». O reproducere în traducere românească dă și Burada (pp. 113—119). Cele două mostre de limbă «Securea aflată» și «Greierul și furnica», pe care Covaz le aveă dela Micetici (cf. Maiorescu, pag. 8), au fost reproduse mai întâiu de Miklosich (Sl. El. pag. 58 și 7—8), apoi, împreună cu notițele asupra limbei, de Papanti (pag. 689—690), cea dintâiu cu traducere latină, după Miklosich, de Gaster (*Chrestomatie II*, 282—283), iar cea de a doua și de Vassilich (*Sui Rumeni*, pag. 233), cu traducere italiană.

A. Covaz arată în studiul său că limba vorbită de acești Români — pe care îi numește «Rimgliani» (cf. II pag. 44), îi socotește vreo 6.000 și îi crede autohtoni, urmași ai Latinilor cuceritori ai Istriei — s'a păstrat numai în uzul familiar și e pe cale de a fi cotropită de Slavi. Aceștia au desnaționalizat și pe alți Istroromâni — precum dovedește tipul și obiceiurile păstrate în unele părți ale Istriei, unde nu se mai vorbește românește — și pe Cicii ce se întindeau odinioară, după mărturiile lui Tommasini și Ireneo della Croce, până în districtele Trieste și Castelnuovo. Numai în Mune și Sejane ei și-au mai păstrat graiul. Numele de Cici el crede că li s-a dat din cauza întrebuintării dese a sunetului *č*. Cuvintele, flexiunea și construcțiile sânt identice la Români din Valdarsa cu cele din Dacia, numai că în Istria există o puternică tendință de a schimba pe *n* și *l* în *r*. Terminația latină în *-us* apare ca *u*, iar la feminine *a* rămâne, iar *x* apare ca *-ece*. Articolul *e ru (lu), ra (la), ur (un)*, genitivul se formează cu *de*; pronumele personale sânt *io, tu, je, noi, voi, jegl*, demonstrativele sânt *cesta, cellu, ceschi, cegli, çasta, çaste, ça, çelle*; verbele sânt în *-à (-are), -é (-ère și -ëre)* și în *-i (-ire)*; auxiliarele sânt *avé și fi*; viitorul se compune cu *volé (volere)*; există optativul și verbe neregulate, — au, cu un cuvânt, gramatica «dacoromana», deși au adoptat și câteva «voci» slave. Declinarea *e: çace, de çace, lu çace, di lu çace — çaci, de çaci, di lu çaci, lu çaci*; — *carle, de cire, lu cui, lu carle, di lu carle* «dal quale»; — *je, de je, a lui, gla (sic), cu je*; — *a lui «suo», de a lui, a lui, lu a lui, de a lui*. Conjugă: *io am «io ho», tu ari, je are, noi aremo, voi arez, jegl aru*; — *jam avut «ho avuto», jo voi avă «avrò», jo ras avă «avrei», jo ras fost avă «avrei avuto», are «abbi», avé «avere»*; — *io lucru, tu lucrì, je lucra, noi lucramo, voi lucràz, jegl lucra, — jam lucràt, jo voi lucrà, jo res fost lucrà*.

După ce dă două probe de limbă, face unele considerații generale asupra nașterii limbilor romanice, din care reținem constatarea că Covaz știa că românește se vorbea, afară de Dacia, și «în Epir, în insulele dalmate și în alte mai multe țări». Termină cu un îndemn de a studia acest dialect mai important pentru cunoașterea trecutului decât codicii scriși.

Probele acestea fiind cele dintâi texte istroromâne, le reproduc întocmai,

— după copia trimisă de Fr. Bleyber — împreună cu paralela latină și traducerea italiană dată de Covaz, adăogând o transcriere fonetică, traducerea românească și câteva note explicative.

Securea aflată

<p>1. Doi omir (n) ämnata en ra
(la) se calle; ur (un) de jegl
aflata o segura, e cgläma:
Oh veri ça am jo aflat.</p> <p>5. N'am aflat moresti sice,
sice cella ato; ma aremo
aflat. Salac pocle verita
cegli cargli segura pghierdut,
e vesuta segura en mera lu</p> <p>10. cellu carle vo aflat, poç
nita maltrateil sa tata. O
morzesmo cglamata jeigl
tunce. Compagnu a lui. Nu
smo, moresti sice, ma jessam.</p> <p>15. Saz c'ai tu segura af-
lat cglämat-ai, jon vo e
no noi amo vo aflat.</p> | <p>Duo homines ambulat in
illa sua calle; unus de illis
... unam securim, et
clamat: oh vide quid ego
habeo... Non habeo
... dicere dixit ille alter;
magis habemus... pauculum
post venerunt illi, qui
securim perdiderant, et visa
securi in manu illius qui
habebat...
O morti sumus clamavit ille
tunc. Compaganus illi. Non
sumus... dicere, magis
ego sum... quando habes,
tu securim... clamasti ego
habeo eam, non nos habemus eam...</p> |
|---|---|

Due passeggiieri se ne andavano insieme alla lor via: l'un d'essi adocchia una scure e grida: Oh vedi quel che ho trovato! Non «ho trovato», dovresti dire, rispose l'altro; ma «abbiamo trovato». Sopraggiungono poco dopo coloro che avevano perduta la scure, e adocchiatola in mano al viandante, cominciarono a maltrattarlo per ladro. — Oh siamo morti! Gridò quegli allora. — E il compagno a lui: Non «siamo» devi dire, ma «sono»; giacchè poco fa, quando tu avevi ritrovata la scure, tu gridavi, l'«ho», non l'«abbiamo trovata».

Transcriere fonetică și traducere românească

<p>1. doi omir ämnät-a änr a
se căle. ur de jel'
aflät-a o secureș e cl'emeș:
«oh, vezi, țä am jo [a]flät».</p> <p>5. «n(u) am aflät moresti ziçe»,

ziçe čela äto, «ma arem-o
(s. aremo) aflät». zäleç pocle
verit-a</p> | <p>Doi oameni au umblat în
calea lor. Unul din ei
a aflat o secure și strigă:
«vezi, (pe) asta am aflat-o eu».
«Nu trebuie să zici (că) am aflat-o
eu»

zice celälalt, ci am
aflat-o noi». Puțin după aceea au
venit</p> |
|---|--|

10. *cel'i cãrl'i securã pl'erduť,*
e vezuť-a securã ân mãra lu
celu cãrle vò aflãt. poť-
nít-a maltratẽi-l za tãta. «O,
morť ãsmo», cl'emãt-a iel'
tunçe. Compãnu alui: «nu
smo moresti zicẽ, ma iesam,
cei care pierduserã securã
și vãzurã securã în mãna
celui care o aflase. Ince-
purã sã-l batã ca pe un hoť. «Aoleu
sãntem morťi», strigarã ei
atunci. Tovarãșul lui [ii zise]: «nu
trebuie sã zici (cã) sãntem, ci
sãnt [mort],
15. *zãť c'a'i tu securã [a]f-*
lãt, cl'emãt-ai: [io-n vo], e
no: [noĩ (a)m(o) vo [a]flãt.
cãci aflãnd securã
ai strigat: «eu am [gãsit-o], iar
nu noi am gãsit-o.

Note

Dãnd — în bucata precedentã și cea urmãtoare — transcrierea foneticã nu e nevoie sã explicãm în amãnunte sistemul de transcriere al lui Covaz. Consonantele duble (afflata, cella, cellu) n'au, bine înțeles, nici o îndreptãțire foneticã, ci sãnt întrebuiñtate numai din considerații etimologice și dupã analogia corespondentelor italiene: *ss* (cassa, siss a) redã, ca în italienește, spiranta dentalã afonicã; pentru *z* Covaz întrebuiñteazã pe *s* (salec, saz, se bodit, sa, siss a, vesut), care are, firește, și valoarea unui *s* (secura etc.). Semnul *z* corespunde unui *ț* (morz etc.). Greutate îi face sunetul *ã*, pe care-l redã prin *e* (en, mera, esmo, egl, cercecu), dar și prin *ã* (ãmnat), care *ã* de obicei are însã valoare de *e* (cglãma), dar și de *e* (cglãmat), precum semnul *e* are și el când valoare de *e* (calle, jegl etc.), când valoare de *e* (se, vera); într'un singur caz (rã sã casa), prin asimilare graficã fațã de *ã* urmãtor, *ã* are valoare de *a*. E greu de știut care e valoarea sonicã a semnului *ș*. Jucãnd dupã *s a ș*, pe care-l scrie și *s a z*, ar trebui sã-l redãm prin *ț*. Am aveã deci a face cu pronunțarea *ț* în loc de *ș* (zãť = za șe), cunoscutã de altfel îndeajuns și din texte care fac deosebire între aceste douã sunete și care merge paralel cu rostirea *s* pentru *ș*, pe care o întâlnim în exemplul *m o r e s t i*. Pe *ce*, *ci* l-am transcris prin *șe*, *șii*, cãci Covaz s'a orientat dupã ortografia italianã. Avem deci: *ța*, *zãť*, *poťni*, *țuda* fațã de *șela*, *tunçe*, *zicẽ*. Dimpotrivã, pentru *ș* avem totdeauna semnul *x*: *x i v i*, *x i v g' l e n g e*, *x o c a*.

În paralela latinã nu trebuie sã cerem dela Covaz cunoștințele etimologice pe care le avem astãzi și, deși el știe cã *p a m i n t e* lat. *p a v i m e n t u m*, nu ne mirã cã pentru aflã el nu gãsește corespondentul latin, iar *p o c l e*, *compãnu*, *hrãna*, *živí*, *avmoče* îi amintește pe «pauculum», «compaganus», «grana», «vivere» (ca *Maiorescu*) și «mox».

1—2. *o m i r (n) . . . r a (l a)*] Variantele date în parenteze (**omin*, **la*) nu existã în istoromãnește, ci Covaz face simple apropieri etimologice — ca și la formele pronominale citate mai sus — știind cã *r* istoromãn corespunde adesea unui *n* sau *l* latin. — *i. e n r a*] despre

ân r «în» cf. II § 72. — 2. se calle] Despre pronumele *său* raportat la un plural cf. II § 228. — 3. *secura* = *secur* e] Pentru -e redat prin *a* cf. II § 21; pentru metaplasmă cf. II § 112^a. — *clēmă* apare cu vechiul înțeles al lat. CLAMARE, pe care îl întâlnim și în vechiul românesc *chema*, cf. *Dicționarul Academiei*. — 4. *veri* trebuie să fie o lectură greșită a manuscrisului, în loc de *vezi*, tradus exact în italienește prin «vedi». — 6. *ato* nu l-am transcris *ătu*, cum se rostește de obicei, precum n'am transcris nici pe *no* 17 prin *nu*, căci se poate de fapt ca rostirea cu *o* în loc de *u* să existe incidental, deși nu este exclus ca pe Covaz să-l fi influențat formele sale italienești cu *o* final, cf. și II § 48. — *aremo* ar putea fi o variantă, atestată și de alții, a lui *arem*; tot astfel *amo* 17. Sensul propoziției ne face să preferim interpretarea *arem-o*, *am-o*. Forma *arem* în loc de *am* ca verb ajutător e cu totul neobicinuită. Ea se explică însă în modul următor: persoana I din singular fiind identică cu pers. I din plur. (căci -*m* nu apare ca -*n* în graiul lui Micetici), povestitorul nu putea exprima prin forma verbală deosebirea între «*eu am găsit*» și «*noi am găsit*», pe care ținea s'o accentueze, și a ales de aceea forma verbului pregnant. — 7. *salac* pare a fi o greșală de copist în loc de *salec*, precum e scris în textul următor 8 și precum se găsește reproduș și la Papanti și Miklosich, adecă *zâlec* (Maiorescu), rostit de obicei *zâlic*. — 8. *secura* *pglierdut* = *secura* a p. II § 98. — 11. *sata* t] Pentru construcția *za tăta* cf. I 10/3, II § 127. — 12. *jeigl*] Am așteptă *ie* (singular), căci e vorba numai de cel bătut de hoți. — 14. *jessam* ar putea fi și *iesă m* (cu *ă* cf. II § 5), căci Covaz redă uneori și pe *ă* prin *a*. — 16. *jon vo*] Am așteptă *m* (*io-m* = *io am*), dar asemenea forme (*m* + labială > *n*) sânt atestate și la alții cf. II § 62 a.

Greierul și furnica.

1. Jarna fosta e cruto race
Fruniga cara avut neberito
en vera çuda hrana, stata
smirom en ră să cassa.	Vernus fuerat et cruda glacies.
Fornica quae habuit...
in vere multa grana, stabat
...in illa sua casa.
5. Cercecu seבודit su pemint,
patita de home e de race.
Rogata donche fruniga ne-
caegl duje salec muncă sa
xivi. E fruniga sice, juva	Cicada sedebat subtus pavi-
mentum, patita de fame et
glacie. Rogavit dehinc for-
micam ut ei det solum man-
ducare ut vivat. Et formica
dixit, ubi fuisti tu in anima
de vere. Sed ad quid non
habes tu tunc praeparata vic-
tuaria. — In vere dixit cicada
cantabam et...
10. ai tu fost en jirima (inima)
de vera. Saç che n'ai tu
tunce a te xivglenge pre-
pravit. — En vera sissa
cercecu cantatam mi diver-	Illos qui... et formica... si
15. titam cargli trecut. E fru-	

niga ersuch: S'ai tu en vera habes tu in vere cantatum, mox
cantat, avmoce chei jarna e tu est vernus, et tu joca.
xoca, quod

Era d'inverno, e gran freddo. La formica che aveva già raccolte multe provigioni nella state, se ne stava tranquilla in sua casa. La cicala, ficatasi sotterra, languiva di fame, di freddo. Pregò dunque la formica che le desse un po' da nutrirsi, tanto da vivere. E la formica a lei: Dov'eri tu nel cuor della state? Perchè dunque allora non ti preparasti al tuo vitto? — Nella state, rispose la cicala, cantavo e divertivo i passeggeri. E la formica sorridendo: Se tu di state cantavi, ora che è il verno, e tu balla.

Transcriere fonetică și traducere românească.

<p>1. jarna fost-a, e cruto răce.
fruniga, care a vut neberito
ân verę țuda hrăno, stăt-a
smirom ân a se cășe.</p> <p>5. cărcăcu, zebodit su pemint,
patit-a de home et de răce.
rogăt-a donke fruniga ne-
ca al' dăje zălec muțcă za
živí. e fruniga zice: «iuvę</p> <p>10. ai tu fost ân iirime
de verę? zăc ke n-ai tu
tunče a ta živ'ene pre-
pravít?» — «ân verę», zis-a
cărcăcu, «cantăt-am si diver-
tít-am cărl'i trecut». e fru-
niga a ārș: «Oh, s'ai tu ân verę
cantăt, avmoce ke-î jarna, e, tu
zokę!»</p> | <p>Eră iarnă, și foarte frig.
Furnica, care strânsese
în cursul verii multă hrană, stătea
în pace în casa sa.
Greierul, vârit supt pământ,
suferea de foame și de frig.
A rugat deci pe furnică să-i
dea puțină mâncare
ca să trăiască. Iar furnica zise:
«Unde
ai fost tu în inima (= toiul)
verii? De ce nu (ți-) ai
pregătit tu proviziile tale?»
— «Vara», răspunse
greierul, «am cântat și am amuzat
pe trecători». Iar fur-
nica râse: «Dacă vara ai
cântat, acum că-i iarna, (ei bine),
joacă!»</p> |
|--|--|

Note.

2. cara avut] Pentru cara = careș cf. II § 21. — 3. hrăno e, poate, greșit în loc de hrana (= hrâne); în acest caz neberito ar fi forma neutrală (II § 219), acordându-se cu țuda. — 5. sebo-dit = zebodit, dela zebodit < cr. zabosti, zabodem «a vâri», cf. Byhan p. 388, Miklosich, St. El. 67. — 6. Pentru home cf. II § 60. — 8. duje] Greșală evidentă în loc de dăje (dăje). Miklosich St. El. 61 îl interpretează în mod eronat ca de, imperativul lui dă. — 12.

prepravit] De obicei pripravit. — 14. mi divertit-am va fi greșit pentru si sau i divertit-am, căci forma pronominală cu acuzativul următor e o construcție neînțeleasă. Probabil că traducătorul istrian al textului italian a voit să spună întâiu «am cântat și m'am amuzat» și numai mai târziu a tradus și pe «i passeggeri», fără să schimbe construcția. — 16. ersuch îl explică Miklosich Sl. El. ca «ridens. — р'ѣА mit einem slavischen Partizipialsuffix» și explicarea aceasta pare a o admite și Byhan pag. 301, deși o asemenea formațiune hibridă e neobicinuită chiar la Istroromâni. Cred că -uch e interjecția o h, pe care o găsim și în bucata primă, rândul 4, și că aparține la cele următoare. Rămâne deci fruniga ers, care ar putea fi fruniga a ärs, după cum am transcris noi. Neobicinuită rămâne construcția fără pronume reflexiv a verbului ä r d e (II § 231). — 17. e] redă întocmai pe «e» din textul italian.

1847

Asachi.

În *Calendarul pentru poporul român* pe anul 1847, tipărit la Institutul Albinei în Iași, la pag. 24, s'a tipărit un articolăș, probabil al lui GH. ASACHI, despre Români din Istria, inspirat de studiile lui Covaz și Kandler. «Un june călător moldo-român» — e vorba desigur de fiul lui Asachi (cf. pag. 12) — vizitând în 1846 Istria, susține că a auzit din gura unui păstor istroromân un cântec în care se vorbește de «anticul Roman», de «Tebro» și «Troian». E o vădită falsificare de felul celor ce erau la modă atunci, tocmai în cercul literar din jurul lui Asachi. Tot astfel e «alcătuit» și dialogul între Călător și Păstor. [Articolul și stampana care reprezintă pe păstorul istroromân sânt reproduse de Burada p. 87—91].

1851—1852

L'Istria IV—V.

Burada (p. 120—121) reproduce un extras din gazeta italiană *L'Istria*, anul IV (1851) No. 59, pag. 236, în care se dau *Mostre de limba română, cum se vorbește de Români din Istria*. Mai întâiu avem un dialog scurt *Carolus et Fredericus*, tradus dintr'o gramatică germano-latină, în uz pe atunci în cei doi ani de gimnaziu, apoi traducerea fabulei despre *Cânele lacom* care, văzându-și chipul în apă, scapă carnea din gură. Cele două texte redau bine dialectul istroromân, deși transcrierea lui Burada nu este exactă. Neclară e numai propoziția: vreme e vei je za sculă, care cred că trebuie pricepută: vreme je već za sculă, apoi: asse a mele sorer sculat; vreme je već za sculă, apoi: asse a mele sorer sculat, iar fulesti «te înșeli»

îndreptat în falesti; a cătă vreme «de cătă vreme» îmi pare suspect; de asemenea cui bu în loc de cul'bu.

De remarcât: lucrî cu înțelesul de «faci», și pur în loc de ital. e pur', ăntru «înainte» temporal: entru do ure «cu două ceasuri mai nainte». Pe -ă îl redă prin -a, iar nu prin ę (cf. II § 21): iuva, cara.

1856

Sajovec.

În gazeta sloveană *Novice gospodarske, obertnijske i narodske*, No. 87 din 29 Octomvre 1856, publică preotul din Beršec JACOB SAJOVEC, sub titlul *Nekdanii namestnik fare Susnjevske Istrii*, trei rugăciuni istoromâne, și anume Tatăl-nostru, Născătoarea și Crezul, după cum i-au fost comunicate de Toma Scrobe, primar în Susnievița, pe care Maiorescu (pag. 14) nu-l mai află în vieată în Iunie 1857. După asigurările lui Maiorescu (pag. 62), Sajeveci — așa-i scria el numele — pe care l-a vizitat, nu știă istroromânește. Cu toate acestea, probele sale de limbă sânt bine notate. Ele au fost retipărite de *Foaia pentru minte, inimă și literatură*, No. 4 pag. 15 din anul 1857 sub titlul *Limba română istriiană în rugăciuni* (după ce, cu câteva luni înainte, *Gazeta Transilvaniei*, No. 3 din 12 Ianuarie 1857 relebase apariția rugăciunilor în *Novice*), cf. Popovici I 140—141, unde sânt reproduse, cu câteva mici erori și neexactități. După *Novice* reproduce cele trei rugăciuni Miklosich în Sl. El. 58; după textul dat de Miklosich am făcut comparația dela pag. 6—7, și reproducem aici textul *Crezului*:

Io kred en Domnu čače, kar le pote tot, kar le fakut čeru ši pemintu. Ši en Isukerst, | filju a lui ensnaskut, Domnu a nostru, kar le fost zečnit de sveti Duh, nascut de Maria fete, | kar le fost munčit su Poncie Pilatu, rastezejt, mort, zekopejt, mes av en čer, sede na desne | čače, kar le pote tot, dende are verí za sendí čeli vii ši čeli morci. Io kred en sveti Duh, | svete maja baserike kerstjanske, svete kompanije. Odprosté nam a nostru pekat. Živitu | uživí. Življenje za vavek. Amen.

1856

Biondelli.

BIONDELLI, în scrierea sa *Studii linguistici. Prospetto topogr.-statist. delle colonie straniere d'Italia*, Milano 1856, pag. 57 și urm., pomeneste pe Istroromâni, deși, după mărturia lui Ascoli, filologul lombard «nu avea la îndemână decât notițe imperfecte despre acești Români».

Biondelli crede că Turcii au fugărit pe Români. În Istria cunoaste numai pe locuitorii micului sat Cepich, compus din 320 păstori, în districtul Bellay; aceștia conservă încă obiceiurile și limba părinților lor.

Dialectul lor se aseamănă cu cel românesc din Timișoara în Banat. Și cei 4080 locuitori din Dignano îi par «reliquie d'una colonia valacca», precum și cei 1130 de locuitori din Valle, numiți «Latini» de Slavii înconjurători. Ei se deosebesc prin port și dialect de ceilalți Italiani.

Altă urmă se găsește în Poglizza, în insula Veglia, ai cărei 800 de locuitori, având azi graiul «iliric» (= serbo-croat), conservă tradiția că strămoșii lor vorbeau o limbă latină. Păstorii incuți mai cunosc Rugăciunea dominicală și Salutațiunea angelică, a căror limbă se aseamănă cu cea din Timișoara. În aceste păreri recunoaștem cu ușurință ideile lui Cubich, dela care Biondelli își va fi luat informațiile. Bartoli, *Dalmat.* I 8 ș. u., 49 ș. u.

Ante 1861

Paropat.

În tipografia Lloyd-ului Austriac s'a tipărit o foaie volantă de patru pagini cu titlul ADRIANO PAROPAT *dà saggio della lingua parlata in Sejana*, fără indicația anului. Conține, pe două coloane, 354 de cuvinte sau construcții românești, împreună cu traducerea italiană. Un exemplar din această tipăritură mi-a fost trimis de Bartoli. Reproduc din el cele dintâi douăzeci de cuvinte:

Dios, Joi — *Giove*
 Afrodites — *Venere*
 Inchinarea de Idoli — *Idolatria*
 Dumnezeu — *Signor Iddio*
 Atotputernicu — *Omnipotente*
 Mantuitoriu — *Redentore*
 O Domnedeul ajuta — *Dio assistì*
 Me inchinu — *Adorare*
 Locul Fericirei — *Luogo di felicità. Paradiso*
 Gheena — *Inferno*
 Angerie — *Angelo*
 Dracu — *Diavolo*
 Imperatia Cerului — *Regno dei Cieli*
 Biscop — *Vescovo*
 Archimandritu — *Preposito*
 Ecclesiastul — *Predicatore*
 Preotu — *Prete*
 Cantareçu — *Cantore*
 Cantecu — *Salmo*
 Dumineca Florilor — *Domenica dell'Olivo.*

Aceste «probe de graiu» jeiănean fac impresia unei glume proaste. Sânt desigur o mistificație din partea vreunui Român, care aflând de connaționalii din Istria, voiă să facă pe streini să creadă că ei au păstrat o limbă apropiată de cea latină. Ascoli și Miklosich, în mâna cărora

ajunse mai întâiu această tipăritură, au recunoscut imediat stângăcia falsificării.

Că Asachi sau împrejurimea sa n'au fost streini de această mistificare devine probabil după mostrele de graiu istroromân publicate în Calendarul din 1847. Interesant este că și în cealaltă falsificare, în Cronica lui Huru, întâlnim cuvintele *sac* (fem. *sacă*) cu sensul de «fiecare» (113) și *mestesc* (101), care sânt istroromânisme.

1861

Ascoli.

G. I. ASCOLI, în ale sale *Studj critici*, Gorizia 1861, pag. 49—79, se ocupă cu dialectul istroromân, dând întâiul studiu lingvistic despre el. El nu cunoștea decât mostrele date de Biondelli, articolul lui Covaz din L'Istria 1846 și rugăciunile publicate de Sajovec, precum și foaia volantă a lui Paropat, pe care o numește «uno scherzo, una mistificazione»; în cursul tipăririi îi ajunge în mână «Slavische Elemente» ale lui Miklosich. Materialul cu care lucrează Ascoli e cules în zilele de 25 și 27 August din gura lui Antonio Micetici, pe atunci paroh în Matterada, lângă Umago, și care nu cunoștea alt graiu românesc. Și dela Covaz a primit o listă de cuvinte.

După unele date și excursii istorice (pag. 49—53), Ascoli constată românitatea dialectului istroromân (pag. 53 și urm.), vorbește de articol și declinare (pag. 53—61), relevă fenomenul labialelor schimbate în cljeptu și ciaptiru (pag. 61—62), rotacizarea lui *n* intervocalic, pe care-l aduce în legătură cu același fenomen din dialectul tosc al Albanezilor (pag. 61—62), vorbește despre pasiv (pag. 63) și trece apoi la verb (pag. 64 și urm). Cu ocazia aceasta se explică *r* din formele indicativului verbului «avea» (tu ari, noi aren, voi aretz) după pers. 3 (pag. 64), se dă întâia oară explicarea justă a celor trei forme ale «conjunctivului» (= restrictivului) (pag. 66—67).¹⁾ Înainte de a da o listă de elemente latine din vocabularul istroromân (pag. 74—77) arată înrudirea mai strânsă cu celelalte dialecte române, ceea ce îi dă prilej să tragă o serie de concluziuni remarcabile. În general, studiul lui Ascoli, deși limba română eră pe atunci aproape nestudiată filologiceste, nu numai că relevă părțile cele mai caracteristice ale graiului istroromân, ci atinge și problemele mari ale originii lui, căutând și găsind adesea calea pe care se poate ajunge la soluționarea lor. Cf. II pag. 345—346.

Ca text nu se dă decât «Tatăl-nostru», pe care l-am publicat la p. 9-10²⁾.

¹⁾ Cf. Bartoli P. 94-96 și Th. Capidan, *Dacoromania* IV 1411 ș. u.

²⁾ Importanta notă a lui Ascoli din «Archivio glottologico italiano» I (1873), 435—440, în care se dă întâia caracterizare științifică a limbei «vegliote» (cf. M. Bartoli, *Das Dalmatische* I 90 ș. u.), nu se ocupă de dialectul istroromân decât incidental

1861

Impastari.

M. A. IMPASTARI, *Brevi cenni storici etnografici sull'isola di Veglia*, Veglia 1861, ed. 2. (Cenni stor. sull'is. di V., Trieste, 1862, fără probele de limbă vegliotă) este cartea pe care a văzut-o Burada. Cf. Bartoli, *Das Dalmatische* I 46. Reproducerea rugăciunilor, după Burada, s'a dat la pag. 6—7 (varianta B).

1862

Miklosich, Sl. El.

În lucrarea sa *Die slavischen Elemente in Rumunischen* («Denkschriften der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften». Phil.-hist. Classe, XII. Band), Wien, 1862, în care marele slavist FR. MIKLOSICH se ocupă cu împrumuturile slave din limba română și în mod introductiv vorbește despre originea Românilor, cuprinde un Suplement (pag. 55—69) despre Românii istrieni, care dela început atraseră atenția lui Miklosich și cu limba cărora s'a ocupat în anii următori în repetite rânduri, îndemnând pe cunoscuți să culegă material lingvistic și elucidând multe din problemele acestui dialect. Mai întâiu se vorbește despre «locuințele și originea lor» (pag. 55—57), apoi se dau ca «probe de limbă» (pag. 58—59), după Covaz, «Securea găsită» și «Greierul și Furnica» (pe care le-am reprodus, la pag. 16—17), trei rugăciuni (Tatăl nostru, Io pozdravlesc tire, Maria, și Crezul) după Sajovec (reproduse de noi la pag. 6 și urm., varianta S și 19) și (la pag. 59) și Proverbele culese de Lavro Rakovec, pe care le reproducem mai jos. La sfârșit Miklosich dă un Glosar (pag. 60—69), în care se cuprind toate cuvintele din textele acestea, precum și alte câteva din articolele lui Covaz și din Novice, apoi o culegere de cuvinte comunicate lui Miklosich de Lavro Rakovec, în mare parte din Jeiani, mai puține din Susnievița.

În acest Glosar s'au strecurat unele greșeli, din care îndreptăm câteva: pag. 61 că a i s t e e pronumele combinat *čel + i s t a* (II § 142) și deci n'are nimic a face cu dacorom. *ceas*. — d e e construit greșit din d u j e, care trebuie cetit d a j e cf. pag. 17.

pag. 63 i z b u «fornax», în loc de i z b e, precum e atestat cuvântul aiurea (cf. Byhan pag. 234), se explică probabil astfel că Rakovec l-a auzit în propoziții în care eră precedat de prepoziții (d. ex. *ă n i z b u*, ca *ă n p o l o v i ț u* II § 127) și acest caz prepozițional (cu terminațiune slavă) l-a considerat de nominativ. — Formele r a și r ā (e

și spre a stabili că elementul român pe care Ascoli îl admitea la baza limbei vegliote nu trebuie confundat cu dialectul istroromân din Peninsula Istria și din insula Veglia (p. 435 și 436).

vorba de en r a s a c a l l e și e n r ă s ă c a s s e) date subț cu-
vântul je «ille», trebuie șterse, căci n'au nimic a face cu pronumele per-
sonal, precum credeă Covaz, care le redă latinește prin *illa*, știind
că unui *l* latin îi corespunde la Istroromâni adesea un *r*. — *jir a*
«iret», trebuie despărțit în *ji ra* (= *ii re* = ar merge).

pag. 64 maltrate trebuie îndreptat în maltratej (= mal-
trat e j) cf. pag. 15. — *meri* «vadis» e persoana a doua a indicativului
prez. a verbului *mere*, deci nu are nimic a face cu dacorom. *mân*
(care la Istroromâni are forma *mir*). — *mes* e exact și nu trebuie înd-
dreptat în *mers*, cf. II § 172.

pag. 65 subț noi «nos» se citează și n'am aflat din «Securea
găsită», care însă trebuie analizat nu am aflat, deci n'are a face
nimica cu pronumele noi. — *pas* «i» n'are nici o înrudire ca dacorom.
a-i păsă cuivă de cevă, ci e același cuvânt ca v.-rom. *păsă* «a merge».

pag. 68 *viver* «dies veneris» e, precum dovedește și ordinea alfa-
betică, o eroare tipografică, în loc de *virer*.

1862

Rakovec.

Cele treizeci de proverbe, traduse și latinește, pe care LAVRO RA-
KOVEC, cooperator în Mune, i le-a comunicat lui Miklosich (ele au
fost reproduse și de Vassilich, *Sui Rum.* 234, cu o traducere în italie-
nește) au o deosebită importanță, fiind întâiul text cules din Jeciâni,
de un om care cunoștea bine acest dialect și care, deși diletant, le-a
dat într'o transcriere exactă și destul de consecventă. Ele cuprind câteva
forme interesante, necunoscute sau foarte rare aiurea, precum urme de
genitiv și dativ cu articolul enclitic, adverbe întrebunțate ca adjective
și ca prepoziții, sau, invers, prepoziții în funcțiune adverbială. Lu-
crarea lui Miklosich fiind astăzi rară, reproducem aici — cu câteva note
subliniare — textul întocmai; o transcriere fonetică nu e necesară (*c* tre-
buie cetit *ç*).

1. Vezet a žaba, juvæ se kalu fareka, paka ¹⁾ ši ja pičóru dvignit. — Vi-
dit rana, ubi equo soleae ferreae induuntur, et etiam illa pedem sustulit.

2. Zgulæ pičóru kómarulu, budile le ²⁾ ji ³⁾ se vedæ. — Evelle pedem
culici, viscera eius sub aspectum veniunt.

3. Čæ breku latra, vintu porta. — Quod canis latrat, ventus aufert.

4. Do sto let ni karne, ni osæ. — Post centum annos neque caro,
neque ossa.

¹⁾ pac a... dvignit.

²⁾ cómarului (cf. II § 125), budilele.

³⁾ cf. II § 89.

5. Kú mrakú¹⁾ saka vaka negra²⁾. — In tenebris quælibet vacca nigra.
 6. I negra²⁾ vaka ab lapte are. — Etiam nigra vacca albumlac habet.
 7. Kuma verít a, ašá mez³⁾. — Sicuti venit, sic abiit.
 8. Kuma življenje, ašáva morte. — Qualis vita, talis mors.
 9. Kuma služba, ašáva plače. — Qualis opera, talis merces.
 10. Ženska (muliára) are lunž pèr, skurta paminte. — Femina habet longam comam, curtam mentem.
 11. Pъr la⁴⁾ roga, zlatne ustni porta; kъnde⁵⁾ torna, spate le⁶⁾ obrnæ. — Donec rogat, aurea labia habet, quando reddit, tergum obvertit.
 12. Prende sóre le⁷⁾ meže, pre tot sъ pъræ kočè. — Qua sol it, ubique panis coquitur.
 13. Kum maja torče, aša filja cose. — Sicuti mater net, ita filia textit.
 14. Ii ra⁸⁾ baba ъn Rim, ma n'are ku čæ. — Iret anus Romam, sed non habet quicum (pecuniam).
 15. Nu j sriče far di nesriče. — Non est fortuna secunda sine fortuna adversa.
 16. Silu Domnu nu roga, silu kola lomæ. — Necessitas Deum non precatur, necessitas currum frangit. Slav. Sila Boga ne moli, sila kola lomi.
 17. Oja abe negru mlje zlezæ. — Ovis alba nigrum agnum parit.
 18. Juvæ doj fara duše, a trej le⁹⁾ fara kap. — Ubi duo sine anima, tertius sine capite.
 19. Prende osta tračè, jarba nu kræšte. — Qua exercitus transit, herba non crescit.
 20. Tiha apa brigu ča porta. — Tranquilla aqua ripam aufert.
 21. Nu potu fi lupi satúl¹⁰⁾ ši jezi na broj. — Non possunt esse lupi satiati et hædi integri.
 22. Čire nu oltaru vede¹¹⁾, kuptoru luj¹²⁾ se klanje. — Qui altare non videt, furnum adorat.

1874

Cubich.

GIAMBATTISTA CUBICH publică în scrierea sa *Notizie naturali e storiche sull'Isola di Veglia*, Trieste, 1874, pag. 118, rugăciunile

¹⁾ Accentuat greșit în loc de mrâcu.

²⁾ Am aștepta năgra (=negra), cf. nota 14.

³⁾ Am așteptă meže ca în proverbul 12. Dacă mez corespunde dacoromânescului «mergi», atunci ar trebui să avem verítaj în propoziția precedentă.

⁴⁾ cf. II § 180.

⁵⁾ cf. II § 32 d.

⁶⁾ spâtele.

⁷⁾ sórele.

⁸⁾ îi re «ar merge, s'ar duce».

⁹⁾ treile.

¹⁰⁾ satul'.

¹¹⁾ Am aștepta væde (= vede), cf. nota 5.

¹²⁾ cuptóru lui, cf. II § 125.

«Tatăl-nostru» și «Născătoarea», care i-au fost comunicate de *Pietro Vollarich*; «dotto cultore delle cose illiriche» și care ar fi singurele urme de limbă românească din insula Veglia. Rugăciunile au fost reproduse de Miklosich WdR. 8—9, de unde le-am utilizat spre a arăta la pag. 8 că ele sânt copiate după Feretić. Cubich arătându-i lui Maiorescu aceste rugăciuni, la 1857, îi spune că le-ar fi cules el «cu vreo 23 de ani» mai înainte, deci pe la 1834.

1874

M a i o r e s c u .

Studiile lui Covaz atrag atenția lui ION MAIORESCU, care întreprinde, ca cel dintâiu Dacoromân, o călătorie de studii în Istria. Rezultatele acestei călătorii, făcută în a. 1857, nu a ajuns însă să le prelucreze deplin.

După manuscrisul rămas dela Ion Maiorescu, publică Titu Maiorescu în «Convorbiri literare», a. II (1868, p. 1 ș. u.) începutul *Itinerarului în Istria*, cu gândul să tipărească încă în același an lucrarea întregă. Dar planul acesta nu se putu realiza. În a. VI (1872—73), p. 117, 139, 183 *Convorbirile literare* continuă publicarea care se sfârșește cu «Vocabularul istriano-român» (VI 249, 284, 393, VII 402, 431, VIII 33, 209, 294, 335, 376). În a. 1874 apare apoi lucrarea la H. Goldner, în Iași, în formă de carte, sub titlul: *Ioan Maiorescu, Itinerar în Istria și Vocabular Istriano-roman*. (Din manuscriptele postume). Ediția a doua, din 1900, e o retipărire a celei dintâiu. Și în «Columna lui Traian», III (1872) se publică o parte din vocabularul istriian al lui Maiorescu, iar foaia italiană *La Provincia* din Capodistria (nr. 5, p. 934—935) tipărește o scrisoare în limba italiană, în care Ion Maiorescu comunică pe scurt rezultatele călătoriei sale. Face câteva excursii istorice și crede că locuitorii croați ai Istriei ar fi Români slavizați. Scrisoarea a fost reproducă de Burada (p. 92—100).

Călătoria și-o începe I. Maiorescu la 22 Iunie 1857, plecând cu diligența din Triest spre Pisino, unde ajunse seara. În satul Zareci se întâlnește cu preotul sloven Cegnar; imediat se încinge între ei o discuție vie asupra originii Românilor istrieni. După părerea lui Maiorescu Istroromânii ar fi urmașii acelor Romani din Panonia și Dalmația care aveau contact pe de o parte cu Romanii din Dacia lui Traian, pe de alta cu cei din Dacia lui Aurelian, precum ar dovedi particularități lingvistice, identice când cu o grupă, când cu alta. După ce au fost subjugăți, ei au fost însă ruși de restul Românilor și trăesc izolați de mai bine de o mie de ani (cf. p. 28 și 35—36).

În 24 Iunie face cunoștința lui Antonio Covaz, podestă în Pisino, care e fericit că se întâlnește cu un Român venind să studieze limba fraților săi din Istria. Pe când Maiorescu se interesă unde ar putea întâlni un Istroromân, noul său prieten, aruncând

ochii pe fereastră strigă: *Eccolo!* și deschizând ușa, chemă pe unul în casă. E mișcătoare descrierea acestei întâlniri a lui Maiorescu cu întâiul Român istrian și dialogul lor neajutorat din 24 Iunie 1857! În aceeași zi mai avu ocazia să se întâlnească și cu alți Români din Istria.

Înainte de a pleca din Pisino (25 VI), Covaz îi dă niște manuscrise cu o încercare de a schița morfologia dialectului istroromân.

În Susnievița, unde sosește în 25 Iunie, pătrunsese de mai nainte vestea că un Român dintr'un «paesu» îndepărtat cutreieră satele; con-naționalii săi îl primesc cu dragoste, dându-i răspuns la toate întrebările.

În 26 Iunie Maiorescu face planul să călătorească din sat în sat și din casă în casă spre a culege obiceiurile și numirile obiectelor din casă și de câmp. Călătoria și-o începe în Letai. În casa lui Ioan Brancela, însurat cu o Croată, face studii asupra graiului din Gradigne. Pe drum se întâlnește și cu Români din Berdo.

În 28 Iunie, fiind Duminecă, Maiorescu merge la Villanova, unde erau strănși la biserică și Susnievițani și Senovicani. Între graiul acestora și al celor din Lettai nu descopere deosebiri (p. 52).

Dela 29 Iunie până la 1 Iulie și apoi în 3 Iulie stă în Berdo, iar în 4 Iulie părăsește grupul Românilor istrieni din sudul lui Monte Maggiore și stând în cele două zile următoare în Albona — locul natal al lui M. Bartoli — a întâlnit bărbați luminați și patrioți înflăcărați ca Tommaso Luciani, Antonio Scampicchio, Giovanni Lucas ș. a.

În 6 Iulie Maiorescu pleacă la Românii din Schitazza. Materialul cules de el e singurul pe care-l avem dela acești Români desnaționalizați astăzi cu desăvârșire.

În 7 Iulie e la Castua, după ce pe drum s'a oprit în Bersezio, ca să-l caute pe preotul Sajejici, cel care, fără să știe deloc românește, publicase probele istroromâne în «Novice». În Castua se oprește la preotul Micetici. Tot acolo se întâlnește mai întâiu cu niște Jeiăneni, care se întorceau din Fiume, după ce-și vânduseră cărbunii. În 12 Iulie pleacă pe jos, peste Monte Maggiore, la Jeiăni, ca să studieze la fața locului limba și obiceiurile. Găsește că acești Istroromâni — dintre care unul știa și dacoromânește, căci umblase prin România — se deosebesc în îmbrăcăminte și în tip de cei din sudul lui Monte Maggiore; în limba lor au conservat încă multe cuvinte vechi, pierdute de cei din Valdarsa; ei au și oi și se ocupă cu cășăria, pe lângă cărbunărie, care le e ocupația principală.

Auzind că ar fi urme de Români și pe insula Veglia, Maiorescu pleacă în 18 Iulie într'acolo, dar nu mai află Români.

Și la Moravci, o comună la jumătatea drumului între Fiume și Karlovac, voiă să meargă, aflând că acolo Croații ar mai fi vorbind românește, dar părăsi acest plan când se convinse că fusese informat greșit.

În 22 Iulie Maiorescu pleacă la Triest, încheind aici călătoria sa în Istria de o lună împlinită. Cu data aceasta se încheie în manuscri-

sele sale și «Itinerarul» lucrat până la 4 Iulie, iar dela data aceasta încolo rămas în parte fragmentar.

Partea a doua a lucrării (p. 81—123) o alcătuește «Vocabularul istriano-român», alcătuit de fiul său din fișele rămase și dintr'un caiet de notițe. Multe din cuvintele istroromâne citate în «Itinerar» n'au fost utilizate în «Vocabular» (ele se găesc însă aproape toate în adausele ce le face Bartoli la Glosarul lui Byhan).

În «Vocabular» se dă un material lexical bogat cu notițe interesante lexicografice (precizări de sensuri, variante, indicarea locului de unde au fost culese) și morfologice. Editorul a adăugat la urmă și traducerea germană.

Lucrarea lui Maiorescu are, mai ales din punct de vedere istoric, o valoare incontestabilă, întrucât e întâiul studiu dialectal mai mare făcut de un Român. Descrierile portului, obiceiurilor și locuințelor Istroromânilor sânt valoroase și tot astfel sânt utile și datele despre limba lor. În unele privințe, precum e bunăoară materialul dela Schitazza, scrierea lui rămâne singurul nostru izvor. Dar și în celelalte regiuni, desnaționalizarea Istroromânilor făcând progrese mari în cursul deceniilor din urmă, Maiorescu a mai putut strânge acum 70 de ani unele cuvinte vechi pe care Istroromânii le-au uitat de atunci încoace. Și datele lui bogate despre graiul din Jeišni sânt prețioase, căci în comuna aceasta, ascunsă după Monte Maggiore, au pătruns de atunci încoace mai puțini cercetători decât în comunele de lângă lacul d'Arsa, la care duc căi de comunicație mai bune. Nanu, controlând cuvintele culese de Maiorescu din Jeišni, le confirmă mai totdeauna.

Dar această lucrare, meritoasă pentru timpul său, nu poate fi utilizată fără critică de cei ce vreau să aibă informații științifice exacte despre limba Istroromânilor.

Nu trebuie să uităm înainte de toate că lucrarea, așa cum s'a publicat, nu e revăzută de autor, ci tipărită după niște notițe în parte fragmentare. La transcrierea ortografiei etimologice din 1857 a lui I. Maiorescu cu cea uzitată de T. Maiorescu la 1874 s'au strecurat câteva greșeli ¹⁾, la care se adaugă multele erori de tipar, adesea foarte supărătoare ²⁾.

De asemenea trebuie să ținem seama că Maiorescu eră un filolog-diletant, care pe de o parte avea prea puțină școală științifică, ca să pătrundă cu adevărat filologicește în dialectul pe care îl studiă, pe de altă parte se ocupase prea mult cu chestiuni filologice pentru ca să nu fi fost influențat de școala și tendințele cărturarilor ardeleni contimporani.

¹⁾ Cf. «*ser* — *s* se pronunță ca *z* — = *zâr*», p. 114; dacă Maiorescu scrie *plânge*, p. 111, *sânge*, p. 113 etc. probabil trebuie să le cetim *plânze*, *sânze*, precum le pronunța el și românește, fiind din Ardeal.

²⁾ Astfel de greșeli sânt, *căcaș* (sing.) în loc de *căcat*, p. 88; *ierdesc* în loc de *ierdesc* p. 100 (*r* și *z* putându-se, în scris, confundă ușor); *semînță* în loc de *semînță*, p. 114 (precum arată ordinea alfabetică și forma dată de alți cercetători), etc. Unele erori tipografice au fost îndreptate în «Prefața» editorului.

Vom arăta, cu câteva exemple caracteristice, greșelile cele mai dese. Astfel întâlnim în vocabular cuvintele:

«jiră, plur. jire, art. jirele, vână. Se mai zice însă în Schitazza și iină și foarte rar viră și vină (Ader)», p. 101.

«viră, plur. vire, în Schitazza, în loc de jiră, vână, însă rar (Ader)», p. 121.

«vivesc, iivesc și jivesc, a vivi etc. vivit etc. în Schitazza, a trăi (leben)», p. 121.

După toate câte le știm astăzi despre limba Istroromânilor, pentru «a trăi» se zice *živî* (*živî*), din cr. *živiti*, păstrându-se, pe cât se pare, și un verb *vîe* sau *viîă* < *VIVERE* (II § 147, 203), precum s'a păstrat și adjectivul *viîu* < *VIVUS*.

Spre a explica celelalte forme date de Maiorescu, trebuie să ținem seama mai întâiu de un obicei care eră foarte răspândit la filologii de pe atunci. Anume ei «presupuneau» existența unor forme intermediare între forma unui cuvânt (astfel cum cuvântul de fapt se întrebuintează în limbă) și etimologia sa. După analogia altor cuvinte similare filologul reconstruiea formele prin care credeă că un cuvânt a trecut până a ajuns la starea lui actuală, și, fără să întrebuinteze asteriscul, cu care indicăm noi că aceste forme intermediare sânt numai imaginare, le dădea ca existente. Astfel cetim la Maiorescu (p. 95) «a 3. pers. sing. indicat. a verbului *sum* se pronunță *ie*, contopindu-se pronum. pers. cu verbul, așa încât în loc de *el e zic lie* și mai constrâns *ie*». De fapt nici un Istroromân nu zice *lie*, ci numai *îe*, care e verbul substantiv de pers. 3, fără pronume personal. Maiorescu crezând că *l* se poate muiă (p. 31—32) și preface în *i*, a presupus că acest *ie* derivă din *lie*, care, la rândul său, a fost contras din *el + ie*, uitând că pronumele pers. 3. istroromân nu e *el*, ci *îe*. Forma aceasta imaginară el o dă ca existentă, susținând că Istroromânii «zic *lie*».

Așa și cu verbul *živî* (= *živî*), atestat de toți cercetătorii dialectului istroromân. Presupun că și Maiorescu l-a auzit tot sub forma aceasta. În mintea sa se va fi născut însă următorul raționament: cuvântul trebuie să derive din lat. *VIVERE*, să fie deci în legătură etimologică cu *viîu* < *VIVUS*. Urmarea acestei convingeri a fost că mai întâiu el construiește forma *vivî* (ca variantă a lui *živî*) și apoi forma *jiu* (ca variantă a lui *viîu*, p. 121). Din dialecte ardelene, pe care le cunoștea bine, el știa că «și în o mare parte a Ardealului variază pronunțarea între *viiu*, *iiu* și *jiu*» (p. 121). Pentru un filolog de la mijlocul veacului trecut urmă în mod logic, că aceleași evoluțiuni, dovedite pentru dialectul dacoromânesc, trebuie să se fi întâmplat și la Istroromâni. Astfel construiește el, de dragul etimologiei latine, variantele *iivî* și *iiu* (p. 121), uitând că însuși spusese la p. 33 că la Istroromâni labialele rămân nealterate înainte de *i*.

Tot astfel se explică și forma *jiră* alături de *viră* și *iină*, ca variantă a formei *vină*. Decât, în cazul acesta, probabil nici una din cele patru forme nu-i exactă. Adevărat că *viră* (*virē*) ar corespunde

lui *vână* al nostru și latinescului *VENA*. Cum însă cuvântul acesta nu e atestat decât de Maiorescu, care însuși zice că e «foarte rar», presupunem că avem și aici a face cu o formă imaginară. Istroromânii adică au pentru «vână» cuvântul *žila* (*zila*), care derivă din cr. *žila* «vână». Maiorescu va fi auzit și el acest cuvânt, pe care l-a crezut că derivă din lat. *VENA*, raționând astfel: *VENA* ar fi trebuit să dea *viră* sau *vină* și cu același schimb ca în *jivi* — *vivi*, a devenit *jiră*; adevărat că Istroromânii pronunță *žile*, dar Maiorescu știe și aceea că între vocale, în elementele latine, *l* se pronunță și ca *r* (cf. p. 29 nota, unde se citează ca exemplu *mora* < *MOLA*). Astfel forma «corectă» nu poate fi, *žile*, ci cel mult *žiră*, sau și mai bine, «*viră* sau *vină*».

Căci Maiorescu, călătorind prin Istria, nu s'a mărginit la notarea dialectului, cum o face omul științei rece, ci aderentul ideilor latiniste din Ardeal caută să și «îndrepte» limba Istrienilor: «se înțelege de sine că eu făceam propagandă în contra slavismului limbei lor și nu-i sufeream a zice vorbe slavice, unde știam că au și alt cuvânt bun» (p. 24).

Astfel de mici concesii pe care omul de știință le făcea naționalistului și care erau la ordinea zilei pe vremea sa, întâlnim adesea, d. ex. *sum* (p. 101) în loc de *săm*, etc. El pune în gura Istroromânilor cuvântul «bravo», care-i romanic, deși observase însuși că «cei mai mulți» zic *pravo*, care însă e vorbă slavă (p. 23). Tot așa, deși observă însuși (p. 94—110), că superlativul se formează cu adăugarea cuvântului *crut*, *cruto* (din cr. *krut*, *kruto*), el dă mai adesea forma *cru d*, *crudo* (p. 87—94), crezând că derivă din lat. *CRUDUS*, -A, -UM. De asemenea avem a face cu o apropiere de ital. *suono*, când, alături de *svon* «clopot» (= *zvон* < cr. *zvon*), se dă și forma *suon* (p. 92). Caracteristică e propoziția *torna frate* pe care o citează, ca istroromână, subt cuvântul *torn* (p. 118). Sau, auzind cuvântul istroromân *paričeji*, care-i cr. *paričati* < ven. *parechiar* și însemnează «a prepară, a (pre)găti [bucatele]», el îl confundă cu dacoromânul «a (îm)părechiă» (uitând că acesta ar avea la Istroromâni *cl'* în loc de *chi*), îl dă sub forma *a părechiă* (cu *a* înaintea infinitivului!) și construiește prezentul *părechez* (deși verbele în *-ez* lipsesc la Istroromâni).

Aceste «îndreptări» le făcea cu ajutorul cunoștințelor sale filologice, care nu erau puține. Ne surprinde chiar, din cele ce le cetim la p. 16 și în alte locuri ale lucrării sale, cât de bine eră informat el nu numai despre trecerile fonologice mai importante ale limbei române, ci și despre deosebiri dialectale între limba Dacoromânilor și a «Macedo- și Tesaloromânilor», precum și despre deosebirile între subdialectele dacoromâne. Și evoluțiunile fonologice mai importante ale dialectului istroromân le cunoaște, și cu multă satisfacție ne arată (p. 29—30) cum ajunge să analizeze pe enigmaticul *oter* (= âter) ca *alt + ieri*.

Dar ceea ce-i lipsește lui Maiorescu—și nu numai lui, ci și celorlalți filologi contemporani—eră ideea clară despre regularitatea schimbărilor fonologice și despre condițiile care le determină. Maiorescu, care

știe și de rotacismul Moșilor (p. 16), observă îndată că prefacerea lui *n* intervocalic în *r* este o particularitate a dialectului istroromân. Văzând însă că în multe cuvinte (de origine străină) *n* rămâne neschimbat între vocale și că el se păstrează chiar și în unele cuvinte vechi (cu NN latin), precum *anu*, *conosc*, *jană*, iar în altele (unde existau condiții de disimulare și asimilare) există chiar forme duble, precum *carbone* și *carbure*, *semină* și *semiră*, *sărține* și *sărțire*, — în judecata lui eră firesc să se nască părerea că rotacizarea lui *n* e oarecum facultativă și că dela cele mai multe cuvinte există forme cu *n* sau cu *r*. Astfel se explică *viră* sau *vină* citat mai sus și o mulțime de altele, precum *bun* și *bur* (p. 87), *măniu* și *măriu* (p. 103), *splină* și *spliră* (p. 115), etc. Cel ce din materialul lui Măiorescu voește să studieze rotacismul istroromân, riscă, ca O. Densușianu în articolul său din *Revista critică literară* (1897), să nu ajungă la nici un rezultat. În general, materialul lui Măiorescu trebuie utilizat cu mare rezervă; prețioase sânt datele lui mai cu seamă când au fost confirmate și de alți cercetători.

Dimpotrivă, când Măiorescu ne dă forme care nu sânt confirmate de cercetătorii următori sau sânt chiar în contrazicere cu ele, putem bănuî că sânt neexacte, de câte ori ele sânt identice cu formele dacoromâne corespunzătoare. Asemenea «dacoromânisme» întâlnim și la cercetători ulteriori, ca Nanu și Popovici, la care sânt chiar mai numeroase ca la Măiorescu.

Ele sânt de două feluri:

a) Măiorescu scapă neobservate unele particularități ale dialectului istroromân, precum e pronunțarea lui *ă* ca *a* (de altminteri uneori foarte greu de deosebit, cf. II § 15), existența infinitivelor în *-eî* (deși cunoaște participiul în *-eît*); de asemenea nu face totdeauna distincția între *e* și *ea*, etc.

b) Mult mai des se întâmplă însă că Măiorescu observă exact particularitățile dialectului istroromân și le notează, dar, sub influența limbei sale materne, dacoromânizează formele auzite.

Astfel, afară de cazurile *ă—a*, *n—r* și *vi, ji, ii* citate mai sus, vedem din fonologie, că Măiorescu deși ne spune precis că *oa* se pronunță *o* (p. 29, unde se citează: *more*, *morte*, *mora*, p. 31, apoi *mole*, *fole*, *ola*, p. 106, etc.) și de multe ori dă, în Vocabular, formele exacte, aflăm totuși: *coadă* (p. 93), *coace* (p. 93), *demboace* (p. 95), *moartă*, *moarte* (p. 105, dar *morte* p. 31), *cunoaște* (p. 123); — deși el ne spune că: «Istrienii mai des decât noi fug de *î*, mutând pe *e* în *i*» (p. 123) și de cele mai multe ori ne dă forme exacte cu *e*, *ea* și *i* după labiale, aflăm totuși: *spăl* (p. 115) în loc de *spel*, *păduchiu* (p. 108), *vatră* cu pluralul *vetre* (cuvântul acesta se găsește numai la Măiorescu) și apoi «variantele» *fet* sau *făt* (p. 96), *umăr* și *umer* (p. 119), *vargă* și *veargă* (p. 120), *cuvânt* și *cuvint* (p. 123), cu «*i* și *i* promiscue» (p. 60), *mer rar măr* (p. 104), *nevastă* și *neveastă* (p. 106), *pământ* uneori *pă-*

mânt (p. 107), păcat ca la noi; se zice și pecoat (p. 108) sau contrazicerea (în)văț (p. 100, 101), dar înveț, sveț (p. 121), ori distincții artificiale ca: per (e curat) = părul capului, per și păr = pară, per = pomul păr (p. 108—109). Unele din formele cu *ă* și *â* pot fi însă și exacte, cf. II § 19. El observă că *l* final nu se pronunță în cuvinte ca sătú («rar sătú», p. 113), dar scrie cal (p. 89), gol (p. 98), porcel (p. 110), vesel (p. 121), vițel (p. 121). Și în privința lui *-l* păstrat avem însă exemple și la alți cercetători, cf. II § 79. Deși la p. 31 ne spune hotărît că latinescul *cl's* a păstrat la Istroromâni ca *cl'* (citându-se cliaru, clamu) totuși îi scapă dacoromânismele chiar, -ă (p. 91), chid, chem (p. 92), ochiu (p. 106), pădăchiu (p. 108), reschid (p. 112), precum și chiept (p. 92) față de cliet (p. 33), ghiață, ghem, ghindă, ghindar (p. 98), veghiă (p. 120) și ghierm (p. 98). Tot astfel el știe că *l'* s'a păstrat (cf. p. 31, unde se citează galină, puliu) și observă pe acest *l'* chiar în forme ca al't («ail't și al'ti», p. 84) și pl'ir (p. 109); cu toate acestea scrie: aiși aiure (p. 84), cali și cai, ca la noi (p. 89), coi, coie (p. 93), ei (p. 94), galiră și gaira, găină, Schitazza gălină (p. 98), grei (p. 98), haina (p. 99), mei (p. 104), mliez (Jeiăni) și mej (p. 104), miară, mliară (p. 104), porceli și porcei (p. 110), sei (p. 115), tăia (p. 117), vâli și vâi (p. 120), viței (p. 121).

În privința lui *l'* el face deosebiri subtile între un *l'* care se distinge bine (în «eli... *l* muiat se aude bine», p. 102) și între un «*l* muiat» atât de tare, încât ți se pare a auzi un *i*: «acuz. li, adeseori muiat în *i*» (p. 96), în filia, filiu «*l* muiat de tot, încât sună mai numai *i* întărit», «ca la noi» (p. 97). Deosebirea aceasta poate că există de fapt la Istroromâni și ea ar explica cazurile în care unii cercetători dau *i* în loc de *l'* (cf. II, § 89). Dar Maioreescu de sigur face o speculație greșită, când din dativul pronumelui pers. feminin *l'* ei reconstruiește un nominativ sing. *l'* a («lea cu *l* foarte muiat, mai numai ia») și plur. liele liale (cu «*l* foarte muiat») (p. 102), dând aceste forme reconstruite, drept forme existente. Din același raționament au izvorât și formele pluralilor masculine articulate: perili (perii) p. 86, junili (*l* muiat) p. 107, șorecili («*l* muiat; zic și șorecii») p. 113, «boili, unde în plural articolul în boie muiat chiar și *l* ca la noi» (p. 28), care trebuie considerate deci numai ca o scriere etimologică, cu atât mai mult, cu cât Maioreescu însuși observă foarte just (p. 32) că «ne surprinde că, în îmulțit, Românii istriani» au «ca la noi: omirii» cu prefacerea lui *l'* în *i*.

Și mai multe sânt «dacoromânismele» lui Maioreescu cu privire la formele morfologice. El se plânge însuși de greutățile ce avu să le întâmpine voind să afle formele declinării și conjugării istroromâne, căci între țaranii cu care s'a întâlnit în Istria lipseă cu desăvârșire un om cu carte, capabil de o gândire abstractă (p. 24). Nici pe copiii de școală nu putu să-i facă să conjuge un verb istroromân, și fără rezultat rămase încercarea aceasta și când îi puse să traducă în limba lor para-

digmele unei gramatici croate. Convingându-se că nici însemnările din manuscrisul lui Covaz, după comunicările lui Micetici, nu sânt exacte, caută să compună singur paradigmele, din frazele auzite în cursul conversației. De sigur că metoda aceasta eră cea mai bună și mai sigură. Decât ea pare a fi rămas la Maiorescu mai mult o intenție bună; greșeala celor mai mulți cercetători, tendința de a fi compleți, pe contul exactității, o întâlnim și la el. Din frazele prinse din gura poporului, el putea culege unele forme morfologice, altele lipsindu-i însă, paradigmele sale ar fi rămas necomplete. Spre a umplea lacunele lor, Maiorescu construî însuși formele care îi lipseau, după cum credea el că trebuie să fie. Oricât de bine să învețe cineva o limbă sau un dialect strein, el riscă să «construiască» forme greșite, căci nu se conduce de simțul limbei, pe care nu-l are, și care e singurul criteriu sigur, ci de analogia celorlalte forme flexionare, care *poate* fi justă, dar în cele mai multe cazuri nu e, de-oare-ce limba nu urmează căi strict logice. Maiorescu nu pătrunsese destul de bine în spiritul dialectului istroromân, precum dovedesc frazele istroromâne construite de el sau pe care le pune, din memorie, în gura Istroromânilor, de ex.: *preste măn e*, p. 29 (recte *măre p. 103*); *bur* (masculin!) *coale p. 48*; *mar de are (!)* *intra Țigarii* (cf. *Țigan p. 118*) *in casă p. 85*; *vale a ascultă, nu a se rugă p. 120* (deși la p. 112 el observă că verbul *rog* «în formă reciprocă nu e uzitat»). *Om ul* (recte: *om u*) e mai mare decât (?) *dracul* (recte: *dracu*), că *dacă (?) faci crije, de dracu scapi* (în acest înțeles neuzitat cf. II § 197); *de om nu scapi*, p. 94. Dacoromânismele sânt multe mai ales în această parte a lucrării sale, și nu numai ele, ci găsim și «aromânisme», căci Maiorescu eră un bun cunoscător al dialectului aromân (cf. observările sale juste dela p. 110, 111, 113, etc.) și cunoștințele acestea le întrebuițează spre a alcătui forme istroromâne, așa cum credea el că ar trebui să fie. Iată bunăoară paradigma verbului *m ę r e* la prez. ind. la p. 11, și alături, cea dela p. 104

mergu (!)	meg
meri	meri și mei
mere	mere și meie
mergemu (!) și meremu (!)	merem (!)
meręți (!)	meręți (!)
mergu	meg (!)

Aceste paradigme pentru orice cunoscător al dialectului istroromân apar limpede ca forme «construite».

La pag. 32 Maiorescu ne spune că articolul *-ul* la masculine apare sub forma *-u*, deci *om -om u*. Cu toate acestea întâlnim formele: *dracul p. 95*, *preutul*, *apostolul p. 120*, *ficatlu p. 97*, *liepurlu p. 102*, *omul p. 107*, *foclu și focul p. 111*, *cuptorlu p. 123*, *piciorlu p. 109*. Formele acestea în *-lu*

sânt aromânisme curate. Presupun că Maiorescu le-a construit, ademenit de pluralele *picioarle*, etc. Formele articulate steaua (chiar *stella*) p. 116, sânt și ele dacoromânisme.

Formele pluralului de asemenea sânt uneori evident «construite». Astfel numai la el întâlnim plurale feminine în *i-* și *-uri* cu prefacerea lui *a* accentuat al tulpinei în *ă* (§ 113 a), precum: *băți* = *bălți* p. 86, *părți* (sic!) și *părți* în *Jeiăni* p. 107, *văli* și *văi* p. 120, *ce-tăți* p. 91, *colări* (articulat *colarle*, *colarile*) «mărgele» p. 93, (dela sing. *colare*, despre care cuvânt, cf. acum *Dacoromania* IV, 681) *lăpturi* p. 102. Tot numai el ne dă, alături de forma *-ure* și *-uri* (care-i dacoromânism) sau *-ur* (care e reconstruit din forma articulată și chiar *-ură* d. ex. *cămpură* p. 91, *cheptură* și *chepturi* p. 92, *focură* p. 97, *gardur*, *garduri*, uneori *gardură* p. 98, *gutură* p. 99, *locur* și *locuri* p. 102, *paturi*, *patur*, *patură* p. 108, *venturi* și *ventură* p. 120. De-oare-ce el dă și plurale ca *lucră* p. 103, *flieră* p. 97, *fusă* și *fuse* p. 98, presupun că Maiorescu cunoștea formele dialectale dacoromâne *fiară*, *fusă*, pe care le derivă direct din pluralele latine *FERRA*, *FUSA*; acestea parându-i-se cele «corecte» el a schimbat și pe *-ure* istroromân în *-ură*, ca să-l apropie mai mult de lat. *-ORA*. Alte plurale greșite sau cel puțin suspecte mai sânt: *bete* (plur. lui *băt*, construit după dacorom. *băț*, *bețe*) p. 86, *brăne* p. 88, *grăne* «mai rar» p. 98, *sirimaci* (dela sing. *sirimac*, în loc de *-măh*, plur. *-măș*) p. 115, apoi pluralele *abi* (recte *ă'l'b*) p. 83, *cazi* (recte *că'l'z*) p. 88. Singulare reconstruite greșit din plurale sânt: *butic* p. 88, în loc de *butic* (din plur. *butiț*, cf. *Byhan* s. v.) și *strit* «unchiu» p. 116, în loc de *striț* < cr. *stric* (din plur. *striț*).

Necunoscând formațiunea adjectivelor croate, el construște greșit, dela masc. *poredân*, feminismul *poredână* p. 110 (recte *poredne*).

Formele declinării sânt deasemenea «construite» greșit. La pag. 32 se dau — probabil după paradigmele lui Covaz — pentru gen.-dat. formele: *di omu* (*omiri*), *lu omu* (*omiri*), *di lu omu* (*omiri*) de *cărele*, *lu și lu* *cărele*, *di lu* (*dela*) *cărele* *di carle*, *lu carle*, *di lu carle*;

iar la p. 89 chiar:

a căru (rar), de *care*, *căru* și *lu care*, *lui care* iar la p. 92:

a cui «zic rar, dar înțeleg».

La p. 32 susține că la *Cici* (*Jeiăni*) s'ar declină, ca la Macedo-români: *a mulierlei*, *mulierlei*, la p. 102 cetim: dativul lui și *lu Petru* «se zice mai des decât *lui Petru*, ca în Ardeal. Femininul... dativ *lei* și *lui*, *lu*, ca la masculin».

Tot astfel de greșeli întâlnim la declinarea pronomelor d. ex. genitivul *a lor* p. 96 și 99, *a lui*, *a lei* p. 102 apoi *seu*, *sa* (!), *sei* (!) *sale* (!) p. 115, etc. Formele aista aist «ca în Moldova» p. 84

sânt rău înțelese; de fapt Istroromânii cunosc numai *ista*, care se leagă totdeauna de pronumele *țesta* sau *țela* (II § 142). Din *țela-ista*, *ța-ista* (cf. p. 91) Maiorescu a despărțit greșit pe *aista*.

Cu privire la verbe, întâlnim de asemenea greșeli, uneori foarte instructive.

Astfel Maiorescu observă foarte just — ceea ce bunăoară Popovici nu bagă de seamă — că conjunctivul istroromân are aceeași formă ca indicativul: «*rog Domnu să vă ajută* (nu *ajute*, prin urmare ca la Tracoromâni)» p. 84. La p. 100 întâlnim însă «*să se însoară sau însoare*», deci iară variante influențate de graiul său dacoromân.

Că verbele în *-esc* au în pers. 3 a singularului *-e'* a observat și Maiorescu (p. 35) și dă bunăoară conjugarea exactă a verbului *patî*: *pățesc*, *pățesci*, *pățè*, *pățim*, *pățiți*, *pățesc* (p. 108). La p. 11 însă cetim: «*tendesc*, *tendesci*, în a 3-a pers. singular și plural nu zic *tendescu* or *tendû*, ci *tendè*», deci cu o generalizare greșită și pentru plural.

La verbul *lucră* ne spune precis că se zice în pers. 1 sing. ind. prez. *lucru*, adăugându-se «*lucrez nu au*» (p. 103). Deci Maiorescu a observat just că verbe în *-ez* nu există la Istroromâni. Cu toate acestea, în Vocabular, când reconstruește pers. 1 sing. dela verbe pe care le-a auzit în altă formă a conjugării, el dă prezentul în *-ez*, d. ex. *meritez* p. 104, *părechez* p. 107, *movez* (și *movez*) p. 105, *sdrobesc* și *sdrobez* p. 114, *stămpesc* și *stămppez* p. 116, *sper* și *sperez* p. 115. Cuvântul din urmă îl îndreaptă Tercovici chestionat de Bartoli (p. 78) în *sperés*. Această formă ne indică drumul spre a înțelege greșeala lui Maiorescu. El va fi auzit, ca și Bartoli, *-es* în loc de *-esc* (cf. II § 95 a). Cum însă uneori confundă pe *-s* și *z* final (cf. «*vos și voz*» p. 122, «*cus și cuz*» p. 123, acesta din urmă, poate, refăcut din «*ur cuz de păre*»), el va fi confundat pe *sperés* (= *speresc*) cu *sperez* dacoromân. Astfel înțelegem de ce formele în *-ez* le dă Maiorescu tocmai pentru verbe de conj. IV.

În general Maiorescu n'a izbutit să câștige o idee clară despre sistemul de conjugare istroromân. Necunoscând infinivele în *-e'*, el construște adesea tipuri verbale neexistente, amestecând formele diferitelor conjugări. Exemple: *cărgî* p. 89 (recte *cărgî*); *căștig*, *căștigă*, *căștigat* = a pedepsi p. 89 (recte *căștigî* din cr. *kaștigati*, deci nu e identic cu *căștigă* al nostru, cu care-l confundă Maiorescu); *găni* p. 98 (recte *ganî*); *ploa* p. 99 (recte *ploi*) p. 109; *pescuesc*, *-ui*, *-uit* (acestea sânt dacoromânisme!), alături de a *peschi* (recte *peskî*, din ven. *pescâr*) p. 109; *pisesc*, a *pisè* și a *pisi*, *piseat*, *piseit* și *pisit* p. 109 (recte: *pisî*, *pisîit*, *pisés*); *poșied*, a *poșiedè*, *poșezut* *poșiezut* p. 110 (nu există); *președ*, a *președè*, *pre-*

șezut p. 110 (nu există, deși susține că l-a auzit în Jeâni); sdrobesc și sdrobez, a sdrobi și a sdrobè, sdrobit și sdrobeit p. 114; sfâr, a sfirâ, sfirat = a cânta din fluiet p. 115 (după cr. svirati, presupun că se zice sfirêi, -êit, -êsc); sputesc, sputi, sputit = a-și bate joc p. 116 (eu am auzit: spotê, i-êit, -êsc); stâmpesc și stâmpesz, a stâmpi și a stâmpè, stâmpeit și stâmpăit = a tipări p. 116 (recte: stâmpêi, -êit, -êsc din cr. štampati, ven. stampar); strijesc, uneori strig, a striji și a strâge, strijit = a tunde p. 116 (recte: strižî, -it, -êsc Gartner 831); tac, a tăcè, tăcut și tăciut p. 117 (contaminare între dacoromânismul tăcut și între tačât, care e forma exactă); tâmpesc, a tâmpi, tâmpeit și tâmpât p. 118 (participiul acestui verb neatestat de alții trebuie să fie tâmpit), etc.

Maiorescu observând că în poziție neaccentuată, Istroromâniilor pronunță când o când u (II § 44 a) și auzind amândouă formele: scobori și scoburi, construiește greșit și un prez. ind. scobúr alături de scobór p. 114; tot astfel dela potè și putè un put alături de pot (3 plur. ind. prez.) p. 109, iar din participiul vezut construiește la prez. ind., alături de ved, și dacoromânismul vez p. 120.

Une-ori, ca în cazul verbului ști, Maiorescu confundă două cuvinte deosebite scriind: știu, a ști, știut = a ști și a ceti p. 116. De fapt, omonimitatea e numai la infinitiv, căci verbul care însemnează «a ceti» are la prez. ind. forma ștesc (Gartner 233, sau ștes Bartoli, P. 79) și la part. știt, derivând din cr. štiti. Cum el nu cunoșteă limbile slave, i s'a întâmplat une-ori să amestece astfel de împrumuturi din limbă croată cu cuvinte de origine latină, d. ex. la p. 120 cetim: «vale și valie = a) vale, b) vine și ca adverb și atunci însemnează repede, iute». De fapt una e substantivul vâle = vale < VALLIS și alta adverbul vâl'e «îndată» < cr. valje.

Cazuri de acestea ne fac să ne întrebăm dacă cuvinte ca sapă p. 114, neatestat de alții la Istroromâni, au fost bine înțelese de Maiorescu? Românii din Istria au cuvântul sâpe, dar acesta e slav și însemnează «suflet». Se poate ca Maiorescu să-l fi auzit, și influențat de cuvântul său dacoromânesc, să-l fi însemnat cu înțelesul «sapă», fără să mai verifice adevăratul lui sens. Popovici contestă bunăoară existența lui cuñ = cuiu p. 123 dat numai de Maiorescu. Și alte cuvinte, pe care alți cercetători nu le-au putut afla în Istria și care corespund unor cuvinte dacoromâne (precum ver = adevărat, vorbă. etc.) pot fi inventate de Maiorescu, deși, cum am spus, se poate ca ele în cursul unei jumătăți de veac să fi pierit din graiu. În tendința sa de a învăța pe Istroromâni să întrebuințeze cuvinte «bune», de origine latină, se poate ca Maiorescu să fi strecurat și câteva neexistente. El adică neauzind în Istria unele cuvinte întrebuințate de Dacoromâni, le cheșionă, dându-le o formă istroromână. Câteodată, precum la cuvântul

jug — de obicei Istoromânii zic *Țara m*, din cr. *jaram* — el observă că «n'au uitat însă nici jugul, pentrucă în cătunul Bacovina, în calea dela Gradigne la Grobnic, zicând eu *jug*, îmi răspunse un Român *iè, stesso*, adică: «da, așa e» (p. 99). La p. 99 se dă cuvântul *h r a s t* = *stejar* cu observarea: «înțeleg și *g h i n d a r*», iar la p. 98 se dă *g h i n d a r* = *stejar*» ca și când acest cuvânt ar exista la Istoromâni. Presupun că Maiorescu, gândindu-se la lat. *GLANDARIUS* «purtător de ghindă» a construit cuvântul *g l' i n d ă r* și întrebând pe Istoromânii care-i daseră pentru «stejar» cuvântul *h r a s t*, dacă n'au și *g l' i n d ă r*, aceștia aducându-l în legătură cu *g l' i n d e*, vor fi dat din cap în semn afirmativ. Ceea ce nu e o dovadă că acest cuvânt există de fapt la Istoromâni, precum ar putea crede cel ce-l citește în Vocabularul lui Maiorescu.

Tot dacoromânisme vor fi și derivate ca *l e g ă t u r ă* p. 102, *s u r p ă t u r ă* p. 117, infinitive substantivate precum *c u c a r e* = *culcare* p. 123 și abstracte postverbale ca *r u g ă* = *rugăciuni* p. 112, dat fiind că astfel de formațiuni nu sânt atestate de nici un alt cercetător la Istoromâni (cf. II § 184, 193). Sceptici trebuie să fim după toate ce le știm despre conjuncțiile istoromâne (II § 249 ș. u.) și față de conjuncții ca: *c ă t - c e* = *c ă t - c e*, *î n d a t ă - c e*, p. 90, *d a c ă* p. 94, *d a r* («mai ales în Jeciâni») p. 94, *d e c ă t* («ca la noi; e mai uzitat însă c a») p. 94, *d u p ă - c e* («după Micetici, rar, de regulă c ă n d») p. 95, *m ă c a r c ă* = *cu-toate-că* p. 103, *m a d u n c ă* (ital.) «cu toate acestea» p. 103.

1875

Papanti.

În faimoasa *I parlari italiani in Certaldo alla festa del V centenario di Messer Giovanni Boccacci*, omaggio di GIOVANNI PAPANTI, Livorno, Fr. Vigo, 1875, p. 687 — 690, un anonim care semnează X și despre care Bartoli P. 8 crede că e Slav, poate preotul satului, dă o mostră de graiul istoromân din satul Briani (Berdo), cu o transcriere pe jumătate slavă și pe jumătate italiană, cu despărțiri de cuvinte greșite, dar care înțelegea dialectul român destul de bine. La sfârșit se reproduc pasagiile referitoare la graiul istoromân din articolul lui Covaz și cele două mostre de limbă «Securea aflată» și «Greierul și furnica».

Reproducem, textul din «Raccolta» lui Papanti, care e traducerea novejii IX a zilei întâiu din Decameronul lui Boccaccio. Cele câteva greșeli se găsesc îndreptate la Bartoli, P. 8—9.

Dunque sik, che en vrăme de prvi Kralj de Cipri, pocle av (avut) do-bandit svetu locu (Jerusalem) di la Gottfrid de Buglion, nascut-a, che o nobile muliera di Guascogna, ân sveta cale mes-a la Grobu, denda turnat, verit-a 'n Cipru, da nuscargli zločesti omir fost-a grumbo osramotita: de ce ja far de ničura utišegne zalostilča, penseit-a di obernise

lu Kralju; ma lja (glia) fost sišo de nusçarle, che fatica se ra pljarde, din
 ça ka je fost di grumba živlenje e di assa zalik bire, che ne che ra fost
 je ate nepravice apparà; ma si, si assale grumbo sopportat-a, akàta che
 saki car le avut un jad ku je, ca cu facelj rusire sfugheit. Ausindo muliera
 cãsta, dispereit-a della osveta, far de niçura utišenje de aljei stvara pro-
 ponit-a mučkà la miseria de cãsta Kralj, si verindo àntru je, si ša: «Domnu
 meu, jo nu vinj antru tire àntreba osveta de ça çe mi s-a facut, ma din
 ça te rogo che tu mi je siçi cum tu poci cãle crivigne sopportà ces
 ku (ce jes-ku) ci je facute, che jo pok cu patientia mãle sopportà; cara
 domnu, sti je, se ras putã, rada ras ci je darui, che jesti bur portator».

Kralju pir akmoce kassan si len, ca si din sommu sbudit, počnit-a
 della crivica lu cãsta muliera facut-a, cara s'-a (se-au) kruto vindikeit,
 verit-a ostru persicutor de tots car lje la fost dakmoce face ce va cuntru
 la lui cruna.

1878

Urechiã.

V. A. URECHIĂ, *Raport cetit în Academia Română în 1878*, extras
 din *Analele Societãtii academice*, inserat și în *Opere complete*, Bucu-
 rești 1878, seria B, tom. II, p. 149 ș. u. Acest raport a fost rostit și în
 Palatul Trocadéro din Paris în 1878 Iulie 17 și s'a tipãrit în *Congrès
 international des Sciences ethnographiques*, p. 259 ș. u. Reprodus și la
 Burada, p. 100—113.

Nu conține decât generalități și câteva citațiuni din scrierile lui A.
 Covaz, C. Franceschi și P. Kandler.

1880

Miklosich Wdr.

DR. FRANZ MIKLOSICH revine asupra Istroromânilor în stu-
 diul său *Über die Wanderungen der Rumunen in den Dalmatischen
 Alpen und in den Karpathen* (Denkschriften der kaiserlichen Akademie
 der Wissenschaften, Phil.-hist. Classe, Bd. XXX) Wien, 1880, p.
 1—66, dedicat în cea mai mare parte cercetãrii urmelor de Români
 în Carpații nordici. Mai întâiu se ocupã cu originea Istroromânilor,
 formulând pãrerea citatã de noi în vol. II, p. 346.

Bajčič.

La Mikiosich Wdr. p. 8—10 se vorbește despre Români din Veglia,
 tipãrindu-se cele douã rugãciuni dupã Cubich și dându-se și variantele
 lui BAJČIĆ (cf. p. 6—7, variantele C și Ba). Despre acestea Miklosich ne

spune că le primise dela Dr. I. Črnčić, care le avea dela Parčić, care, la rândul său, susțineă că le-a cules din gura unui Român din Poljica, în Veglia, cu numele Mate Bajčić (mort în a. 1875 sau 1876), ai cărui părinți vorbeau încă «po vlašku». Din comparația făcută la p. 8 ș. u. cu tipul Sajovec rezultă mai presus de orice îndoială că unul din cei doi venerabili canonici, Črnčić sau Parčić, s'a făcut vinovat de o misticare grosolană, copiind din cuvânt în cuvânt rugăciunile publicate de Sajovec și trimițându-i-le lui Miklosich ca probă de limbă româno-veglia.

Mičetić'-Ive.

În sfârșit, la p. 9—10, Miklosich tipărește două texte istroromâne, «Legenda Maicii sfântului Petru» și «Dialogul între doi prieteni» (reproduse și de Burada, p. 122, iar cele dintâiu și de Gaster, Chrestomatie II, 283—284), cu următoarea notiță: «Aceste probe de limbă... le am dela d-l ANTONIO IVE, la îndemnul căruia le-a însemnat d-l ANTON MIČETIĆ', preot în Rozzo, în Istria. Le tipăresc exact după originalul care e obscur în multe locuri». Observarea din urmă, din nenorocire, e adevărată. Despre Mičetić (cf. II, p. 47—48) știm că uitase graiul părintesc, iar despre Ive vom vedea că nu avea pregătirea necesară pentru studii dialectale. De aceea o reproducere a textelor cu transcrierea exactă alături, cu traducere și note critice se impune. Bucata dintâiu a fost îndreptată de Weigand cu ajutorul Istroromânului Scrobe și tradusă franțuzește; vom reproduce deci textul Mičetić'-Ive alături cu al lui Weigand și cu traducerea franceză a acestuia, adăugând la rândul nostru numai notele ce ni se par necesare.

Legenda Maicii sfântului Petru.

Mičetić-Ive (p. 9)

(1) De la maje lu sveti Petru, che vire fara din pkè toc anj opt zile.

(2) Sveti Petru avut a (*auch* vut a) ura (o) maje, kar a fost kativa muljère, fost avara, grumbo | (3) kuvintaja, ênvidiosa (nenavidna), aveja toc șapte mar pekac (pekaci de morte), nav fakavejt | (4) nicur bire (niçur bur lucru *keine gute Tat*); nu lj a fost ža de niçur, ši n a davejt niš lu | (5) niçur.

En tot sae življenje (pir a vijut *so lange sie lebte*) n a fakut ata

Weigand I (p. 252).

(2) Dela mōaia lu sveti Petru, tše vire foa | (3) reā din pākā tots oani de osān zile. |

(4) Sveti Petru vut-aw o mōaie, kōaṛea | (5) fošt-aw poredna muljēare; [kānd] fošt- | (6) aw fōaṛea, kuvintō-at-aw grumbo; fošt- | (7) aw nenavidna, vut-aw tots șoapte mōarī | (8) pākō'ats. N-a fakūt niš de bire, nu li-a | (9) fošt milo de nitšur ši n-a dōat nis lu | (10) nitšur;

ān tota sa telineā n-a fakūt gatea | (11) limōzineā, se n-a dōat

lemozina, se nu o |(6) (ura) šbula dat a lu un pekljar. Ši ja murit a.

Morta kèn (kn) a fost, gospodinu (šijoru) vo |(7) pus en pkè. Si čestu ljej filju, kar le fost en čer, avut a mare pašion, zač (per-ke) luj maje |(8) fost a èn pkè, si vavik rugat a gospodinu (šijoru), si prirugat a, neka lj fače ča bire, se raevo levei |(9) din pkè, si pure vo en ur kantun de čer, ali serae vo provej, čire stije, se nu saera si rivedej |(10) èn sire veri (*in sich kommen*).

Sijoru (gospodinu) zis a: ma kum ver tu ke vo bavu fara |(11) kèn nigdar n a fakut bur lukru, ke nav (n a) nigdar fakut lemozina, ši niš de bire èn lume. |(12) zis a sveti Petru: ma pur avut a de fače karle bur lucrū?

N a fakut nanka ur, jo kmoce voj |(13) turna kavta èn melj libri.

Si kolae (kolo) kavtat a pre ur mare libru, si vaede, ka častata |(14) maja lu sv. Petru èn tota vraema (pir a vije fost *so lange sie lebte*) n a ato fakut de bire, |(15) si ke n a ničura lemozina fakut, far de kav (ke av) o šbula lu ur (un) bizè nu dat (pove |(16) retu).

zis a gospodinu sijoru: ben din casta šbula elj voj akordej, ke potè verī sus netezendo |(17) se pre časta šbula; ma ver vedaè, ke ši anč va avae sae invidia. Ši gospod. (sij.) kalejt a |(18) casta šbula, si ja se rempigae (potezae). Atornu de ja sa kacat kita (*so viele*) ate suflete |(19) (*Seelen*) e ja trupae ku... tica ur, cela atu, (ura ča ata *weiblich*) si treile (*den dritten*) |(20) si toc (*und alle*)

o žbuleļa lu ur |(12) pekljar; ši yoa murit-aw.

(13) Känd a fošt mortęa, Domnu wo pus- |(14) aw än pāká', ši tšášta se fili, tš-a fošt än |(15) tšer [raī], li-a fošt moare [čõaro] žoali, |(16) ke lui moaia fošt-aw än pāká' ši vq'a |(17) vika rugo'at-aw Dõmnu ši priru-goat- |(18) aw, neka lii foatše tšęa bire, se ręa wo |(19) leveai din pāká' ši pure wo la ur kántun |(20) de raī; se ręa wo proveai, tšire štie se |(21) nu se ręa rivideai ši veri än sire? |

(22) Domnu zis-aw: «Ma kum ver tu ke |(23) wo dõawu foareęa, känd n-a nigdar fakut |(24) bur lukru, känd n-a nigdar fakut limó |(25) zinęa ši niš de bire än lume? Zis-aw |(26) sveti Petru: «Ma možebit fakut-aw |(27) vrun bur lukru.» |

(28) «N-a fakut n-ank ur, yo kmoce voi |(29) turnq'a za kawto'a än amelī libri [amele |(30) kqarte]].

(31) Ši kolęa kawtoat-aw la un moare |(32) libru ši vęade ke tšášta moaie lu sveti |(33) Petru än toteęa sa telinęa n-a qatu fakut |(34) de bire, se n-a dõat o žbuleļa lu ur pekljar. |

(35) Zis-aw Domnu: «Bire. Din tšášta |(36) žbuleļa liei voi akordeai ke pote veri sus, |(37) netezaiñdeęa-se pre tšęa žbuleļa; ma ver |(38) vedeęa ke va fi inkęa nenaividneęa». «Ši |(253, 1) Domnu kaleait-aw tšášta žbuleļa žos, ši |(2) yoa s-a katso'at de yoa. Okoli de yoa s-a |(3) katso'at kãta qate suflete, ma yoa trupit- |(4) aw ur, tšelu qatu ši treile ši tots de la sire |(5) zitšendo: |(6) «Voi amnoats čõa dela

zičendo: emnac tja ke voj alje nu klaema.

Zis a gosp. (sijor) lu sv. Petru: | (21) vezut aj tu, aj tu vezut, ke am jo pravo račun, ke j semprovavik isteša, e ke ara isteša kativeria. |

(22) Si tunce gosp. (sijor) mulejt a sbula ku ja, si mes a ên fundu de pkè. Pre kavtatu pak (ri | (23) guardu) de svet Petru lj a lasat ke untrat de saki anj kênje zija lu sveti Petru, neka vire fara | (24) e ke steje opt (osém) zile oč si kolo (da und dort), si se remena pre lume.

Infati vire fara | (25) tot anj, si ên ceste opt zile, ke staje fara, face de tote sortile, si ne face akêta si akêta pati.

mire, ke vci | (7) ȝalts Domnu nu kliĝ'amea » | (8) Zis-aw Domnu lu sveti Petru: «Vezût- | (9) ai tu ke yo am prȝaw ratšún, ke-i vȝa | (10) vika tot urĝa ši ȝare stessa kativeria». | (11) Ši tuntšea Dòmnu mu-ĝalt-aw žbula | (12) ku yȝa ši mes-aw ân fund de pākã. Pre | (13) rogȝatu lu sveti Petru l-a lãšȝat o votȝa | (14) la saki ȝan, kãnd eĩ zia lu sveti Petru, | (15) neka vire foȝreȝa ši ke štoȝe osãn zile ânš | (16) ši kolĝa pri lume. |

(17) Infati vire foȝreȝa tots ȝani ši ân | (18) tšãšte osãn zile, kãt štoȝe foȝreȝa, foȝtše | (19) de tote sortile ši ne foȝtše kãta ši kãta | (20) pati.

Traducerea franceză

De la mère de saint Pierre, qui sort de l'enfer tous les ans, pendant huit jours.

Saint Pierre avait une mère qui était une méchante femme; quand elle était dehors, elle médisait; elle était envieuse, elle avait les sept péchés capitaux. Elle ne faisait rien de bon, elle n'avait pitié de personne et elle ne donnait rien à personne.

Dans toute sa vie elle n'avait pas fait autre aumône que d'avoir donné un oignon à un mendiant; et elle mourut.

Quand elle fut morte, Dieu la mit en enfer, et son fils[-là], qui était au ciel, était bien fâché de ce que sa mère était en enfer, et il pria toujours Dieu et le suppliait qu'il lui fit la grâce de vouloir bien faire sortir sa mère de l'enfer et de la mettre dans un coin du paradis; s'il voulait essayer, qui sait si elle ne se repentirait pas et si elle ne rentrerait pas en elle-même?

Dieu dit: «Mais comment veux tu que je la fasse sortir, puisqu'elle n'a jamais fait une bonne action, ni une aumône, ni rien de bon au monde?» Saint Pierre dit: «Mais peut-être elle a fait quelque bien!»

«Elle n'en a fait aucun, maintenant j'irai chercher dans mes livres».

Et là il chercha dans un grand livre et il voit que cette mère de Saint Pierre, dans toute sa vie, n'a fait d'autre bien que d'avoir donné un oignon à un mendiant.

Dieu dit: «Bien. A cause de cet oignon je veux lui accorder de pouvoir venir en haut, en se cramponnant à cet oignon; mais tu verras qu'elle sera toujours envieuse». Et Dieu baissa l'oignon, et elle s'accrocha à lui. Autour d'elle s'accrochèrent bien d'autres âmes; mais elle repousa d'elle l'une, l'autre et la troisième et toutes, disant: «Éloignez-vous de moi, car vous autres, Dieu ne vous appelle pas».

Dieu dit à Saint Pierre: «As-tu vu que j'ai parfaitement raison, qu'elle est toujours la même et qu'elle a toujours la même méchanceté?»

Alors Dieu lâcha l'oignon et elle alla au fond de l'enfer. Sur la prière de saint Pierre il a permis une fois dans chaque année, au jour de Saint Pierre, qu'elle sorte et qu'elle séjourne huit jours çà et là dans le monde.

En effet elle sort tous les ans et dans ces huit jours qu'elle est dehors, elle fait toutes sortes (de méchanceté) et elle nous fait souffrir tant et tant.

(26) Dialog între doi prietenii

(27) T o n e: Bura saera, Frane!

(28) F r a n e: Domnu daja sakae sacra, e sa kum je mev, Tone?

(29) T o n e: E așa așa, si smo toc samo maja arae vrovota febra ši foku.

(30) F r a n e: E kum pote cace?

(31) T o n e: E betr je, ma li bira porta anji, lukra, če pote, roga Domnu a kasa, én dume | (32) reka maere én basaerika la sveta misa, dupa po de zi la večernja, vire kasa, maré ...ka si | (33) baeje čače are, maere én pat durmi-,dorme pira patru dupa po de nopte, se skola, prinde | (34) foku, roga zalik, kljaema noj alje, si morem skula, lu boji si lu ojlor, lu porči si lu kalu dae | (35) mukà si maere én saki sev lukru.

(Pag. 10, 1) T o n e: E kum atelj a kasa?

(2) F r a n e: Nu j rev (*ist nicht schlecht*), Domnu na žuta si én renče așa-șa Domnu ku | (3) tire, Tone, meg a kasa, pozdravae toc (salutae).

(4) T o n e: Ši ku tire, Frane, fac ši tu așa kasa atovotu, rem(o) maj mun kuvinta (grajej) - | (5) bura saera!

Note

Cât privește transcrierea lui Ive, sânt de făcut următoarele observări:
Pentru sunetul *đ* nu aflăm un semn deosebit, ci avem *a*: *m a j e* ^{9/1},
f a r a ^{9/1}, *a n j* ^{9/1}, *k u v i n t a j a* ^{9/3}, *ș a p t e* ^{9/3}, *m a r* ^{9/3}, etc.

Pentru sunetul *ǎ* avem semnul *ě*, însă nu consecvent: *ě n v i d i o s a* ^{9/3}, *k ǎ n* ^{9/11}, *ě n* ^{9/8 9/9 9/11} etc.; avem însă și *e* (II § 20): *el j* ^{9/16}, *em nac* ^{9/20} și *en* ^{9/5 9/7 9/9 9/31} etc., accentuat: *p k ǎ* ^{9/1} și *k ǎ n* ^{9/6}; într'un caz avem chiar *i*: *k i t a* «so viele» ^{9/18} Bartoli, P. 17 (dar: *a k ǎ t a* ^{9/25}).

Pentru sunetul *ǝ* avem semnul *ae* care e întrebuintat aproape consecvent în cazurile de *ǝ* metafonic: *va e d e* ^{9/13}, *vra e m a* ^{9/14}, *kla e m a* ^{9/20}, *sa e r a* ^{9/27}, *ma e r e* ^{9/32}, *ba sa e r i k a* ^{9/32}, *ba e j e* ^{9/33} (într'un singur caz avem *ě*: *mul j ǝ r e* ^{9/2}); tot astfel în oxitoane: *ve d a ǝ* ^{9/17}, *ava e* ^{9/17}, *sa e* ^{9/5 9/17}, *ra e v o* (= *r ǝ v o*) ^{9/8 9/9}, *re m p i g a e* ^{9/18}, *po t e z a e* ^{9/18}, *tr u p a e* ^{9/19}, *po z d r a v a e* ^{10/3}, *sa l u t a e* ^{10/3}. Greșite: *a r a e* ^{9/29} în loc de *ǎ r e*. Incolo însă avem *e* în alte forme verbale ale verbelor în *-ǝ i*: *l e v e i* ^{9/8}, *f a k a v e j t* ^{9/3}, *d a v e j t* ^{9/4}, tot astfel *a v e j a* ^{9/2} și *-a* (II § 21) în loc de *-ǝ* din *-ǎ*: *k a t i v a* ^{9/2}, *a v a r a* ^{9/2}, *ě n b a s e r i k a* ^{9/32}, (*a*)*k a s a* ^{10/1 9/32}; *p o r t a* ^{9/31}, *r o g a* ^{9/31}, *s e s k o l a* ^{9/31}, *k l j a e m a* ^{9/31}, *ž u t a* ^{10/2}, etc.

Pe *ǝ* îl transcrie prin *j*: *d a v e j t* ^{9/4}, *j a* ^{9/6}, *l u j* ^{9/7}, *s t i j e* ^{9/9}, *j o* ^{9/12}, *v o j* ^{9/12}, *a j* ^{9/21} etc., dar: *l e v e i* ^{9/8}, *tre i l e* ^{9/19}.

Transcrierea conșonanțelor nu e totdeauna clară:

Un singur fel de *k* (*k a t i v a* ^{9/2}, *p e r k e* ^{9/7} etc.) și de *v* (*n a v* ^{9/3}, *v o* ^{9/6}, *ve d a ǝ* ^{9/17}, etc.).

Pentru *l* și *n* are *lj* (*mul j ǝ r e* ^{9/2}, *ž i v l j e n j e* ^{9/5}, *p e k l j a r* ^{9/6}, *k l j a e m a* ^{9/34}, dar: *kla e m a* ^{9/20}) și *nj* (*a n j* ^{9/1}, *ž i v l j e n j e* ^{9/5}) etc.

Ca în limbile slave avem: *c=č* (*t o c* ^{9/1}, *p e k a c* ^{9/3}, *k a c a t* ^{9/18}), *z* (*z a č* ^{9/7} etc.), *š* (*ž i v l j e n j e* ^{9/5}, etc.), *š* (*ș a p t e* ^{9/3}, *n i ș* ^{9/4}, *p a ș i o n* ^{9/7}, *ș i* ^{9/4 9/6}, *ș b u l a* ^{9/6}, *ș i j o r* ^{9/6}, dar: *s i* ^{9/23}, *s b u l a* ^{9/22}, *s i j o r* ^{9/22}, *s t i j e* ^{9/9}, etc. cf. II § 81) și *č* (*n i č u r* ^{9/4 9/5 9/15}, *č e s t u* ^{9/6}, *č e r* ^{9/7}, *z a č* ^{9/7}, *f a č e* ^{9/8}, *č a* ^{9/8 9/19}, *č i r e* ^{9/31}, *č e* ^{9/9}, *p o r č i* ^{9/34}, *o č* ^{9/24}, *a n č* ^{9/17}, dar: *c a s t a* ^{9/16}, *n i c u r* ^{9/4}, *c e l a* ^{9/19}, *f a c e* ^{9/25}, *t u n c e* ^{9/22}, *c e s t e* ^{9/25}, etc.).

Sunetul redat de noi prin *č* e transcris prin *č* în: *ě n r e n č e* ^{10/2}, iar prin *tj* în *t j a* ^{9/20}.

Accentul se dă rar și uneori greșit (d. ex. *p o t ǝ* ^{10/16}). Tot astfel n'are rost lungimea în: *v e r i* ^{9/16}.

În text se găsesc greșeli care dovedesc cât de puțin a înțeles Ive graiul istroromân. Pentru bucată dintâiu avem posibilitatea controlului, până la un grad oarecare, comparând-o cu redacția comunicată de Weigand, I 252—253.

^{9/1} și ^{9/15} *t o c a n j*] După II § 209 b am așteptă după *toț* forma articulată *ă n i*.

^{9/2} *f o s t a v a r a* = *f o s t - a* [*a*] *v ǎ r ǝ* «eră zgârcită», se potrivește mai bine decât interpretarea lui Weigand: *f o ș t - a w f ǝ a r ǝ* la care mai trebuie să adăugăm un *k ǎ n d* pentru ca propoziția să aibă un sens. Confundarea conșonanțelor fonice cu cele afonice (*v—f*), obișnuită la Nemți, nu e admisibilă la Istroromâni, cf. Bartoli, P. 17.

^{9/3} pekac = pecăț e de sigur exact, pe când pākō'ats — cu *ă!* — la Weigand e dacoromânism.

^{9/5} tot sae življenje] Forma masculină tot s'ar explică dacă ar urmă așe prin contractia celor doi *a* din tota așe. Greșit e și sa telinča la Weigand, în loc de șe telinče. — Despre vijut = viiút «trăit» cf. II § 147.

^{9/8} prirugat a cf. II § 183; compoziția lui rugă cu prefixul pri-n'a fost înțeleasă de Weigand, care scrie priru-goat-aw. Bartoli, P. 23, n. 2.

^{9/8-10} se raevo levej... seraevo provej... saera si rivedej] Exact: se rē vol., etc.

^{9/9} si ri vedej, recte: rivedej si.

^{9/10} bavuj Greșeală de tipar în loc de davu (= dāvū), sau, după Bartoli, P. 17, în loc de kavu (= kāvū) din ven. *kavār (fora)* = it. cavar fuori.

^{9/12} avuta de fače «a avut să facă», cf. II § 235 d = trebuie să fi făcut. — karle pare a fi pronume nehotărît (cf. nuscârle) cu sensul de «vreun». — lucrū «faptă» II § 197. Sensul propoziției este deci: «dar totuși trebuie să fi făcut vreo faptă bună».

^{9/13} ka častata] Greșeală în loc de k-a časta... fakut «că a făcut această...».

^{9/15} lu ur bizè nu dat = lu ur brizenu dât. Brizen e sinonim cu poveretu, pe care-l adaugă în paranteză și înseamnă «sărac», cf. Bartoli, P. 17.

^{9/16} sijoru trebuie pus în paranteze, fiind o variantă a lui gospodinu, cf. ^{9/8}, ^{9/10}, ^{9/17}, etc.

^{9/20} voj alje] Greșală de tipar în loc de voj alje (= ă!t), cf. Bartoli, P. 16—17.

^{9/21} aj tu vezut trebuie pus în paranteze. — semprovavik ar putea fi un exemplu interesant de contaminare a unui cuvânt italian cu sinonimul său slav; probabil însă că această formațiune hibridă nu există, ci că trebuie cetit: sempro (vavik). — ara trebuie îndreptat în are (= ăre).

^{9/22} (riguardu) trebuie să urmeze după kavtatu, fiind o variantă a acestuia: «din considerație față de sfântul Petru»... — svet] Am așteptă sveti, ca ^{9/2}, ^{9/12}, etc. — kēnje = cān (= cānd) ie.

^{9/24} steje este, probabil, greșeală în loc de staje (= stăje), ca ^{9/25}. — remena, în loc de rāmare (cf. II § 148), prezintă și un caz de nerotacizare a lui *n* intervocalic din cauza vecinătății unui *r* sau *m* (cf. II § 72).

^{9/28} daja trebuie îndreptat în daje (= dăje). — je mev, Tone] Punctuația bună e: je, mev Tone.

^{9/29} Pune virgulă după toc. — arae = are (ăre). — fokū = călduri (temperatură urcată).

^{9/30} pote «poate» are înțelesul de «o duce cu sănătatea», cf. arom. *niputut* «bolnav».

^{9/31} Pune virgulă după interjecția e. — li e neclar; bira trebuie îndreptat în bîre; șterge virgula după lu kra.

^{9/32} maré... kasi baeje čače are = mără η k e si b e j e č a č e a r e «măncă și bea ceea ce are».

^{9/34} noj alje îndreaptă în noj alj c (= al't) ca ^{9/20}. — lu boji si lu ojl or] Un caz interesant de contaminare între dativul mai vechiu ojl or (II § 125) și dativul mai nou lu oile.

^{9/25} maere en saki sev... trebuie îndreptat în m e r e s a k i a n s e v ...

^{10/2} Pentru na = ne, cf. II §§ 137—138 (p. 159).

^{10/4} fa c] Greșală pentru fa e = fe «fă». — După kasa trebuie punct. — a to vot u] De obicei a t e v o t e. — graje j, sinonimul lui ku v i n t a, deși corespunde formal croatului grajati, nu are sensul de «a strigă» (germ. «johlen») al acestuia, ci a lui grăt dacoromân.

Hasden.

În *Cuvente den bătrâni*, II 490 — 496 B. P. HASDEU vorbește despre bucata «De la maje lui Sveti Petru», pe care o reproduce după Miklosich, dând și o traducere liberă. Cu această ocazie relevă asemănările între rotacismul istroromân și cel dacoromân și crede că formele «aoristice» ca fa c a v e i t, d a v e i t, care se aseamănă cu frecventativele slave de tipul lui ДАВАЮ alături de ДАЮ, ar avea același element — v — ca verbele albaneze de tipul lui *kerko-v-a*, *pago-v-a* la aorist.

1880—1881

Ive R.

În «Romania» X (a. 1880), p. 320—329, A. IVE face o recenzie lungă la Miklosich WdR., retipărind mostrele de limbă date de Ireneo și citând câteva cuvinte românești auzite de el în limba slavă vorbită azi în Poglizza, în Veglia, precum și câteva din graiul Italianilor. Aceste din urmă nu pot fi românești, cf. Bartoli, *Dalm.* I 68 și 69.

Ive Vegl.

Pe cele dintâiu A. IVE le reproduce, cu câteva adausuri, în anul următor, la sfârșitul studiului său *L'antico dialetto di Veglia*, publicat în «Archivio glottologico italiano», IX, p. 115—187, sub titlul de «rarități românești și diferite cuvinte din teritoriul Poglizzei și Dobasnizzei, în insula Veglia».

Se pare că cei dela care le-a cules nu mai știau românește. Abi un fragment de rugăciune, vreo două numerale și câteva cuvinte auzite în tinerețe, le-au mai rămas în minte, pe care le amestecau cu forme

slave și, poate, vegliote. Dintre numirile de localități nici unul nu pare a fi românesc. Materialul acesta al lui Ive trebuie primit cu multă precauție (Bartoli P. 14—17) și, probabil, că și traducerea sânt greșite, fie că cei dela care Ive și-a strâns materialul nu mai cunoșteau înțelesul împerecherilor de cuvinte ce și le reaminteau, fie că Ive le-a interpretat greșit.

Totuși, documentele de limbă română din Veglia, fiind atât de puține, trebuie să fim bucuroși și de puținul ce-l putem extrage ca material util din această colecție. El confirmă părerea că Românii din insula Veglia vorbeau același dialect ca Istroromânii.

Voiu reproduce aici cuvintele din capitoul *Singole parole* care ni se par sigure sau pot fi privite ca românești:

áre «are» — bejut «băut» — bou «bou» (remarcabilă păstrarea lui *u* final, cf. II § 55) — cinc «cinci» e suspect] — coptóru «cuptor» — dévet și nopt «nouă» (forma din urmă atestată și la Istroromâni, II § 104) — mniélu «mielul» (trebuie cetit, probabil, mñelu, al cărui *n* nu reprezintă pe lat. *n* din AGNELLUS, ci s'a dezvoltat din *l*, II § 90) — óila «pecora», trebuie îndreptat în oíle, pluralul articulat dela oíe) — opt «opt» — pátru «patru», — sápte «șapte» — sáse «șase» (remarcabilă e redarea lui *ș* prin *s*, ca și în rugăciunile vegliote și în opoziție cu păstrarea lui *ș* pentru *z* în žutá, žáce etc., cf. II § 81) — trei «trei» — ur «un» — váca «vaca» — vičél «vițel» (remarcabilă menținerea lui *l* final, care pare a fi în legătură cu păstrarea lui *l* proconsonantic, II § 79; varianta vitéle e suspectă) — žáce «zece» (remarcabilă redarea lui *z* prin *ž*, II § 81) — žáci ur, dói, trei «unsprezece, doisprezece, treisprezece», cf. II § 132.

În partea a doua se dau «singole frasi». Acestea sânt aproape toate obscure. C á c o ž u t á? e tradus prin «come va a casa?» și d ó g n o o ž u t á prin «ancora non [sei] a casa?». Cuvântul din urmă este, probabil, ž u t á «ajută», iar d ó g n o trebuie, probabil, cetit d o m n u, deci sensul pare a fi «Dumnezeu va ajuta». — é é f á é e? înseamnă de sigur «ce face?» iar nu «che cosa fai?» — d a c á l a f ú r e «da quella [cosa] fuori»; al doilea cuvânt pare a fi c á l e «cale», iar f u r e va fi f á r e, deci sensul va fi «din cale afară». — d r á c u t e v l a «il diavolo ti porta» e interesant pentru forma metatezată *vla* în loc de *lva* «luà», atestată și la Nanu și Maioreșcu, II § 99. — j u v ó j m a r u n c á? tradus prin «volete mangiare?» tot astfel p a k c a c á t s m a r u n k á «va [a] mangiar c...!» Verbul trebuie mai degrabă cetit m á r á n k e decât m á r á η k á (în loc de m u η k á), care formă analogică e însă atestată și la Istroromâni, cf. II § 171. — j u v ó j c u d ó m n o «volete [venire] col Signore?» Vom ceti cu d ó m n u (cf. II § 79). — m e r s a c á ž a «va a casa» îl vom interpreta m e r s - a c á s e «a mers acasă»; nu cred (ca Bartoli, P. 15) ca acest mers să fie «internaționalul m[e]rș». — s o r b á i t e l á p t e, s p a r i n j á t e p i r a «sorbite il latte, risparmiat la pecora»; cuvinte românești sunt l a p t e și p i r a «pânea» (cf. Bartoli, P. 16, nota).

Fragmentul de «Tatăl-nostru» l-am reprodus la p. 9. Dintre numele de localități ce se dau la urmă, românesc pare a fi numai V a l l a «valea».

1882

Miklosich R. U.

MIKLOSICH DR. FRANZ, *Rumunische Untersuchungen, I. Istro- und macedorumunische Sprechdenkmäler* (în «Denkschriften der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften». Phil.-hist. Classe. 32. Bd.), Wien, 1882, p. 1—92.

Partea cea mai mare a acestei lucrări cuprinde materialul lui Ive și Gartner, despre care vorbim mai jos. Dela Miklosich avem reproducerea datelor statistice din «Ethnographische Karte» (p. 1), un «Index», cu indicații etimologice, care cuprinde, pe lângă cuvintele scoase din materialul lui Ive și al lui Maiorescu, și cele din publicațiile anterioare ale lui Miklosich însuși (p. 17—52), fără să fie însă complet (cf. Byhan, p. 176). Se dau câteva note critice (p. 16—17) și îndreptări (p. 52) și în sfârșit niște «adause» la cuvintele de origine neromanică din materialul lui Gartner (p. 53—84), cu un mic «suplement» (p. 90), în care se stabilesc pentru întâia oară, în trăsături mari, etimologiile de origine slavă din vocabularul istroromân, atrăgându-se atenția asupra celor două straturi de împrumuturi, diferite cronologiceste. Și cu ocazia aceasta Miklosich își menține părerea exprimată mai înainte, că «Istroromânii nu sânt veniți în Istria din est, ci din sud, dintr'o regiune locuită de Bulgari» și anume relativ «foarte târziu, probabil abia în sec. XIV» (p. 84).

O recenzie conștiincioasă, îndreptând greșeli și arătând lacune și inconsecvențe în materialul dat de Miklosich după Maiorescu și Ive, s'a publicat în «Literaturblatt für germanische und romanische Philologie» a. 1882, col. 146—152.

Ive.

Materialul cules de IVE s'a publicat la p. 2—16 sub titlul «Aufzeichnungen des Herrn Dr. Antonio Ive». Acesta constă din Tatăl-nostru, reprodus după Ascoli și în redacția culeasă de autor, reprodusă de noi la p. 9—10, apoi Născătoarea, Cele zece porunci (reproduse la Gaster, *Chr.* II 285), Crezul și «Salve regina»; urmează apoi diverse «frazе» și un număr mare de «proverbe» (din care câteva au fost reproduse de Gaster, *Chr.* II 285—286). Atât frazele cât și proverbele sânt întovărășite de traducerea italiană. Toate sânt culese din Berdo (o singură frază e din Jeiăni, p. 6). Bartoli, P. 100, remarcă că multe din proverbele date ca istroromâne nu pot fi considerate ca proverbe originale, căci au fost traduse din dialectul istriian (de Rovigno) sau venet.

Ca toate lucrările lui Ive, și aceasta e lipsită de o reală valoare științifică. Se pare chiar că textele n'au fost culese de el însuși, ci de un om și mai puțin deprins cu transcrierea fonetică și «îndreptate» numai de Ive. Azi, când avem alte texte, culese bine, le vom utiliza deci rareori și ar fi de prisos să arătăm la acest loc toate greșelile și neexactitățile lor. Numai asupra câtorva vom insista, spre a preveni pe cei ce vor lucra cu acest material.

a) Transcrierea lui Ive are multe neclarități, neconsecvențe și greșeli. Astfel, pentru *ε* întâlnim un semn special numai în poziție accentuată, și adică *ae* (în îndreptările dela p. 52 întrebuițează totuși semnul *ā*), dar adesea el scrie *e*: *k a d e r a* 6, *b e s e d a* 7, (*ē*) *n t r e b a* 8, *z e m a* 8, *p l j e r d e* 8; la pers. 3 sing. ind. prez. a verbelor de conj. IV avem *u s a ē*, *p o i d a ē*, *h v a l a ē* 10 alături de *h v a l e*, *d u r e* 8, etc. Greșit e *k r e d a ē* 14 în loc de *k r a ē d e*; dimpotrivă, am așteptă *s p e r a ē* în loc de *s p a ē r e* 11, 12 (cf. și *k a ē m a ē ș a*, cu două accente). Pentru *i* Ive întrebuițează *j* (*j e r* 4, *o j a* 6, etc.), *i* (*i e* 4 *l u i* 11, etc.) și *ī*, chiar și în cazuri unde *i* e plenison (*s l i p t z i*). Un *u* (sau *w*) nu există la Ive, care scrie *d a u*, *a u d*, dar *t e v*, *r e v*, *p r e v t*. Pe *ș* îl transcrie când cu *ș*, când cu *š*, pe *dž* când cu *ġ* (*l i n g e* 10) când cu *g* (*p l â n g e* 10 alături de *p l â n ž e* 14). Dintre consonantele muiate, *l'* e redat prin *lj* (*g a l j i r a* 8, etc.), *n'* prin *nj* (*a n j i* 6), de obicei înșă prin *gn* (*m u g n i t* 11, *s k r i g n e* 9, *r u m u g n e s k o* 6, etc.), ceea ce nu împiedică înșă ca aceste două litere să aibă și valoare de *gn* (*d i g n a ē* 9). Cea mai mare zăpăceală o întâlnim înșă cu privire la sunetele *ț*, *s* și *z*. Pentru românescul *ț* avem *tz* (*a l t z i* 3, *t z i r e* 7 etc.), *c* (*d a m a r a c a* 4, *q u a t e r n i c a* 6), *z* (*z a p u n u* 6) și chiar și *s* (*f a s o l u* 5, *s t r a m a s u* 5, în care exemple avem a face, probabil, cu influența dialectului natal a lui Ive, căci în Rovigno se pronunță italianescul *faccia* și *stramazzo* de fapt cu *s*, cf. Bartoli, P. 18 n.); pentru românescul *z* și pentru istrorom. *ž* avem *z* (*z l a t o*, *z u p a* 11) și *s*, nu numai între vocale (*t e s a k u* 12, *p e s a* 13, *k r i s u* 4, *s p e s i l e* 8, *u s a ē* 10, *m u s i k a* 11) ci și la începutul cuvintelor (*s e p o v i d a ē* 8, *s a i f a* 11); iar pentru românescul *s* avem *s* nu numai la începutul cuvintelor și în vecinătatea consonanțelor, ci și între vocale (*k a s a* 11, *b a s a ē r i k a* 3, *I s u s u* 3, *č e r u s a* 4 < *č e r u š a*), alături de *ss* (*k i s s e* 3, *č e s s i* 9) și chiar *z* (*m a ē z - a* 3, care pare a fi greșit).

b) Traducerea lui Ive e adesea inexactă d. ex. *s k r i g n e* este bine tradus cu «cassa» 9, rău cu «borsa» 14. — *t e s k o* 10 însemnează «cu greu», iar nu «tardi», pentru care Istroromâni au amenat 3, tradus greșit prin «di buon'ora». — *g u r a* 12 nu-i «inganno», ci «gură», adică «vorbă». — *l u m e l e* 12 e «numele», iar nu «il mondo». — *m a n č a v o t a* 13 e «data dinainte», iar nu «per una volta». — *m u š a t a* 13 e «frumoasa» (fem.), iar nu «il bello» (masc.). — *p r e n j e v a* 14 e «de-asupra zăpezii», iar nu «sotto la neve». — *m é d i k u* maj bun face rana mai mare 13 e «cel mai bun doctor (e cel ce face) rana mai mare», iar nu «il medico valente fa presto guarire». etc.

c) Autorul nu a pătruns spiritul graiului istroromân. Aceasta se vede cu deosebire din «îndreptările» — unele foarte curioase! — pe care Ive le face în cursul tiparului (cf. p. 52). Astfel la p. 10 cetim: *karle niš lukra, elji draku linže mârle* «a chi nulla fa, il diavolo lecca le mani»; *elji* este dativ (âl' «ii»), deci n'ar fi fost nevoie să-l îndrepte în *de je draku laénge (!) môrle (!)*. — La p. 16 cetim *Pomaiču kaémaéša baé vía*, tradus prin proverbul triestin «Giugno buta zo el cudegugno»; ce e acest *baé vía* nu știu, căci el nu poate fi *bę* «bea» și nici — cum conjecturează Byhan (p. 193) — o formă venețiană care ar corespunde italianescului «batte», cf. Bartoli, P. 19; probabil cuvintele acestea au fost rău copiate de Ive, care la p. 52 le îndreaptă în *ia*, uitând că Istroromânii zic *le*. Miklosich (42) a relevat greșeala de a scrie *rășkopri 5* și *raszačá 5* în loc de *reș copri*, *reș začá*.

d) Ive, ca Italian, are uneori forme «italienizate» care nu sânt întrebuințate de Istroromâni, astfel pers. 1 din prez. ind. în *-o*: *dormo, audo, vedo 5* sau gerundiile în *-ndo* (cf. II § 152): (*er*)*dendo, plângendo 11* (alături de *plângându 2, mâncându 7* etc.) sau (*é*)*trebandu 8* după ital. «domandando», etc. Nefiind obișnuită prepoziția *da* înaintea infinitivului (ci numai *za* sau *de*, rar *a*) presupun că în: *se dau da baé 13* avem a face cu un simplu reflex inconstient al ital. «se dà da beber» și forma *kárele 5* încă va fi numai pe jumătate istroromână (*cărele*), iar pe jumătate italianescă (*il cane*); incalte *kanta 8* în loc de *cântțe* pe deantregul italianesc. Tot italianisme par a fi și *se pesa 13* «si pesa» (am așteptă: *se pezé*), *se spaéra 13* «si spera» (am așteptă: *se speré*).

Văzând cum materialul lui Ive cuprinde atâtea neexactități, cu greu vom admite că sânt exacte cuvinte și forme surprinzătoare ca cele următoare: *tajá 4* (recte: *tal'á*, cf. însă II § 89), *saém 5* (recte: *sám*), *pluga 6* (recte: *plugu*, probabil prin cetirea lui *a* ca *u* în manuscris) și tot astfel *računa 9* (în loc de *računu*, precum dovedește și el [= *ál*] face următor) și *četatu 9* (recte: *četata*), pluralele *nepoti* și *nepotzile 6* «nepoții și nepoatele» (recte: *nepoți* și *nepotele* sau *nepotile* cf. II § 30), *žuka 11* (recte *žokę*) etc.; neînțeleasă e forma *plateju 15* pentru pers. 3 plur., ca și *kesegniu 15*, apoi *zaposto 8* «schiop» (probabil *šépast* cf. Byhan. 387 și Bartoli, P. 89), *zienu 16* «Februarie» (probabil: *síčenu* Bartoli, P. 90), etc.

Gartner.

La pp. 53—84 Miklosich dă, sub titlul *a*) «Materialien zum Studium des Rumänischen in Istrien; *b*) Italienischer Index zum vorstehenden Vocabular», materialul cules de Dr. THEODOR GARTNER, care a

călătorit la începutul anului 1880 la Români din Istria, petrecând două zile (3 și 4 Ianuarie) în comunele Bellai, Brdo și Cepici. Colecțiile le-a făcut în curs de șase zile (5—10 Ianuarie) în Albona dela Mateiu Glavina, Istroromân din Susnievița, pe atunci de 41 de ani, care afară de limba croată vorbea și italienește (dialectul venet). După cum ne asigură Weigand (I 243) și Nanu, care l-au cunoscut personal pe Mateiu Glavina, acesta nu era tocmai omul potrivit pentru chestionat, căci «pronunțarea lui se deosebește de a celorlalți Istroromâni» (Byhan, p. 218 și 178). Mărturisesc că impresia aceasta nu rezultă din studiul materialului lui Gartner-Glavina. Afară de întrebunțarea șovăitoare a sunetelor $s - \tilde{s}$ ($z - \tilde{z}$), care se găsește însă la cei mai mulți cercetători ai dialectului istroromân (cf. II § 81), de $ts > s$, de l în loc de l' (II § 77) și de e în loc de e neaccentuat (II § 29), graiul lui M. Glavina nu se deosebește aproape deloc de al lui Belulovici. În cât privește deosebirile arătate, e probabil că cele mai multe din ele nu provin din felul deosebit cum sunetele acestea au fost rostite, ci din felul deosebit cum au fost percepute de Gartner la M. Glavina și de mine la A. Belulovici. Granițele între două sunete învecinate nefiind precise și pronunțarea aceluiași sunet diferind în deosebite împrejurări, cu greu se vor afla vreodată doi cercetători care să le noteze în același fel, chiar auzindu-le deodată dela același individ. Greșeli de scriere sau cetire a manuscrisului sânt: $tolaláts$ 529 (în loc de $toboláts$, cf. Byhan, p. 360) sau $posiní$ 576 (în loc de $poriní$, cf. nota lui Miklosich la p. 87), $bole$ p. 15 (în loc de $kole$), apoi $varde$, p. 78 (în loc de $farde = fărde$), $pljašera$ 14 (în loc de $pljaž-$), $pineși$ 6 și 14 (în loc de $pineži$), care se explică prin faptul că urechea unui German chiar cu școală fonetică, nu distinge totdeauna exact consoanțele fonice de cele afonice (cf. și Bartoli, P. 17 n. 1 și observația similară ce se va face la studiile lui Weigand).

Deci Mateiu Glavina pare a fi dat un subiect bun de anchetat, iar Gartner era în deobște cunoscut ca unul dintre cei mai conștiințioși dialectologi, cu o pregătire științifică și cu o pricepere pentru astfel de studii ca puținii alții. Dacă totuși nu putem avea încredere desăvârșită în tot materialul ce ni-l dă, cauza e alta. Precum ne spune însuși, Gartner a terminat, lucrând întetșit, cu Mateiu Glavina chestionarul său vast într'un timp foarte scurt: în 9 Ianuarie a lucrat într'o singură zi 10 ore! (pag. 53). E evident că o astfel de muncă forțată obosește pe cercetător, dar obosește mai ales pe chestionat. Dacă Gartner ar fi cules texte, lucrul n'ar fi fost așa greu, căci un povestitor bun poate la rigoare povesti 10 ore neîntrerupt, iar un fonetist experimentat poate reproduce cele auzite. Dar în colecția lui Gartner avem un singur text, o anecdotă de câteva rânduri («Trei frats», p. 78 reprodușă și la Burada, p. 120 și la Gaster, *Chr.* II 286—287); restul e un vocabular de peste 1300 de cuvinte (pp. 54—74) și forme gramaticale (pp. 74—78). Spre a află cuvântul istroromân, Gartner numea corespondentul italian, pe care Glavina — care vorbea numai dialectul venet — trebuia mai întâiu să-l înțe-

leagă, apoi să caute în memoria sa corespondentul istroromân. În astfel de împrejurări nu trebuie să ne mire dacă s'au strecurat greșeli; ne surprinde chiar că ele sânt atât de puține, de ex. faimosul *d é y e l y* «figliuoli» 666, pe care Miklosich îl derivă din alb. *djelj* «copil», plur. *djállje* (p. 88), etimologie acceptată și de Weigand, Byhan, Bartoli P. 111 n. și Densusianu, deși acest *d é y e l y*, precum a arătat Popovici, nu-i altceva decât *d e j e l'* «inși» (II § 144). Tot astfel *ę r y a ũ* 388 a cărui traducere «acuto» trebuie să se bazeze pe o neînțelegere, precum dovedește și etimologia (cr. *rjav* «brun», cf. Miklosich p. 86, Byhan, p. 301), apoi *t s a f ę* 750 tradus greșit cu «cranio» (Marotti îndreptează: *č o a f a* «Hinterkopf», ap. Bartoli P. 85).

Și mai greu eră când Gartner, în tendința de a fi complet, voia să afle dela Glavina formele flexionare ale cuvintelor istroromâne. Dela un om fără cultură gramaticală e foarte greu să afli astfel de forme; Maiorescu bunăoară — care firește, nu avea experiența lui Gartner — se plângea adesea asupra dificultăților de neînvins ce le-a întâmpinat voind să afle formele declinării și conjugării istroromâne. Cum omul nu e obișnuit să lucreze cu cuvinte izolate, ci numai cu propozițiuni, el își pierde ușor siguranța absolută a limbii îndată ce e pus în situația de a-și da seamă despre formele unui cuvânt rupt din împrejurimea sa. Aceasta cu atât mai mult, cu cât o limbă e mai puțin gramaticalizată, cu cât există adică mai multe forme posibile pentru exprimarea aceleiaș nuanțe gramaticale. Dacă ne dăm acum seamă că Glavina a avut să facă într'o singură zi în curs de zece ore exercițiul acesta greu, ne putem închipui că răspunsurile sale nu puteau fi totdeauna exacte și sigure; e deci probabil că în curând atât la el, cât și la Gartner, se va fi format un fel de gândire mecanică, care nu mai eră supusă controlului sever al uzului limbii, ci va fi repetat în mod aproape schematic aceleași forme pentru toate cuvintele asemănătoare.

De fapt, dacă cercetăm materialul lui Gartner, dăm de forme flexionare cu totul neașteptate. Ele nu se potrivesc nici cu legile fonologice și flexionare ale limbii române, nici cu materialul cules de alți cercetători din dialectul istroromân. Și deoarece acest material al celorlalți cercetători constă mai ales din texte, în care cuvintele au fost rostite în mod firesc, așa cum s'au format în frază, îl vom socoti de cel bun și ne vom îndoi de exactitatea datelor lui Glavina-Gartner. Neputând avea deci încredere în aceste date, nici nu le-am utilizat în partea gramaticală, ci voiu arăta la acest loc ceea ce mi se pare greșit.

Cu privire la conjugarea verbelor am observat, în vocabular, următoarele greșeli: *k u t ę z e* 201 (recte: *k u t ę z e*), *l ę g e* 567, (recte: *l ę g ę*), *k a z e* 951, (recte: *c â d e*) *z u b a t ę* 613 (recte: *z u b a t í*, cf. Bartoli P. 91); greșite sânt și formele *r a d u*, *r a d i* (!), *r a d ę* dela un verb *r a d ę i* 1007.

În notele gramaticale dela pp. 75—77 e de sigur greșit conjunctivul, pentru care Gartner dă următoarea paradigmă cu totul neobișnuită:

	conj. I	conj. II	conj. III	conj. IVa	conj. IVb	conj. IVc
Sing. 1.	pórtę	sęde	kręde	mínte	finę	provę
» 2.	pórtę	sęde	kręde	mínte	finę	provę
» 3.	pórtsi	sęzi	kręde = kred	mínti	fini	próvi
Plur. 1.	portén	sedán	kredán	míntsán	finán	prován
» 2.	portéts	sedáts	kredáts	mintsáts	fináts	prováts
» 3.	pórtę	sęde	kręde	mintę	finę	provę

Gartner însuși recunoaște că între aceste forme unele vor fi greșite, deoarece conjuctivul la Istroromâni «nu e obligatoriu» (exact ar fi fost: conjuctivul are aceeași formă ca indicativul) și că el (Gartner) a avut mai mari dificultăți să le «scoată» din al său *γραμματικὸς ἀγρόματος*, sugerându-i-le în parte (p. 77).

Greșit e imperativul 2 sing. sęde, mintę, fatse, tatse și suspect imperativul 1 plur.: portátsme, sedétsme, kredétsme, míntsítme, finítsme, proveítme, tot astfel: fiyétsmę, arétsme. Presupun că la formele acestea curioase Gartner a ajuns în următorul mod: În textul publicat la p. 78, iepurele al treilea zice către vânători: «tăiați-mă, mâncați-mă, beți-mă!» în istroromânește: talyátsmę, muηkátsmę, beyétsmę. Deoarece întreaga bucată e o glumă (al cărei haz stă tocmai în nonsens-ul că trei vânători, dintre cari doi sânt orbi și unul nu vede, împușcă cu trei puști, dintre cari două sânt sparte și una fără țevă, trei iepuri, dintre cari doi scapă și pe al treilea nu l-au putut vână), Gartner a interpretat greșit cuvintele citate, traducându-le prin: «lasst uns schneiden, essen und trinken» (p. 78). Se pare deci că din textul acesta el a făcut deducția greșită că pers. 1 plur. dela imperativul verbului talyá e talyátsmę și după el a construit astfel greșit și pe portátsme, etc. din paradigmă. Întrebând pe Glavina dacă se zice cumva portátsme, el va fi dat un răspuns afirmativ, căci de fapt forma aceasta există, deși nu însemnează «să purtăm», ci «purtați-mă» (cf. Weigand I 247, care adaugă: «lorsque je dis à mon hôte Scrobe *munkatsme* pour l'inviter au diner, il me rit au nez».).

Pentru imperfect dă Gartner următoarea paradigmă:

conj. I conj. II conj. III conj. IVa conj. IVb conj. IVc «aveà» «fi»

S.1.	portá[v]u	sedé[v]u	kredé[v]u	mintsí[v]u	finí[v]u	proveí[v]u	vé[v]uyéru
2.	—	—	—	—	—	—	vévi yeri
3.	portávę	sedévę	kredévę	mintsivę	finivę	proveivę	vévę yéré
P.1.	portaván	sedeván	kredeván	mintsiván	finiván	proveiván	veván yerán
2.	—	—	—	—	—	—	veváts yeráts
3.	—	—	—	—	—	—	ve[v]u yéru

Deși unele din aceste forme s'ar putea explica istoricește și nu sânt a priori suspecte, existența lor e de-adreptul negată de Weigand I 247—248

și de Popovici I 78. În nici unul din textele publicate până acum nu se găsește nici una din formele acestea.

Același lucru se poate spune despre plusquamperfectul *v e[v]u v u t* și *v é[v]u fo št* (p. 75).

Suspecte mi se par în marea lor majoritate și pluralele substantivelor:

a) Pluralele în *-ure* lipsesc cu desăvârșire, chiar la cuvintele pentru care se dă *-urle* în forma articulată.

b) Afară de *štvar* 349 (pluralul lui *štvar*), *sor* 682 (alături de *sore*, pluralul lui *sor*) și *may* 665 (alături de *maye*, pluralul lui *maye*) nu există nici un feminin cu pluralul în *-(i)*. Și aceasta nu numai la cuvinte în *-e*, care, pe cât se pare, la Istroromâni n'au o extensiune atât de mare ca la noi, ci și la cele în *-e*. Iată câteva exemple (în paranteze dăm formele atestate în textele noastre): *ęrpe* 1168 (*rpi* ^{5/28}), *baserike* 1302 «biserici», *bętsve* 443 (*bățvi* ^{20/11}), *kase* 21 (*căs* ^{6/12}) «case-căși», *kęmeșe* 415 «cămășe», *kóže* 746 «coji (=piei)», *furnige* 919 «furnici», *galyire* 902 (*galir* ^{29/8}) «găini», *limbe* 229 «limbi», *liņgure* 84 «linguri», *mesure* 728 «măsurii», *mę'reke* 411 «măneci», *muške* 916 «muști», *nuke* 1038 «nuci», *vake* 829 (*văt* ^{24/7}) «vacii»; — *bandele* 795 (*bănzile* ^{4/18}), *butilye* 77 «butelii», *kale* 1183 «căi», *kovatsie* 146 «covăcii», *folye* 1018 (*fol'* ^{4/77}) «foi», *lusiye* 427 «leși», *morte* 710 «morți», *mulyere* 653 (*mul'ér* ^{26/25}) «muieri», *nopte* 1267 «nopti» (îndreptat în *nopt* de Marotti, ap. Bartoli P. 62), *oye* 830 (*oi* ^{15/18}) «oi», *oštarije* 46 «birturi», *ploye* 1098 «ploi», *securje* 111 «securii», *tsetate* 1198 «cetăți», *uręklye* 758 «urechi» etc. Tot astfel mare 791 «mâni». Cât pentru formele articulate ale acestor plurale, aflăm exemple curioase ca: *oštarije* 46 «birturile» și *ziyele* 1258 «zilele».

c) Mai neobișnuite sânt însă pluralele masculinelor, în majoritatea cazurilor identice cu singularul, și anume nu numai când tulpina se termină cu labiale și *r*, *n* (simplu), *l* (în împrumuturi streine), *l'* și *s* (*s < š*), care rămân nealterate și în textele noastre (de ex. *lup* 871 «lupi», *golub* 904 «porumbi», *korb* 905 «corbi», *lyerm* 925 «viermi»; *fetsór* 670 «feciori», *kur* 818 «cururi», *asir* 855 «asini», *artizán* 19, *skartsín* 110 «șorice», *yelen* 875 «cerbi», *kaštél* 43 «casteluri», *spítál* 45 «spitaluri», *mul* 857 «catări», *puly* 885 «pui=păsări», *vas* 438 «vase», *os* 737 «oase»), ci și când tulpina se termină cu sunete care se schimbă înaintea terminațiunii *-i* a pluralului (II § 113), de ex.:

-t: *art* 18 «arte», *pemint* 41 «pământuri», *kort* 63 «curți», *pat* 122 «paturi», *kutsít* 169 «cuțite», *tat* (alături de *tats*) 306 «hoți», *fet* (alături de *fets*) 676 «feți», *frate* (alături de *fras < frats*, p. 78) 681 «frați», *kunyát* (alături de *kunyats*) 695 «cumnați», *zet* 699 «ginerii», *gut* (alături de *guts*) 785 «gături», *kuvat* (alături de *kuvats*) 790 «coate», *arét* (alături de *aréts*)

833 «areți», kokót 901 «cocoși», furminánt 1133 «chibrituri», prevt 1327 «preoți», etc.

-d: fund 62 «funduri», zid 66 «ziduri», skand 116 «mese», did 686 «moși», suséd 702 «vecini», medvid 873 «ursi».

-k: dímnjak 65 «hornuri», ak 385 «ace», amík (alături de amíts) 701 «amici», burík 817 «burice», bĕk 842 «tauri», pork 856 «porci», brek 869 «câni», rak 879 «raci», pavuk 909 «păianjeni», nuk 1037 «nuci», oblak 1116 «nouri».

-g: štrug 127 «rindele», medĕg 308 «medici».

-x: trbuχ 815 «burte», graχ 1045 «măzări».

-n (din lat. NN): an 1230 «ani».

-[l]: fatsó (alături de fatsól) 416 «cârpe», apoi: kal 852 «cai», maštél 447, mlyel 835 «miei» (alături de vitsély 844, portsély 860).

-o[ü]: otróü 323 «otrăvuri», pokroü 439 «coperișuri», bo 843 «boi», oü 891 «ouă»; cf. și neü 1099 «zăpezii».

-u: sokru (alături de sokri) 657 «socri».

—: substantive cu ā caduc (II § 114 e): zlíbeš — plur. zlíbeš (alături de zlíptsi) 85 «țigle», banak — plur. banak (alături de baŋki) 121 «bănci», sĕměny — plur. sĕměny 347 «târguri» (sĕmnyi = târgurile), kĕsély — plur. kĕsély 317 «atacuri de tuse» (kĕslyi = atacurile de tuse), dvojek — plur. dvojek 683 «gemeni» (dvoitsi = gemenii), udovĕts — plur. udovĕs 706 «vrăduvi», pumĕn — plur. pumĕn (alături de pumni) 796 «pumni», skopeš — plur. skopeš 834 «berbeci scopiți», rebĕts — plur. rebĕs 908 «vrăbii» (reptsī = vrăbiile).

Pentru aceste forme curioase, se poate totuși găsi o explicație. Gartner voiă să știe bunăoară care e termenul istoromân pentru italianescul «soldo». Glavina răspunde: sold (158). Voind să știe pluralul acestui cuvânt, va fi întrebat: cum zici când nu ai un sold, ci doi? Glavina va fi răspuns: doi sold, întocmai precum în textele noastre aflăm trei sold ²³/₃, căci, precum am văzut în II § 217, după numerale, Istromânul poate întrebuința singularul în loc de plural. Deci formele acestea pe care le dă Gartner drept plurale sânt de fapt singulare. Dacă apoi în forma hotărîtă întâlnim plurale ca breki (alături de bretsī) 869 etc., iar, la adjective, plurale nearticulate ca surd 988 «surzi», kurát (alături de kuráts) 1174 «curați», bĕt (alături de bĕts) 500 «beți» (cf. și exemplele de sub d), formele acestea sânt numai o urmare inevitabilă a întâiei greșeli, fie că ele sânt formate în mod mecanic de Gartner și, poate sugerate și lui Glavina, fie că Glavina însuși le-a format în mod mecanic, pierzându-și siguranța limbei maternă prin întrebările continue și obositoare. În unele cazuri, precum în furminánti 1133 (în textele noastre: fărminánti ¹¹/₂), formele cu t, d, k, g sânt exacte (II § 113). Faptul că dela cele mai multe substantive ambigene avem și forme în -i, deci câte două, trei și chiar patru variante pentru forma pluralului articulat (d. ex. kutsiti, kutsitsi, ku-

tsíturle, kutsítele 169) e o dovadă indirectă despre nesiguranța lui Glavina.

d) Greșite sânt și pluralele nearticulate în *i* după consoanță simplă (precum probabil e și pluralul articulat în *-i*: *artizani* 19) d. ex.: *butigari* (alături de *butigár*) 345, *péklyari* (alături de *peklyar*) 659 «cerșitori». Și greșeala aceasta e explicabilă din sintaxa istroromână. În II § 209e am văzut că Istroromânii pot întrebuița, după numerale, forma hotărîtă a substantivelor. Gartner citează însuși la p. 78 exemplul *nói smo dói poštólár* sau: *dói poštólári*; numai cât el greșește când din astfel de exemple face deducția că pluralul nearticulat dela *poštólár* e *poštólari*. Greșeala se continuă apoi, când el dă astfel de forme și dela adjective, d. ex.: *dreti* (alături de *drets*) 128 «drepti=netezi», *reskiniti* 398 «zdrențuroși», *largi* 412 «largi», *štrinti* (alături de *štrints*) 413 «strimți», *síroma χi* 658 «sărmani» (în textele noastre *síromás* ^{4/35}), *slabi* (alături de *slab*) 722 «slabi», *profundeiti* 1163 «afunzi», *skasi* 1164 «pieziși, repezi».

e) Și de la adjectivele în *-e* se dau forme neprobabile, fie că femininul singular se formează în *-e*: *v ę r d e*, fem. *v ę r d e* 103, fie că femininul plural se formează în *-e* (ca la substantivele citate sub *b*): *v ę r d e* 103 «verzi», *tare* (alături de *tar*) 723 «tari». Dimpotrivă, dela adjectivele cu două terminațiuni pentru cele două genuri, se dau forme neobișnuite ca: *bet ę r* (alături de *bet ę re*) 679 «bătrâne», *mike* 716 «mici» (fem., în textele noastre: *miț* ^{6/13}).

Vedem deci că în formele flexionare date de Gartner s'au strecurat greșeli, în parte explicabile, mai ales dacă ținem seama că lucrarea lui e, precum însuși mărturisește cu modestia care-i face onoare (p. 84), un studiu «greu, pripit, fără pregătirea necesară și necomplet». Dacă facem însă abstracție de aceste forme false, materialul adunat de Gartner are o valoare științifică mare, ca de altcum toate lucrările dialectale ale acestui savant.

Transcrierea sa fonetică e exactă și consecventă și face uneori distincții pe care alții mai târziu le-au trecut cu vederea. Astfel la Gartner se însemnează și scurtimea vocalelor (mai ales *ā*¹⁾ și *e*), pe care nici Weigand nici eu n'am putut-o remarcă; el distinge afară de *ę* (*e* deschis) un sunet, între *a* curat și *e* deschis, transcris prin *a* cu două puncte dedesupt. O lipsă de precizie e la el notarea sunetului *ā* prin *a* simplu, căci acesta numai când e accentuat, nu și în poziție neaccentuată e identic cu «ungurescul *a*, deci nu departe de *o* deschis» (p. 53). Pe *h* el îl transcrie prin *χ*, considerându-l ca o spirantă velară («Ach-Laut»); cred mai degrabă că *h* istroromân în majoritatea cazurilor e «spiritus asper». Cu *y* însemnează el un «iot dental, puțin deo-

¹⁾ Din cauza lipsei de caractere tipografice, în citațiunile noastre nu s'a putut face această distincție între *ā* (transcris prin *e*) și *ā* scurt (transcris de Gartner prin același *e* cu semnul scurtimei de-asupra).

sebit de voc. *i*, ca germanul *j*». Cred că «iots» istroromân e mai puțin consonantic decât cel german (*i* a istroromân e deosebit de germanul *ja*), cu toate acestea se deosebește precis de vocala *i*. Deci, în loc de a scrie, ca Gartner: *v i a i* (dar: *m a y 655*!), articulat *v i a y u 1185*, mai exact e a scrie *v i a i*, *v i a i u*; tot astfel profund *ë i t*, iar nu profund *ë i t 1163*, ostar *i e*, iar nu ostar *e 46*, *v i i u* «viu» și nu *v i u 954* (îndreptat și de Marotti în *v i y u*, ap. Bartoli P. 88), iar pluralul nearticulat *k r a i* se deosebește de cel articulat *k r a i i* (la Gartner pentru amândouă *k r a i 8*). Lucrul se complică prin faptul că uneori Gartner întrebuintează și semnul *ï* (d. ex. o *i 891* «ouă», *a r t i z a n i 19* plural articulat!) și că la el *l', n', d'* (*l, n, d* muiate) se redau prin *ly* (*z m u l y 76* etc.), *ny* (*d i m n y a k 65* etc.) și *dy* (*á n d y e l 1332*). Dar pe *v ý s o k 1159* «înalt» cum trebuie să-l cetim? — Celelalte semne sânt clare: *ę = ă* (scurt, când are de-asupra și semnul scurteiei), *e = e* (*e* deschis), *η = η* (*n* velar), *č = č* (ca la Serbocroați), *k = k*, *ts = ț*, *š = ș*, *ž = j* (românesc, franțuzesc) și, prin urmare *iš = č*; *r'* însemnează *r* silabic accentuat; semnul *~* deasupra vocalelor arată că sânt nazalizate. — Accentul acut (') se pune totdeauna când cuvintele au mai multe silabe.

Cifrele care urmează după un cuvânt citat din Gartner însemnează numărul cuvântului (însemnat din 5 în 5 cuvinte) în vocabular. Când cităm pagina, punem un «p.» înaintea cifrei.

1883

Archivio storico.

Bartoli P. 9 reproduce cele trei propoziții istroromâne comunicate de un 'giovane filologo istriano' în aricolul *I Rumeni dell'Istria*, publicat în «Archivio storico per Trieste, l'Istria e il Trent.», vol. II, Roma 1883, p. 95 ș. u., în care cetim *b u s é r i k a* în loc de *b a s ę r i k a*, *r e m* și *n - á r e m* (cu *m* final păstrat), *s i = ši*, *per d u t s i = p l' e r d u ț¹⁾*.

¹⁾ Știri despre Istroromâni, Cici, Uscoci și Morlaci, fără probe de graiu însă, utilizate de noi în parte în vol. II, se găsesc în următoarele scrieri apărute între anii 1883—1891: I. BIDERMAN, *Serben-Ansiedlungen in Steiermark und Warasäiner Grenzgeneralate* în «Mitteilungen des historischen Vereins für Steiermark» 31. Heft, Graz, 1883, pp. 45—47; — Dr. KARL LECHNER, *Die Rumänen in Istrien*, în «Petermanns Mitteilungen», vol. XXIX (1883), pp. 294—299; — FRANZ SCHUHL, în «Archiv für Heimatkunde», Leibach, 1884 și 1887; — O. BENNDORF și E. BORMANN «Archaeologisch-Epigraphische Mitteilungen aus Oesterreich-Ungarn», Wien, X. Jahrgang (1886), pp. 51—52; — ERMANNO NACINOVICH, *Un tantino di Rumeno*, în revista «La Penna» din Rovigno, 1887, No. 6—9, 13, 15, 18 și 20 (citat de Burada 8) și în anul 1889 (citat de Bartoli, P. 10); — Burada 124—129 reproduce în traducere română un articol al lui A. COVAZ, publicat în anul 1887 sub titlul *Dei Romanici d'Istria* în «La Penna» din Rovigno, No. 10—11, pp. 120—121. (În acest articol se cuprind observații despre felul cum trebuie făcute studiile dialectale arătându-se câteva erori ale unor cercetători și vorbindu-se cu căldură despre studiile toponomastice); — VICENȚIU NICOARĂ publică în «Tribuna» din Sibiu anul 1888, No. 236—238, o dare de seamă — cu traduceri după gazetele italienești din Istria — despre mișcarea Istroromânilor pentru obținerea unei

1887

Marotti.

Parohul G. MAROTTI a trimis d-rului Giacomo Lius, notar în Albona, împreună cu o scrisoare datată 28. II. 1887, niște mostre de graiu istroromân și adică (după Bartoli, P. p. 32 n. 2): I. 42 de propozițiuni (numerotate), parte italienești, parte germane, traduse în istroromânește; II. 75 propozițiuni istroromânești (nenumerate), în parte traduse în slavă și în italiană, în parte netraduse; III. câteva adause și corectări la materialul lui Gartner (în parte trimis acestuia de Marotti însuși), făcute într'un exemplar din «Rumunische Untersuchungen» de Miklosich. Grafia e când italiană, când slavă (semnele de-asupra literilor *c* și *s* sânt adesea greu de recunoscut), când românească (deoarece Marotti posedă Gramatica română de I. Massimu, pe care i-o trimisese lui Lius), când fonetică.

Bartoli, P. 92 ș. u. a dat câteva mostre.

În cele următoare reproduc mai întâiu cele 42 de propozițiuni numerotate și apoi, continuând cu numerotarea, celelalte, precum au fost transcrise de Bartoli (în parte utilizate în adausele făcute de acesta la Glosarul lui Byhan).

În privința felului lui Marotti de a transcrie cuvintele istroromâne sânt de făcut următoarele observări:

ă e redat de obicei prin *a*: *a m n a t a m* 2, *m u k a t* 2, *č a* 3, *i n t r e b a t* 7, *t a č a c* 10, *t a č a* 10, *l a* 13, *r u g a* 13, *t a g l i a t a* 15, *d a j e* 17, *č a č e* 18, *d a* 19, *k l j e m a c* 20, etc.;

mai des aflăm *au* și *au*: *a u v d e* 20, *a u v* 23, 35, *n a u v* 23, *a u l j c* (= *âl't*) 25;

odată aflăm și *ē*: *ē v* 35;

că Mar. își dădea seama de calitatea sunetului *ā*, deosebit de *a*, rezultă din îndreptările ce le face lui Gartner la p. 66 și 69: *f r o a t e l e m e ũ*, *c ō a l*, *P f e r d*, *o a m*, *o a i*, *a*, *a m*, *o a t s*, *a*.

ă e redat mai adesea prin *ē* (scris uneori *ē*): *s ē m* 1, *m ē n a t* 11, *ē n s* 12, *ē n s* 16, *ē m n a* 14, *š k ē r b* 17, *m ē r e* 27, *g ē r s o n* 41, etc.; mai rar prin *e* (cf. II § 20): *o b e r n i t* 5, *k e t r a* 5 (cf. *k ē t r a* 41), *p o s e n d i* 7, *e n s* 14, 23;

uneori prin *ā* (scris și *ā*): *p ā r e* 2, 19, *p ā r e*, 15, 19 (cf. II § 15);

la începutul cuvântului chiar și prin *a*: *a n* 52, 69, deși în această poziție scrierea mai obișnuită e *i*: *i n t r e b a* 5, *i n* 20, *i s t i j i* (= *ăstij*) 54.

școli. Același dă în «Transilvania» XXI (anul 1890), No. 1, din 15 Ianuarie, date statistice despre numărul Istroromânilor (cf. II, p. 40 ș. u.).—În vol. X al marelui publicații «Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild», Wien, 1891 nu găsim despre Istroromâni decât câteva date în articolul lui ALOIS SPINČIĆ despre, «Vieța poporului slav din Istria» (p. 211—212).

ș e redat de obicei prin e: me 2, întreba 5, tremete 8, 14, se 12, more 13, fete 18, de 19, zvone 21, mere 69, etc.;

dar și prin é: kutèza 13, falé 13;

mai rar prin ẽ: tremête 58, vrême 69;

odată prin ie: tremiete 56;

chiar și prin a: ceraj (= țe reji) 40, rafi (re fi) 66;

nu putem ști dacă a în exemple ca juva 3, întreba 5, kutèza 13, ẽ m n a 14, etc. trebuie citit a sau ẽ (II § 21).

k e redat de obicei prin k: mukat 2, ketra 5, kutèza 13, etc.

dar și prin c (care are și valoarea ț) cole 1, cuvintu 5, cumpara 24, etc.;

odată chiar prin ck: lock 40.

l' e redat sau, după model slav, prin lj: pljerduta 18, celjad 19, kljemac 20, kalji dopeljejt 27, etc.;

sau, după model italian, prin gl: tagliata 15;

odată chiar și prin l: vesel (plural) 32.

n' e redat prin nj: m n j a 72, etc.

ș apare scris ș, ș, s și s (II § 81): škèrb 17, noștri 29, šelišće 50, niš 55, cește 72, etc.; ši 10, niš 22, morești 31, poteștatu 40, -și-trei 42, etc.; ši 5, 8, šteptan 34, etc.; si 5, 66 lasi 16, dvașet-si-ur 42, sti («ești») 50, istiji 54, morești 57, pletesti 72 (cf. și în textul slav: ti mores... posljusat 57).

ț e redat de obicei, după model slav, prin c (care are și valoare de k): toc 6, kljemac 20, ci je 24, n-meca 25, aùljc 25, n mestic 26, frac 28, arec pacencije 39 (tot astfel în cazurile când ț derivă din c): ceraj (= țe reji) 40, face 67, ce 70, cește 72, cejc 73, etc.;

mai rar e redat, după model italian, prin z (care de obicei are valoare de ș): zva (= ț va) 48, toz 66.

z e redat de obicei prin z (care are și valoare de ț): kutèza 13, aze 49, etc.;

mai rar prin s: gèrson 41, kapusu 75.

Mostre de graiu istroromân

Torzjet am pre lume si nasta verit am.

1. Chi è la? son io — 1. cirej colè? sèm jo.

2. Camminando io mangiai il mio pane — 2. amnatam si mukat am me pàre.

3. Ella se ne andò riangendo [sic] — 3. mesa ça, cire štije juva.

4. I fanciulli imparano giuocando e ridendo — 4. fečori se n-mecu igrenda si ardēnda.

5. Si voltò a me domandandomi perchè non parlo — 5. obernit se ketra mire si întreba me zač nu cuvintu.

6. Gli scacciò tutti dicendo: via! — 6. am zdrenit toc covintēnda: de čia.
7. Non avendo del danaro, ne ho preso in prestito — 7. nam vut pinez, intrebati am za posendi.
8. Essendo ammalato, io mandai pel medico — 8. sēm bolen, šī nam vrut din medigu tremete.
9. L'appetito viene mangiando — 9. apetitu vire mukenda.
10. Tacete, ho taciuto anch' io — 10. tačac, voi tača šī jo.
11. Es ist spät, gehen wir! — 11. mēnat, mežen!
12. Ist er mit seiner Frau gekommen? Nein, er ist allein gekommen — 12. verita ku se gospa (domna)? ne je ēns verita.
13. Ein Kind darf sich nicht nehmen was es braucht, es muss darum bitten — 13. ur fečor nu kutēza la čelj falè, more za ča ruga.
14. Schicke Niemandem (sic!), gehe selbst hin! — 14. nu tremete ničur, ēmna ens cole.
15. Er hat sich ein Stück Brod abgeschnitten — 15. je tagliata un cus de pàre.
16. Warum lässest (sic!) du mich allein? — 16. zač me lasi ēns?
17. Diese Frau giebt sich viel Mühe — 17. česta domna š-daje čuda škèrb.
18. Die Schwestern haben ihren Vater verloren. — 18. česte fete pljerduta sev čače.
19. Gieb uns Brod, Vater! — Meine Kinder, ich kann Euch keines geben — 19. De na čačo pàre! — me čeljad nuva pok pàre da.
20. Ihr ruft dem (sic!), aber er hört euch nicht — 20. voi kljemac česta, ali je nuve auvde.
21. Die Glocke läutet, eilen wir zur Kirche! — 21. klopotu zvone, tèrlin in baserika.
22. Es war schon Mittag und wir hatten noch nichts gegessen. — 22. fosta veče podne noi nam niš mukat.
23. Er hat sich geärgert, nicht mich — 23. je auv ens sire jadt, mire nauv.
24. Warum kauft er Dir Kleider und nicht sich selbst? — 24. zač je cije roba cumpara, e-ns sije ne.
25. Er soll sich belehren, nicht andere — 25. je neka e-ns sire n-meca, ma ne auljc.
26. Kinder, hier gebe ich Euch die Kleider, ziehet sie an! — 26. Fečor anča ve davu roba, nmestic va.
27. Heute hat der Vater uns Pferde gebracht, morgen wird er euch welche bringen — 27. A-steze na čače kalji dopeljejt mēre vava vruri dopeljelj.
28. Essen wir schnell, denn wir müssen nach Hause fahren — 28. munkan vreda, che morejmna casa traže.
29. Unsere Brüder sind gut — 29. noštri frac sku bur.
30. Ich war bereits vom Bette aufgestanden, als der Arzt eintrat — 30. jo n-fost diboto din pat skulat, kèna medigu nuntru verit.

31. Es ist gut, du kannst gehen — 31. je bire, tu morești mere.
32. Hier habt ihr zwanzig Gulden. Kinder seid heiter — 31. anča arec dvajset fjoririni fečor fijec vesel.
33. Ich sagte ihm, er sollte zu Hause bleiben, wenn die Mutter kommen würde — 33. jo-ljam zis neka casa ramara, se maja verire.
34. Er befahl uns, dass wir ruhig seien, und ihn erwarteten—
34. je-na zepovide, che neka fijen na miru, šije štepan.
35. Er ist am dritten Tage abgereist; am vierten ist er wieder zurückgekehrt — 35. je treja zi ēv partit ča; patra zi auv verit nazda.
36. Die Thür ist verschlossen, brechen wir sie auf! — 36. česta uše-j zakljisa, resbinvo.
37. Ich fand ihn einen Brief schreibend — 37. jo lam flat un list pisenda.
38. Ich habe ihn nie arbeiten gesehen — 38. jo nulan vezut nigdar lukra.
39. Habet Geduld, es wird bald besser werden — 39. arec pacencije, va fi vreda mai-bire.
40. Als er mich beschimpfte (sic!), schlug ich ihn. — Du hast Unrecht gethan. — So? was würdest Du an meiner Stelle gethan haben? — Ich würde ihn beim Podestà verklagt haben — 40. kēn ma pokarejt, l-am stučit. — tuj falit — aša? Ceraj fost tu n-me lock fače? jor-laš fost lu poteštatu tnži.
41. Ich erlaubte dem Lehrling zu mir zu kommen, wenn der Meister ihn fortjagen würde. — 41. jo-lj dopustesk česta gerson kētra mire veri, sel mestru ča z'drenire.
42. Wie heissen auf walachisch die Zahlen: 21, 30, 33, 40, 50, 60, 70, 80, 90, 110, 2000? — 42. kum se kljemu po vlaški češči lumer — Dvajset-si-ur, trideset, trideset-ši-trej, kvarnar, pedeset, šesdeset, sedamdeset, osamdeset, devedeset, sto-ši-zēče, doj-miljar.
43. pipè — 43. fuma.
44. fumesco. — 44. la fumi.
45. skolte — 45. alzati.
46. amna ča. — 46. e va via.
47. amna dormi — 47. va dormire.
48. no fumei čuda ke zva slabo face — 48. non fumare troppo perchè ti farà male.
49. mai bire aze, nego mere — 49. meglio oggi che domani.
50. din kara šelišće sti tu — 50. da che villaggio sei tu.
51. kum se kljama te čače — 51. come si chiama tuo padre.
52. kez de elj an casa — 52. koliko vas je va kući.
53. je anka brun sused — 53. je još kakov tvoj sused.
54. istiji tu domnu rugo po hervacki — 54. sai tu pregare per krvato.
55. tu nu stii niš — ti ne znaš niš.
56. cire mušat ča svice, se nu čoj da triska.
57. tu moresti mire skuta, se ver fi meu prijatelj, se nu vojte tremiete

ku draku — 57. ti mores mene posljusat, ako ćes bit moj prijatelj, ako ne ću te poslat s' vragom.

58. ielj nam mire ku draku treměte, kijo noj skuta se nu mije fu sere volja — 58. oni nimaju mene s vragom pošiljat, da ja neću pošlušat nego kada bude mene volja.

59. tu ai kapu de vice-tu — 59. hai la testa di vitello.

60. se nuri skuta vate domnu — 60. ako ne budeš poslušalj će te Bog.—

61. se skutari nute va domnu. Skuta te domnu, pak nuta va draku.—

62. gledaj se da te kačka ne uji — 62. kauta te se nute kačka mučka.

63. sarpele — 63. gad.

64. jo te pozdraveš Domnu ku tire.

65. zatući čavliću an zid — 65. zabji čaval va zid.

66. hvala Domnu si lu Majke Bozje kam bejut anča toz skupa ur mizol de vir — Domna na da duais i kletu, rafi senja ke smo vi.

67. tač, tač, ve maj bire face se meri dormi — 67. muči, muči ćes bolje storit ako greš spat.

68. muč e tače — sada muči.

69. sera Domnu da mere tiha vrěme, rem noj doj mere an lug —

69. ako Bog da tiho vrime jutro, ćemu mi dva poć na lov va lug.

70. ce tu lukri — 70. ča delaš.

71. pletešu facolu ku ako — 71. ja pletem facol s' iglom.

72. nu istina ke tu pletesti facolo, ma i pletesk, ce šte zile mja (in-dreptat in mnja) fost rače premer — 72. nije istina da pleteš fazol ma ja pleten Te dni mije bilo zima na ruke.

73. čoj vajo spura | ceje novoga.

74. čuda fume pre lume — 74. čuda glada po svitu.

75. tantu me kapusu verita Pira ur de ce la kapus noj mori de fame — 75. dokle imam tega kapuza neću imrit od glada.

Note

Tor zjet am din ven. *torziàr* «andar vagando» nastaj pare a fi o variantă a lui nâz at «înapoî, iară»; cf. naz da 35.

2. amnatam] amnât-am; perfectul compus e adesea scris împreună: mesa 3, verita 12, tagliata 15, fosta 22. Peste amnatam e scris m-nanda = mnănda «mergând». mukat] Tot astfel mukenda 9, mukat 22 alături de munkan 28. Și la Mičetić-Ive: muk à ⁹/₃₅ (cf. Bartoli, P. 61); se vede deci că nu e greșeală de scris, ci o rostire exactă, pricinuită de disimilarea completă a lui n față de nazala precedentă, ca în arom. *măc* «mânc».

3. riangendo ar putea fi o greșeală de scris în loc de *piangendo* «plângând», dar atunci nu se potrivește traducerea istroromână.

4. n-mecu trebuie cetit nmețu, cf. n-meca 25. igrenda cred că trebuie cetit igreînda sau igreînda; tot astfel

pisenda 37; Mar. redând pe *e* prin *e* (cf. nota 1) nu putem ști dacă verbele de conjugarea IV-a au terminațiunea *-ei* sau *ei* (II § 149) la infinitiv și deci *-ei*nda sau *-ei*nda la gerundiu *ardēnda* covintēnda 6, mukenda 9, m-nanda 2.

5. se] Am așteptă s-a.

13. la *čelj*] lă *če-l'* «să ia ce îi».

17. *škèrbj*] *šc(ă)rb* < cr. *skrb* «supărare» (cf. moldovenescul «scârbă»).

27. *vava*] «văva» *dopeljelj*] Din *dopeljej* cu asimilarea lui *i* față de *l'* precedent.

28. *morejmn* a casa] Trebuie despărțit *morejmn* a casa; cât pentru finalul *mn*, cred că Mar. a scris mai întâiu *morejm*, apoi a îndreptat pe *m* final în *n* uitând să-l șteargă, cf. nota 37.

30. *jon-fostj*] *io-mfost*; pentru *m* > *n* cf. II § 62 a. *kēna*] căna «când a».

32. *fjorinini*] Greșit în loc de *fjorini* *veselj*] Am așteptă *veselj*.

34. *šije*] *ši ie* «și pe el».

36. *resbinvo*] *rezbínvo* «s'o spargem!»

37. *lam*] e îndreptat în *lan* = *lan* «il am», cf. II § 62 a.

38. *nulan*] *nu lan* «nu l-am».

40. *tuj*] «tu ai» *jor-lašj*] cf. II § 99 *tnžij*] Bartoli nu e sigur dacă nu trebuie cetit cumva *tužì* (care ar corespunde croatului *tužiti*); cum însă verbul e atestat ca *tănžì*, cu același sens, și de Weigand (cf. Byhan 362), lectura *tnžì* va fi cea bună.

41. *gerson* trebuie cetit, probabil, *gärzón*, cf. Bartoli, P. 48.

44. *lafumi*] Va fi forma de politeță ital. «Ella».

46. Unele din frazele lui Mar. le-a controlat Bartoli cu Francesco Pezzolich din Brdo; le vom da cu scurtarea Pezz.: *amna cá Pezz.*

51. *tej*] fusese scris *me*, iar deasupra lui *m* s'a scris un *t*, fără ca *m* să se șteargă.

52. *caț de el' äscu äncäsa Pezz.*

53. *brun*] Greșeală de scris în loc de *vrun*: *je äncä vrun* *suséd Pezz.*

54. *istij*] Cetește *ästii*, cf. II § 173 *rugoj*] *rugă*.

55. «Ține bine («frumos») lumânarea ceea, căci dacă nu, am să-ți dau o palmă»: *țire mušătča sviče, s'nu țoida otrisca Pezz.*

57. *tu morești mire scută s'er fi me priatel'...* *voite tremęte cu dracu Pezz.*

58. *ielj nam mire...*] *iel'* e pluralul politeței (II § 240) *nam*] Scris greșit în loc de *n-aru* *kijoj*] Asimilat din *kejo* *fuserej*] *fusere*: «Dumneata n'ai să mă trimiți la dracu, căci eu nu voiu ascultă dacă nu voiu aveă poftă»: *jel' n-aru mire cu dracu*

tremete, kí jo n-oj šcutá, să (sic!) nu mie fusese vol'a Pezz.

59. ai e îndreptat în ui, poate sub influența lui *u* precedent sau poate că Mar. a vrut să scrie *uai* pentru rostirea *ăi* vice-tu] vițelu.

60. nuri] pare a fi o formă contrasă în vorbirea repede din nu vruri; Pezz. dă: se nu vruri scutá, adăugând «altramente mai minog înteso» vate domnu] va te domnu, subînțeles tu čí sau castigé' i; Pezz. de asemenea nu simte nevoia de a mai exprima infinitivul, subînțeles în acest caz (cf. II § 267) și traduce pe «se no ti sara ubidente Iddio te farà male» prin: se nu fusé ri poslušan, vate Domnu.

61. se scutári, nute va Domnu Pezz. «dacă vei ascultá, nu te va bate Domnu» nuta va] Va fi greșeală de scris (pricinuită de a următor) în loc de nute va (cf. nute 62) scuta te (= il tuo) domnu, pac nu va te drácu lá Pezz.

62. cávta se nu te cáčca mučca Pezz.

64. pozdraveš] Dacă nu e o greșeală de scris (Pezz. dă jo te poždravlesc), ar putea fi pozdraves, cu amuțirea finalului *c* în sufixul *-esc* (II § 95 a) și *š* în loc de *s*, cf. și pleteš u 71 (alături de pletesk 72). Fraza întregă pare a fi începutul trunchiat al rugăciunii «Ave Maria», care în varianta Bajčić este: Jo pozdravlesk tire, Maria, kare šti pljire de milost, Domnu ču tire.

65. žebeč' čávelu án žid Pezz. (care observă că *žatúči* 'se în slavo').

66. mizol] cf. Bartoli, P. 59 duais i kletu] Bartoli, P. 74—75, cetește ši k-letu, care ar corespunde croatului *ik letu*; Pezz. propune: domn[u] a dát án ši k-letu rafi senja] reři seń á «ar fi semn» vi] cu acest cuvânt trunchiat se termină pagina, fără să se continue fraza pe cea următoare.

67. ve] greșeală de scriere în loc de ver: ver mai bire fáče Pezz.

68. mučetače] Va fi močetače «acum tace»; scrierea muč e influențată de muči (croat) din aceeași propoziție și din cea precedentă.

69. sera Domnu da mere] se re] Domnu dá märe «dacă va da Dumnezeu mâne» mere] męre «merge».

71. pletesc fațolu cu ácu Pezz.

72. mja îndreptat în mnja. Dau fraza întregă în transcriere, astfel, ca să fie ușor de înțeles: nu-ı jistina ke tu pletesti facolu. — ma jo pletesc. — țeste zile mń-a fost ráče pre măr.

73. Pentru vajo cf. II § 160.

74. fume în loc de fome, greșeală grafică din pricina lui l u me următor: ču da fome pre l u me Pezz. (e o frază foarte obișnuită, ca un proverb).

75. pira ur de ce la] pira vur de čela «până vom avea din acea (varză)». Construcția obișnuită este, după Pezz., tantu me capuș verit-a, pira-l fusere, n-oi muri de fome fame] în loc de fome poate fi un italianism, dar și o scriere inversă, căci pe *đ* îl scrie uneori cu *o*.

1890

Tomasin.

Între diferitele studii ale lui Dr. P. TOMASIN despre populația Istriei și a provinciilor învecinate, de origine românească, cel publicat sub titlul *Die Volksstämme im Gebiete von Triest und in Istrien*, Triest 1890, II. Rumänen (pp. 42—44), dă, după o scurtă descriere a Istroromânilor, și următoarele probe de limbă: *io, tu, lui, noi, jegl* (ich, du, er, wir, ihr, sie); *cesta, cella, ceschi, cegli, časta, ča, celli* (dieser, diese, derjenige, irgendeiner, dieser da, jener dort); *fi* (sein), *avè* (haben). Conjugarea: *io lucrò, tu lucrì, je lucrà, noi lucràmo, voi lucràz, jegl lucrà, jam lucràt, jo vi lucràt, jo res fost lucràt* (ich verdiene, du verdienst, er verdient, wir verdienen, ihr verdient, sie verdienen, ich verdiene, ich habe verdient, ich werde verdient haben). Cuvinte de origină latină: *amblà* (ambulare—gehen), *basalca* (basilica—Kirche), *bou* (bos—Stier), *call* (callis—Strasse), *cargna* (carro—Fleisch), *cassa* (casa—domus—Haus), *cass* (caseus—Käse), *domno* (dominus—Herr), *clama* (clamare—rufen), *compana* (campana—Glocke), *copra* (capra—Ziege), *filie* (filia—Tochter), *fratogli* (fratres—Brüder), *jualba* (alba—weisse), *lapte* (lac—Milch), *lucru* (lucrum—Gewinn), *ma* (meus—mein), *matre* (mater—Mutter), *mulier* (mulier—Weib), *muliarà* (mulier mea—mein Weib), *ochiu* (oculus—Auge), *ova* (ovis—Schaf), *patre* (pater—Vater), *rogà* (rogare—bitten), *secura* (securis—Hacke), *sorèr* (soror—Schwester), *urra* (una—eine), *vetruona* (vetera—alte), *vinu* (vinum—Wein).

Am reprodus întocmai aceste probe, între care sânt, alături de forme și cuvinte istroromâne veritabile, altele evident greșite sau rău traduse, unele italiene, altele vegliote, iar altele reproduse fără control din diferite autori, începând cu Ireneo della Croce.

1891

Gaster Chr.

«Crestomația» lui P. GASTER nu cuprinde nici o contribuție nouă cu privire la Istroromâni, ci textele date pe pp. 282—287 ale volumului

al doilea sânt reproduse din Miklosich și adică: anecdota «Securea găsită» și fabula «Greierul și furnica» după Covaz, «Tatăl nostru» și «Cretzul» după Sajovec, «Legenda sfântului Petru» după Mičetić-Ive, «Tatăl nostru», «Decalogul», «Frazele» și câteva «Proverbe», după Ive, iar după Gartner «Trei frați».

În partea gramaticală din Introducere se dau, la Pronume și la Verb, și forme istroromâne, reproducându-se și toate erorile lui Gartner.

1892

Weigand I.

După călătoriile sale în Peninsula Balcanică, G. WEIGAND cercetă și pe Români din Istria și o parte din rezultatul studiilor sale le comunică în studiul *Nouvelles recherches sur le roumain de l'Istrie*, publicat în «Romania», XXI, pp. 240—256, Paris, 1892. Înainte de a ajunge în Istria, Weigand petrecu mai întâiu câteva săptămâni în Fiume (p. 241), unde cunoscă pe V. Nicoară, Român din Ardeal, profesor la liceul de acolo, care s'a ocupat mult cu Români din Istria și care îi dădu informații bogate despre Istroromâni și limba lor. În Fiume întâlni ocazional și femei din Jeïani. Plecă mai apoi la Susnevița, unde se opri o zi, apoi la Brdo și la Noselo, unde rămase opt zile (din 25 Iunie până în 2 Iulie), la negustorul Scrobe. Acesta, fiul său Nestor și bătrânul Franz Ștoligo i-au fost învățătorii (p. 241).

După ce ne dă câteva date interesante despre Români din Istria Weigand vorbește despre limba lor, îndreptând unele greșeli ale lui Gartner și completând unele lacune din studiul înaintașului său, pe care îl luă de bază a scrierii sale. Se ocupă mai întâiu de «sunetele» istroromâne (p. 242—244), dând pentru unele din ele precizări fonetice, care nu sânt totdeauna identice cu observările mele și ale altora. Amintește apoi câteva din trecerile fonologice caracteristice dialectului istroromân, care de asemenea nu sânt totdeauna la fel cu constatările noastre sau nu sânt precizate exact, d. ex. «*n* între vocale devine *r*» (p. 244) sau formularea lor nu e tocmai fericită, d. ex. «*l* e intercalat între consonante și *ia, ie*» (de fapt: *l'* se intercalează între labiale și *ț* următor). Urmează un capitol despre «pronume» (p. 245—246), în care se citează și forme îndoielnice, precum masc. *l o* și fem. *l a* ca acuzativ singular și *l i i = l o r* ca dativ plural al pronumelui personal conjunct, apoi forma *k o a r l e t ș e* ca pronume relativ indecl., *t ș ă ș t a* ca formă pentru masculinul singular al pronumelui demonstrativ al apropierii și *t ș e l i a* pentru masculinul plural al pronumelui demonstrativ al depărtării. Că lipsesc unele forme și variante nu e de mirare într'un articol scurt ca acesta; totuși cred că în paradigma pronumelui personal de pers. 2 se potrivea mai degrabă *ț* pentru dativul conjunct singular decât *ț i i* (*c'* al nostru), care apare

numai în anumite condiții. Mai bogat e capitolul următor (p. 246—249), care tratează despre verbul istroromân. Și aici întâlnim unele forme care se deosebesc de cele date de noi, d. ex. pluralul verbului *męre* (p. 246) și formele pentru pers. 1 și 2 a singularului imperfect (p. 247). În paradigma verbului *vę* nu se dau, la plural, formele verbului ajutător. Unele din formele date de Weigand și o parte din aserțiunile și explicațiile sale sânt de sigur greșite, astfel fraza: *șteptu, piręa fiie finit* (p. 246), căci un conjunctiv fără *neka* sau *se*, după *piręa* nu-i uzitat; greșite sânt și formele pentru gerundiu (p. 248), explicarea imperfectului (p. 247) și a «plusquamperfectului» (p. 248), precum și aserțiunea că imperfectul se poate forma dela toate verbele (p. 247) și că dela verbele în *-ęi* nu se pot deriva forme în *-vęi* (p. 249). În capitolul următor (p. 249—250), despre substantive, aflăm câteva forme de plurale care se deosebesc de cele notate de mine. Aceeași observare despre unele prepozițiuni (p. 250—251) și unele adverbe (p. 251).

Partea cea mai importantă a acestui articol sânt cele trei texte care urmează, dintre care cel dintâiu e *Legenda Maicii sfântului Petru*, publicată și de Miklosich WdR. după Mićetić-Ive și îndreptată de Weigand cu ajutorul lui Scrobe (reprodusă de noi la p. 38 ș. u.) apoi o traducere făcută de tânărul Scrobe după o istorioară italienească și în sfârșit o autobiografie povestită de Franț Stroligo. În cele următoare vom căuta să îndreptăm câteva greșeli în afară de cele arătate la p. 41): ^{243/26} Glaviga] Glavina — ^{244/6} k o' a z e a] k o' a s e a — ^{244/23} k q a l i] k q a l i — ^{248/25} t a t s] t q a t s — ^{48/28} n-a f a k a v e a i t] n-a f a k a v e a i t — ^{251/2} r o s i t s e] r o z- sau r o z- cf. Bartoli, P. 17 n. — ^{51/4} s k a n d u] s k o a n d — ^{253/31} și ^{253/35} k q a l e a e dacoromânism în loc de *qala* — ^{253/32} a n t r e a b e a trebuie tradus aici prin «prier» (nu «demander») — ^{254/15} k a n d] k a n d — ^{254/34} t s i t a t a] t s i t o' a t a (cf. ^{255/4-5}) — ^{255/18} p r o h u pare a fi greșit în loc de *proahu* (cf. Gartner 1093) — ^{255/37} y e n e r q a l u] y e n e r q a l u — ^{255/35} d e n d e nu-i «ou», ci «d'ou» — ^{255/37} V e r i t- a m va fi dacoromânism în loc de *Verit-an* — ^{255/39-40} k a t s o' a t o a w k u u r t e l a d a «on avait frappé... avec un couteau» îndreaptă în *katsqat-aw kultelada* «a primit o lovitură de cuțit» (cf. Byhan, p. 259, Bartoli, P. 18) — ^{256/4} și ^{257/10} k q a s a «à la maison» (citată și la p. ^{251/31}, între adverbe). Am așteptat: *kqasęa* — după *ku* va fi o greșală; Istroromânii zic: *ansurá* după, Dacoromânii: *a însurá cu* (sau *a da după*); se pare că avem a face aici cu o contaminare a celor două construcții — ^{256/11} m o t s i h a] Auzit sau transcris greșit în loc de *mqatșiha* — ^{256/13} p o k l e a recte: *pokleęa*.

Transcrierea fonetică a acestor texte nu e cea obicinuită în studiile dialectale ale lui Weigand. Sunetele *đ* și *ę* (transcrise de el mai târziu prin *o* și *ę*) sânt redată prin *qa* și *ęa*; sunetul *đ* (transcris de altfel prin *o*) are semnul *đ*; palatalele sânt: *š* (dar și *š*: d. ex. *și*), *ts*, *tš*, *š* și *č* (și pentru *č*: *č q a r o*); un singur *k*; dentalele muiate el le redă printr'un *i* următor:

$li = l'$, $ni = n$ (însă m o a r i, care nu trebuie cetit cu r muiat, ci cu $r+i$ scurt); neconsecvent e în întrebuițarea lui i , pe care-l transcrie când prin i , când prin $î$ (care e și semn grafic spre a arăta muiarea unui l și n precedent și uneori e întrebuițat pentru i șoptit) și când prin y , cf. II § 42. Tot neconsecvent e și în întrebuițarea accentului, care nu e însemnat în cele mai multe cuvinte, scriind bunăoară: porto'a, veri, dar ședea, povea'i, 246, porto'an, dar portoats 246, vide'aia dar daveaia 247, etc.

1894

Weigand II.

În 1894 a publicat G. WEIGAND un articol despre Istroromâni în «Beilage zur allgemeinen Zeitung» din München No. 252 (Beilage No. 210), din 12 Sept., care a apărut și românește în «Enciclopedia română».

În același an, sub titlul *Istrisches*, apar în «Jahresbericht für rumänische Sprache», vol. I, Leipzig, Barth, 1894, pp. 122—155, douăsprezece bucăți — dintre care unele se aseamănă cu cele publicate de mine, d. ex. I cu 4 II cu 26, III cu 13 — culese în vara anului 1893. Dintre acestea cele două dintâiu sânt comunicate de Nestor Scrobe din Susnievița, iar celelalte zece de bătrânul Fr. Stroligo din Villanova (Noselo). Felul de transcriere nu mai e cel de mai înainte, ci cel obișnuit în studiile dialectice de mai târziu: $\hat{a} = o$, $\hat{a} = o$, $e = e$; deosebește între \hat{i} (semivocală) și y (consonantă); tot astfel între \hat{s} și \hat{s} , \hat{z} și \hat{z} , $t\hat{s}$ și $t\hat{s}$; apoi între v și w (bilabial); introduce semnul c și deosebește și un y . Accentul e notat (ca în textele noastre) când nu este pe silaba penultimă; uneori însă s'a uitat a se notă, mai ales la verbele în $-e'i$ sau în cazuri ca: fiorin $^{6/9}$, grunetu $^{7/17}$, kolé $^{8/3}$, etc.

Limba textelor e aproape aceeași ca a lui Belulovici, afară de câteva deosebiri de amănunt, d. ex. lorgu $^{1/5}$ = lărگو; meronku, komerę, hlapetsu, el', koder II § 20; murei, porto', kunoskút, suror', potút, škapolęit, u, morire II § 48; drocu II § 2; tsuda $^{2/5}$ = tsude (și Nanu 38: tsúde); sridne, onyelu II § 74; mborebit $^{2/9}$ = borbit; (amin) dóy II § 98; beút II § 170; onnoz at, ombatí II § 182; poskapei II § 149; monko', II § 23; hrast, kraitsar II § 3; máimun II §§ 67c și 109; lu gospodor II § 207; kašipork II § 208; ar, ur II §§ 72 și 49; priatelú II §§ 76 și 109; porrotu II §§ 14 și 112a; pošten', pošnit II § 74; zoliku $^{4/18}$ = zalic(a); preste, dela II § 30; zmilút II § 149; zekl'isseaw II § 98; plivindor' II § 152; tšél'ada, nigdor' II § 109; ure II § 134; t'fdo $^{7/3}$ = tărdo; pokle $^{1/2}$ = pocle; tsuda $^{7/12}$ = tudę; vendút, zmeslít I § 38.

Iată câteva forme care ni se par greșite și câteva îndreptări în traducere ¹⁾:

^{1/3} ke se reș maritō; am așteptă ke se se reș m., sau, mai probabil, ke se reș maritō-se, primul se fiind conjuncția «dacă» iar al doilea pronumele la acuzativ.

^{1/5} Schimbă punctuația: doi șerp, efetșori pus l'aw.

^{1/7} no fi zakorist «sei nicht hart» e greșit. Byhan p. 387, propune: nō, fi za korist, «nun, es möge zum Nutzen sein» (croat. slov. korist «Nutzen»); interpretarea lui Byhan cu privire la za korist e de sigur cea adevărată, dar nō nu trebuie schimbat în nō, căci nu e interjecție, ci dativul pron. pers. absolut (II § 225) deci «să ne fie de folos»; am aștepta, adevărat, mai degrabă fiije sau va fi.

^{1/8} pîr e verîr (sic!) kō s e «bis er nach Hause kommen würde»; în traducere verbală ar fi: «bis ich ... kommen würde», căci verîr este de sigur pers. I din singular, nu a treia, precum pare a-l interpreta Weigand, judecând după «sic!». Avem a face cu un fenomen destul de des la Istroromâni (îl avem de ex. la Weigand II ^{2/3}, ^{4/7}): trecerea dela vorbirea indirectă la cea directă. O construcție identică la Popovici I ^{28/10}.

^{1/9} pedna išt dōn] La noi o s n d ā n (cf. II § 5).

^{1/10} v o d e ñ o t s i] Tercovici, ap. Bartoli, P. 88: v o d e ñ ā k u sau «maj mușat»: v o d e ñ ā č a = biscia d'acqua (v. stăje ętre apă dulce, kăza ribele și žabele).

^{1/12} l e i] l e i «de e».

^{1/7} «Was scheint dir [von dem] der dich] «Was meinst du, wer wird dich ...».

^{1/18} Schimbă punctuația în: reș meritei obisite fi și traducerea în: «dass sie verdienen würde ...».

^{1/19} «Weil sie ...» îndreaptă în: «da er» (precum dovedește masculinul adjectivului predicativ). Propoziția k a fošt čoro sramotit este cauzală și depinde de: e t s e s o r u z i s a (^{1/18}), ar trebui deci trecută în alineatul precedent, iar punctul după k a s ū n schimbat în virgulă.

^{2/2} «sie haben sich zusammengenommen und haben sich verheiratet»]: «und sie haben einander genommen (=geheiratet) und haben s. v.».

^{2/8} stęptę o y o b e m o ñ c e «warte ein Weilchen vorher», trebuie îndreptat în: stęptę, o i i o b e m. «warte, ich werde vorher trinken» (cf. Byhan, p. 234, care propune: i o v] o i b e — ceea ce nu corespunde cu topica istroromână, și Popovici, II, p. XV, care propune o i ā b e «o ea be (sic!)» — ceea ce n'are nici un sens). Despre un alt caz de o în loc de o cf. mai departe nota ^{4/890}.

^{2/13} t ș e nu e pronume relativ dependent de i u v e, deci nu trebuie tradus prin «wo» sau «was», ci e pronumele interogativ (întrebare oratorică) cu înțelesul lui «cât (de mult)».

¹⁾ Frațiunile arată în numărător, ca în textele noastre, numărul bucății, și în numitor alineatul în care se găsește cuvântul citat.

^{3/3} i u v e t o l' e l e m n e = tând lemne. Remarcabil e singularul t o l' e deși subiectul e i e l'. Sau avem o formă veche în -e și la pers. 3 din plur.? — t ș e t ș e r t u «was willst du» cred că e greșit, mai întâiu pentru că t ș e r e nu are înțelesul de «a vrea» ci de «a căuta», apoi fiindcă în pers. 2 sing. ar trebui să avem forma t ș e r i (II § 41). Presupun că avem a face cu: t ș - e r t u? = ce vrei tu? pe care Weigand îl va fi «îndreptat» în t ș e t ș e r t u.

^{3/12} a ș o v e a b e l e t s a] trebuie cetit a ș o v e b. «așa frumusețe», deci traducerea «hatte niemals eine so schöne Pracht» e greșită. De asemenea e greșită forma v e «avea», ca imperfect al verbului «avea», reconstruită de Weigand din acest exemplu și din alt exemplu rău înțeles (m a s i v e ^{5/7}).

^{4/1} t ș i r o t a w b e u t s i m o ñ k o t «verlangten Trank und Speise»; îndreaptă traducerea în: «sie speisten zum Nachtmal, tranken und assen». E evident că t ș i r o t a w e perfectul verbului t ș i r o «a cină» și n'are a face nimic cu t ș e r e (care la Istroromâni nu însemnează «a cere», ci «a căuta»); tot astfel b e u t și m o ñ k o t nu-s participii-substantive, ci tot perfecte fără verb ajutător ca în cazurile arătate în II § 267 a.

^{4/4} s e y e z d e' pe care Byhan (s. v.) propune să-l cetim s e i i e z d e' trebuie îndreptat în z e y e z d e' (cf. z e i e z d i în glosarul nostru); pentru urechea unui German e foarte greu a deosebi între s și z inițial. (Cf. și ^{9/5}, ^{9/6}).

^{4/7} Lipsește, în traducerea germană, după «können»: «denn sechs Pferde können nicht herausziehen . . ».

^{4/8, 9} n a p o l' u «im vollen Galopp», trebuie îndreptat în: n a p o l' u, «auf freiem Felde» (cf. Byhan, 312).

^{4/10} «Sie fragten, ob er [es] ihnen verkaufen wolle (würde)» «sie baten ihn, er möge [es] ihnen verkaufen, denn . . ».

^{4/15} v u t a w] Am așteptă: v r u t a w.

^{4/16} k u v i n t e' (tot astfel ^{4/17}, ^{6/2}, ^{6/7}) k u v i n t e' (^{7/9}, ^{7/12}). Verbul fiind de conj. I, accentule pe tulpină; greșeala se explică ca o analogie după multele verbe de conj. IV.

^{4/18} «da wurde es der Mann] «verwandelte er sich sogleich in einen Mann»; o m u are forma hotărîtă nu pentru că ar fi definit mai de aproape prin propoziția următoare — precum pare a interpreta Weigand — ci ca în exemplele citate în II § 204.

^{5/5} o r p e] o r p e.

^{6/7} m a ș i v e «war (hatte) auch] m a ș i v e «las die Messe» (dela verbul m a ș i v e i «a sluji liturghia»).

^{6/3} Nu cred ca o ñ k a t s o t a w să însemneze «hat ergriffen», și că avem a face cu un schimb de prefixe, în loc de a k a t s o t a w (Byhan s. v.), ci trebuie mai degrabă tradus cu «zog [die Schuhe] an» deci «încălțat-a» (II § 79), precum reiese și din continuarea: m e s a w e o o n (nu: ku) o p i n t ș i l e l u ž u p o n u. Astfel devine îndoelnic și:

$\frac{6}{6}$ a ñ k a t s ó t «ergriffen» (în loc de o ñ k a t s ó t), mai ales că Weigand putea fi influențat de forma aromână *añkats, nkatš*.

$\frac{7}{3}$ tr' d o nu înseamnă «schnell», ci «stark, fest».

$\frac{7}{8}$ pur t o t a w nu se poate traduce cu «er hat geworfen». Cred că subiectul propoziției nu e feciorul cel prostănac, ci berbecule căruia i-a căzut o pară pe corn și de spaimă a luat-o la fugă «conducând» oile în groapă.

$\frac{7}{10}$ k a d e] k a d e' (cf. $\frac{9}{1}$).

$\frac{7}{15}$, $\frac{7}{16}$ «weggeführt» «gebracht».

$\frac{8}{3}$ «sind alle zusammengekommen» «machten sich alle auf den Weg», cf. Byhan, 291.

$\frac{9}{1}$ v i s i înseamnă «überhangen», nu «krumm wachsen»; — r e f o s t k a d e' = eră cât p'aci să cadă.

$\frac{9}{5}$ s e t a r i t e s e a w] s e t a r i t e s (= ă s cf. II § 20) a w. Deși verbul *setari* corespunde croat. *satariti*, cu același înțeles (Byhan s. v.), ne întrebăm dacă Weigand l-a însemnat exact. Am văzut anume mai înainte ($\frac{4}{4}$) că el scrie *seyz de'* în loc de *zeyez de'* (cf. și $\frac{9}{6}$) și tot așa s'ar putea să fi scris *setari* în loc de *zetari*, după cum l-am auzit eu ($\frac{18}{35}$, $\frac{18}{38}$) și după cum l-a însemnat și Popovici (II 167). Chiar și trecerea lui *a > e*, pe care o găsim tocmai la prefixul *za- > ze-* (II § 6) ne întărește în părerea aceasta. Rămâne însă a explica forma *zetari* < croat. *satariti*. Popovici (l. c.) o explică ca o «posibilă contaminare din *zatariti* + *satariti*». Cred mai degrabă următoarele: Istroromânii au prefăcut pe *satariti* în *zetari* printr'o apropiere greșită de verbul *tari* (< croat. *trti, tarem*) «a șterge» (cu compusul *o t a r i* $\frac{30}{5}$, Popovici, II 132 «a șterge, a curăți»). E adevărat că înțelesul e depărtat, dar nu trebuie să uităm că în regiunile cu populație bilingvă, precum în parte sânt Istroromânii, se poate ușor întâmpla că se plăsmuiesc cuvinte în limba streină după fel de fel de analogii, al căror proces psihologic nu-l putem urmări totdeauna.

$\frac{9}{6}$ s e t e k e i t va fi *zeteke'it*, din *za+tekati* croat (nu, cum crede Byhan s. v., din **satekati* < *stekati*), cu acelaș *s* în loc de *z* inițial ca în $\frac{4}{4}$ și $\frac{9}{5}$; — *preste* trebuie tradus cu «über», nu cu «in».

$\frac{10}{5}$ k o n d (o) s a] k o n d (o) s a.

$\frac{11}{1}$ w o r f o t ș e nu poate fi explicat ca *w o v o r f.*, căci topica istroromână e *v o r o f.* (II § 264 a). Se pare deci că trebuie scris *v o r* și deci *w* nu-i îndreptătit (cf. II § 61).

$\frac{12}{7}$ d i n i e nu înseamnă «von den seinigen (= ihm)», ci «um ihn zu holen» (cf. II § 179). — După *n o s i l'* pune virgulă în loc de punct. — é o] é o. — După *ștrinta k o l e* pune punct în loc de virgulă.

Indreptări la textele culese de Weigand dau Byhan, Baroli P., I. Urban-Jarník în «Zeitschrift für romanische Philologie», XX (1896), pp. 104—105 și O. Densusianu în «Revista critică literară», a. 1895. Reproduse în Candrea-Densusianu-Sperantia, *Graiul nostru*, II 157—160 și în O. Densusianu, *Antologie dialectală*.

1893

Nanu.

Elevul lui Weigand, ST. NANU, ajutat de ministrul Take Ionescu, face o călătorie la Români din Istria, pe care o descrie într'un articol intitulat *O excursiune la Români din Istria*, publicat în «Tinerimea română» VIII (1893), 25 ș. u.

Sosește în Istria la Paștile anului 1893, după ce în Fiume întâlnește pe V. Nicoară și pe Th. Burada, care tocmai se întorcea din Veglia. La 21 Aprilie pleacă la Sopiane. La școala croată din Mune «vine și o parte din tineretul din Jeiane» (p. 31). Jeiănenii pleacă cu cărbunii Vineri noaptea și se întorc Duminecă, să asiste la miză în Mune (p. 31), de unde se întorc acasă, fără să fi schimbat nici o vorbă cu Munezii. Copiii până la 13 ani nu merg la biserică la Mune. Preotul din Mune face adesea slujbă și în biserica din Jeiăni. Jeiănenii, descriși ca niște oameni «zdrențuroși, cu ochi rătăciți și nesiguri, cu mers legănat», ar dori să aibă școală; casele lor sânt pline de fum.

«Ei trec de la vorbirea lor românească la cea croată aproape totdeauna când, în cursul conversației, sânt nevoiți a se servi de două trei cuvinte croate pentru care le lipsesc adecvatele în graiul lor matern; și, contrariu, revin la limba lor, când dau de cuvinte românești, fie prea frecvente în vorbire, fie prea puțin expresive în cea croată» (p. 34). Dintre numerale, cele dintâiu opt sânt de origine latină; vîiturle sânt produsele pământului; între vas și seliște e deosebirea, că cel dintâiu e «satul în care locuiește preotul»; iar cel din urmă «orice cătun lipsit de preot și școală». În rostire aude mai mult *ă* decât *â* (p. 33). O fetiță, care i se adresase cu «tu» e muștrată de mamă-sa, care o învață să zică «ieli» (p. 34).

Locuitorii din Letai — cu casele «aruncate la diferite distanțe în grupuri de 2—3, sau chiar și izolate» — merg Dumineca la biserică în Susnievița, unde preot e fanaticul propagandist slav Flegar. Un Susnievițan îl roagă să imite pilda lui Burada și să-i ducă copilul în România (p. 51). În Gradigne, așezat la mare înălțime, casele sânt una lângă alta și au grădini mari. Locuitorii acestui sat curat cultivă vița de vie și sânt cu dare de mână (p. 54). Dimpotrivă, Grobnicul, cu case risipite, trădează o viață primitivă și locuitorii lui nu vor să stea de vorbă cu cel ce le vizitează satul (p. 54). În fața Susnieviței e Berdo, lipsit de comunicație cu celelalte sate și păstrând nume românești ca Dinul, Vladul, Stanul, Banul. Copiii până la 10 ani știu numai românește, încât preotul croat trebuie să le învețe limba (54). În cătunul Costărciani graiul e mai asemănător cu cel din Susnievița decât cu cel din Berdo. În cătunul Rotto se găsesc «forme asemănătoare cu cele dacoromâne» (p. 55). În Iesenovici — alcătuit din patru cătune mici, așezate unul lângă altul pe coastele lui Monte Maggiore — locuitorii nu spun bucuros streinului că sânt «vlașchi». Comuna e curată și casele îngrijite, dar satul e bântuit de

fiiguri și bora suflă cumplit (p. 55). Noselo are case dese, aproape toate zidite de asupra stâncilor (p. 55). În Cepici — spun Croații — ar mai fi câteva familii care vorbesc «vlaşchi». Tot un Croat din Cărbure, îi spune că știe ceva românește, căci contactul cu Românii de acolo l-au silit să le învețe graiul. Istroromânii vizitați nu știu însă nimic de existența acestor Români în satul depărtat cale de trei ore de satele lor (p. 55).

1895

Weigand III.

Subt titlul *Istrisches II (Fortsetzung). Zum Wortschatz*, G. WEIGAND dă în «Jahresbericht des Instit. f. rum. Sprache» II, Leipzig, Barth, 1895, pp. 215—224, o critică scurtă a lucrării lui Nanu și câteva întregiri lexicale și etimologice la materialul lexical publicat de Miklosich, Gartner și Nanu, utilizate și de Byhan. Unele din chestiunile abordate de Weigand au mai fost discutate dela 1895 încoace (d. ex. etimologia lui *c o d r u*, *a r ă t ă*, *v ă t ă m ă*, *c ă u t ă - c ă t ă*, etc.) și nu aparțin numai gramaticii istroromâne, ci celei române în general. Deși Weigand scrie (p. 224) *a ș o w u*, *a ș o w e* asigurându-ne că avem a face cu un *w* (nu cu *v*), noi am adoptat explicația lui Hasdeu (II § 191), admisă și de Nanu, căci fără analogia modelului slav nu ne putem explica nașterea acestui adjectiv. Indreptarea *k a u r t e l a d a* propusă la p. 220 nu poate fi bună, căci Istroromânii cunosc numai *c a* și nu și simplul *c a*. Interpretarea bună e *k u r t e l ă d a*, propusă de Byhan, p. 259.

1895

Nanu I.

Intors din călătoria sa la Românii din Istria, ST. NANU, a preluat o parte din materialul de limbă prețios adunat în Istria, în disertația sa de doctorat: *Der Wortschatz des Istrischen*, Erste Fascikel: Einleitung und Buchstabe A. (Inaugural-dissertation), Leipzig, Pries, 1895, pp. 1-51.

În Introducere se dă o apreciere a studiului dialectelor; se trec în revistă lucrările despre dialectele românești și în special se apreciază just valoarea lucrărilor anterioare cu privire la dialectul istroromân. Urmează din vocabular litera A (lipsind cuvintele începătoare cu *ă*), utilizându-se materialul publicat de predecesori și materialul strâns de autor la fața locului, care e important fiindcă Nanu a fost cel dintâiu Român care a cules texte din Jeași. Ca cele mai multe lucrări ale filologilor începători, cari concep planuri prea mari, astfel și intenția lui Nanu de a da un vocabular istroromân a rămas nerealizată. El ar fi adus un serviciu mai bun științei dacă s'ar fi restrâns la dialectul istroromân și ar fi lăsat la o parte comparația cu celelalte dialecte.

În general lucrarea e făcută cu pricepere și conștiințiozitate. Totuși nu sânt rare cazurile de câte un «lapsus calami» și de neconsecvență

în formele citate. Mai dese și mai supărătoare sânt însă «dacoromânismele» lui Nanu, adică formele construite de el după limba română — de sigur în buna credință că ele se găsesc la Istroromâni — sau influențate de formele dacoromâne.

În vol. II al lucrării noastre am relevat unele dacoromânisme (d. ex. kaf'e' II § 112, k'ot're II § 15, uru cu o'tu II § 209c, purto'm II § 17, nekak'od'e II § 154, cf. și potikni 27 în loc de potegni). Adevărat că graiul din Jieăni are unele particularități mai apropiate de limba noastră decât cel din Valdarsa; totuși cu greu vor fi exacte forme ca fat'ot-a.

În sistemul de transcriere avem următoarele deosebiri față de transcrierea noastră: $\tilde{a} = o$ (odată avem și e : t'ș'e l, alături de t'ș'o l'i 32); $\tilde{a} = o$ (odată avem și o ; s t o' i e alături de s t o' i e 23); $\tilde{e} = e$ (dar avem și e : r e n 17); \tilde{i} se întrebuițează și pentru i (i final șoptit, după consoanante d. ex.: m o r i 32), iar la începutul cuvântului găsim și y pentru i ($y u v e$ 35); $\tilde{c} = c'$ ($t' o$ 32 = $c' a$); pentru palatale avem \tilde{s} , \tilde{z} , $\tilde{i}\tilde{s}$; $\tilde{t} = ts$; Nanu face deosebire între v și w (II § 61).

1895

Nanu II.

Notițele manuscrise ale lui NANU, neutilizate în disertația sa de doctorat, pe care le însemnăm cu «Nanu II», au fost în parte utilizate de Weigand și Byhan.

1895—1912

Zanne.

În marea sa colecție de *Proverbele Românilor* vol. I—X, București, 1895—1912, IULIU A. ZANNE utilizează și proverbele traduse în dialect istroromân (cf. pag. 46) și publicate de Ive. În volumele cu glosar (I—VI) se explică — un totdeauna exact — cuvintele istoromâne.

1896

Burada.

Neobositul cercetător al urmelor de Români în țări străine, T. BURADA, a întreprins o călătorie în Istria în anul 1890, cutreierând în două luni toate satele locuite de Români. Rezultatele călătoriei sale au format mai întâiu subiectul unei conferințe ținută la 9 Martie 1892 la Societatea Geografică Română, tipărită în «Buletinul» acestei Societăți pe anul 1894 (XV), pp. 52—77. Augmentată, a apărut apoi la Iași, la Tipografia Națională, în 1896, sub titlul *O călătorie în satele românești din Istria* (cu figuri în text și cu o hartă).

Neavând pregătirea filologică necesară, datele lui Burada asupra limbei Istroromânilor, — câteva dialoge, diferiți termeni tehnici, două bocete

(p. 53—54), precum și cele două rugăciuni (p. 66—67 Tatăl nostru și Rugăciunea sfintei Marii)—trebuie utilizate cu mare critică, căci cuprind dacoromânisme patente. Nici numirile de persoane și localități citate de Burada nu pot fi utilizate fără critică și mai ales sânt suspecte cele în *-escu* și *-esco* (de ex. Zădresco, p. 19). De asemenea este neexactă transcrierea celor două texte ale lui Covaz din *L'Istria*, anecdota Securii aflate și fabula Greierului și furnicii (p. 68—70), despre care am vorbit la p. 14 ș. u.

Cu toate acestea, scrierea lui Burada aduce contribuții importante pentru cunoașterea Istroromânilor, prin descrierea celor văzute și auzite, prin datele bibliografice și statistice (uneori îndreptate în favoarea elementului românesc), descrierea obiceiurilor, a muzicii și danșurilor populare, precum și prin publicarea documentelor care dovedesc ce sprijin cald au dat deputații italieni din Istria Românilor în năzuința de a întemeia o școală românească în Susnievița (p. 70—84).

La sfârșitul cărții se reproduc în anexă, în întregime sau fragmentar, articolul lui Asachi (v. mai sus, p. 12), o scrisoare a lui Maiorescu I. către redacția foii *La Provincia*, din anul 1872 (v. mai sus, p. 25), Raportul lui V. A. Urechia către Academia Română (v. mai sus, p. 37), articolul lui A. Covaz din *L'Istria* din 1846 (v. mai sus, p. 12), snoava Trei frați, culeasă de Gartner (v. mai sus, p. 49), mostre de graiu istroromân din gazeta *L'Istria* din 1851 (v. mai sus, p. 18), Pater noster și Salutațiune angelică în limba română din Veglia (v. mai sus, p. 6 ș. u.), articolul lui A. Covaz din foaia *La Penna* din 1837 (v. mai sus, p. 55 n.) și Scrisoarea lui G. Asachi către Covaz din 1846 (v. mai sus, p. 12). În sfârșit Burada arată roadele încercării sale de a aduce copii la învățătură în România și începutul făcut cu Andreiu Glavina.

Se mai dau câteva ilustrații, cam primitive, și o hartă a Istriei.

Transcrierea lui Burada e cea cu alfabetul român, cu toate inconsecvențele lui de pe atunci (d. ex. *ea* și *oa* sânt redatate când prin *ea*, când prin *é* și *ó*).

Celelalte două studii ale lui BURADA: *O călătorie la Vlahii (Românii) din Kraina, Croația și Dalmația*, în «Arhiva» din Iași, XIX (1908), 281—293 și *Cercetări despre Românii din Veglia*, în aceeași revistă, VI (1895), p. 409 ș. u. au fost menționate de noi în vol. II, p. 4 și 17.

1899

Byhan.

După culegerile de material lingvistic relativ bogate, dar răspândite prin fel de fel de publicații, din cele două decenii din urmă ale veacului trecut, se simțea nevoia de o lucrare sintetică, care să strângă tot acest material, să-l cearnă în mod critic și să-l dea cercetătorilor într'o formă ușor de utilizat. Forma cea mai potrivită eră cea a lexiconului, cu ordinea

lui alfabetică. Miklosich dăduse un «Index», cu explicații etimologice și de filologie comparată, dar acesta nu era complet nici chiar pentru materialul cules până la Ive și mai ales nu cuprindea materialele bogate ale lui Gartner și Weigand. Nanu s'a apucat, e adevărat, să prelucreze tezaurul lexical istroromân, dar lucrarea sa, pornită în dimensiuni prea mari, s'a oprit la litera A.

Cea dintâiu lucrare lexicografică fundamentală, indispensabilă și astăzi, asupra dialectului istroromân este *Istroromanisches Glossar* a lui Dr. ARTHUR BYHAN publicată în «Jahresbericht des Instit. f. rum. Sprache», VI, Leipzig, Barth, 1899, pp. 174—396.

Lucrarea începe cu o bibliografie critică. Din nefericire scrierea rară a lui Maiorescu n'a fost utilizată decât în părțile reproduse de Miklosich și autorului i-a rămas necunoscută și cartea lui Burada. În schimb i-au stat la dispoziție notițe inedite de ale lui Weigand și Nanu, în care sânt cuprinse câteva contribuții lexicale prețioase.

Felul cum și-a alcătuit Byhan glosarul e următorul: în titlu se dă — cu literă spațiată — cuvântul (substantivul la nominativul nearticulat singular, adjectivul la masculin și la fem. sing., verbul la infinitiv, cu indicarea participiului și a pers. 1 din sing. ind. prez.) în forma pe care Byhan o crede cea adevărată istroromână și cu ortografia lui Weigand. După această formă-tip se dau, cu indicarea cărții și paginei (uneori și a alineatului sau a rândului), cuvintele în forma pe care o găsește atestată în textele sau în culegerile utilizate și cu grafia acestora; iar când cuvântul e din Jeiăni sau Schitazza, se indică și proveniența lui. Autorul caută să dea cât mai multe citații, iar la cuvinte cu declinare sau conjugare interesantă sau neregulată se dau cât mai multe forme flexionare. Urmează — cu literă cursivă — traducerea germană, apoi formele corespunzătoare din celelalte dialecte românești — când se găsesc — și etimologia. Adesea se fac și expuneri critice și observații explicative gramaticale. Consecvența cu care e urmată această ordine clară și lipsa aproape desăvârșită a greșelilor de tipar sânt binefăcătoare și dau o deosebită claritate Glosarului.

Evident că o astfel de lucrare vastă, bazată pe datele foarte neegale ale cercetătorilor anteriori, nu putea fi lipsită de erori de amănunt. Bartoli în critica sa amănunțită (vezi mai jos) a arătat numeroase greșeli și a arătat mai cu seamă că Byhan nu avea pregătirea necesară de romanist ca să distingă just împrumuturile din dialectul venet. Și noi vom arăta alte greșeli sau lacune ale lucrării acesteia. Toate acestea însă nu împiedică ca Glosarul lui Byhan să fie și azi o lucrare de informație foarte valoroasă.

Am spus că autorul dă în titlu, ca vorbă-tip, în transcrierea fonetică a lui Weigand, cuvântul istroromân sub forma care i se pare lui cea mai verosimilă. Când cuvântul e atestat în mai multe izvoare, el se alătură izvorului celui mai bun, care, pentru Byhan, e Weigand și în al doilea rând Gartner (ținând seama de particularitățile pronunțării lui Mateiu Glavina) și Nanu, și numai în rândul al treilea ceilalți (Ive,

Maiorescu, Sl. El., WdR.; Ascoli cuprinde prea puțin material lexical). De sigur că Byhan are dreptate crezând mai mult lui Weigand și Gartner decât celorlalți și ne miră de ce bunăoară la p a k á nu citează în titlu forma aceasta, justă, atestată de Weigand, ci construște, din p (e) k é al lui Ive, un p o k é neexistent, sau de ce dă în titlu pe g n i l al lui Ive în loc de g n y i (v) u lui Gartner. Mai adesea însă autorul dimpotrivă, e aplesat să jure pe cuvintele maestrului și, cu puține excepții, crede prea sigure toate datele lui Weigand, fiind nevoit să dea uneori interpretări cu totul neverosimile spre a putea explica unele forme neobișnuite din Weigand. Acesta e bunăoară cazul la cuvintele b e u t, considerat drept supin, o ñ k a t s o «ergreifen», n o, s e y e z d e ț interpretat ca s e i j e z d e ț; lipsește verbul m a ș i v e ț i; pentru t r d se dă înțelesul «schnell», se dă ca tip forma p o k o t în loc de p e k o t (cf. observațiile noastre la scrierile lui Weigand).

În general însă spiritul critic sănătos, cunoștința legilor fonologice și morfologice istroromâne și considerațiile etimologice îl ajută pe Byhan să reconstruiască în mod fericit forma-tip ce o pune în frunte; cercetările ulterioare ale lui Bartoli și ale mele de cele mai multe ori au adevărit justă forma aceasta reconstruită. Firește nu totdeauna. Astfel Byhan știe că înaintea unui *ž*, *a* accentuat nu se prefacă în *ä*. Crezând că această regulă e generală, el scrie k á j e r, f r á j a r i t s e ț, deși datele lui Bartoli și ale mele cer k o j i-, f r o j i- (cf. II § 4). Alteori el ignorează unele legi fonologice, precum e menținerea lui *e* (neprefăcut în *ä*) după labiale (cf. II § 19) sau metafohia lui *e* în *ea* > *ę* (II § 35) sau prefacerea lui *ä* final după palatale în *-e* (II § 21), și deci el dă în titlu forme ca p o k a t, f o t o (în loc de p e k-, f e t o) sau o n t s e l e z e, p l' e r d e, p a r e t e în loc de -l e ț e, p l' e -, -r e ț e (?), apoi v e t ș e r n e, t u t ș e ț în loc de -n e, -t ș e. Lacunele în cunoștințele sale morfologice fac ca să se aleagă în titlu forme-tip greșite precum: d e ț în loc de d o «da», ž a k u t (după Maiorescu) în loc de z a t s o t (deși e atestat de Gartner și explicat de Meyer-Lübke), tot astfel t a k ú t în loc de t a t s o t, t s i r e în loc de t s i r e ț «a ține», t ș e l în loc de t ș e l a (II § 79), etc. Adesea criteriile pentru reconstruirea cuvântului din titlu i le dă etimologia, și de cele mai multe ori cercetările ulterioare i-au dat dreptate. Totuși uneori s'au strecurat și greșeli. Astfel B. știe că verbelor slave în *-ati* le corespund infinitive istroromâne în *-e ț i*. În II § 149 f am văzut însă că regula aceasta nu-i fără excepțiuni; de fapt în glosarul nostru întâlnim o b e ț i (precum dă Ive) și nu o b e t ș e ț i, deși avem cr. obećati, r u ț i (precum dă Nanu) și nu r u t ș e ț i, deși avem cr. rućati; s o p í (formă care nu e în contradicție cu exemplele citate de Ive și Nanu) și nu s o p e ț i, deci vom alătură cuvântul de cr. sopiti și nu de paleosl. сонати (mai apropiat ca sens). Tot astfel, deși avem la Croați kašljati, ar fi trebuit să creadă pe Gartner, care dă infinitivul k a s l y i și nu trebuia să-l îndrepteze în k a š l' e ț i. Deoarece și verbelor venete în *-ar* le corespunde la Istroromâni infinitive în *-e ț i* și nu în *-ä* (II § 146), e reconstruit greșit t u k o în loc

de tu k e j i < ven. tocăr. Forma t s i η k e atestată de Gartner nu trebuie îndreptată în t s i ŋ g e, fiindcă Croații au č i n g a, căci, precum dovedește Bartoli, P. 84—85, nu numai Istroromâni, ci și Croații zic și č i n k a. Tot astfel forma h l a p e t s u, aflată la Weigand, trebuie cetită cu accentul paroxiton (căci la Weigand numai paroxitoanele n'au accent) și nu trebuie îndreptată în h l o p e t s din cauza croatului hlāpac; în textele noastre avem h l a p ā t, care corespunde exact variantei croate h l ā p ā c (cf. II § 5 b).

Nici alte interpretări și îndreptări ale lui Byhan nu sânt tocmai fericite. Astfel forma p r e i d e « pierde », dată de Gartner, nu trebuie s'o în-lătare cu un « falsch » apodictic; textele noastre dovedesc că ea există (cf. II § 153); forma y a z e r nu e suspectă, ci mai degrabă j e z e r pus de B. în titlu (cf. II § 35); f o r d e Weigand II 23, 7 (nu-l găsim însă la acest loc) de asemenea nu-i « Druckfehler », ci foarte obișnuit la Istroromâni; o d u p e l « simplu » al lui Gartner nu trebuie să fie « Missverständnis », ci s'ar putea explica în felul arătat în II § 134, ci « Missverständnis » e d e j e l' (= d e j e l'), iar enigmaticul b a e v i a e îndreptat de Ive însuși la p. 52 în i a, ceea ce, dacă observă Byhan, nu are ocazie să facă greșelile comise cu explicarea din b a t t e r e. Dimpotrivă nu eră tocmai greu a ghici ce însemnează v a e în pro-verbul lui Ive 14: p i n e ș i f a k u č u d a v a e, č u d a v a e f a c e l e g r i a « i denari fanno brio, il brio fa allegria ». Traducerea lui Ive e și de astădată « liberă » și neexactă, căci v a e = v e e = a v e și sensul e: banii fac a avea multe (= cu banii poți dobândi orice), iar a avea multe face veselie (= iar cel ce are tot ce voește, are și veselie). Mă îndoiesc de asemenea că s t r u k l' i, notat, fără traducere, de Nanu, să aibă ceva a face cu cr. s t r u k « Stock, Gestalt, Leben » sau cu ven. s t r u c o « Ausdruck, Saft »; cred că e identic cu s t r u c l' i din textele noastre (38/1) « un fel de gălușcuțe » (= it. « gnocchi ») < cr. š t r u k l j i; cf. și Bartoli, P. 80.

Transcrierea fonetică a lui Weigand nu este tocmai cea mai potrivită pentru o lucrare lexicografică, cu al său o și o prea depărtate de a, cu care stă în veșnic schimb (de ex. f o c — f o k ú t și f a k ú t). Prea marea economie de spațiu îl face să omită unele retrimiteri necesare (bunăoară lungura din Ive trebuie notată și la locul ei alfabetic, cu o trimitere la l i n g u r e, unde e înregistrată). Deși, în general, Byhan reproduce cu multă meticulozitate cuvintele găsite în diferiți autori, totuși nu e totdeauna exact în citarea formelor flexionare din Gartner, substantivele masculine dându-se sub forma articulată, d. ex. t s á v o l u, m o t o v i l n y á k u, t a r v é r š u, f u r m i n á n t u etc. De fapt la Gartner găsim t s á v e l - u (139), m o t o v i l n y á k - u (383) etc., adică forma nearticulată fără -u și cea articulată cu -u. De asemenea Gartner dă š t v a r, -r a; -r, -r u r l e = -r e l e = -r i (349), iar nu cum scrie Byhan, la care lipsește forma pentru pluralul nearticulat. După b o t š v e din Weigand, el scrie « Grt. 443 », deși forma dată de Gartner nu-i identică cu a lui Weigand, ci e b e t s v e; tot astfel

se dă numai forma $\varphi \tilde{n} k o l \acute{e} j$ din Gartner, deși acesta scrie [ɛʏ] kolej (144), indicând astfel că e uzitată și forma fără prefixul *ân-*. Neexact e și atunci când corectează formele citate. Astfel el dă din Ive forma *s p e r a é*, deși la Ive 11 și 13 se dă — greșit — *s p a é r a*; din Gartner se dă formele *p o r i n i* și *s l a b*, deși la Gartner 576 cetim *p o s i n i* (greșală de tipar) și *s l a b* numai sub 188, pe când sub 722 cetim *s l a b e*; din Nanu I 38 se citează *d e m o r e t s e*, deși acolo cetim *d e m o r e t s o* (dacoromânism); la Weigand II $\frac{7}{9}$ găsim *k a d e*, nu *k a d é*, cum dă Byhan; tot din Weigand se dă forma *p l i v i n d o*, deși la locul citat Weigand scrie — greșit probabil — *p l i v i n d o* etc. Neexact e de asemenea a scrie că la Ive 3, 5, 11 se găsește forma lui în loc de lu. La p. 5 Ive are lu (lúmele lu domnu), iar lui la p. 3 (filju a lui) și (n u s e l u i g u a r a é) 11 nu e particula genitivului, ci e genitivul și dativul pronumelui personal *ie*. De asemenea forma *ár* dată de Weigand II $\frac{4}{11}$, $\frac{6}{4}$, $\frac{7}{3}$ nu trebuia corectată în *or* (fără a se cită măcar forma *ár*), cf. II § 72, iar forma *p r i s t r a ž i t* după care urmează «Wgd. II 6, 9» e o greșală a lui Byhan, nu a lui Weigand, care la locul citat are *p r i s t r a ž i t*; nici *t š é v a* nu există la Weigand II $\frac{7}{9}$. Supărător e și faptul că la unele cuvinte lipsește indicația izvorului, astfel la: $\varphi \tilde{n} k a r g \acute{e} j$, *k a l t s é t e*, *k i s m í*, *k o p é s t r u*, *k l o f t e r*, *g o n d í*, *o š t a r i t s e*, *p a ú n*, *p a u n í t s e*, *p e k u r o r*. Toate aceste cuvinte sânt din Maiorescu, însă la Miklosich, de unde le are Byhan, fără un «Ma.», prin care să se indice izvorul. Acest «Ma.» există însă la cuvântul *p r i n d e*, care la Byhan a rămas fără citație. Tot fără indicarea izvorului (fără a fi însă din Maiorescu) e *m o t š i h e* (atestat și în textele noastre), *p o r t š é*, *s k u t š é ' i* și *š l i o p*; cele două din urmă trebuie să fie din manuscriptele lui Nanu, deci «N. II».

De altfel materialul lingvistic e extras de Byhan în mod foarte conștiincios. Singurele exemple pe care nu le-am găsit înregistrate în Glosarul lui sânt *p o t i k n í* (probabil dacoromânism în loc de *p r o t e g n í*) din Nanu, I 27 și *z o k n í* «Schüler» (probabil o formă romanică-slavă corespunzând lat. *DIACONUS*) din Weigand, II $\frac{5}{6}$. În schimb însă au rămas neînregistrate câteva forme interesante, precum două Weigand II $\frac{2}{1}$ (la Byhan se dă din Weigand numai formele *d o i*, *d o*), *i e l ' i* (pluralul lui *ie*) Nanu I 46, *o p t* și la Nanu I 35, *o n t š e* Nanu I 43 (cf. II § 33 c), *k ú k e* «sich niederlegen» Nanu I 41, etc.

Deoarece Glosarul e o lucrare lexicografică, el nu trebuie să țină seama numai de forma, ci și de înțelesul cuvintelor. Părți semantice Byhan nu i-a dat totdeauna atențiunea cuvenită. Din textele extrase el putea preciza înțelesuri și nuanțe de sens cu mult mai multe decât ni se dau în Glosar și mai ales putea să releveze cazurile în care cuvântul istroromân are alt înțeles decât cel dacoromân corespunzător (cf. II § 197). Astfel bunăoară *o n t r e b o* nu însemnează numai «fragen», ci tocmai în unele cazuri citate de el are sensul de «bitten». Tot astfel *k u t e z o* se traduce prin «wagen», trimițându-se cetitorul la Gartner 201,

unde ni se spune tocmai dimpotrivă că *k u t e z á* înseamnă «dürfen», iar pentru «wagen» Istroromâni zic *v e ç y í r i m e ç*. Cuvântul *furminánt* e tradus de Gartner 1132 prin «fulminante», ceea ce vrea să zică «chibrit» (Bartoli, P. 47) iar nu «Knall»; *t s é r [ç]* la Gartner 776 e tradus prin «ciera», adică, pe nemțește, «Aussehen», iar nici decum «Wachs» (= ital. cera cf. Bartoli, P. 84); *l e g á* în exemplul dat de Ive 7 nu înseamnă «binden» (cf. II § 197), *rosa* la Ive 14 e tradus prin «fiore» — și de fapt cuvântul istroromâna are și acest sens general — iar *a m e n á t* la Ive 3 e tradus prin «di buon' ora», ceea ce e o greșală, care însă trebuia cel puțin înregistrată de Byhan.

Prin citarea formelor corespunzătoare celor istroromâne din celelalte dialecte Byhan ne-a dat o lucrare foarte folositoare și meritoasă dacă ținem seamă că la 1899 nu erau publicate încă Glosarele lui Papahagi și Dicționarul lui Dalametra. Numai rare ori formele acestea se compară greșit, precum e cazul lui *p a r i t ș e ç i* care are tot atât de puțin a face cu al nostru «părechia», ca și «prepară» cu «păreche». Notez și câteva forme românești neliterare sau greșite ca: *grăiá* (recte: *grăi*) p. 225, *surbi* (recte: *sorbi*) p. 345, *peară* (recte: *pară*) p. 305, *pusti* (recte: *pustii*) p. 324.

Meritul mare al lui Byhan e de a fi stabilit etimologia cuvintelor de origine slavă din dialectul istroromân. În privința aceasta lucrarea lui e de tot personală, căci Miklosich dăduse înainte mai mult indicații folositoare decât o lucrare completă etimologică. Byhan nu se mulțumește cu citarea cuvântului slav înrudit, ci, când cuvântul nu aparține împrumuturilor vechi din slavonește, el caută în dialectele slave din Istria cuvântul corespunzător ca formă și înțeles și ne dă o mulțime de observații instructive, care dovedesc cu câtă scrupulozitate a lucrat. Cuvintele recente de origine romană le urmărește deasemenea în dialectul venet (Fiume, Albona, etc.), dar greșește crezând că ele pot derivă și din dialectele «istriene» (Rovigno, Fasana, Dignano), care nu-s în contact cu Istroromâni, ceea ce putea află și dela Gartner (p. 53). În romanistică nefiind atât de tare ca în slavistică, Byhan face câteva greșeli (relevate de Bartoli). Cu toate astea etimologia cuvintelor de origine latină e de cele mai multe ori justă. Firește că azi câteva din aceste etimologii ne par învechite. Putându-le află oricine în dicționarele etimologice apărute în anii din urmă, nu vom mai îndreptă aceste greșeli, care-s ale timpului când lucră Byhan. Rare ori lipsește etimologia din scăpare de vedere, d. ex. la cuvântul *d i n t e*.

În sfârșit o mare calitate a acestei lucrări e și grija cu care e tipărită. Greșelile de tipar sânt rare și inofensive, precum: *ó f l e ç* (recte: *ó f l e ç*) p. 183 r. 11, *d u r n ú t* (recte: *d u r m í t*) p. 211, *j e d e n l a l l s* (recte: *j e d e n f a l l s*) p. 214, *f r e g e ç i* (recte: *f r e g é i*) p. 219, 219 (recte 220) p. 230 și 259, *m o r o ñ k* (recte: *m o r o ñ k*) p. 282, *n a t e z a l i* (recte: *n a t e z a t i*) p. 287, *F o r m* (recte: *F o r m v i n o*) p. 382 r. 2. Ordinea alfabetică e greșită la cuvintele: *p o p í*, *p o r i n í*, (*p o r k*).

Recensii: S. Pușcariu în «Convorbiri Literare», XXXIV (1900), p. 419—426; I. Popovici, în «Romania», XXXII, p. 329 ș. u. și «Studj di filologia romanza», IX, p. 714 ș. u. Despre recensia vastă a lui Bartoli va fi vorba mai încolo.

1900—1908

Bartoli P.

Ferventul apărător al cauzei istroromâne, M. BARTOLI, a cutreierat în repețite rânduri, cu deosebire între anii 1900—1908, ținuturile locuite de connaționali noștri din Istria, făcând temeinice studii dialectale. Ca nimeni altul, el avea pentru aceste studii pregătirea necesară. Originar din Albona, cunoaște dialectele vorbite de Italieni, Slavi și Români în Istria; ca romanist, el e un bun cunoscător al filologiei și limbei române; elev al lui Gilliéron, el a întrebunțat în anchele sale metoda neolingvistică.

În anul 1901 a publicat întâia sa contribuție importantă: *Publicazioni recenti di filologia rumena* (Estratto dagli «Studj di filologia romanza», vol. VIII, pp. 517—628), Torino, Loescher, 1901. Partea principală a acestei lucrări o alcătuiește critica minuțioasă a «Glosarului» lui Byhan. Ca în toate lucrările eminentului romanist dela Torino, găsim o bogată revistă bibliografică, prin care completează Bibliografia cam sumară a predecesorului său. Cu această ocazie el elucidează câteva pasagii obscure din textele primilor cercetători ai dialectului istroromân și arată câteva erori generale ale lui Byhan. Urmează apoi bogatul său suplement la Glosar, cu o mare bogăție de rectificări de amănunt și de completări. Cu ajutorul câtorva țărani istroromâni, mai ales al lui Martino Tercovici și Francesco Pezzolici, apoi al lui Giuseppe Berarici, Antonio Ballacici (toți din Berdo) și Giuseppe Micleus (din Noselo) el controlează cuvânt de cuvânt Glosarul lui Byhan după ce-l completase cu cuvinte scoase din Maiorescu, Burada, Papanti și din manuscrisele inedite ale lui Marotti. În aceste întregiri e depusă o muncă îndelungată și devotată pe care n'o va putea aprecia după justa ei valoare decât cel ce a avut ocazie să utilizeze — precum am făcut-o noi în vol. II — multele și bogatele date cuprinse în fiecare pagină. Însemnătatea acestei lucrări a fost relevată de criticii O. Densusianu (Revista Română, I 154—156), H. Tiktin (Archiv f. d. Studium der neueren Sprachen u. Literaturen, Bd. 126 — 1911 — p. 478: „îndreptări și întregiri deosebit de bogate și prețioase“ (și J. U. Jarník («Zeitschrift f. rom. Philologie», XXXII, 498).

La pp. 92—97 (= 608—613) Bartoli dovedește — și această dovadă e primită și de Th. Capidan, *Dacoromania IV* 1410—12 — că Weigand a avut în Ascoli un predecesor în explicarea «condiționalului» românesc și dă însuși o încercare nouă de explicare pentru -ș din «cântare-aș».

La pp. 98—112 (= 614—628) se vorbește despre două lucrări istorice care se ocupă cu originea Istroromânilor, a lui Camillo Franceschi și a lui Vassilich, cu care ocazie se dă iarăși prețioase date bibliografice despre chestiunea aceasta și se arată cât de puțin sigure sânt deducerile ce se pot face din nume «românești» ca cele citate de O. Densusianu în «Rev. crit.», IV, 260.

Greșeli de tipar: p. 23 r. 31 *Betten* (recte: *Bitten*); p. 35 r. 27 *poarta* (recte: *poartă*); p. 38 r. 20 e *foclu* (recte: e *focul*); p. 45 r. 27 *gată* (recte: *gata*); p. 47 r. 30 *Giorgio* (recte: *Lucia*); p. 49 r. 14 *impremut* (recte: *împrumut*); p. 52 r. 2 Bhy. (recte: Byh.); p. 52 r. 8 *klor* (recte: *klor*); p. 56 r. 8 *kuròž* (recte: *kuró'ž*); p. 60 r. 17 *flue* (recte: *fluer*); p. 112 r. 3—4 *respund* (recte: *respunde*).

Transcrierea lui Bartoli e cea întrebunțată în «Archivio glottologico» ($k = k$; $z = \xi$; $\acute{z} = z$; $\acute{z} = j$ francez; $\acute{c} = t\acute{s}$; $\acute{c} = t\acute{s}$; $\acute{s} = \acute{s}$; $\acute{s} =$ sunet între \acute{s} și s ; $j = \acute{j}$; $\acute{n} = y$; $\acute{l} = l$; $\acute{n} = \acute{n}$; $y = y$; $\acute{e} = \acute{e}$; $\acute{e} = \acute{e}$; $\acute{e} = \acute{e}$; $\acute{e} = \acute{e}$ silabic accentuat).

Bartoli Kr.

În vol. II al «Studiilor istroromâne» am avut adesea ocazia să cităm cu scurtarea «Bartoli Kr.» un raport asupra lucrărilor relative la dialectul istroromân apărute în anii 1902 și 1903, pe care BARTOLI îl lucrase pentru «Kritischer Jahresbericht über die Fortschritte der romanischen Philologie» al lui K. Vollmöller și care s'a și tipărit (în 1905), dar, la intervenția lui Weigand, nu s'a publicat. În el se fac câteva obiecțiuni judicioase la lucrarea lui Fr. Streller despre Verbul auxiliar în românește, se vorbește despre lucrările lui G. Vassilich, I. Popovici și Bernardo Schiavuzzi (*Cenni storici sull' etnografia dell' Istria*), se stabilește filiațiunea mostrelor de «Tatăl nostru» și «Născătoarea» despre care am vorbit în acest volum la p. 6 ș. u. și se dă o replică judicioasă la observațiile lui Weigand din «Kritischer Jahresbericht», VI 168.

Bartoli.

Bogatul material cules în repetițiile sale anchete în satele istroromâne, prelucrat în parte, și cuprins în 25 de caiete, mi l-a pus Bartoli la dispoziție în anul 1920, spre a-l utiliza în aceste Studii istroromâne.

Iată descrierea acestor caiete, din care voi reproduce tot ce mi se pare important pentru cunoașterea dialectului:

Nr. 1

Caietul I cuprinde 6 coale de hârtie de scris și două coale de hârtie de scrisori pline cu materialul cules dela Martino Tercovici, Giuseppe Berarici, Antonio Ballacici, Francesco Pezzolici, plugari din Berdo și

dela Giuseppe Micleus, plugar din Noselo. Acest material fiind utilizat în cea mai mare parte în adausele la Glosarul lui Byhan, nu-l mai reproduc. Caietul se sfârșește cu frazele transcrise după Marotti, care au fost reproduse mai sus (p. 57—60).

Nr. 2

Caietul 2 constă din 58 de pagini și cuprinde:

a) Trei texte istroromâne:

1. Povestea săracului nerecunoscător față de Dumnezeu și Sf. Petru, binefăcătorii săi (pp. 1—3), o variantă a poveștii «Die Strafe des Hartherzigen» publicată de Weigand, II, p. 132;

2. Povestea lui Trientin, un fel de Păcală al Istroromânilor (pp. 5—11).

3. Descrierea unor obiceiuri de nuntă (pp. 12—15), asemănătoare cu cele culese mai târziu de Belulovici (Studii istroromâne, vol. I nr. 40).

Aceste texte sânt culese dela Scrobe, care nu eră un subiect prea potrivit, căci el trăise prin Pola și Fiume, eră «sindaco» și aveă un birt, încât graiul său suferise foarte multe influențe streine. Pe vremea aceea Bartoli eră încă dialectolog începător, nu apucase să cunoască bine dialectul istroromân și nu culese textele acestea și cele următoare cu gândul să le publice în originalul românesc, ci numai traducerea lor italiană într'un studiu despre tradițiunile populare, italiene și streine, în Istria. Totuși ca mostre de graiu istroromân ele sânt destul de interesante. Firește că cu cunoștințele actuale, Bartoli ar fi putut ușor «reface» aceste texte, cum fac cei mai mulți, spre a îndreptă unele locuri rău înțelese sau rău transcrise întâia oară. O astfel de refacere însă le-ar falsifică. De aceea am preferit să reproduc, mai mult pentru interesul folcloric ce-l prezintă, bucata 3, dar aceasta întocmai, cu consecvențele de transcriere, provenite din feluritele sisteme întrebuințate pe vremea aceea și cu influența ortografiei dacoromâne și italiene. Am dat la sfârșit câteva note explicative, în care intră și glosele lui Bartoli din manuscris.

b) Povestea lui Sveti Martin (pp. 29—33), transcrisă după Martin Tercovici (pe atunci de 48 de ani) și Iosif Tercovici (pe atunci de 57 ani), amândoi din Berdo. O reproduc întocmai sub 4, până la aliniatul 39 (inclusiv) scrisă după povestirea lui Martin Tercovici — voiu da, însemnând cu J, în note, variantele lui Iosif (Jože) Tercovici — iar dela alineatul 40 până la sfârșit, după povestirea lui Iosif Tercovici. Urmează apoi (pp. 37—52) aceeași poveste spusă italienește și transcrisă fonetic de Bartoli. Dintre cei doi frați Tercovici, Martin, care n'a fost soldat, a învățat italienește în Fiume, Albona și Pola (la Trieste a fost o singură dată, două zile), iar Iosif: «mi me go vezá a Pola parlar talián; cuando ke veño in Albona, parlo o talián o slavo, come ke-l vol cualkeduno, e cuando ke semo a cafa, parlo in rumano. Novaltri parlemo rumano o rumañeje».

c) După câteva mostre scurte de limbă (pp. 53—54), urmează (pp. 55—57) o seamă de cuvinte istroromâne, împreună cu corespondentele croate și italiene, culese de Bartoli tot dela Martin Tercovici, pe care le

reproduc sub 5. Ele nu sânt importante numai ca document pentru cunoștințele de limbi ale Istroromânilor, ci arată pe de o parte cum rostirea particulară în cele trei limbi se menține chiar când cuvântul e același în mai multe limbi (d. ex. bârba — barba, oarie — ăria), pe de altă parte însă cum forma graiului părintesc influențează formele limbilor învățate mai târziu (d. ex. ital. durmfr în loc de dormfr); uneori influența aceasta este numai parțială (d. ex. ital. iarba în loc de erba, însă cu a netrecut în ă ca în graiul părintesc).

Obiceiuri de nuntă

1. Fetu maere iuva piezá l' fata.
2. Vire sara, ntreba: «bura sare, iom verit întreba se veț da vostra fil'e dupa mire, ke iom me ras insura dupa ia».
3. iel đicu — căce și maia —: «fetu me, sestu tu cuntenat, noi smo cuntenți. Cân mislesti t'insura?»
4. ie cuvinta ke se vor însurá în Martiú.
5. pak mergu la prevtu klizurle pisai.
6. cân stecescu klizurle — trei dumirez se klicescu — fețoru cumpara kolaku și pura duce și duce patru hlep de pere, și duce la nevasta.
7. pak facu o bura cira.
8. akmo, dupa cira, ducu kolaku pre scan, pak fezor (ožeña) coace kolaku și amindoi prikinescu-l paca poidescu tot scupa.
9. ura alta sera vire din bainke cu vozu la nevasta sșidarú za stimai roba și cu folele sopinda un fet renće 'ntre voz.
10. potle mergu toț cu bainca la ožeña, potle mergu munca la ožeña și dormu la ožeña diveru.
11. damareța se scolu toț, facu rućeña, pak mere ožeña cu sel' svaț catra nevasta, pak dzocu la nevasta și bevu, pokle mergu'n baserica cu sopátu.
12. pak mergu între oltar klekni, pak akmoce prevtu întraba nevęsta: «esti cuntenat tu ie la?» ie đice ke ja.
13. pak prevtu đice lu sfidoți: «a avđi-aț voi doi?» sfidoți đicu: «m'av avđi».
14. prevtu are la o scutula perstenele, pak prevtu la ie prestenele, pure pre voltar, pak blagoslova perstenele, pak le daie la ožeña și pure lu nevasta pre đaze (pre desna máre).
15. pak mergu din basarica cá, mergu la prevtu za konu plati.
16. potle mergu la o coase do ure dupa podne, pa potle mergu tota soaca la nevasta la merindu, potle zocu dupa merinde.
17. pak sara cân se opravescu nevasta și ožeña, kleknescu, pak zegenescu cu raknizu, pak le dau — căce și maia — o kikeriza de vir și pere de gráv.
18. akmo mergu cá la ožeña e fecoru sopa e svați hitescu.
19. pak viru la ožeña la uše, pak kuharu dzeklide uša.
20. pak kuharu đice: «ce raț?»

21. — noi verit-am ke anț ren durmi.
22. — anca nu i loc.
23. cei de fara dicit: «anca noi am verit ke vedem svitlost in coase».
24. — noi arem anca o mul'era ke se babé.
25. — neka se babé, ma noi vam durat o golobiza; samo (?) noi morain verí în nuntro.
26. — nika kov nu putem ve lasa.
27. — ma i scuro; noi nu puten oato mere nikoamor.
28. — akmoce steptaț un hip ke ren skunde cesci nostre stvarure. ce aț-ne-durat?
29. — noi v'am durat o ptiza prepeliza.
30. akmoce reskl'isa usa kuharu.
31. moce verit-a maia lu ozeña la uše cu raknizu și vo zeghernit-a ozeña cu nevasta.
32. akmo mirat l' av la foc amindoi.
33. pak kolaku hitit-av intre ole.
34. pokle dignit-a kuharu kolaku și akmoce mes-a asa nevasta reskruna.
35. akmo mes-a cira — fare de crune nevasta — e potle mes-a scupa durmi.

Note

Pentru obiceiurile de nuntă cf. bucata lui Glavina la p. 226—228 și bucata 40 din vol. I al acestor «Studii istroromâne».

1. piez á l'] De-asupra lui pe un semn al întrebării. Cred că trebuie cetit piaz é- l' «ii place» fata] feța tot astfel cu a pentru e:
2. sara] sêra, glosat prin «la sera», iom me ras insura] iome rês (ă)nsurá «aș vrea să mă însor», cf. nevasta II, intraba 12
3. iel] iel' «ei» sest] sest i «dacă ești».
- 5—6. klizurle] kličurle, glosat prin «annunzi in chiesa», cf. klicescu (din croat. klicati, «a strigă») pisai] pișe'i, cf. stimai (9)=- e'i.
6. stecescu] cf. croat. steći, stečem «a agonisi, a primi».
- pura «curcan»? (cr. pura «curcan») hlep glosat prin «panetto».
8. scan glosat prin «tavola»; de obicei scând coace] Dacoromânism pentru coče «coace» prikinescu-I, în glosă: prikini «ronpere».
9. alta] âte bainke] bănke (cr. banjak cf. Bartoli, P. 42, Miscell. Hortis, p. 917. n. 2, glosat prin «cassa» din = după, deci «croitorul vine cu carul la mireasă după lăzi, spre a prețui hainele».
- rence ntre voz] «înaintea carului, în frunte».
10. diveru, glosat prin «compare».
11. u c é n a, glosat prin «colazione» svaț, glosat prin «parenti, amici; 15 e più». sop á ț u, glosat prin «suonatore».
12. cunt enat] Am aștepta content e: «ești mulțumită să-l iei pe el?»

13. avđí-ať] Pare a fi imperfectul avzijať cu înțeles de perfect: «ați auzit?» av avđiť] av avzít.

14. la ie] lăje «ia» đaze] zăzet «deget» máre] mără «mână» cf. II § 16.

15. za konu] zaconu, glosat prin «matrimonio».

16. do ure glosat prin «fino alle 2» soaća, glosat prin «la compagnia» cf. svaťi ^{3/18} (cf. cr. svačtvo «cumnăție») merindu, glosat prin «pranzo».

17. kleknescu, glosat prin «inginocchio» zegrenescu] zegrnescu, glosat prin «coprire» (cf. zeghernit-a 31) raknizu, glosat «tovaglia» (cf. cr. rakno «cârpă purtată de femei la gât», Bartoli, *Dalmat.* I 293, II 43° ș. n., 458), cf. raknizu 31.

18. hitescu, glosat prin «tirano colle pistole».

23. svitlost, glosat prin «luce».

24. se babě] Cf. croat. babiti se «a naște».

25. vam] v-am «v'am (adus)».

26. nika kov] nikakov, glosat prin «nessuna maniera». putem] îndreptat în puten. Tot așa mežem ^{4/24} e îndreptat în mežen (cf. ren ^{3/21}, vedem ^{3/23}, arem ^{3/24}, morain ^{3/25}).

27. nikoamor, glosat prin «in nessun luogo», cf. cr. nikamo «ni-căiri» (-mo < more?).

28. hip, glosat prin «momento».

29. ptiza, glosat prin «uccello» prepeliza, glosat prin «pernice» (cf. cr. prepelica «prepelită»).

30. reskl'isa] rescl'is-a «a deschis».

34. dignit-a, glosat prin «alzare» asa] a se «a sa» reskruna, glosat prin «a discoronar».

Sfântul Martin

1. Sveti Martin lucrăt-a totu ânu, pa l'a prirodít o ticva de vír.
2. pak je ganę ke re râda popi-v-o cu un prijatel'.
3. je mes-a pre lume; trefitu s-a cu un om.
4. je-l ântreba ke juva mére.
5. tunče jel a odgovorít ke l'-a prirodít o ticva de vír in lui canpâne-ši ka re râda popi-vo scupa cu 'n prijatel'.
6. Sveti Martin l'-a tunče jis ke čire je jé?
7. tunče je jis-a ke je domnu.
8. tunče je jis-a ke n-or vo popi scupa.
9. Domnu l'-a jis ke če va šiče ke n-or vo popi scupa.
10. Sveti Martin l'-a jis ke je nu pravo lucra.
11. Domnu l'-a odgovorít ke če va šiče?
12. «Tu uri slagešti ân păcă, âl't ân prgatorie e trejle slagešti ân râi, čel'i cãrl'i scu jinca poserít, poťi toť pure ân râi. ši ujime de čã nu vom popi scupa».

13. — Martín, tu meri far de băt pre lume. jo č-oi dă un bătici; če colî tu vruri, vrer făce cu jé».
14. s-a trefft juva păšte uóile o betăra bába.
15. řice ke neka žocu tote čale uoi ři bába scupa. e nu s-a putút sculă. tot a zucăt scupa.
16. tunče je stívut-a ke-î právo ke l-a scutăt čela bătici.
17. tunče je mes-a čă, pre cäle.
18. docle s-a trefft cu át om.
19. řis-a: «bura ři». — «Domnu vo dă. juva tu meri, Martine?»
20. — pre lume, ke j' âm lucrăt totu ânu, pac n-a prirodít o ticva de vir ři jo-n mes pre lume ke se me trefir cu-n me bur prijatel', ke rem vo popí scupa».
21. — popim-vo noi doî scupa — cäre řti tu, s-er fi me prijatel' ?
22. řice: «jo sãn morta».
23. — beŋ, cãn ářti morta, popim-vo scupa, če tu pravo lúcri. tu nu cāvti ni betăr, ni tirer, ni bogăt ni siromáh, nego tu tot lăi.
24. — ben mežen ân hlád de mjelovăt.
25. bejut-a-vo scupa ân hlád.
26. «tu ke řtiji ân saca řcul'e meře, če reî řti meře ři ân časta řcul'e de ticva?»
27. řis-a ke ja, ke neka meře.
28. cãn a jă mes nuntru, tunče je-vo řečepit-a nuntru ři je-vo legăt-a de-vo grăna de mjelovăt.
29. ři je mes-a čă. ři tunče řăpte ân n-av ničúr murít.
30. verit-a un vint, reřbit-a mjelovătu ři tunče s-a reřbit ticva ři tunče mes-a morta făra.
31. mes-a la domnu leŋej-se, c-a vo privarít Sveti Martín cãn a bejut.
32. Domnu řice: «řul estante âmna din jé».
33. cãn a jă verit din jé, je lucrăt-a copa de slăma.
34. — ala, Martín, žos, řúbito! — řăč? — tu moreři meře cu mire.
35. — te rogu, docle copa de slăma nu finír, nu poc meře cu tire.
36. řice: «ma řa mănče făce, âmna tu nuntru, e jo meg žos».
37. ři sveti Martín řahiteit-a-vo cu slăma ři vo prins-a.
38. tunče vo tota o palit-a focu, plămnicu.
39. ři tunce jă scočit-a făra ři terlít-a la Domnu.
40. e Domnu tremes-a morta din Martin.
41. cãn a morta verít, Martin muncăt-a.
42. — acmoče âmna cu mire. — řtepta c-oi řvadí capotu.
43. cãn a verít morta cu Martin la Domnu, Domnu řis-av ke «jo nu te pok lasă ân răi».
44. — pa řăč ke n-er me lasă? — perké nu m-ai vrut dă be, e pocle facut-aî žucă ča betăra ři oile, pac ai facut morta ân ticva meře, pocle ai facut ân copa meře.
45. Martin hitit-av capotu ân răi.
46. Domnu l'-a řis: «č-aî facut?» — capotu mî-a cařút. lasăt-me meře din jé, lasăt me ke meg řl lă».

47. tunče s-a cucăt pre sev capót: «jo řac pre a mev capót, jo řac pre a mev».

48. s-a cařăt řde.

49. paca-i řtoria finita.

Sfântul Martin (versiune italiană).

1. řan Martín levurava tuto l-âno in řuva campana e ga pripravá una zuca de vín.

2—3. ma lu-l diže ke-l va per mondo ke ře trovará un bon cunpaño ke beverá cueřta zuca de vín inřeme. lu ře ga inřcuntrá cun un ómo.

4. cveřto omo el diže: coř ti porti Martín?

5. el diže: «una zuca de vín». — «coř ti vol con cueřta zuca de vín?» el diže: «ře trovo mi un bon cunpáño, un bon mico, ke lo beveřimo inřeme».

8. el diže: «bevémo lo inřeme noi duve».

6. e cvela volta San Martín ga reřpořto: «ki řon ti?»

7. cvela volta Dio ga da reřpořto ke ře řiñor dío.

9. — no bevémo lo noi duve inřeme. — percořa no?

12. — per vía de cveřto ke ti řon un dio. uni ti meti in forno¹⁾, altri jin pergatória, e altri ti meti in paradižo de cuei pículi ke ře ançora řmerdái. noi duve no-l bevemo. [va bene].

13. Dio el diže el řan Martín: čapa cueřta caladindia; de tuto cueł ke ti voleři pre mondo, te řcoltará, el diže. řan Martín ga čapá cueřta caladindia e ře andá vía uno de(l) altro.

14. cuří andando ře ga trová una veća ke dove ke pářcula le pégure.

15—16. lu ře ga recordá de cueřta caladindia ke ga dá cueřto řiñor. «vedaremo se ře la juřta cueł ke me ga dito cueřto řiñor». cvela volta lu vol ke tute cueřte pégure ke bala. e cueřta veća lu vol anca ke ela bala. e no ře podeva alzar, ke jera řai veća. e tuto inřeme balava.

18. ře ga řcuntrá cun un altro omo večo.

19. el diže: «bon jorno, dove ti va, řan Martín?»

20. el diže: «tuto l-âno levuravo in campana e no go vadańa se no cueřta zuca de vín. e ře trovo un bon cunpáno, ke lo beveřimo inřeme».

21. «bevemo inřeme noi duve», cueřto večo el diže. — «ki řon ti?»

22. cueřto večo diže: «mi řon la morte».

23. — beń, quanto (sic!) ke ti řon una morte, noi duve bevémo lo inřeme.

24—25. ře andadi řoto un álbero, ke jera řai grando in l-onbra.

28. lu ġ ga cavá cul calařtrazo cueřto řtrapo.

23. el diže: «no ti gvardi ni večo, ni pículo, ni rico, ni póveri, tuti ti čogi in túo derito vía». el diže: «mi vado in tuti i buři, in tute le coře».

¹⁾ Forno = inferno, cu etimologie populară după forno «cuptor».

26. šan Martín ga dá rešpošta: «coša? ti savará andár anca in cuešta zuca?»

27. el diže: «ši».

28. cuela volta cuešta morte že andada drento. lu ga štrapá, ke šta drento. e no podeva andár fora, kuinto ke jera štrapá. cuela volta lu ga legá cuešta zuca e l-a legá cuesta zuca šun cuešto álbero.

29. e poi lu že andá víja. šete ani (sic!) nišun morto.

30. že veñuda dopo una bora ke ga tuto šcavá fora tuto, inšuma ke ga šcazavá cuesto árbero (sic!), anca cuešta zuca.

31. cuela volta cuešta morte jera magra de nišun murír e že andada de šinór Dio. el diže: dove ti jeri, tanto tempo, ke no ti m-a dá nišun?» — «cuešto cojón de šan Martín portava una zuca de vin e mi go domandá ke dove ke-l va e luđ diže: mi go vadihá cuešta zuca de vin. e mi go dito: bevémolo noi duve inšeme. e luđ diže: ki šon ti? mi šon la morte. beñ, cuanto ti šon la morte, bevemo inšeme noi duve. cuanto ke-l ga termená-l bevér cuešto vin, el diže, šan M. come ti pol andár drento cuanto ke že cúžo tuto. belšimo mi pošo andár. ti podará andár anca in cuešta zuca? prova andár. cuela volta šan Martín me ga štrapá drento. me ga legá šu-n cuešto álbero e jero šete ani, fina ke že viñuda una bora trementísima ke ga šcazavá cuešto albero, anca la zuca. e cuela volta son andada fora. e prima no podevo.

32. — beñ, cuanto ke že šan Martín cuešto cojono dešo va prima cor luđ.

33. cuanto ke že veñuda cuešta la morte, cuešta morte, šan Martín fačeva una meda, ma no jera termenada ancora. e la morte jera bašo e šan Martín jera šu la meda, come ke fačemo noi altri in campaña.

34. — Martín, laša la meda e va bašo! — per coša? — per andár cun mí.

35. — no, per l-amor de Dío, no še pol fina ke no še térmeni cuešta la meda, cuešto levór.

36. — ma cuant oke ti šon la débula, vadi tí šužo ke faremo píju prešto pac andaremo inšeme.»

37. la morte že andada šužo in la meda ke fačeva. cuanto ke mišijava torno, la inpizava cuešta meda.

38. cuela volta tuto-l fogo la mañava tuto-l fogo jera grandšimo.

39. e la morte šaltava fora e že andada leñarše de-l šinór Dío.

40. el diže: «mi te diževo ke-l že un cojón. bizoña ke te torni indrío».

41. la morte tornava indrío de šan Martín e lu trovava ke no aveva nišun levúr še no mañava.

42. — ti dešo bizoña ke tí vadi cun mí. — šon dešo pronto, ke-l cámbio-l capoto, ke vado cun tí.

43. cuanto že viñuda la morte in prežente de šinór Dio, cuela volta el diže: «mi no te pošo lašár in paradižo».

44. — per coša nó? — ti ga fato tanto, ti ga fato cun mí, cu la veća, ti ga fato cu la morte. e no te pošo lašar drento.

45. e lu ga butadó cuešto capoto in paradižo.

46. e Dio diže: «čoša ti ga fato?» — el capoto me že caščado in paradizo. lašeme ke vadoło čor cuešto capoto mio.
 47. e cuela volta lu še ga butá žážer šu-n cuešto capoto: «mi žažo šul mio».
 48. i že reštadi cuší in rider.
 49. e že la štoria termenada.

Note

2. cu un] J. cu vrun.
 10. lucra] a subliniat, deci nu lucră.
 12. slagešti] «așezi» (cr. slagati) p o s e r i t] cr. siriti «închega». Sensul e: ce-i ce au încă lapte pe buze u j i m e d e č á] J. traduce «per vía de kuešto».
 13. č e c o l i . . . i e] «orice ai vreà (dori), vei (poți) face cu el»; cf. Byhan 243 (s. v. koder).
 15. e . . . s c u l á] [baba așà erà de bătrână încât] nu se puteà sculà [și] totuși a jucat împreună [cu oile].
 17. c á l e «rostit aproape: *koàle*; tot așà de J.».
 20. j' à m] La Belulovici contractia obișnuită e j o - m, cf. mai departe j o - n m e s p a c «nu *pác* p r i j a t e l'] J. p r i á t e l; tot așà ^{4/21}.
 23. t o t] J. t o ț.
 24. m j e l ó v á ț] Mai nainte fusese scris n e l o v á ț, șters apoi. J. traduce «lonbra șoto róvero» și rostește m e l o v á ț.
 după 25. lipsește o propoziție (cf. traducerea italiană), în care Moartea se laudă, că ea intră pretutindeni.
 27. j a] Și J. face deosebire între ja «si» și j á «ella».
 28. j e č e p i t - a] cr. začepiti «astupà» d e - v o g r â n a] «de o creangă» (cr. grana); v o în loc de o < UNA e neobișnuit, deoarece numai o < ILLA apare sub forma v o, cf. II § 54 c.
 30. r e š b i t - a m j e l o v á ț u] J. r e š b i t - a v m e l o v á ț u.
 31. l e n e j - s e] «a se plânge», cf. în redacția italiană: *leñarše* 39.
 32. š u l e s t a n t e] Italianismul acesta e înlocuit de J. prin v á l' e: «pleacă îndată după el».
 34. j á č j a č e «de ce».
 37. v o p r i n s - a] «și a aprins-o». In limba slavă din Fratta: *plamik* «vampa».
 38. o p a l i t - a] opalít-a < cr. opaliti «a arde, a cuprinde cu flacări».
 48. s a c a ț á t ř d e] scil. Domnu: «Dumnezeu a început a râde».

Cuvinte istroromâne traduse în limba croată și italiană
de M. Tercovici.

Istroromânește
bârba

Croaștește
barba

Italianește (dial. venet)
barba

durmí	spat	durmír
ziče	pravít, rec	dir
măra (tota măra)	ruka ali lakat	man (= <i>braccio</i>)
úmeru	rame	bratso (= <i>spalla</i>)
ăn brăte	narúčaj	in bratso
un brăț de lemne ¹⁾	jedan nárúčaj driva	un bratso de lehe
loaket	lakat	(<i>non sa, indica solo il gomito</i>)
cur	guzitsa	culo
de fl'er	od železa	de fero, e anche del fero
jârba	trava	jarba (nu <i>đ</i>), «kako po naši» (<i>deși Bartoli întrebese: erba</i>)
ur	jedán	uno
pl'erde ¹⁾	zgubít	peršo
o ungl'e	nohat	ungl'a
bę, e anche se nepí	pit, se napojit, se napit	ga bevú baștanza
pir ²⁾	pun	pijen
șos	kost	șoșo
nșpte	nșč	nște
musca	muha	moșca
foc	ogán	fșgo
dul'če	slatko	dolče, e anche dolce
câ, câlu	kșn	caválo, e cavál, e cavajo
bur	dobar	bon
oac	jigla	ago
cașá	uh'itit	čapár
čela	onéga	cvel
colé	tamo	lâ (?), la
h'moče	sadá	deșo
dapá	napojít	(ke bevi le bestje ³⁾)
duče	donést	portár
durâ	doreni	čor
fâra	vanka	fșra
aflâ	sam naša	trovár
oárie	árja	la árja
oal'u	luk	ajo
l'ure	drugdí	in altro logo
žutá	pomoći	jutár
oab	bélega (<i>accus.</i>)	bijańco
čelița	șteso (= <i>idem</i>) čelitsa	čelitsa
largéj	largát	largár (= <i>allontanare</i>)

¹⁾ Am așteptá lemne, pl'erde

²⁾ Am așteptá pl'ir; poate că l' s'a prefăcut în *i*, cf. II § 89.

³⁾ Nu: *bestie!*

oat	drugo	altro
méndula	méndula	nožela
oam	jiman	go
žuc	žuk	maro
mănăt	kasno	tardi
oan	leto	ano

Caietul 3 (pp. 24) cuprinde traducerea în graiul croătesc din Blato (nu departe de Albona) a celor dintâiu patru basme — cel din urmă numai pe jumătate — din colecția noastră, traducere făcută de un Istroromân bilinguu. Din aceste texte, pe care Bartoli n'a ajuns să le mai controleze cu toată scrupulozitatea la fața locului, public cuvintele care mi se par de un interes deosebit și care, fiind subliniate în text, însemnează că au fost auzite mai exact. După cuvintele slave dăm, în paranteze, traducerea italiană (cu litere drepte) sau corepondentul istroromân ori dacoromân (în cursive).

1.

1. *sina* (figlio).
2. *okró* (*fură*) — *jig'lo* (ago).
3. *reka* (detto) — *dobro* (bene) — *krpat* (*krpi*, *kose*).
4. *don* (*zi*) — *joje* (ovu).
5. *jes* (*požd*).
6. *tića* (*pul'u*).
7. *stori* (*făcut*).
8. *stori* (*lucrăt*) — *slabo* (male) — *navadi* (insegnato).
9. *priša veli* (*verit märe*) — *šo* (mes) — *svetu* (mondo).
10. *sto.i* (*verit-a*).
11. *da* (*ke*) — *videt* (*vedé*) — *pride* (*vire*) — *nosa* (*ăflé*) — *stórega* (*betăr*) — *pobira kamehe* (*pobiré rpi*).
12. *delaš* (*lucri*) — *stóri* (o vecchio).
14. *nedinega* (*nițur*) — *pomoće* (*șută*).
15. *mé* (*vut*).
16. *řokle* (*pac, apóž?*).
17. *moga* (*putút*) — *navadit* (*ănmeță*).
18. *oté* (*vrut*) — *poslušat* (*scută*).
19. *hodí* (*păs*) — *oni* (*țela*) — *i* (*sî*).
20. *ma* (*ma*) — *móvit* = (*mahnút, šteši* = lo stesso).
21. *hodí na* (*păs la*) — *naj máhega* (*maž micu*).
22. *malo* (*zálíc*).
23. *još* (*iňkē*).
25. *obít* (*tuří*) — *porezat* (*tal'á*) *glovu* (*căpu*).
26. *že* (*lăt*) — *put* (*căla*).

2.

2. *ča* (ke te).
3. *va* (prin) — *hodi* (mnát) *sa* (tota) — *vide* (vede) — *ču* (avzit).
4. *poli* (la) — *kući* (casá), con *u* aperto — *l'udi* (ómiri).
5. *postít spat* (lasá durmí).
6. *su rekli* (dissero) — *mi* (noi) — *stot* (stá).
8. *kuhat* (cuhé) — *večera* (šira), non *večeru*.
9. *loži ogon* (nelozé focu) — *stavi* (pure).
10. *čun pas* (cádu).
12. *nogi sloveka*, *črni* (pištorle de om, negri).
13. *pokle* (dupa).
14. *pade* (cadi).
15. *šlovek* (uomo) — *glová* (testa) — *mu* (gli).
16. *pokle* (ropóí dupa).
17. *anke* (si) — *glová* (testa).
18. *veli slovek črni* (grande uomo nero) — *sto* (si stáje) — *poli* (la) — *kedé* (juve) — *kuha* (cuhé) — *muči* (táte).
19. *na stol* (pre skánd) — *do* (dáje) — *anke nemu* (si luí) — *jes* (mangiare).
20. *muči* (táte).
21. *skuha* (cuhéit).
22. *pomoč oprót* (žutá spelá).
23. *muči* (táte).
24. *ki* (tíre) — *pojó* (muŋcát) — *pere* (spéle).
25. *že* (láje) — *igrat* (igréí, žuká?)
27. *jegro son* (igré áns).
28. *prišla* (verít) — *uon mert* (tela mortu), con un *e* afonico aperto — *do sadá* (pira cmo) — *twoja* (la tua) — *je mojá* (è la mia).
29. *pošlusa* (ascoltato) — *mené* (me) — *čun ja tebé* (voj si jo tíre).
30. *hodi napred od mené* (pás ántro mire) — *uotpri vrotá* (rescl'ide usa).
31. *zapra* (zecl'ts) — *odpré* (rescl'ide).
32. *pojín* (mangio).
33. *pojés* (pojdá).
34. *poteže* (tráže) — *drugih* (áte) — *tejiste* (tásta).
36. *ne-čes* (n-er).
37. *vujdi* (fuí) — *napred* (ánrenjéce) — *druge* (la áte).
38. *teiste* (tásta ista).
40. *kad si takó* (cán-sti-tu iusto sáv) — *še tri* (tute tréj, non tot) — *na prve ti je* (án prve č-e).
42. *vonka z vrot* (fáre la use).
44. *dobró* (bene), non *ben*.
45. *pokozó* (ráte) — *mu je me da* (l'-a je dát).
46. *kuntena* (contento), non *-at* — *čun ti dat* (ti darò) — *k'čer* (fil'a) — *kuća* (cáse).
47. *ožení* (nsurát).

3.

2. *ža umrét (za muri) — dobar (bur) — prosim, pridi (rogu, viro) — to noć (ža nopte o nóvišu).*
 3. *inbanti (inkontró) — šlovék (om).*
 4. *kamo (juve) — liska (corylus avellana) — tri (tre) — pokle (pocle) — rastegni (netegný) — sto it (lucrà) — kontra (cátra) — prít (verf) — pítat (ntrebã) — pita- (ntrebe) — alora (tunțe) — reć (spure).*
 5. *oni (țel'i) — vragi (draț) — obuć va ona koža i (ânmesi ân ža koze si) — kam[o] (juve).*

4.

1. *jedan put su bile tri (una volta c'erano tre).*
 2. *véčer (sera) — jená z drugo (una con l'altra) — řítale (ntrebát).*
 3. *mlaja je rekla (la minore disse) — bi se oženila (maritã) — krol'a (re), anche řesar — sin (figlio).*
 4. *je poslušó (udí).*
 5. *pokle (poi) — je šo (andò).*
 6. *zvat (chiamare) — hñe mu (ântru sire).*
 7. *one (quelle) — sron (rusire) — delat (farc).*
 8. *sinoć (ieri sera).*
 9. *ni-je znala (non seppe) — reć (dire).*
 11. *ćeš zgobit glovo (ř-va mere za glãvu) — sron (rusire) — pravi (spure) — oženit za (maritarsi con).*
 13. *ben, dobro-je (va bene).*
 14. *sadá zove (ora chiama) — hñe-mu (ntru sire) — pita (domanda).*
 15. *sron pravít (vergogna a dirlo).*
 16. *reć (dire) — će zgobit glovo (va za glãvu ři).*
 17. *sron (vergogna).*
 18. *slabo (slabo).*
 19. *je reklã (disse) — se oženi (maritarsi).*
 20. *slabo (male) — će bit (sarã) — oženít (maritare).*
 21. *zové (chiama) — maño (la minore).*
 22. *pita (domanda) — sinoća o sinoć (ieri sera).*
 23. *još već (maj mund).*
 24. *glovo (la testa).*
 25. *starija (la maggiore) — bi se oženila (si mariterebbe).*
 26. *slabo (male).*
 27. *se tri (tute, non tote) — za vrtolón (per l'ortolano) o za vrtolona.*
 28. *malo (poco) — je stola (stãt-av) — je priša (giunse) — gre (vada).*
 29. *je zostala doma plaćeć (rimase a casa a piangere) — se je pojala (si rattristava) — obít muža (uřide omu).*
 30. *od dome (da casa) — je rodila (partori) — véřdo (ste) — na čelé (pre frunte).*

31. *je rodila* (av rodit) — *so ga hronile ono otročița* (le nascosero, quel bambino) — *vidi* (veda).
32. *noño* (pre iã) — *hčir* (figlia) — *šveđo na čelė* (una stella in fronte).
33. *otročița* (bambino) — *so stavile* (misero) — ... (fjumerė).
34. *stori kristion* (un vecchio), oppure *stori šlovėk* — *lovit ribi* (lovit ribe).
35. *kontra* (cuntru?) — *je vide* (vide) — ... (zrnit-a) — ... (fjumerė) — *Bog znø* (Dio sa) — *dokle* (dokle) — *držat* (tenere).
36. *pokle* (poi) — *joko* (cãro) — *i da je rodila* (si k-av nascut).
37. *stroh* (cãro) — *rodila* (nascut) — *simjõ* (scimmia).
39. *je čeka* (aspettò) — *će prit* (arriverã) — *som* (ãns — ta roba (questa cosa), oppure *ta stvor*).
40. *doma* (a casa) — *vremena* (vreme) — *ji priša* (giunse) — *poč nãzat* (andare di nuovo).
42. *je rodila* (partori) — *breká* (brec).
43. *je bila oženila* (s'è maritata) — *stroh* (cãro) — *breká* (cane).
44. (tot-uro = tutt'uno) — *je bi priša* (viraveja) — *je čeka* (aspettò).
45. *je tornò* (nãzat verit) — *je noša* (trovò) — *senpre o vajka*.
48. *neka jo stavi živo* (neca v-o puru viu) — *mesto* (loc) — *pada voda* (cade l'acqua).
49. *je tornò* (tornò) — *smiro o šenpre* — *more* (pote).
50. *i se je sto* (si s-a pus) — *priša* (giunse) — *vonka* (fãre) — ... (uime de řa).
51. *otrok* (feřor) — *na vodo* (in acqua) — *ribar* (ribãr) — *čapò si tri* (polovit tustrėj) — *je do* (diede).
52. *on* (egli).
53. *je prišla stori* (fost-a betãr) — *se je obolė* (obolit-av).

No. 4 — 7

Caietul 4 (pp. 24) cuprinde corespondentele slave și istroromâne din comuna Berdo (Briani) a unor cuvinte din textele publicate de mine. Acest material se reproduce în notele date la aceste texte.

Caietele 5 (pp. 28), 6 (pp. 22) și 7 (pp. 24) cuprind diferite notițe, mai ales relevarea deosebiriilor dialectale (și cu privire la graiul Slavilor) și câteva liste de numiri topografice, aproape exclusiv slave.

No. 8 — 25

Cuprind chestionarele și răspunsurile obținute, care, prelucrate, urmează mai jos. Dintre acestea:

Caietele 8 (pp. 24), 9 (pp. 16) 10 (pp. 12) și 11 (pp. 20) cuprind chestionarul. De obicei după cuvântul dacoromân urmează cel croat sau propoziția întragă croată pe care aveã s'o traducã în istroromânește

cel întrebât; uneori se dă și traducerea italiană. Din răspunsurile primite, așa cum le-am redat mai jos, cetitorul poate ușor să-și imagineze întrebarea, încât am crezut că mă pot dispensa de reproducerea acestui chestionar. Totuși uneori l-am putut utiliza cu folos pentru cunoașterea formelor dialectale croate. Cuvintele pe care voiă Bartoli să le audă sânt în primul rând elementele latine ale vocabularului istro-român. Au fost căutate cu deosebire cuvintele atestate de cercetătorii precedenți cu o formă sau cu un înțeles nesigur sau chiar dubios. De aceea uneori întrebările sânt puse anume astfel încât răspunsul primit să servească de control. Așa bunăoară I. Maiorescu dă propoziția *căzut-a și s'a abătut pre mână*; spre a putea controla forma și înțelesul cuvântului *abătut*, Bartoli a pus chestiunea astfel ca să poată primi răspunsurile ce se găsesc mai jos înregistrate sub «bate». Numai când răspunsul nu cuprindeă cuvântul dorit, ci alt cuvânt (de obicei sinonimul slav), Bartoli rostea însuși cuvântul, sugerându-l Istrieanului chestionat, care îl aprobă, îl admitea sau îl negă.

Răspunsurile primite sau le-a reprodus întregi sau a însemnat numai cuvântul care-l interesă. De obicei răspunsul întreg se dă numai din două sau trei sate, iar din celelalte numai cuvântul.

Aceste răspunsuri sânt curpinse în caietele 11—23 și adică:

Caietul 12 (pp. 24) dă răspunsurile lui *Ńiva Stambulici*, de 22 de ani, din Jejan (Sejane), care, știind și nemțește, a putut fi chestionat și cu ajutorul acestei limbi. Eră de față și își da părerea și *Matei Doricici*, de 23 de ani, din Jejan, «fil'u lu Martinina».

Caietul 13 (pp. 34) dă mai întâiu răspunsurile lui *Tone Rogutici* din Jejan, «sesnăjst ân», apoi ale lui *Măte Turcovici*, de 68 de ani, tot din Jejan, apoi ale fiului bătrânului Martinin (care avusese contact cu Dacoromâni).

Caietul 14 (pp. 24) cuprinde tot răspunsuri primite în Jejan dela *Blăz Sancovici*, de 75 de ani.

Caietul 15 dă răspunsuri din Susnevița (Valdarsa) și adică ale lui *Sipe Belulovici* (poreclit *Pițon*)¹⁾ de 84 de ani, împreună cu răspunsurile lui *Sipe Belulovici* «cel tirăr», puse pe două coloane, apoi ale lui *Ńošip Belulovici*, de 12 ani (din părinți susnevițeni: «căce de la Picân si măja de la Ševulo») și ale surorii acestuia, *Ńesipa Belulovici* «șețe ân».

Dela bătrânul Sipe Belulovici a auzit și notat: saki paiz âre se vialét (= dialect) řa ganęi. Nu se cunfescu (= it. «non si confanno») besędele justo, cu hrvātu, ku . . .»; iar pentru deosebirea între singularul și pluralul cuvântului řilę «vână» i s'a spus: «řila - i ura ânșę; řilele mař munde».

Caietul 16, tot din Susnevița, cu răspunsurile lui *Pere Baco* (poreclit *Fusco*)²⁾, de 30 de ani, și ale *Marię Belulovici*, de 17 ani.

¹⁾ Cf. Textele publicate de mine 41 (No. 16).

²⁾ *Ibid.*, No. 36.

La sfârșitul caietului se dă următoarea traducere a unei poezioare croate, făcută de *Giuseppe Belulovici*, de 22 de ani:

Vetseros pasal sam optse,	Sereĵ jo-m mes oĵle paste
pogubil sam vonțe;	popl'erdūt-am clópotele;
prebiral sam travu,	ĵbireĵt-am ĵarba,
nosal sam od moja brata glavu....	flat-am căpu lu fratele...

Dela o bătrână, care chemă pe fiul său să vină acasă din cârciumă, B. aude fraza: štúdię (= ital. fa presto) -n caša verí.

Caietul 17 (pp. 24) dă răspunsurile din Grobnic (Grobenico), culese dela *Tonca Crujila*, de 60 de ani, și *Domina Runco*, de 24 de ani; la sfârșit câteva paradigme de conjugare.

Caietul 18 (pp. 24) cu răspunsurile din Grădiņa (Castellania), date de *Giorgio Grzici*.

Caietul 19 (pp. 24) cuprinde răspunsurile din Berdo (Briani), culese dela *Silvestru Tercovici*, de 71 de ani.

Caietul 20 (pp. 24) cuprinde răspunsurile din *Costerceane*, o atenență (20 de case) a satului Berdo, culese dela *Frane Lúbicici*, de 63 de ani.

Caietul 21 (pp. 10) dă răspunsurile din Letâĵ (Letana), culese dela *Pepa Contuș*, de 14 ani și *Frana Contuș*, de 16 ani, care de obicei vorbea «cu căce hrvaĵki și cu măia vlaski».

Caietul 22 (pp. 24) dă răspunsurile din Sucodru (Senovic), primite dela *Maria Carlovici*, de 33 de ani și *Ion Trdoslavici*, de 80 de ani.

Caietul 23 (pp. 46) cuprinde răspunsurile din Noselo (Villanova), primite dela *Antonio Zgrablici*, de 18 ani, *Antonio Contuș*, de 23 de ani și *Frane Carlovici*, de 44 de ani.

Caietul 24 (pp. 48) cuprinde tot răspunsuri din Noselo, date de *Giorgio Micleus*, de 66 de ani, confruntate uneori cu datele *Mariei Salamon*, de 26 de ani, din Sucodru.

Pe primele patru pagini ale acestui caiet, Bartoli reproduce frânturi din conversația unor jucători de cărți și de «mora» din Noselo, auzită într-o cârciumă din Susnevița. O transcriem aici ca document despre vorbirea simultană în mai multe limbi (istroromână, croată și italiană și chiar germană, ca reminescente din viața soldățească). În paranteze dăm traducerea italiană sau explicările gramaticale ale lui Bartoli. Cuvintele istroromâne sunt tipărite spațiat (deși uneori e greu să spui ce e istroromân și ce nu, ca în exemplul de supt 38, unde înainte de acel se c a z u r e curat istroromân avem pe k i ĵ n a (= cine știe) pe jumătate italian și pe jumătate slav, pătruns însă și în graiul istroromân.

Jocul în cărți

1. a ț ĵ d i g n í t? (= avete levato?).
2. m e s e d o r m e (= ho sonno).
3. i g r â ! ĵ u v e? (= impossibile! cf. dacorom. de unde?).

4. no ſe vero. tovaré! govori (infinitiv).
5. cos te me brúmboli? cos te me cácoli?
6. ti ti že un ſénpijo! ki te diže nente? macaron de mona!
7. tre cuatro (?), un tsinkue, un sei, sete sará (= saranno sette).
8. tsincuanta tsincue vemo (= abbiamo). čemo canbiát?
9. sada imamo par (= ora abbiamo pari).
10. tre ponti, Martine, noi (italieneſte ar fi: novaltri).
11. petdesét i uósan. řesti trei potle am pus.
12. re fi bire alora. ura, doi, trei.
13. alora arem noi. tot uro.
14. řinř punct. se no arivo.
15. (inř'o pauzã:) strãto. (= ven. stra(t)so = it straccio).
16. melde geórsa (in gura unui soldat: «Melde gehorsamst»). finiſ . . .
17. soldãř despre Arřiduca Carlo (= soldati della corazzata A. C.)
18. cincué, ſie, ſete, oto, nove, diřtsi (diřse dalla stessa bocca).
19. suva (= sua) duve. va bene.
20. treſete.
21. ura, do, tre, ſãpte, osan.
22. ura ſbal'ęit-ai. n-am niſ, samo tre de bařtoni.
23. trei dvoięte, trei triře . . .
24. tot uro. o mora o treſete o briřcola.
25. punti (mai nainte zisese punct ři ponti). taco me . . . (inceputul unei imprecařiuni nemřeſti: Ja so mir . . .)
26. boh pomoga! fanř (= fanti).
27. capoto dai. řpãde. tuři (= battere).
28. va capitã. nemiga tot. tre tre migo (= amico).
29. cosa me mařca? mi go tre, copo, no?
30. treãř, ke no vedo de kope, ři trei dúe ke no vedo de řpãde. una cos ti . . . [rimasto in sospeso].
31. trei, pãtru, řinř punct! řpãde voi n-ãreř? io samo triřa de cope.
32. deřgratsijato omo! capoto co tute nostre carte!
33. ti vederã Martin, se no ře capoto.
34. alora dime: va te far cãvár. močite. lu joga.
35. mi le go fato deřo [le carte]. pac ti ga batũ bastoni.
36. a cařãt deãř (= ha pigliato coll'asso).
37. po svetoga Boga! manũ poc! rařputę, rař! (= potresti si potresti!). vedęř!
38. alal pãtru, ſãpte. řertig. !
39. ma ki-řna se cařure?
40. trei-s de acuřu (= tre sono de accuso).
41. écolo. poco lo steso. cuaranta tre. no ře altro!
42. se no ſbal'o . . . se no ſbal'o, mi digo.
43. dódiři (apoi:) dódiči. cuaranta nove. si, go ſbal'ado!
44. venti uoto (apoi in croãřteſte:) četerdeset i devet. juřto! ée bit. četnaist. triřdeset ři ur. cuaranta sei, contro cuaranta nove.

44. una madona fe (= tutto lo stesso). nesuna malítsja. mi-e toturo.

45. eins(= 1) ... tsen (= 10). va bèn. sei (= 6). migo mí (= amico mio). lu ga dinari. lu ga becă (= pigliato). casca bašo.

46. štíu ke âţ batút (mai nainte zisese: tuţít). dietsi. cincuanta sei!

47. ja, hártele! sen-or verí!

48. ío âm şpáde... justí!... un litro, ... un litro! piju (= piú) de un litro!... porco dío... mai múnt.

Jocul «Mora»

(Numerele sânt spuse în italieneşte, numai din când în când câte un pătru între ele). Viş cá. şeí. viro bę (= bevi). mora. no te me cuki mora, oştia! jušta. do. šte. uoto. cuvatro. sei. meg reńće (?) .. użantsa! mora-je. şete. mai múnd. ío-ştíu. şeí. saca vota. cum se şiće. nove. mora. Jožo. şeteé, neveé şeteé ala, Jože. fermeí! nu se ntendé. Joga! sa! şete cl'amát-a íe? nu-ştíu.

LISTELE LUI BARTOLI.

Caieţul 25 cuprinde vreo 250 de cartoane pe care Bartoli începuse să transcrie în modul următor materialul adunat: sus la stânga se dá forma dacoromână, aromână şi meglenită, iar sus la dreapta numărul subţ care cuvântul e înregistrat în Dicţionarul meu etimologic. Urmează apoi formele istroromâne, după sate, de sus în jos, iar dela stânga spre dreapta se fac următoarele patru subîmpărţiri: a) «sponte», adică forme care i-au fost comunicate în mod spontan; b) «spinte», adică forme care i-au fost comunicate numai după ce însuşi a rostit cuvântul istroromân sau în urma suggerării prin alţii sau după chibzuială îndelungată; c) «straniero», adică formele de origine streină care înlocuesc de tot sau parţial cuvântul vechiu, şi d) «negato», formele a căror existenţă a fost contestată.

În cele următoare voi da lista completă a cuvintelor — aproape toate de origine latină — notate de Bartoli, în ordine alfabetică. După cuvântul din titlu se dau formele culese în cele nouă sate — sau numai în satele în care au fost culese — în ordinea următoare:

- J. = Jeian
- S. = Susneviţa
- Gb. = Grobnico
- Gd. = Grădişte.
- B. = Berdo

- K. = Costerceane
 L. = Letăi
 Sc. = Sucodru
 N. = Noselo

Deși Costerceane nu este propriu zis un sat de-sine-stătător, ci aparține «comunei censuarie» Berdo, totuși graiul vorbit în această parte se deosebește uneori în mod simțitor de cel din Berdo.

Metoda urmată de Bartoli în prelucrarea materialului am continuat-o și eu, numai cât am crezut că nu mai e nevoie să introduc o rubrică separată pentru formele «negate»; parantezele colțuroase [] însemnează că existența cuvântului din titlu a fost contestată în satul respectiv; când e vorba numai de o formă anumită a cuvântului care e necunoscută, atunci în paranteze se dă această formă, mai adesea împreună cu indicația *neagă*. După formele auzite în mod spontan urmează, după o steluță, cele numite de Bartoli «spinte»; de obicei un *adm.*, *apr.*, *sugg.* înaintea lor precizează că forma citată e «admisă», «aprobată» de subiectul anchetat sau că ea i-a fost «suggerată». În sfârșit, după două stelute, se dau formele streine, care au înlocuit pe cele vechi, sau care există alături de ele, ca sinonime sau cu un înțeles deosebit.

Când în listele lui Bartoli am găsit numai cuvântul, l-am dat pe acesta, totdeauna cu forma de acolo, care la substantive uneori e articulată, alteori nearticulată, la verbe adesea la infinitiv, dar uneori și la participiu sau în altă formă. Când am găsit o propoziție, am dat-o pe aceasta. De asemenea am dat, în paranteze rotunde, și corespondentele italiene, croate sau germane, de câte ori le-am găsit însemnate la Bartoli, sau am dat mici indicații (precum în *graiul bătrânilor*, sau *articulat etc.*), acestea în românește și tipărite cu cursiv. Un *alt.* (= «altul» sau «alta») înaintea cuvântului e pus atunci când într'un sat au fost chestionați mai mulți inși, iar răspunsurile date de ei prezintă variante.

Răspunsurile constând, precum am spus, adesea din câte o propoziție întregă, ele au putut fi utilizate în același timp pentru mai multe cuvinte. Astfel am putut da corespondentele istroromâne pentru peste 650 de cuvinte vechi românești, la care se adaugă, după cele două stelute puse înaintea, o mulțime de împrumuturi nouă, în parte neînregistrate în glosarele existente. Firește că atențiunea lui Bartoli fiind ațintită mai mult asupra cuvântului pe care voi să-l audă, restul propoziției eră scris repede, încât în el s'au putut strecură unele scăpări din vedere. O rectificare ulterioară a acestor forme nu m'am simțit însă în drept s'o fac. În general, Bartoli, urmând preceptele lui Gilliéron, n'a revenit niciodată asupra unei forme odată notate, în convingerea că numai astfel se poate obține o imagine justă a unui dialect, chiar cu riscul unor scăpări din vedere și lacune, explicabile mai ales când ținem seama de ostilitatea parohului slav, care căută cu toate mijloacele să zădărnicească anchetele, ce trebuiau făcute în unele sate pe apucate.

Numai în privința transcrierii fonetice a trebuit, în parte din cauze tipografice, să introduc unele modificări, apropiind cât mai mult sistemul lui Bartoli — diferit, în parte, de cel întrebuițat în lucrările anterioare — de transcrierea adoptată în textele publicate în vol. I al acestor «Studii istroromâne». Modificările introduse sânt următoarele:

a cu două puncte dedesubt a fost înlocuit prin *ǎ*;

a cu cerculeț dedesubt a fost înlocuit prin *ạ̌*;

ạ̌ a fost înlocuit prin *ǎ*;

j a fost înlocuit prin *i*;

n cu punct deasupra a fost înlocuit prin *ñ*;

n cu cerculeț dedesubt, foarte rar de altcum, însemnând o variantă puțin deosebită («cu o articulație foarte slabă») a lui *n* dental obișnuit, a fost înlocuit prin *n*;

k a fost păstrat numai înainte de *e* și *i*, încolo a fost înlocuit prin *c*.

Din transcrierea întrebuițată de Bartoli am păstrat pe *š*, *č*, *ž*; două semne diferite pentru *z* și *ʃ*, care reprezintă două sunete diferite (primul fiind un sunet care seamănă cu *z* toscan din *orzo* și se aude des la Românii din Istria și la vecinii lor, cf. și *Archivio Glottologico XXI* 96); pe *h* (= spiranta velară afonică, «Ach-Laut») cu corespondentul fonic *g*; pe *ŋ*, *r* (*n* și *r* silabic) și *ř* (*r* silabic accentuat); pe *y* și pe *w*; în sfârșit pe *i* (*i* plenison înainte de vocala cu care formează hiat, de ex. *violinu*).

ac J. âcu S. âcu ȝa crpe Gb. Gd. B. âcu C. oâcu
L. Se. N. âcu.

acasă J. a căsa S. păștiru va durâ blăga cășe; meș-a cășe;
ăi cășe Gb. dūra boi căsa Gd. casa B. căsa
C. coasa L. casa Se. N. cășe (*mişcare și stare*).

acățâ J. a cațâ l'epuru, plăca, bola S. cațâ un l'epur, plăța,
bol Gb. Gd. B. C. cațâ L. Se. cațâ N. cațâ l'epuru,
ploca, bola.

acel, acea J. čâ; de ačâle cîige; âdo oč ačela plâden
S. čela âtu; čâ(?) Gb. Gd. B. čâ C. čela L. ča
«quello» N. čâ.

acest, această J. čâsta; vļe čâsta S. țesta-î me;
svę țâsta fl'er Gb. čâsta Gd. časta B. časta
C. časta L. țâsta («questo») N. čâsta mladić.

aci J. **departe denč («lontano da qui»); denča (*și* denč);
pâr la ânča S. noi stajen ția—**ștepte-me ânča
Gb. **jo sam anč B. **ie-î oanča C. **ânč sãm
L. **ramâs ânč Se. **ânča-î.

(a)emó v. acuma.

(a)colo, (a)colea J. âmna colé', du colé («porta in là»);
čela-î colé S. mna colé' și coló, du colé' («porta in là»);
colé-î, -i colé' și coló Gb. mega coló; ie-î coló
B. mna colé'; ie-i colé' C. mna colé, du colé'; ie-i colé'

L. ni col o ni o c [col e', totuși:] păre col e' Se. col e' mne; ie-i col e'; — *adm. mna col o, ie-i col o N. col e' (mişcare și stare).

(a) **coperi J.** cuperi; časta căsa ie de pocuperi — **ola ie de ogrni S. coperi căsa — **i agrni ola; ogrni; časta ola ie de ogrni Gb. coperi căsa Gd. coperi B. copera căsa C. L. coperi Se. cuperi.

acuma (a)cmó J. acmó, altul ácmo S. acmó și cmó Gb. hmoče Gd. acmoče, altul ahmoče B. cmoče nu-i C. hmoče L. cmó («ora») nu-i [acmoče] Se. cmó N. acuma, cmó.

adăpă S. am gonit boji dapă (intrebunțat mai des de copii) — **am gonit boji bę, neca bevu Gb. *apr. dapă — **nepoi Gd. *apr. dapă B. dapă C. *adm. dapă — **bę L. *adm. âmna boji dapă — **âmna nepoi boji Se. dapă N. mes-am boji dapă.

adevăr J. [] — **i istina S. [] — **ăi i istina.

aduce J. ádo o c («porta în qua») acela plăden; aduce («portare iar nu «condure»): aduce ț anc S. *ádo L. ád-oč.

adună J. adurá S. durá-ta căse boji, oile; voju, firu; cunpir, turkióe; pașturu va durá blăga căse — *adm. durát n scolę — **mirát l-a n scolę de măr Gb. *dúra boji căsa Gd. *apr. dura boji B. *durát-a (un bătrán) —

**mirá-ta (un tânăr) C. *adm. dura-l (după ce negase mai nainte) — **dopel e'-l n școla, zepel e'-l L. *dure-l án căle — **zepel e'-l Se. dura-l — **dopel e'-l, mira N. durát; dure-l n școlę (=cr. «dopel'aj ga») — **tră ž-e-l n școlę.

aer J. aier bur(?) — **bura árie án codru; («deschide fereastra, ca să între»): [răcu S. **n boșca bure árie frișke; neca vire bura árie; vintu; bur [răc? N. **neca vire vintu nuntru [neagă ariá, [răc].

afară J. mes-av și ie afára S. meš-av și ie färe Gb. fára Gd. fara B. fára C. L. fara Se. mes-a fára și ie fára N. tremete și ie fára.

afă J. aflát-am S. aflát(?) Gb. B. flát C. flat-a L. flát Se. pl'erdut-ș-am flát N. flát.

aici v. aci.

aiu J. ál' S. ál' (=cr. «duka») — **și česán Gd. ál' B. ál(?) C. L. ál' Se. N. ál'u.

aiurea J. [] — **án(r) át loc (=cr. «drugoj meste») S. l'ure — *altul sug. ie l'ure — ** (ă) n át loc Gb. Gd. al'ure

B. al'ure, (tânăr) l'ure C. [] — **n át loc Se. al'ure și l'ure N. *l'ure — **án át loc.

ajută J. ažuta-me S. žuta-m, altul jute-me Gb. Gd. B. žúta-me C. žute-me L. žuta-me Se. žutá N. žúta-me, altul žute-me.

- alaltăieri** Se. âter a fost cetrîác N. âter (=it. «l'altro ieri»).
- alaltăseară** Se. âtersera N. **ča mănče seře, v. *aseară*.
- alb** J. ábu S. ábu ca ši láptele Gb. ábu Gd. ab, ába broda B. ábu, ába C. oabu L. ábo Se. áb N. ábu.
- albină** J. albira, plur. albirle S. [] — **čelițe Gb. **čelițe B. [] — **čelițe C. **čelițe ke medu făcu N. [] — **čelițe.
- alergă** J. [] — **trlinda S. [] — **mes-a trlinda N. [] — ** trlind-?
- alt** (cf. celălalt) J. Gb. Gd. át B. un át C. oatu, n át loc L. áto Se. N. át.
- alun(ă)** J. alura S. [] — **lišnac, *altul* lišnac, *altul* lišnac (=sl. «lesňak») N. [] — **lišnac.
- amănat** «târziu» J. amnát S. amanát, amanát Gb. ier amanát Gd. *apr. amanát — **casno B. âstesera mánát, seře amanát («ieri sera tardi») C. amánát («tardi») L. [] — **cásno Se. amanát («tardi») — **cf. zecasnit-am («ho fatto tardi») N. manát, apoi: amanát.
- amar** J. [] — **žuhco S. [] — **žuco, *altul* juco ca ši pelenu (Artemisia absinthium) N. [] — **žuco-i.
- an** J. căț áń; bur án; un án ántreg, ántreg án S. căț áń; bur án; țeu án; petnaišt án C. căț ań L. án.
- apa** J. ápa căda S. ápa, far de ápe, ápa blagoslovita Gb. far de ápa; apa Gd. ápa B. oapa, apoi: ápa ráče C. L. apa Se. N. ápa.
- apără** S. [].
- apoi** J. *[unul neagă, *altul* admite] apoi; adm. mai apoi — **datunče, pac Gb. Gd. *adm. mai apói — **pocle B. *apr. mai apoi — **pocle voi mere C. mai apoi — **altul: pocle, pac Se. *ițe-se ši mai apoi — **pocle N. *adm. mai apoi — **jo-i veri pocle.
- aprinde** J. aprinde S. [] (ă)nprinde, nprinde — *sugg. prinde Gb. nprinde — *prinde Gd. aprinde focu B. nprinde sviča — *sugg. de *altul* nprinde focu — **stăcneț focu C. prinde — *adm. prinde sviča — **stăcneț focu, naložę focu L. nprinde — *adm. prinde Se. nprinde — *prinde N. sugg. de *altul* oprinde — **stăcni, neloží.
- aproape** J. aproape S. prope de căse.
- ară** J. ará, arát S. am arát o níve Gb. ará Gd. ará B. ará L. ará Se. árę N. ará.
- arbore** J. hárbur (=albero della nave) — **lęmna («albero») S. **măre hrăst; iárbulu de brod («albero della nave»).

arc J. [] — ** stril'alița S. [] — ** cf. din prâsće («fionda»).

arde J. S. Gb.ârde Gd. arde B. oarde C. L. arde Se. N.ârde.

arete J. arête («Schafsbock») S. arētu? («maschio della pecora»), **altul** aretu Gb. Gd. orętele B. arętele C. aretu, **unul mai bătrân**: arętele L. aretu Se. arētu, **mai târziu**: aretu, **altul**: arętele L. aretu Se. arētu, **mai târziu**: arētu, **altul**: arętele N. arētu.

argint J. S. [] — ** srebro Gb. [] — ** slebro Gd. [] B. C. Se. N. [] — ** srebro.

armar S. un armâr L. rmâru Se. rmâr — ** o škriue N. n armâre se pure žmul'ele, n řid (= ven. «armereto») — ** n burolu se pure robe, pre vâle n câmare (= it. «armadio»).

așa J. așâ.

ascultâ J. ascutât S. am șcutât la ușe; **altul** scutât Gb. scuta Gd. ascuta B. scutu C. scûta-me L. scutá Se. scutât-am N. scutât.

ascunde Gb. Gd. B. scunde-me C. [] — * scunde-me Se. L. [] — * scunde.

ascuři Se. — ** nebrosí: segura.

ascuřiș (la secure) N. ** uoștre.

aseară «ieri sera» J. așera cu șcuro S. șeře, **altul** șeře

Gb. așera B. șera amanât (cr. «sinoć») C. sera

Se. șera — ** senoće? N. șeře (-e).

așezâ v. ședeâ.

asin S. âseru, **altul** âsiru Gb. âsiru Gd. asir B. C. âsir L. oasiru Se. âsiru.

asinâ S. * adm. âsera L. oasira.

astară «astăseară» Gb. astâra («questa sera») Se. stâra reņ cîrâ.

astăseară (astâzi seară) «questa sera» S. âstesere Gb. âstesera (cr. «večeraska») B. âstesera (cr. «večeraska»); âsera C. oasteřera («questa sera») N. oâsteřere ři âsera.

astâzi (cf. azi) N. âsteři.

așteptâ J. aștepta-me colę S. ștepte-me âncâ, **alt.** ștepte-me Gb. ștepta Gd. aștepta B. ștepta C. ștepta-me L. ștepta Se. N. ștepta-me

așterne J. așterne pâtu, mișa, fețina — * **altul adm.** numai așterne pâtu — ** **incolo**: rastehni S. * adm. șterne pâtu — ** lucrâ pâtu Gb. [] — ** nepraveț pâtu Gd. [] B. * apr. șterne — ** nepraveț, feț pâtu C. șterne

—**restegne' patu L. *apr. sternút—**facut pâtu
Se. șterna pâtu.

ață J. âțe de șa crpi S. âțele Gb. âțe Gd.
âțele B. C. oățele L. ațele Se. N. âțe.

atunci J. atunče («allora»), datunče («nachher») —**pac
N. [] —**alora.

aur J. [] —**vitița de șațo, șațna vitița S. [] —**șlă-
te, șațe?, șațe Gb. [] —**șlata Gd. []
B. [] —**zlăta C. [] —**de șațata Se. [] —
**de șațata.

avzi J. avșit S. avžit, *altul* avșit Gb. Gd. avzit
B. avzit-am C. aș avzit L. avjit-aș Se.
N. avșit.

aveă J. âm facút; noi avém a nostru porțiôn [*neagă* avem];
rem făce (= «faremo»); âm (= «ho») S. am facút; oären
[*neagă* avem] Gb. io âm —**ima poredân ocl'u Gd. noi
aremo; n-âre B. arém [*neagă* avem și aren], n-âv
(= «non ha») C. arém, *altul* arén; n-âri L. arén;
oare somnu trd Se. am facút; âren N. oâren dosti
[*neagă* avem]; n-âri frike.

azi (cf. astăzi) C. așe, *același*; o așe (= «oggi»).

azi dimineață S. **segutra B. **segutra am verit
(= cr. «segutra», it. «questa mattina, prima di mezzogiorno»).

baie J. făce o băne S. băna (= «bagno») N. o băne
am facút.

baier J. *băier (*il poartă numai bătrânele*) S. *băieru
(*după multă răzgândire*).

baltă S. băta.

barbă J. âba bârba (= 1. «barbă»; 2. «bărbie») S. *adm.
bârba (= «barbă») âba; bârba (= «bărbie») —**čela stâraț
âre brodo (= «barbă») âb; s-a trupit pre broda (= «bărbie») Gd.
**âba broda (= «barbă»); pre broda (= «bărbie») batút
Se. âba bârba (= «barbă»); pre bârba (= «bărbie») N.
bârba (= «barbă») âbe; pre bârba («bărbie») —**pre brod
(= «bărbie»).

bărbat (cf. om) J. [] **om S. [] **uomu, crstiânu
B. [] **crstiân, uomu C. [] **omu L. []
**crstiân, adm. uom Se. [] **crstiânu, om N.
[] **crstianu.

bărbuță S. barbuțu (= «barbă») N. barbuț.

bate J. bâte; nu me abâte și nu me bâte (= «nu mă bate»)
S. abatút m-am (= «m'am lovit») —*adm. bâte, —**tuțe,
alt. toci fl'eru Gb. bate Gd. *adm. bâte, alt. aba-
tut m-am —**tučí B. bâte; batuța (= batut-s-a
= «è caduto e s'è battuto») [abate] —**trupit (= «lovit»)
C. fl'eru bâte; batút m-am —**m-am trupit

Se. [abatut] batút s-a (= «s'a lovit») — * adm. fléru bâte
 ** trupít s-a, *altul* (un copil): trupe'ít s-a (= «s'a lovit»);
 fl'eru tučí, *alt. prikiní* (un copil: prikiné'í), *alt. tučá*,
 adm. fl'eru bâte N. abatút s-a (= cr. «se je udril») pre
 căp — * adm. bâte cu bātu — ** fl'eru tučí.

bătrân J. betăr (= cr. «stari»); un betăr om (= cr. «starac»);
 čeli betări zicu S. betăr — ** čela stărăt âre brodo
 âb Gb. betăr — ** stărăt Gd. betăr B.
 betăr — ** stărăt C. betăr L. betăr — ** apr.
 stărațu Se. didu betăr; čeli betări [icu — ** stărăt.

bea J. be — ** loči (= cr. «lokat», despre câni), surbí (despre
 câni) S. am gonít boji be sau neka bevu; bejút Gb.
 jo bevu B. be C. be; dupa če a bejút L. Se. be.

berbece (cf. arete) J. berbeče (= «capro non castrato», germ.
 «Ziegenbock») S. [] — ** arētu (= «maschio della pecora»),
 părču (= «maschio della capra»).

bine J. S. Gb. B. C. bire L. bire-i Se. bire.

biserică J. beșereca, *alt. beséreca* S. n bașerikę,
alt. basęrica Gb. B. basęrica C. ura basęrica
 L. beșerica Se. n basęrica N. n basęrica; ușa
 de bașerikę.

blăstămă S. [] — ** suji.

bou J. S. bo, *articul. bovu* Gb. un bo (*același zisese*)
 ur bovu; đura boi căsa B. un bo C. bo L. un
 bo, plur. boi Se. bo, bovu N. n bo.

brândușă S [].

braț J. numai în expresia: ân brățe [*neagă braț, dar
 zice:*] n brăț (= «bracciata») de brstine — ** măra (= «braccio»);
 tot de la umer ân žos: märe; mărle pl'erđút, samo cúvetele
 av ramás; pre măr = pre cúvete (= «în brațe» despre
copilul đus la botex) S. porta ân brățe — ** porta pre märe
 (= «în braccio»); mära = cúvātu (= «braccio»); tota märe
 (*arătând brațul*) Gd. — ** [cuvet] C. n braț — ** mära,
 tota mära Se. n brăț (= «în braccio») — ** mărle N.
 ân brăț [*neagă braț*] — ** märe; pre măr.

brău S. brău, brăvu (= «fascia») Gb. [] — ** oprta
 B. brvu, posândę un brv C. — ** conopu N. brău
 řa purtă âpa (= cr. «oprta» = «cinghia di lana rotonda») — ** pra-
 șćénița (= «cinghia di lana piana»).

bucată J. ** un cus de cărne.

bumbac J. bunbác S. bonbăcu Gb. bumbăcu
 B. bumbác C. bumbác Se. bumbăcu.

bun J. bur (om, an), bura hrăna; buro (și bire)
 S. Ńom bur; bur ân; o păre bure; bure řije Gb. Gd. B.
 C. L. bur Se. N. bur (om, an, mâncare).

bunătate S. [] — ** o märe dobrotę.

- buric** J. buricu S. buricu, *alt.* burigu Gb. buric — **pupăc Gd. B. [] — **pupăcu C. — **pupăcu L. [] — **pupăcu Se. burigu N. buricu.
- butoiu** J. [] — **mic putrih S. [] — **omikē băţviţē. ca J. ca ši corbu S. ca ši lăptele Se. ca ši nevu.
- că** J. [neagă că], kē (= «perché») tu nu meţ acasă? — **neca (= «dass») S. voi ke tu mărănci Se. voi ke je... N. ke.
- căcă** J. S. Gb. cacă Gd. cacă B. L. Se. N. cacă.
- cădeă** J. ca|út-a S. cazút-ă, *alt.* cazút-a Gb. cazút-a Gd. cazút B. C. cazút-a L. Se. ca-|út-a N. cazút-a.
- cal** J. călu, un că S. un că Gb. că Gd. călu B. un că C. cōá L. ca Se. că N. călu.
- călar(e)** C. **cońaru.
- căld** J. căd, apă căda S. apă căde Gb. căd Gd. cad B. căd ai C. coad L. cad Se. cădo N. căd.
- căldare** S. cadinele de cadere C. cadinele pre cadera L. cadina de cadera N. tórtele de cadere.
- căle** J. [apel'e-l pre práva căle; ân căle L. ân căle.
- cămaşă** J. [] — **o coşul'e S. o kemēşe, kemēşe? *alt.* kemēşe Se. N. kemēşa.
- câmp** J. [] — **pol'e (= «campo»); bur de pol'a lucră; meţem ân cânpăne (= «in campagna») S. [] — **un pol'e; lucră pol'e (= «lavorare il campo»).
- când** J. când S. când ver mere; când ai Gb. căn ai fos Gd. căn ai B. căn; căn ai fost C. când ai tu lucrăt L. când Se. căn; căn ai N. când.
- câne** J. căre, cărele — **brecu S. [] — **brec B. C. — **brec L. [] — **brecu Se. — **brecu.
- cântă** J. cântă — **sviri (ni cântă ni zucă) S. cântă — **sopi violinu (ni cântă ni zucă) Gb. cântăt Gd. cănta B. cântă C. cântă L. cântă; io cântu Se. cântă N. cântă — **sopi, zucă.
- cap** J. căpu — **[glava] S. me dore căpu Gb. B. căpu — **[glava] C. capu L. căpu — **[glava] Se. căpu.
- căpăstru** J. [] — **caveče Gb. C. [] — **caveča Se. [] — **cavečalu că N. [] — **caveţe.
- capră** J. o căpra S. — *căpre — **ali o coţe Se. — *adm. căpra — **coţa N. — *sugg. căpra — **coţa.
- căprar** S. [].
- car** J. [] — **vo| S. [] — **vo|u, *altul* crţei vožu Gd. **vozu L. [] — **vozu.
- cărbune** J. crbúr de lemne; crburi de árpe, de fóşine S. *cărbure, *sugg.* cărbún de lemne N. carbúrule.

care J. cârle de doi (= «welcher von beiden»); de cârle o
 çire [*neagă* care] S. cârle; de cârę farireę Gb. cære
 ver [*neagă* carle] B. cârle C. carle L. cârle
 de... Sc. cârle.

carne J. cârne (de bou, de om) S. cârne de bo Gb.
 cârna Gd. carna B. cârne C. coarne L.
 carna, *alt.* cârna de piçór Sc. N. cârne (de bou, de om).

carpin S. [].

carte J. — **de mie açåle cåige (= «dåmmi quel libro»).

caş J. S. Gb. Gd. cåş B. cåşu C. coaşu L.
 caş Sc. cåş, cåş N. cåşu.

ca să J. — **neca S. — **voi ke tu mårånçi, voi ke
 mårånķę Sc. — **voi ke je... N. — **ke.

casă (*acasă?*) S. prope de cåşę Gb. cåsa Gd. casa
 B. cåsa C. coasa, cåsa L. casa.

cåt J. cåt ån av lucråt S. cåt ån Gb. cåt Gd.
 B. cåt C. cåt ån L. Sc. N. cåt.

cåtre J. cåtra sire — **şi vrde Gd. netezé cåtra sire.

ce J. çé-ver S. ře ver Gb. çe ver Gd. çe B.
 çe řęi C. çe L. çe ver Sc. N. çe.

ceaţă J. — **mågla S. — **mågla (= «nebbia») N.
 mågla.

celalalt J. o mårå åspelavę cå åta S. cåla åtu.

celar J. — **n conoba S. [] — **conobę; co-
 noba-ı úmidņę Gb. Gd. — **n conoba B. L. — **ån
 conoba.

çenuşå J. çeruşe S. puřin de řeruşe Gb. B. C. L.
 çeruşa Sc. N. çeruşe.

cer «cielo» J. — *çer (*zic unii*) — **ni sup nebo ni pre pemint
 S. nu-ı ån řer ni nu-ı ån pre våle Sc. çer N. çer (*in opoziție*
cu: pre pemint).

cer² J. ģlinda de řer (= «ghianda»).

cerb S. [] — **i élen.

cerbice Sc. çerbice lu bovu (= «collo del buo»).

cere (*cerși*) J. çerși (= «suchen») S. řersit Gb.
 B. L. çere Sc. çåre N. çåre. (= it. «cercare»).

çetate J. çetåte — *altul adm. çetåte — **fin loc (:sl.
 Vreka je jeno lepo mesto) S. [] — **Rika-ı un muşåt grad

Se. — adm. çetåte — **grad N. — *sugg. çetåte — **grad.

ceterå J. [] — **řindra (= slav. «tamburica») C. [] —
 **volaritęle e sopęlele N. [] — **o sopęle.

chemå J. cl'åma-l oč S. cl'ęme-ł uoř Gb. cl'ęma-l,
alt. cl'ęme-ł Gd. C. cl'ęma-l L. cl'ęme-ł oč Sc. cl'ęma?
 N. cl'amę-l.

cicer «senz'acqua». J. — *çičer vir, låpte (= «senz'acqua») —
 **åntreg vir, låpte Gb. [] — **farde åpa Gd. []

- B. [] — ***lăpte făr de apă** C. — ***apr. čičer** (*dar neagă că s'ar întrebuiță în C.*) L. [] — ***far de apă** Se. — ***apr. lăpte čičer** N. **lăpte čičer** (= «puro, senz'acqua») — ***nu se ſice** «vir čičer», se no «vir [gólén].
- cină J.** čirât; ſera se čira S. **řirá** L. **ſera se čira** Se. čirâ; ſera se čira; stăra reſ čřrâ N. čirâ.
- cină J.** čira S. **řira** Gb. B. C. L. Se. čira.
- cinci J.** S. Gb. B. C. L. činč Se. činč(i)? N. činč.
- cine (cui) J.** čire ſi cărle; de čire ſi de cărle; cu čire? (intrebător) S. **lu cui ſti fil'u?**
- coace J.** coče (pâne, pește, carne) — ***altul adm. coče** — ***ſi preferă:** ſpečí pãra, ribe, cărne; nu-i řdríu (= «copt» = «maturó») S. — ***sugg. coče** (: tot uro-i) — ***spečí pãre,** ribe, cărne; řãsta mâr nu-i jinke řdrívu Se. — ***adm. coče** — ***pãra ribe, cărne ſpečí** N. — ***sugg. coče** — ***spečí pãra.**
- coadă J.** coda lunga S. **codę** Gb. Gd. B. L. Se. N. **coda.**
- coase J.** — ***înțelege cose** — ***crpí** betãre brageſi S. **cose** (= «cucire») — ***crpí** (= «rattoppare») Gb. **cose** [a novo — ***crpí** [a staro Gd. **cose** B. **cose** — ***crpé'** cu ácu C. **cose** L. [] — ***uſi** Se. **cose.**
- coastă** (cf. os) J. **costa** (= «costola» ſi «ossa»); **costa** (= «berg-auf») — ***uosele** (= «osse» ſi «costola») S. **coſtele** (= «le coste» «Rippen») — ***sugg. coſte** (= «ossa») — ***scâs** (= «riva») N. **coſtele** (= «costole»).
- codru** v. munte.
- colea, colo** v. acolea, acolo.
- comanac J.** cumarâcu S. **coromâcu** («pãlãrie rotundã, care se purtã odinioarã, corespunzând lui klobuk în Chersano etc.») — ***crilãſ** («pãlãrie care se poartã azi») Gb. **coromâcu** — **scrilãſu** Gd. **coromacu** B. **coromâcu** — ***scrilãſu** L. **coromâcu** («pãlãrie în general, ſi cea purtatã azi») N. **coromâcu** («pãlãrie care se purtã odinioarã») — ***scrilãſu** («pãlãria de azi»).
- coperi** v. acoperi.
- corb J.** ca ſi corbu S. — ***sugg. corb** — ***negru** ca ſi góvran Se. N. **corb.**
- corn, coarnã J.** cornele, cornu (= sl. «dreſnuli») S. **córnele** Gb. Gd. B. **cornile** C. L. **cornele** Se. **corn** N. **cornele** [**altul neagã corn**] — ***drnul'a.**
- cot** Gd. — **lãcãtu** S. — ***cúvatu, cuvãtele** B. — ***lãcãtu, lãcãt** (*poate ſi lãcat*) C. — ***lãcatu** L. — ***lãcãtu** Se. N. — ***cúvatu.**
- crãpã** S. nu va crepã (= «non creperã»).
- crede** Se. **jo cred; nea credo.**

- crește** J. iârba crește S. crește (iarba și copilul) Gb. Gd. B. crește C. crește—**și preze' L. crește Se. crește (iarba și copilul)—**preze' N. crește (iarba și copilul).
crud J. []—**presno, nu-î cuheito ăncă S. []—**presno. cu J. S. cu Gb. spelá cu žaiġa; cu țire Gd. B. C. L. Se. N. cu.
- cuc** J. []—**cúcovița S. []—**cúcavițe N. []—**cucavița.
- cuib** J. col'úbu S. cuib (*bisilab; silabizând rostește*) co'ib (= «nido») Gb. Gd. B. cu'ibu C. cul'ibu L. cu'ibu Se. N. cul'ibu.
- culcâ** (*coricarsi sul letto e per terra*) J. cucâ t-s-a pre pát, pre pod S.—**sugg. m-am cucât ă n pát, ă n pre pod, ă n pre vâle—**hití (= «buttato»?); m-am reștegnít (= «disteso»?) ă n pre vâle Gb. cucâ Gd.—**apr. cúa-te B. cucá C. cucá—**și hití n pát L. cuca-te Se. cúa-te n pát, pre pe-mint N. cucât n pát, pre vâle.
- culege** J.—**pobere' (= «raccogli») S. []—**poberí țe a caġút pre vâle; poberí grâu.
- cum** (*come fai? come vuoi?*) T. cum lucrí; cum ver S. Gb. Gd. B. C. L. Se. N. cum.
- cumătru, cumătră, J.** []—[]—**cumpâru (= «compare»); me cum (*vocativ*);—botra (= «comare») S. a me cúmatru—**cume (*vocativ*);—botre, cu vocat. botra Gb. cúmatru—**me cum (*vocativ*);—botra Gd. cúmatru—**botra B. cúmatru, *altul, mai tânăr*: cúmatru—**cume (*vocativ*);—botra N. cúmatru—**cume (*vocativ*);—botra.
- cumnat, cumnată** J. []—cumnâta—**cuñádo (*plur. -ái*)—cuñáda S. []—[]—**cuñádo, *alt. cuñádo, art. -du—o cuñáde, alt. o cuñáde* L.—**cuñáda N. []—**cuñádo, —cuñáda.
- cumpără** J. de cunparâ, *alt. cumparâ* S. cunparâ Gb. Gd. cumparâ B. cumparâ C. cunparâ L. cunparâ Se. N. cunparâ.
- cunoaște** J. cunô'sc S. cunôsc Gb. cunôsc B. conôsc C. L. Se. N. cunôsc.
- cunună** J.—**crona lu țesâru, *crona (di decorazione)* S. []—**cruna L. coruna (*tot așa în croațește = pemintu iuva crește iârba*).
- cur** J. pre cur Gb. curu Gd. cur B. curu C. cur L. curu Se. N. preste cur.
- curat** J. ie curát S. curát Gb. Gd. B. C. L. curát Se. N. curát.
- curea** S. []—**[u]ñe.
- cuscru** J. cuscri (= sl. «svati» = germ. «die Zeugen») S. []—**sfidoki, *altul sfidoki* Gb. []—**sfidoči Gd.

[] B. [] — ****diveri** (= «compari») C. [] — ****sfidoçi**
(= «testimoni»), **diveru** (= «compare») Se. [] — ****sfidok**,
altul sfidóç.

cusutură S. [] — molejit un să v.

cutezâ J. nu se cutede | a furave'i S. furâ nu se cutede N.
cutede furâ.

cufit J. Se. cufit stricât.

cuvânt J. [] — ****o beseda** N. [] — ****besede**.

cuvântâ J. cuvintâ; nu âvdu çe ómiri cuvintu — ****[neagâ**
vorbî] S. [?] — ****ganę'i** [*neagâ* verbî] Gb. cuvintâ
— ****și ganę'i** L. cuvintâ — ****și ganę'i** Se. — ***cu-**
vintâ — ****ganę'i** N. — ***apr.** cuvintâ — ****ganę'i** [*nea-*
gâ verbî].

da J. nu mi-a nâfat dât; de mie açâle kúige S. de-m
C. de oč L. dât-am; de-m oč.

däsagi J. — ****bisâge** [*neagâ* bisazâ] S. — ****bisâgele**
N. — ****bisâge** [*neagâ* bisazc].

de J. de çire, de çârle; muçcât m-am de limba S. lâptele de
uoje — ****lu cui ști fil'u?** Gb. lâptele de uoia Gd. de B.
zâzetu de mârâ; lâptele de uoje; nascut âi de mâju C. de
L. lâptele de (do?) oje Se. lâpte de uoi N. lâpte de
uoje.

degerâ J. çeçi zâzete déžeru.

deget J. zâzetu; çeçi zâzete; ântru zâzete țirém pęna
S. zâzet Gb. zâzete Gd. zâzet B. zâzetele
de mârâ C. zâzetu L. zâzet Se. N. zâzet.

deochiâ, deochiu S. m-a oducl'ât (= «mi ha stregato»); io
m-am oducl'ât Gb. [] — ****ima** poredân oculu
B. — ***nducl'ât** m-av — ****și:** ureçit m-av C. nducl'â
Se. oducl'ât m-a N. m-a oducl'ât, oducl'ât-m-ę.

departe J. depârte denç (= «lontano da qui») — ****[largo**
ist italianisch] S. — ****loc lârgo, vila-i lârgo** (= «lontano», *ad-*
verbò) Gb. — ****lârgo** (adverb) Gd. — ****lârgo** B. —
****lârgo** (adverb) C. — ****câsa-i lârgo** Se. — ****grâd**,
câsa lârgo N. — ****je lârgo.**

deschide J. rascl'ide, *alt.* raščl'ide S. reščl'ide
oușe Gb. Gd. B. rescl'ide C. L. rescl'ide ușa Se. res-
cl'ide N. rescl'ide ușa.

descuț Se. rescuț (= ital. «scalzo»).

descuță Se. rescuță.

deslegâ J. rașlegâ; rașlegame [*neagâ* deșlega] S.
reșlegâ, *altul* reșlegâ, *altul* reșlegâ [*neagâ* deșlega]
Gb. rezlegâ Gd. reșlegâ B. reșlega C. reșlegâ
L. reșlegâ Se. rezlegâ [*neagâ* deșlega].

despârși J. — ****raspartî** (= «verteilen») S. — ****res-**
partî, *altul* reșpartî Gb. — ****respartę'** Gd.

B. C. L. Se. — ** resparti N. — ** reŝdeli, adm. resarti.

despoiã J. raspul'a S. respol'ã Gb. respul'ã
Gd. respul'ã B. respol'-te; *altul* respol-te C.
respul'ã L. Se. respul'ã.

dîmineaŝã S. damareŝe (*mai nainte zisese* damareŝa)
mãre Gb. damareŝa (= cr. «jutro») Se. domareŝa-i
dumireca (= it. «domani è domenica») N. damareŝe
(= it. «domani mattina»).

dînte J. ndinte (= «un dente») S. Gb. Gd. B. C. L. Se. N.
dint.

doagã J. [] — ** o ðuga, plur. duŝile S. [] — ** o
duge.

doamnã J. — ** gospa (= «signora»).

doi J. doi S. doi; do nopt Gb. Gd. doi B. doi;
do mãreç C. doi L. doi om; do (?) Se. N. doi.

doisprezece N. — dvanãŝt.

domn «Dumnezeu» J. S. domnu ŝtie Gb. Gd. B. C. domnu
L. domnu ŝtie Se. N. domnu.

dor S. [] — ** ŝãlost.

dormi J. meŝem durmi S. Gb. Gd. durmi B. dur-
mi, dormi C. durmi L. durmi, ie dorme Se.
dormi N. durmi, dorme.

douãzeci (ŝi doi) J. — ** doi ŝi dvaiset *sau* dvai-
seçi doi.

drac (cf. rãu) J. drãc Gb. drãcu Gd. dracu B.
drãcu C. dracu Se. drãcu N. drãc.

duce J. du col'e (= germ. «bring hin») açela pl'ãden; duç'e
col'eã S. du col'e; du col'o C. du col'e L. duçe col'e
N. duçe-ln ŝcol'e.

dulce J. dulçe, plur. dulç S. Gb. Gd. B. C. L. Se. N.
dulçe.

duminecã J. dumireca S. dumireke Gd. B. C.
dumireca Se. dumireca; damareŝa-i dumireca
N. dumireke (= cr. «nediljak»).

dupã J. dupa ora; dupa çe av facút; dupa mãre (= «poi-
mãne»); dupa ŝid (= germ. «hinter der Mauer»); dupa merinde —
** vrde, cãtra S. (pocle) dupa bole; dupa ŝid (= it. «die-
tro il muro») — *adm. dupa bole Gb. — *dupa çe Gd.
— *apr. dupa çe B. dupa çe am muncãt; mãre dupa podne
C. dupa çe a bejút — ** pac, mai apoi Se. dupa çe
N. dupa çe a muncãt.

dureã J. dore-me capu S. me dore capu Gb. Gd.
B. C. dore L. me dore Se. dor N. dore-me.

et J. S. Gb. Gd. B. C. ie L. ie vã; Se. N. ie.

eu J. S. Gb. Gd. B. C. io L. io n-oj; me dore Se. N. io.

- face** (1 «am făcut»; 2 «albinele fac miere»; 3. am făcut patul»; 4. «am visat un vis urît»; 5. «bine făcut = bine gătit»; 6. «fata e bine făcută = crescută»; 7. «nu-i încă făcut = matur, copt»; 8. face = naște)
J. bire făcuta (5 și 6), [7] — **nu-i f d r i u (7 = «matur») **S.** am făcut (1); a făcut un grumb ș a ũ (4); [5]; fețe — nu-i iinķe facuțe (7) *adm. fețe bire facuțe (6) — ** pripravit bire (5); bine f r a s t i t e (6); țesta măr nu-i iinķe f d r i v u (7)
Gb. f e p a t u (3); fečoru f a c u (8) — ** și neprave' p a t u (3)
C. čelite ke medu f a c u (2) **L.** facút p a t u (3) **Se.** am facút (1); facu-t-a grumbo somnu (4).
fag **S.** [] — ** o b u c v e .
făină **J.** farirae äba? de căra farira lucri pära? de äba farira **S.** de căre farirē? de farirē äbe **Gb.** Gd. farira **B.** zalic farira; o kila de farira **C.** L. Se. farira **N.** căra farirē?
fân **J.** fir (= it. «fieno») **S.** fir **Gb.** firu **Gd.** fir **B.** firu **C.** fir **L.** firu, făr **Se.** fir **N.** făr, alt. fir.
fântână 1° puř 2° **J.** fântăra (= sl. «studentac»); [2] — **șter-na (2) **S.** [1] — ** sterna (= cr. sterna), puč altul puř (= cr. puč, goč), v r t á c u (= cr. vrutak); grul' (= cr. «čurek») **Gb.** — ** ș t e r n a ; p u č **Gd.** — ** ș t e r n a **C.** — ** ș t e r n a juva se äpa calē; puč; v r u l ' e (= cr. «vručak») **Se.** [1] — ** s t e r n a ; p u č ; v r t á c u , **N.** [1] — ** s t e r n a (= cr. «sterna»), š c u l ' a (= cr. «škul'a»), puč (= cr. «puč»).
fără «senza» **J.** fardemire; fardemăreč **S.** fardemire; fard de äpe **Gb.** fardemire; fard de äpa **Gd.** fard de B. fardemire; altul făr de äpa **C.** far **L.** făr **Se.** far **N.** făr.
fărâmă **J.** — ** o m r v i ț a de päre (= germ. «Brotkrumme») **S.** — ** o m o l i n e **Gb.** — ** m e č **Gd.** — ** m e č u (= it. «mollica»); m r v a (= «briciola») **B.** — ** m e č u de päre; m f v i ț a **C.** — ** m e č u de päre; o m r v i ț a **Se.** — ** m o l l i n a (= it. «briciola»); un b o b i č **N.** — ** m r v i ț e l e (= it. «briciole»)
fașă **J.** fășe — **și än póvoj **S.** än fășe (= sl. «povoj») **L.** n fășe **Se.** — **și fășe — **și n r u b i n a .
făt **J.** [] — ** fečór, mušát fečor, fečoric, fečoru **S.** — *fetu **Gb.** Gd. C. [] — ** fečor **Se.** — *fet — ** fečoru **N.** čela micu se i i č e f e t i č u — *fetu.
fată **J.** feța, mušata feța, fețița, fe'tina — ** [neagă otročița] **S.** fețe, fețițe, fe'tina **Gb.** feța **Gd.** o feța **C.** feța **Se.** feța-me **N.** fețe.
față **J.** fâța (= it. «guancia») — ** spela-ș-va obráju (= germ. «Gesicht»), altul obráju **S.** fâțele (= it. «guancia») — ** spē-lă obrážu, altul obráju (= «faccia») **N.** fâța (= «guancia») — ** o b r á j u (= «faccia»); l a l o č e l e .

- fecioară** J. [] S. [] — **fete, fetițe, fetina Gb.
[] — **feta Se. [] N. [] — **fete.
- fecior** J. deștru fečor S. fečoru, fečoriču Gb.
Gd. C. fečor Se. fečoru-me.
- femeie** J. — ** (samița) ženska (= «donna»).
- fi** J. va fi S. fi Gb. fi; căn ai fos, dar: ier fost-a;
io sam anč Gd. fi; pril ai de mušč B. cmoče-i mort;
nu-i (= «non è»); căd-ai C. L. Se. N. fi.
- fier** J. abâte fl'eru S. tuțé fl'eru Gb. fl'eru
Gd. fl'eru B. fl'er C. fl'eru bâte L. Se. fl'eru
N. tuči fl'eru.
- fiere** S. [] — ** juco ca ši pelenu.
- fiu fie**, J. a lui ie fil'u S. fil'; fil'a Gb. fil' Gd.
B. fil'u C. fil' L. fil'u Se. N. fil'.
- flămând** J. flamúnd S. h·lamúnd Gb. Gd. B. h·lamúnd
L. h·lamúnd Se. h·lamúnd N. h·lamúnd.
- floare** J. [] — ** orože S. [] — ** deblele s pl'ire de
roș na mládo leto.
- floc** S. [].
- fluier** (ul piciorului) J. — ** țipeła S. — ** [neagă țipeła].
- foaie** S. o fol'e de hrâst, fol'ele de hrâstu — ** o frunșe
de trs Gb. [] — ** frunza Gd. — *adm. fol'e — ** frunza
B. o fol'e (= it. «foglio») — ** și: o frunza C. L.
Se. o fol'e — ** și: o frunza N. fol'a de hrâst, de trs —
** și: frunza de hrâst, de trs: tot uro.
- foale, foiu** J. fole (= germ. «Bauch») și «Blasebalg der Schmie-
de») S. folele șa șopi și șa poși — ** trbuhu (= it.
«pancia») Gb. [] — ** trbuh (= it. «ventre») B. [] —
** s opêtele.
- foame** S. é-e fome.
- foarfeci** J. — ** razcroi cu șcârele S. — ** cu șcârele
C. — ** cu șcârele voi tol'a N. — ** șcârele.
- foarte** J. [] — ** i áco bire; ánc a mai bire (= germ. «sehr
gut»).
- foc** J. foc; focu lu sveti Jiván S. foc; focu de sveti
Jiván Gd. foc; aprinde focu Gd. B. C. L. Se. N. foc.
- frământă** S. [] — ** cu hê'i.
- frasîn** J. frásir, plur. frásire S. [] — ** i esen, alt.
iešen B. [] — ** i esen C. [] — ** i esenu N. []
** — i esen.
- frate** J. S. frâte Gd. frate B. fratele L. fra-
tele Se. N. frâte.
- frâu** Se. — ** uzda (= it. «redina») N. — ** uzda.
'rică, v. teme.

frig, v. rece.

frige J. [] — **coče: copte ribe S. [] — **spra|í: sprajít-an ribe.

friguri J. — **tremură de febra.

friptură J. [] — **frita de ribe, de oşore S. [] — **o fritâl'e de ove.

frumos, cf. muşat.

frunte J. S. frunte Gb. Gd. frunta B. C. L. pre frunte Se. frunte N. pre frunte.

frunză, cf. foaie.

frupt S. [] — **|ir (= it. «frutto»).

fugă J. [] S. [unul neagă fuga, altul] dat l'a fugę N. — *caţăt o fugę — **caţăt un iád (fuga-i talianski).

fugí J. — *fuţít — **şi: trlít, scapăt S. fuí cá — **şi trle' é cá Gd. fuze cá — *apr. imperat fuí cá.

fum J. [] — **dim (= «fum în odaie, în bucătărie»); dim de pipa.

fumă J. [] — **jăda pipę' ali dimę' ali cure' S. [] — **căsa dimę' e cure'; pipę' i n spańolet; sugg. fumę' i Gb. fumă.

fund («fondo» del buco e del bicchiere) J. fundu de glăzu S. fundu de ţmul' Gb. Gd. fundu B. fundu de miţó C. L. fund Se. N. fundu.

fură J. fură; furave' i nu se cuteja S. fură nu se cuteţe Gb. fură Gd. furá B. furá C. furá L. fúră (cu u scurt) N. furá.

furcă J. furca S. o furķę Gb. Gd. furca B. C. cu furca L. furca.

furnică J. furniga şi furniga S. furnige Gb. [] — **mravinăţ Gd. [] — **mravinăţu B. furniga C. frniga L. [] — **mrav Se. furniga N. fruniga.

fus J. S. Gb. fus Gd. fusu B. cu fusu C. L. fus Se. fusu N. fus.

fuşte S. [] — **băt.

fute J. S. B. L. fute.

găină J. gal'ira S. gal'ire Gb. o gal'ire Gd. gal'ira B. o gal'ire C. L. Se. gal'ira N. gal'ire.

galben J. gábir S. [] — **ţuto N. [] — **ţuto (= «giallo»).

geană J. ţâne (= it. «sopracciglia») S. o ţâne, ţânele (= it. «ciglia») — **óbroviţe (= it. «sopracciglia») Gb. ţânele (= it. «sopracciglia») — **óbrve (= it. «ciglia») B. (bătrâni:) ţânele, (un tânăr:) ţărele, (altul:) ţancle (= it. «sopracciglia») C. ţâne (= «ciglia») — **şi óbroviţe:

tot ur L. žânele (= «sopracciglia») Sc. žâna (= «sopracciglia»?) — **obrovîța (= «ciglia?»).

genuche J. S. Gb. Gd. B. C. žeruncl'u L. zeruncl'u
Sc. N. žeruncl'u.

gheată S. de gl'ațe.

ghem S. gl'emu de lăre.

ghindă J. gl'inda de țer (= it. «ghianda») S. o gl'inde —
**adm. dar cu alt sens: boboșke, šișke Gb. Gd. gl'inda

B. o gl'inde, (același, mai târziu:) o gl'inda, (tinerii:) o
gl'inda C. L. gl'inda Sc. o gl'inda N.
gl'inde — **boboșca (= it. «bacche dei roveri come le pipe»,
cr. «šiška»).

ghindură J. gl'indura la (?) gut (= it. «glandola»), dar și (?)
gl'indura (= it. «ghianda»).

ginere J. [] — **jet S. [] — žet, altul jet = cel ce «a
verit na robu» (= «care se stabilește în casa miresii») Gb. —

**jet Gd. [] — **zet B. [] — **zetu meu C. Sc. []
— **zet N. [] — **jet, zet.

gingie J. žinžire (: it. «dove crescono i denti») S. jin-
furinele (= țasta fileș de carne) Gb. žinžirina, altul

zinžirele (?) Gd. žinžúre B. C. žinžirele L.
— **čerenu (= it. «gingiva», cr. id.) Sc. žinžire N.

žinžirele.

grânar S. [].

gras J. grâs ca ši porcu S. grăș Gb. Gd. B. grâs
C. gras L. Sc. N. grâs.

grâu J. grâu (= it. «frumento»), grăvu (= germ. «Weizen»,
sl. «šenica») S. poberí grău.

grăunte J. — **o řrna (= it. «granello») de mel', de grășca, de
frmentin (: nel veneto di Vittorio: formentin); farira se făce de
řrne S. — **o řrne de grăd, altul o žrn (?), o žrne de
grăd Sc. — **o řrna de pos N. — **o řrne de...

grec J. [] — **je-i un greg, doi gregi S. [] — **grcu
L. — **gregu Sc. — **grec.

greier S. grul'a (articulat = cr. «čurak»).

greu J. grevo (= it. «difficile» și «pesante»), grea limba
S. volu grâu (adverb); limba-i grăle.

gros J. grós păr (= it. «palo grosso»); groș potplâte; grosa
sucna S. groș, groșe; altul gros, groș Gb. Gd. B.
C. gros L. grosa Sc. gros (= it. «grosso») N.
gros.

gură J. gura S. gureș Gb. Gd. B. C. L. Sc. N. gura.

gust J. căsta n-are bur gušt — **slast (= «gusto») S.
gust, altul gušt Sc. [] — **nu-i bur (= «n'are gust bun»)
N. gušt.

gustă J. totă fîa n-am gustă t (= germ. «den ganezn Tag habe ich nichts gegessen», sl. «celi dan ni sam niš jiv»); *imper.* gusta; *altul* gușta — *gușta (= «gustare se ti piace») — **pocuse' se te pjažę' (= sl. «pokus ko te pjaži») S. [] — **pocuse', *altul* pocușę' Se. N. [] — **pocuse'.

iapă J. — *sugg. iăpa — **cobila S. iăpe Se. N. iăpa.

iarbă iârba (*odată și*); iârva S. iârbe Gb. iârba
Gd. iarba B. iârba C. L. iarba Se. iârva
N. iârba.

iarnă J. âniârna S. n iârna, jeiârna C. iarna
L. niarna Se. N. iârna.

iască J. în graiul bătrânilor: iasca (= it. «esca per il fuoco») S. [] — **cresila L. [] Se. — **ieșca N. — **ieșca (= it. «esca»); cresila (: di ferro).

ied J. ied S. [] — **cojlicu.

iederă S. [] — **brsl'an.

iepure, iepuroaică J. l'épuru, mic l'épur, (*cei bătrâni sic*); l'épure; l'épurița, mica l'épurița S. l'épur, mic l'épur, l'épurițe, mikę l'épurițe Gb. Gd. l'épuru B. C. L. Se. N. l'épuru.

ierbos S. [] — **pl'ire de iârbe.

ieri J. ier a fost luri S. ier a fost sreau Gb. ier amanat; ier a fost sămbata B. ier a fost sămbata C. ier petac L. ier Se. ier a fost; ieri (?) N. ier.

ieși J. ieșit — **mes-a de la ușe afăra S. — *adm. ieșit-a — *a mes Se. — *adm. ieșit — **mes-a N. — *ieșit-a — **mai des: mes-av.

îmbracă J. — **mușat ân mestita

îmbucă S. [].

împacă S. [].

împlântă J. [] — **s adí «sădi», posadít-am doi mer S. [] — **s adí «sădi».

împrumută J. — **časta am a lui [aiimit (= it. «prestato»), ma nu mi-a năzat dăt.

în J. — **o măje de lăn S. [] — **lin.

în J. ân conoba, ân besereca, ân câmbra, ân plăta, ân căle, ân șufit, ân păt [*neagă pre păt*]; ân ât loc, *altul* ân răt loc S. ân conoba, ân plăte, ân vâlę, ân câmarę — **pre păt Gb. n conoba, n păt [*neagă pre păt*] Gd. n conoba, n pat (= «a letto») B. ân conoba, ân păt (= «a letto») — **și pre păt (= «a letto») C. n pat — **pre păt (pat) (= «a letto») L. ân conoba, ân păt (= «a letto») Se. ân conoba etc., ân șufit, n brăt — **pre păt (= «a letto»), și pre șufit (= ven. «in soffitta»)

N. ân (caneva, chiesa, valle, camera, piazza, strada), ân ât loc, ân păt (= «a letto») — **pre păt (= «a letto»), pre șufit.

înainte J. și așa renče.

înăuntru J. viro ănuntru S. neca vire ărja runtru; mne n untru.

încă J. ăncă; va nca čuda živi; ăncă mai bire (= germ. «schr gut») S. iinke Gb. Gd. iinca B. ăncă, (tinerii zic): iinca C. iinga L. Se. iinca N. iinke.

încălecă J. [] — av călu [a]ie[d]it S. [] — **seie[d]it-a călu.

încălță J. ie av postólele ăncățăt (= it. «ha calzato le scarpe»)

S. ncață postólele Gb. ncățate Gd. ncațate

B. ncățate — **și: pure sus C. ncața postólele

L. ncață postólele Se. mnate ncață (= it. «va a metterti le scarpe»), ncățate N. io ncățu postólele.

încălminte J. S. C. L. Se. N. — **postólele.

încântă S. []

încărcă J. ăncrcă (= it. «caricare sul dorso») — **nalóži (= it. «caricare sul carro») S. ncarcă pre umer, pre spâte:

samo ženske — **crțe'i vožu; crțe'i pre spâte; muški Gd. — apr. ncarcăt-a brenta — **io-i pre vozu kergé o nekergé lemnele.

încegă S. l'i s-a ncl'egăt lăptele, n-ăre ăto lăpte (: se zice după ce a fătat a doua oară și nu mai are lapte până la fătatul viitor) — **s-a poskutít (: se zice despre laptele care s'a acrit închegându-se) Gd. []

B. — * sugg. ncl'ecăt — **lăptele l'i s-a zesirít C. — *adm. ncl'egăt — **zesirít L. []

Se. lăptele se 'nkl'ucăt (: nella vacca) N. — * sugg. lăptele s-a ncl'egăt (= cr. mleko se je pokuarilo) — **lăptele s-a preškutít, s-a scuărit.

închide J. zacl'ide S. ăncl'ide ușa [neagă: fecl'ide]

Gb. B. C. L. Se. N. zecl'ide.

încotró (= germ. «wohin») J. cotró mež? — **i uva

S. — **i uva meri? Gb. cotró meri? Gd. cotró meri; cotróști tu? B. cotró meri? C. [] —

**i uva meri L. cotró meri? Se. — **i uva N.

— **i uva.

inel J. arę' S. [] — **o vetițe de mul'ere (= ven. «vera de matrimonio, semplice, liscia»); p'rstenu (= it. «anello con un pomo») Gb. B. — **p'rstenu, vitița Se. [] — **vitița, p'rstenu N. [] — **vitița (= it. «anello liscio»); p'rstenu (= it. «anello con ornamento»).

înfășă J. [] — **fečoru povít (= it. «infasciato»); ănfășe'i măra ali căpu S. nfașă fetu — **legă (despre o rană) Gb.

[] — **poví Gd. [] — **poví fečoru B. — *apr. nfa-

șă — **poví, (contrariul): sfașéi, resfașei C. — *apr.

nfașă — **mic ren poví L. ănfășă Se. — **pov-

vit-i n rubina și-n fășe N. ănfășă — **povíe'it.

- înghețâ J.** — **apa s-a [m r f n í t (= it. «si è agghiacciata»);
češći zázete dé žeru (= it. «queste dita sono agghiacciate»)
S. [] — **poledít (: bāta, adm. ři: žázete).
- îngrășâ J.** S. [] — **s-a podebelít.
- îngreuiâ S.** [].
- înimă J.** írima (it. ha buon cuore; cavare il cuore) S.
íirimě Gb. Gd. B. C. L. Se. N. íirimá.
- înnecâ J.** [] — **učide; s-a otopít (= it. «s'è annegato»)
S. [] — **uțide; otopi.
- înnegrî J.** [] — **očerní o negru făče S. [] —
**oțrni.
- îns J.** se nu ver tu, voi io ăns; ie av řis ăns ke...; ăns ose (= it.
«solo ossi») S. ře ně, voi ăns; «žila-ři» ura ănsę (= «numai
una» = «singular»), «žilele» mař munde Gb. Gd. B. C. L. Se. N.
ăns N. se nú-ver; voi făče ăns.
- înșelâ «a pune șaua» S.** [] — **osedleřit.
- (în)semnâ J.** s ă m n â (= it. «segnare») S. [] — **se-
úęit-am B. — **seņei Se. [] — **seņęit N. []
— **seņęit-am.
- însurâ J.** ie s-a nsurât — **ři pozaconít S. ie s-a
nsurât (: fără preot, în mod abuziv) — **řaconít (: în mod
legal) Gb. nsurât (despre bărbat) B. ie s-a nsurât
C. nsurat L. ie s-a nsurât — **[neagă řaconi]
Se. N. ie s-a nsurât.
- înțelege J.** ăm ntelés S. [] — **ai řecapít,
řepametít, altul ai žecapít, žepametít B. [] —
**rezumés C. [] — **razumę N. [] — **rařumít,
altul razuměšt.
- întinde J.** [] — **rastegni S. [] — **netegni spăgu.
- întinerî J.** [] — **pomladí S. [] — **pomladít.
- întrâ J.** [] — **viro ănuntru S. [] — **mņę nun-
tru.
- între J.** ăntru (= germ. «zwischen»); ăntru žázete řirém
peņa (= it. «tra le dita teniamo la penna») S. cu coda ntru
picöre; ntru žázete Gb. ntru řuma B. ntru L. ntru
Se. cu coda ntru... N. ntru picörle, altul ntru picöre.
- întrebâ J.** ntrěba-l (= it. «interrogă»); ntrěba-l foc (= it.
«chiedi») S. ntrěbe-l căț; ntrěbe-l foc Gb. ntrě-
ba-l Gd. B. ntrěba C. ntrěbá L. ntrěbâte-l;
ntrěba foc Se. ntrěba-l («întrebâ» ři «ceres») N. ntrě-
be («întrebâ» ři «ceres»).
- întreg J.** un ăn ăntreg; ăntreg ăn; ăntreg lăpte, vir
(= it. «senz' acqua») S. [] — **țeų.
- întunerec J.** — **așera cu șcuro.
- învăță J.** l-am nvețaveřit bire ři ie s-a bire nvețât
S. nmețât (= it. «insegnato»), s-a nmețât, (= it. «imparato»)

Gb. nmețá (= it. «insegnare» și «imparare») Gd. nmețá
 B. nmețá (= it. «insegnare» și «imparare») C. mețá L.
 nmețá Se. nmețât; s-a nmețât N. nmețât
 bire...; s-a nmețât.

investi J. s-av ăn ăbo ănveștit.

ițe S. [].

iuă «unde» J. iuva S. iuva meri; iuva ști? Gb.
 iuva ști? (= it. «dove sei») B. iuva ști tu? C. iuva
 meri; iuva aî fost și iu aî fost? L. iuva-i? Se. iuva
 ăște N. iuva.

joc J. — *înteles, dar ieșit din uz: žoc — **iigra (= it.
 «giuoco»); ples (= it. «ballo») S. — *žoc? — **iigra de
 hărte; ples.

joi J. [] — **četrťác N. — **čtrťác.

jos (cf. vale) J. žos; meg ăn žos S. žos, careta [briseit-a
 n žos (= cr. «nakla») — *sugg. po žos — **po[dolu (= cr.
 «dole»), [dolu, poberi țe a cașút pre vâle.

jucă J. žucá — ** (in întelesul «a cântă la un instrument»):
 sviri [ni cântă, ni žucá], [voní cu clópot, armonigéi
 cu violinu, cu clópot] S. žucá — ** [voní clópotele, sopí vio-
 linu (= it. suonare il violino) Gb. žucá B. žucá
 C. žucá L. Se. žucá N. žucá — **sopí.

judecă J. S. N. [] — **săndí.

jug J. [] — **ierám S. Gb. — **iarám Gd. []

B. C. Se. [] — **iarámu N. [] — **iarám.

junc J. žunc (: *până la un an*) S. žuncu (: *până la
 doi ani* = cr. «junak», ven. «vidél»).

june J. žure (= germ. «kräftig», sl. «junak») — **tirer
 (= it. «giovane», sl. «mlad») S. žure — **tirăr (= cr. «mlad»),
 iunác (= cr. «junak»); mladiću (= cr. «mladić») Gb. [] —
 **tirer; mladić, iunăcu Gd. [] B. žure (= cr.
 «mladić?, junak») — **tirăr, mladiću C. — **tirara
 L. [] — **tirar, mladiću, junăcu Se. — **tirar
 N. žure — **česta mladić aî tirer; junác (și
 žure: tot-ur).

jură J. žurát S. n-oj žurá Gb. žurá Gd. žurá
 B. žurá C. žurá L. Se. N. žurá.

la J. la ije, de la S. la ije Gb. Gd. B. L. la Se.
 la (*stare și mișcare*) N. stăje la...

lac S. — **iășeru (= it. «lago»).

lână J. lăra S. lăreț Gb. Gd. B. C. L. Se. lăra N.
 lăreț.

lapte J. S. lăpte Gb. lăptele de uoia B. lăpte;
 lăptele; lapte C. lăpte; lăptele; lăptele s-a zesirit
 L. lăptele; lăptele de oje Se. lăpte de uoi; lăp-
 te N. lăpte.

lăptucă S. o fol'e de latukę, (*unul mai bătrân*): laptukę
Gb. [] — **salata? Gd. [] — **șpiriçolu B. [] —
**șpirișolu, *altul șpirișoru* C. L. [] Sc. latuca;
altul îndreaptă pe unul din Noselo: latukę ne laptukę

N. laptukę.

lard J. S. [] — **slanina.

larg T. lărg (= it. «largo» [sic?] dei vestiti) S. nu-î ștrinte, ie
lărgę; lărg Gb. lărg (*adjectiv*) Gd. lărgo (*adjectiv*)

B. lărg (= it. «largo», *adjectiv*) C. camižola lărga

Se. N. lărg, fem. lărga.

lăsă J. lăsa-l; lasăt S. lășe-l; lășă pre șcând Gb.
lăsa-l Gd. lășe-l B. lășăl C. lăsa-l L.

Se. lăsa N. lășe-l.

laș J. [] — **șpăg (= it. «spago») S. [] — **o zanke.

lătră J. lătra S. lătre Gb. latră Gd. latră

B. lătra L. Sc. N. latră.

lături J. [] — ** (platit čuda pre spelave'it) S. [] —
** lușile.

legă J. legă n bo, ružile S. legă: bou, trșu Gb. legă-l

Gd. leğa B. legă C. leğa-l L. Sc. legă

N. lege.

lemn J. lemna (= germ. «Baum»); tal'ă lemne (= it. «legna
grosse») — **tal'ă brstine (= it. «franche») S. tal'ă lemnele

— **frășke (:piccole) Gd. lemnele B. lemne

C. tal'ă lemna L. tal'ă lemnele Se. lemne tal'ă

N. tal'e suptire lemne (= cr. «sec' frasse»).

limbă (= germ. «Zunge» și «Sprache») J. muccăt m-am de limba;
grea limba; limba (= germ. «Sprache») nostra S. limbę

Gb. Gd. B. C. L. Sc. limba N. de limba.

linge J. [] — ** olișej S. oblinže; țesta bo oblinș-a
țela atu Gb. Gd. B. C. L. Sc. N. linže.

lingură J. lingura S. o lingure Gb. Gd. B. C.

L. Sc. lingura N. o lingure.

linte S. [] — ** o [rniț] de leče.

loc J. S. Gb. Gd. loc B. locu C. L. Sc. N. loc.

luă J. vlę časta (= germ. «nimm das»); vlă [*neagă* loa] S.

lę Gb. lę sapun B. lę sapunu C. lę L. lę sapunu.

lucră («a lucră» și «a face») J. bur de pol'alucră; căț ah avlucrăt?
(= germ. «arbeiten») S. lucră pol'e (= it. «lavorare il campo»);

lucră lucru de canpă'ne; lucră pătu Gb. lucră; iolucra,

noi lucramo Gd. lucră; iolucra, noi lucramo B.

lucră C. lucră; lucră; ai tu lucrăt L. Sc. lucră

N. lucră (= it. «lavorare») pemintu o canpă'na.

lucru S. lucră lucru de canpă'ne.

lume J. — * *la cei bătrâni se mai poate auzi*: pre lume — **mes-a
pre svit (= it. «per il mondo») S. cum lumea ștăje (= it. «quanto

il mondo è largo»); am mnât pre tota luma (= it. «per tutto il mondo»); mes-a pre luma Gb. Gd. B. C. totaluma L. omu delume; tota luma Se. tota luma; pre lume — **svet N. (numai în expresia:) totaluma.

lumină (lumânare) J. — **spuhne' sviča; [ęda (= germ. «Licht, Lampe») dimeġ' S. — **spusi sviča, atlul šviča, altul svița Gb. — **spuhne' sviču Gd. — **sviča de loj B. **mprinde sviča C. — **prinde sviča N. — **sviča.

lună J. pl'ira lura (= germ. «Mond»; negat în întelesul «Monat») — **doi miseț S. — *sugg. lura pl'ira — **și: misețu pl'ir (: tot-uro); doi miseț Gb. — **misețu (= it. «mese») Gd. — **miseț (= it. «mese») B. lura (= it. «luna») — **misețu (= it. «mese») Se. lura pl'ira — **miseț (= it. «mese») N. lura pl'ira — **alt. misețu pl'ir; doi miseț (= it. «mese»).

lung T. lung; coda lunga S. lung Gb. lung Gd. lungo B. lunga C. L. Se. lung.

luni J. lur; ier a fost luri N. — **ponedil'ăc.

lup, lupoaică J. lupu S. lup; lúpițe — **și ucodlăcu Gb. lup Gd. B. C. lupu L. — **ucodlăcu Se. N. lup, lupița.

ma «ci, dar» J. poc, ma nú-voj — **poc, pac nú voi (= it. «posso, ma non voglio»); ne jo, neh tu (= it. «non io, ma tu»); ie-i bolen, ali va nka čuda živí S. ne jo, ma tu; poc, ma n-oj — **adm. și: ne jo nego tu N. ma aj tu; poc ma n-oj.

măcină J. — *măcirăt — **și: am smelít (= it. «ho macinato», sl. «sam samlio») S. măciră.

măduvă J. S. [] — **mofgu.

mai J. mai munt S. mai mund Gb. mai puțin Gd. mai mușat, mai puțin B. mai puțin Se. N. — *mai apoi.

Maiu J. S. misețu de măi B. nascut-ăi de măiu C. măiu L. măi Sc. măiu N. de măi.

mamă J. [] — **măje S. — **o măje, o măițe Gb. — **măja B. C. — **măje L. — **cu măja Se. — **măje, măja N. — **măje.

mână S. mirăt l-a n scolę de măr B. mirăt-a (zic tinerii) — **durăt-a (zic bătrânii) Se. mira.

mână J. o măra âspelave ča âta; cu mărle ân žep S. o măr; mărle B. žăzetele de măra; măru C. tota măra L. măra Se. o măr; mărle N. o măr; art. mara; cu mărle n žep.

mâncă J. mănca; jo voi neca tu mărănči S. mnę mu ħcă ali mărănca, tot ur; vaca: nu va muncă — *sugg. vaca nu va mărănca Gb. muncă [neagă: mărănca], vaca va muncă — **poġdit-am doi jăbuke B. vaca va muncă; mărănca

C. vaca: muncă; mărâncă L. vaca va muncă; mărâncă Se. vaca: mărâncă; âmna muṅcâ; se mărânkę; muncât-a; nu ṭ-oj muncă—** apr. poidi: tot ur N. nu ṭ-oj muncă; se mărânkę; muncât-a—**nu ṭ-oj poidi.

mâne J. märe-i utorac S. märe-i. (= cr. «jutro»); damareṭe märe—**segutra Gb. märe (= cr. «jutre»); märe seṛa (= it. «domani sera») —**segutra (cr. id.) B. märe dupa podne (= it. «domani») —**segutra (= it. «questa mattina»)

C. L. märe (= it. «domani») Se. märe-i dumireca; märe seṛa —**și: domareṭe-i dumireca (= it. «domani è domenica») N. märe, altul (quasi) mare (= it. «domani»); märe seṛa (= it. «domani sera»).

mânecă J. o märeca; far de märeč S. o märeke Gb. [] —**manitele Gd. märeca (un bătrân) B. do märeč C. märeca L. märeca Se. märeca? N. märeke.

măr (pomul) J. stebła de mer? S. posadit-am un măr.. do męre Gb. posadit meru.. doi mer—**iabuca?

B. posadit-am un măr.. do męre Se. N. meru, doi mer.

măr (fructul) J. n mer, doi męre; grana pl'ira de męre —** gremure de hrušva (= it. «alberi di mele») S. ṭăsta măr nu-i jinke [drivu; o deblę pl'ire de męre; pojidit-am doi măr.. un măr

Gb. pojidit-am doi măr—*apr. pojidit-am do męre; altul sugg. meru —** pojidit-am iábuke Gd. măr B. pojidit-am do męre (= it. «due mele»).. un măr C. măru—** iábuka L. [] —** iábuka Se. meru pl'ir de mere, doi mer N. meru; doi mer (= it. «due peri» e anche «due pere»).

mare (adj.) J. S. Gb. Gd. B. L. Se. N. märe.

mare (subst.) J. märe (= germ. «das Meer»), pre märe Gb. märe B. pre märe C. mare L. märe Se. pre märe N. mära; pre märe.

mărită J. feṭina s-a merităt—**sau: pozaconít? [neagđ ânsurăt] S. iă s-a marităt—**sau: ŷaconít Gb. iă: marităt B. iă s-a marităt C. marităt L. iă s-a marităt (a?) —** [neagđ: ŷaconít] N. iă s-a marităt.

marmoră J. [] —** mrâmor.

marfi J. —** utorăc Se. —** utărăc.

mărunt J. [] —**mic S. [] —**dróban.

masă J. —**ăsterne miŷa; sup miŷa (= it. «sotto la tavola»).

măsură J. mesurâ (= it. «misurare lunghezza etc.» e «mirare») S. meŷure (= «misura» e anche «mira con fucile») —**ṭil'ęi, mirei (= it. «mirare») Gb. meŷura (= it. «misura» e «mira»)

B. mesurâ (= it. «misurare» e «mirare»), imper. meŷura

C. meŷura (= it. «misura» e «mira») L. meŷura (= it. «misura» e «mira»?) —** și: mere' (= it. «misura» di lunghezza)

Se. m e' s u r a (= it. «misura» e «mira») N. m e s u r â (it. «misurare») scându; m e' s u r a (=it. «mira»).

măsură J. — ** m e r a (= it. «misura» della tavola).

mațe J. m a ț e l e (=germ. «leere Gedärme») — ** b u d i l e (=germ. «eingefüllte Gedärme») S. [] — ** b u d i l e l e (= anche per la budella del vitello di latte) Gd. [] B. [] — ** o l i t e l e C. [] — ** o l i t e l e Se. [] — ** b u d i l e l e N. [] — ** b u d i l e l e [*neagă olite*].

mătură J. [] — ** m e t l a S. m e t u r e B. L. Se. N. m e t u r a.

meiu J. o [rma de mel' S. m e l' N. — * u n u l a d m i t e, alții *neagă*: m e l' — ** p r o s.

merge J. m e ț e c o l e ț — ** ș i: â m n a c o l e ț S. m e ș - a v f a r e Gb. m e g a c a; m e g a c o l o; c o t r o m e r i? Gd. j o m e h și m e g u B. v o i m e r e; c o t r o m e r i? C. i u v a m e r i? L. c o t r o m e r i? m e r i o c Se. m e - a f a r a.

mic J. m i c S. m i c, m i k e Gd. B. m i c C. m i c, o m i c a s t e L. Se. N. m i c.

mie J. [] — ** d e s e t m i l S. ț e ț e m i l' N. j e l a r g o = ț e ț e m i l' e.

miel, miea J. m l' e l u; m l' â l i ț a S. m l' e l u; m l' â l a; alt. m n e Gb. m l' e l u, u n m l' e l Gd. m l' e l u, m i e l u B. u n m i e, u n t â n â r: m n e; m l' e l u C. u n m i e, a r t i c. m l' e l u; f e m. u r a m i â, a r t i c. m i â u, p l u r. m i â l e L. m l' e l u Se. m l' e l u, m l' e l a N. m l' e l u, m l' â l i ț a.

miercuri J. [] — ** s r e d u S. — ** i e r a f o s t ș r e d u N. — ** s r e d u (= cr. «sredak»).

miere J. m l' â r e S. m n â r a — * a p r. m l' â r e — ** m e d Gb. [] — ** m e d Gd. — * b â t r â n i i: m l' â r a — ** m e d B. — * m n â r a — ** m e d u C. m l' â r e — ** c e l i ț e k e m e d u f â c u L. — ** m e d u Se. N. m l' â r e.

mierlă J. — ** c o s u S. [] — ** c o s i c u.

meiu J. a m e v o S. ț e s t a - i m e și m e v și m e v o Gb. m e v o B. m e v C. m e L. m e v o (= it. «mio») Se. m e N. m e u.

miez J. m l' e j g u = h l e b u f a r d e s c o r ț a (= sl. «sredina») S. [] — ** d i n p o d i e (= it. «mollica»), o m o l i n e ț (= it. «briciola») Gb. — ** m e c Gd. — ** m e c u (= it. «mollica») Se. m i e z u, c o p i i i: m l' e z u N. m l' e j u (= ven. «molena»).

mincină N. — ** n u f i l a ț l' i v.

minciună S. [] — ** u n l â ț (= it. «bugia»).

mintă J. [].

minte J. S. [] — ** b u r c â p.

minți S. — * s u g g. m i n ț i — ** n u l a ț i Gb. n u m i n ț i Gd. [] — ** n u l o ț i ț B. n u m i n ț i — ** u n u l m a i t â n â r: n u l â ț i C. — * a p r. m i n ț i — ** n u l â ț i L. [] — ** n u l u ț i

Se. [] — *nu mînte — **nulăži N. — *apr. nu minți, nu mînte — **nu laži și nu fi laži v.

moale J. mole ca și palenta S. Gb. Gd. B. C. mole
L. mole — **altă soră zice: mehco Se. N. mole.

moară J. mora (= «moară mare, mînată de apă»; «morișcă de cafea») — **žrn (= «moară mică de măcinat acasă») S. o morę-i mare — **žrni-smiț; o žrnovite (= it. «mola») N. mora (= it. «mulino grande») — **žrni (= it. «mulino in casa»); žrnovița.

moarte J. mörte S. morte Gb. mörta
Gd. B. morte C. L. morta Se. de morte N. morte.

mort S. mort äi; fem. morte Gb. Gd. — *apr. mort
B. cmoče-i mort Se. äi mort.

much (de topor) S. o mucl'e Gb. múcl'ele Gd. — *apr. múcl'ele B. múcl'ile C. múcl'ele — **și urecl'a: tot-ur L. — *sugg., dar aprobat cu tărie: mucl'e de secure
Se. múcl'ele de secure N. múcl'ele.

muia S. ie se va mul'ă (= cr. «on ce se moită») Gb. { mul'á?
Gd. — *adm. mul'at — **mai mușat äi: { močit, močit.
B. [].

muiere J. a lui mul'ara (= it. «moglie») — **žensca și samița (= it. «donna»), gospa (= it. «signora») S. vetițe de mul'ere; me mul'ere — **și: me ženske; o măițe (= it. «moglie») Se. țita [se zice] samo de mul'ere.

mult J. [] čeli betări zicu: mai munt — **čuda, comparativ: vișe S. [] numai la comparativ: mai mund, mai munde — **bejút țude; țude vreme; čáro bire Gb. [] — **čuda (= it. «molto»); previșe B. — **čuda ma n-áv prevéc C. — **čuda sau čáro muncát [neagá cruto]; prevéc (= it. «troppo») muncát Se. — **čuda, cruto sau čáro muncát-av; prevéc (= it. «troppo») N. — **čuda pines; batut-l-a cruto ali čáro, dorme čáro (= «ha il sonno duro?»); previșe (= it. «troppo»).

munte J. [] — **brigu (= germ. «Berg») alt. brig; codru (= germ. «Wald») S. [] — **codru (= it. «monte grande»)

Gb. — **brig, plur. brigurle sušnefske (= ital. «colline di S.»); codru (= cr. «gora»); gora Gd. — **brigu (= cr. «brig»); codru (= cr. «gora»); vrhu de gora B. [] — **codru (= it. «monte grande»); codru cu iarba, codru go, Su codru; brig (= it. «monte piccolo»); vrh (= it. «cima»); vrh de brig, de codru L. — **brig C. Se. — **codru N. [].

muri J. murit, murit-av S. Gb. Gd. B. C. L. Se. muri, murit-a N. muri, murit.

mușat (= frumos) J. mușat äinvestita S. mușat Gd. mai mușat.

muscă J. musca S. mușca; pl'ir de mușt, *alt.* musca, *plur.* must Gb. musca; prio pumăn de mușc Gd. musca pril ăi de mușc B. musca; pl'iru de mușc C. L. Se. musca N. muske.

mușcă J. muccât m-am de limba; muscât (căre, șârpe) S. muccâ (brecu) C. muccá L. N. muccâ.

mut J. []—**mutast S. []—**surdo și muto, *fem.* mutę; mútat, *alt.* mutašt, *fem.* mutašta N. []—**muto; mutast.

mutà S. []—**prebațit și canbie'it și prominíta çuartiru.

nămaie (cf. vită) S. []—**o blăge.

nap J. nâp (= it «rapa»).

naște J. []—**ie facút sau ie rodít în ánu desandeset și trei S. nascút s-a—**[neagă în acest sens facút]

B. nascut ăi de măju.

nea J. pl'ire de ne; nevu S.—*apr. ne—**áb ca și șmehu Gb. Gd. nevu B. ne; vrhu de Ucca ca-zut-a ne C. nevu L. nevu Se. ca și nevu N. de ne.

neghină S. [].

negru J. negru, *fem.* negra S. negru, *plur.* negri

Gd. negru B. negru, *plur.* negri C. N. negru.

negură J.—**măgla (= sl. «magla») S.—**măgla (=it. «nebbia») N.—**măglę.

nepot, nepoată J. []—**unúc (= germ. «Neffe», sl. «unuk»)

S.—**obnucu = fil'u de me fil'; obnukę fil'a de me fil'; me bratân, me bratâne (= it. «figlio, figlia del fratello»), me șestrić, me șestrițne (=it. «figlio, figlia della sorella»)

Gb.—**obnuc, odnuc B.—**obnuc (= cr. «ob-nuk») C. Se. N.—**obnucu.

nimic J. []—**niș S. []—**nis.

noapte J. tota nopte; do nopt S. tota nopta; do nopt

Gb. tota nopte? Gd. B. C. tota nopta L. tota nopta Se. tota nopta N. tota nopta—**[neagă bura nopte:] lahco noč.

nod J. []—**vežán (= ven. «gropo», germ. «Knoten») S. []—**vefeńu.

noi J. noi S. noi ștajen Gb. Gd. C. noi L. noi stajen Se. N. noi.

nor J. []—**óblaćele S. []—**va veri óblaçu

N. []—**oblac.

nostru J. nostru (*neutral*) S. nostru Gb. stajemo pre nostro; nostru Gd. nostro B. stajen pre

nostro C. nostru L. nostru Se. pre nostro

N. pre a nostru.

nou J. now S. nou Gb. nou; — **crpi [a staro, cose za novo B. C. L. Se. N. nou.

nouă J. Gb. B. C. Se. N. dévet.

nu = it. «no» J. nu-i; n-a fost — **ne (= it. «no») S. — **ne (= it. «no») Gb. nu štiv, nu voj L. nu va živi; jo n-oj, je v â N. — **ne (= it. «no»).

nucă N. nukę.

numai J. — **ura ānsa o coşul'e; merānca samo pemint Gd. samo uoş (= it. «solo ossa»).

† **numără** (= numi) S. [] — **imenę'i.

număr J. número ur N. lumero ur.

nume J. [is-avasa luma S. lume N. ase lume.

nuntă J. núnţile S. veşel'e de nunt — **şi: veşel'e de nsurâ Gb. [] — **pir Gd. [] — **piru B. C. núnţile L. [] — **piru Se. — *núnţile (: čeli be-tări) — **piru N. — *apr. nunt — **pir.

-oace S. oča viro, *altul* oţ viro, *altul* du oča, *altul* cl'ęme-l uoţ; ānča-i Gb. viro oč B. viro oča; ie-jo oānča C. viro oč, de oč; ānč sām L. meri oč Se. oča viro, *altul* cl'ęme-l uoča; ānča-i N. viro oč.

oaie J. o oie S. o uoie Gb. lăptele de uoia; uoie Gd. uoia B. o uoie, de uoie C. ura uoie L. o uoie; lăptele de oie Se. uoie N. uo uoie, uoile.

oală J. oia S. o uoia, *altul* uoie Gb. oia Gd. ola B. oia C. ola L. ola Se. oia N. oia.

oaste J. oste (= germ. «Krieg», sl. «vojska») S. [] — **voj-sca, *altul* vojšca; trupa de soldăt N. [] — **vojsca; trupa.

ochiu J. ocl'u S. uoclu Gb. Gd. B. ocl'u L. Se. N. uoclu.

om J. om; doj omir, čuda ómir (= germ. «viele Leute»); nu āvde če ómiri cuvintu — **şi: crstianu S. omu; doj omir; nu āvde ũe ganescu ómiri Gb. omu, doj om şi ómiri — **şi: crstianu Gd. om; doj omir B. omu — **şi: crstian, *altul* crstianu C. om; doj om ali doj ómiri L. omu de lume; doj om — **crstianu Se. om — **crstianu N. om; doj ómir — **crstianu.

opt J. opt Gb. B. — **osān C. Se. N. — **osān.

orb J. — *orb pre un ocl'u — ** (şi: čorav) S. Gb. orb Gd. orb B. orb C. orb L. orb Se. — *adm. orb — **slip (čorav) N. orb.

orz J. orz, *altul* orşu S. [] — **iečmic Gb. [] — **iečmic B. [] — **iečmic C. [] — **iečmicu Se. N. [] — **iečmic.

os J. uosele (= it. «ossa» e anche, come pare, «coste»); nu carne ni ose; čuda ose, mesāru āns ose (= it. «solo ossi») S. puţin.

cârne, samo ȳ o ŝ e (= it. «ossa»); brecu mărănke ȳ o ŝ e; nu cârne ni nu-ȳ o ŝ i; ŝlăbo cârne ma grose o ŝ e — **ŝi: co ŝ te Gd. samo ȳ o ŝ (= it. «solo ossa dâ macellaio») N. ȳ u da ȳ o ŝ e slabo cârne (= it. «molte ossa, poca carne»).

ou (oușor) J. n ȳ o ŝ ó r, plur. o ŝ o r e (= it. «uova») [*neagă ov*]

S. un o v; de o v e; un mic o v [*neagă o ŝ o r*] Gb. un ȳ o v

Gd. ou B. un ȳ o u; (*cei tineri*): ur ȳ o u (*ŝi*) un ȳ o v

C. ur o ȳ L. ȳ o v; altul mic o v Se. o ȳ [*neagă o ŝ o r*]

N. u o v (= it. «uovo»), altul mic o ȳ [*neagă o ŝ o r*].

ouă J. gal'ira av o v â t — **ŝi: av o ŝ ó r facút.

păcat J. pecăt S. pecātu — **ŝi: grihu Gb. pe-
căt Gd. pecăt B. pecăt C. pecăt L. Se.
N. pecăt.

păcurar (cf. păstor) J. pecurâr (: di pecore, buoi, capre ecc.; mangia ora in una casa ora in un' altra) — **o v č â r u (= pastore che si nutre da se) S. [] — **p a s t i r u (: păzește oile); op-
č â r u (: păzește oile), volâru (: păzește boii și vacile); altul

p a s t i r u va dură blăga căse; [*neagă: păstor*] Gb. [] —

**p a s t i r u; opč â r u B. [] — **p a s t i r u; volâru (= «vă-
car»); opč â r u; cravâru C. [] — p a s t i r u; opč â r u;

volaru; coňaru (: păzește caii și ielepe) Se. [] — **p a-
s t i r u; opč â r u N. [] — **p a s t i r u (= cr. «čóban»), op-
č â r u, cravâru.

păduche J. S. Gb. Gd. B. C. L. Se. pedúcl' u N. samo
un peducăl', art. pedúcl' u, plur. peducł' i.

păduchios J. [] — **ă r e peducł' e; cf. peducł' ár (= germ.
«Lausbub») S. [] — **s e n ț i v.

pădure S. — **n b o ŝ c a.

palmă J. p â m a de măr S. Gb. Gd. B. C. L. Se. p â m a

N. p â m e.

pământ J. bur p e m i n t; ni sub nebo ni pre p e m i n t (= germ.
«auf die Erde», it. «per terra») — **p r e p o d (= germ. «auf den

Boden», it. «sul pavimento») S. coló-ȳ bur p e m i n t; p e m i n t u

roȳ ŝ u; a cazút pre p e m i n t (= it. «per terra») — **l u s t r e ț i p o d u;

a cazút pre ž o s, pre v â l e (= it. «giù»), pre p o d (= it. «sul pavimento
di legno») B. C. pre p e m i n t L. p e m i n t u; bur p e-
m i n t Se. pre p e m i n t N. bur p e m i n t; pre p e-
m i n t.

pană J. ântru žăzete țirém p e n a (= it. «tra le dita teniamo la
penna») S. [] — **ă n s a n p e r (= it. «solo? una penna»).

până J. fečoru se scăda p â r l a â r e t r e j â n; denč(a) p â r l a â nč a
— **[*neagă: docle*] S. p â r l a p e t n a j s t â n; de coló p â r a...

(= it. «fino») Gb. p i r a (= it. «fino») Gd. p i r a B.
p i r a o č L. p â r e colé' Se. N. p i r a.

pâne J. p â r a — **ŝi: hleb (= it. «panetto») S. p â r e
altul p â r e burę Gb. p â r e Gd. B. p â r a C. p â r a,

de păre L. păre Se. păre — **hlebu (= it. «pannetto») N. pare.

pântece J. — **stúmi hu.

pânză J. pânşa S. pânza, *alții*: pânşa, pânze — **ali fațolu Gb. Gd. B. C. L. Se. pânza N. pânșe (= it. «tela»).

par J. gros pâr (= it. «palo grosso»).

pâr, pară S. — *stăble de păre (= it. «pero») — **do deble de hrúšvi (= it. «pero») N. [] — **hrúšva (= «pâr» și «pară»).

părele S. [] — **treméșu (= it. «parete»); un paréd (: per far la «nonbra»: de lemne și de fól'ele de hrăstu).

parte J. — *părte — **și: cus (= germ. «Teil»), un tál' (= germ. «ein Teil») S. n pârăt, nu tot [neagă parte] B. pârăt [neagă parte] C. pârăt Se. un pârăt [neagă parte] N. pârăt [neagă parte].

păsat J. [] — *scrob (= sl. «kaša») S. [] — **scrob Gb. B. — **scrob C. [] — **scrob Se. [] — **scrobu (= cr. «kaša») N. [] — **scrob.

paște S. paste oile L. vaca nu va păste.

Paști J. [] — **va|ăm e märe prăjnik S. — *păștile — **și: vožemu Gb. [] — **vazămu Gd. — **vazăm B. păștile — **vezămu C. — *adm. păștile — **vazămu L. — **vazămu Se. *bătrânii*: păștile — **vazămu N. păștile ai un märe blăgdan.

păstor v. păcurar.

pat J. ăn păt; așterne pătu S. lucră pătu Gb. neprave' pătu Gd. n pat B. ăn păt C. n păt L. ăn păt, pre păt Se. n păt, șterna pătu N. păt.

patru J. Gb. B. pătru C. patru L. Se. N. pătru.

păun J. [] — **pavún S. — **pavunu.

pescuì Gb. — **ribéi C. — **peškéi [negat de alții], loví ribe Se. [] — **ribé'i; loví ribe N. [] — **loví ribe.

peste S. preste žid — **și: pricu žid (= it. «oltre») Se. N. preste cur.

pește J. [] — **riba; speci ribe S. [] — **ribe Gb. Gd. — **riba B. C. Se. [] — **riba N. — **riba.

picior J. pičoru (= «gamba e piede insieme» e anche «piede solo»); âre samo bêdrile, samo pičórule n-âre S. âre samo bêdrele (= it. «gambe»), n-âre pičor (= it. «piedi»); ntru pičore; pupa de pičór (= it. «piedi») Gb. C. riba de pičór

L. cârna de pičor N. ntru pičorle, *altul* ntru pičore; pupę de pičor.

piept J. cl'eptu S. cl'eptu — **și: stúmingu de om, de blăge (= it. «petton») Gb. [] — **stúmingu (= germ.

«Brust», cr. «prsa») L. — **stú migu (= it. «petto») Se. N. cl' eptu.

piepten J. čâptiru S. țâptiru Gd. N. čâptiru.

pieptenâ N. — **čaptiru la česít.

pierde J. pl'erđút-am șoldi iigrênda; pl'erđút-am vol'a; pl'erđút pre căle S. pl'erđút (per la strada, șoldi, voglia) Gb. preiđút-am Gd. predút-am B. pl'erđút C. L. pl'erđut Se. pl'erzút-am, *altul* pl'erđuč-am (= -đut ș[i] am) flât N. pl'erșút-am (per la strada, șoldi, voglia).

piersec J. [] — **o briscva S. [] — **o briscve, briscve.

pișâ S. [] — **stupe' i, peste' i.

pișâ J. pișâ (= sl. «pišat») S. pișâ Gb. pișâ? — **pișe'i? Gd. pișâ B. pișâ C. pișâ L. pișâ Se. pișâ (= it. «pisciare») N. pișâ.

plăcê J. — **pocuse' se te pjažê' (= sl. «pokus ko te pjaži»).

plânge J. S. Gb. Gd. B. C. plânže L. plânze Se. N. plânže.

plecâ S. — **mna čâ Gb. — **mega cá Gd. — **mna ča B. C. L. — **mna čâ Se. — **mna cá N. — **mna čâ.

plin J. pl'ir, pl'ira; pl'ira lura S. un pumân pl'ir de mușt Gb. priopumân de mușc; *altul* prilo (*neutru*) Gd. prilâi de mușc B. pl'iru de mușc C. L. pl'iru Se. plir; lura pl'ira N. pl'ir, pl'irê.

ploaie J. — *fi va ploia (*spun bătrânii*) — **vire gódina (= germ. «es kommt Regen») S. o ploie — **[neagâ kișa] B. ploia C. L. Se. ploie N. ploie — **[neagâ godina].

plouă J. [] — **acmó livê', *partic.* livê' it.

poartă (v. ușă) J. [] — **ușe de basereca, de căsa, de țimer Gb. Gd. — **ușă S. [] — **o ușe B. [] — **ușă L. — **ușe N. — **ușă de baserike.

po mâne J. [] — **dupa märe, prete märe, ča âta ſi S. [] — **țâte zi.

porc, poarcă J. porcu; porca; *altul* grâs ca ši porcu S. Gb. porcu, porca Gd. porcu B. porcu, *altul* porc C. porcu L. porc Se. porcu, de porcu N. porc.

pre (cf. în) J. pre pemint [neagâ pe] — **n conoba, n pät [neagâ pre pät] S. pre tota luma (= it. «per tutto il mondo»); a cazut pre pemint (= it. «per terra») pre vâle, pre žos Gb. stajemo pre nostro B. pre frunte; pre pemint; pre vâle C. pre frunte L. zâce pre pät Se. pre N. pre pemint.

- primăvară J.** ân primăvera S. [] — **mlădo leto
N. [] — **prolic.
- prin J.** prin [id] [neagă pin] S. — *sugg. prin žid — **scrozi de žid (= it. «attraverso»).
- puiu J.** pu' u (= it. «pollastro», germ. «Vogel») Gb. Gd. B. C. L. Se. N. pu' u.
- pulpă J.** [] — **ča grosa cărne (= it. «polpaccio») S. o pupę (= it. «polpaccio»); pupa de pičor — **kičița (= ven. «pomela del pie») [neagă țepele] Gb. [] — **riba de pičor Gd. [] — **apr. riba C. [] — **riba de pičor; kičița (= ven. «pomela») L. — *pupa (= ven. «pomela») — **cărna de pičor (= «polpaccio») Se. pupa — **kičița N. pupa de pičor — **kičița (= cr. «kičica»).
- pumn J.** púmăn, artic. púmănu (= it. «pugno») — **o puńe («colpo») S. un púmăn (= it. «pugno», «colpo?») — **o puńe (it. «colpo») Gb. prio púmăn Gd. púmăn (= it. «pugno», «colpo») B. púmăn (= it. «pugno»); o púmăn (= it. «colpo») C. púmănu L. púmănu (= it. «pugno»); dăt-am púmănu — **și: dăt-am puńu Se. pumăn (= it. «pugno»); un pumăn (= it. «colpo») N. púmăn (= it. «pugno» e «colpo col pugno»).
- pune J.** pure-l ânča sus; puń (= it. «pongo») S. io puńg (= it. «pongo») B. pure sus (= ncăța-te) N. io puru [neagă pung].
- purcél J.** [] S. [] — **porcu N. [].
- purece J.** n pureč, (bătrâni:) púreče S. pureț Gb. pureč Gd. B. C. L. Se. púreču N. purec.
- purtă J.** porta brstine pre úmer S. portę (imperat.) Gb. porta (imperat.); io porta «eu port» Gd. B. porta (imperat.) C. purtá L. Se. porta (imperat.) N. portę lemne pre úmer.
- puț (cf. fântână) J.** [] — **șterna S. — **șterna; puču; vrtácu Gb. — **șterna, puču Gd. — **șterna C. — **șterna iuva se ápa calę'; puč, vrul'e.
- puță N.** puțę (= cr. «kurac»).
- puteà J.** poc, pac nú voi (= it. «posso ma non voglio»); nu pote S. poc, ma n-oj; pote (andare, parlare) Gb. io poc; pote C. io nu poc; ie nu pote Se. poc, ma n-oj; pote N. nu poc ámná.
- puți L.** pute.
- puțin J.** [] — **o mrva (de) cărne S. puțin de țeruşe [altul neagă, admițând numai comparativul] mai puțin — **zalic; slábo; compar. mai zalic Gb. mai puțin — **zalic Gd. mai puțin — **slabo B. mai puțin — **zalic, altul zalic farira C. mai puțin — **zalic muncă; compar. mai zalic Se. [neagă puțin, admițând

numai comparativul] mai puțin — **zâlic, slăbo N. [] — **zâlic.

râde J. rde se; *altul* se ärde S. Gb. Gd. B. rde
C. L. ärde Se. rde N. arde se, *altul* rde-se

râie S. [] — **de craste.

râios J. [] — **je crastav.

râmă v. vierme.

râmâneă J. râmara ânč (= it. «rimani qui»), av râmâs soldât ali [a soldâta S. râmareș (= it. «resta»); râmâș-a uțiș, râmâș-a-za soldâta [*neagă* verit-a uțiș] Gb. Gd. B. râmara
C. rêmara L. râmâs ânč Se. râmara N. râmareș (= it. «resta»); je râmâs-a učiș (*neagă*: verit-a učiș).

rânză J. — *rânja (= germ. «der Magen beim Lamm, Kalb, noch in der Zeit wo es Milch trinkt; damit macht man Käse»)

S. — *adm. rânje de porcu — **mai mund; țmâru de porcu; stúmi gu de om si de blâge Gb. Gd. B. — **čmâru L.

[] Se. rânza de porcu — **ali čmâru N. [] — **čmâru.

râpă J. rpa S. ärpe Gb. ärpa Gd. rpa B. ärpa, *altul* rpa C. răpa L. ärpa Se. rpa N. ärpe.

răspunde J. [] — **odgovori S. [] — **odgovore
Gb. — **odgovori B. Se. [] — **odgovori

N. — **odgovori.

rață, rățoiu S. rațonu (= it. «maschio dell'anitra»)

L. [*neagă* rațón] Se. răța; rațón N. rațón.

rău J. — *rău (= «diavol», *zic numai bătrânii*); *altul* rvu te vlă (= germ. «der Teufel hole dich»; sagen die Uralten) — **časta zema je tãma (= it. «cattiva»); a lui meșe tãmno (= it. «male»)

S. — *adm. sugg. rău, *altul* čeli betări jicu reș (= it. «male», *dar numai în funcțiune adverbială*) — **păreș poredneș (= it. «cattiva»); stau poredno (= it. «male»); slăbo am doček'it

Gb. — *apr. revo (= it. «male») — **poredno (= it. «male»), poredni (= it. «cattivi») Gd. — **ima poredăn očl'u

B. — *l'-e rev (= it. «male»); rev stăje — **și: poredăn (= it. «cattivo»); slăbo C. — *rev am doček'it (= cr. «slabo sam dočekal», ven. «mal je per m») — **poredăn (= it. «cattivo»), poredno; slăbo

Se. — reș (*bătrânii*) = it. «male» — **și: slăbo N. [] — **poredăn (= it. «cattivo»), poredno (= it. «male»).

rece J. răce (:apa); răce (= germ. «heute ist kalt») S. âpa răte; țremureș de răce Gb. trpe (de) răce, trémur de răce B. răce L. țremura de răce Se. răce («acqua «fa freddo»)

N. âpa răce; răce («frig»).

roade J. vâca rode (= germ. «frisst») S. vâca nu va rode — **vâca... muncă Gb. [] — **vâca nu va muncă

Gd. [] B. [] — **vâca va muncă C. [] L. [] —

- **muncă** Se. vâca rode — ****și: mărâncea** N. —
apr. rode** — *muncă.**
roată S. [] — ****o colę.**
roșu J. roișo; meru ie roișu S. — ***apr. roișu, altul**
roiș — ****crovv** Gb. roișo Gd. roișo, altul roižo
 B. senze roișu C. roișu L. roižu (= it. «rosso»)
 Se. (tinerii) roișo, (bătrânii) roižo N. roiș —
****crvâvno.**
rugă J. rōgu-te (= germ. «bitte»); rogă domnu (= germ.
 «bete») S. te rogu; rugă Gb. io ve roga Gd.
 roga B. rogu C. rog L. Se. rogu N. te rogu
 (= germ. «bitte» și «bete».)
 arom. **rup** «prăpastie» S. ăn rupe (= it. «nella fossa [per-
 pendicolare]».)
rupe J. [] — ****pribi.**
ruptură J. [] — **** (čela [id ie {rușit})** S. [].
rușine J. S. Gb. Gd. B. C. L. Se. N. rușire.
să J. se S. șe, se Gb. Gd. C. se L. se n-er
 Se. N. se.
sac J. [] — ****o brsa** S. sac (= it. «una rete di pesca») —
****brsa** (= it. «sacco») N. sâcu [a ribele lovi — **** brsa.**
salcă J. [] — ****vrba** S. [] — ****o beke** (= cr. beka
 «Salix purpurea».)
sămânță J. semința S. șemințe Gb. Gd. B. C. L.
 semința N. semințe.
sămbătă J. sâmbota S. sâmbate Gb. Gd. B. C.
 sâmbata Se. sâmbota N. sâmbate.
sân (= it. «seno») J. n sir pure; siru mușat (: solo delle
 donne) S. ăn sir (: degli uomini), siru (: delle donne) Gd.
 n sir, siru B. n sir C. n sir (= it. «in seno»), sir
 L. N. siru.
sânge J. sânze; art. sânza; sânza trle afara S. șânze,
 altul sânze Gb. sânzele Gd. senze B. sânze;
 senze C. sânzele L. sânzele Se. N. sânze.
sângeră J [] — ****sânza trle' sau vrvę' afara** S. [] —
****sânze trle'.**
sân [t] J. [] — ****sveti Antón** S. [] — ****sveti Iivan,**
 Antón, Luca N. [] — ****sveti Luca.**
sapă J. [] — ****motica** S. [] — ****sapunu [a sapă**
 Gb. — ****le sapún** B. L. — ****le sapunu.**
săpă J. — ****cope'i** S. [a sapă — ****și: zecope'i**
 Gd. sapă C. — ****zecopéi.**
șapte J. Gb. B. șapte C. șapte L. Se. N. șapte.
șapún J. [] ****șaifa** Gb. ****spelă cu șaifa** B. []
****șaifa** C. [] ****șaifa** Se. ****șaifa** (= cr. sapún, savón)
 N. [] ****șaife.**

- sără** J. sarâ; sarâta (*adjectiv* = it. «salata») — **și: posolî
S. Gb. sarâ Gd. sarâ B. se sâra (= it. «si sala»)
C. sarâ L. N. sarâ.
- sărbătoare** J. — **prâjnic N. — **păștile ai un mâre
blăgdan.
- sarcină** S. șărçira [*neagă sarçina*] Gb. sarçea — *apr.
sărçira Gd. — *apr. sârçira B. sârcira — *și:
sârçina.
- sare** J. o mrva (de) sâre S. șâre Gb. sâra Gd.
sara B. sâre C. sara L. Sc. N. sâre.
- șarpe** J. sârpe S. ur șerpu, doi negri șerp; șerpu (: «ne-
gru, cel mai lung și cel mai gros») — **cățca (= it. «biscia»; il
piú sottile); pavugu (: «alb, mai gros decât cățca») Gb. șerpu
— **cățca Gd. srp (și srpure?) B. șarpele și
șerpu; doi negri șerp și doi negri șerpél' — **cățca; pã-
vucu și pavucu (= it. «biscia bianca? molto grossa») C.
șarpele — **cățca; pãvucu L. șerpu (= it. «biscia
nera, piú grossa che il paugu») — **cățca (= it. «biscia cenerina,
piccola, corta»); paugu (= it. «biscia bianca») Se. șerpu:
maj negru — **cățca (: «bianca») žalic nepingę'ita; pãvugu:
negru, *altul* pãvugu N. șerpu.
- șase** J. șășe Gb. B. C. L. Sc. șășe N. sâse.
- sătul** J. satú (*cu u deschis*) S. șatú Gb. satú-
fem. satula Gd. B. C. satú L. satú — **și: saturât
Se. satú (*cu u deschis*) N. satú.
- sătură** S. m-am șaturât C. saturât sa L. satu-
rât Se. saturâta (= -rât sa).
- său** J. a sevo (= it. «il suo») Ș. sev, sevo, se, *altul* še
și șev — **și: lui Gb. se? B. se, sev — **și: a lui
C. sev L. sevo (= it. «suo») Se. saki se (= it.
«ad ognuno il suo») N. seu — **și: a lui.
- scăldă** J. feçoru se scâda păr-la âre trei ân, kând mâja-l făce
— **(*de la 3 ani încolo se zice*;) făce o băne ali spelâ S.
se scâdu çeli tirâri păr la petnaist ân — **bâna B.
— *apr. scadâ Gd. [] — **bâna N. mnât m-am scadâ
(și dice di giovani e vecchi) — **și băne am facútu.
- scăpă** «a o luă la fugă» J. scapât — **sau: trlit sau
fužit S. — *adm. scâpa (*imperat.*).
- scand** J. pre scând (= it. «sul tavolo»): mic, cu trei piçore — **pre
mișca (= it. «sul tavolo»): mâre S. pre șcând (= it. «tavolo
piccolo di tre piedi»), *altul* su scând Gb. scând Gd.
scand B. scându C. pre scand, su scand L.
scându (= «scanno» e anche «tavola») Se. scându N.
un scând.
- șchiop** J. șl'op S. [] — **sepast (*altul* șepašt) ali
cronpav: nu pote mna N. [] — șepast ai.

- scoarță** J. hlebu far de scorța.
- scoate** J. [] — **[vadi (u)n dinte S. N. [] — **[vadi un dinte.
- scrie** J. — **pisעי' (= it. «scrivere») Gb. B. — **pisעי
- Se. N. — **pisעי'.
- sculă** J. sculăt s-a S. șculăt Gb. Gd. B. C. sculăt L. Se. N. sculăt.
- seară, seara** (adv.) J. seșera se čira S. seșera Gb. măre seșera (= it. «domani sera»), altul sâra Gd. sara L. seșera se čira Se. seșera (= it. «di sera») se čira; sâra reșiră (= it. «stasera ceneremo»); măre seșera (= it. «domani sera») N. seșera (= it. «di sera»); măre seșere (= it. «domani sera»).
- sec** J. [] — **uscăto S. [] — **uscăt.
- secară** J. secăra (= slav. «ръ») S. secăre Gb. Gd. B. secăra C. secăra (= *vorbind italienește zice: șegala*) L. Se. secăra N. secăre (= it. *vorbind italienește zice: șegala*).
- secure** L. mucl'e de secure Se. mucl'ele de secure; stricăt-a cruto segura.
- ședeă** J. șeș S. n-am loc șa se de' — **čușne'-te (= it. «sediti») Se. șeșe (= it. «siedi, imper.)) — **și: čučne' N. — **čușne'-te (= it. «sediti»).
- semână** J. semiră S. șemiră Gb. semiră Gd. semiră B. semiră C. semiră L. Se. N. semiră.
- semn** J. sãmnu (= germ. «Zeichen») — **țrta (= germ. «Strich») S. [] — **fãte un se ne' (= it. «un segno») B. — **se-ñãlu C. [] — **señ Se. [] — ** un señãl N. [] — **señ.
- sete** J. seșe S. șeșe Gb. Gd. B. C. L. Se. N. seșe.
- seu** J. de sew S. șev, altul sev (= it. «sego») Gb. — *de sev — **sviça de loj? N. — *de seu — **uosc (= it. «ceră?»).
- și** J. S. Gb. B. L. Se. N. ši.
- simți** J. [] — **trda țirima; nıacova vol'e; ni dore ni vol'e (= it. «non sente») S. [] — **patı vol'e; patı piat'er.
- sine** Gd. cãtra sire.
- soare** J. sórele S. șore Gb. sórele Gd. sórele B. C. sore L. șorele Se. sórele N. sórele.
- șoarece** J. șóreč, art. șóreču, (*bãtrãni*:) șóreče. S. șórețu Gb. B. șóreču C. șóreču L. șóreču Se. șóreče (*plur. ?*) N. șóreču.
- soacră, socru** J. socra (= sl. «tasta»); socru (= sl. «tast») S. șocre; șocru Gb. Gd. B. socru C. L. socra; socru Se. socra (= cr. «sekru»), socru N. socre (= cr. «tasta»); socra (= cr. «tasto»).
- somn** J. somnu S. șomnu Gb. Gd. somnu B. somnu; altul grumb n somãn = grumb mis C. grumb

somnu L. somnu trd Se. somnu N. âre somnu
trd, dorme căro.

sorbî J. surbî (*despre câni*) — **şi; ločí.

spălă J. spelă: *altul* spela-ş-va obrăşu; *altul* măra aşpe-
lave' că ata S. şpelă obrazu Gb. spelá cu zaiŝa
N. spelá.

sparge J. spârže postolele, coşul'a; apa av spârt canálu
S. [*pâstrat numai în forma participială*]: postolelespârte, *altul* şparte
Gb. spartâ-ta scându — **raŝbî n glăž (= it. «rompere il
bicchiere»?) L. — **resparęi Se. — **resparę'i

N. postolelespârte-3 — **voj resparę'i (= ven. «bregár»
şi rejbí?).

spate S. crţęi pre spâte; *altul* pre şpâte purtá (= cr. «na
rame», it. «schiena superiore») — **úmeru (= cr. «rame», it. «omero»);
lopátiŝa (= cr. «lopatica», it. «spatola»); životu (= cr. «život»)

Gb. spâtele (= cr. «plece») — **lopátiŝa (= cr. «plece»)

B. spâtele (= cr. «pleca») — **lopátiŝa (= cr. «lopatica»)

C. spâtele: toŝcupa (= tot scupa) — **úmeru; lopá-
tiŝa Se. spâtele (= it. «la schiena») — **úmeru (: la parte
superiore); lopátiŝa (: la parte inferiore) N. spâta-i lo-
pátiŝa şi úmeru scupa.

spin J. spir S. şpir Gb. spir Gd. B. C. L.
spíru Se. spir N. spir = osu de ribę; spiru de ru-
bida.

spinos J. [] — **âre spire S. [] — **despire.

splínă J. şpl'ira (= «milza») S. — **sléžena.

-sprezece J. — **jedenaist S. — **petnaist ân B.
— **jedánáist Se. [jęče-ş-i-ur pote-se ŝiçe, ma nu se ŝiçe]
— **jedanáist N. diŝa (= it. «i ragazzi») ŝicu ŝęče şiu r...
ósân — **jedanáist, dvanaist.

spune J. spure S. şpure, *altul* spure (= it. «contare»)
— **ŝite (= it. «dire») Gb. spure; spuremo Gd. B.
C. L. Se. N. spure.

sta J. dim de pipa stâje sus (= germ. «steigt hinauf»); stâj;
stę S. štâu; noi ştaien ŝia; štâje (= it. «sta» *indic.*), stâu
poredno Gb. stajemo pre nostro B. stajén pre nostro;
stâi C. stajén L. noi stajén; stâje Se.
stâi.

stea J. stę S. ştauięşit-a; o šte — **[vežda Gb.
[] — **[veŝda Gd. [] — **zvezda B. — *apr. o stę-
la — **o zvezda aba C. o mica stę L. Se. o stęla
N. o muşatę stę sau stęle; o stęn frunte; stęu.

şti J. domnu ştie; núştişu S. nú-ştişu Gb. nu ştiv;
jo stiv Gd. nu ştíva B. nu ştívu, (*tinerii*) ştişu
C. nu ştiu L. stívu, *altul* domnu ştie Se. nu
ştívu N. nu ştişu.

stinge J. stinže focu — **spuhne' sviča S. stinže, *altul* štinže focu — **spusi svičá, *altul* špuší sviča
Gb. [] — **pogase'; opuhne' sviču Gd. []
— **zemuri B. stinže C. stinže — **pogasiť
L. [] — **pogasi focu; respare'i? Se. stinže —
**respare'i? N. — *adm. stinže focu — **pogasi;
spusi sviča

stoarce C. [] — **u ví.

strâmt J. — *strinta — **și: usca: se poate fițe cum se vâ
S. nu-î štrinte, ielârgę — **și: ušca Gb. strint
Gd. strintu B. strinto L. [] — **scurta (= cr.
«uska») Se. strinta N. strimtę.

stricâ J. stricât (= cuțit, lâpte); stricâta: secure — **ro-
vine'it: om S. [?] — **rovinę'it Gb. — *apr. stricât
Gd. [] — **nebroșit B. stricât — **tâmp (= cr.
«tup») C. — *adm. stricât — **rovinę'it; nu-î oștru; ze-
tenpít Se. [unul neagă, *altul*:] cuțit stricât nu va tal'â;

stricât-a cruto secura, potriba-i nebrosi vo — **rovinę'it
za vâvic.

su, sub(t) J. ni sup nebo ni pre pemint; sup mița (= it. «sotto la
tavola»); sup sie, pot siu S. su scând Gb. su scand
Gd. B. su C. su scand L. Se. N. su scând.

sufłâ J. [numai în injurătura] súfla-me ân cur — **incolo:
puhe'i S. [] — **pusi; pușe'-m n cur Gd. — **vintu
pușe'.

suge J. suže S. suže [*neagă*: suptá] Gb. suže Gd.
suže — *suptata B. suže; supt-a [*neagă* suptat-a]
C. šuže L. Se. N. suže.

sulă J. sula (= ven. «subja», it. «lesina») — **șurla (= sl.
«kanela») S. o šuleț Gb. Gd. sula B. sula —
**[*neagă*: surla] C. sula Se. sula N. o sulę
(= cr. «šilo»).

sunâ J. [] — **sviri (= it. «sonare un istromento a fiato»)
S. [] — **fvoni clópotele.

sunet J. — **fvon S. — **glâs de clópoțę, de fólele.

suptire J. [] — **droben S. ác, hârta suptire (= it.
«sottile», cr. «tanka») Gb. suptir — **tânc B. suptire
C. suptire (*femin.*) L. — *adm. suptire (= cr. «ta-
nako») — **tesna Se. N. suptire.

surd J. — *čeli betâri jiku: surd — **gluh S. surd, *altul*
surdo ši muto, *altul* o šurde ši o muteț — **și: gl'uh N. —
*surd — **și: gluh.

surpâ J. [] — **facopę'i S. [] — **facopę'i și zeco-
pę'i; pure su pemint Gb. [] — **fecopę'i Gd. [] —
**zecopę'i B. [] — **zecopę'i Se. N. [] — **zeco-
pę'i.

sus J. pure-l ăncă sus; trla ăn brig sus (= germ. «hinauf» și «oben») S. sus ăi (= it. «è su») [*neagă ăn sus*] — **mnă po
[goru] B. pure sus (= ncăța-te).

tăceă J. tăc (*imper.*) S. tăț (*imper.*) Gb. Gd. B. C. L.
Se. N. tăc (*imper.*).

tăciune J. tăcuru (= it. «tizzone») S. [] — **ogărecu
Gb. cătăru și căturiču — **ugărac Gd. cătăr
— **și: ogan... B. cătăru — **și: un ogărăt, plur.
ogarți C. [] — **ogărăcu L. [] — **ogărc
Se. — **ogărăc N. — **ogărcu.

tăiă J. tal'ă lemne, brstine; tal'ă un cus de cărne, un cus de
șpăg — **razcroi cu șcările (= it. «tagliare colle forbici»); pri-
sece' un cus de șpăg S. tal'ă: șpăg, cărne — **rascroi cu
șcările pânșă, fațolu Gb. tal'ă cărne — **și: pește' i cărne;
rescroi'e' (:colle forbici) Gd. tal'ă, tal'e, srp m-a tal'ăt —
**pește'i și șpește'i B. tal'ă — **rescroi'e' (= colle
forbici) C. tal'ă lemna; cu șcările voi tal'ă L. tal'ă
lemnele Se. lemne tal'ă; nu va tal'ă N. tal'ă cu șcările
pânșă — **și scroi cu șcările pânșă.

tănăr J. tîrer (= it. «giovane», sl. «mlad») — **žure (= germ.
«kräftig», sl. «junak») S. tîrăr (= cr. «mlad»); čeli tîrări; tîrar
(?) — **mladiču (= cr. «mladić»); iunăc Gb. tîrer — **mla-
dić (= germ. «Jüngling», cr. «mladić»); iunăcu B. tîrăr,
(*tinerii sic*): tîrer (= it. «giovane») — **mladiču (= germ.
«Jüngling») C. tîrara L. tîrar — **mladiču (= germ.
«Jüngling»); iunăcu Se. tîrar N. česta mladić ăi tîrăr.

tară J. [] — **pemînt.

tare (adverb) J. [] — **iăco bire (= germ. «sehr gut»)
S. — **ăro bire [*neagă: crutó*].

tată J. [] — **căie S. [] — **tățe, altul căce, altul căce
Gb. — **căce B. C. — **căce L. — **cu căce
hrvački Se. — **căce N. [] — **căce.

tăță J. țîța S. țîțe Gb. B. C. L. Se. țîța N.
țîțe — **úžeru: samo de blăge.

tău L. tevo.

teme J. io me temu de morte S. [] — **am frike; ca-
tăt-am frike Gb. [] — **nu se boi i, n-are frica

Gd. — **nu se boi i, n-are frica B. [] — **n-are frica

C. [] — **n-ari frica Se. [] — *altul adm. nu te tem e'
— **nu se boi e', altul n-ari frike N. [] — **n-ari
frike.

țesător J. — **călețu S. — **călațu N. — **colățu.

țese J. țese, țesút S. — *apr. țese N. [] — **co-
lățu cal e'.

țineă J. țire; ăntru zăzete țirém pēna (= it. «tra le dita te-
niamo la penna») S. Gb. Gd. B. C. L. Se. N. țire.

tineret J.]] — **mlădosta din séliște S. [] — **toț mladići.

toamnă J. ăn tomna S. [] — **pojîmac, altul poži-mac N. [] — **pojîmacu.

torce J. torče cu fusu — ** (vărti svărdelu) S. torče samo cu furca — ** (vrti = cr. «vrtit»; neagă în vârti)

B. C. torče cu fusu, cu furca Se. torče samo cu furca și fusu N. [unul neagă, altul dă] torče cu furca și fusu — **|e-vít-am.

toartă S. — *sugg. tórtele de cadere — **cadínele de cadere Gb. Gd. — **cračunu B. tórtele (= it. «il manico della caldaia») — ** (cadínele) C. tórtele (= cr. «kratsun») — **procrovu L. [] — ** (cadină de cadere, de lavéc) Se. — *tortele — **cadínele ver-de (= it. «sopra») foc N. tortele de cadere (it. «il manico») — **cadínele (= it. de catene), cr. «veruge»).

tot J. tot a luma; tot-úr (= germ. «gleich»); totile svitu (= it. «tutto il mondo») S. tota nopta; am mnât pre tota luma

Gb. tota luma; tota nopte Gd. tota luma B. tota nopta; tota luma C. tota măra; tota nopta; tota luma

L. tota nopta; tota lume Se. tota nopta; tota luma

N. totę luma.

trage J. trăze un voĭ — **nētezē' de căsta (= it. «tira da questa parte») S. — adm. trăze — **potezē', Gd. —

*apr. trăze — **netezē' cătra sire N. trăze; trăze-l n școlę (= cr. «pel'áj go») — **și: nete|e'.

tramă S. [].

trece J. trecút printre besérecă (= germ. «vorbeigegangen»)

S. treče printru baserikeę (= it. «passare davanti alla chiesa»)

Gb. trecúta Gd. — *apr. a trecút B. C. trecút

L. trecúta Se. treč N. treče.

trei J. Gb. B. C. L. Se. N. trei.

tremură J. tremură de febra, de răce S. trémureę de febrę, de răce Gb. — apr. tremur de răce; trēmura —

**și: trpē' de răce Gd. ĩo tremur, ĩe trēmura B. trémuru, ĩe trēmura — **și: ĩe trpę C. trémuru, ĩe trēmura

L. trēmura de răce Se. trēmura N. — *trēmuru ke mi e răce — **trpí ca și verga.

trimete N. tremęte.

tu J. ĩo á tu nu C. mi s-a misát de tire L. mi s-a misát de tire.

turnă J. nu mi-a náșat turnát — **sau: dát S. turnă (= it. «restituire») Gb. turnă Gd. turná B. tor-

na-l' C. turná (cu u scurt) L. Se. N. turnă.

turtă S. [] — **torta.

turturcă J. S. [].

ucide (cf. în necă) **J.** u č i d e (*și cu sensul* «în necă»), ie a fost u č i s (= cr. «on je biv ubijen») **S.** u ț i d e, fost-a u č i s — **o t o p i (= «în necă») **N.** ie ramas-a u č i s.

ud J. u d o; om u d; časta ie u d — **ș i: u d â t (= germ. «ganz nass») sau ș m o č i t **S.** io sãm tot u d, ie-ı u d (= cr. «on je mokar») — **[neagã în acest sens: u d â t] **Gb.** u d — **[neagã: u d â t]

Gb. u d u **B.** u d — **[neagã: u d â t și mul' â t] **C.** u d o — **ș i: u d â t **L.** u d o **Se.** u d — **ș i: u d â t **N.** io am fost tot u d (= it. «tutto bagnato»); conoba ie u d e (= it. «umida») — ** [neagã: u d â t].

udã J. [neagã verbul u d â, dar are partic.-adj.] u d â t (= «ud») **S.** [] — **io m-oı [m o č i **C.** u d â t (= «ud»)

Se. u d â t (= «ud»).

uger N. ú ž e r u: samo de blãge — **ț i ț e: samo de mul' e ř e.

uitã J. u t â t **S.** u t â t - a m **Gb.** v u t â t **Gd.** v u t â t

B. io- m v u t â t **C.** u t â t **L.** u t â t **Se.** u t â t - a m

N. u t â t.

umãr (cf. spate) **J.** p r e u m e r **S.** ú m e r u; ncarcã p r e ú m e r **Gb.** ú m e r u (= cr. «rame») **B.** ú m e r u **C.** p u r t â p r e u m e r **Se.** ú m e r u (= it. «da parte superiore delle spalle»).

umblã J. ä m n a c o l e' [neagã: i m b l a] **S.** ä m n a c o l ó; d r i t o m n â; a m m n â t p r e t o t a l u m a **Gb.** m n â **Gd.** m n a č a

B. m n a č a; **altul** m n â [neagã: u m b l a] **C.** m n a

L. m n a, **altul** m n â; ä m n a b o j d a p â [neagã ä m b l a] **Se.** c o l e' m n e; **altul** m n a č â **N.** n u p o t e r a m n o m n â [neagã: u m b l â].

umbrã S. [] — **h l a d, h l â d.

umed J. ú m i d ä n — **ș i: f a i t n o (= germ. «feucht») **S.** c o n o b a - i u m i d n e **N.** — **c o n o b a - i u d e (= it. «umida»); u m i d e' i t.

umflã J. ä n f l â t: f o l e **Gb.** [] — **o t e č i **Gd.** []

B. [] **C.** — **n f l â t — **ș i: n e t e č i **L.** — **ä n f l â — **n e t e č i **Se.** n f l â t **N.** n f l â t — **l' - a n e t e č i t.

un J. l e g â n b o; n d i n t (= it. «un dente»); p r e u n o c l' u; u n t â l'; n u m e r o u r; u r, d o i... **S.** u r e ș t e; n p â r â t; o u o j e **Gb.** u n

b o ș i u r b o v u; u r a u r e c l' a ș i o m â r e u r e c l' a **Gd.** o u r e c l' a

B. o u r e c l' e; u n u o u (t i n e r i i:) u r u o u; u r a u n g l' e; u r, d o j... **C.** u r o u; u r a b a ș e r i c a; u r a u r e c l' a; u r a u o j e; u r, d o j... **L.**

u n b o; u r, d o j...; o u o j e **Se.** u n p â r â t; u r, d o i...; u o u o j e

N. u r.

unchiu J. — **ú j ä t (= sl. «ujec»).

unghe J. u n g l' e **S.** o u n g l' e **Gb.** **Gd.** o u n g l' a

B. u r a u n g l' e **C.** o u n g l' a **L.** u n g l' e **Se.** o u n g l' e

N. o u n g l' e.

unsprezece J. — **i e d e n ä i s t **B.** — **i e d e n ä i s t

C. **Se.** **N.** — **i e d a n ä i s t.

unt J. unt S. [] — **mâștu (= it. «grasso») N. [] — **mast.

ureche J. urecl'e; *altul* urecl'e S. o urecl'e Gb. ura urecl'a, o mâre urecl'a Gd. o urecl'a B. o urecl'e C. ura urecl'a L. urecl'e Se. urecl'e N. urecl'e.

urît J. — **grumb vis S. — **un grumb șân Gb. — **grumbo mi-sa-nmisat B. — **grumb n somân, grumb mis C. — **grumb somnu L. — **o grumb sâñ Se. — **facut-a grumbo somnu; grumbo s-a misât.

urlà J. [] — **(*bov*) rukë' S. [] — **(*bov*) rukë'.

urs, ursoaică J. urs, ursița S. [] — **medvidu, medvidițe Gb. — **medvidu B. C. Se. [] — **medvidu.

urzi J. S. []

urzică J. urșica.

ușă (cf. poartă) J. ușe de besereca, de căsa, de țimer S. o ușe de beserike, de căsa, de cămarę Gb. Gd. B. ușe C. o ușe L. ușe Se. ușa N. ușa de baserike.

uscă J. pure uscă fațolu afăra; uscăto (= «sec») — **jo me voi osuși S. uscăt, *altul* ușcâ Gb. — *apr. uscă — **osuși Gd. usca B. uscă — **(*copiii*) ususi C. uscă L. uscă Se. uscă — **otarë' (= it. «asciugare»)

N. uscă.

vacă J. vâca S. vâke Gb. Gd. B. vâca C. vaca munca L. Se. vâca N. o vâke.

văcar J. [] — **cravâr S. — **volăru B. [] — **volăru N. [] — **cravăru.

vale J. vâle — **ali žlib S. vâlë; *altul* ân vâlë; *altul* nu-î ân țer ni nu-î ân pre vâlë Gb. — *apr. vâlë — **lug

Gd. — *adm. vâla — **lugu B. [*neagă*: vâlë] — *apr. pre vâlë — **lugu C. — **lugu L. vâla, *altul* npre vâlë Se. vâla N. o vâlë, *altul* pre vâlë n cămarę.

vână J. [] — **žila S. Gb. B. C. — **žilele N. [] — **o žile, *altul* žilițe.

vânăț J. čeru je viret (= it. «celestino») — **și: plavast S. [] — **blâw N. [] — **blau (= it. «celestino»).

vânt J. vint, vintu S. vint; neca vire runtru vintu — **bora Gd. vintu (*traduce* cr. «vetar») pușe' N. [] — **o mâre bore.

vântos J. — **un craj vintl'iv; o costa vintl'iva S. [] — **[*neagă* vintl'iv].

vară J. ân vëra S. vëre Gb. Gd. B. C. L. vëra Se. n vëra N. vëre.

vargă J. vërga (= germ. «Rute») S. vërga Gb. Gd. [] — **șiba B. C. L. Se. vërga N. o vëre.

- varză J.** vərʃa (=sl. «kapúš») — **broskvi (=sl. «broskve»)
S. vəržę Gb. vərzele Gd. B. vərza C. vər-
zele L. vərze Se. vərza N. vərze (=cr. «broskve»).
- vas J.** [] — **sud ali čebăr (=sl. «čabăr») S. — **vāžu
de rož (=it. «vaso di fiori») N. [] — **ola.
- vechiu J.** S. [] **betăr Gb. — **crpi ʃa staro
cose ʃa novo L. betăr, apr. ʃi stărațu Se. [].
- vedea J.** se te vrur vęde... Gd. vezút-a; ʃo vedu — *adm.
ʃi: ʃo veda.
- veghià J.** vegl'â (=germ. «wachen») S. [] — **nu durmi.
- veni J.** ʃe vire učis (=sl. «on pride ubijen») S. oț viro;
cume, veriț oț; neca vire; vingu [neagă: verit-a utis]
Gb. viro oț; ʃo viňa B. C. viro; verit-a L. verit-a
Se. viro; viru; verit-a.
- venin J.** S. [] — **ótrov.
- verde J.** — *adm. vęde — **jelén: iărba ʃe ʃelena S.
— *apr. vęde — **želéno Gb. Gd. B. vęde L.
**zeleno Se. N. vęde.
- veșmânt J.** [] — **mușata roba S. [].
- vie J.** [] — **vrt de vir S. [] — **un sád.
- vie (=trâi) J.** S. — **živí [neagă: viví] Gb. Gd. B. C.
L. Se. N. — **živí.
- vierme J.** un gl'erm, (bătrâni): gl'ârme; gl'ermi marencu
cumpír — **glistina merânca samo pemínt S. l'ermu
(: «piccolo, nel formentón») — **gl'ista (:sotto la terra) Gb.
l'ermu Gd. iermu B. l'ermu — **glista C.
l'ermu L. iermu — **gl'ista Se. l'ermu N.
l'ermu (:grande) — **glista (:piccolo).
- vin J.** S. vir Gb. Gd. viru B. C. L. Se. N. vir.
- vinde J.** S. Gb. vindút-am B. vindut-a C. vin-
dút L. Se. vindúta N. vindut.
- vineri J.** vírer S. [] — **petác C. — **petác
Se. **jer a fost petác N. [] — **petác (=cr.
«pétak»).
- vioară J.** [] — **o crižul'e, plur. crižul' S. [] —
**o violițę.
- vipt J.** vipt (=it. «grano in genere», sl. «žito») = **tecu
(=it. «vitto») S. viptu Gb. — *sugg. vipt — **intrâda
Gd. B. viptu C. vipt L. viptu Se. N.
vipt.
- vis J.** grumb vis S. — *sugg. miș — **a făcut un grumb
șán Gb. [] B. grumb miș — **ʃi: grumb n sómân
C. [] — **grumb somnu L. [] — **o grumb sán
Se. [] — **facut-a grumbo somnu N. miș.
- visă J.** visăt mi s-ęv S. mi șa mișăt de tire Gb.
grumbo mi s-a n misat B. mie s-a mișăt de tire C.

- mi s-a misat de tire L. mi s-a misât de tire Sc. grumbo
s-a misât N. mi s-a misât cu tire.
- vită J.** []—**o blăga S. []—**blaga; *altul* pašturu
va dură blăga căşe N. —**užeru de blăge.
- vițel J.** vițé S. vițé, *art.* vițelu, *plur.* vițel' Gb.
ur vițé, vițelu B. un vițé, vițelu C. vițelu
L. un vițé, vițelu, doi vițeli N. vițel.
- viu J.** viiu. Gb. viú N. vii.
- voi J.** voi. C. Se. N. voi.
- vostru C.** vostro L. vostru Sc. vostro.
- vrea J.** poc, pac nú-voi (= it. «posso, ma non voglio»); *io voi* [*neagă*:
vol' u, vreu] S. voi; n-o i, nú-voi [*neagă*: vreu] Gb.
nú-voi; *če ver, căre ver* [*neagă*: vreu] Gd. nú-voi
B. *če re i, nu-voi* C. n-o i L. *io n-o i; če ver; ie v á*
[*neagă*: vreu] Se. poc, ma n-o i; nú-voi; nu vresu [*neagă*:
vreu] N. nú-voi [*neagă*; vreu].
- vreun J.** se te vrur vede... S. Gb. B. C. vrur L.
se- i vrur... N. vrur.
- vulpe, vulpoi J.** []—**lišița S. []—**lišița je
ženska, liš năcu je muški Gb. B. C. []—**lišița
Se. []—**lišița N. —**leșița, *altul* lișițe.
- vultur J.** []—*** pil' u žena S. []—**cragul' u.
- zăcă J.** zăče ân păt (= germ. «liegt auf dem Bett») S.
jățe pre păt B. zăče C. zăče L. zăče Se. N.
zăče.
- zadă J.** j e d a (= germ. «Licht, Lampe») dimeț'.
- zbură J.** []—**fletit S. []—**fletit-a.
- zământ J.** časta žema je tămna.
- zece J.**—**deseț ur ši d v a i s e t sau d v a i s e č u r S.
ječe mil'; *altul* ž e č e mil' Gb. B. zeče L. jăče
Se. ječe N. ječe—**d v a i s e t.
- zi J.** tota șia; četrnăist file S. tota șia—**petnăist
dăn.
- zice J.** av șis S. fițe (= it. «dire») —**s pure (= it.
«contare») Gb. Gd. ziče C. zi (= it. «di») L. ziče
Se. ziče, *altul* jiče-se N. jiče.

1903 — 1914

Popovici

IOSIF POPOVICI a întreprins, în 1899 și în 1905, două călătorii de studii în Istria și a scris o serie de articole în periodice românești și streine: un articol despre numărul Românilor din Istria în «Tribuna» No. 161 din anul 1900; *Les noms des Roumains d'Istrie* în «Romania» XXXII (1903), 123—124 și în același an și aceeași revistă, pp.

325—332 o recenzie la *Glosarul* lui Byhan; apoi *Nuove postille al Dizionario delle colonie rumene d'Istria* în «Studj di filologia romanza» IX, 714—719; diferite articole informative apar în «Transilvania» XXXV (1904) 161—177 (*Dialectele române*) și în «Lucefărul» VI (1906), 143—149 (*Românii din Istria*).

Din unele din aceste articole am putut utiliză în vol. II câteva date. Despre articolul din «Studj di filologia» și despre recenzia la *Glosarul* lui Byhan, Bartoli Kr. se exprimă astfel: «Postillele au meritul de a fi fost culese în mare parte din dialectul puțin cunoscut din Jeiani. E important se să știe că ele se întâlnesc aproape exclusiv în graiul din acel sat. Ion Jurman, din Villanova, de 44 de ani, chestionat de mine în 1904, cunoaște dintre aceste cuvinte numai pe cele importante (latine) mucl'a, tortele și pe cele de origine străină frâier (germ.), frminânt (ital.), livé și oștra (serbo-cr.). Dimpotrivă, române, suflă, pe care Popovici le dă din Val d'Arsa, mi-au fost negate de Jurman. Tot astfel panža «ragno», care trebuie să fie o greșală; probabil că Popovici voia să scrie până șa «tela». — Cu privire la transcrierea fonetică e de observat că Popovici scrie *ă* (= *a* accentuat), preferabil, din punct de vedere fonetic și istoric, lui *o*. E o scăpare din vedere scrierea *a* în loc de *ă* în cuvintele bălega, harambășa, crnăt, lăcom, pol'ăna, șprăt și — înainte de *i* — în frâier (cf. râi). Dimpotrivă trebuie *o* (în loc de *ă* ca la Popovici) în bora, incóč și sora. Tot astfel *a* în loc de *ș* (pe care Popovici îl auzeă influențat de rostirea sa bănățeană) în ănfășă, cadere, pariču (cf. și păstoru în articolul din «Romania»). — Nu am întâlnit iepița, ci proparoxitonul iăpița. Și bălega și pricólița sânt, cel puțin pentru mine, proparoxitone; paroxiton e góbast și scútec («Romania» XXXII 330 și 332), iar oxiton potóp și bineînțeleș, zepuși. Afurisitele de accente! Dacă nu se pot imprimă de asupra lui *ă*, treacă-meargă; dar de ce atâta zgârcenie când nu costă nimic? Iar Popovici e, în privința aceasta, prea de tot parcimonios. În britva și stăcní eu aud *v* și *c*, iar nu *f* și *g* ca Popovici. Cu privire la *s*, impresia mea coincide cu cea avută de Popovici, deși eu am auzit ștrigon și școf și, pe de altă parte, trș. În sfârșit pric, nu pricu, și caste, în loc de caste, care e o greșală de tipar.

«Mai lung e articolul critic despre Dicționarul lui Byhan... Popovici distinge diferite feluri de *e* și de *s*. În *ăs* și *ăsă* el întrebuițează semnul *š* pentru un sunet nou, neobservat de alții, pe care ar fi trebuit să ni-l descrie. Presupun că e vorba de un sunet analog cu *c* în *dice* al Toscanilor. În sfârșit se pare că Popovici aude două vocale «nedistincte», *ș* și *ŋ*, pe când până acuma la Românii din Istria fusese observat numai *ă*. Cu privire la «postillele» ce urmează în ordine alfabetică observ: *așera* — de care s'a ocupat și J. U. Járník în «Zeitschrift f. rom. Philol.» XXVII, 409 — e o formă pe care Jurman n'o admite cu nici un sens; pentru el *șera* însemnează «ieri sera»; «questa

sera» se zice *âsera* (cu *â* accentuat), iar «domani sera» e redat prin *mărc sēra*.—băieru de furcă ilemendez în căjeru de f. Cu privire la *basērica* (cu *ē*) Popovici susține că a aflat «une foules des formes» și ne dă numai două: *besērica* și *besēreca*, născute prin asimilare, probabil individuală, izolată. În tot cazul îndreptarea pe care Popovici mi-o atribuie mie, e a lui Marotti.—Cele două articole *bec* și *bic* trebuie rezumate astfel: nu există nici una din aceste două forme (necunoscute lui Jurman), ci numai *băc* «taur». Cel mult se poate adăoga *beco* «marito cornuto».—*cl' ūn* nu e «inconnu de M. Byhan», care-l înregistrează s. v.—*mârkesē*, «coitus extra-naturel(?) des moutons». Eu am notat înțelesul propriu natural: *aretu oīle m(e)rkē*.—Și eu am auzit *pastiru* și nu *paștiru*, cu atât mai puțin *păstoru*, care în nici un caz nu are *ă*.—*scof* «demnitar eclesiastic» e o greșală a lui Maiorescu și nu o «faute de M. Byhan»; eu am notat *școf* (mitria).

Popovici I — II

Lucrarea principală a lui I. POPOVICI a apărut la Halle în două volume și se numește *Dialectele române (Rumänische Dialecte)* IX, *Dialectele române din Istria*. Partea I, apărută în 1914, are subtitlul «Referințele sociale și Gramatica», iar partea II, apărută în 1909, are subtitlul «Texte și Glosar».

Scrierea această — însoțită de ilustrații frumoase — poate fi utilizată cu folos pentru materialul bogat folcloric, onomastic și toponomastic și pentru datele etnografice strânse la fața locului. În ceea ce privește încă partea lingvistică, cele două volume trebuie întrebuintate cu multă rezervă. O spunem din capul locului, fiindcă autorul lor trece în deoște ca singurul specialist în fonetică între filologii români și, din cauza aprecierilor mai mult decât favorabile ce i s'au făcut din partea unor critici complezenți, cei ce consultă lucrarea aceasta sânt ademeniți să ia drept sigure datele lui Popovici și când ele se deosebesc de ale înaintașilor săi.

Popovici pune prețul cel mai mare pe o transcriere «exactă», cu redarea tuturor nuanțelor pe care o ureche bine educată fonetică le poate distinge. Din punct de vedere teoretic, principiul transcrierii fonetice cât mai exacte e de sigur cel mai îndreptățit. În practică însă, el nu e posibil decât în cazul când ai la dispoziție aparate mecanice (gramofoane, fonografe, etc.), care să fixeze vorba rostită pe placă. După placă, acasă, în liniște și odihnă, având posibilitatea să repeți de nenumărate ori cuvintele pe care urechea nu le poate prinde dintr'odată în mod clar, se face apoi transcrierea cu un sistem de litere și semne care se poată redă și cele mai subtile nuanțe de sunete. Dacă totuși ai greșit, auzind sau transcriind rău, placa se păstrează și ai posibilitatea controlului. Când însă aparatele îți lipsesc și textul pe care-l culegi îl

auzi povestit prea repede ca urechea să prindă exact toate nuanțele de sunete și mâna să însemneze toate semnele diacritice ale transcrierii fonetice, când acest text îl copiezi pentru tipar abia după câțeva vreme, de obicei departe de cel ce ți l-a povestit, atunci orice tendință de a fi exact până în cele mai mici amănunte devine iluzorie. De aceea e bine să renunți dela început a fi prea minuțios, să te restrângi la redarea exactă a sunetelor celor mai caracteristice; neglijând subtilitățile, îți vei putea încorda atenția cu atât mai mult asupra sunetelor pe care le-ai recunoscut ca fiind particulare dialectului studiat și le vei putea redă în mod neîndoios.

P., deși a lucrat fără aparate mecanice, întrebunțează, în alfabetul său fonetic foarte multe semne, menite să fixeze cele mai fine nuanțe de sunete; în corpul lucrării găsim chiar semne ca *g* cu semnul scurtimei de asupra (¹²/₁₀, ³³/₂₁), *ș'* (¹/₇), *j* cu un circumflex (¹⁵/₂₄, ¹⁸/₃), pe care nu le explică în «Introducere». Când cetim însă textele, vedem că în tendința sa de a face distincții prea fine, el n'a notat sunetele cele mai caracteristice istroromâne, că din cauza prea multelor semne diacritice cu care și-a îngreuiat alfabetul fonetic, s'au strecurat o mulțime de greșeli de scris și erori de tipar.

Spre a ne convinge de acest lucru fiecare pagină din cartea lui P. ne oferă zeci de exemple. Vom scoate la acest loc de pe cele dintâi trei pagini (din două texte comunicate amândouă de Mateiu Glavina din Susnievița) numai acele cuvinte care se repetă de două sau de mai multe ori sub forme diferite, asemănându-le une ori și cu forma dată în glosar. (Numărătorul fracțiunii indică pagina, numitorul arată rândul; când nu se da și cifra romană, se înțelege volumul II, cu textele și glosarul)

- s-ș-ș-ș: hrașt ¹/₁₁ — hrast ¹/₁₃ — hrâștu ¹/₂₃
 misliț ²/₉ — mișli ²/₂₃
 șmocvă ²/₁₀ ²/₁₁ — smocvele ²/₁₀
 goșpodin ²/₃₄ — gospodinu ³/₂
 stuț ¹/₃ — ștut ²/₁₆
 și ³/₄ etc. — și ³/₂₃
 pukse ²/₂₈ — pucșe (glos.)
 prestreșit ²/₁₃ — pristrași (glos.)
- ć-č-c(e), c(i)-ț: ucis ²/₈ — ucis ²/₇ ²/₂₃
 ćela ³/₂₈ — țela ³/₁₀
 potucita ³/₇ — potucit-a ³/₉ — tocit ³/₂₂
 băcfă ³/₂₁ — băčvile ³/₁₇
- i-î-î: petnaist ¹/₁₆ — petnaist ¹/₁₆
 fjin (glos.) — fiurin ¹/₁₅
- u-ū-[și w]-v-f: preftu ²/₃ — prețtu ²/₆ — prevt (glos.)
 lovți ²/₂₆ — louți ²/₂₇
 băčvile ³/₁₇ — băcfă ³/₂₁ — băčfvă ³/₂₂
- a-ă: ganěj ¹/₁₅ — gănėj-a ¹/₁₄
 părtescu ¹/₅ — partf (glos.)

	neșăvit-a $\frac{2}{11}$ — neșăvit-a $\frac{2}{20}$
	batut $\frac{3}{15}$ — bătut $\frac{3}{34}$
	zărșteit-a $\frac{1}{4}$ — zărșteit-a $\frac{1}{13}$
a-ă-ă-ø:	daie $\frac{1}{15}$ — daie $\frac{3}{17}$
	zărșetu $\frac{1}{22}$ — zărșetu $\frac{2}{34}$
	ontrăt $\frac{2}{28}$ — ontrat $\frac{1}{19}$
	respărți $\frac{1}{5}$ — resparti $\frac{2}{1}$ (respărți glos.)
	mai $\frac{3}{18}$ — măi $\frac{3}{19}$
	lăt (glos.) — löt $\frac{2}{29}$
ă-ę-ę-e:	văcă $\frac{1}{4}$ — vâķe $\frac{1}{20}$
	ăntrebă $\frac{1}{18}$ — ăntrebe $\frac{1}{12}$
	pliră $\frac{1}{8}$ — pl'irę (glos.)
	pukse $\frac{2}{28}$ — pucșę (glos.)
	čerbiće $\frac{3}{27}$ — čerbiće (glos.)
	juve $\frac{2}{10}$ — juve $\frac{2}{25}$
	ganëi $\frac{1}{5}$ — gănëit-a $\frac{1}{14}$
	hărșteit-a $\frac{1}{13}$ — zărșteit-a $\frac{1}{14}$
	daie $\frac{1}{15}$ — daie $\frac{1}{20}$
	ie $\frac{2}{4}$ — ie $\frac{1}{10}$
	smocvele $\frac{2}{10}$ — smocvele $\frac{2}{10}$
	mers-au $\frac{1}{17}$ — męrs-a $\frac{3}{33}$
	mărănķe $\frac{2}{20}$ — mărănķe $\frac{2}{21}$, etc.

În limba vorbită întâlnim une-ori variante de rostire. Neconsecvențe în redarea lui «s și ț venet» e un fapt adesea remarcat (cf. vol. II § 81); tot astfel găsim une-ori șovăiri între *i* și *î* sau între *a* și *ă*. Și în textele publicate de mine se găsesc «inconsecvențe»; mai ales observăm o oscilare între *r*, *n* silabic și *ân-*, *ăr-* sau între *a* și *ă* în cuvinte neaccentuate în frază. Mai ales lipsa de accent, dar și împrejurimea, apoi emfaza, mișcarea mai repede sau mai trăgănată, precum și alți factori, pe care nu-i cunoaștem totdeauna, fac ca același cuvânt să fie pronunțat, uneori de același individ, în diferite feluri. Dar cazurile acestea sânt totuși mai rare și de obicei nu surprinde regularitatea aproape uimitoare cu care se rostesc neschimbate mai ales vocalele sub accent. Când culegătorul de texte de repetite ori a dat dovadă de conștientozitate și exactitate, inconsecvențe de felul celor citate le vom considera ca fapte linguistice cu care trebuie să contăm; când însă avem în fața noastră o scriere care cuprinde și în alte privințe inexactități, atunci aceste inconsecvențe le vom pune mai de grabă în socoteala autorului decât a graiului studiat.

Popovici distinge nu numai un *i* și *u* (*î*, *u*), ci și un *e* și *o* consonantic (*ę*, *ø*). Adevărat că în texte pe aceste două din urmă nu le-am remarcat niciodată — decât doar în cazuri de greșeli evidente, ca în *fărę* $\frac{12}{7}$ —, dar și pe *î*, *u* el le transcrie aproape consecvent cu *i*, *u*; tot *î* scrie în loc de *î* (*î* șoptit), la sfârșitul cuvintelor, după consonante, ca bunăoară în *fiurini* $\frac{32}{2}$. Mă îndoiesc că pluralul nearticulat al lui *fiurin*

se deosebește de singularul nearticulat; P. are totuși, pe lângă forma citată, și: *fiurini*^{30/20}, *fiuriń*^{1/15}, *fiurini*^{1/24}. Mai supărător este că pe *i* îl redă și pe prin *j* (de ex. la je vol. I p. 148), deși în vol. II p. XVI ne spune că această literă trebuie cetită ca franc. *j* (= *ž*). În urma acestei întrebunțări echivoce nu mai știm dacă o formă ca *fuj*^{78/30} trebuie cetită *fuz* (corespunzând lui «fugi» dacoromân) sau *fui* (cf. II § 155).

Gartner, Weigand, Nanu și Glavina sânt de acord în afirmarea că lui -ă (*ă* final) dacoromân îi corespunde un *ę* (*e* deschis), care după Weigand are chiar natură de diftong. Popovici e de părere că vocala aceasta nu e *ę* ci *ę* (vol. I, p. 57), care «se amestecă (= confundă) cu *ă*» (ibid). Să ne fie permis a bănui că și afirmarea aceasta izvorăște dintr'un fel de autosugestiune pricinuită de deprinderea de a roști în dialectul său bănătean sunetul *ę*. Uneori aflăm și la Popovici *ę*, d. ex. *ănjurbe*^{77/17}, *gńile* p. 112, dar dovada indirectă ne-o dă cuvântul *iuve*^{2/10}. Popovici nu-i cunoaște etimologia (căci dacă i-ar cunoaște-o, ar da-o în Glosar), iar Byhan, după care se orientează în privința etimologiilor, îl derivă din *UBI* + *VELIT* (p. 235). Popovici a putut deci crede că -*ę* din acest cuvânt corespunde unui *e* latin; în tot cazul n'a știut că el corespunde unui -ă dacoromân și că *iuve* e egal cu *iuă* vechiu-românesc. În toate celelalte cazuri — verbe sau substantive și adjective feminine — Popovici are forma paralelă dacoromână cu -ă și printr'o apropiere involuntară de aceasta i s'a părut că aude și la Istroromâni un fel de *ă* (*ę*); îndată ce cunoștințele etimologice îl părăsesc, aude și el, ca alții, -*ę*.

Adevărat că forma mai obișnuită la Popovici e *iuve* (cf. *iuva*^{70/23}). Dar aceasta nu vrea să zică mult, căci forme ca *berę*^{2/14}, *sę* *dvor*^{1/6}, *ăntrebăt*^{3/30}, și alte nenumărate, dovedesc că P. nu dinstinge totdeauna pe *ę* de *e*.

Un cuvânt despre accent. Cred că nu trebuie să motivez pentru ce în transcrierea fonetică a unui text modern accentuarea e necesară. Lipsa accentului e o scădere, care poate îngreui înțelegerea textelor, mai ales în cazuri ca *misle*^{1/10}, care poate însemnă «gând» sau «gân-dește», după cum e accentuat *misleș* sau *misle*. Dar P. îl însemnează uneori, «numai în cazuri de lipsă», precum ne spune (vol. II, p. XVI), fără să știm de ce odată scrie *simăń*^{2/23} și altă dată *simăń*^{2/35}, etc., de ce uneori accentul e acut și alteori grav. Nu înțelegem de asemenea de ce Popovici, care-i așa de economicos cu accentele, ține să accentueze tocmai cuvintele monosilabe (de ex. *sę*^{36/10} *51/13*, *tę*^{41/3} *70/14*, *mę*^{50/11}, *bę*^{51/23} *51/24*, *ię*^{22/44} — am așteptă: *ię* — *úl'* p. 162, etc.). De cele mai multe ori, dacă tocmai notează accentul, îl pune la loc greșit (d. ex. *iępă-nștălă*^{13/36}, *zeruncl'ię*^{18/11}, *tornă*^{10/11}, *știę*^{37/17}, *treilę*^{53/37} *55/12*, *treiię*^{55/1}, *aúr* 89, *alúat* 89, *báserice* 91, *mr. carę* 97, *ămnă* 117, *merię* 124, etc.), fapt cu atât mai supărător cu cât accentuarea greșită o găsim și la omonime ca: *portă*^{27/8} *31/26* *35/35* *46/4* — ceea ce ar însemnă «importă» — în loc de *pórtă* = «poartă», *văl'ę*^{43/24} = «trebuie», în

loc de $v \dot{a} l' e$ (cf. $^{43/27}$) = «îndată», sau în cazuri ca: $v \dot{e} d \dot{e}^{36/8}$ (unde ar trebui să fie: $v \dot{e} d e$) și $v \dot{e} d e^{42/13}$ (unde ar trebui să fie $v \dot{e} d \dot{e}$).

E evident că din niște texte transcrise astfel, filologul nu poate scoate date pentru studii fonologice. Să luăm câteva exemple. Am văzut în vol. II, § 35 că, spre deosebire de noi, Istroromâni au pe e metafonizat în ϵ numai în cuvinte vechi. Din faptul acesta s'au putut face deducții despre trecutul Românilor din Istria. Ce vedem însă la Popovici? Cuvinte vechi moștenite apar fără metafonie (d. ex. $c e r e^{4/4}$, $p l' e r d e^{137}$ alături de $p l' \epsilon r d e^{166}$ etc.), tot astfel împrumuturi vechi din limbile slave (de ex. $v r e m e^{4/27}$ alături de $v r \epsilon m e^{6/14}$), pe de altă parte împrumuturi nouă de tot (de ex. $i a k e t \epsilon^{7/20}$, etc.) apar cu ϵ în loc de e . Este oare vreo mirare că cercetători ca I. Iordan, voind să se documenteze, din cărțile lui Popovici, asupra «diftongării lui e » n'au putut ajunge, pentru dialectul istroromân, la nici o concluzie?

Același caz îl avem cu l' . Păstrarea lui l' (l' muiat) e o caracteristică a dialectului istroromân, spre deosebire de cel dacoromân. Totuși sânt cazuri, precum de ex. la articolul hotărît plural al masculinelor, în care Istroromâni au prefăcut, ca noi, pe l' în i . Ar fi deci, din punct de vedere lingvistic, interesant a descoperi cât mai multe urme de această evoluție a lui l' . Dar sântem îndreptățiți să presupunem că Popovici a auzit bine și a însemnat exact cazurile de $i < l'$ citate de noi în vol. II § 89? Nu vor fi mai de grabă dacoromânisme ca și $v \dot{a} z u t^{5/14}$, să $\dot{a}^{6/3}$ $\dot{a}^{6/8}$ $\dot{a}^{11/10}$, $p \dot{o} r t \dot{a}^{4/8}$ «poartă» (în loc de $p o r t \dot{e}$), cf. și $b \dot{a} r a$ (în loc de $b o r a$) etc.?

Tot atât de dezarmat, ca cel ce vrea să facă studii fonologice, e lingvistul care ar vrea, din textele lui Popovici, să culegă date pentru morfologia istroromână.

Să alegem iar, din multele exemple ce ne stau la dispoziție, câteva.

Precum la noi se face deosebirea între *mieu* și *mea*, tot astfel se face și la Istroromâni o distincție clară între forma masculină și feminină a pronumelui posesiv; nu există Istroromân care să confunde pe $s e$ «său», cu $s \epsilon$ «sa». Dacă la Popovici găsim zeci de exemple ca $s \epsilon d v o r^{1/6}$ (pronumele atribut la feminin, substantivul la masculin), să credem oare că distincția aceasta, necesară pentru înțelegerea vorbirii și îndreptățită și din punct de vedere al evoluțiunii fonologice a dialectului, nu se face la Istroromâni, sau că Popovici a auzit ceea ce nu există? Tot astfel confundă Popovici pe $r e n$ și $r \epsilon n$ (cf. $^{3/24}$ etc.) și pe $r e \dot{\tau}$ și $r \epsilon \dot{\tau}$, încât nu se mai deosebește viitorul de restrictivul prezent.

Sau să luăm pronumele demonstrativ al apropierii. În «Gramatică» (vol. I, pag. 72) se dau, în paradigmă, formele:

Sg. [masc.] *cest-a*, [fem. întrebuințat și în sens neutral] *căsta*,

Pl. [masc.] *cest'*, [fem.] *căste*.

Iată acum câteva forme din texte:

Sg. masc. *ceșta* $^{24/14}$ *cesta* $^{24/14}$ *țăsta* $^{24/7}$

fem. căsta $^{21/20}$, țasta $^{21/22}$ $^{21/34}$, țesta $^{28/1}$, țesta $^{29/30}$
 Pl. fem. țaste $^{21/20}$

Dacă formele acestea există de fapt, atunci datele pe care Popovici le dă în Gramatică sânt incomplete.

Una din cele mai caracteristice fapte morfologice ale dialectului istroromân, spre deosebire de toate celelalte dialecte românești, e dativul femininelor. Terminațiunea substantivelor feminine (care primesc la dativ particula *lu*) e totdeauna *-e* (II § 122). Popovici n'a observat acest lucru. În vol. I, p. 69 dă ca paradigmă forma *lu mul'era* (în loc de *lu mul'ere*, precum întâlnim în texte $^{2/17}$). În texte alături de forme exacte ca: *lu bore* $^{4/11}$, *lu mâie* $^{22/11}$, *lu crâl'ițe* $^{24/21}$, etc., întâlnim formele «îndreptate» de Popovici: *lu bore* $^{4/5}$, *lu mâie* $^{22/12}$, *lu gospodăriță* (sic!) $^{60/28}$, etc. Pe aceeași pagină (61) am notat următoarele forme morfologice neobișnuite: *l'a* $^{61/8}$ (în loc de *le* $^{11/21}$) «ia», *luât-a* $^{61/9}$ (dar: *lât-a* $^{61/18}$), *gal'irile* $^{61/14}$ (alături de *gal'irele* $^{61/36}$ și regulatul *gal'irle* $^{61/28}$), *iuve micălu* $^{61/23}$ (dacoromânism în loc de *iuve-m ie călu?*), *n-ân muncât* $^{61/28}$ «ne-am mâncat» alături de *n-a remăs* $^{61/29}$ «ne-a rămas».

Inexactitățile de transcriere și multe greșeli de scris și de tipar fac adesea imposibilă orice încercare de studii sintactice pe baza acestor texte. Să luăm bunăoară problema articolului hotărît. Foarte adesea găsim la Popovici feminine în *-a* unde am așteptă, după toate câte le știm despre întrebuintarea articolului hotărît la Istroromâni, forme în *-e* (sau, la Popovici, în *-ă*), de ex.: *n boșca* $^{22/6}$ $^{22/10}$ $^{25/11}$ *ăn voisca* $^{24/2}$, *căsta bareta* $^{27/16}$, *o mirina* $^{35/26}$, etc. Dacă femininele în *-a* le-am putea considera la rigoare ca forme nearticulate — de felul celor notate de Bartoli — ce ne facem cu cazul invers: *fetă foșta* $^{12/12}$, *omăjitu l'-a w gură* $^{16/21}$, *l'-a mul'ere nascut* $^{24/10}$, etc? Uneori din cauza aceasta textul întreg devine neclar. Astfel propoziția $^{3/24-30}$ are un înțeles numai dacă îndreptăm pe *visita* ($^{3/26}$) în *visită* și pe *porta* $^{3/26}$ în *portă*; firește că *cela capotină* în loc de *ca capotină* ($^{3/28}$) trebuie să fie greșit; *foșta grleș* ($^{2/28}$), fiind o propoziție nouă, Popovici trebuie să pună puncte înainte și după aceste cuvinte.

În fața unor astfel de exemple trebuie să ne întrebăm involuntar: înțeles-a Popovici însuși textele sale? De multe, foarte multe ori, ne îndoiim de acest lucru. Vom vedea mai târziu că explicațiile care se dau multor cuvinte în Glosar nu se potrivesc de loc. Dar mai sânt și alte două dovezi: despărțirea cuvintelor și punctuația.

Iată câteva exemple de cuvinte despărțite greșit. Și nu mă gândesc la exemple ușor de îndreptat, ca: *c-a d-u-s* $^{3/6}$ (recte: *c-a dus*), *n-ă vut* $^{3/6}$ (recte: *n-ă vut*), *plecnind-a* $^{3/30}$ (recte: *plecninda*), *jută-re* $^{32/32}$ (recte: *jutăre*), *cârl-e-i* $^{32/34}$ (recte: *cârle-i*), *n-am nât* $^{32/23}$ (recte: *n-a mnât*), ci la cazuri în care o despărțire

greșită poate schimbă întreg înțelesul, precum: potucita $\frac{3}{7}$ (recte: potucit-a), că $\frac{5}{23}$ $\frac{11}{27}$ $\frac{12}{5}$ $\frac{14}{12}$ (recte: c-a), no-i $\frac{8}{4}$ (recte: noi), pusa $\frac{12}{7}$ (recte: pus-a), cest-a $\frac{24}{23}$ (recte: cesta), sa $\frac{27}{29}$ (recte: s-a), vruta $\frac{30}{8}$ (recte: vrut-a), t'e $\frac{1}{2}$ (recte: t'-e «ți e, ți-a sosit»), etc.

Punctuația lui Popovici lasă mult de dorit. Propozițiile scurte, concise, ale textului istroromân se urmează adesea fără a fi despărțite nici măcar prin virgule; tot astfel propozițiile intercalate, parentetice, nu sânt despărțite de celelalte nici prin liniuțe, nici prin paranteze (cf. $\frac{1}{8-9}$); dialogul care împistrițează povestirea nu e marcat de cele mai multe ori nici prin ghilemele, nici prin două puncte, când începe, nici prin liniuță, când urmează răspunsul, nici nu se pune semnul întrebării după întrebări, ci totul se urmează în propoziții chilometrice. Dar, la rigoare, te poți obișnui și cu felul acesta de punctuație și să-ți imaginezi virgulele, punctele și semnele de întrebare care lipsesc. Supărător e însă că Popovici le așează adesea greșit, rupând propozițiile, pregătindu-te la un dialog când urmează o propoziție secundară și invers. Iată câteva exemple. Vom da pe două coloane la stânga textul lui Popovici, iar la dreapta traducerea românească, cu punctuația corectă:

...odgovorit-au cărli ăste? Noi ășmo trinaist (recte: trinaist) frăț tot de un căce și de o măje, ș-acmo ămnăț nuntru. Și-l' ăntrebe ce voi ăerșit. Noi ăerșin a noștre l'ube. Noi ne ren (recte: ren) răda ănsura (recte: ănsură) după trinaist (recte: trinaist) surăr ca si ășmo noi trinaist (recte: trinaist) frăț. Iel' zis-au bire. Iușto jo ăm trinaist (recte: trinaist) fil'e si ontrat pripravit l-a cira ($\frac{1}{1-8}$).

...să nu zic niș. Ma când ai zis: ămnă jos și poberę ($\frac{11}{16}$).

Vikeit-a lu iăpe (recte: iăpe) vezi-vezi k'e-i cija un musăt per, iăpa l'-a zis ke se vezuri ceva n-ări de cuvintă, ma când, ai zis rezjezde-me și le sus pure-n (recte: pure-n) zep ($\frac{7}{1-6}$).

...au răspuns: «Cine sânteti»? — «Noi sântem 13 frați, toți [născuți] dintr'un tată și dintr'o mamă». Și atunci [au răspuns]: «Intrați innăuntru!» Și-i întrebă: «Ce căutați»? — «Căutam iubitele noastre. Ne-am ănsură bucuros cu 13 surori, după cum sântem și noi 13 frați, zis-au ei. «Bine, tocmai am și eu 13 fiice». Și îndată le-au gătit cina.

«...să nu vorbești nimic! Dar dacă ai vorbit, [acum] coboară și culege!»

I-a strigat iepii: «Iată aici ai o pană frumoasă». Iapa i-a zis că: «dacă vei vedeă ceva, să nu vorbești! Dar fiindcă ai vorbit, descalecă și ridică[-o]; pune-o în buzunar!»

Iată două probe despre cum înțelege Popovici particularitățile graiului istroromân:

Locuțiunea *ce va zice* însemnează la Istroromâni «ce va să zică». O avem bunăoară în textele publicate de mine (⁸/₁₀) și o avem și la Popovici (²⁴/_{25—26}). Cu toate acestea Popovici n'o cunoaște și traducând-o verbal cu «ce va zice» interpretează greșit fraza următoare: Ma, căco: Domnu a meu si a teș ce va zice ke tu mire asă muncești. După punctuația lui Popovici, avem să traducem: «Dar, tată, ce va zice Dumnezeuul meu și al tău că tu mă muncești așa?» De fapt însă, Domnu a meu si a teș e o propoziție exclamativă, care trebuie pusă între virgule și traducerea e: «Dar tată, pe Dumnezeuul tău și al meu, ce va să zică că mă muncești așa!».

La ¹/_{17—19} cetim: Omu spure lu mul'ere c-a ucis prețu ke é-ăre făce, ănmestit s-a, portă prețu-l acesta la cęștă, la cęștă fost-a vožu cu ml'ăre. Cine e în stare să înțeleagă această propoziție? Cum să înțelegem pe «prețu-l acesta», când știm că Istroromânii n'au nici o urmă de articolul *-l* la masculine și că pronumele lor demonstrativ e «cesta», iar nu «acesta»? Presupun că adevăratul text e următorul: Omu spure lu mul'ere c-a ucis prețu. Ke é-ăre făce? ănmestit-s-a, portă prețu la cęștă. La cęștă fost-a vožu cu ml'ăre. Adecă: «Omul spune nevestii c'a omorât pe preot. [Și-i zice că] ce-i de făcut? S'a îmbrăcat [și] duce pe preot în drum. În drum eră un car cu miere». Interpretarea aceasta se potrivește perfect și cu contextul întreg. Decât ca să o poți da, trebuie să ști mai întâiu că conjucția *k e* la Istroromâni se întrebunțează foarte adesea (exemple multe la Weigand II, d. ex. ²/₉, ³/₁₀; cf. și la Popovici ⁶⁰/₁₆, ⁶²/₈ etc.), analog ca al nostru «că» în poezia populară, fără să schimbe cât de puțin înțelesul propoziției pe care o introduce.

Asupra Glosarului trebuie să ne oprim ceva mai mult și să ne punem întrebarea: ce rost are în general un Glosar care se adaogă unei culegeri de texte dialectale?

Dacă asupra extensiunii unui astfel de Glosar părerile pot diferi (și de fapt se deosebesc), scopul lui nu poate fi decât unul: să dea, în ordine alfabetică, cu cea mai mare economie de spațiu posibilă, tezaurul lexical cuprins în texte, cu citarea exactă a paginei (sau bucății) și — dacă se poate — și a rândului (sau alineatului), ca cetitorul să-l poată afla. Dacă textele sânt întovărășite de traducere și de un studiu gramatical, Glosarul are mai mult rostul unui indice, care-ți dă posibilitatea să găsești repede cuvântul ce te interesează. Dacă traducerea lipsește, el trebuie să dea și înțelesul, sau mai bine zis toate nuanțele de înțeles ale unui cuvânt, astfel ca cel ce citește textul să aibă puțința de a controla dacă interpretarea ce a dat-o el unui cuvânt într'o anumită frază e justă sau nu; în acest caz Glosarul devine unul dintre cele mai importante lucrări auxiliare ale lexicografului, care pe baza glosarelor bune va alcătui dicționarul unei limbi. Când lipsește și studiul gramatical, Glosarul nu se va mulțumi numai cu înregistrarea cuvântului și a traducerii, ci trebuie să dea și formele lui morfologice și funcțiunile lui sintactice.

Cu cât autorul unui Glosar are o experiență mai bogată, cu atât el va ști mai bine ce trebuie să dea și ce poate lăsa afară din Glosar. Căci economia rămâne una din condițiile esențiale. Dar cu o împărțeală bună, cu o utilizare clară și consecventă a scurtărilor convenționale, a diferitelor caractere tipografice și lăsarea afară a tot ce e de prisos, se poate da uimitor de mult într'un spațiu mic.

Să vedem acum cum și-a alcătuit P. Glosarul său, care umple 81+7 pagini de supliment, deci un spațiu mai mare decât textele? Mai întâiu în Glosarul lui nu se arată — cu excepția a foarte puține cazuri — locul corespunzător din texte, apoi foarte multe cuvinte nu se dau de loc, și anume tocmai acelea pe care cetitorul nu le poate afla în Glosarele anterioare, citându-se în schimb cuvinte care nu-s în texte, iar când găsești — adesea sub altă formă — un cuvânt pe care l-ai întâlnit în texte și asupra înțelesului căruia ai nedumeriri, de foarte multe ori nu afli traducerea adevărată. În schimb se dau formele gramaticale ale cuvântului (deși avem și un studiu gramatical) — mai ales greșit — se dau formele corespunzătoare din celelalte dialecte românești, se dă etimologia — atunci când ea e clarificată prin lucrări anterioare — și se mai dă și traducerea germană, adesea inexactă. La acestea se adaugă o mulțime de greșeli de tipar și de semne și scurtări întrebunțate alandala, în mod arbitrar și neconsecvent. Și Popovici își închipue că ceea ce dă el împlinește condițiile pe care nu le găsește în Glosarul lui Byhan: «un glossaire doit, à mon avis, représenter fidèlement la vie d'un peuple» (Romania, XXXII, 327).

Îată câteva cuvinte din textele lui P., care lipsesc în Glosar:

șupel' $\frac{1}{21}$, $\frac{1}{23}$ (feminin ș u p l e $\frac{22}{15}$) = scorbuos, găunos (< cr. șupalj, -plja, -plje)

probit l-a $\frac{1}{21}$ = l-a izbit, l-a lovit (< cr. probiti, cf. $\frac{9}{12}$, $\frac{9}{19}$ în textele noastre)

cârmit-a $\frac{2}{19}$ = a condus (< cr. krmiti)

ân spije $\frac{2}{27}$ = la pândă (cf. spijei «a sta la pândă» $\frac{9}{3}$ în textele noastre, it. spiare «a sta la pândă», ven. spia «pândă»)

sud $\frac{3}{4}$ = judecată (< cr. sud)

portneru $\frac{3}{12}$ — portarul

neca șpușe $\frac{3}{12}$ = să dea drumul (< cr. izpustiti)

rescépit-a cep u $\frac{3}{20}$ = a scos cepul (< cr. razziepiti)

s-a zăggnit $\frac{3}{28}$ = s'a acoperit, s'a învălit (< cr. zaggnuti, cf. $\frac{5}{10}$, $\frac{40}{9}$ în textele noastre)

restăgnit-au $\frac{4}{21}$ = a întins, a așternut (cf. restegniti în textele $\frac{20}{17}$ < cr. rastegnuti)

jepurle $\frac{6}{18}$ = buzunarele (Byhan 389)

nicacor $\frac{6}{21}$ (recte: n i c a c o v) = în nici un fel, de loc (< cr. nikakov cf. $\frac{4}{80}$, $\frac{13}{17}$ în textele noastre)

ponoči $\frac{8}{20}$ nu e echivalent (precum par a indica parantezele) cu p r e n o p t e, ci e croatul *po(l)noči*, la Istroromâni și p o d e n o p t e (cf. Byhan 310) = (la) miezul nopții (cf. p o n ă ț în textele noastre $\frac{32}{2}$, $\frac{40}{14}$).

zel'ežăn $9/6$ (cf. jelezăn $17/15$) = de fier (< cr. željezni, -a, -o)

au știt $21/19$ = au cetit (dela ștesc, știt, ști < croat. štiti «a ceti», cf. Byhan 351)

ki zna $21/27$ = cine știe (< it. chi și cr. znati «a ști»)

tradimenat $21/22$ (am așteptă: tradimenăt) = trădare

homo $21/22$ = să mergem! haide! (cf. $12/11$ $17/41$ în textele noastre)

notejto $21/25$ = notat, scris

s'a nepraviat za... $22/16$ = s'a gătit de... (din cr. napraviti, cf. $5/15$ și $38/1*$ în textele noastre.)

s-a neçinit $22/23$ = a terminat, a făcut (< cr. naçiniti)

ne dađ bog $23/4$ = să nu dea Dumnezeu

le... ni pomisli slăbo $23/5$ = nici să (începă să) gândească (< cr. pomisliti) ceva rău de ea

căpo $23/7$ = căpetenie (cf. $19/17*$ în textele noastre)

dopel'eit-aw $23/21$ = au adus (în căruță), cf. Byhan 389 (z e p e l' e i)

stañeit $22/33$ = oprit

dopustiđ $23/35$ = lăsați, permiteți, dopustiru $33/27$ = vor permite (< cr. dopustiti)

s-a pozakonit $24/1$ = s'au cununat (< cr. pozakoniti)

oviziteit l'-a $24/9$ = i-a căutat prin buzunare

cunseñeit-a $24/14$ = a încredințat

cășă $27/6$ însemnează aici «ladă, sicriu» (cf. cas ū n și casa $70/11$ = c a s e t u $70/26$ = c a s e ț e $4/33$ din textele noastre), deci n'are a face cu c a ș e = casă, din Glosar

svitlo $25/24$ = lumină (cf. svitlost în textele noastre $12/36$ $22/17*$)

mărtvi l'udi $27/10$ = oameni morți (< cr. mrtvi ljudi)

scuhê $27/26$ = fierbe (< cr. skuhati)

potreșit-aw cu căpu $28/7$ = a dat (mișcat), clătinat din cap (< cr. potresti, cf. stres i $1/15$ $1/22$ etc. în textele noastre)

odpiseit-a $28/9-10$ = răspuse în scris (< cr. odpisati)

zeigreit-aw $30/22$ = a pierdut în joc (< cr. zaigrati, cf. $18/5$ $18/7$ în textele noastre)

potenjê-te $31/2$ = plânge-te, spune-ți păsul (cf. $37/3$ în textele noastre și vol. II § 199)

s-a spoteit $32/23$ = și-au bătut joc (< cr. șpotati, cf. $26/2*$ în textele noastre)

na mjesto de ic $32/37$ = în locul lui (< cr. na mjesto, cf. $82/19$ în textele noastre)

pozvonit-a $33/18$ = a sunat (< cr. pozvoniti, cf. z v o n i $16/14$ în textele noastre)

se otprav'escu $33/27$ = se pregătesc (< cr. odpravljati).

Alte exemple: borebit $20/22$ = poate (cf. borbit în textele noastre $4/95*$ $6/23$ $82/8$), dũhtoru $23/32$ = doctorul, furmaru $2/19$ (cf. germ. Fuhrmann), iã d $17/31$ = supărare (< cr. jad, cf. iã d i $4/92$ $22/4$, iã d n $22/6$ în textele noastre), j d r i b ă ț $13/8$ = armăsar (< cr. ždriebac), n e j a r i ț $16/72$ = ardeți (< cr. nažariti), n e m u r e i ț $19/20$ = amorezat

(cf. n a m u r e j i ⁶/₁₆ în textele noastre), n e r ă n c i t - a w ²⁴/₂ = i-a dat-o în seamă (< paleosl. нарѣчити «mandare», cf. vol II § 199), n u ș t e ¹⁸/₂₆ = oarecine, cineva, a v o b i d i t ²¹/₂ = a privit, s'a uitat la... (< cr. obiti, cf. ⁹/₁₂* în textele noastre), o m o r i ²⁴/₂₀ (umorireț ²⁴/₁₉) = omorî, o m o ț i t - a ¹⁸/₁₆ = a cufundat, a băgat în apă (< cr. omociti), p a s i o n ²⁴/₂₅ = jale, petrolu i ²⁸/₂₃ = petrol, p o k o s i a ¹⁸/₂₅ (recte: pocosiia) = cosea, tăia cu coasa (< cr. pokositi), p o s l u ș n ă ¹⁵/₅ = ascultătoare (< cr. poslušan, -șna, -șno), p r i n g e ²⁰/₇ = pe lângă, p r o n ț e ¹⁸/₃₀ = gata, p r o t i g n e ²⁵/₅ = întinde (< cr. protegnuti), r e ¹³/₃₆ = rege, a v r e z d r e n i t ²⁰/₃₄ = a alungat (cf. z d r e n i în textele noastre ¹³/₂₂ ¹⁸/₂₈ și vol. II § 67 d), r u m ²²/₂₉ = rom, s e ț e j i s e ¹⁷/₃₃ (cf. s e ș e t e s c u ³⁶/₁) = să se plimbe (< cr. šetati se, cf. ¹⁸/₃₀ în textele noastre), s k i ț i t ²⁸/₁₂ = chelălăit (< cr. skičati «a guiță»), s l ă m n i ț e ²⁹/₂₄ = saltea (de paie) (< cr. slamnica), s - a s m ă c n i t ²⁵/₂ = a alunecat (< cr. smaknuti se), s p e ț i t ³⁰/₄ = copt (< cr. izpeći «a coace»), a s p r a j n i t ²⁷/₁₀ (recte: sprajnit) = au deșertat, au scos din buzunare (< cr. izprazniti), s p r o c (ă) l n i ț ă ¹³/₃₅ ¹⁷/₂₉, s t ă j e ¹/₇ (ș t ă j e ¹/₉) = grajd (< cr. staja), s t u d i e j i t - a ³¹/₃₁, s u h o ț ă ²²/₁₄ = loc uscat (< cr. suhota), ș c o f e j i t - a ¹⁸/₁₆, ș c o f n i ¹⁸/₁₆, ș e g e i t s - a ¹⁸/₃, ș e p o ²⁰/₃₂ = schiop (< cr. šepo), ș o p o t ²/₂₅, ș p i l e ²⁶/₆ (ș p i l e ²⁶/₅) = vizunie, peșteră (< cr. spilja), ș t ă ț ³⁴/₁₄ = state, ț ă r i ț , ț e c a ²³/₃ = teacă, t i g r a ¹⁸/₆ = tigroaică, n a v ă r ¹⁶/₁₈, v i z i t a ²⁰/₇ = vizită, v i z i t e j i t - a w ²⁰/₉ = a vizitat, z e s n i t ¹⁷/₁ ²⁷/₂₆, z l a m e n ă = = semn (< cr. znamenje, cf. al nostru znamenie), etc.

Adaugă la aceste exemple (pe care le-am remarcat la cetirea celor 35 de pagini dintăiu ale textelor, fără să fi controlat decât cuvintele pe care mi se părea că nu le văzusem în Glosarul lui P.), următoarele scoase din exemplele citate în însuși Glosarul său sub alte cuvinte: n e c a c u r e 102, p e c u r ă r 131, 133, k o n ă r u 134, o u a (o u ă ?) 138, p r e ș a 140, o f r i ș k e j i 141, p a s s a b r o d a 141, r a z u m i ' i v 143, g u n o i u (g n o i u ?) 144, o m u l ă 144, r u ș ă 145, s v ă r ț e 149 = sfredelește, s t r o i u 149 (s t r o i ă 153), s p r ă j n i 150, m e n e d i j e s c 151, n e p i s e j i ț ă (= n e p i s e j i t ă ?) 164, t u r ă n 168, etc., etc.

Dar chiar când cuvintele din texte se întâlnesc în Glosar, ele trebuie căutate sub altă formă, unde nu se dau variantele, precum nu se fac nici retrimiteri. Astfel avem:

în texte: p l e c n i n d - a ³ / ₃₀ (recte: plecninda),	în Glosar: p l e g n i
g a ș t i g e j i t ²¹ / ₂₇	» » c a ș t i g e j i
i s t i n a ²¹ / ₂₈	» » i s t i n a
i r i m a ²² / ₅	» » i r i m e
z l ă ț e ²⁴ / ₃	» » z l ă t o
m u n c ă t ³² / ₂₁	» » m ă n c ă
s u r b i ⁵⁶ / ₄	» » s o r b i, etc.

Foarte adesea, când găsim și în Glosar cuvântul din texte, ni se dă un înțeles care nu se potrivește deloc. Astfel, dacă am traduce bunăoară propoziția: lucră că la ă ntru sire ²⁴/₈ după Glosarul lui P., am avea înțelesul, sau mai bine spus non-sensul: «ducează calea între sine», în loc de: «face drumul înainte». Alte exemple:

respărti ¹/₅ (respărti ²/₁) = împărți; în Glosar «a despărți»
scăpăt-a ¹/₉ ¹/₁₃ = s'a refugiat, a fugit; în Glosar «a scăpă»
ăntrebă-l ¹/₁₈ = îi cere, ăntrebăt ⁹/₂₆ = rugat; în Glosar
«a întrebă»

pre văle ⁹/₁₆ e adverb și înseamnă «jos»; în Glosar numai văle
«vale»

cațăt ⁵/₂₃ = căpătat, agonisit; în Glosar «a prinde, a apucă, a începe»
val'è ⁵/₃₂ = «trebuie»; în Glosar: val'èi = «pretui, are (!) valoare»
căvtăt-vo ¹⁶/₃ = «îngrijiți-o»; în Glosar: cāv t ā = «căută cu
ochii, a privi, ~ cu mâinile»

printre ¹⁷/₃₂ = «pe dinainte»; în Glosar «printre, prente (sic!)»
se va zemorî ²⁵/₄₋₅ = «va muri, se va înneacă»; în Glosar «a se
obosi»

neca tornă ²⁶/₃₇ (recte: tōrnă) = «să dea înapoi»; în Glosar
«mă-ntorn»

neca se obărnescu na... ²⁷/₂₆ = «să se prefacă în...»; în
Glosar: obr̃ni = «a întoarce»

magari ²⁹/₁₂ = «chiar și»; în Glosar «macar»

trăgu-se ³²/₂₈ = «merg cu căruța»; în Glosar: tr ā je = «trage»

acordei ³⁴/₂₃ = «orientă»; în Glosar «acordă»

ăț va rabi ³⁵/₁₄ = «îți va fi de folos»; în Glosar «a lucră», etc.

Când cuvintele istroromâne au corespondente dacoromâne sau când există la noi cuvinte care sună cam la fel cu cele istroromâne, P. le confundă, fără să bage de seamă deosebirile adesea foarte mari dintre ele. Astfel prepoziția istroromână su, care de obicei înseamnă, ca la noi, «subt», în construcția su voz au sensul «la». P. cunoaște numai sensul «subt», și citează chiar: «su voz = subt car» (p. 153). Tot astfel pe niș, care înseamnă «nîmic» îl confundă cu «nici», deși exemple ca tu n-ari niș ⁴/₃₆ «tu n'ai nimic», etc. din textele sale, ar fi trebuit să-l împiedece să facă această confuzie.

Uneori traducerea e greșită chiar când P. se referă la textele sale. Astfel cetim în vol. I, p. 147: «Dispre mire (Texte p. 11) și despre (Texte p. 27), despre, g. von». Lasă că și la p. 27 forma e dispre, iar nu despre, dar de câteși patru ori acest cuvânt are, la paginile citate (¹¹/₄ ¹¹/₂₅ ²⁷/₁₅ ²⁷/₂₁), înțelesul «de pe» și nu «despre».

Mai instructiv e cazul adjectivului gñivu, la fem. gñile, care în Glosar se compară cu croat. gnjo, gnjila și se traduce cu «leneș», adăogându-se totodată că în acest înțeles Istroromâni «folosesc» (= în-trebuințează) și adj. len, -ă. De fapt numai len înseamnă «leneș», iar gñivu înseamnă «putred», precum reiese limpede din Texte

^{35/34} unde e vorba de *g n i l ă c ă r n e*, adică de hoituri de vită (*c r e p ă t ă b l ă g a* ^{35/37}).

Cum a ajuns P. la înțelesul «leneș»? Iată deslegarea enigmei: el n'a scos cuvântul din textele sale, ci l-a luat din Glosarul lui Byhan, care îl traduce prin «faul» (p. 223). Deși Byhan adaugă construcția verbală: «*ver i g n y i* (v) u = *faulen*» (iar nu «*faulenzeln*»), din care oricine poate deduce că «faul», omonim în nemțește, în cazul acesta înseamnă «putred», P. traduce pe «faul» prin «leneș». Același lucru i s'a întâmplat cu verbul *v i s i* pe care îl traduce cu «a crește strâmb», deși în textele sale se găsesc exemple din care reiese evident adevăratul sens de «a atârna» (d. ex. ^{3/26}). De ce? Pentrucă Weigand a tradus într'un loc prea liber și neexact pe acest cuvânt prin: «*krumm wachsen*» și Byhan a reprodus acest înțeles în Glosarul său.

Și tot Glosarul lui Byhan ne poate servi de cheie spre a înțelege multe din lipsurile și greșelile din Glosarul lui P. De fapt, de câte ori un cuvânt din textele lui P. nu se găsește în Glosar, cauza e că lipsește și la Byhan. Excepție face *ș t i* = «ceti», care se găsește la Byhan, dar pe care P. nu-l primește în Glosar, pentrucă-l confundă cu celălalt *ș t i* «a ști», precum îl confundase odinioară și Maiorescu. Dacă cuvintele apar în texte sub o formă, iar în Glosar sub alta, cauza e tot Glosarul lui Byhan. P. dă bunăoară, după Byhan, ca formă tip *m ă n c ă*, fără să citeze măcar varianta *m u n c ă* (precum face Byhan), deși *a c e a s t a* se întâlnește în texte (^{32/21}) și deși pentru dialectul aromân se citează toate variantele existente.

Deci P. nu-și alcătuiește Glosarul din materialul cules de el, ci îl alcătuiește după Byhan, cu toate P. are o părere nefavorabilă despre lucrarea lui Byhan. Deși Bartoli a controlat odată cu ajutorul câtorva Istroromâni datele lui Byhan și a îndreptat greșelile lui, inevitabile de altfel, P. mai face odată această lucrare de revizie. El nu se mulțumește însă cu o critică, care ar fi încăput pe câteva pagini, relevând numai ceea ce trebuia îndreptat sau controlat, ci îl transcrie încă odată (cu o mulțime de greșeli vechi și nouă), lăsând afară tocmai ceea ce face Glosarul lui Byhan atât de folositor, citațiile. Sau, ca să reproducem cuvintele sale: «Văzând însă marea necesitate, ce ne-a ținut într'o continuă agitație (!), necunoscând pedeo parte nici pronunția cuvintelor, pedelta nici forma cuvintelor și cercul lor de lățire, precum nici sensul lor binestabilit, m-am hotărît să revăd întreg glosarul dlui Byhan din nou (!) și să presânt tesaurul român(?) din Istria în forma lui actuală. Am luat cuvânt de cuvânt (= germ. Wort für Wort) părerea (!) a cel puțin 4—5 (= germ. vier bis fünf) Români și Românce din Istria deodată (!) în satul Susnevița. Și așa am îndreptat cuvânt de cuvânt». (Vol. II, p. XI).

Cum stăm cu «tesaurul român în forma lui actuală» am văzut din multe lacune pe care aveam posibilitatea să le umplem cu materialul lexical din Texte; cum stăm cu controlul «sensului bine stabilit» am văzut din exemple ca *v i s i*, *g n i l ă*; dar tot astfel stăm și cu «formele»

cuvintelor. Astfel bunăoară în Texte întâlnim pluralele *m u s t* ^{1/9} și *v â c* 162; cu toate acestea în Glosar cetim: *m u s c a*, plur. *-k e l e* și *v â c e*, plur. *v â k e*, *-l e*. De ce? Căutați răspunsul la Byhan, care cel puțin citează și numele autorului din care le-a scos și nu le dă ca auzite de el.

Avem dar dreptul să ne îndoim că P. a luat «cuvânt de cuvânt» din Glosarul lui Byhan și a controlat la fața locului existența, forma, sensul și extensiunea cuvintelor.

În Glosarul lui P. cetim: «*P a ș i ț e* după Weigand cf. sudslav *pasica*; eu am notat *ț i n t u r i n i c*, *-u*, g. *Gürtel mit Schnalle*». Adică: Byhan dă, după manuscrisele lui Weigand, un cuvânt *p a s i t s e* «*Gürtel mit Schnalle*» și îi dă etimologia: croat. slov. *pasica* «*Leibgürtel*» (p. 303). P. care a «luat părerea» a 4—5 Susnievițeni pentru fiecare cuvânt, a trebuit să fi primit un răspuns negativ la întrebarea dacă acest cuvânt există sau nu, deoarece ne asigură că a notat sinonimul *ț i n t u r i n i c*. Dar cuvântul există doar într'un text cules de el din Susnievița (^{17/10})!

Deși P. nu ne explică nicăiri semnele și le întrebuințează în mod echivoc, presupun totuși, din cazuri ca «*păcăt* || *pecăt*», «*sigil* || *pețât* și *pecăto*», etc. că semnul || vrea să arăte că cuvântul dat la locul dintâiu e cel din Glosarul lui Byhan, greșit sau necunoscut Susnievițenilor și pentru care el dă, după acest semn, forma corectă sau sinonimul aflat în Susnievița. Byhan dă cuvântul «*a g u ș t* = August» notat de Nanu în satul Jeiăni. P. îl reproduce în Glosarul său (p. 37), fără nici o observare. Am fi în drept să credem deci că el l-a auzit în Susnievița (căci la cuvintele întrebuințate numai în Jeiăn se pune țifra 8), dela persoanele pe care le-a chestionat. Dar atunci de ce scrie și el, ca Byhan, cuvântul cu *γ*, un semn pe care de altfel el nu-l întrebuințează în transcrierea sa fonetică și nici nu-l explică în Introducere, unde se dă lista semnelor fonetice, cu explicarea lor?

Byhan, întâlnind în textele care-i stăteau la dispoziție verbe într'o formă finită, eră nevoit să reconstruiască, pentru Glosarul său, forma infinitivului, pe care aveă s'o dea în titlu. De cele mai multe ori reconstrucțiunile sale, făcute cu mult spirit critic, sânt juste; uneori ele-s greșite, de ex. la *r u t ș e j* și *i a d e j*. P. însă, care susține că a controlat cuvânt de cuvânt, dă totuși, după Byhan, formele acestea greșite.

Dependența lui P. de Byhan se vede bunăoară și la cuvântul istoromân pentru «*săpun*». La Byhan se dă în titlu forma *ș o j f e*, pe care o reproduce și P. ca *ș â j f e* (p. 168), dar, deoarece pe *ș* el îl scrie de obicei *j*, mai găsim încă odată același cuvânt sub forma *j a j f e* la p. 117.

În Glosarul lui Byhan se întâlnesc unele cuvinte care pentru orice cunoscător al fonologiei și morfologiei istoromâne sânt cel puțin remarcabile, iar când ele provin din izvoare mai puțin vrednice de încredere, chiar suspecte. Astfel sânt cuvintele lipsite de rotacism *j u n* = *ajun* (după Maiorescu), *l i n* = *in*, apoi *p o ș i e d*, *-d e*, *p o ș e z u t* (*p o s i e z u t*) la Maiorescu, un dacoromânism evident, *r e ș p â r ț i*, *-ț i t*, *ț e s c* sau *-p a r t*, tot la Maiorescu, în loc de *r e ș p a r t i*, ș. a. Având

oazia să se convingă despre existența sau neexistența lor, Popovici, în loc să le introducă în chestionarul său, le-a transcris fără critică după Byhan. Mai putem noi crede, după toate câte le știm, că P. le-a aflat de fapt în Susnievița? Să credem că Istroromânii zic *președ* sau *respărți*, când P. însuși dă în Textele sale forma *resparti* $\frac{1}{2}$ (și *respărți* $\frac{1}{5}$)? Popovici, care nu e în curent cu cercetările mai nouă ale filologilor români, derivă, ca Byhan în 1896, pe *fereca* din **FERRICARE*, în loc să-l derive din *FABRICARE*, precum dovedește tocmai istroromânul *farecâ* (și meglenitul *faric*) cu *a* după labială. Mai grav e însă că, ademenit de forma dacoromână și de etimologia eronată, Popovici dă în Glosarul său ca formă istroromână *ferecâ*, deși în Textele sale cetim *zăfarecâ* $\frac{1}{16}$.

Rămâne să ne ocupăm și de tehnica, de partea formală a acestui Glosar.

Am spus mai înainte că Glosarele trebuie făcute cu cea mai mare economie de spațiu posibilă, pentru ca să poată cuprinde un material cât mai bogat de cuvinte, pe care cetitorul vrea să le găsească fără pierdere de vreme. Deci partea formală nu e o chestiune fără importanță și dacă ea e neglijată, ca în cazul de față, Glosarul nu se poate întrebuiți.

Că la P. nu găsim cuvintele sub forma în care apar în Texte, am văzut. Dar nici măcar ordinea alfabetică nu se ține. Și nu e vorba de o scăpare din vedere sau două, ci de o sumedenie de cazuri, d. ex. la *ar zint*, *anco*, *ânz d o l u*, *gamb i e j i*, *oș e*, *scap in*, *ștrucă l u*, etc. Pe când în Glosar *ă* urmează după *a* și *â*, în Suplement cuvintele începătoare cu *ă* sânt așezate între cele cu *a*. Dar și în privința aceasta se observă dependența lui P. de Byhan. La Byhan cuvântul *porini* este dat, în mod excepțional, greșit; greșala se găsește și la P. Byhan transcrie pe *c* prin *k*, deci ordinea: *poreden*, *pork*, *pork e*, *porkit s*, *porin i*, *post* — cu excepția lui *porin i* — e cea alfabetică. P. însă scrie *c* înainte de *a*, *o*, *u* și dă forma *porăt* în loc de *port*, dar păstrează ordinea din Glosarul lui Byhan: *pored e n*, *porc . . .*, *porki ț e*, *porin i*, *porăt*. Același caz cu: *n e b i*, *n e g o*, *n e g r u*, *n e c a*, *n e c â r s t i t*, *n e g a n i e j i*; numai că de astădată mai urmează încă odată articolul *n e g o*.

Când vocala inițială dispare în anumite împrejurări, ea e pusă în paranteze, d. ex. (*a*)*ca ț a*. De ce lipsesc însă parantezele la *a c â s e*, *a r m â r*, *â m b a t i*, *â n t r e b â*, etc.?

Impotriva uzului comun, cuvintele din titlu se scriu cu majusculă. De ce însă: *a b â t e*, *b â s*, *b â s t a* etc.? Tot cu literă mare se dau și etimologiile, deci «*Carbō Carbōnem*», dar «*[Cornu, cornus]*», unde al doilea cuvânt nu e o formă flexionară a celui dintâiu — ca la *carbonem* — ci un cuvânt independent. La etimologiile slave avem pe aceeași pagină: «*[croat. Rašpa]*», dar: «*[croat. raca]*». Exemplu pentru formele dialectate: «*Oj e . . .*, *mr. Oae . . .*, megl. *oiă*». În schimb avem literă mică la nume proprii

și de localități: «*costele* numire de loc», p. 101, «*maria*» p. 123, cf. și «*su Codru* = la codru», p. 153.

Cuvintele din titlu se dau cu formele morfologice mai importante și adecă tendința lui P. e să ne dea la verbe infinitivul, participiul trecut și prezentul, la adjective forma masculină și feminină absolută din amândouă numerele, la substantive singularul și pluralul absolut și hotărît. Cele mai multe din formele acestea morfologice sânt de prisos, căci în majoritatea cazurilor ele sânt «regulate», deci eră de ajuns, la începutul Glosarului, o notiță scurtă prin care se arată flexiunea regulată. Ajungea să se releve numai cazurile neregulate, dacă tocmai credea P. că arătarea formelor trebuie făcută în Glosar și nu în Gramatică. Dar n'am avea nimic nici împotriva acestei risipe de loc, dacă: a) formele ar fi date totdeauna — căci dacă ele lipsesc la unele cuvinte, cetitorul trebuie să creadă că și în dialect sânt neuzitate — și b) formele date ar fi exacte.

Vom vedea din câteva exemple că nici una din cele două condiții nu le îndeplinește P., deși ne asigură că el a chestionat la fața locului cuvânt de cuvânt, întrebând și de formele lui. De unde se știe bunăoară cetitorul că o formă ca *ș e g a o*^{69/17} cu plur. *ș e g a l i*^{1/8} (*ș e g a l'*^{69/16}), care are înțelesul de «*stet*» e același cuvânt ca *ș e g a v* din Glosar, unde nu se citează nici o altă formă morfologică și unde se mai dă și traducerea greșită «*glumet*»? Sau cetitorul, care a citit textele cu atențiune și a băgat de seamă că pronumele relativ apare la Istroromâni sub forma hotărîtă (*c â r l e*, *c â r e*), va fi de sigur surprins să găsească în Glosar forma *c â r e*.

Dar să luăm numai cuvintele începătoare cu *a* (*â*, *ă*) și să arătăm cât de neconsecvent și cât de neexact procedează P. în citarea formelor morfologice:

La verbe: Numai infinitivul se dă la *a b â t e*.

Participiul lipsește la *â n c a n t e ț i* și *â n c o l e ț i*.

Prezentul nu se dă la *a c o s t e ț i* și *â m b a r k e ț i*.

Când un verb e reflexiv, aceasta se notează cu un «*refl.*» la *â n î u r b â*, cu un «*(se)*» la *â m b a r k e ț i*, cu un «*se*» la *a c o s t e ț i*, cu un «*se ~*» la *â n c î n d e* (alte variante: *o î e v i s e*, *-it* — *prop a v i*, *se*, *-it*) și nu se însemnează deloc la *â m b a t i* (tot astfel la: *g o d i*, etc.).

La substantive: Substantive la care se dă numai singularul absolut: *a i e r*, *a p e t i t*, *a p u s t o l*, *a r t i ț â n*, *a v l â t*, *â c*, *â r i e*, *a y u ș t*, *a l b i r e*, *a ú r* (sic!), *a r z i n t*.

Substantive la care se dă numai singularul hotărît: *â l' u*, *â r b o l u*, *â r i a*, *a r m o n i c a*.

Substantive la care se dau numai formele absolute din singular și din plural: *a l u r e*, *a r e ț e*, *a r m â r*, *â n*, *â p e*, *â r m â*, *â s i r e*, *â r p e*.

Substantive la care, pe lângă formă absolută și cea hotărîtă din singular, se dă pentru plural numai cea hotărîtă: *a l u r*, *â c s*, *â r t*, *â s*.

Substantive la care, pe lângă forma absolută și cea hotărîită din singular, se dă numai cea absolută în plural: a l t ă r, a r e l, (a) v o c ă t, ă ț e.

Substantive la care în singular se dă numai forma hotărîită, iar în plural numai cea absolută: a r m a r i ă u.

Pentru ca întreg șirul de posibilități să fie complet, mai cităm, dintre substantivele începătoare cu alte litere pe «b e c a, pl. -k e l e», unde avem numai forma hotărîită din singular și plural, apoi «v â c e, pl. v â k e, -l e», cu singularul absolut și pluralul absolut și hotărîit.

La adjective: Numai masculinul singular: a c ă t, ă n t r e g.

Numai masculinul și femininul singular: a f u n d, a ș ă v, ă r j i a v, ă n s, ă b (deși la acestea două din urmă tocmai pluralul ne interesează).

Masculinul și femininul singular, iar la plural numai masculinul: ă t.

Subt celelalte litere ale Glosarului există însă și cazuri în care la masculin se dă forma absolută, iar la feminin cea articulată; acesta e aproape regulat cazul la adjectivele de tipul lui «bolăn, fem. -na». Dar avem și celelalte variante, cunoscute la substantive, precum: «bl ă z e n, -u, fem. -a», etc.

Să trecem acum la formele greșite, suspecte sau neinteligibile:

Substantive: c ă r b u r, -e, pl. -i (ca și când c ă r b u r e ar fi forma articulată dela c ă r b u r)

c a s u n, -u, pl. -u r l e (dar în Texte ⁵/₉ avem: c a s u n e l e)

l ă c, -u, pl. -u r i (dar pluralele istroromâne sunt în -u r e)

l e i ț e, -a, pl. j i l e (adecă la sing. j, la plur. j ?)

m l' a l i ț e, -a pl. m l' a l e l e (acesta e plur. hotărîit dela m l e - w u)

v ă t, -u, pl. t l i 116 (forma pluralului e de neînțeles)

Adjective: k i s e, -o, -l a (nu se înțelege)

m o l e, pl. -l', fem. -l' e (un astfel de plural feminin e suspect).

Dar cele mai multe forme greșite le găsim la *verbe*.

La conjugarea I se dau împrumuturi recente în -ă, care-s toate suspecte (cf. II § 149), mai ales că se dă, ca la Maiorescu, în prez. ind. terminația -eș, care lipsește cu desăvârșire la Istroromâni: o r n ă, -ă t, o r n; — s p e r ă, -ă t, s p e r (e z) (despre acest cuvânt cf. II § 95 a). Dar se dau și infinitive în -ă, cu part. și prezentul din conj. IV: g r e b e n ă, -i t, -e s c; — r u v i n ă, -n e s c. Cazul invers, cu infinitivul în -f și prez. în -eș îl avem la: d i v ă n i, -i t, -e z; — s t a r i, -i t, -e z și z e l e c i, -i t, -e z. Dintre verbele de conj. II—III relevăm: s t r i n j e, s t r i n s, s t r i n g (prezintele e dacoromânism) și ț e s e, ț e s u t, -ț e s (sic!). La conj. IV se dau ca forme infinitivale: g a n e j i p. III (g a n i p. 165), g l o d ă (p. 145) și u s u ș e (în loc de -eș), m i n t e (în loc de m i n ț i; P. și în limba literară întrebuintează infinitivul m i n t e), apoi g l o r i e j a (p. 112); infinitivului m i g e j i i c o r e s p u n d e, după P., participiul m i g n i t, iar infinitivului r a d e j i p r e z e n t u l r ă d u (tocmai ca la Byhan p. 325). Dacă avem un verb cu forme neregulate, și căutăm informații la P., de cele mai multe ori nu găsim nimic. Acesta e bunăoară cazul verbului «mulge», care după Weigand

are forma m ū i ž e, după Gartner m ū i z e, iar după Nanu m u n z e. P. dă forma lui Weigand și adaugă, după Glavina, formele m u i g c și m u j i (m u j e s c), remarcând că el a notat în Jeian forma m u z e s; atâta tot. Dar la p. 161 ne dă el însuși un exemplu cu forma m u ž e.

P. a văzut în alte Glosare că, din economie, nu se mai repetă cuvântul întreg din titlu, când se dau formele lui morfologice, ci numai terminațiunile, precedate de o liniuță orizontală, deci: a s c u t ă, -ă t, -u, ceea ce va să zică că înaintea liniuții trebuie să ne închipuim tulpina «ascut-», sau, mai clar: a s c u t ă, -t ă t, -t u, o scurtare care are avantajul că arată și schimbările consonantei finale a tulpinei înaintea terminațiilor. Iată acum câteva exemple din Glosarul lui P.:

aca ț ă, -ă t, -ț u
ascunde, -n s, -du
ă n c a r c ă, -ă t, -c ă r c u
ă n c l i d e, -s, -u
ă m p r i n d e, -n s, -u
ă r d e, -s, -u

O singură dată scurtarea e clară: ă n c i n d e, -n s, -n g u; dar ne îndoim că forma infinitivului e «reconstruită» exact, căci am așteptă ă n c i n j e.

Chestia se complică la cuvintele care în diferite forme flexionare schimbă vocala accentuată sau consonanta finală a tulpinei, d. ex.:

(a) f l ă, -ă t, -u (vrea să fie ă f l u)
(a) r a t ă, -ă t, -u (vrea să fie (a) r ă t u)
a r e ț e, pl. -ț (vrea să fie a r e ț c u e mediu)
a ș t e r n e, -u t, -u (vrea să fie a ș t e r n u t, a ș t e r n u c u e mediu)
ă s, -u, pl. -i (vrea să fie a ș i)
ă n f a ș ă, -ă t, -u (vrea să fie ă n f ă ș u)
i e ș i, -i t, -s (vrea să fie i e s).

Alte ori avem:

p ă s t e, p a s c u t, p a s c (în loc de p ă s c)
r e m a r e, -m ă s, -m ă r u (în loc de r ă m ă r u, cf. r ă m ă r e ⁵⁵/₁₈).

În general P. pare a țineă deosebit de mult la liniuța aceasta. E chestie de gust dacă cineva o va întrebuiță și în cuvinte care se scriu numai cu două litere (d. ex. ă n, pl. -n), dar e puțin obișnuit s'o întrebuițezi și în cazuri ca:

ă r d e, ă r s, -ă r d u (decî ă r d ă r d u)
(a) v e, -u t, -ă m (decî (a) v ă m)
c o c e, -c o p t, -c o c u (decî c o c o p t, c o c o c u)
u r l ă, -ă t, -u r l u (decî u r l u r l u)

Găsim chiar și exemple ca: «S ă p e, -a, suflet, -a r e», adică: istrorom. s ă p e însemnează «suflet» sau «suflare».

Un alt semn întrebuițat de lexicografi e: ~, care substituie cuvântul din titlu și numai pe acesta. Iată câteva exemple de întrebuițarea acestui semn la P.: La p. 97 el înlocuește cuvântul «căută» din textul românesc. La p. 126 cetim: «Mise, -a, pl. -e, slujbă, preftu mașe sau ~ lucrę misa»,

unde în locul semnului ~ avem să cetim cuvântul «preftu». La p. 151 vem: «*izpuniti și na ~*», ceea ce trebuie cetit: *napuniti*, etc. Dar și alte semne și scurtări, neobicinuite la alți autori și neexplicate de P., se întâlnesc foarte adesea. Astfel în textul românesc întâlnim scurtarea franceză «20 frs.» (p. 149), adică: «20 de franci», sau «balk. Wort» (p. 114), adică «cuvânt balcanic», etc. Cu totul de neînțeles sânt uneori semnele || și: Iată două exemple: «*Altâr, -u, pl. -e* || de *oltâr, áltâr*, infl. cat. germană, g. Altar». Am vrea să găsim un înțeles în acest articol și să admitem că || desparte forme paralele, variantele. Dar atunci ar trebui să presupunem că P. crede că forma *altâr* s'ar fi desvoltat din forma paralelă *oltâr* sub influența catolicilor germani (!); și nici așa nu știm ce să ne facem cu forma «*áltâr*» (tipărită necursiv). Sau: «*ăc: oc(a) : oța*». Ce să știm alege din enigma ce ne-o dă P.? Există formă *ăc*? A auzit-o P. sau o citează fără control după Byhan, care o dă după Na nu?

Uneori ne întrebăm mirați, de ce citează P., într'un Glosar al dialectului istroromân, forme romanice, când ele n'au nici un rost? De ce se dau corespondentele romanice la cuvântul «aur» sau de ce se citează francezul «*crête*» la cuvântul «*creastă*»? Ce rost au etimologiile ungurești ale unor cuvinte dialectale dacoromâne ca «*fedeu*» sau ca croatul *vika*, din maghiarul *véka* (tipărit greșit: *vek'a*) p. 163, sau explicarea că magh. *száblya* derivă din slav. *саближа* (sic!) p. 146?

Spre a se vedea ce lucruri de prisos ne spune P. în Glosarul său mai citez din articolul *Mielovăț*: «eu am notat în 5 *hrăstu* și-n 8 mi-a spus Val. Marmiliću de 85 de ani în 1899, nu știu dacă mai trăește și azi, (subliniat de mine), *hrabru*, ce nu poate fi, decât stejar?»

Tot de prisos sânt și corespondentele din celelalte dialecte românești, transcrise după Byhan, cu câteva greșeli. Iată de exemplu câteva forme, meglenite tipărite greșit: an vărtes p. 145, feric p. III, frânti p. III, fründză p. III, puî p. 142, zinucilu p. 117. Corespondentele dacoromâne, aromâne și meglenite ale prepoziției istroromâne la ar fi *a* p. 119, istroromânului *se nêci* îi corespunde arom. *sim ne d*, derivând din ital. *segnare* p. 148. Dar cum P. nu întrebuințează consecvent cursivele, uneori nu mai știm care e cuvânt istroromân, ce e text dacoromân și care sânt corespondentele dialectale, cf. articolele *coje*, *urlă*, etc.

Etimologiile le-a luat P. de asemenea de-a gata dela Byhan și din dicționarele noastre etimologice apărute dela 1899 încoace. Când dă de un cuvânt care nu e semnalat în acestea, el nu-i știe originea, nici chiar în cazuri evidente, cum e d. ex. *câibę*, urmașul (direct sau prin mijlocirea altei limbi a) lat. *CAVIA* sau *găbu* (p. 111), urmașul lat. *GALBUS*. Sau, când se depărtează dela izvoarele sale, el dă greș, ca în cazul lui *arată*, pentru care nu admite vechea etimologie a lui Cihac *ARRECTARE, admisă și de Byhan și în sprijinul căreia am adus în repetite rânduri dovezi nouă (mai în urmă în Dicționarul Academiei), ci admite pe *ARRATARE al lui Candrea-Hecht (fără să-l

pentru ca mai târziu să-l mai dea odată sub forma *r a t â* — ca și când ar fi alt cuvânt — crezând că derivă din ELATARE, fără a-l cită, ca autor al acestei etimologii, pe Meyer-Lübke. Greșeli în scrierea cuvintelor latinești deasemenea avem destule, d. ex. *umbilicus* 95, *lingua* 120, *investio*, -*ire* și *-*ero* (1) p. 125, *primavăra* p. 140, *sanquen* sau *sanquis* 147, *sūbulla* p. 153, *vigilare* p. 163, *pennis* p. 142 etc. Impotriva tuturor legilor fonologice el derivă pe istorom. *caligo* < lat. CALIGO, pe leișe < LEX, -GEM, pe patî < PATIRE, pe urdin < ORDO, -INEM (deși verbul urdineșii îl derivă din ven. *ordinār*).

Valoarea părții etimologice a Glosarului lui P. se vede însă mai bine la cuvintele de origine slavă. Știm că tocmai în privința aceasta lucrarea lui Byhan are meritul de a fi stabilit, printr'o critică minuțioasă, originea exactă a cuvintelor istoromâne. Byhan nu s'a mulțumit să înșire formele slave corespunzătoare, ci el a căutat, după criteriile semantice și formale, să deosebească, pe cât eră posibil, cuvintele slave împrumutate de mult, pe când Istrienii nu erau despărțiți încă de ceilalți Români, de împrumuturile nouă din limba croată sau slovenă. Mai mult decât atât, el a consultat lucrări speciale din domeniul dialectologiei slave spre a află forma dialectală croată sau slovenă cea mai apropiată de cea istoromână. Astfel lucrarea lui Byhan nu ne dă numai date exacte, ci și posibilitatea de a face deducții paleontologice interesante. P. nu observă toate acestea și luând din formele citate de Byhan una, adesea o alege tocmai pe cea greșită, sau când Byhan dă o etimologie cu rezerva cuvenită relevând și dificultățile, P. o dă ca sigură, fără să arăte și piedecile pe care un cercetător scrupulos nu e voie să le treacă cu vederea.

Iată câteva exemple (între ele și câteva de origine italiană):

Byhan: *kolp* «Schlag» < it. ven. *colpo* — P. *colp* «lovitură» [ital. *colpa*]. Dar it. *colpa*, înseamnă «vină».

Byhan: *kosír* «Sichel» < croat. slov. *koštr*, pe când rom. *cosor* < paleosl. *kosorū* — P.: *cosir* [КОСОРЪ].

Byhan: *kože* «Haut»; din cauza sensului < slov. *koza* — P.: *coje* (КОЖА).

Byhan: *go* «nackt» < kr. *go* — P.: *go* [vbulg. ГОЪ].

Byhan: *mustafe* «Schnurrbart» se compară din punct de vedere formal, cu ven. *mustafā*, care înseamnă însă altceva — P.: *mustafa* «mustață» [ven. *mustafā*], deși Bartoli a arătat etimologia adevărată.

Byhan: *otroví* «vergiften», *otrów* «Gift» < croat. slov. *otroviti*, *otrov*, pe când rom. *otrăvi*, *otravă* < paleosl. *otraviti*, *otrava* — P.: *otrov* [bulg. *otravъ*], *otroví* [vbulg. *otravití*].

Byhan: *respí* «verstreuen» < croat.-slov. *razsipati*, pe când a nostru *rāsipi* < paleosl. *razsypati* — P.: *respí* [РАЗЪСЪШАТИ (sic!)].

Byhan: *strași* «drohen» < croat. slov. *strašiti* — P.: *strași* [sudslav. *štrašiti* (sic!)].

Byhan: *svet(i)* «heilig» < croat. slov. *svet(i)* și se trimite cetitorul la un alt articol, unde se arată că *sfânt* al nostru derivă din paleosl. *svetŭ* — P.: «sânt după Nanu, eu am notat *sveti* [vbulg. *svetŭ*].

Byhan: s u i i «fluchen, lästern» < croat. slov. *psovati, psujem* — P.: s u i i [sudslav. *provati, prujem* (sic!)].

Byhan: z o r i «a da zor»; ar putea fi croat. slov. *zoriti* «a se coace», dar sensul face greutăți — P. z o r i «zori» [serb. *zoriti*] (Dar serb. *zoriti se* înseamnă «a se făli»).

Mai iată vreo câteva explicații etimologice de ale lui P.: «p o r i n i = a se-mpăcă (sic!), deriv. dela vbulg. *mirъ* = pace cu pref. *po-* prefăcut în verb»; «p o t o p = potop, inundare, se derivă (sic!) din vbulg. *topiti* + prefixul *po* = inundare»; «p r i g r i z i prefectiv (sic!) dela *gristi, -zem*». Tot astfel sânt greșite și explicații ca: b o g ă t ă ș, diminutiv (!) dela *bogat*, etc.

Tot de prisos eră să dea în Glosar traducerea română și cea germană.¹⁾ Una ajungea, numai să fi fost completă și exactă.

Mai întâiu ne supără faptul că traducerea germană apare adesea sub altă formă decât cuvântul din titlu sau decât corespondentul român, d. ex.:

(a) s c u n d e, -n s, -d u, ascunde, g. *verborgen*
 b o v ă n, pl. -e l e, pietri mari, g. *Steinblock*
 b r u s k e, -e, pl. -l e, petricele, g. *kleine Steine*
 l' e p u r, iepure, g. *Hasen*
 o g ă r u, pl. -ț i (sic!), tăciune, g. *Kohlen*
 p r i m u r e || *ămne* (sic!) *preșa*, obosit, g. *Eifer, Anstrengung*
 r o j i ț e, floare, g. *Blumen*
 s c u c e i, sughiță (!) când îl doare, g. *jammern, ächzen*
 s p ă r j e, s p ă r t, s p ă r g u, sparge, g. *zerbrochen*
 z b a v i, izbăvi, mă scap, g. *befreien*, etc.

Mai supărător e când traducerea germană nu corespunde cuvântului istroromân, ci vreunui alt cuvânt din textul românesc, sau vreunei forme dialectale sau chiar cuvântului slav sau latin din etimologie. Astfel pentru istrorom. *c o d r u* se dă traducerea «Berg, Hügel, *Platz*», pentru că la Aromâni *codru* are și înțelesul de «piața din mijlocul satului». Alte ori, dimpotrivă, se dau omonime sub același articol, iar nemțește se dă un singur înțeles, d. ex. «c o r n = 1. corn, 2. lemnul corn, g. *Horn*». Substantivul *g l' i n d ă r e* tradus românește prin «ghindar», iar nemțește prin «*eicheltragend*», în loc de «Eiche», pentru că la Byhan a cetit: «vom lat. *glandarius* = *eicheltragend*». Tot astfel cetim la substantivul *c u c* traducerea germană «*Kuckuck singen*» etc.

Dar traducerea română și cea germană se deosebesc uneori cu totul de tot, d. ex.: *coșu* (sic!) carului, g. *grosser Korbwagen* p. 101; — *ciarșaf*, g. *Leinwand* p. 99; — coasta dealului, g. *Bergseite* (?) p. 101; — *ied*, g. *Ziegenjunge* [= băiat care păzește caprele] p. 101; — a ajunge în

¹⁾ Nici în privința asta Popovici nu e însă consecvent. Astfel traducerea română lipsește la *abundă, afund, cl'umače, intrigăi, maștel*, etc.; la *grăbru* și la cele mai multe cuvinte din Supplement traducerea se dă în italienește.

conștiință (?), g. im(!) Gewissen auftauchen, I, p. 147;—păzitor de pădure = Förster p. 114;—încoaci, g. hierzu p. 115;—a se înșelă, g. sich betrügen (recte: sich täuschen) p. 115;—iască, g. Espe p. 116;—a direge, g. gerben, p. 132;—a tăia în bucăți (sic!) g. zerstampfen p. 135;—a se hotări, g. sich einschliessen p. 151;—talpa ghetelor, g. Sohle, Fleck p. 137;—a scăpa de tot, g. entweichen p. 138;—a încruciașă, g. bekreuzigen p. 140;—a schimbă obiecte, g. walten I, p. 145;—a zminti, g. abschieben p. 150;—bancă, g. Weberstuhl p. 152;—muiere, g. Einsame, Weibchen I, p. 151;—a se obosi, g. überdrüssig machen (werden) p. 156;—vedenie, g. Schein, Erscheinen p. 164;—zgură, g. Rost p. 167, etc.

Dacă ne întrebăm de unde provin aceste traduceri nepotrivate, aflăm mai multe cauze.

Cauza dintăiu e copierea fără critică a Glosarului lui Byhan. Iată câteva probe: Byhan dă după Gartner: «o boli = sich grämen»; P. care știe că acest cuvânt însemnează la Istroromâni «a se îmbolnăvi», îl traduce în româneasca lui prin «a se boli, betegi», dar copiază din Byhan pe germ. «sich grämen».—Pentru *propadi* Byhan citează din Ive: *fa ce propadi* = ital. «consuma» și-l derivă din slov. croat. *propasti*, *-padem* = «zu Grunde gehen»; la P. cetim: *propadi*, *-it*, *-esc*, a consumă (!), g. zu Grunde gehen.—Pe *stoble* îl traduce Byhan, iar după Gartner, prin «Baum», ceea ce corespunde și cu slov. *steblo* «Baumstamm»; P. află însă la Istroromâni cuvântul acesta numai în înțelesul «loze de fașole (sic!)»; cu toate acestea îl traduce în nemțește prin «Baumstamm», adăugând și «Fisolenstäbe» (adică: araci!).—Despre *zavisit* cetim la Byhan «abhängen (după Gartner) < slov. *zaviseti* = hängen bleiben, abhängen, croat. *zavisit* = ver-, um-, zuhängen». P., deși îl traduce românește prin «a spânzura», totuși dă traducerea germană «zuhängen» (= a acoperi acățând ceva deasupra) și «abhängen» (= a depinde).

A doua cauză e că P. nu cunoaște înțelesul precis al cuvintelor istroromâne. Despre acest lucru ne-am convins mai înainte, când am arătat că explicările din Glosar nu se potrivesc cu Textele. Iată câteva exemple scoase numai din Glosar: *acosteș* nu însemnează «a debarcă», ci «a acostă»;—*mora igreș* nu însemnează «a se jucă de-a moara», ci a jucă jocul «mora» (se joacă cu degetele);—*nancă* = nu încă (recte: nici chiar), g. nicht einmal (corect, după Byhan);—*neca* = ca, că (recte: să), g. dass, damit (după Byhan);—*nış* = nici (recte: nimic), g. nichts (corect, după Byhan);—*nușcarle* = nu știu care (recte: oarecine, niște), g. ich weiss nicht wer (recte: irgend jemand);—*nușcăt* = nu știu cât (recte: câtva), g. ich weiss nicht wie viel (recte: etwas, einige);—*popi* = a se îmbătă; dar sensul acesta îl are numai forma reflexivă (cf. Wiegand II ^{10/2}) pe când cea transitivă însemnează «a bea tot, a goli sticla» (cf. Textele lui P. ^{9/13}), etc.

Altă cauză e că P. nu e preocupat de nevoia clarității. De aceea găsim uneori la el explicații și definiții din care nu putem alege nimic și ne îndoim că P. are însuși o idee clară de spre ceea ce spune. De ex.: *conobla*

= legătura de lemn a clopotelor la oi, g. Glockenhalter aus Holz; — *c o r u n e* = păreții gropilor, care sânt pieziși, și se folosesc în economia săracă (tip. saracă); — *s a i e t e*, -a *strela ucide*, *hitit-a* în 5 *piștolejt-a*, săgeată (ucide, a lovit) [ven. sa(i)éta], g. Blitz; — *s c u t e c . . .* în ir. e cătrînța ridicată cu colțurile . . . în frâmbie când se sprijinește ceva în ea; — *ș t â r u* are 4 *s t a r i c*, tot laolaltă e doi meți (kg. 100) de origine slavă (star), g. Mass von zwei Metzen; — *v u c i*, -i t, -e s c: *ke pãrtã* (= portej?) *se lãie lupu oia*, *galira* (recte: *gal'ira*) *lișița*, a duce [croat. vući], g. schleppen; — *z e b o d i* || *colți*, *merzeň* (= mierzén?) *brãjdele colți*, a plantă, sădi.

Altă cauză e că P. nu știe nemțește. Iată câteva exemple dintre care unele foarte hazlii: *Eselsattel* p. 92 (recte: *Saumsattel*); — *berbece* = *Bock* p. 92 (recte: *Hammel*); — despre găină nu se zice nemțește «*krãhen*» p. 95, ci «*gackern*»; — nu se zice «*gebackene*» (p. 101), ci «*gebrannte Erde*», nu «*Schmiedstãtte*» (p. 101), ci «*Schmiede*» sau «*Schmiedwerkstãtte*»; — nu «*Unkraut vertilgen*» (p. 114), ci «*jãten*»; — «*Hundsfoft*» p. 115 nu «*Hundsflut*»; — «*Hacken*» (recte: *Haken*) zum Heu herausziehen traduce pe «cãrlig de smuls fãnu (sic!)» — acoperãmântul vaporului e «*Decke*» p. 100; — «*geschnittene Hãnde*» p. 99 în loc de «*Armstrumpf*»; — «a închide ochii de somn» se traduce prin «*die Augen zumachen vor der Mütigkeit (sic!) des Schlafes*» p. 118; — «a strãcurã» e «*durchsieben*» p. 149 în loc de «*durchseihen*»; — «*Sechsel*» p. 165 în loc de «*Sechserl*»; — «a fãtã» nu e «*ausbrüten*» p. 168 (= a cloci), precum nu se poate zice despre oaie nici «*gebãren*» p. 131, ci numai «*werfen*». Mai frumoasă e însă traducerea verbală a lui «a cãutã în cap» prin «*jemandem im Kopf suchen*»! p. 93.

Dar, nu știe nici romãnește cum se cade.

Astfel, în loc de a traduce cuvintele istoromãne prin cuvinte literare, cunoscute de toți Romãnii, le redã mai adesea prin cuvinte bãnãțenești, tot atât de necunoscute pentru cei mai mulți dintre noi, ca și cele istoromãne, de ex. «*fedeu*» (p. 103) = acoperiș, «*mãndulã*» (p. 124) = migdalã, «a picurã» (p. 155) = a ciupi, a pișcã, «*penitel*» (p. 158) = briceag, «a zdrãvãnã» (p. 162), care, judecãnd dupã traducerea germanã «*niesen*» (recte: «*niesen*») pare a însemnã «a strãnutã», «negrealã» (p. 94) = cernealã, «cãmiș» = țevã, «sãngerece» (p. 98), «clastru» (p. 98), «zar» (p. 98) = lacãt, «cocie» (p. 99) = trãsurã, «chel» (p. 96) = varzã creatã, «chiciu» (p. 102) = sold, coapsã, «a fãli» (p. 108) = a lipsi, «flastru» (p. 100), «cerusã» (p. 119) = creion, «slainã» (p. 119) = slãninã, «ploier» (p. 121) = umbrelã, «miolã» (126), «fluerã» (p. 136) = fluier, «spețier» (p. 151) = farmacist, «spargã» (p. 155) = sparanghel, «șpir» (p. 155) = ? etc. — Cf. și forme dialectale ca: «*murar*» (p. 122) = morar, «*beșinã*» (p. 141), «*cãțãl*» (p. 93), «*dobã*», «*reutate*» (p. 97), «*ștrang*» (p. 100), «*paș*» (sing. p. 100), «*pierinã*» (p. 104), dar «*pele*» (p. 99), «*feru*» (p. 161, etc.), «*cutãt*» (p. 104), «*dãtor*, «*dãtorie*» (p. 108), «*pearã*» (p. 115), și «*measã*» (p. 126), «*efticã*» (p. 117), dar «*ofticos*» *ibid.*, «*iãu*» (p. 117), «*sum*» (? p. 109), «*feal*» (= fel p. 110), «*reci*» (p. 141), «*cafeua*» (p. 149),

«respunde» (p. 131), «sătă» (p. 149), «fasoale» (p. 151), «suptăre» (p. 153), «șpital» (p. 155), «țas» (p. 160), «păpuci» (p. 161), «ciștiga» (p. 167), «obiciai» (I p. 152), «vițal» (p. 165) etc. Dialectul se resimte chiar și în formele gramaticale, d. ex. în întrebuițarea articolului -u în loc de -ul, d. ex. caieru (p. 94), cârlig de zmulș fânu (p. 98), curge izvoru (I p. 149), bou se-ntoarce (p. 132 și 154), voi propti zidu (p. 137), șefu lucrătorilor (p. 146), inelu furcii (p. 112), chitu de geam (p. 156), a fini cu măcinatu (p. 150), lațu de prins iepurii (p. 166), apoi: bucăț (p. 135), cepul de sus a vasului (p. 96), părțile . . . a vaporului (I p. 146), infinitive: a pute (p. 115), a minte (p. 125). Curioase sânt formele unor neologisme: contrat (p. 100), coștientă (p. 104), januar (p. 116), a prevede (p. 141), infigt (p. 152), învidia (p. 168), indefinit (p. 162), întestine (p. 163, dar: însemnează p. 165, injură p. 107), apoi formațiunea: a neprețui (p. 129 = nicht schätzen können), etc.

În sfârșit vom relevă câteva exemple din care se vede cât de sărace sânt în limba maternă cunoștințele lexicale ale lui P. (care trebuie să întrebuițeze circumscriseri stângace și traduceri din nemțește ca să exprime noțiuni din cele mai obișnuite) precum și câteva curiozități, care nu-s lipsite de haz: «20 decalitr» (p. 91); — «ficiorul fratelui» (p. 94 = nepot de frate); — «măiestru de făcut zaruri» (p. 98 = lăcătuș); — «crețar» (2 fill.) p. 101 («filer» cu doi l!); — «catrida = scaun de un om» (p. 97, vrea să zică: scaun pe care se poate așeză un singur om, iar etimologia nu-i «ven. catedra», căci forma venetă e karèga); — «c u c u r i k e ț i = cum cântă cocoșul» (p. 102); — «deobiceiu fetelor se zice curva» (p. 104, vrea să zică: *curvă*, li se zice numai fetelor, nu și nevestelor); — «grea = însărcinată» se dă ca o particularitate a dialectului bănățean (p. 113), ca și când n'ar fi o expresie comună tuturor Românilor; — «kicîța = noada la picior» (p. 118); — «armonica de buze» (p. 148 = g. Mundharmonika); — p r o v â j e se traduce românește prin «abort» (=g. Abort) în loc de «privată»; — «m â r k e ț i . . . e coitus natural¹⁾ (!) la oi, la capre» (p. 126); — «catar de nas (I p. 149) = guturaiu; — despre vaci P. crede că «zbiară» (p. 146), etc.

Spre a ne putea face o imagine completă despre valoarea științifică a lucrării lui P. ne mai rămâne să arătăm câteva din multele greșeli de tipar și greșeli evidente de notare. Cele de transcriere și cele de punctuație nu le notez:

⁵/₂₂ a n s u r â ț] ă n s u r â ț — ⁵/₂₄ ă n s] am așteptă ă n ș; dacă cuvântul e auzit bine, sensul e «singuri», nu «d-însu» (sic!), precum se dă în Glosar — ⁵/₃₁ I - o] i o — ⁶/₁ n u l' - i e] n u - l i e (cf. II § 231) — ⁶/₃ d â n'are sens; am așteptă d â ț (cf. ⁶/₃), formă de politeță (plur.) — ⁶/₁₅ M - a m c a] m a - n c a «însă în ceea» — ⁷/₁₀₋₁₁ am așteptă: i e l', c e s t a i s t u c u m u l' e r a , s e g a n e' (cf. ⁷/₂₀₋₂₁) — ⁷/₂₇ s e] r e — ⁸/₇ D â m â r e ț a] D a m a r e ț a

¹⁾ În articolul din România scrisese «extra-natural».

—⁸/₁₄ ă i n'are sens; am așteptă: i o (cf. ⁷/₃₀) — ⁹/₁₄ nega] ne ca — ¹⁰/₂₀ i ă p e] i ă p e — ¹⁰/₂₄ s e c ă l' are acord greșit; sau se c ă, sau se l' c ă l' — ¹²/₁₈ k e - i ... b e n'are înțeles; sau k e i e ... b e ț, sau k e - i ... b e ț — ¹²/₁₉ C r ă l u - l' C r ă l' u - l — ¹³/₂ d u p ă c - a lipsește c ă — ¹³/₁₀ c ă n d i o se z e h i h i z d e i (lipsește în Glosar) trebuie să fie greșit; am așteptă, atât după c ă n d cât și după se forma restrictivului viitor; înțelesul pare a fi: «când eu voi necheză» — ¹⁴/₃₂ v ă l' v ă l' (e) — ¹⁶/₂₀ n u m t r u] n u n t r u — ²⁰/₃ c ă r l e - l] c ă r l e - l' — ²⁰/₂₂ c ă c e l e] c ă c e l e — ²²/₁₁ a n t r u] ă n t r u — ²³/₂₉ t a l ă t] t a l' ă t — ²⁵/₁₋₂ s p e l a v u i] s p e l a v e i — ²⁷/₆ l - e n z e c o p e l i presupun că trebuie îndreptat în: l - r e n z e c o p e i — ²⁷/₂₉ c o r e n i pare a fi greșit, în loc de c o r e n; la P. găsim adesea, probabil subț influența grafiei dacoromâne, - i la pluralele nearticulate masculine și la pers. 2 plur. din ind. prez. — ²⁸/₁₆ i e] i e — ²⁹/₂₅ g a n e - l] g a n e - l' — ³¹/₄ s - e r v a n'are sens — ³¹/₂₇ f u r e r i] f u s e r i? — ³²/₂₀ r e b ă ț] r e b ă ț — ³³/₅ c i r - ț] c i r e - ț — ³³/₁₄ s ă] s - a — ³⁵/₂₆ ș i l ă i e] ș i - l l ă i e — ³⁹/₂₀ t u c n i t - a] ț u c n i t - a (= c u c n i t - a) — ⁴/₃₅ r e n] r e n — ⁴²/₁₈ r u g ă v e r] r u g ă - v e r — ⁴²/₂₂ a l' i] ă l' i («fă-i-te lui» = să-i apari) — ⁴²/₂₅ c ă t - a] c ă t a — ⁴²/₃₆ s p e c i t] s p e c i ț — ⁴²/₈ ă l' - ă m n'are sens; presupun că e greșit pentru ă l' - ă w — ⁴⁷/₁₃ ă m] ă m — ⁴⁷/₂₀ b r ă ț] b r ă ț — ⁴⁹/₂ k e i e] k e - i i e — ⁴⁹/₁₁ t u d e c ă m i s l i n'are sens — ⁵⁰/₁₀ ș i ⁵⁰/₁₆ i u v e i e] i u v e - i i e — ⁵⁰/₁₇₋₁₈ ă m - ă m] ă m - ă m — ⁵¹/₁₄ n o p ț i] n o p ț — ⁵¹/₂₅ z l a t ă n u] z l ă t ă n u (cf. zlatănu ⁵¹/₁₆) — ⁵²/₁₅ a s e r ă] a s e r ă - d ă ț - v o i] d ă - ț - v o i — ⁵³/₁₁ ă l' e] ă l ă e — ⁵³/₂₁ m u ș ă ț] m u ș ă ț — ⁵³/₃₃ i e l] i e l' — ⁵⁴/₃₇ d o v o t e] d o v o t e — ⁵⁵/₁₄ z e c l' i s] z e c l' i ș — ⁵⁷/₁₃ c i r e i] c i r e - i — ⁵⁸/₂ k ă] k' ă — ⁵⁸/₁₄ î n a i n t e a l u i m e s e r e pare a lipsi când — ⁵⁹/₅ l' e] l' - e — ⁶⁰/₃₀ ș i ⁶¹/₅ ă n t r ă t - a și ă n t r ă t - a m] ă n t r ă t a (zecl'is), ă n t r ă t a m (cunoscut), c ă c i n u a v e m a f a c e c u p e r f e c t u l v e r b u l u i ă n t r ă, c i c u a d v e r b u l ă n t r ă t = o n t r ă t «odată, îndată» — ⁶¹/₁₈ l - ă m] l - ă m — ⁶¹/₃₄ ă n] ă m — ⁶²/₁ t r ă m ă n e' e suspect; în Glosar cuvântul nu-i explicat. După p o ș n i t - a am așteptă un infinitiv — ⁶²/₁₀ c ă p u - l] n u c ă p u - l' ? — ⁶²/₁₈ c e l' a] n u c e l a ? — ⁶³/₁₅ p u s - a] n u p u s - o ? — ⁶⁵/₂₀ n u ș t e] n u ș t e = c e v a — ⁶⁶/₃₃ s a] s - a — ⁶⁸/₁ v ă ț] c ă t — ⁶⁸/₃ ă m n ă] n u ă m n ă ? — ⁶⁸/₉ c l' e m ă i ă - l] n u c l' e m ă i ă - l' ? — s c u l ă ț i - v e pare a fi dacoromânism în loc de s c u l ă ț - v e — ⁶⁸/₁₆ c e l' ă] n u c e l a ? — ⁶⁸/₃₆ ă l t e] n u ă t e ? — ⁶⁹/₁ f i l = ? — ⁶⁹/₉ c l' e m a] c l' e m ă — ⁶⁹/₃₁ u s n a j i t - o] u s n a j i t - a — ⁶⁹/₃₃ și ⁶⁹/₃₄ c u v i n t a] c u v i n ț ă (cf. ⁷⁰/₁₁) — ⁷⁰/₁₁ c a s a w o j] c a s - a w - o — ⁷²/₂₂ s t o t i n e î n s e m n e a z ă «sute», nu «900» — ⁷³/₁ și ⁷³/₁₀ z b u t i t - a] z b u d i t - a (cf. ⁷⁴/₂₉) — ⁷³/₂₅ m u n i e s e ț i t a] m u n i e s e ț i t - a — ⁷⁴/₁₃ k ă] k' ă — ⁷⁸/₁₅ k e l] k e - l' — ⁷⁹/₁₆ n e c a l'] n e c a - l' — ⁸³/₇ I e l] i e l' — În Glosar: B a n a c în loc de B ă n a c, c u m p r e t i n d e și ordinea alfabetică — 96 c a r u ț ă] c ă r u ț ă — 98 ț ă p u ș] ț ă p u ș — 103 a c u p e r e] a c o p e r e — 108 v e n. d u r ă r (?) — 112 d u p u

după—126 märe] măr (cf. ^{33/13})—127 a mișcă] a mișcă—
128 Drange] Orange—134 ped'epsa]. pedépsa—138
mpăcă] mpăcă—147 eroat] croat—147 scanu] scaun
151 a măsură] o măsură.

«Partea întâia», publicată cinci ani după «partea a doua», dă în Capitolul I un «Raport despre călătoriile» lui Popovici în Istria, din care aflăm că a vizitat această țară în două rânduri, în anul 1899 și în 1905. În întâia călătorie eră la 3 Octomvrie în Susnievița, unde stătù trei zile, având întâia oară a face cu jandarmii, pe care îi ațată asupra lui preotul șovinist croat Iosip Flegar. În 6 Octomvrie vizitează satele Letai, Gradigne și Grobnic, în 8—9 Octomvrie e în Berdo, în 10 Octomvrie în Noselo și Senovic, în 17 și 19 Octomvrie lucrează în Jeiani, după ce trecuse prin acest sat și în ziua precedentă.

Mai lungă a fost a doua călătorie a sa, deși din cele șase săptămâni petrecute în primăvara anului 1905 în Istria, partea cea mai mare a timpului trebui s'o piardă cu alergături pe la dregătorii spre a scăpa de mizeriile ce i le făceau agitatorii croați, asistați de autoritățile locale. La lucru ajunse abia în 11 Aprilie în Susnievița, unde stătù până în 19 ale aceleiași luni. În 26 Aprilie vizitează Costărceane, «canton dela (sic!) Berdo», în 27 Letai, unde însă abia pe ascuns a putut culege câteva forme fonetice; în 28 Aprilie a fost în Senovic și în 29 Aprilie în Grobnic și Gradigne. Dela 4—16 Maiu a petrecut, cu mici întreruperi, în Susnievița.

Urmează descrierea «Locuințelor Românilor din Istria» (p. 9—13), câteva notițe despre tipul și numele lor (p. 14—15), despre «ocupațiunea și vieța Rumerilor» (p. 15—17) și despre «biserica și școala lor» (p. 17—33) făcându-se, cu citațiuni lungi din discuțiile ședințelor dietei provinciale, istoricul școalei românești ce eră să se înființeze în Susnievița, istoric cunoscut în cea mai mare parte din cartea lui Burada (p. 70—84), nementionată de P.

În capitolul III se dau «Materiale filologice» și anume terminologia apartinătoare «rotăriei și covăciei» (p. 34—35), o colecție de nume de botez, de familie și de batjocoră (p. 35—39), apoi nume de animale (p. 39—42), de localități (p. 42—48) și în sfârșit «observări» asupra acestor nume (p. 49—50). Este cel mai folositor capitol al cărții, bogat în material nou și nu totdeauna ușor de adunat.

Îndată ce Popovici începe însă să publice materiale de limbă, dăm iar de greșelile supărătoare pe care le-am cunoscut în partea II a cărții sale. Vom releva numai câteva:

Cuvântul *v i n t a* se explică la p. 34 prin «cheia șurubului de împiedecat», iar la p. 35 prin «sfredelul de șuruburi». Cine-și poate imagina ceva cetind aceste definiții? Presupun că *v i n t a* Istroromânilor e același cuvânt ca «ghintul (gvintul)» nostru, în ultima analiză germanul «Gewinde», și nu-i nici «cheie», nici «sfredel», ci șurubul însuși al opritorii, sau, precum îi spune Popovici, al «aparaturii de împiedecat

carul» (p. 34). Când avem lucrările lui Damé și Pamfile, care ne dau și ilustrațiile obiectelor acestora, nu se cere decât o mică jertfă de timp spre a găsi corespondentul dacoromânesc pentru toate aceste cuvinte ale terminologiei populare. Cu definiții greoaie și neclare sau cu vorbe bănățenești ca «chesăr» și «ferkedeu» (p. 34) nu faci cetitorului nici un serviciu. În ceea ce privește cuvintele istroromâne, ni se dă o dată năcovală p. 34, altă dată năcovăla p. 35, apoi măiu care poate fi ven. *majo* p. 35, șestele cele (am așteptă: ciale sau cel mult cële) gubaste 35, apoi folu -ele p. 35, ca și când folu ar fi forma absolută și folele cea hotărâtă.

Între numele de botez întâlnim un Bărtoline p. 35, al cărui țo greșală de tipar; în loc de «Andreu» se tipărește *Avdrei* p. 35.

Numele de familie sânt întovărășite de o cifră, care «indică numărul satului unde au fost culese» (p. 36). Adică: Popovici a adoptat sistemul lui Weigand, și în loc de a repetă mereu numele satelor din care aceste cuvinte au fost culese, dă numai câte o cifră, fiecărui sat corespunzându-i altă cifră. Cu acest sistem se face, firește, foarte multă economie de spațiu și cetitorul spre a se orienta, n'are decât să caute «cheia» în care se dă lista tuturor comunelor, cu cifrele corespunzătoare. Dar această «cheie» n'o găsim la Popovici nicăiri, în tot volumul. Tot astfel după nume el scrie în paranteze («bast. din Triest») sau («bast. d. Triest») p. 36—37, fără să ne explice nicăiri ce însemnează scurtarea neobișnuită «bast.» (= bastard?).

Exactitatea transcrierii acestor nume de familie și de batjocură nu o pot controla decât întru cât ele sânt din Susnievița (pentru care Popovici dă cifra 4), căci ele au fost culese și de Belulovici și s'au publicat la sfârșitul vol. I al «Studiilor isto-române». După Belulovici, Giuseppe Basici are porecla *Znidar* (adică «croitor»), iar nu *Șnidăru*, precum dă Popovici p. 39. Nu înțeleg, de ce crede Popovici că numele *Surian* are «tipul clasic român ca formă» (p. 49). În tendința lui de a creă legături între Banat și Istria el explică (p. 50) pe Istroromânul *Benețano* prin «Bănățanu!» uitând că în Glosarul său notase exact, după Byhan, că *Beneția* (?) la Istroromâni e Venetia.

La pag. 49 ni se spune că «numele de animale de orșice soi se face (!) mai mult după colorii»; cu toate astea la numirile citate la p. 39—42 nu ni se spune ce culoare au animalele. Acest lucru ar fi fost necesar, căci avem nume ca *Roșo*, *Rușin* (p. 39), care dacă se dau la boi roșii, se deosebesc de adjectivul *rois* (*roiș*), iar altele, precum *Mura* (vacă p. 40, căteă p. 41), *Lăia* (oaie p. 40) ar putea fi numiri vechi de colorii, pierdute de altfel din graiu; altele, ca *Cufu* (cocoș p. 41), *cu fa* (găină p. 41), amintesc de asemenea un cuvânt românesc, pierdut de altfel din graiul Istroromân, și însemnează, probabil, «zbărlit». Numele *Negru* (porc p. 41, cocoș p. 41) e de sigur rău reconstruit (în loc de *Negru*) din femininul *Negra*, iar numele de căne *Țiturle* p. 41 e suspect, căci face impresia unui plural articulat.

Între numirile de localități aflăm *V r t â l ú* p. 44, care presupun că e tipărit greșit în loc de *V r t â l' u*. Curioasă e și forma *V i r h u* (de trei ori) alături de *v r h*, în *Jeiâni* (p. 46).

Capitolul IV începe cu descrierea «sunetelor» și explicația transcrierii fonetice. Lista acestora, dată în volumul II, se mai repetă odată cu explicații ca cele următoare:

$k' = k'$ muiat

$l' = l'$ muiat

$n = n$ muiat (recte: $k' = k$ muiat, $l' = l$ muiat)

$\hat{s} =$ un sunet între \acute{s} și $\text{\textcircled{S}}$ (dar \acute{s} nu se explică)

$t = t$ aspru (ce va să zică «aspru»?)

Urmează o serie de 85 de cuvinte, pe care le-a întrebat din sat în sat. E sistemul «cuvintelor normale» ale lui Weigand, «care prin consoții (!) săi voește să conducă destinele filologiei române» (p. 124). Preocupări sintactice, derivative și lexicografice lipsesc și la Popovici, care e preocupat numai de rostirea cuvintelor. Fonologia istroromână cuprinde însă în parte alte probleme decât cea dacoromână și deci Popovici făcea bine dacă alegea și alte «cuvinte normale» pe lângă cele chestionate de Weigand pe teritoriul dacoromân. Același lucru se poate spune despre formele morfologice (care sânt citate, ca și în *Glosar*, când sub forma absolută, când sub cea articulată, fără nici un sistem); ele nu se dau tocmai unde le-am așteptă (d. ex. la adjectivele *â b* și *c â d*, ale căror plurale masculine sânt «neregulate»; aflând pluralul *m u ș â l' ț* în textele sale, nu eră firesc ca să introducă și acest cuvânt în chestionar?).

Dar să luăm câteva exemple. Față de formele *ș a s e*, *ș a p t e* și *k l' a g* găsim în satul 8 (*Jeiâni*), formele: *j â j e t*, *i â p e*, *i â r b e* (probabil tipărit greșit în loc de *i â r b e*), *ç â p t i r u*, *v â l e*, *r â ç e*, *j â n e*, *â t*, *â b*, *c â d* și *m l' â r e*. Ar rezultă deci din aceste însemnări că *Jeiânenii* pronunță și ei *â*, ca ceilalți Istroromâni, însă nu în toate cuvintele asemănătoare. Cum se potrivește asta cu enunțarea apodictică dela p. 58: «în dialectele române din *Istria* orișice *â* [= *a* accentuat] e egal cu *â* și cu formele date la p. 74 pentru numeralul ordinal: *ș â s e l e* — *ș â s a*, dar *ș a p t e l e* (cu *a*) — *ș â p t a*?

Dacă comparăm datele lui Popovici cu ale lui Bartoli, vedem că acesta a auzit în *Jeiâni* *â b u*, *ș â ș e*, *ș â p t e*. Știind că datele lui Bartoli sânt de-o exactitate exemplară și că Popovici uită adesea să pună cerculețul de-asupra lui *a*, cred că sântem îndreptățiți să stabilim regula despre prefacerea lui *a* accentuat în *â* așa cum am făcut-o în vol. II § 4, nesocotind pur și simplu datele lui Popovici.

Sau să luăm cuvântul *m l' â r e*, citat mai sus. Despre acesta ne spune Glavina p. 69 «*m n i e a r e*, formă secundară pentru *m l i e a r e*». În vol. II § 90 am văzut că de fapt Istroromâni au tendința de a prefaca pe *l'* după *m* în *â*. Fiind aceasta o trecere fonetică negeneralizată încă, ea ar fi trebuit să fie urmărită de Popovici cu deosebită atenție, spre a-i putea fixa hotarele locale. Dar Popovici — în opoziție cu Bartoli —

dă pentru toate opt satele numai forma *m'ăre*. Un cuvânt cu fonetism asemănător e *m'el'e* «miel». Ca formă hotărîită a lui *m'el'e* se dă *m'el'u* pentru cinci sate. Dacă ar fi notat-o incidental, în graiul unui individ, am putea crede că avem a face cu un fenomen de asimilație progresivă (*m'el'u* în loc de *m'el'u*). Dându-se însă ca formă «normală» (în contradicție cu *m'el'e*, -*l* u dela p. 59), avem tot dreptul să credem că asimilația progresivă în acest cuvânt nu există în graiul Istroromânilor.

Și așa am putea continua cu cele mai multe dintre cele 85 de «cuvinte normale», arătând lipsuri, forme suspecte (cf. *grăvur*, *gl'emur*, *gl'indur* dar *fl'erure*, *cl'epture* sau: *văle*, plur. *vălele* p. 54 dar *vă'ele* p. 60, apoi: *băsericeș*, *sera*, *wițewa*, care la p. 59 se tipărește *viteana*) și erori vădite. În schițarea ce o dă (p. 57—60) despre vocalismul și consonantismul istroromân, Popovici susține că *ă* «trece în *e* mediu» și dă ca exemplu: «*per < pãr*» (p. 57), ca și când în dezvoltarea istorică a sunetelor românești *ă* (în *pãr* dacoromânesc) ar fi stadiul anterior și *e* (în *per* istroromân) cel ulterior; tot astfel el crede că istroromânescul *bevu* s'a dezvoltat din *beau* printr'o formă intermediară *beu* (p. 58), pe când știut e că dacoromâni *beau* e nou și analog, în locul vechiului *beu < BIBO*. P. își închipue că bissilabul *aúd* «s'a prefăcut în *ăvd*», pe când, dimpotrivă, formele dacoromâne *aúd* și meglenite *út* (din *aúd*) sânt mai nouă. Alte aserțiuni la Popovici: *ge*, *gi* trece în *j*, *z* sau în *i*; exemple *leja* = legea (p. 60), ca și când cuvântul *leje* ar fi urmașul latinescului *LEGEM* și identic cu *lege* al nostru. — Sau: *ti* și *ti* trece în *ț* d. ex. *țin*, dar *pati* (p. 60), ca și când acesta ar fi urmașul latinescului *PATIRE* și identic cu *păți* al nostru. — După P. lat. *tr* dă *r* d. ex. *betăr* (p. 60), ca și când n'am avea *tremețe* și alte cuvinte, care trebuiau să-i arăte că amuțirea lui *r* în *betăr* nu se datorește lui *t* precedent. — Popovici crede că diftongul *ea* s'a redus în *e* «subt influența italienei» (p. 58). Dar în majoritatea cazurilor în care cuvintele românești se aseamănă cu cele italienești, în italienește avem doar *e* și nu *ē* (d. ex. *șera*, *șera* etc.) căci pronunțarea deschisă a lui *e* în italineasca literară (!) e condiționată de alți factori decât trecerea românească a lui *e* în *ea*. — Iată și câteva specimene de explicări fonologice vrednice de relevant: «*i* inițial dezvoltat din *a* lab. (adică: labial) d. ex. *anima < inimă*» p. 58, sau: «*La oá* pronunțat și *ya* armonia sunetelor e mai mare și trecerea lor în *o* e foarte ușoară și explicabilă». Adevărat că spre documentarea acestei aserțiuni se citează exemple cu *ay* (și nu cu *ya*), dar nu înțelegem de ce imediat continuă: «De ce însă . . . se reduce . . . *oá* la *o* mediu nu pot explică». Adică: trecerea lui *oa* în *o* e la p. 58 «ușoară și explicabilă», dar la p. 59 «nu o poate explică».

În capitolul V se tratează despre Morfologia istroromână, în același fel superficial, cu devieri fără rost și cu aserțiuni curioase, d. ex. «a dispărut declinațiunea pronumelui peste tot» (p. 62), deși ne dă (la p. 72) paradigmele acestei declinări. El crede (p. 63) că în numele Bucovinenilor

Onciul, Tarangul etc. se menține *-l* al articolului și nu știe că aceste forme sânt artificiale, create în școala lui Pumnul. Vorbind de articularea femininelor, nu amintește tipul reprezentat prin *s t ę-s t ę v u* (p. 63).

La «declinarea substantivelor» susține că «cazurile au dispărut» (p. 64), fiindcă el nu a observat că dativul femininelor are terminațiunea *-e* (II § 122). În paradigmele ce urmează (p. 64—65) se citează și formele corespunzătoare meglenite (cu care ocazie el se miră de vocativul *il'juli*, care-i de tot normal, corespunzând lui *fiule* al nostru), cele aromânești (dându-se ca exemplu de un genitiv al substantivelor masculine: *dup-a lui fil'*) și cele dacoromâne (unde lipsesc vocativele din plural și se dă ca dativ dela *fiu* forma *al fiului*). Urmează apoi, pe mai multe pagini, exemple despre declinarea substantivelor în textele vechi românești, care nu aduc absolut nimic nou, pentru forma cărora el nu dă nici o explicație (necunoscând problemele morfologice pe care le arată această declinațiune), decât doar curioasa aserțiune că în forme ca *case ei* avem a face cu greșeli de tipar (!) la vechii scriitori. Ca model de claritate a expunerii citez (p. 70): «terminațiunea [neutre]lor la singular e cea a masculinelor (-cons.), iar la plural e latinească *-e* respective *-ur(e)*» și între exemplele cuvintelor «de origine latinească» se dă cuvântul *udor* (p. 70). Pe *l ę m n ę*, plur. *l ę m n e* îl numără între neutrele istoromâne (p. 71).

Comparațiunea adjectivelor după el «nu presintă nimic deosebit» și superlativul ar fi *ćel, ća m ă i bur*, *-ę* (nearticulat!) p. 71.

În paradigma declinațiunii pentru pronumele personale (p. 52) nu numai că lipsesc o mulțime de forme (precum *m i i e*, *ț i i e* etc.) și variante (cf. în texte: *ăt-ię* ^{27/1}, *t'e* ^{31/6} pentru dativul pronumelui conjunct de persoana a doua în legătură cu verbul *ię*), ci se amestecă formele conjuncte cu cele absolute, se tipărește greșit (*lor* la acuzativ și *le l'* — am așteptă *l' le* — la dativ) și se citează forme curioase, ca *acel ă i dela coadă* (în loc de *l' ?*), pe care nici el nu știe să-l explice. Pe această pagină nu e rând în care să nu fie o formă greșită sau o eroare de tipar.

Dintre «numerale» (p. 73—74) citez:

de vet pre j ă c e (cu *j*)

dovot ă z ă c e (cu *ă* și *z*)

dovotez ă c e și ur (cu *e* și *z*)

cv ă r n a r u, însă *cv ă r n ă r* ^{52/10}

z ă d ă n u (cu *ă*) — *z ă d ă n a* (cu *ă*)

tre i u ar fi formațiune «regulată» dela *tre i a*

z ă l i c (-u, -a) e dat ca adjectiv care se acordă cu substantivul următor (cf. însă II § 134).

vot ă, *-e* ar corespunde dacoromânescului «câte» și ca exemplu se dă: *tre i vote tre i f ă c e de vet = 3 × 3 = 9*.

Tot așa neîngrijite sânt paradigmele verbale (p. 74—100). Nu voi releva la acest loc toate greșelile mărunte din acest lung capitol, ci voi scoate la iveală numai trei puncte caracteristice:

La p. 78, după ce ne dă formele de conjugare ale verbelor auxiliare, Popovici scrie: «Acele sânt formele obișnuite. Și nu pot să înșir și celelalte forme, că ci n'are nici un înțeles». Mi se pare dimpotrivă, că în Gramatica unui dialect, bazată pe o culegere bogată de texte, n'are nici un înțeles a se da numai paradigmele, mai mult sau mai puțin reconstruite în mod teoretic, ci tocmai formele care se găsesc în texte, cu indicarea locului și cu toate variantele.

Dacă Popovici își culegea datele sale despre conjugarea verbală din textele ce le-a publicat, nu putea scrie la p. 86 despre conjunctivul verbelor de conj. I: «Pres. conj. e egal cu cel din indicativ, cu deosebire că la persoana a treia (formele 3 și 6) se termină în -e d. ex. *io - i z i c u n e k a* [de ce scrie pe *z i c u* cu *c* și pe *n e k a* cu *k*?], *s e c â n t e = e u i i z i c s â c â n t e*» Propoziția aceasta, pe care e imposibil să o fi cules Popovici din gura unui Istroromân, e un dacoromânism patent. Conjunctivul istroromân la verbele de conj. I se deosebește de cel dacoromân tocmai prin faptul că nu păstrează formele vechi cu terminația -e la persoana 3 din singular și din plural, ci e identic cu indicativul, având terminarea -e (<ă) la persoana a treia din singular și terminația -u la persoana a treia din plural. Dovadă următoarele exemple din textele publicate de Popovici (care, în loc de e final, scrie, precum văzurăm, e sau ă) în vol. II: *n e c a s t e p t e* ^{12/9}, *n e c a - l l â s â* ^{13/21}, *n e c a - l r o g â* ^{13/25}, *n e c a j u t e* ^{38/32}, *n e c a m â r â n k e* ^{40/4} etc., *n e c a s e - n s o r u* ^{6/31}, *n e c a m â r â n c u* ^{16/15} etc.

La p. 100 Popovici remarcă formele scurtate, precum -i în loc de i a s t e, care, după consonante, devine ă i, ca și la pronumele personale conjuncte. Iată cum exprimă el acest lucru: «În cursul vorbirii formele gramaticale se netezesc și din acest motiv am pus în paradigme și formele tocite, care se reparează din nou».

În capitolul despre «adverbiu» (p. 101—103) ni se dă o listă — ne-completă — a adverbilor istroromâne, făcându-se distincția între adverbe de loc, de timp și de mod, cu obișnuitele greșeli de traducere (d. ex. *k' a, t' a = de tot*), de tipar (v â l e în loc de v â l' e), de transcriere (i n c â c = încoaci, c ă n (θ) cu θ, a cărui valoare fonetică e neexplicată în lista semnelor sale fonetice) și de explicare (astfel îl crede că d o s t i, luat deadreptul din limba croată sub forma aceasta, s'ar fi dezvoltat din d o s t a «analogic italienei, cf. *tardi pro tarde*»; mai susține că adverbe ca «ziua, noaptea» sânt formate ca *fuga* și bănațenescul *iúta*, în loc de *iute*). Incolo, capitolul acesta e umplut cu generalități, precum: «Adverbiile pot să conste dintr-o singură vorbă sau se pot formă cu ajutorul prepozițiilor, în ce (!) caz se numesc adverbiale. Ele-și păstrează firea (!) și în acest caz și se pot compara ca adjectivele...» etc. (cf. întregul alineat dela începutul acestui capitol).

La «Prepozițiuni» (p. 104) se dau între cele «simple» d i n și d u p ă, iar între cele compuse p î r, p î r și se traduce neexact ă n t r e prin ă n t r e s, ă n t r u prin ă n t r u, c ă t r a prin ă c ă t r ă și d e s p r e, d i s p r e

prin «despre» (cf. II § 179). Tot astfel, la «Conjuncțiuni» (p. 104—105) ni s se traduce prin «nici (nimic), nu».

Și capitolul despre «Formarea cuvintelor» (p. 106—107) începe cu generalități, în cea mai mare parte neexacte. Între prefixe el numără pe *a* protetic, care «nu se folosește. Nu se zice *a coperi*, *arăta*, *aștepta*, *așterne*, *cicoperi*, *rată*, *șteptă*, *șterne* [recte: *șterne*], etc. Subt influența acestei evoluții a amuțit *a-* și din celelalte părți de vorbire, d. ex. *vocât* (avocat), *prope* (aproape), *cmoće* (acmoce), *fărăș* (afară), care au fost derivate cu ajutorul prefixului *a-* din lat. *ad-*. Am citat acest pasaj întreg, căci el e caracteristic. Eră un timp când filologii, în loc să dea explicații, întrebunțau termeni tehnici gramaticali. Cuvinte ca epenteză, epiteză, sincopă etc. erau un fel de formule pe care, întrebunțându-le, filologul se credea scutit de a mai da vreo explicație, asemenea celor ce cunoscând numele latinesc sau grecesc al boalei lor, cred că nu mai au nevoie de medicamente. Tot astfel și «proteza» e un termen tehnic, care nu explică nimic. De ce apare această proteză a lui *a* în anumite cazuri și în altele nu, e o problemă care pe Popovici nu-l preocupă. Confundând noțiunile, el citează între cuvintele cu *a* protetic tocmai forme ca *a coperi*, *arăta* al căror *a* derivă din latinescul *ad-*, iar între cele cu *ad-* latinesc dă pe *acmoće*, al cărui *ac-* derivă din lat. *eccu-* sau *atque-*, în nici un caz însă nu din *ad-*.

«Observările sintactice» (p. 109—113) pot fi une-ori folositoare. Dar Popovici (p. 112) consideră conjuncțiile *ke de* în propoziții ca: *tu verzițe ke de reși fi mutastă...* (în care avem cazul explicat de noi în II § 254: *ke* după verba declarandi, chiar când propoziția următoare e introdusă printr'o conjuncțiune condițională), ca o «interesantă inversiune a lui *de+ke*» (p. 112). Constatând influențe slave în sintaxa istroromână, el sfârșește acest capitol prin următoarea propoziție: «Natural că din punct de vedere subiectiv pare un ce curios, dar viața și firea limbii se condiționează de fapte obiective și nu subiective păstrând aranjamentul logic moștenit din bătrâni» (p. 113).

După partea gramaticală urmează un capitol despre «Raportul dintre dialectele istroromâne și celelalte dialecte române» (p. 114—121). În vol. II, pp. 348—349 am arătat pe scurt care e părerea lui Popovici despre originea Istroromânilor și am combătut argumentele sale. La acest loc vom releva numai curiosul fapt că Popovici foarte adesea dă drept document ceea ce trebuie documentat. Astfel, voind să arăte pentru ce «spațiul (!) dela sec. X—XVI» eră potrivit pentru ca Românii să-și părăsească patria lor primitivă, înșiră: venirea Maghiarilor, năvălirea Tătarilor, pustiirile turcești, migrațiunile Slavilor (cari?) și migrațiunile Românilor (adică Românii au emigrat pentru că... au emigrat Românii!) «și, ce ne interesează mai mult, s'au format dialectele limbii române» p. 127). Mai întâiu: de unde știe Popovici că dialectele române s'au format în «spațiul» dela sec. X—XVI? Apoi, până acum se credea că formarea celor patru dialecte ale limbei române sânt urmarea

despărțirii Românilor în patru grupuri fără legătură geografică între ele. Popovici ne învață însă acum că din cauza formării dialectelor, Românii au început migrațiunile.

Cu un capitol «Note despre Românii din Istria» (pp. 130—143), în care se înșiră unele din părerile înaintașilor despre originea Istro-românilor și se reproduc, după «Foaia pentru minte» din 1857 rugăciunile notate de Covaz, urmează câteva «Intregiri» (p. 144) și «Suplementul la Glosar» (pp. 145—152), despre care a fost vorba mai sus.

Singura recenzie scrisă cu competență despre cartea lui Popovici este cea publicată de H. Tiktin în «Archiv f. d. Studium d. neuren Sprachen u. Literaturen», vol. 126 (1911), pp. 477—438.

1904 — 1922

Glavina

I — II

Două articole.

ANDREIU GLAVINA eră întâiul Istroromân care a învățat carte la noi, pregătindu-se pentru cariera de dascăl și redesteptător al conștiinții naționale la compatrioții săi. Din scrisorile pe care le trimitea din Susevița și Jeiăni fostului său profesor A. Viciu la Blaj, se vede cu câtă sfințenie ținea el la misiunea sa de apostol, cu cât entuziasm știa să vorbească connaționalilor săi despre școala pe care aceștia, la îndemnul lui, o cereau guvernului austriac, dar în același timp cât de zadarnice erau intervențiile sale la București, unde nu obțineă decât promisiuni.

La 1904 publică în «Unirea» din Blaj (anul XIV, No. 9 din 27 Februarie), sub titlul *O voce*, un articol informativ despre Românii istrieni, vorbind despre deosebirile lor dialectale, despre port, ocupațiunea și conștiința lor națională și mai ales despre planurile sale de răspânditor al cărții românești. Face un călduros apel ca să fie ajutat la întemeierea întâiei școli naționale în Istria, arătând în cuvinte mișcătoare primejdia slavizării, pe care o credeă atât de iminentă, încât orice acțiune de salvare națională ar fi venit prea târziu dacă mai întârziă 3—4 ani.

Doi ani mai târziu el publică în aceeași foaie (anul XVI, No. 20 din 12 Maiu) sub titlul *Rumerii și școala națională croată*, un nou articol, în care semnaleză iarăși primejdia de slavizare, arătând încercările Istroromânilor de a obține școală cu ajutorul doctorului Scampicchio, și propaganda protivnică croată, în frunte cu societatea din Zagreb «Ciril și Metodiu».

Abia războiul cel mare a adus și pentru Glavina realizarea visului din tinerețe. În Istria italiană, Românii au obținut în sfârșit școala națională, în fruntea căreia ajunse Andreiu Glavina. Cu moartea lui, a murit și școala românească.

III

Glosar româno-istroromân.

La îndemnul și după indicațiile lui A. Viciu, GLAVINA, reîntors în mijlocul compatrioților săi, începe să culegă date și material de limbă, pe care le trimite fostului său profesor. Subt titlul *Dela frații români istriani* s'a publicat în «Unirea» dela Blaj, în 1904, p. 23, 35, 47—48, 57—58, 67—68 și 79 un Glosar româno-istroromân, singurul de acest fel până astăzi.

Gazeta blăjană fiind inaccesibilă celor mai mulți cercetători, reproduc acest material, cu atât mai prețios, cu cât ne vine dela un Istroromân și fiindcă cuprinde unele cuvinte necunoscute sau rar atestate de alții. Reproducerea lui mi s'a părut necesară și pentru că Glosarul acesta fusese tipărit cu nenumărate greșeli și, pe cât se pare, și cu unele modificări făcute la Blaj. Într'o scrisoare (nedată) Glavina cere lui A. Viciu să-i trimită corecturile «ca să nu se întâmple atâtea greșeli ca în cele publicate în Unirea», iar în alta (din București, Aprilie 1904) el îi recomandă profesorului său «dacă cumva nu înțelegeți destul de bine dialectul nostru, atunci mai bine faceți oarecare românzare». În corespondența pe care d-l Viciu mi-a pus-o la dispoziție se arată câteva greșeli pe care le relev ez în note.

Cuvintele reproduce mai sus arată că materialul de limbă dat de Glavina nu poate fi utilizat decât în mod critic. Tendințele de «românizare» și influența inconștientă a limbii dacoromâne, fac ca tot ce ne-a comunicat Glavina să se înșirue în seria acelor lucrări—cunoscute în de ajuns din literatura aromânească — care au fost scrise cu cele mai frumoase intențiuni, dar care, din punct de vedere filologic, trebuie primite cu rezerva cuvenită. Ele au însă o importanță deosebită din punct de vedere lingvistic, căci ne permit, urmărind influențele dacoromâne asupra unui Istroromân, să vedem care fenomene anume înrăuresc cu deosebire graiul în cazuri de bilinguitate și unde se produce mai întâiu nesiguranța în rostirea sau în construcțiile graiului părintesc. De aceea voiu insistă la acest loc ceva mai pe larg asupra dacoromânilor lui Glavina.

El scrie *kal*, *iel*, *gol*, *vicel*, *mñjel* în loc de *câ*, *ie*, *go*, *vițé*, *mñe* (cu *l* final amuțit); tot astfel, alături de forme adevărate, fără *l* final, el are adesea articolul masculin *-ul*: *paizul*, *merul*, *prevtul* (și *preotul*), *guvernul*, *lucrul*, *plugul*, *pamintul*, *cerul*, *vicelul*, *lapisul*, *bovul* *traze* *vozul* *ku firul*;

alături de genetivele și dativele adevărate, construite cu *lu*, el scrie adesea *lui*: *lui fratele* *meș*, *lui vake*, *lui Domnu*, *lui kalu*, *lui sorecu*, *lui bovu*, odată chiar *korona Avstriei*;

întrebuințează prepoziția *pe* înaintea complementelor nume de ființe: *pe fratele*, *pe maja*, *pe fecori*;

formează persoana a treia dela pluralul prezentului indicativ al verbelor de conjugarea I în *-ă* (*-é, -e*) în loc de (*-u*): toc lukră, breći cari latră, omiri se roge, omiri sape, muljerile spēlé, profesori inveci pe fecori (alături de înmec);

alături de formele adevărate în *-é* (scris *-é* și *-e*), îi scapă destul de des dacoromânisme în *-este* la persoana a treia a indicativului prezent singular dela verbele în *-esc*: me ljuveneste pe mire, potkoveste, iel se misleste;

persoana întâia dela plural se termină de obicei în *-n*; găsim totuși forme ca *n kacam*, *mănkam*, *merem*; dela verbul *avę* întâlnim formele *am* și *an*;

pronumele relativ «care» apare sub forma nearticulată: *io ljuvenesc pe ofetică care...*, *breći cari latră, cari ganesk*;

în loc de *ę* întâlnim *a* după labiale: *fata, nevasta, vargă, varsă* (= *vęrzę*);

în loc de *l' întâlnim i* în *pui, și trifoi*; acesta din urmă — suspect — e dat alături de *ditelină*; și forma *kuib* în loc de *cul'b* este suspectă;

alături de *ljepuru, sorecu*, întâlnim și formele dacoromânizate *ljepure, soarece*;

sub influența grafiei dacoromâne, el scrie *-i* final: *akurī, breći, batunī, fracī* (alături de *frac*), *frazī* (alături de *fraz*), *soldacī*, etc., alături de forme adevărate ca *astez, bur* (plural), *dé-m*;

alte dacoromânisme — dintre care unele par a fi simple greșeli de condeiu sau de tipar — sânt: *meu* (*meü*) în loc de *mev*; — *gunoi*, alături de adevăratul *gnoj*; — *preotul* (alături de *prevtul, pevtu*); — *venit* alături de *veri*; — *dau, beu* = *dăvu, bevü*; — *dóre* (*cetește doare*) = *dore*; — *mja și mia* = *múa*; — *eu me ărd, el se ărd* = *io...*, *ie...*; — *ieste* = *ie*; — *noi bem* = *beien*; — *dea* = *dăie*; — *septe* în loc de *săpte* (pe la Blaj se rostește *șepte* și se scrie *șepte*); — *pe uskat și pe apă* în loc de *pre...*; — *de 8 ani* în loc de *ăń*; — *Andreiu, fruct, sânt dacoromânisme patente*; — *harta ca aba* «hârtia cea albă» e o construcție dacoromânească;

interesante sânt următoarele cazuri: dacoromânescul «otravă» se traduce bine cu *otrov*, dar în exemplu urmează: *se otravesk ku otravă*; — lui «izvorăște» îi corespunde istroromânește *zvire*, precum aflăm în exemplul dat: *apa zviréa din pamint*; totuși Glavina dă corespondentul *zvorea*; — în loc de *spelă* (cf. *spélé*) el scrie *spala*, care nu-i decât o istroromânizare a lui *spălă* al nostru (după modele ca *făcut* = *facút*), întocmai precum *merze* — alături de *męre* — pare a fi o istroromânizare a lui *merge* al nostru (după modele ca *sparge* = *spărze*); de aceea, dacă alături de *pemint* întâlnim *pamint* (și chiar *pămintu*), îl vom considera mai de grabă ca o istroromânizare din *pământul* dacoromân decât ca o formă existentă (deși posibilă); tot ca o istroromânizare a lui *atâta*

(după modele ca *afară* = *făre*) îl consider pe tătă, neatestat aiurea.

Uneori e greu a spune dacă formele date de Glavina sânt veritabile sau sânt dacoromânisme. Astfel pluralele articulate koleturile, snopurile, muljerile trebuie, probabil, îndreptate în colecturile, snopurile, muljerle. — In loc de instrument și turn am așteptă instrumenăt și turăn. — In loc de mut am așteptă mutast. — Pluralul feminin lunge e dat și de Ive, încât nu trebuie să-l corectăm în lonz (= lunž, atestat de alții), dar large în înțelesul de «largi» (nu de «departe») are nevoie de confirmare. — *nvărté* «învârtește» e dat și de Maiorescu, dar *kroat* (în loc de *hrvăt*?) și mai ales timp în loc de vreme e suspect. — Cred că *șilelică* (= *lelițe*) e dacoromânism.

Interesant e a urmări și influența dialectului istroromân asupra limbii dacoromâne întrebuintată de Glavina. In privința aceasta vom găsi multe exemple în bucățile următoare, astfel în echivalentele românești din «Glosarul» din Jeliâni (relevate în note) și mai ales în traducerea dacoromână dată de el la textele istroromâne. La acest loc notăm numai confuzia pe care o face la cuvântul *lăcat* (= lacăt), căruia îi atribuie înțelesul de «cot» al cuvântului istroromân *lăcăt*.

Trecând la transcrierea lui Glavina, trebuie să spunem că aceasta e plină de neconsecvențe și echivocuri (datorite de sigur și tipografului), iar deslușirile din fruntea Glosarului nu sânt destul de clare.

Ca și în alte lucrări (vezi mai departe), Glavina distinge între *ă* și *â*, însă nu în mod consecvent. Astfel el scrie: *kârpă* dar *kârpi*, *spărtă* și *spărtă*, *băcvă* și *băcvă*, *âns* și *âns*, *ârpa* și *ârpi*, *kând* și *kînd* (tipărit și *kind*), *lâre* și *lăra*, *plânze* și *plâng*, *vârti* și *vărte*, *mărânkă* și *mărânkă*, *ăi* și *îi* etc. Prepoziția *ân* o scrie deobiceiu in. Uneori — la 1904 se scria încă în ortografia noastră și *ě* — întrebuintează și semnul *ě* pentru *ă*: *brěv*, *grěv* (și *grăv*), *sěrk* (și *sărk*).

Sunetul *ă* se redă prin *a*.

Pentru *ê* avem diferite semne; mai rar e transcris prin *ea* și *éa*: *sviréa*; intenția lui Glavina eră a-l redă prin *é* (și în poziție neaccentuată), care în ortografia română pe care o învățase la Blaj aveă valoarea diftongului *ea*: *buré*, *boské*, *friké*, *gljacé*, *gré*, *kuheité*, *musaté*, *porté*, *spélé*, *stalé*, *vaké* etc. Adesea însă el scrie *e*: *de* (alături de *dé*), *kresta* (alături de *krésta*), *măgle* (alături de *măglé*), *muljere* (alături de *muljére*), *piaze* (alături de *piazé*), *verde* (alături de *vérede*), apoi: *muljera*, *cude*, *fete*, *bureapé*, *kamesa*, *spărța plire*, *akase*, *zece*, *abe*, *inke*, *mikice*, *mărânke*, *cesta nopte*, etc. In toate aceste cazuri *e* e scris greșit în loc de *é* (= *ê*). Numai la verbele în *-eș*, grafia *-ei* corespunde, precum reiese din observarea expresă a lui Glavina (cf. mai jos, notele 150 și 154) rostirei din Berdo; inconsecvențele nu lipsesc însă, d. ex. *zekopéi* dar *zekopeit*, *probirei* și

pobiréi, svikéi și svikei, stimeit și stiméit, presentéi și presentei, etc. În baserikă (consecvent) pare că avem de fapt rostirea *e* (II § 35), iar invers, rostirea *ę* e sigură în *rév* și, poate, în *grév* (cf. II § 29). În tendința sa dacoromanizatoare, Gl. redă adesea pe *-ę* final prin *-ă*: *pravică*, *bocă* (și *boce*), *kurată*, *deblă*, *krelută*, *séră*, *acă*, *barkă*, *bată*, *biră*, *baserikă*, *brazdă*, *tikvă* (și *tikvé*), *britvă*, *bacvă*, *baretă*, *kamizolă*, *cîafă*, *mikă*, *spărtă*, *zokă*, *mărânkă*, *reslégă*, *trekă*, etc., deși într'o scrisoare către A. Viciu (din Septembrie 1905) el scrie «*ă* la finea cuvintelor totdeauna se aude ca *é(ea)*». Uneori avem și greșeli de tipar ca *mărânkă* (în loc de *mărânkă* = *mără η kę*), *vréd* (în loc de *vred*); forma *té* «ceaiu» e o istroromânizare a lui *te* (ardelenism). Dacă alături de *vaké* întâlnim lui (= *lu*) *vake*, aceasta corespunde într'adevăr rostirii (II § 122). Glavina însuși nu avea o idee clară asupra valorii lui *ę* istroromân precum reiese din următorul pasaj dintr'o scrisoare adresată la 14 Sept. 1904 lui A. Viciu: «Deosebirea între *é* și *ea* este foarte puțin. Dar cu toate acestea, în dialectele istroromâne se observă diferența destul de mare... d. ex. *bliskea*, nu-i tot aceea ce ar fi *bliské*, pentru că în cuvântul *bliskea* se aude destul de bine acel *a* din urmă...; *morea* 'trebuie' nu s'ar putea scrie *moré*..., tot așa *purtea*, *portea* etc. Iar *é* nu se poate scrie cu *ea* pentru că *é* al meu este egal la *é* rom. [= *ea* accentuat în vechea ortografie, rostit prin părțile Blajului *ę*], d. ex. *lukrę*, iar nu *lukrea*, *kuhé*, iar nu *kuhęa* etc. E posibil ca oarecare cuvânt să aibă și greșală...».

Transcrierea lui *č* și *ț* îi face lui Gl. cea mai mare greutate, el fiind dintr'o regiune, în care aceste două sunete — ca și *s* și *ș*, *z* și *ž* — se confundă. Într'o scrisoare către A. Viciu, din Aprilie 1905, Glavina scrie: «Este adevărat întru câtva că *ce* și *ț* se confundă puțin, din cauza limbei slave, care, precum se știe, a influențat foarte mult asupra dialectului nostru. Dar cu toate acestea, dacă e omul cu băgare de seamă și de omul întreabă de mai multe ori, cum trebuie, *č* sau *ț*, de sigur va obține rezultatul dorit și *favorabil limbii românești*. Tot așa e și cu afacerea lui *s* și *ș*. Eu, într'adevăr, vă spun drept, am fost foarte încurcat și influențat [în ortografie] de limbile croată, slavă, sârbă, bulgară și maghiară, încât aproape n'am fost în stare să fac deosebire între *c* și *ț*, *ș* și *s*, *j* și *z* etc. Acum, mulțumită Bucureștiului, par'că nu mai există vâlul acel negru înaintea ochilor mei în privința ortografiei române». În face și subțire el aude același sunet, pe care îl redă, după model croat, prin *c* (= *ț*) și nu numai înainte de *e*, *i*, ci și înainte de consonante, de vocalele *ă*, *o*, *u* și de zero. Vom avea deci, să cetim *ț* în toate cuvintele următoare: *acă*, *anca*, *băcva*, *bicvi*, *bocă*, *breci*, *c* (= *ți*), *ca*, *cace*, *casta*, *casti*, *catezi*, *cel*, *céle*, *celice*, *cerși*, *cerușe*, *cest(a)*, *césta*, *cîafă*, *cimiter*, *cira*, *cire*, *cude*, *cudesc*, *cuke*, *cukor*, *dinci*, *duce*, *duljce*, *face*, *fecor*, *fetică*, *fraci*, *gljaca*, *gnoienică*,

înmeç, invece (= nvęęę), io-c dau, kanconeta, kucitu, lastavica, lancun, lelică, macka, naranca, 'nkaca, oblacno, oc, ocisti, placă, picor, pravică, puc, puric, ruci, seminca, skafunice, skerc, skercéi, soldaci, sorecu, subcire, sulacéi, Susnjevica, taca, toc, udica, vicel, etc. Supărător este numai că, deși rar, semnul *c* are și valoare de *k* (transcris de obicei prin *k*): a dvoçatu (alături de a dvoçatu), brec (care trebuie cetit uneori brek, iar alteleori bret), capu (alături de kapu), codru (și kodru), cu, fac, kontrakt (și kontrakt), lucrul, pipesc, trecut. Odată el întrebuițează chiar pe *ț* al nostru: toți (alături de toç); mai rar găsim transcrierea cu *č* croat: a nča (alături de a nca), čia, čude (alături de cude), ključ, oč (alături de oc). Lucrul se complică și mai mult prin faptul că sunetul *č* îl redă uneori prin *c* (explicat ca «*ty* unguresc»): bučile, čaro, mače «pată» — altădată prin *cé*: čearo, — altădată prin *č*: bučile, čaro, cepič, klopotič, več, — mai adesea prin *c*: bătic, beutic (cetește bevutič), gârlicu, kokotic, lakatic, mikic. Îndoiială cum trebuie cetit *c* există la două cuvinte neatestare de alți autori: h a r d a c a «perie (de lustruit ghetele)» și c a v l i «cuie»; cred că în amândouă cazurile avem a face cu un *ț* din *č*, întâiul cuvânt fiind înrudit cu germ. *Kardätsche*, iar al doilea fiind serbo-croatul *čavao* (*čavla*) «cuiu».

La celelalte sunete avem transcriere aproape consecventă: *lj* redă pe *l'* (numai odată întâlnim volie alături de volje), *nj* pe *ñ* de ex. munjit = muñit (numai ani trebuie cetit añ și mj ca mñ; odată găsim scrierea anjel alături de anjel = añel), *ge* este *g(h) + e* (d. ex. bragesi), *i* e redat de obicei prin *ī*, mai rar prin *i + voc.*, dar avem și transcrierea *j* (maia și maja), iar pe *ie* «el» îl găsim redat odată prin *e*; *z* are valoare de *z* (*s* fonic): fazol, fraz, zut, stanză «potecă», numai în varsă (=vęrzę), pais (alături de paiz) și skusei (=scuzęi) e redat prin *s*.

Inconsecvențele nu lipsesc nici la forma unor cuvinte. Astfel: prévișe și previșe; casta și cęsta; ditelină și detilină; brăgesi și bragesi; race și rece; vęrh și verhu; zegresi și zegrisé; petroljo și petrolja.

În reproducerea ce urmează a Glosarului am restabilit ordinea alfabetică neobservată cu rigoare în original și am îndreptat câteva greșeli de tipar, utilizând corespondența lui Glavina către A. Viciu. De altfel, în note se arată aceste îndreptări:

A

(p. 23) abandonà = abandonéit: muljera l'a abandonéit

ac = ak, pl. akurī: io am kumperat astez cude akurī

acel = cel

acèle = céle, céle fete

acest = cest: cest om nu ie bur, zato ke je roisu
 acolo = kolō: kolō s-a dus el în osterie
 acoperământul unei căsi acoperită cu slamă ¹⁾ = strihă
 acoperi = koperi: astez voi coperi casa mé
 adâncătură în pământ: skulje, skulie ²⁾
 adevăr = pravică: io am avut pravică, nu tu!
 adevărat = pravo: tu ari pravo
 aduce aminte = pameti, rikordéi: rikordé-te de mire
 adună = pobiréi, pobirei ³⁾
 adunătură = kup, pl. -purí: noi aven⁴⁾ mare kup de kumpir
 avocat = advokat: csatezi ⁵⁾ va fi advocatu meu N. N.
 aer = arie: aria de la ⁶⁾ Susnjevica e kurată
 afară = faré: âmné faré 'du-te afară'
 aicea = anča, oč, čia ⁷⁾: viro oc, sté anca, duce anca pâre și vir
 ajută = zuta: 'c va zuta Domnu 'ți va ajută Dumnezeu'.
 alaltăieri: catezi: catezi va veri cace kasé
 alb = ab: io-s mai ab nego tu
 albine = celice: anu cesta are cudé celice
 alt = at: pl. aljcs: at om, cela ⁸⁾ e un at om; cesta e ur at brek de
 mancé ⁹⁾ 'acesta este un câne alt[ul] de[cât] cel de] înainte'; astez av
 mers (sau: s-av dus) aljcs omir la Fiume ¹⁰⁾
 amar = zuk, zuko
 an = an: anu cesta a fost bur an
 apă = apa: apa de la ⁶⁾ noi e bure apé
 apăra = apara: io aper ¹¹⁾ pe fratele meu
 aproape = prope
 apus = zveidit: sorele a zveidit
 ară = ara
 arătă = arata
 arbore = deblă: debla césta je mai mare nego ca ata
 arde = arde
 aripă = krelută
 armă = arma

¹⁾ *istororomânism*: slăme = paie.

²⁾ *cred că numai* skul'e e exact.

³⁾ *cu observarea*: *e curat și ascuțit.

⁴⁾ *probabil rău cetit de tipograf în loc de aren, precum se dă de repetițe ori.*

⁵⁾ *astfel corectează Glavina în scrisoarea adresată lui A. Viciu greșala de tipar cater;*
 țatezi = poimâne (= cealaltă zi).

⁶⁾ *am așteptă*: dila.

⁷⁾ *cu observarea*: č croat.

⁸⁾ *tip. cele.*

⁹⁾ *tip. mancé.*

¹⁰⁾ *astfel corectează Glavina însuși exemplul tipărit greșit: este z av mer dus aljo omir Fiume; în loc de Fiume am așteptă Rika.*

¹¹⁾ *în manuscris va fi fost apăr: Glavina scrie și arăta etc.: am așteptă âpar(u); cf. nota 32.*

aruncă = hiti
 asară = séră
 ascunde = skunde
 asin = asir: asiru cesta are mare koda
 astăzi = astez
 aștept = stept
 asudă = spoti, poti
 asudătură = pot
 ață = acă
 atât = tâta ¹²⁾
 avarițios = lakom
 avut = bogat

B

baie = banj
 balsamă = balsama ¹³⁾, balsaméi
 bani: pinez, soldii
 barbă = barba
 bărbatul meu: omu mev
 barcă = barkă ¹⁴⁾
 băutură = beutic
 baza la o casă — fundamenăt
 bea = bé
 beat = hét, opit ¹⁵⁾
 bere = biră
 biserică = baserikă
 bolnav = bolăn
 bostani = cuke
 brâu = brév
 brazdă = brazdă
 briceag = britvă
 brumă = mraz
 bumbi ¹⁶⁾ = batuni
 butoiu = băčvă
 buzunar = zep

C

(p. 35) căciulă = baretă
 cal = kal, pl. kalj

¹²⁾ poate dacoromânism istroromânizat (prin așeraza lui a inițial), sau influență din partea ital. tanto. Nu-l găsim atestat de alții.

¹³⁾ formă dacoromână.

¹⁴⁾ urmează cuvântul istror. bată [= baltă] explicat prin: un loc unde curge în continuu apă de gnoj [= gunoiu], iar apa aceasta se numește gnojenică.

¹⁵⁾ urmează cuvântul istror. bedră = femurul piciorului.

¹⁶⁾ = nasturi.

călcăiu = peta
 cald = cad
 calfă = garzon
 cămașa = kemesa
 când = kând
 câne = brec ¹⁷⁾
 cântă = kanta ¹⁸⁾
 cap = kap
 căpitan = kapitan
 căput = kamizolă
 car = voz
 cărciumă = osteria
 carne = karne
 cărpa = kârpa
 cărpi = kârpi
 carte = libăr
 casă = kasa
 cât = kât
 câte ori = kâte vote
 căută = cerși
 caut pe mama = cavt pe maia
 cazarmă = kasarma ^{18 a)}
 ceaiu = te: noi bem saké séré té
 cenușă = cerușe
 cer = cer
 cerc = kolumbar
 cercei = urekine ¹⁹⁾
 certă = sfădi ²⁰⁾, svadi
 cheie = ključ
 cheltui = spendei
 chemă = kljema
 cîafă = cîafă
 cimiter = cimiter, grob
 cină = cira
 cine = cire
 cioban = pastir
 cioc = kljun
 ciocan = băt, diminutiv bătic
 ciorapi = strinfi ²¹⁾, bicvi

¹⁷⁾ citește brek!

¹⁸⁾ greșală de tipar pentru kânta.

^{18a)} Dacoromânism (ardelenism). Citește kazarma.

¹⁹⁾ Glavina adaugă: de la ureklje.

²⁰⁾ dacoromânism.

²¹⁾ cred că strinfi (= germ. Strümpfle, ung. strimfli) e cuvântul dacoromânesc auzit la Blaj pentru "ciorapi".

ciorapi de lână = skafunice
 clădi = kladi
 claie = kopa
 clopot = klopot, dim. klopotiĉ: oile porté la noi clopote
 cloșcă ²²⁾ = kocka
 coadă = koda, pl. art. -dele: ljeperu are mikă kodă
 coaja ²³⁾ ce se face pe o tăietură a corpului = krasťă
 coastele = kostele: kostele lui fratele meu îs prekinite
 cocoș ²⁴⁾ = kokot, dim. kokotic, pl. kōkoci
 contract = kontrakt: cace mev veĉ a fakut kontrakt
 copt = kopt, fem. [pl.] -te: merele îs veĉ kopte
 corn = korn: kornu de kapre ie mare
 coroană = korona: korona Avstriei je musaté
 coșarcă ²⁵⁾ = spărtă, pl. art. -tele: spărtă pljire de smokir ²⁶⁾
 cosi = kosi: anu cesta noi am kosit ĉude fir
 cotul mâinii = kuvatā ²⁷⁾: kuvatu mev are mare os
 covertă = koperta: koperta de vapor se spēlé saka zi
 creastă = kresta: krésta lu kokotu ie roise
 credință = véra: véra nostra ie ca mai bure
 creieri = mozljan: mozljani de oie îs bur
 crește = kréste: omu tirar kréste vred (= iute)
 cruce = kriz: noi avem ⁴⁾ akase ur kriz betar ²⁸⁾
 crunpene ²⁹⁾ = kumpir: noi mankam ³⁰⁾ cude kumpir
 cucuruz = trukinje: anu cesta a fost crude trukinje
 cufăr = kufer ³¹⁾, baul: eu voiu kumpera ³²⁾ ur baul
 cugetă = misli: fratele mev misle kude ³³⁾
 cuglă ³⁴⁾ = buĉe: fecori la noi se zokă ku buĉile
 cuib = kuib (de pasere) ³⁵⁾: la noi îs ĉude kuibur
 cuie = cavli: la noi se vinde ³⁶⁾ ĉude cavli
 cumpăra = kumpăra: eu am kumperat ³²⁾ o uré
 cunoaște = kunoste
 curat = kurat: mie-m piéze ³⁷⁾ kurat

²²⁾ tip. cloșcă.

²³⁾ tip. cōra.

²⁴⁾ tip. cocos.

²⁵⁾ tip. cosarcă.

²⁶⁾ probabil dacoromânism istororomânizat: am așteptă smokvi.

²⁷⁾ tip. greșit în loc de kuvatū.

²⁸⁾ citește betăr.

²⁹⁾ = cartof.

³⁰⁾ recte: munkân s. mănkan.

³¹⁾ dacoromânism?

³²⁾ tipărit greșit în loc de kumpăra (corect kumpară), cf. nota II.

³³⁾ greșală de tipar în loc de cude (= țuđe).

³⁴⁾ = popică.

³⁵⁾ cred că kuib în loc de kuljb e dacoromânism; cuvintele din parentezul următor sânt tot dacoromânești.

³⁶⁾ dacoromânism pentru: vindu.

³⁷⁾ probabil, greșala de tipar, în loc de piázé (= place).

curăți = ocisti ³⁸): postolele lui fratele meu îs ocistite ³⁹)
 curcan = puric: saki ⁴⁰) om are la noi purici
 curechiu = kapuz: la noi omiri mârânkă cude kapuz
 curge = târlî: apa târlé ⁴¹) musat în boské ⁴²)
 cutezâ = kuteza: omiri av kutezat fura
 cuțit = kucit: ku kucitu se talje porku

D

da = da: dé-m păre
 deal = brig
 de-asupra = vârde, vârh-de
 deget = zacet
 dejună = rûci
 de mine = de mire
 deslega: reslegâ: reslégă
 desperat = desperat ⁴³)
 destin = destin
 dimineata = dimiréța ⁴⁴): bura dimiréța ⁴⁵)
 din = din
 dinț[i] = dinci: dinci melj âs mai aljb nego telj
 direge = opravi, popravi: am opravit lukru
 doare = dore: me dore capu
 dobă = bubănj
 doctor = dotor
 doliu = zalost
 domnul casii = gospodar
 dop = cep, dim. cepiç
 dop mai mare = kalkun: kalkun de la ⁶) bâcvă
 dormi = durmi: cesta nopte am durmit çaro bire
 drac = draku ⁴⁶): fi-ré draku în tire
 duce: duce: ió m-am dus la baserikă
 dulce = duljce: viru cesta îi duljce kași mljara ⁴⁷)
 Dumnezeu = Domnu ⁴⁸)

³⁸) *tipărit greșit*: acisti.

³⁹) *tipărit greșit* kurate (ocisitté): *evident că kurate e cuvântul dacoromân care explică pe ocistite.*

⁴⁰) *explicat prin*: tot.

⁴¹) *tip. greșit*: târlé apa kurge.

⁴²) *explicat prin*: pădure.

⁴³) *neologism format dacoromânește; am așteptă*: disperéit.

⁴⁴) *tipărit* dimineata, care-i cuvântul dacoromânesc.

⁴⁵) *tip.* dimiréța.

⁴⁶) *tip.* drakuî.

⁴⁷) *explicat prin*: mierea.

⁴⁸) *urmează*: articulat Domnul, ceea ce e un dacoromânism.

E

econom = agricultor ⁴⁹⁾
 elemozină = lemozină: astez am daŝ in baserikă lemozină
 epistolă = list: astez am primit din Fiume ¹⁰⁾ ur ⁵⁰⁾ list
 etate = dobă: el are o dobă de zece an

F

(pag. 47) face = face: io am fakut astez ur musat băt
 făină = fariră: farira de grāv je mai abe nego de șerk
 fân = fir: anu cesta firu je mai mare nego anu trecut
 farfurie = piat
 fată = feta, fata, fetica, fatina ⁵¹⁾: césta fetică je musaté
 fereastră = oknă: okna césta je resbită ^{51 a)}
 fierbe = kuhei: kuheité-i cira?
 fini = fini: am finit lukru mev
 flămând = hlamund: io-s hlamund
 floare = roza césta je čaro musaté
 fluieră = svikéi: io stivu mai musat svikei nego tu
 foale ⁵²⁾ = trbuh: me dore čaro trbuhu ⁵³⁾
 foalele ⁵⁴⁾ degetului = folele lu zazetu
 foarfece = skare: io am kumperat ⁵²⁾ din Fiume ¹⁰⁾ skare
 foc = fok: in ⁵⁵⁾ paizul nostru astez a fost mare fok
 frăgar ⁵⁶⁾ = murgvă: am mánkat murgvi
 fragi = fraz: am aflat astez cude frazi
 frate = frate: io am patru frací inke ⁵⁷⁾
 frică = frika: iel are friké nopté se trekă ⁵⁸⁾ pe la cimiter
 frig = race: iarna casta va fi race
 frumos = musat: fetica casta je čaro musaté
 frunte = frunte: frunta ⁵⁹⁾ lui ie mikice
 frunză = frunza: porku rada ⁶⁰⁾ măránke frunze
 frunză de laură = lavrikă

⁴⁹⁾ dacorománism.

⁵⁰⁾ tip. nr.

⁵¹⁾ recte: fěta, tot astfel fětica (= fețița), fětina; dacorománism: fata.

^{51 a)} citește: rezbițe.

⁵²⁾ = páncece.

⁵³⁾ urmează: fólele [= cimpoi] = un instrument cu care se sfiră [= cântă] cantece de joc la Români din Istria acel instrument e din piele de oaie. cf. Bartoli P. 46.

⁵⁴⁾ = buricul?

⁵⁵⁾ tip. in.

⁵⁶⁾ = dud, recte: dudă.

⁵⁷⁾ in parentez, tradus prin încă.

⁵⁸⁾ tipărit neclar, ar putea fi: trékă.

⁵⁹⁾ tipărit frunt.

⁶⁰⁾ tradus, in parentez, prin bună voie = bucuos.

frupt ⁶¹⁾ = frukt: merul nostru anu cesta a avut musat ⁶²⁾ frukte
 fulgeră = mige: casta nopte a căro ⁶³⁾ migéit
 fuma = pipei: eu nu pipesk; fratele mev pipé
 fumă hornu[l] = dimé dimnjaku ⁶⁴⁾
 fura = fura: ieri mja furat o vaké din stalé ⁶⁵⁾
 fura pe nesimțite = okini: Maricina ⁶⁶⁾ mia okinit kucitu
 furca de fier = furka: noi aven ⁶⁷⁾ sapte furke de fljer ⁶⁷⁾
 furcuță ⁶⁸⁾ = pirun: pirunu cesta ie căro musat
 fusaică ⁶⁹⁾ = fazol: anu cesta avem zalic fazol

G

găină = galjiră: mai buré ie astez galjira nego mâre kokotu
 galbin = zut: meru cesta ⁷⁰⁾ ie zut ca și maranca
 gard = gard: gardu nostru ie mare ur metru
 gândi = mîslî: iel se misleste prévise ⁷¹⁾
 gât = gutu: gutu ⁷²⁾ lui frate mev ie căro subcire
 găurit = probit: noi am probit astez o mare ârpe ⁷³⁾
 găvălia ⁷⁴⁾ capului = tikvâ: iel are mare tikvé
 genunchiu = zerunklju: me dore zerunklju
 ghiață ⁷⁵⁾ = gljaca: la noi ie zalik ⁷⁶⁾ gljacé
 gingaș = delikat: fratele mev ie căro ⁷⁷⁾ delikat

⁶¹⁾ = fruct.

⁶²⁾ probabil greșală, pentru musate, sau musat frukt, căci adjective întrebuințate ca adverbe în forma masculină nu sânt obișnuite în istroromânește.

⁶³⁾ tip. ceaco.

⁶⁴⁾ tip. dimujaku.

⁶⁵⁾ tradus, în parentez, prin grajd.

⁶⁶⁾ tradus, în parentez, prin Maria.

⁶⁷⁾ Pentru furca de tors, se dd, la începutul literii F următoarea terminologie:

b â t u furcii, care de ordinar [= de obicei] este de lemn;

g â r l i c u, care de asemenea este de lemn și care are ornament[e];

b o t a sau cărpa care învâluște lâna ca să nu cadă jos;

c o r d e l a cu care se leagă bota ca să nu cadă bota de pe lâna;

f u s u l, care este făcut ca să se învârtească lâna;

c r u m p e n e l e [k r u m p i r u] împlântat în fus ca să meargă mai ușor;

toată lâna ce se află în botă și în cordelă, la olaltă, formează așa numitul *caers* sau, scris în limba istroromână «k a e r s».

⁶⁸⁾ tip. fêrcuță (rostirea *fârcuță* se aude des prin Ardeal).

⁶⁹⁾ = fasole.

⁷⁰⁾ tip. sesta.

⁷¹⁾ tradus, în parenteze, prin prea mult.

⁷²⁾ tip. gutn.

⁷³⁾ tradus, în parenteze, prin piatră.

⁷⁴⁾ = scăfârliă.

⁷⁵⁾ tip. ghiată.

⁷⁶⁾ tradus, în parentez, prin puțin.

⁷⁷⁾ tip. căre.

glajă ⁷⁶⁾ = bocă: eu am o boce de cinci litre ⁷⁹⁾
 glumă = skerc
 glumi = skercéi, sulacéi: fratele mev skercé cude ku fetele ⁸⁰⁾
 gol = gol: iel are kapu gol ka și sorecu
 grădină = iardin: noi aven ⁴⁾ musat iardin
 grajd = dvor: noi aren cude oi în ⁸¹⁾ dvor
 gras = gras: omu gras ie sâr
 grâu = grâv: pâra de grâv ie čaro buré
 greblă = grablji: la noi firu pobiresk cu grabljile
 greși ⁸²⁾ = falí: preotul nostru a falit kând ⁸³⁾ n'a lasat la noi skola
 greu: grév: sarcina ⁸⁴⁾ de lémne ie gré
 griji = veglja: fratele mev vegljé oile nostre
 groapă = gropa: la noi se aflé čude grope în ⁸¹⁾ kodru
 groapă mai mare = skulje
 guler = kolet: koleturile is tote abe
 gunoiu = gunoi: gunoi je bur în ⁸¹⁾ pemint
 gură = gura: gura lui vake ie mare
 gusta = gusta: io am gustat viru nostru negru
 guvern = guvern: guvernul nostru ie la Wiéna

H

halop ⁸⁵⁾ = galop ⁸⁶⁾: kalu ⁸⁷⁾ mére în ⁸¹⁾ galop
 hârtie = hartă: harta ca aba ie bure za piséi
 heftică ⁸⁸⁾ = ietikă, consumando
 horn = dimnjak: dimnjaku ⁸⁹⁾ nostru ie nov
 hoț = tat: cesta nopte tatu ⁹⁰⁾ a furat do oi

I

iarbă = iarba: iarba je verde
 iarnă = iarnă
 icoană = propelje: propelja lui Domnu
 iepure = ljepure: ljepuru ku ureklji mari
 ieri = ieri: ieri am mâncat galjiră

⁷⁸⁾ = sticlă.

⁷⁹⁾ *para dacoromânism: la Nanu; litru, din Feidni.*

⁸⁰⁾ *exemplul e tipărit după cuvântul precedent.*

⁸¹⁾ *tip. in.*

⁸²⁾ *tip. gresi.*

⁸³⁾ *tip. kind.*

⁸⁴⁾ *poate: sarcina, cuvântul fiind rău tipărit.*

⁸⁵⁾ = galop.

⁸⁶⁾ *tipărit de două ori.*

⁸⁷⁾ *tip. kaln.*

⁸⁸⁾ = oftică.

⁸⁹⁾ *tip. dimnjak.*

⁹⁰⁾ *tip. tatn.*

- ieși = iesi; preotul a iesit din baserikă
 împărți = resparti
 împleți = pleti: io stivu pleti spagu
 în ⁸¹⁾ = în ⁸¹⁾: în ⁸¹⁾ Susnjevica ⁹¹⁾ 's cude rumeri ⁹²⁾ cari ganesc
 limba rumeră
 înainte = manče ⁹³⁾
 înalt = visok: noi aven ⁴⁾ o kasé visoké
 încă = inke: noi aven ⁴⁾ case inke cude vir negru
 încălța = 'nkaca: iarna ne 'nkacam bire
 începe = posni: noi am posnit lucrul
 încet = pomalo: omu betâr âmné pomalo
 închide = înkljide ⁹⁴⁾: pinezi se înkljid ⁹⁵⁾ în ⁸¹⁾ kasé
 închis = înkljis ⁹⁶⁾
 îndărăt = nazat
 îndată = subito
 industrie = industrie
 inger = angel: tot omu are anjelu sev
 inimă = irima: omu ku irima sâré ie sâr
 înlăuntru = nuntru
 înmormântă = zekopéi: ier preotul a zekopeit do fetice
 înorit ⁹⁷⁾ = oblacno
 instrument = instrument ⁹⁸⁾
 însurat = însurat ⁹⁹⁾: fratele mev ie 'nsurat
 înțelege = razumî
 întreb = treb
 învârti = vârti: kola de la moré se vârte
 învăța = studiéi: fratele mev studiie kase
 învățător = maestru: la noi ieste bur maestru
 invidios = nenavidân
 ispită — napăst
 iubi = ljubi: io ljubesc pe o fetică care me ljubeste pe mire
 izmene = mundante ^{99 a)}
 izvorî = zvorea: apa zviréa din pamint

J

- jucă = zuka: la noi toc fecori stivu zuka
 jura = zura: io inké n'am zurat

⁸¹⁾ tip. Susnjevica.

⁹²⁾ evident, veînviere voită a termenului atestat de Ireneo.

⁹³⁾ tip. manché.

⁹⁴⁾ tip. inhljide.

⁹⁵⁾ tip. inkljid.

⁹⁶⁾ tip. inkljis.

⁹⁷⁾ = înmourt.

⁹⁸⁾ am așteptă: instrumenăt.

⁹⁹⁾ tip. însurat.

^{99 a)} citește: mudande (aceasta e forma venetă a ital. mutande)

L

- la = la: la noi a fost astez prevtul
 lac = lak: în ⁸¹⁾ kodru nostru 's cude lakur
 lacat = lakatu, dem. lakatic
 ladă = kasun: noi aren pljiru ¹⁰⁰⁾ kasunu de fariră
 laibăr = kuret: noi aren kuretur ^{100a)} de lâre
 lămăiu ¹⁰¹⁾ = lemun: apa ku lemun îi buré
 lampă = lampa: noi aven ⁴ trei lampe în ⁸¹⁾ kase
 lână ¹⁰²⁾ = lâra: lâra de oi abe îs musate ¹⁰³⁾
 lanț = kadine: kadinele de la voz ¹⁰⁴⁾
 laolaltă = skupa: noi am mes ¹⁰⁵⁾ la Fiume ¹⁰⁾ skupa
 lapte = laptele de oie ie mai bur nego de vaké
 lâtra = latra: la noi îs zalik breći kari latră
 lăsa = lasa: rogu ¹⁰⁶⁾-te lasă-me se merg kasé
 lebeniță ¹⁰⁷⁾ = angurie: la noi îs zalik angurii
 lega = lega: astez am legat snopurile de grăv
 legătoare de păpuci ¹⁰⁸⁾ = zuznje: zuznja de koze
 lelică = lelică ¹⁰⁹⁾
 lemne = lemne: la noi îs cude lemne
 lemnușe ¹¹⁰⁾ = fărminanti
 lepedeu ¹¹¹⁾ = lancun: lancunele se fac din pânză
 limbă = limbă: limba rumeră ⁹²⁾ ieste musaté; limba de bov ie buré
 lingură = lingură: noi mănkam ku lingură de lemne
 loc = lok: lokul nostru se kljemă Susnjevica
 lucra = lukra: omiri la noi toc lucră pamintu
 [p. 48] lucernă = ditelină: detilină ie verde
 lui = lui ¹¹²⁾
 lumea = luma: luma cesta ie musaté
 lumină = svuce: la noi îs svuce de sev ¹¹³⁾
 luna = lura: lura ¹¹⁴⁾ ier fost-a pljiré

¹⁰⁰⁾ *tip.* pljvi.

^{100a)} *despre* kuretu *cf.* Bartoli, P. 45.

¹⁰¹⁾ *tip.* lămăiu.

¹⁰²⁾ *tip.* lană.

¹⁰³⁾ *construcție greșită în loc de* ie musaté

¹⁰⁴⁾ *tradus, în parentez, prin car.*

¹⁰⁵⁾ *tradus, în parentez, prin mers.*

¹⁰⁶⁾ *tip.* rugu.

¹⁰⁷⁾ = *bostan.*

¹⁰⁸⁾ = *curea de legat ghetele.*

¹⁰⁹⁾ *citește: lelițe; explicat prin: este o muiere măritată de puțină vreme.*

¹¹⁰⁾ = *chibrituri.*

¹¹¹⁾ = *ciarșaf.*

¹¹²⁾ *cu adaosul: a lui nu se află la Români[î din Istria], dar [= a] se zice tot lui.*

De fapt forma istroromână e lu.

¹¹³⁾ *tradus, în parentez, prin seu.*

¹¹⁴⁾ *tip.* Inré.

luntre = barkă: noi merem pe lak ku barka
 luptă ¹¹⁵⁾ = gveră: gvera ku turki, gvera cu talijani

M

[p. 57] magazin = magazin: noi aren magazinu de cukor
 mai mult = mai mund
 mamă = maia: maia mé a murit de 8 ani
 mămăligă = pulentă: pulenta se face din fariré
 mânâ = goni ¹¹⁶⁾: noi am gonit pe vaka în ⁸¹⁾ kodru
 mântui = skapuléi: fratele mev m-a skapuléit de morte
 măr = mer: la noi se fak cudé mére
 margine = krai: luma n'are kraj
 mărita = mărita: sora mé s-a maritat
 martor = svidok: cace mer a fost cude vote svidok ¹¹⁷⁾
 masă = skand: skandu nostru ie de lemn
 maslin = ulikă: la noi se afle cude ulike
 masline = ulike: ulikele îs verde
 mătă = macka: macka nostre ie roisé
 mătură = metură ¹¹⁸⁾
 memorie = memoria, rikord
 merge = mére, merze
 mergem! = homo ¹¹⁹⁾
 mic = mik, dem. [mik]ic: noi aren ur pork mikicic
 miel = mnjel, dem. [mnjel]ic: mnjelu lui Domnu
 miere = mljare: mljara ie duljee
 minut = minut: io voi veri în ⁸¹⁾ ur minut
 mira se = cudi: io me cudesk kum ie luma
 mirosi = disi: rozele ¹²⁰⁾ caste disesk musat
 moarte = morte: io am friké de morte
 moasă ¹²¹⁾ = baba: baba ie ka si ur dotor
 morcovi = merlin: la noi se mărânkă merlin
 muiere = muljere: muljéra me ie čaro buré
 mulge = muize: noi muizen vaka
 munte = codru: noi aren ur mare kodru kare se kljemă «kodru
 Maggiore», aproape de Abbazia
 mușca ¹²²⁾ = muska: breku a muskat ur fecor
 mustețe = mustafe: la noi aru toți omiri mustafe

¹¹⁵⁾ = *răsboiu*.

¹¹⁶⁾ *tip.* goní.

¹¹⁷⁾ *tip.* svivok.

¹¹⁸⁾ *înaintea cuvântului s'a mai tipărit odată mătură, care e forma dacoromână.*

¹¹⁹⁾ formă de imperativ.

¹²⁰⁾ *tip.* rosele.

¹²¹⁾ *tip.* moasă.

¹²²⁾ *tip.* muska.

mut = mut: omu mut nu stie nis
muzică = muzika¹²³): la noi ie musaté muziké

N

nădragi¹²⁴) = brăgesi: omiri de la noi aru brăgesi de lăre
nap = nap: din nap se face cukor
narance¹²⁵) = naranca: naranca ie musaté
nas = nas: omu kare beie cudé vir are nasu roisu
naște = naste: fratele meu s'a naskut ku 6 anî manće
nebun = munjit: omu munjit nu stie ce face
negreală¹²⁶) = tintă: ku tinta se pisé¹²⁷)
negru = negru: pamintu este negru
negură = măgle: iuvé¹²⁸) -i ape îi și măglé
nevastă = nevasta: fata casta mâre va fi nevastă
nici odată = svoini: svoini nu voi uta pe maia mé
nimic = nis: tu sti un nis!¹²⁹)
noapte = nopte: casta nopte a fost grumbé vréme
nori = oblak, pl. oblacle: cude vote la noi is grumbe oblacle
noros = oblacno
nostru = nostru¹³⁰)
nu = nu, ne
nuc = nuk: nucile is bure za¹³¹) mânka
numai = samo
număr = numer¹³²)
număra = numera: feciori tirari nu stivu tocî numera
nume = nume, art. numele: numele mev este Andreiu

O

oaie = oia: noi aren oi abe și negre
oală = ola: noi aren ole de pamint
oare = ure¹³³): kăte ure? patru ure!

¹²³) tip. musika.

¹²⁴) = pantaloni; tip. nădragi.

¹²⁵) = portocală.

¹²⁶) = cerneală.

¹²⁷) tradus prin scrie.

¹²⁸) tradus prin unde.

¹²⁹) nota: ca și un proverb.

¹³⁰) nota: a nostru nu există.

¹³¹) tradus prin pentru.

¹³²) urmează numerii istoromâni ur (1), doi (2), trei (3), patru (4), cinci (5), șase (6), șapte (7), osân (8); acesta dejă este croat, precum și 9, dar zece (10) se zice zece. Ceilalți sânt croași, numai 1.000 se zice miljar, 10.000 zece miljar, 1.000.000 se zice ur miliun.

¹³³) tip. nre.

- ochi = oklji: fata kare are oklji și perul negru ie musate
 oglindă = spegälj
 oltar ¹³⁴) = oltar: oltaru lui Domnu
 oleiu ¹³⁵) = ulje: ulje de ulike
 om = om: toți omiri vor morei ¹³⁶) muri
 onorez = casti
 opincă = opinka: la noi omiri port opinci ¹³⁷)
 oraș = grad
 orb = orb: omu care ie orb mai bire e se more
 ordine = ordine: mire me piazze ordine
 ori = vote: kăte vote ai fost la baserikă?
 orologiu = ură
 orologer = urar
 os = os, pl. ose: brezi mărănka ose
 otravă = otrov: cude omir se otravesk ku otravă
 ovăs = oves: kalji mărănkă oves

P

- păcat = pekat: pekat ie fura
 păcătui = zegrise: lo ¹³⁸) saki om zegrise
 pădure = boska: noi aren cude boske
 pahar = zmulj: din zmulj se beie viru și apa
 paie = slamă: grăvu are cude slame
 pălărie = krilas: fratele mev are musat krilas
 palton = kapot: kapotu ie bur când ie race
 pană de scris = peru: ku peru se pisă ¹³⁹)
 pâne = pâre: pâra de grăv ie buré
 papuci ¹⁴⁰) = postole: cu iarna se porte postole
 păpușoi = trukinje: la noi se face cude trukinjé
 păr = per: fetele aru lung per
 parapleu ¹⁴¹) = lumbrie: lumbria ie buré când ai ploie
 părăsi = lasa, abandonéi: omu a lasat muljera
 părete = zid: zidu se face din ârpé
 Paștile Domnului = Pastele: noi ren avé vréd ¹⁴²) Pastele

¹³⁴) = altar.¹³⁵) = ulei.¹³⁶) tradus prin trebui.¹³⁷) urmează: ognjiste se chramă locul unde fac Români foc.¹³⁸) Probabil că începuse să scrie Io zegrisescu și apoi a schimbat propoziția, care făcea impresia unei confesii, în impersonalul saki om zegrise, uitând să șteargă pe Io.¹³⁹) tradus prin scrie¹⁴⁰) = ghete.¹⁴¹) = umbrelă.¹⁴²) tradus prin iute.

- pat = pat: tot omu are ¹⁴³) patu sev
 pată = maće
 pază = strază ¹⁴⁴), veglja
 păzi = veglja, gvardiiei
 perie ¹⁴⁵) = hartacă: ku hartaca se lustre postolele
 peşte = ribă: la noi ie cude ribé
 petrolu = petroljo: petrolja arde
 peste mijloc ¹⁴⁶) = preste podie; preste Maggiore ren mére in Fiume ¹⁰)
 piată = placă: în ⁸¹) placă se vinde karne
 piatră = ārpa: la noi e cude ārpi
 piatră-arsă = iapnă
 piatră-preţioasă = ārpe drage
 picătură = kaplje
 picior = picior: picoru lui kalu ie lung
 pictură = piktura
 piele = koza pl. kozile: koza lui bovu ie grosé; koza de ljepur ie
 musateş
 piept = kljept: io am kljept sār
 pieptene = captir: ku captiru ¹⁴⁷) se ocesé ¹⁴⁸)
 pierdut = pljerdut: io am pljerdut soldi
 pipă = pipa: ku pipa pipes omiri betār
 piper = popār
 pipirig = palud: paludu kreste în ⁸¹) apé
 pivniţă = konobă: în ⁸¹) konobă noi aren bur vir
 plânge = plânze: fecori tirar cude plâng
 planta = sadi
 plăti = plati
 pleu ¹⁴⁹) = lată
 plimba = setéi
 plin = pljir: ovu cesta ie pljir
 plug = plug: ku plugul se aré pamintul
 poartă = usa: saka ¹⁵⁰) casa are usa
 poate = pote, porke ^{150 a)}
 pod = pod: noi aren poduri de lemne
 poezie = kanconeta
 poftă = apetit
 poiană = poljană: ce musate poljane aren ¹⁵¹) noi

¹⁴³) *tip. an.*

¹⁴⁴) *probabil trebuie scris: pază, strajă = veglja.*

¹⁴⁵) *tipărit perire.*

¹⁴⁶) *tip. mizloc.*

¹⁴⁷) *tip. kaptiru.*

¹⁴⁸) *tradus prin piaptănă.*

¹⁴⁹) = *timichea.*

¹⁵⁰) *tradus prin toată.*

^{150 a)} *probabil greşit din cauza lui poate precedent, în loc de borke.*

¹⁵¹) *tip. are noi.*

- pompă = pumpă
 porc = pork: porku are lung nas
 porni = parti
 poștă = posta: în ⁸¹⁾ paizul ¹⁵²⁾ nostru ie posta
 potecă = stanză
 potcoavă = potkova: kalu se potkoveste ku potkova
 povesti = spuravéi: muljerile la noi stivu cude spuravéi
 praf = prah: la noi nu ie prah
 [p. 58] prânzi = merindéi ¹⁵³⁾
 pre nimic = pre nis: am dat libri pre nis
 prezenta = presentéi ¹⁵⁴⁾
 principe = principe: principele ie cáro bogat
 privi = kavta
 profesor = profesor: profesori invecpe pe fecori bire
 pui = pui
 purta = purta
 pușcă ¹⁵⁵⁾ = puksă
 puț de apă = puc
 putea = puté
 puți ¹⁵⁶⁾ = ihni; pute = ihné
 puțin = zalik

R

- [p. 67] rădăcină = zila: iarba are cude zile
 råde = árde, eu me árd, tu te árzí, el se árde etc.
 rană = rana: io am la mără o rană
 rândunică = lastavica
 răsări ¹⁵⁷⁾ = iesi: sorele iése
 răsufila ¹⁵⁸⁾ = zdihéi: omu kând more nu zdihé
 rău = rév: mie mi s'a fakut rév
 râu = potok
 rece = race: iarna casta va fi rece
 ridica = digni
 roată = kola: kola de la voz ¹⁵⁹⁾ se 'nvărté
 rochie = brihan: brihanele la fete is large

¹⁵²⁾ tradus prin satul.

¹⁵³⁾ cu adaosul: și merindei, cu e curat. Acest e curat se folosește în dialectul dela Bărdo, un sat în care se vorbește destul de bineșor românește, mai cu seamă cu acest e ascuțit.

¹⁵⁴⁾ cu adaosul: și prezentei (cit. prezentéi), cu e curat.

¹⁵⁵⁾ tip. puksă.

¹⁵⁶⁾ tip. a puté.

¹⁵⁷⁾ tip. răsare.

¹⁵⁸⁾ tip. reșufila.

¹⁵⁹⁾ tradus prin car.

roditor = rodăn: pămintu nostru ie rodăn
 roșu = roisu: kând cerul ie roisu va fi vint
 ruga = ruga: omiri se roge saka zi lui Domnu
 rușine = rusire: lu fetele ie rusire ganéi ku fecori

S

sabie = sablje: ku sablja se talje kupurile
 sac = sak, bārsă¹⁶⁰): noi aren cude bāarse de fariră
 salată = salată: salata ie sārē
 sânătos = sār: omu sār lukré bire
 sânge = sânze: omu are sânze kad
 sapă = sapun: ku sapunu se sapé pamintul¹⁶¹)
 sâpă = sapa: omiri tota ziia sape pamintul
 săptămână = setimana
 sârac = siromah
 sat = pais: paisurile de la noi is musate
 săturat = saturat: io m'am saturat de narance
 scândură = dăskă¹⁶²)
 scară = skale, art. skalele
 scaun = kantridă
 schimba = gambiiei
 școală¹⁶³) = skola: în skole înmec fecori sti¹⁶⁴)
 scoartă = kora, ljúpa
 scula = skula¹⁶⁵)
 scuza = skusei: skuseic¹⁶⁶) ke n'am venit ier la voi
 secera = mlati: anu cesta noi an mlatit
 ședea = sedé: omu séde kând¹⁶⁷) mărânkă
 semăna = semira: tota seminca de grēv am semirat
 senin = vedro
 seu = sev: din sev se fac svice¹⁶⁸)
 și = ši: ši io voi lukra märe ku voi
 sicriu = kasu¹⁶⁹)
 singur = âns: tota zi 's âns în kase
 smochine = smokvi
 snop = snop: noi am fakut cude snopuri de grăv

¹⁶⁰) *tip.* barsă.

¹⁶¹) *urmează:* sār k = este un fel de semântă din care fac oamenii pâne neagră, dar foarte dulce.

¹⁶²) *urmează:* skudelă = acesta este un vas de pământ din care se mănâncă.

¹⁶³) *tip.* scoală.

¹⁶⁴) *tradus prin ceti.*

¹⁶⁵) *urmează:* skrinje = un fel de ladă mare la săteni.

¹⁶⁶) *cit.* scuze'j: scuze'it

¹⁶⁷) *tip.* kind.

¹⁶⁸) *tradus prin lumini.*

¹⁶⁹) *greșală de tipar în loc de kasun ș. kasa?*

- soarele = sorele: sorele svité¹⁷⁰) lu toci omiri
 șoarece = sorece: lui sorecu piázé grăv
 soldat = soldat
 soră = sora: sora mé ie musaté
 spála = spala: muljerile spélé kamesile
 spate = hărbăt: me dore hărbātu
 spital = spital: în spital îs čude bolni
 sprâncene = zane
 spune = spure, spuravei
 sta = sta: omu cela staie ka și asiru în pode kale
 stea = sté: ieri a kazut čude stele
 stejar = hrast: am vezut hrast čaro¹⁷¹) betăr
 stradă = strada
 strâmb = gobast: am vezut ur om gobast
 strein = furest: omu furest nu stie bire kala
 striga = vikéi
 struguri = grozdă: anu cesta ren avé cude grozdi
 student = student
 sub = su
 subțire = subcire
 suflet = suflet
 suna = zvoni: klopotele zvonesk la baserikă
 supărare = zalost
 sus = sus

T

- tabac = tabak: omiri pipesc cude tabak
 tabelă = skrilă, tabelă: pe tabelă se pisé
 tăcea = taca
 tânăr = tirar: omu tirar ie musat
 tare = tare: fratele mev ie tare
 tată = cace: cace mev mie ie bur
 țâță = cica
 teamă = frikă: eu am frikă de lup
 [p. 68] timp = timp: astez am timp za skada
 tină = lut: la noi nu-i lut
 toarce = torce: muljerile tork ku furka lără
 topor = sekura: ku sekura se talje lemnele
 trage = traze: bovu traze vozul cu firul
 trăi = zivi

¹⁷⁰) tradus prin luminează.

¹⁷¹) tradus prin tare.

trandafir = roză: roza ¹⁷²⁾ disé ¹⁷³⁾ musat
 trece = trece: timpu trece vred
 tren = makina: makina âmné vred ¹⁷⁴⁾
 trestie = târstikă
 trifoiu = ditelină, trifoi
 tulbure = mutno: apa mutné nu-i zdravé ¹⁷⁵⁾; apa mutné nu-î bure
 za skada
 turbat = turbat: breku turbat muske rada ¹⁷⁶⁾
 turn = turn: turnu de la baserikă ie visok ¹⁷⁷⁾

U

[p. 97] ucide = ucide: io am ucis ieri un ljeputur ku ureklji lunge ¹⁷⁸⁾
 uita = uta: io am utat se ganesk franceski
 umăr = umer
 umbla = mna: asiru pote mna cudé
 umbră = hlad
 unde = iuvé
 undiță = udica: ku udica se kace ¹⁷⁹⁾ ribe
 unghie = unglja: unglja ie otrovné
 unt = unt: untu se face din lapte
 untdelemn = ulje
 urât = grumbo: fata grumbé nu me piazé
 ureche = ureklje ¹⁸⁰⁾ Ij-am taljat ureklja ku sablja
 urs = medvid: medvidu je mai tare nego lupu
 ușă = usa
 uscat = uskat: mai bire ie pe uskat nogo pe apé
 ușor ¹⁸¹⁾ = lăhko ¹⁸²⁾

V

vacă ¹⁸³⁾ = vaka: vaka daie cude lapte
 vânăt = blav
 vânt = vint, bora: mâre va fi vint
 vârî = vêrh: io si fratele mev am fost în verhu de kodru

¹⁷²⁾ tip. raza.

¹⁷³⁾ tradus prin miroasă.

¹⁷⁴⁾ tradus prin iute.

¹⁷⁵⁾ tradus prin apa tulbure nu-i sănătoasă.

¹⁷⁶⁾ tradus prin de bună voie, în loc de bucuros (= simte nevoia de a mușcă).

¹⁷⁷⁾ tradus prin înalt.

¹⁷⁸⁾ urmează: u g o d i = a face pe voie.

¹⁷⁹⁾ tradus prin prinde.

¹⁸⁰⁾ tip. urklje.

¹⁸¹⁾ tip. ușor.

¹⁸²⁾ greșală de tipar în loc de lăhko?

¹⁸³⁾ tip. vacă.

- vargă = vargă
 varză = varză: varsa când ¹⁸⁴⁾ se face bire e buré
 vax ¹⁸⁵⁾ = vics, patină
 vedea = vedé
 veni = veri, vinjavéit: ¹⁸⁶⁾ fratele meu a verit de la soldaci
 verde = verde: kodrul ie vérde
 veseli = veseli: mire me piaze se me veselesk ku fete
 vie (arbore de vie) = têrs
 vierme = ljeremu: ljeremu mărânke kumpiru ¹⁸⁷⁾
 vin = vir: viru negru de cudé sânze
 violină = violină
 viorele = viole, violice: violicele disesc ¹⁸⁸⁾ musat
 vișel ¹⁸⁹⁾ = vicel: karna de vicel âi buré
 voce = glas: io am bur glas za ¹⁹⁰⁾ kânta ¹⁹¹⁾
 voie = volje: io-c dau volie se vinzi vicelul
 vorbi = ganéi ¹⁹²⁾: musat âi cire stie cude limbe ganéi
 vulpe = liscică: ne poide ¹⁹³⁾ cudé galjir

Z

- zar ¹⁹⁴⁾ = kljucanica ¹⁹⁵⁾
 zbură = letéi: kokotu și galjira nu pot bire letéi
 zer = zer: io beu rada zer
 zi = zi: bură zi se de ¹⁹⁶⁾ Domnu; s'a fakut zi, meren lukra ¹⁹⁷⁾

¹⁸⁴⁾ tip. kind.

¹⁸⁵⁾ vics (ardelenism, din germ.).

¹⁸⁶⁾ tip. vinja véit; vinjavéit e participiul iterativului viñave'i.

¹⁸⁷⁾ tip. kimpiru (= cartoful).

¹⁸⁸⁾ tradus prin miroasă.

¹⁸⁹⁾ tip. vicel.

¹⁹⁰⁾ tradus prin pentru.

¹⁹¹⁾ urmează: vrulje = locul de unde izvorăște apa în o pădure; vruták = izvor: noi aren bure apé race din vruták.

¹⁹²⁾ tip. ganéi.

¹⁹³⁾ tradus prin mănâncă; în exemplu lipsește subiectul liscica.

¹⁹⁴⁾ = încuietoare la ușă.

¹⁹⁵⁾ înainte: z a t o = pentru aceea.

¹⁹⁶⁾ dacoromânism, în loc de neka dâje.

¹⁹⁷⁾ urmează o mostră de «Tatăl nostru», pe care l'am citat la pag. XI și următorul adaos:

«Datica și latica (tipărit greșit Catica) = a dà și a luă. Fraza aceasta României o țin ca și un proverb vechiu și o folosesc la un astfel de om, căruia îi place să promită sau să deie, dar ceea ce dă o și cere iar înapoi; de aceea se zice: dai și iei (înapoi). Se folosește și ca batjocură; mai cu seamă se poate afla la copii expresiunea aceasta. — Înjură Românii istrieni încă de prezinte în limba română, ca: Draku va fi ku tire — Drak ar fi în tine — Draku c-a maja la (= luă) — strela (= fulgerul) bate în tire — saeta (= fulgerul) în tire — prokjet ar fi (= să fi aforisit) — du-te la draku — fiju lui draku — draku t-ar la (= luă) etc.»

IV

Glosar istroromân-dacoromân.

Din Jeiăni, unde petrece câțva timp, îi trimite GLAVINA lui A. Viciu un mic *Glosar* (scrisoarea din urmă poartă data 26 Septembrie 1904), inedit până acum. Îl reproduc la acest loc (îndreptând numai câteva stângăcii evidente) cu ortografia originală, care nu se deosebește mult de cea din Glosarul reproduș mai sus. Atăta doară că el distinge de astădată une-ori pe *ă*, însemnându-l cu un *a*. Despre acest sunet el scrie către A. Viciu (Aprilie 1905): «Și în Jeiăni se aude sunetul *ó* [= *oa* în ortografia noastră mai veche] sau *úa*, nu *oa* cum zice Weigand în scrierile sale, de ex. *măie* = *măaie*». Pentru sunetul în care se confundă *č* și *ț* el scrie de astădată — după ortografia ungurească — *cs*, iar pentru consonanta fonică corespunzătoare: *zs*. Am arătat în note de câte ori se găsește în manuscris *c* îndreptat în *cs* și *z* îndreptat în *zs*, sau forme cu *c* adăugate în parentez după cele cu *cs*.

Observările făcute sub III cu privire la dacoromânismele lui Glavina sânt confirmate și prin acest Glosar. Le relevez uneori în note.

Câteva file din manuscrisul lui Glavina lipsesc, ceea ce explică de ce unele litere ale alfabetului sânt atât de sărace.

A

- Abrei, pl. -rei = păgân (care nu crede în Dumnezeu)¹⁾
 albiră, pl. -re = albină
 alur, pl. -re = alun: anu csesta va da Domnu csudé alure²⁾
 ahtéi, -teit, -tesk = a se grăbi
 arde, ars, ard = ard: kărburul nostru dela Jeiăni arde căro bire³⁾
 arel, pl. art. -lurile = inel
 armaru, pl. art. -rurile = dulap
 ârt, pl. art. ârturile = nașul⁴⁾ opincei
 asir, pl. asir = măgar: Ljepuru csesta are ureklji mar ka și asiru nostru

B

- Babă, pl. art. babele = babă: baba nostré vred va muri
 băieru, pl. art. băierile: este o legătură de culoare roșie, făcută de fetele române; cu legătura aceasta se leagă fetele și muiierile peste mijloc; este de lână, de culoare diferită, în grad mai mare roșie sau verde: Mai

¹⁾ *La origine, desigur «evreu».*

²⁾ «auzit dela un cioban din J.»

³⁾ «auzit dela birăul din J.»

⁴⁾ = *nasul, adică «gurguiul».*

mușat bajerul lu csa fété⁵⁾. Femeile bătrâne din J. își fac în vârful capului un fel de înfășurătură care se numește bai eru.

baticsa, la Rom. din Susnevița macsola, este un fel de cioacan scurt de lemn, cu cap gros; se folosește la baterea unei plante cu numele s e r k: Cu baticsa dela fratele mev, ren tucsi sêrkul⁶⁾.

băzdă, pl. art. -dele = hamurile la trăsură: băzdele csaste av kostêit csudé pinez

becsug, pl. art. -gurile = bumb: Becsugu vostru ic de oș

benevrecke pl. = cioareci: de kâcs anj arecs⁷⁾ benevreckele csaste?⁸⁾

— Ei, već de trei anj de zile.

beri, -rit, -resk = a ceti

bét, pl. bécs⁹⁾ = beat

betâr, pl. art. -ri = bătrân

bilj, pl. art. -ljurile: un fel de acoperământ de pat, de lână albă; se face sau de Români din J., sau se cumpără: Csest bilj ie căro de burea lârê.

bliskea, -kêit = fulgeră: Csasta nopte cserul căro bliskea.

bob, pl. art. -burile = bob

bocsă¹⁰⁾, pl. art. -csele = glajă: Bocsă csasta ie de stiklé.

bovančí, -néit, -nesk = a aruncă după cineva cu pietre.

bovonă, pl. -ne = bolovan, pietrele cu cari se aruncă după cineva:

Bovónelê cu karű (!) am bovonéit pe neprijatelji nostri a fost mar.

bracsu, pl. art. -csurile = 1 metru

bragheși = pantaloni

brukvi și brukvics, pl. art. -csi = cuie în talpă la păpuci

bunar, pl. bunari = fântână

busi, -sit, -sesk = a lovi

Cs

Csafă (!), pl. art. csafele = partea dindărăt a capului

csaja¹¹⁾ = tată

csare, cserut, csar¹²⁾ = a căută: Io am ântrebat (!) dela fratele mev neka-m daie bé vir.

cep, pl. art. csepurile = cep

⁵⁾ «uzit dela un june din J.»

⁶⁾ «uzit dela un cărbunar».

⁷⁾ cor. din areșI.

⁸⁾ «întrebare pusă de mine».

⁹⁾ cor. din béșI.

¹⁰⁾ cor. din boșă.

¹¹⁾ nesiguranța lui Gl. e mare: mai întâiu dă formele: pl. csacsi, sing. csacse, art. csacsele, ex. csacse mev e mie căro bur; apoi dă o formă csai, plur. csajurile.

¹²⁾ în scrisoare dă explicarea: Verbul csar se folosește la Jeliâni: prezintele e: io csar, tu cseri, ie (ia) csare, noi csaren, voi csarecs, ielj (iale) csaru: ex. io am csarut dela fratele mev, neka-m daie bé vir: la Jeliâni e cunoscut și verbul întreb.

csepelá ¹³⁾, pl. art. -pelele = partea piciorului de sub genunchiu.
 cser, pl. cseri = un fel de stejar ce crește drept către cer (!) ¹⁴⁾:
 Csesta cser ie drit ka și ielva ¹⁵⁾.

cser, pl. art. -rurile = cer: Godina ¹⁶⁾ kadavé din cser.
 cserbicsă, pl. art. -csele = partea dindărăt a gâtului: Ma are jurele
 csela cserbicsa grosea!

cserta, -tat, me csert = certă
 csespi, -pit, -pesk: se zice despre arbore când crește ¹⁷⁾: Alurul a
 posnit csespi.

cest = acest: Csasta polje ¹⁸⁾ se va se obikné cseva? ¹⁹⁾
 csicsă, pl. art. -csele = țigă: Ma are fata csasta mușate csicse!
 csigan ²⁰⁾, pl. art. -niū = țigan: Csiganii aru koze négreá.
 csigar ²¹⁾ = țigară: Lu fecsori din Zeiáni le piazé čáro pipéi csigare ²²⁾
 csikur ²³⁾ = mai multe alune când se țin laolaltă

csindra = violină
 csipé, -péit, -pesk = tăia
 csitorile = un instrument din care cântă ciobanii din Zeiáni ²⁴⁾, de
 forma fluerei ciobănești din Transilvania, numai cât csitorile-s duble
 și mai groase.

csizibe = struguri uscați
 csukar, pl. art. -karurile = zahăr: Csukărul (!) ie čáro duljce
 csur, pl. art. -rurile: este un obiect pentru curățirea grâului sau a
 celorlalte bucate: Csurul csesta ie ab ka și laptele.

C

Ča = acasă ²⁵⁾: kând vecs i ²⁶⁾ ča ²⁷⁾
 čícotina ²⁸⁾ = drac ²⁹⁾

¹³⁾ cor. din țepelă.

¹⁴⁾ etimologie populară interesantă.

¹⁵⁾ explicat prin pinus.

¹⁶⁾ tradus: ploaia.

¹⁷⁾ cor. se întufoșează.

¹⁸⁾ tradus: câmpie.

¹⁹⁾ «auzit dela un fecior tânăr».

²⁰⁾ în parentez: țigan.

²¹⁾ cor. din țigar.

²²⁾ «auzit dela birăul (= primarul) satului».

²³⁾ cor. din čicur. Pentru etimologie cf. II § 199.

²⁴⁾ cor. din Zeiáni.

²⁵⁾ «este făcut din a acasă».

²⁶⁾ «cest i este făcut din merge prin schimbări pe care nu le pot ști, dar se zice
 și merge (!)».

²⁷⁾ «sau kasés».

²⁸⁾ în parentez: tyjtyotina.

²⁹⁾ «este un similar de a lui dracus».

D

- Dăhné (!), -nit, -nesc = miros
 dărcsi, -csit, mẽ dărcsesk = fug
 dărcsje ³⁰⁾ = rubidă ³¹⁾, un fel de spin, numai cât dărcsje e feminin:
 De dărcsje se pote face buré graie ³²⁾
 dărsé, -sit, me darsesk (!) = mă dau pe ghiață (fără patine)
 dărzalá, pl. art. -zalele = partea de lemn de unde se ține cu mânilor
 de oarecare obiect, coadă: dărzala de sekure nu-ı grosă
 de csa = de acea
 dende = de unde: dende viri? ³³⁾
 decsin = dincolo: Fracsi ³⁴⁾ nostri ăș dincolo (!) de Ungarie
 derupoit = din dărăt
 deșartă = desartă (!), golă (!)
 dezélá, pl. art. -zélele = ținut, regiune: Vi se obiknea dezela nostré ³⁵⁾ ?
 dim, pl. art. -murile = fum ³⁶⁾: Dimul de karbure ie negru čaro ³⁷⁾
 dimnjak, pl. art. -kurile = horn
 Dor: Nume de familie: Numele mev ie Dor
 duré, durut, dore = durea: me dore čaro măra, picsorele și kapu ³⁷⁾

F

- Facsol ³⁸⁾ pl. art. -lurile = batistă: Fetele (!) din Zeiáni aru mușate
 facsole ³⁹⁾
 faglă, pl. -le = faclă
 faglea, -léit, -lesk = taiu în cărbune
 fântără, pl. art. -rile = fântână: în kraiu ⁴⁰⁾ de Zeiáni se află o
 betără fântără
 farlenjaku: un fier cu care se taie în bucăți faclia, ca să apuce
 mai ușor foc.
 fétá, pl. art. fétele = fată: Fétele din Zeiáni se portă musat
 féticsă ⁴¹⁾ pl. art. féticsele = fetică: Noi aren csudé mușate féticse ³³⁾
 fir, pl. art. firurile ⁴²⁾ = fân: Anu csesta va fi zsalik fir ⁴³⁾

³⁰⁾ cor. din dărcsele.

³¹⁾ astfel se numește la Susmievița spinul.

³²⁾ tradus: gard.

³³⁾ ăuzit dela un cărbunar.

³⁴⁾ cor. din Frați.

³⁵⁾ ăuzit dela un bătrân cărbunar.

³⁶⁾ în traducere r'a dat tot dim.

³⁷⁾ ăuzit dela un bătrân.

³⁸⁾ cor. din fașol, în parentez facol.

³⁹⁾ cor. din fașole.

⁴⁰⁾ tradus: ținutul.

⁴¹⁾ cor. din fėtiță, în parentez fétică.

⁴²⁾ scris greșit fururile.

⁴³⁾ ăuzit dela un păcurar.

firtuh, pl. art. -hurile = un brâu larg cu care se leagă femeile peste jumătate ⁴⁴⁾: Fetele din Zeiăni portă firtuhuri.

fóle, pl. art. fólele = foale ⁴⁵⁾, un instrument muzical. Toți ⁴⁶⁾ Români din Istria «sviră». Se face din coaja ⁴⁷⁾ de oaie. După ce belesc pe oaie, o rad bine, după aceea caută ca să n'aibă nici o gaură pe corpul ei, decât la cap și coadă. După ce se uscă bine, la coadă o bine leagă ⁴⁸⁾ ca să nu meargă aerul din ea. La gaura unde a fost capul, acolo ei pun o canelă de os, pe care suflă în «fole», până ce se umflă, iar când se umflă, îndată începe (!) «folele» să deie un glas muzical puternic. O parte a «folelui» se ține în mâni, la capătul căruia se află misnicsele; misnicsele este (!) de asemenea un instrument de os galben, ca și c s i t o r i l e, numai nu-s așa de groase și sânt mai fine și mai frumoase. Pe ele se află nouă găuri, pe o parte cinci, pe cealaltă patru. Cu ajutorul acestui instrument muzical se «sviră» bucata ce se dorește.

fraiar = iubitul unei fete

fraieți, -icît, -iesk = peți

frasir, pl. art. -siri: un fel de arbore

frisăk = proaspăt: Se vecs ⁴⁹⁾ munka, noi aren kaş frisăk

fundarilj = lapte acru

furcă, pl. art. furcsile = furcă: Ku furka se torcse lâra

fuş, art. fusu (!), pl. art. fuşurile = fus: Fără de fuş nu se pote torcse.

G

Gambă, pl. art. -bele: un lemn în formă de U, cu ajutorul căruia se leagă boii la jug: Kapu lu bovu se pure în gambé.

gardu, pl. art. -durile = poartă împletită, împletitură: Gardu se face din lemne uskate.

gârkan, pl. art. -ni = osul ce iese din gât înainte ⁵⁰⁾

gârmi, -mit, -mesk = dudue: ân vére csudé gârmea

glaz ⁵¹⁾ pl. art. -zurile = pahar: ku glazu se bé vir.

gljevaricsă ⁵²⁾ pl. art. -csele = clăia de cărbune

gmaină, pl. art. -nele = s a r a i a = o m e i c s i: un fel de grădină mare în apropierea unei căsi, în care se află spine și iarbă, pentru vite: Okolô de Zeiăni se află cude omeicsi.

⁴⁴⁾ = mijloc.

⁴⁵⁾ = cimpoi.

⁴⁶⁾ scris istroromânește: toc.

⁴⁷⁾ istroromânism, în loc de «piele» (= burduf).

⁴⁸⁾ topică istroromână.

⁴⁹⁾ «nu: veți!»

⁵⁰⁾ = laringe.

⁵¹⁾ cor. din glaz.

⁵²⁾ în parentez gljevarică.

graiă, pl. art. -iele = gard: Graiurile ⁵³⁾ se fak mai mund din spire
 grașcă, pl. art. -șkele = grindină: grașka csudea facse skodea ⁵⁴⁾
 lu omiri
 grom, pl. art. -murile = grom ⁵⁵⁾
 grosū, pl. art. -rile: un fier ce stă după foc: La sakă (!) kasă (!) după (!)
 fok moré fi grosū
 grotă (!), pl. art. -tele = bolovan

H

Haljă, pl. art. -ljele = capot de iarnă
 hartă, pl. art. -tele = hârtie
 hârbăt, pl. -turile = spate
 hitea, -tit, -tesc = aruncă
 hlapăcs ⁵⁶⁾ pl. art. -csi = slugă
 hljer, pl. art. -ri = un fel de șoarece
 hodină, pl. art. -nele = ploaie
 hram, -murile = odaie

I

Iaketă = un fel de sac ce-l cumpără Rumerii
 iarăm, pl. art. -murile = jug
 iezdi, -dit, -desk = călări
 încseleze ⁵⁷⁾, -les, -leg = z e t ă m p i = înțelege: Zeiăneani încseleg
 bire vorbi taliianski
 înkărka, -kat, înkark = încarcă: fetele înkărcate portu kârburu
 înkocs = încoace: viro înkocs féto
 înkolo = încolo
 iopă, pl. art. -pele = un fel de laibăr de lână
 irimă, pl. art. -mele = inimă

K

Kârt, pl. art. -turile = cârt ⁵⁸⁾ ce sapă în pământ
 kurazăn = curajos: io-s kurazăn

⁵³⁾ îndreptat: graiele.

⁵⁴⁾ tradus: stricăciuni.

⁵⁵⁾ = tunet?

⁵⁶⁾ în parentez: hlapăc.

⁵⁷⁾ cor. din înțelege.

⁵⁸⁾ istroromânism pentru ecărțișă.

L

Laibacs, pl. art. -csurile = jiletcă de pânză
 lâra, pl. art. -rile = lână
 lasti, -tit, -tesk = străluci
 lazanj: un fel de mâncare de forma tăiețelilor
 ledit = om neînsurat
 leșă ⁵⁹⁾, pl. art. leșele : un fel de poartă împletită
 ljuspină (!), pl. art. -nele = coajă
 lopă, pl. art. -pele = șură
 lopată, pl. art. -tele = lopată
 luri = Luni

M

Meriz, pl. art. -zurile = umbră
 misnicse v. *fole*

N

Nată, pl. art. -tele = frunza verde de crumpene ⁶⁰⁾ sau de nap
 neberi, -rit, -resk = adună
 neginjé, -njéit, -njesk = atârna
 nevastă = pl. art. -vestele = nevastă. Dar la Români din Istria are și
 alt înțeles care se folosește foarte mult: fratele oarecărui s'a însurat
 după o fată; după ce fata vine în casa tânărului pe care l-a luat, toți
 din casa aceea o cheamă ⁶¹⁾ de nevastă.
 nucséi, -cséit, -csesk = a folosi
 nuk, pl. art. -csi = nuc
 nuntru = înlăuntru

O

Obikni, -nit, -nesk = place
 obri, -rit, -resk = rade
 ognjiste, pl. art. -tile = locul unde se face foc
 olă, pl. art. olele = oală
 oplecs, pl. art. -csile: o cămașă scurtă la fete, până subț țâțe
 opucsi = a pune ceva bine
 orb = orb
 os, pl. art. osurile = os

⁵⁹⁾ îndreptat din leșă.

⁶⁰⁾ = cartof.

⁶¹⁾ conjugare istroromână (jel' c'emu): înțelesul e « o numesc, îi zic ».

orz, pl. art. -zurile = orz
 osljopavi, sljopit (!), sljopesk = șchiop
 osnazi, -zit, -zesk = a curăți
 oste, pl.-stile — oaste

P

Pâlj, pl. art. -ljurile = un obiect de pleu ⁶²⁾ cu care se bea apa
 pama de picșor = talpa piciorului
 pâre, pl. art. -rele = pâne
 pärprenicsa v. *zărni*
 parte, pl. art. părșile = parte
 pârtu = un acoperemânt de masă
 parun = beat tare
 pasă, pl. art. -sele = pășune
 pat, pl. ar. -turile = pat
 peană, pl. -ne = peană
 peduklj, pl. art. -klji = păduche
 per, pl. art. -ri = peri
 peta = partea dindărăt a piciorului
 petljéi, -ljéit, -ljesk = cerși
 pisk, pl. art. piskurile = cea ce se ține în gură când se *sviră* din *fole*
 piskelicéi (!), -cséit, -csek = a fluiera
 pladânj, pl. art. -njurile = un tier ⁶³⁾ de «pemint»
 plavéi, -véit, -vesk = notă
 pobăiăcsu: cu ce se bate în un butoiu, când e încă nou, spre a sta
 bine pe el cordele ⁶⁴⁾ ce le are, iar peste pobăiăcs se bate cu m a c s o l a
 pocsârjnjenka: e cea mai nouă și mai modernă rochie la fetele din
 Zeiâni
 popă, pl. art. -pi = preot
 popâr, pl. art. -rurile = biber ⁶⁵⁾
 popiséi, -séit, -sesk = a înscrie
 Popovics: nume de familie
 portea = interesă: ce-cs csie portea ke iel ie bogat?
 posenicsă ⁶⁶⁾, -csele = sâmburele din nucle
 potecsi, -csit, -csek = a-și trage originea
 potplat, pl. art. -turile = talpa dela un papuc ⁶⁷⁾
 prenc ⁶⁸⁾ = pe aici
 preză, pl. art. -zele = lâna, după ce s'a tors

⁶²⁾ = tinichea.

⁶³⁾ = farfurie.

⁶⁴⁾ = cercurile?

⁶⁵⁾ cor. piper.

⁶⁶⁾ în parentez: posenica.

⁶⁷⁾ = gheată.

⁶⁸⁾ în parentez: prenc.

pridivāk: un fel de nume de care se folosesc toți Români din Istria;
 ori și care casă are un pridivāk^{68 a)}
 prost, pl. art. -sti = prost
 provărea, -rit, -resku = deșteptă (!)
 pruzi, -zit, -zesk = ridică
 puhné, -nit, -nesk = a suflă
 pumân, pl. art. -mņurile = pumn
 purecs, pl. art. -csi: purece
 putea, putut, pot⁶⁹⁾ = putea
 putrihu: un vas de lemn de 3—6 litri, în care Români, când lucră
 sau cosesc, țin apă sau vin sau alte băuturi.

R

Racse⁷⁰⁾ = rece: mnja fost racse
 rada: rea rada = bucuros, io rés rada = aș dori; io am rada
 reskucsicséi, -cséit, -csesk = a desbumbă
 rolu de sporget = gura hornului
 roz de hnea = florile unui arbore
 rozsa de kokot = creasta cocoșului
 rozsé, -zit, -zesk = înflori
 ruhă, pl. art. ruhele = lepedeu⁷¹⁾
 rukéi, -kéit, -kesk = a urlă⁷²⁾ din corn după vaci
 ruzé, pl. art. -zele = vițe de vie
 ruzsdí = a culege struguri
 ruzsditu pl. art.-turile = cuelsul strugurilor

S

Sai, art. saia, pl. art. saile = ceea ce rămâne în horn de fum⁷³⁾
 saiaiv: tot hornul și casa unde este ceva înegrită⁷⁴⁾ de saī se chiamă
 s a i a v o
 sakdir = în tot locul
 sâmburu, pl. art. -rele = sâmbur
 Sanka: un nume de fată
 sapa = săpă
 sară, art. sara, pl. sare (!) = sare

^{68 a)} = poreclă < cr. pridavak.

⁶⁹⁾ probabil dacoromânism; am așteptă pok.

⁷⁰⁾ în parenteză race.

⁷¹⁾ = cearșaf.

⁷²⁾ = sună, buciună.

⁷³⁾ = funingine.

⁷⁴⁾ istroromânism II § 219.

sātu: bucăți de miere ⁷⁵⁾

sea = șa ⁷⁶⁾ pentru cal

senkéi, -kéit, -kesk = a da ⁷⁷⁾

sërk, pl. art. -kurile: plantă de culoare verde închisă, înaltă de 1 ½-2 m.; trunchiul îi este gros ca și un băț mijlociu de plimbare. Fructul lui este în forma pumnului și se află pe partea superioară a trunchiului, cu o grămadă de bobite negre roșietici, pe cari bobite, după ce-s uscate bine, se le ⁷⁸⁾ macină și astfel se capătă o făină foarte albă, dar cu toate acestea pânea din ea devine neagră-roșietică, de un gust dulce, pe care pânea Români o mănâncă cu mare poftă. Partea superioară a corpului, de unde s'a luat fructul, se folosește la facerea măturilor: ku baticsa ⁷⁹⁾ de la fratele mev, ren trecsi sërkul ⁸⁰⁾.

șine = șine de fier (!)

sitã, pl. art. -tele = sitã

sivast = încăruntit

skadãnj = cotete

skorcsa = scoartã

skrelub: ceea ce se face de-asupra laptelui după fierbere

skuta: este conținutul din zer după ce se face cașul

slaninã = slănină

siia, pl. art. siile = bancă țărănească pentru a ședeã; un fel de arbore care se află în apropierea apelor

sipãk: un fel de spin, care are flori roșii, precum și fructe roșii, care-s bune de mâncat și de un gust dulce

skioritã, pl. art. -țele = poveste

smrika: un fel de brad sălbatic, mic ⁸¹⁾

smutlake = draci

sore, art. sorele = soare

sopãcs ⁸²⁾ = omul cel ce zice din *fole* sau din *surlî*

sopi, -pit, -pesk = a zice din *fole*

spara, sparut, spar = spăria

sparzse, spart, sparg = sparge

spate, art. -tele (fără plur.) = spate

spikéit: este un desemn făcut pe bățele ciobănești

spir, pl. art. -rele = spin

spuravea, spus (!), spur (!) = spune

spurget, pl. art. -turile = sporhert ⁸³⁾, coptor ⁸⁴⁾ pentru fierbere

⁷⁵⁾ = *fagus* < cr. sat eidem.

⁷⁶⁾ scris sea.

⁷⁷⁾ în înțeles de «a dăru», precum arată originea (germ. «schenken»).

⁷⁸⁾ istoromânism.

⁷⁹⁾ cor. din batița.

⁸⁰⁾ «auzit de la un cărbunar».

⁸¹⁾ *Juniperus communis*, cf. smritșe la Byhan.

⁸²⁾ în parentez sopãc.

⁸³⁾ ardelenism (= germ. Sparherd).

⁸⁴⁾ istoromânism ca formă, ardelenism ca sens.

stâklă, pl. art. -klile = stâclă
 stakoru: un fel de șoarece mare
 stanjga = lemnul cel mare de la car ⁸⁵⁾ de unde se înhamă boi sau cai
 stavă, pl. art. -vele = claie
 stâza = poteca
 strêmb = strêmb
 sudra = grindină mică
 sui, suit, suesk = sudui
 sulacséi, -cséit, -csesku = glumi
 surlicséi, -cséit, -csesk = a fluiera
 surlile: un instrument muzical la ciobani, 20 cm. lung; are 6 găuri
 sutka, -kat, sutk = sărută
 sviiei = înfășura ⁸⁶⁾
 svikéi, = kéit, -kesc = fluiera
 sviri = s o p i = a zice din *fole* (*svira*)
 svité, -tit, -tesk = strălucia (!)
 svzale = legători de papuci ⁸⁷⁾

T

Târli, -lit, -lesk = a curge
 tarnița = șa ⁸⁸⁾
 târzljak = miel ce se naște târziu
 testa, pl. art. -tele = aluat
 tifa = vârful capului
 tikvi = un fel de bostani
 tomazzu: un fel de vas de sticlă, de 2 litri, împrejur împletit cu sălci,
 ca să nu se poată sparge; se folosește la ținerea oțetului, vinului și apei
 totura = tot una
 trupa, pl. art. -pele = un lemn gros, pe care se taie carnea
 Tukovics: nume de persoană
 trosléit = că va fi ceva ⁸⁹⁾
 trusă ⁹⁰⁾ pl. -sele = locul între ⁹¹⁾ ușe

U

Udno = greu: mnja fost udno
 ulistele = tot laolaltă unde merg albinele ⁹²⁾
 uréklje, pl. art. -kljile = ureche

⁸⁵⁾ = ruda.

⁸⁶⁾ scris infusura.

⁸⁷⁾ = ghete.

⁸⁸⁾ scris sea.

⁸⁹⁾ ?

⁹⁰⁾ scris și trusă.

⁹¹⁾ istroromânism, cu sensul de «înaintea».

⁹²⁾ = ulei, stup.

urzi, -zit, -zesk = urzi
 usoi = umbră după casă
 ușor, pl. art. -rele = mic ou ⁹⁸), oușor
 utinut = mai cu seamă

V

Texte din Jeciâni.

În toamna anului 1904 GLAVINA îi trimite lui A. Viciu la Blaj câteva probe de graiu din Jeciâni. Materialul acesta prețios și din punct de vedere etnografic, pe care profesorul Viciu mi l-a pus la dispoziție, îl public în cele următoare, cu ortografia lui Glavina, care e întrucâtva deosebită de cea întrebuințată în bucățile precedente.

Astfel, el scrie semnul *a* pentru sunetul *d*, fără să-l întrebuințeze însă consecvent (bracs dar brăcse V/93, faré și faré V/97 etc.); deobiceiul punctul supt *a* e adăugat ulterior, la recetirea manuscrisului, cu creion roșu. Sunetul *a* îl explică: «are a se ceti oa», iar la cuvântul *ate* V/156 face nota: «sună ca oate, dar nu chiar întreg oa, ci pe jumătate»;

pe *ę* îl transcrie deobiceiul prin *ea* (frichea etc.), dar întâlnim destul de des și *é* (céle, âmné etc.); *-ă* final în loc de *ę* e mai rar (mărâncă etc.);

nici pluralele în *-i* nu mai sânt atât de dese ca înainte;

sunetul în care se contopește *č* și *ț* este redat sau prin *ce*, *ci* (cea, incins, ciudit, acmoce etc.) sau, mai des — după model unguresc — prin *cs*, chiar și în cuvinte în care el corespunde unui *ț* dacoromân (csire «ține», bracs); uneori avem amândouă ortografii (cincs); sunetul fonetic corespunzător e, — alături de mai rarul *z* și *zr*, — *j* (osnajeà etc.), care însă uneori are și valoare de *ț* (vije alături de vie);

pe *k* îl redă, în bucățile din urmă, deobiceiul prin *k*, dar și prin *c* (înainte de *a*, *o*, *u*, cons. și zero), ca în bucata dintâiu; înainte de *e* și *i* avem *k* sau *ch* (frichea); acest semn are însă și valoarea lui *č* (chiaro), care sunet mai e scris și *č* (măné), *ty* (mantye) și *tj* (cestja);

l' și *n'* sânt scrise deobiceiul *li* (filii) și *ni*; pe *mn* îl scrie *mî* (mîle).

Dacoromânismele nu lipsesc nici în aceste texte. Le relev deobiceiul cu prescurtarea *dr.* în note, deși ele nu sânt totdeauna ușor de recunoscut, mai ales că asupra graiului din Jeciâni, unde se păstrează mai bine fondul vechiu de limbă, nu sântem atât de bine informați ca asupra celui din Valdarsa.

⁹⁸) *topică istroromână.*

Multe sânt istroromânismele în traducerea dacoromână a lui Glavina. Ele sânt de natură fonetică (plânze = plânge etc.), morfologică (d a e, l a e = dă, ia; c â n t u = cântă etc.), lexicală și mai ales sintactică (perfect compus în loc de imperfect și mai-mult-ca-perfect; infinitiv în loc de conjunctiv; așezarea cuvintelor etc.). Și acestea le relev în note cu prescurtarea *ir.*, dând în locul lor, în traducerea alăturată, cu litere spațiate, formele corecte. În paranteze rotunde () introduc cuvintele de prisos în textul dacoromân al lui Glavina, în paranteze colțuroase [] sunetele și cuvintele care lipsesc și le-am adăugat eu; în note se tipăresc cu litere drepte ce e dela Glavina, cu cursiv ce e dela mine. Pentru înlesnirea citațiilor n'am început cu 1 numerotarea frazelor și a notelor pentru fiecare bucată nouă, ci am continuat cu numărul următor până la sfârșit pentru toate bucățile cuprinse în acest capitol V (deci V/70, însemnează fraza întâia din bucata «Pastirii din Jeliâni»).

Bucățile «Maia și filiu» până inclusiv «Funtâra» au traducerea în românește a lui Glavina; pentru rest lipsind această traducere, am făcut-o eu.

Maia și filiu

Mama și fiul

(Poveste auzită dela Anton Turcoviți din Jeliâni).

1. Fost-a o votea o maie și maia cea vut-a un filiu.

2. Maia cea fost-a chiaro siromahă și mes-a pe¹ lume cu filiu sev se rea află za jivî.

3. Pe cale într'o boșchea maia n'a putut renche: fost-a bolnea.

4. Filiu lasat-a-vo, și, nu departe pe o michea cale, aflat-a filiu o pucșe, pe¹ care fost-av cuvintele: «Cire vruri, io voi⁵ ucide».

5. Lat-a-vo cu sire și mes-a mai departe, pîra ce aflat-a⁸ o pașitea, pe¹ care av fost cuvintele: «Cire

1. A fost odată o mamă și mama [a c e e a] a avut un fiu.

2. Mama aceea a fost tare săracă și a plecat în²⁾ lume cu fiul său ca să a fle³⁾ ceva pentru a trăi.

3. Pe drum, într'o pădure, mama n'a putut înainte: er a⁴⁾ bolnavă.

4. Fiul a lăsat-o, și, nu departe de un mic drum, a aflat fiul o pușcă, pe care era u⁶⁾ cuvintele: «Eu voi u cide pe o r i c i n e v e i v r e a⁷⁾».

5. A luat-o cu sine și s'a dus mai departe, până ce a aflat o în-cingătoare, pe care era u⁶⁾ cu-

1) am așteptă: pre.

2) ir. mers-a pe.

3) ir. se rea afla.

4) ir. a fost.

5) dr. voi.

6) ir. a fost.

7) «cine dorești io voi ucide».

8) cor. dîn a aflat.

se legare cu ia, va fi țare».

6. Acmoce tiraru filiū s'a încins cu pașita preste podie.

7. Dupa cea s'a legat preste podie, vâlîe fost-a¹¹ țare cât a vrut.

8. Tuncea mes-a din¹² maie ca se¹³ nu o lasea însea.

9. Când le-a vezut maia, chiaro s'a ciudit che cum a putut așa vred se face țare.

10. Dup'acea mes-av¹⁶ amândoi¹⁷ pe¹) căle pira ce av verit la o mare iazvină; iazvina cea avut-a doișizace¹⁸ columbare.

11. Filiu cel tirar pe²⁰ tote cèle doișizace columbare hitit-a²¹ provalē și a mes nuntru cu maia sa.

12. Nuntru aflat-av²³ o bacea betirinea, care²⁴ l-a zis, che nea scapu din iazvina cea, che nuntru stavu 12 leoni²⁵ și che cmoce nu-s casea, ma se veriru, che-lî va ucide pe²⁰ amândoi¹⁷.

⁹⁾ *ir.* cine se legare cu mine.

¹⁰⁾ jumătate.

¹¹⁾ *cor.* din a fost.

¹²⁾ «din se folosește la Istroromâni în înțelesul 'după', d. ex. oile se află la pășune în munți și 2—3 zile n'au venit acasă; atunci ei zic: âmné din oi = du-te după oi!».

¹³⁾ ca se 'ca să' nu se întrebunțează la Istroromânii sudici, care au neca în asemenea cazuri, și face impresia unui dacoromânism.

¹⁴⁾ *ir.* din.

¹⁵⁾ *ir.* lasă.

¹⁶⁾ *cor.* din av mes.

¹⁷⁾ *dr.* amindoi.

¹⁸⁾ «= 12, formă uzitată mai puțin decât slavul *dvanai st*».

¹⁹⁾ *ir.* venit.

²⁰⁾ întrebunțarea lui pe ca semn al acuzativului e un dacoromânism obicinuit la Glavina.

²¹⁾ *cor.* din a hitit.

²²⁾ tare.

²³⁾ *cor.* din aflat-a.

²⁴⁾ forma pronumelui relativ e la Gl. nearticulată, ca la Dacoromâni (cf. II § 209 c); totuși uneori aflăm și la el pe cea articulată, cf. nota 224 și 264.

²⁵⁾ «le on = leu; aici cu sensul de: un fel de drac, smeus».

²⁶⁾ *ir.* scape cf. II § 197.

vintele: «Oricine se va legă cu ea⁹⁾, va fi țare».

6. Acum fiul [cel] tânăr s'a încins cu încingătoarea peste mijloc¹⁰⁾.

7. După ce s'a încins peste mijloc¹⁰⁾, îndată a fost tare cât a voit.

8. Atuncea a mers după¹⁴⁾ mamă, ca să nu o lase¹⁵⁾ singură.

9. Când l-a văzut mama, tare s'a mirat, că cum a putut așa iute a se face țare.

10. După aceea au mers amândoi pe drum până ce au ajuns¹⁹⁾ la o mare prăpastie; prăpastia aceea a avut 12 înconjurături (de ziduri).

11. Fiul cel tânăr²²⁾ pe toate acelea încunjurături le-a răsturnat jos și a mers înlăuntru cu mama sa.

12. Înlăuntru au aflat o babă bătrână, care le-a zis ca să fugă²⁶⁾ din prăpastia aceea, că înlăuntru stau 12 smei și că acum nu-s acasă, însă dacă o să vie, că-i va ucide pe amândoi.

13. Tiraru zis-a lu baba ²⁷ cea betârina: «Noi n'aren frichea, samo scunde-ne iuveavă.

14. Baba dupa volia lu tiraru l-a scuns în conobă.

15. Când av verit celi doișizace leoni, valie ihnit-l-a ²⁸ cu carne de om.

16. Leoni întreat-av pe ²⁰ baba che cire are nuntru?

17. Baba l-a zis che n'are pe ²⁰ niciur, ma leoni nu li-a crezut, nego cu forța vrut-av ³¹ ști, cire ie nuntru.

18. Când baba a vezut che n'are ce face, tuncea moréit-a spure che nuntru ie ur tirar și o muliare.

19. Leoni s'av ciudit și av zis lu baba ²⁷ che moreà fi tare tiraru cela, când a putut zvârni celi doișizace columbare, pe ²⁰ care ²⁴ ieli doișizace (leoni) nu potu.

20. Maia n'a vrut bire ³⁴ lu fi-liu sev și zato s'a facut bolnea.

21. Maia zice lu filiu: «Îmnea fura dila ³⁵ leoni do mére, che mi se chiâro mârînchea».

22. Filiu scutat-a pre ²⁰ maia sa și mes-a la leoni che va fură dila ³⁵ ieli mére.

23. Leoni l-a vezut și li-a zis: «Ce te seghești tirare?».

13. Tinăru[l] a zis babei bă-trâne: noi nu avem frică, numai ascunde-ne oare undeva.

14. Baba după voia tânărului i-a ascuns în o pivniță.

15. Când au venit cei 12 smei, îndată le-a puțit a ²⁹) carne de om.

16. Smeii întreat-au pe babă că [p e] cine a r e ³⁰) în lăuntru?

17. Baba le-a zis că n'are pe nimeni, însă smei n'au cre-zu-t-o ³²) decât cu forța au voit să ș t i e ³³) cine e înlăuntru.

18. Când baba a văzut că n'are ce face, atuncea a trebuit să spună că înlăuntru e un tânăr și o muiere.

19. Smeii s'au mirat și au zis babei, că trebuie să fie tare tânăr[u l] acela, când a putut răsturnă acele 12 încunjurături pe care iei 12 (smei) nu [l e] pot [r ă s t u r n ă].

20. Mama n'a voit bine[l e] fiu-lui său ³⁴) și pentru acea s'a făcut bolnavă.

21. Mama zise fiului seu: «Du-te fură dela smei două mere, că am tare poftă».

22. Fiul a ascultat pe mamă-sa și s'a dus la smei c a s ă f u r e ³⁶) dela ei mere.

23. Smeii l-au văzut și i-au zis: «ce plănuești tinere?».

²⁷) Am așteptă lu bābe, cf. nota 40.

²⁸) cor. din l-a ihnit.

²⁹) ir. cu.

³⁰) s'ar puteă ca aici are să aibă înfelesul franc. *«il-y-a»* și deci traducerea exactă să fie: «că cine e înlăuntru».

³¹) cor. din av vrut.

³²) ir. nu i-au crezut.

³³) ir. ști.

³⁴) ca la Aromâni, vrę bire însemnează la Istroromâni și «a iubi» (II § 197), dar e la ei, după toată probabilitatea, un decalc după itar. voler bene și voler male: cf. 51.

³⁵) și nu eș.

³⁶) ir. că va fură.

24. Tiraru l-a zis: «Maia mea mi-e bolnea și rea rađa munca mere, se-m reaț da».

25. «Lea-ți», zis-av leoni, «noi știm che tu 'ști tare, ma maia ta nu-ț vrése bire».

26—27. Acmoce laț-a³⁹ plire fațolele de mere lu maia⁴⁰, neca mărincă cât li-e volia.

28. ațea-zi nazat s'a facut bolnea maia lui și li-a zis: «Imnea la guzu și fure⁴⁴-lî hrușvi, che mi se mărincă chiaro».

29. «Bire», zis-a tiraru și mes-a la guzu întrebă hrușvi, che li-e maia bolnea.

30. Guzu li-a zis: «Ce te seghesți, tirare? io ștîvu che tu 'ști chiaro tare, lea-ți cât vreși, ma maia ta⁴⁹ nu-ț vrése bire».

31. Tiraru dus-a lu maia sa⁴⁹ și hrușvi, muncat-a din iale, ma toturo bolnea fost-a.

32. Ațea-zi tremes-a pe⁵⁰ filiu

24. Tănăru le-a zis: «mama mea mi-e bolnavă și ar dori [bucuros] să mănânce³⁷) mere, dacă mi-a țî³⁸) da».

25. «Ia-ți», zis-au smei, «noi știm că tu ești tare, însă mama ta nu-ți voește bine[le]».

26-27. Acum tinăru[l] a luat batiștele pline⁴¹) de mere pentru mamă⁴²), ca să mănânce⁴³) cât îi e voia.

28. A doua zi⁵³) iarăși s'a făcut bolnavă mama și[i] zice: «du-te la guzu[l]⁴⁶) și fură-i pere⁴⁶) că am poftă mare de ele⁴⁷)».

29. «Bine! [zise tănărul și i] s'a dus la guzu[l] ca să-i ceară⁴⁸) pere⁴⁶)», că îi e mama bolnavă.

30. Guzu[l] i-a zis: «Ce plănuiești, tinere? Eu știu că tu ești foarte⁵⁰) tare, ia-ți cât vrei, însă, mama ta⁴⁹) nu-ți voește bine[le]».

31. Tănărul a adus mamei și pere⁴⁶), [care] a mâncat⁵¹) [din ele], dar totuși a rămas⁵²) bolnavă.

32. A doua zi⁵³) a trimis

³⁷) *ir.* mîncă.

³⁸) *ir.* reați.

³⁹) *cor.* din a lat.

⁴⁰) *am așteptă* lu măie, cf. nota 27.

⁴¹) *ir.* pline batiștele.

⁴²) mamei.

⁴³) *scris* mănănte subț influența rostirii sale istroromâne.

⁴⁴) *am așteptă* fură-l'.

⁴⁵) *explicat prin* «un fel de drac în forma șarpelui».

⁴⁶) *deși Gl. traduce* «prune» și mai dă și explicarea «un fel de corcoduși», e evident că memoria îl înșală și e vorba de «pere».

⁴⁷) *ir.* mi se mănâncă tare.

⁴⁸) *ir.* să-l întrebe.

⁴⁹) *dr.* pentru țe se: în traducerea română găsim, dimpotrivă, *ir.* tea.

⁵⁰) mult.

⁵¹) *ir.* mîncat-a.

⁵²) fost.

⁵³) *ir.* altă zi.

la tigra neca-li furea-li lemune.

33. Tiraru mes-a la tigra se rea putea furà lemune.

34. Tigra l-a vezut și li-a zis cași leoni și cași guzu.

35. Lat-a lemune cât a vrut și dus-a lu maia neca mărincă.

36. Toturo maia fost-a bolnea.

37. Atea-zi l-a tremes la Hudoba, che neca-li furea ur purman.

38. Mes-a filiu și la Hudoba se-li rea da ur purman, ma și Hudoba li-a zis: «Maia ta nu-ț vrese bire».

39. Dus-a tiraru și purmanu lu maia sa, ma toturo maia n'a osdravit.

40. Acmoce leoni, tigra și guzu s'av facut mari priateli cu tiraru, care a fost chiaro tare.

41. Ovotea mes-a toț trei cu tiraru în lov.

42. Laț-a pușca și pașița, mes-av... mes... pira ce av dat de ur mare palaț.

43. Nuntru, în palațu cela, lațrat-a ur mare căre.

44. Laț-a tiraru pușca și l-a ucis.

45. Mes-a nuntru în palaț, colo flat-av o mușată fătă, care s'a chiaro prestrașit, ma guzu și celi-alii: leonu, guzu și tigra, li-a zis

pe fiul la tigroaică⁵⁴) ca să-i fure lămâi.

33. Tânărul a mers la tigroaică⁵⁴, ca să-i poată furà lămâi.

34. Tigroaica⁵⁴) l-a văzut și i-a zis ca și smei și ca guzu[l].

35. A luat lămâi(e) cât a voit și a adus mamei ca să mănânce.

36. Mereu⁵⁵) mama a fost bolnavă.

37. În ziua următoare⁵⁵) l-a trimes la Hudoba⁵⁶) ca să-i fure un curcan.

38. S'a dus fiul și la Hudoba, ca să-i dea⁵⁷) un curcan, dar [ș i] Hudoba i-a zis: «Mama ta nu-ți voește bine[le]».

39. Adus-a tânărul și curcanu[l] mamei sale, dar totuși [m a m a] nu s'a însănoșat.

40. Acum smei, guzul și tigroaică⁵⁴) s'au făcut mari amici cu tânărul care er à⁵⁸) foarte⁵⁹) tare.

41. Odată s'au dus toți trei la vânat cu tinărul.

42. Luat-au pușca și încingătoarea, dusu-s'au... dus..., până ce au dat de un mare palat.

43. Înlăuntru, în palatul acela a lătrat un câne mare⁶⁰).

44. Tânărul a luat⁶⁰) [pușca] și l-a ucis.

45. S'au dus în lăuntru în palat, acolo au aflat o fată frumoasă⁶¹), care s'a înfricoșat tare⁶²), însă guzu[l] și cei-

⁵⁴) tigră, cu *explicarea*: tot un fel de drac de forma tigrului, un fel de smeu.

⁵⁵) *ir.* tot una.

⁵⁶) *explicat prin*: Tartarul dracilor.

⁵⁷) *ir.* rea da.

⁵⁸) *ir.* a fost.

⁵⁹) *ir.* mare căne.

⁶⁰) Luat-a tânărul.

⁶¹) *ir.* frumoasă fată.

⁶²) *ir.* tare înfricoșat.

che neca n'are frichea, che și tiraru care e cu elî e cași ia.

46. Dupa ce av ucis toț draci din palatu cela, av mes toț la féta și li-a zis tiraru se se va maritâ dupa ie.

47. Ia li-a zis che va.

48. Dupa cea ⁶⁵ av lasat féta în palaț neca face ordine ⁶⁶ și neca osnajeà tot curat cași cum le piajà lu omiri.

49. Elî toț patru lasat-av pe ²⁰ fata ⁶⁷ și mes-av cătrea căsea.

50. Când tiraru a verit căsea, maia li-a zis neca mere ⁶⁹ în iardin pocinî che-li va ia bistî în cap.

51. Tiraru mes-a cu maia în iardin și ie n'a crezut che-li va maia lui rév.

52. Maia li-a poșnit biști în cap pîra ce tiraru zădurmit-a pe¹ picioarele lu maia sa ⁴⁹.

53. Când maia vezut-a che filiu sev dorme, tuncea maia lat-av ur pirun de flier și li-a zvadit amîn-doî ¹⁷ oclîi din cap.

54. Tuncea maia li-a lat pușca și pașița și mes-a în cămera sa ⁴⁹.

55. Potle tiraru mes-a în boș-

lalți smei i-a zis, ca să nu aibă frică, că și tânărul care e cu iei e ca și ea ⁶³).

46. După ce au ucis pe toți dracii din palatul acela, s'au dus cu toți la fată și i-a zis [= a intré b a t-o] tânărul, dacă se va măritâ după iel.

47. Ea i - a ⁶⁴) zis că voește.

48. După aceea au lăsat pe fata în palat ca să facă ordine și să curețe tot (curat), (ca și) cum le place oamenilor.

49. Ei toți patru au lăsat pe fată și au mers către casa ⁶⁸).

50. Când tânărul a venit acasă, mama i-a zis ca să meargă în grădină să se odihnească ⁷⁰), că-i va căută ea ⁷¹) în cap.

51. Tânărul a mers cu mama în grădină și el nu credeà ⁷²) că-i poartă mama sa gând rău ⁷³).

52. Mama a început să-i caute în cap până ce tânărul a adormit pe picioarele ⁷⁴) mamei sale.

53. Când mama a văzut că fiul său doarme, atunci mama a luat o furculiță ⁷⁵) de fier și i-a scos amândoi ochii din cap.

54. Atuncea mama i-a luat pușca și încingătoarea și s'a dus în cămara sa.

55. După aceea tânărul s'a dus

⁶³) *adecă om.*

⁶⁴) *ir. le-a.*

⁶⁵) *corectat, rău, în dup'acea.*

⁶⁶) *italianism sau dacoromânism?*

⁶⁷) *dr. pentru feța cf. 48, 63 etc.*

⁶⁸) *la mama tânărului.*

⁶⁹) *în loc de mere.*

⁷⁰) *ir. odihni.*

⁷¹) *ir. ea căută.*

⁷²) *ir. n'a crezut.*

⁷³) *voește mamă-sa rău.*

⁷⁴) *cu capul în poala...*

⁷⁵) *scris fărculiță (ardelenism).*

chea plinje, che ce va face ie emoce.

56. Cum a plins, l-a avzit priatelii lui⁷⁷: leonu, guzu și tigra. Când a verit la ie, l-a întreat che ce-i cu ie?

57. Dupa ce l-av spus tiraru che ce li-a facut maia sa⁴⁹, lat-l-av cu sire pîra la fêta ce-av scapat eli de draci din palat.

58. Când a vezut fêta pe²⁰ tiraru fără⁸¹ oclii, chiaro s'a prest-rașit.

59. Dup'aceea priatelii lu tiraru rugat-av pe²⁰ fêta, neca-l țire la sire, borebit îli va⁸² trece⁸³ oclii.

60. Prope de castelu lu cea fêtă, fost-a ur maie lăc.

61. Ovotea fêta mes-a la lăc, se șeteai, și cum s'a șeteait, vezut-a pe²⁰ ur puliu care avut-a za joblii ocolo de așea, ma n'a vezut joblii.

62. Potle vezut-a pe²⁰ puliu cela che ș'a pus capu în așea și potle a vezut joblii.

63. Mes-a spure fêta lu tiraru cel orb ce a vezut și neca provea și ie, borebit va vedea.

64. Tiraru li-a zis: «Io știvu,

în pădure plângând⁷⁶), că ce o să facă el acum.

56. Cum plângea⁷⁸ l-a[u] avzit prietini[i] lui⁷⁹): smeul, guzul și tigrōaica⁵⁴). Când a[u] venit la el, l-a[u] întreat că ce e cu el?

57. După ce le-a spus tânărul ce [i]-a făcut mama lui, l-au luat cu sine până la fata pe care o scăpaseră ei⁸⁰) de draci[i] din palat.

58. Când a văzut fata pe tânărul fără ochi, tare s'a înfricoșat.

59. După aceea prietini[i] tânărului au rugat pe fată ca să-l țină la sine, poate îi va⁸²) trece ochii.

60. Aproape de castelul fetei [a celeia] era un lac mare.

61. Odată s'a dus fata la lac să se preumble, și cum s'a preumblat, a văzut (pe) o pasăre, care trebuia să mănânce⁸⁴) în jurul apei, dar nu vedea să ciugulească⁸⁵).

62. După aceea a văzut pe pasărea aceea, că s'a pus cu capul în apă, și după aceea a văzut să ciugulească⁸⁶.

63. S'a dus fata să spuie⁸⁷) tânărului cel orb ce a văzut și să încerce și el, poate să vadă.

64. Tânărul i-a zis: «Eu știu că

⁷⁶) *ir.* plânje.

⁷⁷) *în* parentez seli.

⁷⁸) *ir.* a plâns.

⁷⁹) *ir.* alui.

⁸⁰) *ir.* ce au scăpat.

⁸¹) *dr.* ? am așteptă fărăde.

⁸²) acest anacolut, dacă nu e dacoromânism, s'a născut, ca și la noi, din cauza schimbării construcției unipersonale («îmi trece») în personală («ochii îmi trec»).

⁸³) în loc de trece.

⁸⁴) *ir.* a avut pentru a mânca; joblii însemnează propriu zis «a ciuguli».

⁸⁵) *ir.* n'a văzut ciuguli.

⁸⁶) ciuguli.

⁸⁷) *ir.* Mers-a spune fata...

che tu 'ști ștufea de mire, me vei⁸⁸ duce pîra la ăpea și me vei⁸⁸ porini în lac ca se¹³ me otopesc, ma io nu vedu niș, mie mî-e toturo).

65. Fêta l-a lăț cu sire și lî-a spelat oclii cu ăpea din lac și dupa cea vezut-a bire cași manche.

66. Dupa cea tiraru a lasat pe²⁰ fêta în palat și ie mes-a la priateli seli: leonu, guzu și tigra.

67. Dupa cea⁸⁹ lî-a flat pe²⁰ priateli seli, mes-av toț patru la maia lu tiraru și lî-a zis neca-lî dăie pușca și pașița.

68. Dupa cea⁸⁹ lî-a dat pușca și pașița, potle toț patru av scocit pe maie și ucis-a-vo.

69. Dupa cea mes-a tiraru la fêta în palat și cu ia s'a însurat și se n'av murit închea, și astez jivesc.

Pastiri din Feiăni

(Auzită delă Toniné lu Csone).

70. Pastiri mergu la oi mestics bire în lâré; pe kap porté⁹² komaraku; pe⁹³ picsor are opincs cu naș⁹⁴ mare și ku svărzalele sviieite okolō de picsore.

71. Kând mére la oi, laie ku sire bātu ali krevlja, toté spikéité

tu ești sătulă de mine, mă vei aduce până la apă și mă vei împinge în lac, ca să mă înec, însă eu nu văd nimic, mie mi-e totuna).

65. Fata l-a luat cu sine și i-a spălat ochi[i] cu apă din lac și după aceea a văzut bine ca și înainte.

66. După aceea tânărul a lăsat pe fată în palat și el s'a dus la amicii săi: smeul, guzu[l] și tigr o a i c a⁹⁴).

67. După ce i-a aflat pe amicii săi, s'au dus toți patru la mama tânărului și i-au zis ca să[-i] deie pușca și încingătoarea.

68. După ce le-a dat pușca și încingătoarea, după aceea toți patru au sărit pe mamă și au ucis-o.

69. După aceea s'a dus tânărul la fată în palat, și t â n ă r u l s ' a î n s u r a t c u e a⁹⁰) și d a c ă⁹¹) n'au murit, și astăzi trăesc.

Ciobanii din Feiani

70. Ciobanii merg la oi în b r ă c a ți⁹⁵) bine în lână; pe cap [c i o b a n u l] poartă pălărie, pe picioare are opinci cu g u r g u i u⁹⁶) mare și cu legăturile înfășurate împrejurul piciorului.

71. Când merge la oi i a⁹⁷) cu sine bātu[l] (ciomagu[l]) sau

⁸⁸) dr. în loc de ver.

⁸⁹) = după aceea.

⁹⁰) ir. cu ea tânărul s'a însurat.

⁹¹) ir. sc.

⁹²) Subiectul subînțeles de aci înainte e singularul pastiru.

⁹³) am așteptă pre.

⁹⁴) șș nu s'.

⁹⁵) investiți.

⁹⁶) ir. nas.

⁹⁷) ir. lac.

mușat ku figure.

72. După csa lavu ku sire folele ali șurlile⁹⁴ za sviri la oi și za trecse mai vred vréma.

73. Potle mére ku pastiru și kârele, za turnavéi oile și za kavta-le.

74. Ku oile mergu departe pastiri; vrovoté nu viru pastiri mîsecu de zile kașé ku oile; kolo le muzesk, fak kașu⁹⁴ și le și strizé lâra de pe⁹³ iale.

75. Pastiri noștri⁹⁴ fak în kodru în vro kotanje stânaria¹⁰⁵ de lémne.

76. În stână se aflé ognjista, iuvé se facse foku; vârde ognjiste se aflé ur lok fakut de lémne, iuvé se pure kașu⁹⁴ și skuta uska.

77. Okolo de ognjiste se aflé do grede pe⁹³ kari se séde la fok.

78. După csa în stână se aflé kadéra za facse kașu⁹⁴, o torbé za csiré kljagu¹⁰⁸; după csa se aflé kikericsa, dende se mărânkă, si lingurile ku kari se mărânkă; kikere, iuvé se pure kașu frisăk o zi; golida, dende se muzesk oile.

ca ța⁹⁸), toată tăiată⁹⁹) cu figuri frumoși¹⁰⁰).

72. După aceea iau¹⁰¹) cu sine «folele» sau «surlile» pentru a zice în ele la oi și pentru a trece mai iute vremea.

73. După aceea merge cu ciobanul și cânele pentru a întoarce oile și pentru a le păzi¹⁰²).

74. Cu oile merg departe ciobanii; câte odată nu vin ciobanii acasă o lună de zile cu oile; acolo le mulg¹⁰³), fac cașul și le taie¹⁰⁴) și lâna de pe ele.

75. Ciobanii noștri fac în vreo vâlșoară «stânăria» de lemne.

76. În stână se află «ognjista», unde se face focul; deasupra «ognjistei» se află un loc unde se pune cașul și «scuta»¹⁰⁶) la uscat¹⁰⁷.

77. În jurul «ognjistei» se află două lemne groase pentru șezut, pe cari se șade la foc.

78. După aceea în stână se află căldărea¹⁰⁹) pentru a face cașul în ea, o straiță pentru a ține în ea sământa de caș; după aceea se află un fel de vas de pământ copt, de unde¹¹⁰) se mănâncă, și lingurile cu care se mă-

⁹⁸) bātu încovoiat.

⁹⁹) = încrestăid.

¹⁰⁰) frumoase.

¹⁰¹) ir. lau.

¹⁰²) ir. căuta.

¹⁰³) ir. muig, cf. nota 114: e interesant că Gl. traduce pe jeiânceanul muzesc prin susnievițeanul muig (II § 17 h).

¹⁰⁴) = tunde.

¹⁰⁵) despre stânărie și stână cf. II § 72.

¹⁰⁶) cuvântul se explică mai la vale (86 cf. și nota 262): e italianul scotta și lîstero non rappreso che avanza alla ricotta, primit, probabil, prin mijlocire slavă.

¹⁰⁷) ir. uscă.

¹⁰⁸) glosat prin seminsa de kaș.

¹⁰⁹) ir. cadéra.

¹¹⁰) = din care.

79. După csa se aflé șara⁹⁴ kare se daie lu oile munkă.

80. În stână se aflé inké patu lu pastiru și roba lui: kumaraku, opincșile, benevreckele, kruzațu și kemesa¹¹⁷, potle folele și csitorile za sviri.

81. Oile se muzesk în strungă, de lémne fakuté; dormu în mosuné¹²².

82. Laptele se muzé în golide de lémné.

83. După¹²⁶ cse pastiru a finit oile muzi, potle pure laptele în kadéré și în stână il skvaré, ke pure în ie kljağ ali semincsé de kaș.

84. După csa face fok și pre

nâncă; «kikere»¹¹¹), unde se pune cașul proaspăt o zi; «golida»¹¹²), unde¹¹³) se mulg¹¹⁴) oile.

79. După aceea se află sarea, care se dă¹¹⁵) oilor de mâncare¹¹⁶).

80. În stână se află încă patu[l] ciobanului și hainele lui: pălăria, opincile, cioarecii¹¹⁸), un fel de haină de iarnă¹¹⁹) și cămașa, după aceea «folele»¹²⁰) și «citorile»¹²¹) pentru a zice în ele.

81. Oile se mulg¹¹⁴) în strungă, făcută din lemne.

82. Laptele se mulge¹²³) în găleata de lemn¹²⁴).

83. După ce ciobanu[l] a finit de mulso oile¹²⁶), (după aceea pune) laptele în căldare¹²⁷) și în stână îl închiagă, că pune în el chiag sau¹²⁸) sămânță de caș.

84. După aceea face foc și pre

¹¹¹) primitivul lui kikerișe, din croat. kikara (čikara) «un fel de ceașcă întrebuințată la țară», iar acesta din ital. chicchera «vaso piccolo a forma di ciotoletta per lo più di terras (Rječnik).

¹¹²) glosat prin: un vas de scânduri (= doage), are cam 10 litre (= litri); e «găleata» noastră în formă slovenă (golida).

¹¹³) ir. de unde, cf. II § 178.

¹¹⁴) ir. muig(e), cf. nota 104.

¹¹⁵) ir. dac.

¹¹⁶) ir. mâncă.

¹¹⁷) am așteptă kemesa.

¹¹⁸) cf. «bernevecii» noștri.

¹¹⁹) din croat. kružat «haină scurtă fără mâneci», cf. Byhan 225 și Bartoli în *Jagić-Festschrift* p. 48 (n. 38).

¹²⁰) cimpoiul.

¹²¹) cavatul.

¹²²) Explicația lui Gl.: «în stână se fierbe laptele și se face cașul; în moșună (sic!) dorm oile peste noapte; în stână se muig oile». Mosună (moșună) e croatul mošun(a) «locul de dormit al oilor» cf. II § 199 (p. 225).

¹²³) ir. muize.

¹²⁴) ir. golide de leamnă.

¹²⁵) dr. pentru după.

¹²⁶) ir. oile muize.

¹²⁷) ir. cadéré.

¹²⁸) ir. între e.

fok puru kadéra ku laptele.

85. Dupa cse av fakut kaşul, il puru uska vârdé fok pre ure lémne.

86. Csa cs-a remas ¹³¹ dupa cse s-a fakut kaşu în kadére se kljémé zer; zeru se pure pre fok şi se-l kuhé; csa cse vire sus pe ⁹³ zer, kaşi kaşu de kolur ab, se kljémé skuta; skuta ie duljce şi mai buré nego kaşu; skuta se ali poidé zaino ali se o pure în o torbé uska ku kaşurile.

87. Oile saki an aru mnjelj; mnjelji se vindu; kari mnjelj nu se vindu, din cselja se fak oi, berbecsi, ali ¹³³ kum se kljémé ¹³⁴; arecs muleş.

88. Pastiri nostri davu lu oile nume kum aru peri de pe ⁹³ sire: se ie abé se kljémé beluşa, se ie négre se kljémé moricsa, se ie abé si négre se kljémé şcornja ⁹⁴, se ie amestekaté ¹³⁶ de tot felu ¹³⁷ de perî, tunca se kljémé şivastă, etc.

89. Paşa la noi, pe la Jeiăni, ie çaro buré, boşkele ⁹⁴ şi vârhurile pljire de iarbă davu lu oile buré

foc pun[e] căldarea ¹²⁹), cu laptele.

85. După ce s'a făcut caşul, il pun[e] să se usuce ¹³⁰ de-asupra focului pe nişte lemne.

86. Ceea ce a rămas după ce s'a făcut caşul în căldare ¹²⁷ se chiamă zer; zeru[l] se pune pe foc şi se(-l) fierbe; ceea ce vine de-asupra zerului, ca şi caşul, de culoare albă, se chiamă «scuta»; «scuta» e dulce şi mai bună decât caşul; «scuta» sau se ¹³² mănâncă îndată, sau se pune la uscat ¹³⁰ [într'o traistă] cu caşurile.

87. Oile fiecare an au miei; miei se vând(u); cari miei nu se vând(u), din aceia se fac oi, berbeci sau, cum [s e] mai chiamă, areţi «muleşi» ¹³⁵.

88. Ciobanii noştri dau oilor nume, cum au culoarea părului de pe sine: d a c ă ¹³⁸) e albă, se chiamă «beluşa»; d a c ă ¹³⁸) e neagră, se chiamă «moricsa»; d a c ă ¹³⁸) e albă şi neagră, se chiamă «scornja» ¹³⁹); d a c ă ¹³⁸) e amestecată cu ¹⁴⁰) tot felul de păr, atunci se chiamă «sivastă» ¹⁴¹), etc., etc.

89. Păşunea la noi, pe la Jeiăni, e tare bună, pădurile şi v â r f u r i l e ¹⁴²), pline de iarbă dau oilor

¹²⁹) *ir.* cadéra.

¹³⁰) *ir.* uscă.

¹³¹) *grafie dacoromână, în loc de ramăs.*

¹³²) *ir.* se sau.

¹³³) *scriseşi mai nainte dacoromânismul sau.*

¹³⁴) *corectat în klém.*

¹³⁵) «adică fără coarne», propriu: de felul catărilor.

¹³⁶) *face impresia unui dacoromânism.*

¹³⁷) *dacoromânism.*

¹³⁸) *ir.* se.

¹³⁹) *cf. croat şcornjav «incretit», skornjast «scorţos».*

¹⁴⁰) *ir.* de.

¹⁴¹) «surs, din croat. sivast, cu acelaşi sens.

¹⁴²) *ir.* vârhurile.

paşa şi oile nostre davu csudé lapte, şi kaşu de oile nostre ie čaro bur.

Cărbunarii din Jeiani
(Povestită de Andreiu Doricici).

90. Kărburu se poşné¹⁴⁴ pali în zecse¹⁴⁵ şi csincs Septembre şi se palé-l pâra când se finé misescu Iuniu.

91. Kărburu se palé în kodru, departe de Jeiani trei patru ure în «Muncsi Popilor».

92. Kând vresu palé kărburu, tuncsa merg mai mund omir ur cu ăţ şi de bukvé uskaté fak în o tnală o gljevaricsé de lémne uskate.

93. Gljevaricsa se facse pâra la doi-trei bracs visoké; largé se facse saşe pâra sapte brăcse.

94. Gljevaricsa se facse aşa: Mantye se pure ur stozer în po de gljevaricsé, pok se pure ocolo slamé şi lémne uskate, ke kând se o prinde ku fagla, neka laie fok mai vred.

95. Dupa csa se pure pre pe-mint, dila stozer o faglă ku kare

păşune bună¹⁴³) şi oile noastre dau mult lapte şi caşul de[la] oile noastre e tare bun.

Cărbunarii din Jeiani

90. Cărbunele¹⁴⁶ începe a se arde¹⁴⁷ în 15 Septembrie şi se arde¹⁴⁸ până când se sfârşeste¹⁴⁹ luna Iuniu.

91. Cărbunele¹⁴⁶ se arde¹⁵⁰ în munte, departe de Jeiani trei-patru ore, în «Munţi[i] Popilor».

92. Când voesc să ardă¹⁵¹ cărbunele¹⁴⁶, atuncia merg mai mulţi oameni unul cu altul şi din fag uscat¹⁵² fac într'o vale o «gljevaricsă»¹⁵³, de lemne uscate.

93. «Gljevaricsa» se face până la doi-trei metri [de] înaltă; largă se face [de] saşe până [la] sapte metri.

94. Gljevaricsa se face aşa: înainte se pune un lemn în mijlocul gljevaricsii¹⁵⁴, după aceea se pune în jurul lui paie¹⁵⁵ şi lemne uscate, ca când i se dă¹⁵⁶ foc cu «fagla», să prindă foc mai iute.

95. După aceea se pune p(re) pământ, dela «stozer» o faglă¹⁵⁷

¹⁴³ *ir.* bună păşune.

¹⁴⁴ *cor.* în poşné.

¹⁴⁵ *am* aşteptă zeţe.

¹⁴⁶ *ir.* Cărbunul.

¹⁴⁷ *ir.* se începe pâlî.

¹⁴⁸ *ir.* pâlea-l.

¹⁴⁹ *ir.* finea.

¹⁵⁰ *ir.* palea.

¹⁵¹ *ir.* a pali.

¹⁵² *ir.* de bucvă uscată; b u c v ę < slov. croat. bukva «fag».

¹⁵³ după desenul dat de Gl. gljevariţa are forma unei clăi mari conice, clădite în jurul unei prăjini mari («stozerul»).

¹⁵⁴ *ir.* jumătate gljevaricsă.

¹⁵⁵ *ir.* jur de el slamă.

¹⁵⁶ *ir.* dae.

¹⁵⁷ explicat prin făclie de lemn cu ajutorul căreia se aprinde gljevaricsa, adică o «zadd»: din desennu reiese că această zadd se vârdă sub paie şi uscături, tocmai

se prinde gljevaricsa dupa cse ie finité.

96. Dupa csa se posnea kladi lémne ure pre ate, dokle gljevaricsé ie dosta largé.

97. Pokle dupa cse gljevaricsa toté ie finité, se pure okolo de gljevaricsé ârpi ku pemint, ka se nu ré veri foku faré; pe¹ tota gljevaricsa se pure bire pamint (!) ka se nu ré veri foku faré.

98. Kând tota gljevaricsa e finité ku tot lukru, tuncsa se zvadé fagla faré din gljevaricsé, pak se laie farlenjaku și se faglea¹⁶² în faglă.

98-a. Dupa cșă se daie fok lu fagla și se prinde¹⁶⁵ gljevaricsa pre skulja¹⁶⁶, prende am zvadit mantye fagla din gljevaricsé.

99. Dupa cse a kacsat fok gljevaricsa, arde cincs, șase zile.

99-a. Dokle arde gljevaricsa, lasté tyaro; kând se finivé arde, tuncsa nopta se véde departe lastitu de gljevaricsé.

cu care se aprinde gljevaricsa, după ce e terminată¹⁵⁸).

96. După aceea începe a se pune^{158a}) lemne un ulpeste altul¹⁵⁹) până ce gljevaricsa e destul de largă.

97. [Apoi] după ce gljevaricsa e isprăvită¹⁵⁹) [toată], se pune în jur de gljevaricsă pietre cu pământ¹⁶⁰), ca să nu iasă¹⁶¹) focul; pe toată gljevaricsa se pune bine pământ¹⁶⁰), ca să nu iasă¹⁶¹) focul.

98. Când toată gljevaricsa e isprăvită¹⁵⁹) cu tot lucrul, atuncea se scoate afară fagla din gljevaricsă, după ceea se ia¹⁶³) «farlenjakiu»¹⁶⁴) și se taie în faglă.

98-a. După aceea se dă¹⁶⁷) foc la faglă și se dă¹⁶⁷) foc gljevaricsei pe gaura, prin care am scos înainte fagla din gljevaricsă.

99. După ce s'a aprins gljevaricsa, arde cincisășase zile.

99-a. Până când arde gljevaricsa, lucește^{167a}) tare; când încetează de¹⁶⁸) a arde, atuncea noaptea¹⁶⁹) se vede departe strălucirea gljevaricsei.

în fața pământului («se pure pre pemint»), până în mijloc, adevă până la prăjind («dila stozer»).

¹⁵) finită.

¹⁵⁸ a) *ir.* se începe pune.

¹⁵⁹) *ir.* une pe alte.

¹⁶⁰) *ir.* pemint, o dovadă mai mult că forma pământ în textul istroromân e falsă.

¹⁶¹) *ir.* rea veni afară.

¹⁶²) în parentez se dă: faclé = a tăia.

¹⁶³) *ir.* lae.

¹⁶⁴) explicat prin: un fier ascuțit, cu care se taie în faglă spre a o zdrobi, ca astfel să ieie fagla mai ușor foc: de aici a și venit zicerea; cu farlenjaku se fagle (!) în faglă.

¹⁶⁵) *cor.* din aprinde, care, în feiăni, pare a fi forma mai obișnuită (II § 12).

¹⁶⁶) *cor.* din șkulja.

¹⁶⁷) *ir.* dae.

¹⁶⁷ a) tradus, greșit, prin fumă, precum rezultă și din redarea lui lastitu prin «strălucirea»: e vorba de lumina strălucitoare pe care o dă masa incandescentă (asemănătoare celei date de cupțorul de var în vremea arderii): verbul lasti vine din croat. la štiti «a străluci».

¹⁶⁸) *ir.* se finea.

¹⁶⁹) *ir.* noaptea.

100. După cse a zgorit gljevaricsa bire, potle pe¹ ia se pure inké o voté pamint tot okolo, ka se se ré mai bire stinze kârburi din nuntru.

101. Când omiri vedu ke kârburi sav stins bire, tuncsa ur dintre¹⁷¹ ielj merze kâsé, din fête, neka viru purta kârburi la kâle, ke kâla ie departe de tnelele iuvé se facse kârburi.

102. După tse fêtele av verit, tuncsa posnesku la pemintu de pre¹⁷⁵ gljevaricsé și¹⁷⁶ potle mușat kârburu de pe¹ kârbur pâra cse se finé.

103. Zaino când se lavu kârburi de pe gljevaricsé se le pure în bârse.

104. Fêtele se inkarku ku bârsele de kârbur așa: saka fêté are ur brâv de lârê fakut de kasé; cu cșela brâv légé bârsa pre¹⁷⁵ spate și o ducse pâra la kâle.

105. Când av finit ducse tota gljevaricsa la kâle, potle viru ku vozu și boi din kârbur.

106. După csa îl duk kasé, îl puru mușat în lopé.

107. Când aru zecse¹⁴⁵, zecse¹⁴⁵ și cincs bârse de kârbur, mergu în

100. După ce a ars gljevaricsa bine, după aceea pe ea se pune încă odată pământ jur împrejur¹⁷⁰) ca să se stingă mai bine cărbunii din lăuntru.

101. Când oamenii văd că cărbunii s'au stins bine, atuncea unul dintre ei merge acasă, după¹⁷²) fete, ca să vină să poarte¹⁷³) cărbunii la drum¹⁷⁴), că[c]i drumul¹⁷⁴) e departe de văile unde se fac(e) cărbunii[i].

102. După ce fetele au venit, atuncea încep [a] lua pământul de pe gljevaricsă [și] după aceea [i a u] frumos cărbune de pe cărbune, până ce se isprăvește¹⁷⁷).

103. L u â n d¹⁷⁸) cărbunii de pe gljevaricsă, în același timp¹⁷⁸) îl p u n¹⁷⁹) în saci.

104. Fetele se încarcă cu sacii de cărbuni așa: fiecare fată are un brâu de lână făcut acasă și [c u] acel brâu leagă sacul pe spate și îl¹⁸⁰) duce până la drum¹⁷⁴).

105. Când au isprăvit¹⁸¹) a duce toată gljevaricsa la drum¹⁷⁴), după aceea vin(u) cu carul c u¹⁸²) boi d u p ă¹⁷²) cărbune.

106. După aceea îl aduc acasă, îl pun frumos în șură.

107. Când au 10—15 saci de cărbune, merg în orașele Fiume,

¹⁷⁰) *ir.* tot în jur.

¹⁷¹) *acest* dintre, *neatestat de alții, face impresia unui dacoromânism: Istro-românii zic de în asemenea cazuri.*

¹⁷²) *ir.* din.

¹⁷³) *ir.* purtă.

¹⁷⁴) *cale(a).*

¹⁷⁵) *corectat din* pe.

¹⁷⁶) *corectat din* si.

¹⁷⁷) *ir.* finea.

¹⁷⁸) Deodată când lau.

¹⁷⁹) *ir.* se le pună.

¹⁸⁰) *ir.* o (*scil. bârsę*).

¹⁸¹) finit.

¹⁸²) *ir.* și.

gradurile ¹⁸³ Triest, Fiume ¹⁸⁴, Ab-
bazia ku kărburele, pljir vozu de ie.
108. Pak îl vindu cum potu.

109. In grad megu ku kărburi
omiri, fetele și juri ¹⁸⁶.

Nuncsile

(Auzită dela Tonina lu Csone).

110. Ur zsure când se vrése în-
sura, tuncsa maņtye se moré vé
drag ku kareva fété din paiz.

111. Dupa cse tiraru véde ke
fata ¹⁸⁸ îl are drag, tuncsa fecșoru
spure lu csaia și maĵia se âs kun-
tenci ku feata kare are ie drag.

112. Se csaia și maĵia ĩlj daie
blagoslovu, tuncsa stabileșk ¹⁸⁹ zia
kând se vor csiré nuncsile.

113. La Jeiăni vaĵik posnesk
nuncsile luri și csire pâra s'redu
sara ¹⁹².

114. Dumireka sara ¹⁹² viru tocs
kuskri la fata ¹⁸⁸, kare se kljemé ¹⁹³
«nevasta» ¹⁹⁴; tota nopta kântu și
sviresku din fole și mărăнку și
bevu.

Trieste, Abbazia cu carul
plin ¹⁸⁵ de cărbune.

108. [A poi] îl vând(u) cum
(il) pot.

109. In oraș merg(u) cu cărbu-
nele, oameni[i], fete[le] și junii.

Nunta ¹⁸⁷

110 Un june, când voește să se
însoare, (atuncea) înainte trebuie
să se aibă drag cu oarecare fată
din sat.

111. După ce tânărul vede că
fata îl are drag, (atuncea) feciorul
spune tatălui sau mamei, dacă se
învoesc cu fata pe care el o are
drag[ă].

112. Dacă tatăl și mama îi
da u ¹⁹⁰ bunecuvântarea, atunci
stabileșc ¹⁹¹ ziua, când o să
se țină nunta ¹⁸⁷.

113. La Jeiăni totdeauna încep
nunțile Lunea și țin până Mier-
curea sara.

114. Duminecă seara vin toate
neamurile ¹⁹⁵ la fata, care se chia-
mă «nevastă», toată noaptea c â n-
t ă ¹⁹⁶ și sună din foale ¹⁹⁷ și m ă n
â n c ă ¹⁹⁸ și beu.

¹⁸³ *addogāt*: se poate zice și cetatele

¹⁸⁴ Cf. Rica.

¹⁸⁵ *ir.* plin carul.

¹⁸⁶ *cor.* din zuri.

¹⁸⁷ *ir.* Nunțile.

¹⁸⁸ *dr.* pentru feta, ca mai departe în aceeași frază.

¹⁸⁹ *dacoromânism sau italianism.*

¹⁹⁰ *ir.* dac.

¹⁹¹ întăresc.

¹⁹² *dr.* pentru seara.

¹⁹³ *am* așteptă kl'eme.

¹⁹⁴ *dr.* pentru nevasta. Pentru sens, cf. mai încolo nota la 18/49° din Textele noastre.

¹⁹⁵ *cu adaosul*: atât ale junelui cât și ale fetei respective.

¹⁹⁶ *ir.* cântu.

¹⁹⁷ = cimpoi.

¹⁹⁸ *ir.* mănânc.

115. Când vire damarécsa de lur, tuncsa diveri lu jurele¹⁹⁹ kare se va ânsura înkăcsé postolele lu nevasta²⁰⁰.

116. Muljerle csale betăr o mestesk în csarzé ali modriné.

117. Dupa cse se spravesku tocs kuskri lu nevésté și lu jurele și dupa cse mărânku și bévu bire, se puru ur dupa ăt, mańce nevasta (!) ku diveru sev, potle jurele ku diveru sev și potle cselji aljcsi kuskri, ur dupa ăt.

118. Rentye mére doi de ielj: ur ku folele, csela ătu ku surlile și sviresku pâra la basérikă.

119. Când mére nevasta¹⁹⁴ ku jurele¹⁹⁹, diveri si cselji aljcsi kuskri în basérikă, tuncsa rémără²⁰⁹ kăcsva²¹⁰ zur făré și când îlj daie jurele¹⁹⁹ arelu lu nevésté²⁰⁰, tuncsa posnesku hitéi din pistole.

120. Dupa cse s-a finit tot în basérikă, megu la prevt; kolo îlj daie lu prevtu ur kolak mare și hitesku din pistole.

121. Prevtu le daie și lor vir bé

115. Când vine dimineața de Luni, atunci «diveri»²⁰¹ junelui care o să se însoare, încaltă pe «nevastă» cu ghetetele²⁰².

116. Muierile [cele] bătrâne o îmbracă²⁰³, în «csarză»²⁰⁴ sau în «modrină»²⁰⁵.

117. După ce se adună toți²⁰⁶ «cuscri» nevastei și junelui și după ce mănâncă¹⁹⁸ și beau bine, se pun unul²⁰⁷ după altul²⁰⁷, mai înainte nevasta cu «diveru[!] său, după aceea junele cu diveru[!] său și după aceea [ceilalți] «cuscri» unul după altul.

118. Înainte merg doi înși²⁰⁸: unul cu «foalele» celălalt(u) cu «surlile» și sună până la biserică.

119. Când merge²¹¹ nevasta cu junele, «diveri[!] și ceilalți «cuscri» în biserică, atunci rămân câțiva juni afară și când îi dă¹⁹⁰ junele inelu[!] nevastei, atunci încep să împuște²¹² din pistoale.

120. După ce s'a finit tot în biserică, merg la preot, acolo îi dă¹⁹⁰ preotului un covrig²¹³ mare și împușcă²¹⁴ din pistoale.

121. Preotul le dă¹⁹⁰ și lor vin

¹⁹⁹) cor. din zurele; tot astfel mai jos (119 rândul 5), unde totuși a rămas necorectat pluralul z ur.

²⁰⁰) am așteptă lu nevéste.

²⁰¹) explicat prin: cei mai buni amici ai junelui, care și conduc pe fată înaintea altarului; atât fata cât și junele au «diveri».

²⁰²) păpucii nevastei.

²⁰³) ir. îmbrac.

²⁰⁴) croat. carza; e tradus prin «sorta di sopravveste di lana grigia» (Parčič).

²⁰⁵) croat. modrina; e tradus prin «specie di veste azzura da donna» (Parčič).

²⁰⁶) ir. toc.

²⁰⁷) ir. un... alt.

²⁰⁸) ir. de ci, cf. II § 144.

²⁰⁹) în Susgnevița s'ar zice rămaru.

²¹⁰) face impresia de dacoromânism, în loc de vrur.

²¹¹) ir. merze.

²¹²) ir. arunce.

²¹³) ir. colac.

²¹⁴) ir. arunc.

și le csire ali le vorbește ²¹⁵ o predikă, ka se ré zivi bire.

122. După csa megu kașé și se veselesku trei zile skupa ku diveri și kuskri.

123. Fata ¹⁸⁸ bogaté are pâra doizecse kuskri, feata siromahé are zecse si doi pâra zecse și patru.

Omiri din Jeianî

(Povestită de Sandre Marmelici Pikes).

124. Omiri batârî av spuravéit și se spuravea și astez între noi în Jeianî ke de multă, multă ²¹⁷ vréme și anji a verit din Romanie ur strics și doi fracs, în loku de kmocse, cum se kljémă Jeianî.

125. În loku csela av aflat o fată ²¹⁹ ku kare de tuncsa av posnit jivi.

126. Av fakut musaté kașé, av lukrat pamintu, av paskut oile și av fakut mult kârbur.

127. Așa l-a mes bire lukru și pamintu.

128. Dila ²²² cestja omiri se zicse ke av remas ²²³ omiri de astez karî (!) âs kmocse 800 de suflete, karî (!) vorbesk inké și astez limba kare (!) vorbesk fracși nostri din Rumanie și ku karlji ²²⁴ smo fracș și tot de ur sânze.

²¹⁵) în *Susnevița s'ar zice gané'.*

²¹⁶) *ir. bea.*

²¹⁷) *dacorumânism în loc de țuđe.*

²¹⁸) stric, *explicitat prin:* fratele lu tatâl mieu, acela mi-e mie stric, iar fratele lu mama mea, cela mi-e mie uics (uic); *din croat. slov. stric, cu același sens.*

²¹⁹) *dr. pentru fețe.*

²²⁰) *ir. frumoasă casă.*

²²¹) *cumpărat.*

²²²) *și nu e !).*

²²³) *ortografie dacorumândă pentru ramaș.*

²²⁴) *întâia oară întrebuițează Gl. forma — adevărată — articulată a pronumelui relativ și spune chiar într'o notă: karlji nu kari, adăogând totuși: dar se uzează și cari, dar mai rar, cf. nota 24 și 264.*

²²⁵) *se trag Jeianeani(i).*

să bea ²¹⁶) și le ține sau le vorbește o predică, ca să trăiască bine.

122. După aceea merg acasă și se veselesc trei zile împreună cu «diveri[i]» și «cuscri[i]».

123. Fata bogată (avută) are până [la] douăzeci de «cuscri», fata săracă are 12—14.

Oamenii din Jeianî

124. Oamenii bătrâni povesteau și se povestește și astăzi între noi Jeianeani[i], că de multă vreme și [de mult] ani au venit din România un unchiu ²¹⁸ și doi frați în locul de astăzi [n u m i t] Jeianî.

125. În locul acela (se zice că) au aflat o fată cu care au început să trăiască [de atunci].

126. Au făcut o casă, frumoasă ²²⁰ au lucrat pământul, au păscut ²²¹ oi[le] și făceau mult cărbune.

127. În modul acesta le-a mers bine lucrul și pământul.

128. De la acești(a) oameni se zice că a rămas oamenii ²²⁵ de astăzi cari îs acum 800 de suflete, cari vorbesc încă și astăzi limba care o vorbesc frații noștri din România și cu cari sântem frați și [tot] de un sânge.

Funtâra *

(Povestită de Andreiu Stambulici)

Fântâna

129. Funtâra, cum o kljeman noi, omiri din Jeiăni, se aflé de parte po de uré de Jeiăni.

130. Omiri cselji betâri av zis și spuravesk și astez inké ke din Kodru Popilor vire apă vie în funtâră.

131. Tuncsa omiri cselji betâri²²⁷, borebit de tavzânt de anji, av trimes din Talie²²⁸ din trei omir, ke neka zvadescu apa csa vije și neka le facse o funtâră za bé apă.

132. Bire! Omiri din Talie av verit și av sapat o mârvă vréme.

133. Dupa csa nu preste multă²¹⁷ vréme a verit la funtâră o bábé jeianskea apă²³¹.

134. Tuncsă omiri cselji din Talie av întrebat pe²⁰ baba jeianskea ke cse vorbesk omiri din paiz de ielj?

135. Baba l-a zis ke omiri vorbesk și av zis ke se nu zvadiru apa pără mâre, ke-lj vor omiri tuncsa obisi de iesiké.

129. Fântâna, cum o chiemăm noi oamenii din Jeiani, se află la depărtare de²²⁶ jumătate [de] oră de Jeiani.

130. Oamenii cei bătrâni zic și spun și astăzi încă că din «Muntele Popilor» vine apă vie în fântână.

131. Atunci oameni cei bătrâni, poate de o mie de ani, au trimes din Italia²²⁹ după²³⁰ trei oameni, ca să scoată apa cea vie și ca să le facă o fântână pentru a bea apă.

132. Bine! Oamenii din Italia²²⁹ au venit și au săpat puțină vreme.

133. După aceea nu peste multă vreme a venit la fântână o babă din Jeiăni²³² după²³¹ apă.

134. Atunci oamenii cei din Italia²²⁹ au întrebat pe baba din Jeiăni²³², că ce vorbesc oamenii din sat de ei?

135. Baba le-a zis că oameni vorbesc și au zis că dacă nu o să scoată apa până mâne, oamenii atunci îi vor²³³ spânzura de²³⁴ plop²³⁵.

* Povestirea aceasta Gl. o întovărășește de următoarea notă: Această fântână din apropierea satului este foarte mare și veche: înlăuntru vine apă din «Muntele Popilor», așa zisă «apă vije». Fântâna aceasta este jur împrejur încunjurată din lăuntru cu un mare zid vechiu, iar de asupra-i se află un mare arbore foarte bătrân, căruia-i zic «iesiké». Acesta-i un arbore foarte sănătos cu flori miroitoare, din care se face medicină sau se uscă pentru bolnavi spre a se face ceaiu.

²²⁶) *ir.* departe.

²²⁷) *ir.* pentru țel'i betâri, ca mai sus (130), cf. II § 209.

²²⁸) *enu* Italie l.

²²⁹) *ir.* Italie.

²³⁰) *ir.* din.

²³¹) *lipsește un cuvânt; aș întregi sau din apă «după apă», sau apă be «să bea apă».*

²³²) *ir.* jeianscă.

²³³) *ir.* că-i vor oamenii atunci.

²³⁴) din.

²³⁵) iesică; trebuie cetit, probabil, *ieziké*, cum dă Nanu; cuvântul vine din

136. După cea omiri din Talie s-av zboit și cu nopta av fuzit.

137. Și așa apa vije staie și astez ânkljisă în funtără.

Kasa ku tot cse se aflé în ia
(După povestirea țăranilor: Mateiu Doricici și Anton Sancovici).

138. Pre uşe se méré²³⁸ în kășé; partea csa de jos²³⁹ de uşe se kljémé pragu de uşe.

139. Pe²⁴⁰ fundu de kășé se aflé skrilele de ârpé²⁴¹.

140. Kașa betără ie salizéité pre fund ku skrile de ârpi; ăte kășe betăre is pre fund samo ku pamint; lu cselji mai bogacs is ku dășke podite²⁴².

141. Loku unde se facse fok se kljémé ognjista; ku lémne se facse foku.

142. Când lémna a ars podia, tuncsa lemnu²⁴³ se kljémé tacsure; când lémna (1) a ars tot bire, din ea se facse cserușe²⁴⁴; cserușa²⁴⁴ se pure dupa fok, în cserușnjak²⁴⁴.

143. Pe²⁴⁰ komostri²⁴⁵ se kuhé tot cse se mărănké în kășé.

136. După aceea oamenii din Italia²²⁹ s'au înfricoșat și [o-dată] cu noaptea au fugit²³⁶.

137. Și așa, apa vie stă²³⁷ și astăzi închisă în fântână.

Casa cu tot ce se află în ea

138. Pe ușă se intră în casă; partea din josul ușii se chiamă pragul ușii.

139. Pe partea de jos a casei se află lespezile de piatră.

140. Casa veche e pardosită pe jos cu lespezi de piatră; alte case vechi sânt pe jos numai cu pământ; ale celor mai bogați sânt podite cu scânduri.

141. Locul unde se face foc se chiamă «ognișta» (= vatra); focul se face cu lemne.

142. Când lemnele au ars pe jumătate, atunci lemnul se chiamă tăciune; când lemnele au ars de tot bine (= complet), din ele se face cenușă; cenușa se pune după foc, în lada cu cenușă.

143. Pe lanțul de fier²⁴⁵ se fierbe tot ce se mănâncă în casă.

slov. jazika «plop». După descrierea lui Glavina e mai de grabă vorba de un teiu.

²³⁶) ir. fuzit.

²³⁷) ir. stae.

²³⁸) am așteptă mere.

²³⁹) construcție dacoromână.

²⁴⁰) am așteptă pre.

²⁴¹) scrile de ârpe, explicat de Glavina prin: un fel de pietre largi, lungi și subțiri; cf. croat. kamena škrlja «lespede de piatră».

²⁴²) cuvânt neatestat de alții, nu trebuie să fie dacoromânism, mai ales că și Croații au pe poditi «a podi».

²⁴³) Nanu (ap. Byhan) dă forma lémnu (nearticulat lémăn).

²⁴⁴) «ș nu s!»

²⁴⁵) traducerea lanț de fier e a lui Gl.; e vorba de lanțul de care atână căldarea croat. koomstre (komoštire) «Kesselkette».

144. Omiri kuhesku în lavecș^{245a}, stanjadé²⁴⁶ și kadéră (!).

145. Lu omiri se kuhé din stanjadé și kadéră, lu porcsi din lavecș.

146. Dupa cserusnjak se aflé letva²⁴⁷ de lémné, în kare (!) se pure (!) lingurile (!) ku kari²²⁴ se mărânké și pinjaru²⁴⁸ ku kare se bé apé.

147. Din zdilé²⁴⁹ și zdilicsé²⁴⁹ și kikericsé¹¹² se mărânké.

148. Okolo de ognjiste se aflé kutu²⁵¹, pentru kumpir.

149. În spărté²⁵² se uské kașul²⁵³ de oi și de vacș.

150. Din csăbăr se daie lu porku munkă.

151. Pe¹ mize²⁵⁴ se mărânké.

152. Kumpiru din kampanje se ducse kașé în bârșe.

153. Dupa ușe se pure kosa pentru kosi iarba, motika²⁵⁵ pentru sapa pamintu, pila pentru pili lémnenele, metura pentru metura kașa, bātu și krevlja pentru a²⁵⁶ mére dupa oi.

144. Oamenii gătesc (fierb) în oală, în vas de metal sau în căldare.

145. Pentru oameni se gătește (fierbe) din vasul de metal și din căldare, pentru porci din oală.

146. După lada cu cenușă se află «letva» de lemn, în care se pun lingurile, cu care se mănâncă și căușul (?) cu care se bea apă.

147. Din blid și blidișel și din ceașcă se mănâncă.

148. În apropiere²⁵⁰ de vatră se află ungherul²⁵¹ pentru cartofi.

149. În coș se usucă cașul de oi și de vaci.

150. Din ciubăr se dá porcului să mănânce.

151. Pe masă se mănâncă.

152. Cartofii se aduc din câmp acasă cu sacii.

153. După ușă se pune coasa pentru cositul ierbii, sapa pentru săpatul pământului, ferăstrăul pentru ferăstrăitul lemnelor, mătura pentru măturatul casei, bățul și cața pentru a merge după oi.

^{245 a}) cf. croat. lavez (din ital. lavaggio «oală de fier»; forma cu -č se găsește și la Slavii vecini, de ex. la Pisino vecchio luveč (și la Neo-greci λαβέτς), cf. Bartoli, Jagić-Festschrift p. 40 (§ 30).

²⁴⁶) din ven. stañada (ital. stagnata «vas de cositor»); cuvântul a trecut și la Sloveni: štañada «secchia» (Baudouin, Materialien z. südsl. Dialekt. I 892).

²⁴⁷) explicat de Gl. prin: un obiect făcut pentru a pune înlăuntru linguri etc.; probabil în forma unor gratii de lași, cf. croat. letva «lași».

²⁴⁸) greșală pentru pinjata? În dicționarele care-mi stau la dispoziție nu găsesc cuvântul slav corespondător, care însă trebuie să fie derivat din verbul piti «a bea» (cf. croat. pijenje «băutură»).

²⁴⁹) explicat prin: un fel de tier (= sarfurie) mare de pământ; din croat. z dijela și z dijelica, cu același înțeles.

²⁵⁰) propriu: «în jurul».

²⁵¹) din croat. kut «unghiu, colț».

²⁵²) din croat. sprtva «coș».

²⁵³) «ș nu sb».

²⁵⁴) cuvântul mizeș din croat. slov. miza «masă» e atestat din Țeidi și de Maiorescu, Nanu (ap. Byhan) și Bartoli.

²⁵⁵) din croat. motika, cu același sens.

²⁵⁶) pentru a e dacoromânism; dacă în Țeidi există pentru (atestat numai de Maiorescu), desigur că nu există a înaintea infinitivelor, deci am așteptă pentru mere, precum avem mai sus pentru kos; construcția obicinuită istroromână e za mere.

154. După foc ie și feralu²⁵⁷, când se mére în dvor, se nu se ré opali dvoru; potle ie zéda²⁵⁸ și svicsa²⁵⁹.

155. În kut după kumpir se csire kopanju²⁶⁰ pentru spela fec-sori mics din-nja.

156. La zid se csire skrinja, în kare se csire: csukoru, kafeiu, pâra, sara, popăru, fazsolu și ațe lukruri (!) karî (!) portesk pentru kuhéi.

157. După fok se csire inké furka pentru torcse, când portea lu muljerle și babele.

158. Su grede²⁶¹ se pure uška²⁶² kașu și skuta²⁶².

159. Kașa ie koperité cu slámé și dvoru cu slámé.

Dvoru

160. Dvoru ie koperit la omirî (!) siromas ku slámé, la omir bogacs ku zlipcsi²⁶³.

161. În dvor stavu: boi, vacsile, vicselji, oile, mnjelji, arecsi, berbecsi, kaprele, iezi, kalji și ațe blágé de kare are omu potriba.

162. În dvor se aflé iaslele, dende blaga măránké fir și iarbé ali slámé.

163. Pe¹ podu de dvor se csire firu și sláma.

154. După foc (vatrá) e și felinarul, când se merge în grajd, ca să nu se aprindă grajdul; apoi e lampa și opaițul.

155. În ungher, după cartofii se ține copaia, spre a spală copii mici în ea.

156. La părete se ține dulapul (de mâncări), în care se ține zahărul, cafeaua, pânea, sarea, piperul, fasolea și alte lucruri care trebuiesc la gătit.

157. După foc (vatrá) se mai ține furca de tors, când le trebuie femeilor și babelor.

158. Supt grinzi se pune la uscat cașul și urda.

159. Casa e acoperită cu paie și grajdul cu paie.

Grajdul

160. Grajdul e acoperit la oameni săraci cu paie, la oameni bogăți cu țigle.

161. În grajd stau: boii, vacile, vițeii, oile, miei, areții, berbecii, caprele, iezi, cai și alte vite de care oamenii au nevoie.

162. În grajd se află ieslele, din care vitele mănâncă fân și iarbă sau paie.

163. În podul grajdului se ține fânul și paiele

²⁵⁷ din croat. fèrao (ferála) «felinar», iar acesta din ital. ferale (Rječnik).

²⁵⁸ zédę e explicat de Gl. prin «lampă»; tot așa la Bartoli; e același cuvânt ca «zada» noastră.

²⁵⁹ svițe e explicat de Gl. prin «o lampă veche», de aceea l-am tradus prin «opaiț»; alții îl traduc prin «lumânare», sens pe care-l are și croatul sviča (Byhan).

²⁶⁰ «din ea» următor indică genul feminin; deci copăne, din croat. kopanja (cf. copaie al nostru); acuzativul slav în -u (II § 127) se explică prin interpretarea lui se ține ca țiru.

²⁶¹ explicat prin lemnele cari țin cusa ca să nu devină mai strimță (sic!) și cari taie casa de-alungul.

²⁶² explicat prin ceea ce se face după caș; e de gust dulce, cf. nota 107.

²⁶³ singularul e zlibăš (op. Byhan).

Lopa

164. Omiri în lopé csiru vozu ka se nu-l ré ploia strika.

165. Potle în lopă (l) se csire bârsele ku kârburi (l), vilele, grabljile, kosa.

166. Pe ¹ podu de lopé se csire fir și ate lukrur de karlji ²⁶⁴ omiri aru potribé.

Șura

164. În șură țin oamenii carul, ca să nu-l strice ploaia.

165. După aceea în șură se țin sacii cu cărbuni, furcile, grebla, coasa.

166. În podul șurii se ține fân și alte lucruri de care oamenii au trebuință.

Skădănj

167. În skădănj se csiru kitele de fazo, slămé, lémne.

Șop[ul]

167. În șop se țin legăturile de fasole (uscată), paie, lemne.

Hlivu

168. Hlivu se facse din lémne; omiri bogatsi faku-l din ârpi.

169. În hliv se csire porcsi.

170. Porcsi mârâнку din golfidé.

Cotețul

168. Cotețul se face din lemne; oamenii bogați îl fac din pietre.

169. În coteț se țin porcii.

170. Porcii mănăncă din găleată.

Expresiuni dela Românii din Jeciâni:

Expresiuni

171. Are gura mare ka și asiru.

172. Se ârde ka și asiru.

173. Arată dincsi ka și asiru.

174. Dormi bire, mislé la mire.

175. Cs-oi șvikni preste dincs o triské.

176. Se-cs davur o triské, te vei ²⁶⁵ svârni ka și notiru.

177. Acs avzit? ²⁶⁶.

178. Csesta-i omu de draku.

179. Kârstu melju ²⁶⁷.

171. Are gura mare ca măgarul.

172. Râde ca măgarul.

173. Arată dinții ca măgarul.

174. Dormi bine, gândește-te la mine.

175. Ți-oiu plesni peste dinți o palmă.

176. De-ți voiu da o palmă, te vei răsturnă ca noatenul.

177. Ați auzit?

178. Asta-i omul dracului.

179. ?

²⁶⁴ Gl. face nota: trebuie lji, adăogând pentrucă e plural (l), cf. nota 24 și 224.

²⁶⁵ Am aștepta t-er, cf. nota 88.

²⁶⁶ cu nota: termen întrebător sau provocător ce se repetă des.

²⁶⁷ nota lui Gl: In Susgnevizza: korne borne, se zice când porți pe cineva pe umeri, de atâră cu picioarele pe pieptul purtătorului, d. ex. părinții pe copii sau copiii când se joacă.

Salutări la Români din Jeiâni:

180. Bură damarécse!
 181. Bură zi!
 182. Bură séră!
 183. Bură nopte!
 184. Bire acs verit!
 185. Kum ve juté Domnu? —
 Bire!
 186. Domnu neka ve daïie buré
 ka! — Neka daïie Domnu ²⁶⁸.
 187. Domnu neka ve daïie buré
 sricse!
 188. Domnu ku voi! ²⁶⁹.

Salutări

180. Bună dimineața!
 181. Bună ziua!
 182. Bună seară!
 183. Noapte bună!
 184. Bine ai venit!
 185. Cum vă ajută Dumnezeu?
 — Bine!
 186. Dumnezeu să vă dea drum
 bun! — Să dea Dumnezeu!
 187. Dumnezeu să vă dea noroc
 bun!
 188. Dumnezeu cu tine!

Numerii

1 ur 2 doi 3 trei 4 patru 5 csincs 6 șase 7 șapte 8 opt 9 devet 10
 zecse ¹⁴⁵) 11 ur și zecse ¹⁴⁵) ș. a. m. d. ²⁷⁰).

Lunile

Ianuaru, Sicsănu, Marăcsu, Aprilu, Maiu, Iuni, Iuli, Augustu, Sep-
 tembru, Octobru, Novembru, Decembru.

Zilele

Dumirekă, Lur, Utorăk, Sredu, Csetărtăk, Virer, Sâmbată.

Vremea

Setimana, an, ure, minute.

Anotimpurile

Vara ²⁷¹), Pozimăku, Iarna, Proleto.

Să mai amintim că Glavina i-a comunicat și lui I. Popovici două
 basme, câteva proverbe și o bucată mică din Jeiâni, pe care acesta le-a

²⁶⁸) nota lui Gl.: La fiecare salutare se răspunde cu: Domn a (sic!) da! sau:
 Neka daïie Domnu! sau: Neka ve daie și vo Domnu!

²⁶⁹) Acest salut se explică la Istroromâni prin influența bisericii catolice («Dominus
 vobiscum»), cf. croat. s Bogom.

²⁷⁰) notă: Alții, dela 10 în sus, numără în limbă slavă.

²⁷¹) -dr. pentru verșe.

transcris (cu multe greșeli) și le-a publicat în vol. I (pp. 72—83) al lucrării sale despre care am vorbit mai sus.

VI

Bartoli i-a cerut lui GLAVINA să-i trimeată din cât mai multe sate istroromâne traducerea istroromână, după textul italian, a parabolei Fiului pierdut. Glavina îi trimite în 22 August 1922 două variante, una din Susnievița și alta din Berdo, iar în 26 Septembrie 1922 o variantă din Jeišni ¹⁾, culeasă din gura lui Andrei Doricici, pe atunci de 78 de ani. Cum aceeași parabolă fusese culeasă în 1887 de N. Densusianu din aceleași trei sate, o vom reproduce de asemenea, — cu notele lui N. Densusianu în subsol — pentru ca să se poată face o comparație între ele. Am crezut că nu e nevoie să reproduc parabola întreagă, ci numai începutul ei (versetele 11—16 din Evanghelia lui Luca, cap. XV), păstrând exact felul de transcriere al celor doi culegători, cari nu aveau pregătirea filologică necesară spre a ne da o transcriere exactă și «neîndreptată» cu dacoromânisme.

În schimb cred că merită a fi reprodușă întreagă scrisoarea lui Glavina către M. Bartoli. E cea din urmă din câte cunosc și ea reflectează bine preocupările apostolului românismului în Istria, care din depărtare urmărea cu impresionant interes încoronarea întâiului Rege al Românilor. Ea este și un interesant document pentru felul cum Glavina încercă să se servească de dialect — cu reminescente din limba dacoromână și italiană — spre scopuri literare.

... *nostru Professore!*

Cu mare plăcere am primit Vostre cartolina din Bogliasco. Io moresc Ve întreba scuse, perchè nu vam piseaît și nu Vam tremes «Fillu pierdut». — Causa n'am fost io, ma fosta Comunu ²⁾ noștru, carle mnia dat mult de lucru. Io am vrut Ve piseaî dupa ce ren face eleționurile comunale și cia vatea vrutam Ve tremeate așa ceva ca și un Raport, despre tot ce sa facut și cum sa facut. Imî dispiacea che nu puteți și voi fi cu noi cia zi. — Io ve tremet doi «Filli pierduți»: ur din Valdarsa

¹⁾ Glavina adaugă la sfârșit; * În Jeišni școală nu este, de preot nici habar. De tot sânt numere 89; omir nu mergu d'acordu, furu. An rău. Au frică că guvernul nu le va permite tăia lemne și face cărbune; cărbunele se trage la Fiume 10 care pe săptămână. Au frumoase case. Oamenii aproape toți lipsesc de acasă. Femeile lucră și cară cărbunele. Pare că costumele pictorești vin transcurate. N'am observat nici un progres de italianizare; tot e cum a fost. Se vede că depinde dela prefectura din Castelnovo.

²⁾ E vorba de Comune di Valdarsa, înființată de Guvernul italian la insistențele lui Glavina, pe care Bartoli l-a ajutat din toate puterile ca să învingă multiplele dificultăți ce se opuneau acestei înființări.

și un (!) din Briani. Iam transcris din gura lu omiri. Borebit voi meare cista misec la Seîni, tuncia si de colo Ve voi tremeate-l. De sigur cela va vi (!) mai mușat și mai intereseait. Ma cu siguranță nu ve pot zice che voi meare colo. — Lu prof. Pușcariu, am tremes tot ce mnia în-trebat¹⁾; ie mnia tremes Istoria literaturii române Vol. I.

Nu știți când va fi încoronarea la Alba-Iulia? Mi se veade, che și românii din România dorm și se bat ca și italieni! Magari se nu rea fi șa!

Când arec potriba de ceva, Ve rogu piseaîcim și io voi face tot ce voi putea. Saluteaîcim mult Vostra gentilă Signorea și vostrea tirare filie e, Voi primiți complimentele și salutările mele ciale mai mușate și distinte.

Valdarsa, 22. 8. 22.

Glavina.

Parabola Fiului Pierdut

1. Din Susnievița

11. [Glavina] Un ciacie aveita doi filii.

[N. Densușianu] Ur om avut doi filii (s. doi filii avut).

12. Și zice cela mai tiraru din ieli lu cîație: cîačo, deam parătu din imanîe cem meare. Și cîație le respartea imanîa.

Și cela mai terêru đis-a lui ciace: Ciacio, da-m mé parat ce mere, și ie respartit (s. rêspartit-a) lu seli filii.

13. Și dupa cîa dupa cîte-va zile poberea cela mai tiraru filii a sev si meare largo în lume; și colō spendea cîa-ce are (a sev) zivunda fraieînda.

După zalic đile cela tirêru filiu²⁾ tot a sev pohitait, și mess-a largo în loc și tot a sev poidit-a cîa³⁾ și jivit-a cu curbele.

14. Și când a spendeait tot, posnea mare fome în cela paiz; și ie se așlea în miserie.

Când tot poidit, mare fome fost-a în cela loc.

15. Și pus sa în cîle, întrata în serviț la un gospodin din cel paiz, și ie-l tremeate în campania sea paște porci.

Și mess-a, și s'a legat cu ur om din cela loc (s. slujit-s'a cu ur om) și trimes-l'a porchele pasce.

16. Și želita nepuni-s folele cu gliinde ce porci muncăta și ničiur nu li-li daveața.

Și ie jelit-a cu mechine satura sev tarbuch (s. folele⁴⁾), ce porcii muncat (s. av muncat) și nici ur nu li-a dat.

¹⁾ Datele lui Glavina au fost utilizate în vol. II al acestei lucrări.

²⁾ În limba istrieană pozițiunea adjectivelor este de regulă înaintea substantivelor. Iar la verbe formele mai uzitate pentru perfectul compus și Futurul I sînt cele cu auxiliarul la urmă.

³⁾ acolo.

⁴⁾ În Șusnevița cuvîntul foale se întrebuițează numai pentru animale, iar pentru oameni numai tarbuch.

2. Din Berdo

11. [Glavina] Un om avuta doi filii.

[N. Densușianu] Un (s. ur) om avut-a doi filii.

12. Și zis-a cela mai tiraru de ieli lu cățe: căčo, deam parātu de imanje ce mije vire (meare). Și cățe le respartea grunātu (campanja).

Și dis-a cela mai tirėru de ieli lu ciace: Ciacio da-mi porționu de tot a tev (s. paretu de té avé; de té imanie), ce mie mere (s. ce mic cade). Și spartit-a lor a sa avé.

13. Și după [ca] nuscarı zile pospravea seu (sev), filiu mai tirar și meare în ăț larg pemint; și țija stresea sea imanje zivinda în fraj.

Și nu după ciuda ¹⁾ ȃile poverit-a cela mai tirėru filiu tot a sev, și mess-a în at loc largo (s. în ată provincia largo) și colé (s. co'lo) spendit-a tot a sev viiundu grumbo în pecați ²⁾.

14. Când potrosea tot, vire mare fome (mizerie) în cela pemint; și je se ațlea în mare miserie.

Și după cea ce a consumeit, făcut-s'a mare fome în cela loc, și ie îns pocinit-a pati.

15. Și pus-sa în căle, meare in serviț la un gospodin din cela pais (pemint), carle-l tremeate in se pemint porci paște (s. neca pasce porcii).

Și mess-a, și s'a pus con un de celi ce în cela loc staie (s. con ur din cetate de cela loc); și l'a trimis în sé vila che ra pasce porcii.

16. Și zeljea-s nepuni trbuhu de [coreane] glinde ce porci muncaia; și niciur nulı daveaia.

Și ie jelit-a sev fole avé plir de mechine, ce porcii muncaia (s. și ie jelit-a satura-se de mechine etc.) și nici ur nu-lı ³⁾ daia.

3. Din Jeiani

11. [Glavina] Un căie a avut doi filii.

[N. Densușianu] Ur om av avut doi filii.

12. Și cela tiraru zice lu căia: căio! dea tu mie a mea parte. Și căia le ȃie lu sachi pode (primoženie).

Și cela mai tirėru av zis a lu cióia: Da-mi cióio, ce ie a mé parte. de primojenie (s. ce ie a mev) și cela av raspartit ⁴⁾ a lor parte.

13. Acmo dupa mica vreama poberea cela frate mai tirar tot a seu, mearže largo în lume și colo spendea tot [ământanda tot poidea].

După mârva ⁵⁾ ȃile a sberit cela tirėru filiü tot, și mers-aü în

¹⁾ multe.

²⁾ sing. pecat.

³⁾ II = i s. lui.

⁴⁾ În toate trei comunele, Bărdo, Șușnievița și Jeiani există o oscilație între a v și a ü, chiar și în graiul aceleiași persoane. — io raspartz.

⁵⁾ puțin.

departe dejelă¹⁾, și aici a rastreșit totă a sa primojenie, jivit-a po sterțarit cu curbele²⁾.

14. Când poidea tot, vire în cela paiz mare fome și cela fecior se aflea în miserie

După ce av tot zapravit, fost-a mare fóme³⁾ pre cea dejelă, și ie a pocinit stradai.

15. Ie înnânda treace pringa un om; și cela om îl treameate paște porci în campagne.

Și mers-a, și ie s'a legat cu ur om din cea dejelă, și ie trimes-l'a a sale în polie⁴⁾ porchele⁵⁾ pasce.

16. Și želit-av nepuni folele cu cîa porci mâncat (corene) și niciur nulî daveaia.

Și ie au jêlit⁶⁾ che sev naponi⁷⁾ fólele cu posii⁸⁾ ciale ce porchele av muncat⁹⁾, ali¹⁰⁾ nici ur nu li-av dat.

Glavina C.

În Aprilie 1905 îi scrie Glavina lui A. Viciu din București: «În prezent, vă comunic, că mi se tipărește un Almanah numai în dialectul istriian, prima carte în dialectul nostru; în câteva zile va fi gata. Când voiui plecă în Istrie (!), o să vă telegrafiez din Predeal, dacă mă veți putea aștepta la gară, ca să vă dau și d-voastră un exemplar sau mai multe!» Este cartea: ANDREI GLAVINA și CONST. DICULESCU, *Calindaru lu Rumeri din Istrie*, cu figure, lucrat pîrvea votea de... Anu 1905. Stampeait cu spezele lu gospodinu Ion C. Grădișteanu, Ministru de lucrur publice. București, Ștampa Gutenberg, Ioseph Göbl, 1905. (pp. 79). Din necrologul lui Glavina, publicat de C. Diculescu în «Dacoromania» IV, știm acuma care a fost partea fiecăruia din cei doi colaboratori la alcătuirea acestei scrieri.

Afară de câteva proverbe culese dela Mateiu Dorici din Jeiani (p. 37, 40, 49), restul, constând din rugăciuni, cugetări, sfaturi, proverbe, descrieri, povești și anecdote despre Țigani — streine Istroromânilor — sânt traduceri. Deci Glavina n'a exprimat liber cugetări de ale sale, ci a dat numai haina graiului istroromân unor gândiri exprimate mai întâiu în limbă dacoromână.

¹⁾ țeară.

²⁾ curvele.

³⁾ Forma *foamete* nu există.

⁴⁾ câmp.

⁵⁾ ura porcă, o scroafă.

⁶⁾ dorit.

⁷⁾ împlea.

⁸⁾ terițe.

⁹⁾ În Jeiani nu au forma imperfectului, care de atmintrelea există în Bârdo.

¹⁰⁾ însă.

Cea mai mare greutate pe care Glavina a întâmpinat-o traducând, o greutate pe care n'au învins-o totdeauna nici alți scriitori, a fost găsirea expresiilor potrivite pentru noțiunile nouă și abstracte, în mare parte necunoscute poporului istoromân, pe care le cuprinde orice bucată de literatură cultă. Cu alte cuvinte, Glavina se văzu în fața greiei probleme a neologismelor, care se ivește pentru cel ce caută să întrebuițeze mai întâiu o limbă populară pentru scopuri literare.

Dacă examinăm neologismele întrebuițate de Glavina, găsim între ele termeni tehnici sau cuvinte în strânsă legătură cu cultura modernă, care nu puteau fi redade prin alte vorbe, precum: *calindaru* 1, *apostolic* 3, *eredu* (la crunea) 4 = moștenitor, *princei pesa* 4, *principi* 4, (Maria) *anunțea ita* 7, *substanțe* 19, *adorea it* 19 = adorat, *catolichea* 19, *apostolichea* 19, *grație* 20, *vătea* 22 = vată, *națion* 23 = națiune, *nobil* 23, *civilizeait* 23, *Francez* 23, *Spaniol* 23, *Portugal* 23, *Bulgar* 23, *Grec* 23, *Rus* 23, *latinea* = 23 latină, *valor* 23, 32 = valoare, *etern*, *dezonoreă* 25 = dezonorează, *mizeriele* 25, 59, *viziteai* 27, *ștudieai* 27, *regulea* 28, 38, *sentimente* 29, *proverbe* 29, *colone* 31, *marmurea* 31, *criștal* 31, *ornamente* 31, *probele* 32, *ministru* 34, *Rumanie* 35 = România, *se intereseă de...* 35, *cristalizeait* 41 = cristalizat, *acid-clorhidric* 42, *divin* 52, *decadența* 53, *umul* 55, *gust* 58, *providența* 59, *comandanți* 60, *miraculu* 61, *cauze* 63, *cauzeai* 63, 64, *vițu*, pl. *viție* 64 = vițiu, *comodea* 64 = comodă, etc. Asupra formei neologismelor găsim șovăire. Mai rar Glavina le ia din românește, precum: *Sîrb* 23, *chile* 54 = chil(ogram)e, *contra* 63, etc., mai des din italienește, bunăoară: *stampeait* 1 = tipărit, *ștampa* 1 (îndreptat în: *ștamparia* 79) = tipografie, *ștampier* 20 = cugetări, *Ungarez* 23 = Ungur, *ricordurile* 25 = amintirile, *galantom* 45, *portanțea* 29, *ricunoscent* 64 = recunoscători, *rispeteaite* 65 = respectate, chiar și: *canțonetele* 48 = cântecele, doinele. Acestea din urmă sânt mai potrivite cu spiritul limbei istoromâne și unele dintre ele vor fi cunoscute, și poate și familiare, acelor Istrosomâni cari știu italienește și au umblat prin lumea mare. De fapt multe din cuvintele lui Glavina care fac impresie de neologisme sânt date și de alți autori (mai ales de Gartner, care prin întrebările sale puse italienește, suggeră oarecum celui alt Glavina răspunsurile apropiate de limba italiană) și între ele sânt și expresii, pentru care noi avem și cuvinte vechi pe lângă termenii neologi, mai mult sau mai puțin de prisos, de ex.: *ofendî* 18 = a ofensă, a vătămă și *ofendî-se pe...* 45 = a se supără pe.. (la Weigand, III 219: *ofendes k* (verbieta)), *secol* 18 = secol, *veac*, *glorieait* 19 = slăvit, *etern* 23 = veșnic, *liberea* 24 = slobodă, *speranțe* 24 = nădejdi, *comandea* 26 (și la Ive-10: *comandej*) = a porunci, *uzanțele* 27 = obiceiurile, *con*:

serveai 28 = a păstră, divertimente 29 (și la Popovici) = petreceri, ornea it 31 = împodobit, beiat 32 = fericit, margarete 32 = (florile) ochiul-boului, pericol 32 = primejdie, onoru 33 = cinstea, risonu 46 = răspunsul, potestat 50 = primar (și la Maiorescu 110), delicata 55 = gingașă, consiliu 56 = siat, animalele 56 = dobitoacele, consoleai 58, 62 = a mângâia, regulateaite 58 = orânduite, fidelea 61 = credincioasă a comodeaitea 63 = potrivită, pronț 63 = pregătiți, gata, periculose 63 = primejdioase, etc. Unele dintre neologismele întrebunțate de Glavina sânt echivoce, astfel figura, care înseamnă și «ilustrație» (1) și «figură, față» (55), apoi spirit, care are chiar trei sensuri: «sfântul) Duh» (19), «spirit» (28) și «spirt» (64); altele nu sânt destul de asimilate din punct de vedere formal graiului istroromân, astfel cvadru 21 = icoană, tablou, monument 23, fundament 52, pentru care am așteptă mai degrabă formele: cvadăr (cf. libăr), monumenăt, fundamenăt.

Poate că Glavina ar fi găsit, căutând mai bine în tezaurul lexical istroromân, expresii populare în locul unor neologisme. Astfel mi se pare că eră de prisos introducerea lui imperator 3 (spre deosebire de crali 3), când cuvântul popular e țesar, întrebunțat de Glavina însuși (cesaru 60); de asemenea el însuși întrebunțând verbul odcheai 56, se dovedește de prisos neologismul a observeait 61; tot astfel pentru a superea it 62 = a învins, el întrebunțează aiurea pe dobîndi 52. De asemenea existând țiteți și ști, foze, țeli, fi nenaividn, medig, turnă, veri, frut și zir, eră poate inutil a întrebunță neologismele: leiea 29 = citește, speție 31 = soi, specie, se remediesc 41 = se vindecă (la Gartner 1347, remedyei are înțelesul «maturare»!), invideait-l-av 55 = l-au pizmuit, doctori 56 «doctorii», s-a ritornea it 59 = s'a întors, diventea i 20 «a deveni, a se face», și chiar neologismul luat din dacoromânește: fruct 20. Tot astfel e împotriva spiritului graiului istroromâneșc cuvântul august, cu al său au- (cf. avzi = auzi), luat din dacoromânește, pentru care Istroromâni au vorba populară a gust (a gust). În Jieiăni s'a păstrat chiar elementul străvechiu a yust (cf. Byhan 183); introducându-l pe acesta în scrierea sa, Glavina ar fi urmat tradiția existentă la toți Români, de a păstră în limba literară cuvintele regionale, când acestea sânt moșteniri vechi. Tot în consonanță cu această tradiție caută el să reinvie arhaismul Rumeri, atestat de Ireneo; ar fi fost mai just a scrie Rumăr(i), căci forma cu e pare a fi numai o transcriere stângace a pronunțării cu ă (cf. II § 20).

Pe de altă parte trebuie să recunoaștem însă că Glavina întrebunțează adesea cuvinte populare când textul pe care-l traduce putea ușor să-l îndemne a alege un neologism, d. ex. isto c 23, 72 = est, răsărit, zapad 23, 78 = vest, apus, occident, jivot = corp 24, 73, potribăn 28, 78 = necesar, nesnanost 53, 74 = ignorantă, etc. sau formează însuși cuvinte și combinații de cuvinte care redau adesea în

mod fericit ideea cea nouă, bunăoară: înjivoti se 19», a se întrupă, a se încarnă», columbar de svitlost 52 «aureolă, nimb»; aflăm chiar și un *a. r.* 3 (= *asa renche* 69) pentru «etc.». În consonanță cu legile derivațiunii istroromâne sânt formate și abstractele *cesarie* 18, 19 și *gospodaria* 65 spre a redă pe «împărăție» și «gospodărie» din textul dacoromân; dar când din adjectivele bogăt și vese el derivă abstractele *bogația* 25 și *veselia* 29, uită că formele corespunzătoare în dialectul său sânt *bogație* și *vésele*. Lipsa unor mijloace de derivațiune (dintre cele mai obișnuite în limba dacoromânească) îi face, în căutarea corespondentului istroromân, cele mai mari greutăți. Astfel sânt înainte de toate infinitivele substantivate, pe care el le ocolește uneori prin circumscrieri, precum în numirile de sărbători: când a zedurmit *Maria* 12, Când s a t a l i a t c a p u l l u s f. *Ive* 12 (= Tăierea capului Sf. Ion), Când s a n a s c u t s f. *Maria* 13, *Isus* s a g a m b i a i t l a o b r a z 12 (= Schimbarea la față) sau *Paul* r i t o r n e a i t 5 (= Pavel convertit = Convertirea lui Pavel). Dar alături de ele aflăm și infinitive substantivate, care sânt streine graiului istroromân (II § 193), precum: *scapare* 19, *scularea* 19, *dignire* 53 = înălțare, *sculare*, *pripetire* 59 = întâmplare, *ohlădire* 41 = răceală, *oprostirea* 19 = iertarea, pe care însuși o îndreptează la «Errata» în *oprostitu* 79. Tot astfel Istroromânii nu cunosc abstractele în *-tură* (II § 184); cu toate acestea aflăm *beiturile* 64 = băuturile. Dintre diminutive lipsește Istroromânilor sufixul *-icel*, *-icică*, deci *schioritichea* 44 «istorioară» e o formațiune după tipar dacoromân. Dintre prefixe, Istroromânii întrebunțează pe *res-* în locul dacoromânescului *des-* (II § 183), deci *respletit* 55 corespunde lui «despletit» al nostru și *resgliațat* 61 ar fi să redea pe «desghețat», în înțelesul figurat de «degajat»; dar cu totul alt prefix e în românescul «răsfierbe», după care Glavina plăsmuește pe *rescuhea* 60 = a fierbe peste măsură 76 și strein e *des-* în: *descuraieaitu* 29 «descurajarea». Foarte obișnuit e la Istroromâni participiul, care formează și abstracte verbale și adjective. Glavina cu drept cuvânt face în măsură mare uz de el. Astfel el întrebunțează abstracte ca: *divertit* 29 = petrecere (alături de *divertimente* 29), *descuraieait* 29 = descurajare, *ars* 42 = arsură, etc. Participiile în funcțiune de adjectiv la noi nu au numai înțeles pasiv și trecut, ci și activ și prezent (deci și înțelesurile «care este...», sau «vrednic de...»), iar când sânt compuse cu prefixul *ne-*, ele exprimă «neputința de a...», corespunzând deci în anumite împrejurări sufixelor *-abil*, *-tor* și *-os* (aceste două din urmă neobișnuite la Istroromâni). Tezaurul lexical istroromân ne e prea puțin cunoscut ca să putem judecă dacă toate aceste sensuri sânt cuprinse și în participiile-adjective ale Istroromânilor, deci nu putem ști nici întru cât Glavina va putea fi înțeles just de connaționalii săi când construște, după modelele dacoromâne, forme ca: *țuchereait* 22 = zaharisit, îndulcit cu zahăr, *largheait* 24 = înde-

părtat, care e departe (dela largheai se 33 = a se îndepărtă), piajeait 29 = plăcut, vrednic de a fi plăcut (dela piajeai 77 = plăcèa), lumireaitea 64 = luminată, dar lumireaait 28 = luminos (format direct din lumirea 73 = lumină), infrișcheait 25 = răcoros, degradaite 64 = degradatoare, stimeait 55 = stimabil, vrednic de stimă, și chiar nestimeait 63 = nestimat.

Acest cuvânt din urmă cu greu îl va înțelege exact un Istroromân și mi se pare că Glavina însuși n'a înțeles bine sensul lui în combinații ca «pietre nestimate, dar nestimat» (tradus de el prin regal nestimeait), care nu vrea să zică că piatra sau darul nu e prețuit, ci că ele nu se pot (îndeajuns) prețui din partea altora (atât sânt de prețioase). Că de fapt Glavina n'a pătruns destul de adânc în spiritul limbei dacoromâne dovedește următorul exemplu. Intr'o poveste din acest Calendar e vorba de niște oale care încep să se sfădească, voind fiecare să ajungă la foc. «Fă, tu cu buze mari», zise una, «dă-te la o parte, căci ai fiert destul». Propoziția aceasta o traduce Glavina: fea, tu cu ușne mâr, dea-te la obandea (p. 60). Dar dacoromânescul «fă» aici nu e imperativul verbului «a face», cum crede Glavina, ci o formă scurtată din «fată», acel cuvânt exclamativ cu care introducem apostrofarea unei femei!

Despre dacoromânismele lui Glavina am vorbit îndeajuns în cele precedente, încât aici ajunge să cităm câteva (cf. și II §§ 15, 21 a, 44, 45):

pers. 3 plur. ind. prez. dela verbele de conj. I cu -e în loc de -u: violișese aplea;

pers. 3 sing. ind. prez. dela verbele în -esc cu -eaște în loc de -e: se pripeteaște 75;

p(r)e la acuzativ: duce pre noi 18, pe ea 25, pe toț 32, 55, pe celiăliiș 34, pre Țigan 39, pe sire, pe mulieare și pe filii 47, pe se camalier 59, pe cesaru 60, etc.

vocativ în -ule: feciorișule 30;

restrictivul în aș: sereaș primi... mni-aș vinde 32.

Câteva din formele acestea sânt de sigur simple scăpări din vedere, astfel: mesură 48 (în loc de mesura), că 45 (în loc de che), amîndo 23 (în loc de amindó), scoalea-te 28 (în loc de scolea-te), capul 12 (în loc de capu), trageaia 62 (în loc de trajeaia). Consecvența cu care el întrebuințează de altfel pe ea în loc de *ă* final, pe che = că, pe *i* după labiale în loc de *î*, pe o în loc de oa, articolul masculin -u, în loc de -ul pe *ž* în loc de *dž*, dovedește că aici avem a face cu simple inadvertențe sub influența textului dacoromân de dinaintea ochilor săi, sau cu erori de tipar. Tot astfel va fi de considerat și mușcaț 42 (în loc de mușcaț) și seiea 38 (în loc de selăie) «se ia, se lipește», căci la Glavina găsim regulat *H* corespunzând lui *i* din *P*, iar pe *i* sa vezut 30 îl îndrepteză la «Errata» în *lii* sa vezut 79.

Un diminutiv din *bob*, format cu sufixul *-iț* (= *ić*), e *bobiț*, atestat de Weigand (ap. Byhan 195). Pluralul acestui cuvânt: *bobițur* îl găsim și în textele lui Glavina (p. 22). În Glosar însă se dă ca singular forma *bobițea* 70, deși Istroromânii nu cunosc plurale în *-ur* dela feminine.

Între formele morfologice avem câteva dacoromânisme la pronume, astfel: (*porte*ă) și *e* 45, pronumele *care* 18, 19, 30, 59 (în loc de *carle* 19, etc.) și pluralele *car* 63 și *cari* 34 (în loc de *carlii*), *cât* (*se pote*) 64 (de obicei *are* și *el pe cîta* = *atît* 29), *cireva* 32, 39 (în loc de *vrur*) și câteva 22 (în loc de *nușcarlii* 22), cf. și *cum v* 32. Pe cel 56 îl îndreaptă însuși în *cela* 79.

Dintre formele verbale, *credeț* 32 (în loc de *credet*) pare a fi construit sub influență dacoromână. Conjunctivele, care au în majoritatea absolută a cazurilor conjuncția *se* (și numai foarte rar *neca*), de asemenea par a se explica din cauza textului dacoromânesc. Imperfectele cele multe din text par de asemenea să-l fi făcut șovăitor, și în loc de a le redă de obicei prin perfectul simplu, el întrebunțează, mai des decât se obișnuște în graiul istroromân, imperfectul, de ex. *pașteia* 30, *ne zedurmiveaia* 25, *zedurmiveai* 25, *plânjeaia* 58, *se juraveaia* 56, *tradaveaia-v-o* 56, *spuraveai* 46, *il duravea* 39, *obrivea* 39, *britvea* 39, *știavea* 39 etc. sau perfectul formei durative, precum: *lucraveait-a* 34, *plân-gaveait-a* 34, *țiraveait-a la...* 34, *av trecaveait* 59, *loviveait-a* 59, *s-av svadiveait* 60, etc., sau forme care sânt de-adreptul imperfecte dacoromâne, precum: *tăli*ă 39.

Mai dese sânt dacoromânismele sintactice, dat fiind că mai ușor ne lăsăm influențați de sintaxa limbilor streine, mai ales când traducem. Astfel dacă el construiește pe *scuzeai* când cu obiectul la acuzativ (p. 18), când la dativ (p. 13), probabil a fost influențat de dacoromânescul «*il iartă*» sau «*il iartă*». Articulări ca *totea zia* 28 (în loc de *tota zia*) 28, *cela mai mușat* 34 (în loc de *mușatu*), *Carol cela Mare* 5 (în loc de *marele*) sânt probabil dacoromânisme și tot astfel cea mai mușatea dintre... 52 (în loc de *de*). Mai ales însă sânt neobicinuite conjuncțiile: *ca se* (*ca se rea face* 32, *mni-ai dat ca se pot jivi*), *cum che* (*li-a spus cum che* 46), formate după «*ca să*», «*cum că*».

Din tezaurul lexical întrebunțat de Glavina relevăm acele cuvinte și construcțiuni, care nu sânt atestate la alți culegători de texte istroromâne și sânt întrebunțate și în dacoromânește:

fameia 3 = familia pare a fi un cuvânt plăsmuit de Glavina sau Diculescu, care va fi știut că cuvântul nostru «*femeie*» derivă din lat. *FAMILIA*. Dacă cuvântul latin s'ar fi conservat la Istroromâni ar trebui să aibă forma **famele* sau **fumel'e* (cf. arom. *fumeal'e*). În textele noastre și la Ive 8 întâlnim împrumutul nou (din cr. *familja*): *familije*; — *vergura Maria* 19 e dacoromânism (învățat la Blaj); Istroromânii au *feteț* «*fecioară*»; — *restignit* 19, 52 «*răstignit*»

nu e atestat aiurea; — tot astfel: timp 19, 20, etc. în loc de vreamă 26, etc.; — suferi 19 (Istroromânii zic *tărpî*); — recunosc 19 (neologism dacoromân); — vrovotea 20 (pare a fi alcătuit după «vreodată» al nostru); — mețat 20, 38 «învățat», în înțelesul germanului «gelehrt» (în Glosar, mețat se dă ca substantiv cu înțelesul de «învățăcel, discipol» 73); — crepăt în construcția mirile crepate «mânile crăpate» pare tot dacoromânism, verbul acesta fiind atestat numai în înțelesul «a crăpa (despre vite)» cf. Byhan 254 și Popovici II ³⁶/₂₇; — ur dintre ceale mai nobile națione 23; nicăiri nu aflăm dintre în această întrebuintare, ci numai de; cf. și dintr' o 31; — norod 25 «popor» va fi numai un lapsus calami în loc de narod, cum se dă în Glosar 74; dar el are și: nicovală 37 (Nanu, ap. Byhan 285 dă, din Jeiani, *nakovole*; la Popovici I 35 găsim: *năcovăla*; la Bartoli P. ⁶¹/₇, *nakovala*); — se svadi 26 în înțelesul dacoromânescului «a se sfădi» nu e atestat aiurea (la Weigand II ⁴/₂ etc. avem un *z v a d i* cu înțelesul de «herausziehen» din croat. *izvaditi*); — slabi 28 «a slăbi» (factiv) neatestat aiurea, — tot astfel: suflă 30 «a răsuflă», — gustose 31 «gustoase», — spume 32 (la Popovici se găsește însă forma *pumă*); — puli de Țigan 34 «puiu de Țigan» e dacoromânism evident, căci pul' istroromân are numai sensul de «puiu de găină» sau «pasăre»; — stropi 38 neatestat aiurea; — tot astfel obrazu 39, — tuli (farea) 39 «a o tuli (afară)», — lingurița 41, — oparit 42 «opărit», — pocloni se (+ dat.) 45 «a se pocloni față de cineva»; — astfel 55 e plăzmit după «altfel» al nostru; despre fel cf. II § 199; — veduvea 55 (Istroromânii zic *odovițe*); — vrajit 55, — molitve «rugăciune» e cunoscut și din alte izvoare, dar, pe cât știu eu, are numai înțelesul germanului «Gebet» și nu se poate atestate numai în sensul lui «Bitte», cum face Glavina la p. 56, unde molitvele sânt rugăciunile unei fete de a fi iertată de tatăl său; — iuveavă 58, 72, pare a fi plăzmit după al nostru «undevă»; — lucrue întrebuintă adesea (d. ex. p. 59, 60) și în înțelesul germanului «Sache», cu toate că Istroromânii în sensul acesta au *stvâr*; — superb e dat și de Nanu (ap. Byhan) și însemnează «mândru», dar numai în înțelesul germanului «stolz», nu și în sensul «schön», ca în dacoromânește și la Glavina 61; — a cascăt gura 60; — șea 62 (în loc de *sedle*); — lacom 64.

La acestea se adaugă câteva cuvinte care sânt atestate numai la Maiorescu p. 110, 113, 116, 120, 114, 84, deci nu sânt de tot sigure, precum: port 27 în înțelesul germanului «Tracht», sașat 32 «săpat», stinje 38 «a stinge», usturatu 41 «usturimea», sdrobot 53 «zdrobit», scote 56 «a scoate», a ide 61 «haida», precum și suspectul scripturea (la Maiorescu 114: *scriptură* și *scrittură*). Dimpotrivă, avem și câteva cuvinte care sânt atestate numai rar, însă în izvoare mai sigure (cf. Byhan s. v.) și primesc deci o confirmare prin faptul că le găsim și la Glavina. Astfel: prin 29 (Nanu), torbea 77, 30 (Maiorescu; diminutivul și la Weigand), turma 30 (Weigand),

coperi 31 (Mairescu, Gartner), puțurile 32 (Mairescu, Bartoli și Puțulu Buhân în textele noastre ^{23/4}), ștearne 33 «așterne» (Mairescu, Nanu), rode 38 «a roade» (Weigand dă prezentul rod și infinitivul rod^e), turbat 39 (Nanu), se vinturea 42 = se usucă făcând vânt (Gartner dă înțelesul «vântură»), spate 55 (Mairescu, Nanu, din Jeâni), deocliu 55 (Popovici), valur 58 «valuri» (Weigand).

Textele lui Glavina ne dau însă și un bogat material lexical veritabil istoromân. În Glosarul dela sfârșitul Calendarului (pp. 70—78) sânt adunate cele mai multe dintre ele și între acestea se găesc destule cuvinte care sânt atestate întâia oară. Cel ce va face deci din nou un lexicon istoromân va avea un ajutor mare din acest Glosar. Aici voiu notă numai acele cuvinte din texte, care nu se găesc în Glosar, sau au alt înțeles decât cel dat acolo și lipsesc în același timp și în Glosarul lui Byhan, sau au acolo o formă sau un înțeles deosebit:

ianuaru 5 = Ianuarie, februaru 6 = Februarie (la Nanu febr^{or}), festa lu Ulichele 8 = Floriile (ulichea = maslină 77 și la Byhan), pentecostele 18 = Rusaliile, p^ohodu lu Maria 11 (în Glosar: p^ohod = cercetare 75), iuniu 10 = Iunie (după Nanu: yun, în Jeâni), iuliu 11 = Iulie (după Nanu: yul, în Jeâni), septembru 13 = Septembrie, octobru 14 = Octombrie, novembru 15 = Noiembrie, zia lu Zadusnicele 15 = (sărbătoarea catolică) Ziua sufletelor morților, decembru 16 = Decembrie, zaciechia lu Sv. Maria 16 = (sărbătoarea catolică) Primirea sf. Marii, lasa-se 19 = a se lăsa, a se cobori, utro-bea 78, 20 = pânțec (și la Feretic; la Byhan «plămân»), ciubăț 20 = schilod? poșnit 20 = începutul, tinte 22 = cerneală, lemun 22 = lămâie, pogutni 22 = înghiț? ne vire reav 22 = ne vine, ni se face rău (după o mâncare grasă), veglia 22 = a păzi (în Glosar: «a veghiă» 78), corist 22 = folos (cf. Byhan p. 387), coristnea 22 = folositoare, paiz 24, 63, 75 = sat, țară (la Byhan numai «țară»), rozea 76, 25, 32 = floare, roză (la Byhan numai «roză»), alegărat 25 = a legănat, mițea se 28 = a se învăța? (cf. nemițea it 29 = neactiv, nedepins), porte 28, 32 = se cuvine, pocinitu 28 = odihna (dela pocini 29 = odihni, la Byhan: potseni), forț 29 («spiritu se face forț»), prea 29 = prea, liuboste 29 = dragoste, vede 30 = a părea (și în textele noastre), siromașni 31, siromașna 58 = sărmani, sârmană, treace 31 = a petrece («u-ț treci timpu»), rubidnițea 32, 76 = trandafir (la Byhan «mur»), vrutăc 32, 78 = izvor (la Byhan: vrutak), zeliubești 34 = iubești, ai drag (în Glosar: «mă amurzez» (sic!)), sviri 77, 37 = a fluiera, a șuiera (Byhan: sfiră), câșle 38 = tușește, lampea 38 = lampă, nețițea in 38 = ne atingem? profumea itea 38 = afumată, s-a în amoreait de... 39 și namoreait în 61 = (s')a îndrăgostit de..., bri se 39 = a se rade, britvinea 39 = briciu, britve 39 = rădea, zecolii 40

= a sfâșia (și în textele noastre; în Glosar: «a junghia» 78), sorbu 40 = beau (din Jeliâni, la Byhan «sorb»), țucor 41, 77 = zahăr (la Byhan tsukor), se smea 41 = se stoarce? rum 41 = rom (și la Popovici), lihchea 42 = ușoară (în Glosar: lihco 73, la Byhan: legohon, în textele noastre: lăhc), pa 44 <cr. pa «apoi, dar», șetea i se 45 = a se plimbă (și la Popovici), meare 45 = ise cuvine (: «onoru ce-lî meare») zeslujî 45 = a agonisi (în Glosar: «a merită, a fi vrednic de ceva» 45), spieghhea 46 = explică, ioh 48 = vai!, mladosta 48 = iubirea (în Glosar: mladost = tinerete 74), festea i 52 = a sărbători, trudnea 56 = grea, însărcinată (în Glosar: trudan = ostenit, ca la Byhan), zaniș 56 = în zadar, de geaba, preniș 39 = gratis, de geaba, tradaveaia 56 = trădă, în secret 56 = în secret, în taină, divlie 56 = sălbatică (și în textele noastre), catram 59 = catran, pre scuns 56 = pe ascuns, fațol de meare 58 = ? peche 75, 58 = pită (cf. Byhan 306: petș), uscat 58 (subst.) = uscat, ramnițea 76, 58 = pofană (Byhan: «șes»), s-av spravit scupa 59 = au întemeiat un traiu comun (în Glosar: mespravesc = mă pregătesc 76), curai 54 = curaj (ca la Bartoli P. 56), larghinea 60 = largă? s-a domislit lu... 60 = și-a adus aminte de... (în Glosar: domislesc = desmeticesc 71), scuțea i 60, 72 = a geme (la Byhan «a sughiți»), mir 61 = liniște (în Glosar: «pace» 73), criv 71, 61 = vinovat, culpabil (la Byhan numai vę kriw «a nu avea dreptate»), scuțea i t s-av 61 = s'au iertat (la Byhan: skuzei = a scuză), dostea 63 = destulă (în Glosar și la Byhan numai adverbul dostă = destul), cu grevu 64 = cu greu, grea 65 = grea, însărcinată.

Dar nu numai din punct de vedere lexical, ci și pentru întreaga cunoaștere a dialectului istoromân, scrierea lui Glavina, dacă facem abstracție de dacoromânismele ei, ne oferă un material prețios. Fiind și el din Susnievița și având vârsta și aceeași instrucție ca A. Belulovici, forma în care se prezintă textele celor doi e aproape identică. Astfel cele două culegeri de texte istoromâne, cea cuprinsă în «Studii istoromâne» I și a lui Glavina, apărute în același an, independent una de alta, se confirmă și se întregesc una pe alta. O deosebire există aproape numai în redarea sunetului ș; în II § 81 se arată însă că și deosebirea aceasta e mai mult aparentă.

Ceea ce formează o calitate de neprețuit a acestei cărți e grija cu care s'a tipărit. Greșeli de tipar n'am întâlnit aproape deloc, decât doar: ehe-l^{48/22} în loc de che-l, vegliă tea^{58/18} în loc de vegliă tea, siromași^{64/26} în loc de siromași, Rateaț^{61/18} în loc de ratea-ț. Că cele două proverbe din urmă, dela p. 33, s'au mai dat odată la p. 26, sau că în Glosar unele cuvinte (precum: faleă, obresc, obuche, scupa, zaruțnice etc.) nu se dau la locul lor alfabetic, se poate trece ușor cu vederea.

Transcrierea deși nu e «cea fonetică, în sensul strict al cuvântului» (p. 69), e totuși consecventă, afară de a, și nu introduce caractere nouă

și inutile, ci se ajută cu cele cunoscute din scrierile dacoromâne. Echivoc e numai *ch*; o greutate pe care n'a putut-o învinge Glavina a fost redarea sunetului transcris de Weigand și de mine prin *č*. Astfel avem pe *che*, *chi* întrebuintat pentru:

- a) *k* (*c* înainte de *e*, *i*) în *boșchea* 30 (cf. *lunghea* 38)
 - b) *č*: *chiaro* 30, *vechi* 34, *renche* 37, *ch'e* 37 «ți-e», *ma-nche* 38, *plăche* 39, *Bojichiu* 16 «Crăciunul»
- iar pentru sunetul *č* mai găsim afară de transcrierea *che*, *chi* și:
- a) *tchi*: *ceștchia* 24 și probabil și:
 - b) *ț*: *bobițur* 22, *feciorițule* 31
 - c) *ci*: *fecioriciule* 31, *ciăce* 71.

1905 — 1907

Tiktin.

H. TIKTIN reproduce în al său *Rumänisches Elementarbuch* (Heidelberg, Winter, 1905), p. 186—188, după Weigand (*Jahresbericht I* 140—142), *Legenda* sf. Francisc, împreună cu o traducere română și cu un mic glosar (p. 225—226) și cu greșelile arătate de noi la p. 67 ș. u.

ACELAȘI a publicat în «*Zeitschrift für romanische Philologie*», vol. XXXI (1907) p. 226—230 o listă de cuvinte istroromâne din Berdo, Susnievița și Jeiăni, împreună cu traducerea germană și adesea și cu corespondentul român, precum și cu indicația etimologiei. Sânt numirile obiectelor culese de A. Viciu și expuse în «Pavilionul Românilor de peste hotare» cu ocazia Expoziției jubilară din 1906 din București.

1906

Viciu.

Profesorul A. VICIU dela liceul din Blaj a fost trimis în Istria, din partea Comisarului general al Expoziției din 1906, ca să culeagă material etnografic. (Numirile obiectelor expuse au fost publicate de H. Tiktin). Din Jeiăni trimite o scrisoare, datată din 11 Aprilie 1906, care a fost publicată în gazeta blăjană «Unirea» (Anul XVI, 1906, No. 17 din 25 Aprilie) sub titlul *Dela istro-români*. Cuprinde câteva date interesante — utilizate de noi în vol. II — despre locuitorii din Jeiăni, pe care, în opoziție cu G. Weigand, Viciu îi găsește muncitori și destul de sobri.

1908 — 1913

N. Densusianu.

NICOLAE DENSUSIANU se ocupă în scrierea sa *Dacia Preistorică*, (cu o prefață de Dr. C. I. Istrati, București, Göbl, 1913), și despre Istro-români. Nu vom discuta teoriile sale «despre originea [pelasgă] și limba

Românilor Istrieni» (pp. 554—577). Reținem numai câteva date, afară de cele utilizate de noi în vol. II. «Pe la a. 1887 când noi am călătorit o parte însemnată a Istriei, mai vorbeau românește toți locuitorii din satele Bârdo, Șuşnevița, Gradine, Letai, Villanova, Jeiani (Žejane) și numai o parte din locuitorii dela Senovic și Posert» (p. 563). «Tradițiunea despre *Novac cel bătrân* se pare că au avut-o și Români din Istria. Un cătun al comunei Montona poartă numele Sella di Novaco (Special Ortsrepertorium p. 147)» (p. 568 n. 3). La pp. 570—571 se dau în notă «câteva forme din gramatica limbei istroromâne, astfel după cum le-am studiat și cules noi înșine în Istria la a. 1887». Urmează apoi câteva texte istroromâne și adevă: «Parabola fiului pierdut» (Luca, cap. XV) culesă de autor în Bârdo, Susnievița și Jeiani. Variantele din cele trei comune se dau în paralelă și se compară cu textul coresian (Evangheliarul din 1560—61). In subsol se dau note explicative (pp. 572—577). La p. 394 din acest volum am reprodus începutul parabolei. A doua probă este «Cap. V din Plângerile profetului Ieremia», în graiul din Brdo, după o traducere făcută de Părintele Ant. Micetici din Rozzo. Textul istroromân e comparat cu cel dacoromân după Biblia tipărită la Blaj în a. 1795 (p. 576—577). Acest text fusese reprodus sub titlul *Originea și limba Românilor Istrieni*, în a. 1908, în numărul jubilar al «Gazetei Transilvaniei» din Brașov. Ca și formele gramaticale, aceste texte nu pot fi utilizate decât cu mare precauțiune, căci N. Densusianu n'a avut pregătirea filologică necesară și se pare că nu a putut rezista tentației de a «îndrepta» dialectul, apropiindu-l de limba dacoromână.

1908 — 1915

O. Densusianu.

În cele două antologii de texte dialectale, *Graiul nostru* (în colaborare cu I. A. Candrea și Th. D. Sperantia) vol. II, București, Socec, 1908, p. 157—160 și în *Antologie dialectală*, București, Socec, 1915 (No. 8 din «Publicațiile Casei Școalelor», Biblioteca secundară), O. DENSUSIANU dă câteva mostre de graiu istroromân. În cea dintâiu scriere se reproduc patru bucăți după Weigand (*Jahresbericht* I 132, 140, 152); în cea de a doua basmul despre «Soacra cea rea» după Weigand (*ibid.* 124—128) și nouă proverbe și un basm după I. Popovici (II 81—83 și 2—3).

Densusianu simplifică diferitele sisteme de transcriere, apropiindu-le de grafia românească. Cred însă că nu face bine introducând pe *ü* în loc de *v* sau *w*, pe *nî* în loc de *ñ* (vodenîații) și redând pe *l'* când prin *l'* (mul' ére), când prin *l'i* (îel' i), apoi transcriind pe *i* final când prin *i* (vezî), când prin *i* (și) și când prin *ii* (perii, etc.), deși în toate aceste cazuri se pronunță la fel (*i*). Pe *-ă* final îl transcrie când cu *ę* (metureę etc.), când cu *e* (iuve), când cu *é* (dupé, alături de pîre), chiar cu *ă* (ocnă, cetărtă), iar cuvântul morę

'moară' — deși la Weigand este redat consecvent prin *more* — apare pe pag. 72—73 totdeauna ca *more*, iar pe pag. 74 mereu ca *more*. Greșite și *prichine* în loc de *prichiné* (= *prikiné*). Pe *o* al lui Weigand îl transcrie *ă*, dar *i* m în loc de *o* m. Accentul îl însemnează la *zacorișt*, dar nu la *casun* și alte oxitoeane. În textele lui Popovici caută să îndrepte multe greșeli și neconsecvențe de transcriere; astfel introduce pe *ă* în loc de *a*, lăsând totuși pe *cl'amat*, *ămna* și pe *scapat-a* cu *a*. Eroare de tipar e *așă* (în loc de *așâ*). Greșelile de traducere și interpretare ale lui Weigand (relevate de noi la pag. 67 ș. u.) nu le bagă de seamă, ci le reproduce și el în traducerea românească ce o dă. Astfel pe *pirę verir* îl consideră ca persoana a treia și traduce pe germanul «bis er kommen würde» prin «până ce el ar veni» în loc de «până voi veni». Pe *zacorist* îl traduce greșit, ca Weigand, deși în Glosarul lui Byhan (pag. 387) găsește explicația exactă. Cuvântul lipsește și în Glosarul dela sfârșitul «Antologiei».

În bucata ultimă se fac câteva modificări în textul cules de Popovici, care are unele propoziții obscure și vădit greșit redade. Nu totdeauna în mod norocos însă. Astfel propoziția (la Popovici 3/26) *siromăhu vut-a-n căpotină visita o cetărtă de carne prec'l'uke* însemnează: «săracul avea atârnată sub mantă, într'un cârlig, o ciosvârtă de carne». D-l Densușianu crede însă că sensul e: «săracul a avut o mantă; a văzut (= *visite*!) o ciosvârtă de carne într'un cârlig» și îndreptează textul: *siromăhu vut-a o capotine; vuzut-a o cetărtă* etc. Dacă admite însă pe *o capotine* nu putea lăsa neîndreptat pe *țela capotine*, pag. 77/9.

Alte inexactități de traducere sânt:

75/19 *foșta piseitu* (recte: *piseiito*)... *che are za veri* = eră scris că trebuie să vină (nu «că el va veni»);

75/25 și 28 *sud nu-i «judecător», ci «judecătorie»;*

76/13 *scapat-a* nu însemnează «a scăpat (a sărit)», ci «a tulit-o»;

76/22 *ăntrebăta che neca-l'î dăie nu e «a întreat că nu-i dă», ci «a cerut să-i dea»;*

76/26-27 *hitita* însemnează «a aruncat», iar nu «a deschis»;

76/28 *băčvă* însemnează «bute», iar nu «cep»;

77/14 *plecnind-a mēre* nu poate fi tradus prin «plecându-se ca să iasă», căci infinitivul precedat de *a* nu există la Istroromâni. De fapt trebuie scris *plecninda* (forma obicinuită a gerundiului) și vom traduce deci: «el, plecând, iese...»;

77/19 *ăt ăn nu e «altădată», ci «la anul».*

1909

I. Grămadă.

Regretatul I. GRĂMADĂ a fost în anul 1909 la Istroromâni. O scri-soare a sa (datată 16 Iunie 1909) din Abbazia a fost publicată în

«Junimea literară» XV (1926) 117—120, iar notele sale de drum în revista «Făt-frumos» I (1926), 102—105.

1913

Schück.

Dr. AD. SCHÜCK, în tovărășie cu fratele său, *Anton Schück*, a făcut în vara anului 1912 în comuna Jeciâni măsurători antropologice la 93 de bărbați și băieți (căci femeile au refuzat să se lase să fie măsurate), pe care le comunică în studiul, întovărășit de 43 de tabele, *Über die Istro-Rumänen*, Antropologische Studien (în «Mitteilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien» XXXXIII. Bd. p. 210—234) Wien, 1913. Despre rezultatele extrem de interesante ale acestui studiu vorbim la alt loc al lucrării (vol. II p. 55). În mod introductiv vorbește despre Istroromâni în general și despre cei din Jeciâni în special, dând câteva amănunte interesante pe cari deasemenea le-am utilizat în vol. II. Ca probe de limbă citează câteva numerale și 45 de cuvinte, între cari și următoarele: jelen «Reh», mast «Butter», rika «Fluss», kosa «Sense», kosiru «Sichel».

1918

Lutia.

OLDA LUTIA-GEAGEA tratează în lucrarea sa *Verbul la Istroromâni*, temă de licență, înaintată Universității din Cernăuți în 9 Oct. 1918 (manuscript păstrat în arhivele Universității din Cernăuți), conjugarea verbului istroromân. E o lucrare serioasă, întemeiată pe un material bogat, scos cu deosebire din textele noastre, consultându-se însă și ceilalți autori, precum Maiorescu, Weigand, Byhan, Bartoli, Glavina și Popovici. În studiul nostru am utilizat une-ori lucrarea aceasta, împrumutând din ea câteva exemple și discutând câteva explicații date de autoare.

1922 — 1928

Morariu.

LECA MORARIU a fost la Istroromâni în anul 1910, trecând prin Letai și oprindu-se la Susnievița. În 1927 și 1928 a întreprins câte o călătorie mai lungă de studii în Istria.

Cu ocazia primei sale vizite constată că propaganda croată faceă pe copii să se sfiască a vorbi în graiul lor părintesc. Frâne Scrobe, găzduitorul lui Morariu îi spunea însă: jel' štivu; ma n-or ganei rumafeze. Acasă ganescu hrvaški; samo cu noi ganescu vlaški. Supt titlul *Din Istria (Material istroromân)*, Morariu a publicat, în 1922, «Povestea unei fete și a unui flăcău» și câteva «Proverbe» și «Expresii idiomatice»

în «Revista Moldovei» II, p. 1—6. Transcrierea — chiar cu mijloacele tipografice imperfecte ale revistei botoșănene — e îngrijită și traducerea exactă. Dintru în: ămăă k'a dintru a mel' ocl'i înseamnă mai de grabă «dinaintea (ochilor mei)» decât «din»; fetițē și fetița nu trebuie îndreptat în fe'tițē și fe'tița?

În Decembrie 1926 Morariu a ținut la «Institutul de Istorie și Limbă» dela Universitatea din Cernăuți o foarte instructivă Conferință, pe care a publicat-o mai întâiu în gazeta cernăuțeană «Glasul Bucovinei», apoi, ca extras, cu 6 ilustrații, la Cernăuți, Institutul de Arte grafice și Editură Glasul Bucovinei, 1927. Tot în «Glasul Bucovinei» IX, numărul (de Paști) 2076, din 4 Aprilie 1926, și în revista «Făt-frumos» I (1926), p. 80—82, a publicat niște «Pagini de carnet», intitulate *Cu Istroromânul Ive Claniaț*.

Alte rezultate ale călătoriilor sale sânt în curs de publicare.

1925

Riegler.

În două articole vicioae, EMIL RIEGLER a publicat, sub titlul *La Români din Istria*, în «Ideea Europeană» VII (1925), No. 177 și 178, notele sale de drum la frații istrieni. Întâiul articol a putut fi utilizat de noi în vol. II. Din articolul II reținem următoarele observații: în Costărceani sânt 14 focuri. Se reproduc câteva frânturi din singurul cântec cu cuvinte românești, un cântec de leagăn: «ambitusul de o cvintă, tonalitatea frigidă, monotonia arhaică a cântecului îi atestă vechimea». Doctorul I. Belulovici nu-și mai aduce aminte să fi văzut jucându-se dansurile descrise de Burada, iar folele, soplele și surlele, instrumentele pe cari Burada le găseă pe vremea sa și de care vorbesc și textele noastre, abia dacă se mai cunosc. Pe drum vede Ciribiri în cămașa neagră a fasciștilor: «sentimentul a evoluat dela filoSloven la filoitalian». Numele comunei Susnievița «vine dela sosigna [sușnja v = germ. «Gestrauch»], care înseamnă 'frunzar'. Corespondentul italian fiind frasca, au și tradus într'un moment dat cuvântul și... Susgnevizza s'a numit Frascat(t)». Între Ciribiri de azi «deabiă dacă vor fi trei oameni putând ceti o carte românească». Se dau și câteva cuvinte istroromâne, din care menționăm pe cele mai puțin cunoscute din alte atestări: c o p e [

bătu «ciocan» (cu acest sens și în textele noastre 31/16); pila «ferăstrău» (și la Gartner, din cr. *pila* Byhan 306); clește «clește» (atestat de Byhan 241 din Jeiani); treasc «tălaș» (atestat de Byhan 363 din Jeiani).

Belulovici — Pușcariu.

În Dicționarul etimologic al elementului latin (*Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache. I Lateinisches Element*, Heidelberg, Winter, 1905) am introdus, după Glosarul lui Byhan, și formele istroromâne. Cartea aceasta se tipăria tocmai în timpul când l-am cunoscut pe A. BELULOVICI. Am început — dela litera F înainte — să fac cu el controlul cuvintelor istroromâne și să dau — ca pentru dialectul aromânesc — la sfârșitul fiecărui articol, în paranteze, corespondentul istroromân pentru elementele latine pierdute în acest dialect. Dar dela litera G înainte n'am mai putut continua cu acest control, decât incidental, căci adaosele deranjau tiparul. Iată lista cuvintelor istroromâne — cele mai multe de origine streină — care au înlocuit cuvântul din titlu: 574 făinos: de farir e — 583 farmec (subst.): strigaria — 584 farmec (verb): strigesc — 587 făt: otel esc me — 592 făuresc: cui esc — 596 fereastră: ocn e — 599 ferice: sri țn — 602 fiastru: pastorăc — 607 fierb: cuh esc — 617 fir: a ț e (= a ț a) — 620 flacăra: plăm (n) ic — 622 flamură: bander e — 623 floare: țvet — 624 floc: per (= pār) — 625 fluier (verb): svik esc — 632 foarfec: striz esc 633 foarfece: scăre (plur. tant.) — 647 frec: taresc — 648 frig (verb): (s) pec, inf. (s) pe ț i — 649 frig (subst.): ră ț e (= rece) — 652 frâng: lom esc — 655 frâu: uzde (plur. tant.) — 656 frumos musăt — 666 fulger: strele ț — 668 fum: dim — 673 funie: spăg — 676 fur: tăt — 684 arom. furnu: coptór (= cuptor) — 686 furtună: fortună, articulat fortunălu (cf. it. fortunele) — 690 fuște: băt — 860 îngust: gust — 1321 pânțec: trb ū h — 1384 întâiu: prvi — 1395 puică: pul'e — 1466 rinichiu: țmar — 1573 secere: cosir — 1596 singur: ăns — 1789 mă uit: obidi — 1938 zgâriu: zgrebesc. Cf. și: 186 bășesc: părădesc — 190 bășină: părădă ț — 257 călcăiu = pet e. Cuvintele de origine streină din dialectul istroromân se găsesc în ordine alfabetică la sfârșitul Indicelui (pp. 231—232) la «Dicționarul etimologic».

NOTE LA VOL. I DIN STUDII ISTROROMÂNE.

Voiu da în cele următoare o serie de note la textele publicate în vol. I din «Studii istroromâne», profitând de această ocazie spre a îndreptă și câteva greșeli de tipar și de interpretare. Notele au de scop înainte de toate de a înlesni înțelegerea textelor. În același timp ele cuprind câteva observații și lămuririle pe care Belulovici mi le-a dat în legătură cu unele forme din texte.

Am dat — cu observația «în ms.» — și variantele care se găsesc în manuscrisul lui Iosif Belulovici. Cele mai multe povestiri au fost culese adică de fratele mai tânăr al lui A. Belulovici, pe când eră elev la liceu (cf. Introducerea la vol I). Unele din ele au fost transcrise de A. Belulovici; altele mi-au fost dictate de el de-adreptul după manuscrisele fratelui său. Cu ocazia aceasta, A. Belulovici a modificat unele forme. Precum rezultă din variantele ce le dau, aceste modificări se rapoartă în cea mai mare parte la rostirea fără *ă* sprijinitor al lui *r*, *n*, *l*, *l'* și *ș*; uneori se înlocuiesc italianisme prin corespondente istroromâne; adesea însă rectificările lui A. Belulovici se rapoartă la forme sintactice (de ex. la întrebuițarea articolului) sau la fenomene de fonetică sintactică. Am notat și cazuri care sânt, după toată probabilitatea, scăpări din vedere și inconsecvențe în redarea sunetelor, cum e bunăoară *s* și *ș*, *ț* și *č* (cf. II § 81) sau *ă* din *e* după labiale în *bătăr* și *pămînt* ^{26/13} * ^{28/1} * ^{30/16} * ^{27/9} *.

Astfel am căutat să întregesc textele nu numai din punct de vedere filologic, ci și lingvistic. Prin faptul că aceste povestiri au trecut, înainte de a fi publicate, prin examenul critic al celor doi Istroromâni cărturari, preocupăți și de transcrierea textelor, ele au pierdut de sigur din spontaneitatea lor primitivă, și multe variante pe care o rostire fără autoobservație le produce întotdeauna, au pierit în expunerea mai îngrijită a fraților Belulovici. A nega însă, din cauza aceasta, veracitatea și valoarea textelor, precum sânt dispuși s'o facă cei ce exagerează importanța textelor «fotografiate» după metoda gillieroniană, însemnează a nu recunoaște însăși dezvoltarea limbei colective, din care dispar cele mai multe particularități individuale și forme ale graiului repede și neîngrijit, pentru ca să se aleagă ceea ce e comun sau ușor accesibil tuturor; însemnează a exclude din preocupările lingvistice însăși limba literară, la a cărei înfăptuire au contribuit, de veacuri, din totalitatea indivizilor grăitori, tocmai inteligențele cele mai vii și talentele de artiști cele mai mari, spiritele însetate de claritate și mințile cele mai luminate.

Am adăogat și explicările pe care i le-a dat Iosif Tercovici lui Bartoli cu privire la unele cuvinte din texte, și, tot după Bartoli, corespondentele din dialectele slave ale sătenilor bilingui din împrejurimile Albonei — scurtat A — și din Fratta d'Albona și din Chersano (după Ivan Jakovčić) — scurtat Fr. și Ch. — corespondente care clarifică etimologia celor mai multe cuvinte de origine streină.

I.

2. Se poate spune și *ie-v mai am a ŋ ke furăt un ác* (rostit: u n âc), dar forma articulată e de preferit, deși în cele precedente nu fusese vorba de «acul furat» (cf. II § 204 b). Tot astfel: o v u $\frac{1}{4}$, p u l' u $\frac{1}{6}$, col âc u $\frac{1}{28}$, col u m b â r u $\frac{3}{4}$, z e r u ŋ c l' i $\frac{7}{26}$ etc. ne va r a b i «ne va trebui»] *țâsta rabé za muŋk â* = it. «questo occorre per mangiare»; în A. *rabit* = ital. «occorrere, servire».

3. *țâțe* e totdeauna nearticulat (cf. $\frac{8}{8}$ *), deci *vire țâțe* «vine tata», precum zicem noi «vine Vodă» (cf. II § 206) *bire-i* sau numai *bire* Pluralul dela *âk* este, după Belulovici, *âcure*.

4. *âteț-zi* «a doua zi, mâne-zi» (cf. *astă-zi*); o *âteț zi* «altă zi».

5. *bire-i*] *bire-i*.

7. *pojdj*] În A. *pojest* (nu *pojdit*).

8. *țâ* e neutral (cf. II § 219); traducerea verbală e «aceea tatăl rău a făcut-o pentru sine».

10. Traducerea exactă e «ajunse căpitanul hoților», cf. II § 213—125.

11. Șterge virgulă după *zițe* și *vire-n campâne* e rostit cu accentul frazei pe *si* și cu un accent mai puțin puternic pe *-pâ-*, deci $\parallel \sim \sim \sim \underline{\quad} \sim$ *rpi*] Ca la Megleniți (*ropă*), (*ă*) *rpe* < *RIPA* «mal», are înțelesul de «piatră» (cf. II § 197). Belulovici îl credeă de origine croată, confundându-l cu cr. *hrpa* «mulțime», care are și înțelesul de «grămadă (de pietre)».

12. Pune virgulă după *lucri și*, în traducere, după *lucrezi stări*] Belulovici mi-a dat următoarea explicație: «vocalivul dela *stâr* «bătrân»; prin deasa întrebuintare a acestui cuvânt la vocaliv, forma *stări* a putut pătrunde și în celelelalte cazuri: *verit-a stări*, *lu stări* etc.; tot astfel zic Croații din acele regiuni: *šta radiš, stari?* «ce faci, moșule?» *došao je stari* «a venit moșul», pe când forma literară croată e *starče*». Cf. II § 128 c.

13. *snazésc*] În A. *snažit* = ital. «metter in ordine».

14. ne corespunde, ca întrebuintare, după Belulovici, italianescului *no*, iar nu italianescului *non*, deci: *veț mēre?* — *nel* sau *nu ren* (*mēre*).

15. s.a. la origine afirmațiune (= *așă* < *sic*), introduce adesea propoziția întrebătoare, mai ales când vorbitorul e cuprins de mirare (sinceră sau prefăcută). Tot *așă* se întrebuintează la noi afirmațiunea *da*, încât propoziția istroromână am putea-o traduce prin «da ce, nici n'ai avut?» Deoarece la noi și adversativul *dar(ă)* are această întrebuintare — avem chiar combinația *așa dară*, în care *așa* are aceeași funcțiune ca istrorom. *s a* — s'a putut ivi, mai ales în Moldova, și în răspunsuri, un *dar(ă)* cu înțelesul afirmativului «da».

16. *a i] a i* Îndreaptă, în traducere, pe «am» în «am avut», căci istrorom. *âm* este aici, precum arată și accentul lui (care preface pe *a* în *â*), o expresie eliptică de *am vut*, cf. II § 267 a *pac* are aici înțelesul de «și deci» sau «și după aceea»; încercând să-l înlocuiesc prin *și*, nu-i «sună bine» lui Belulovici.

19. Pune virgulă după *be n*; *be n* și *be n*, dar mai ales *be n - be n* spun, după Belulovici, toți locuitorii din Fiume *hrâst* «stejar» se întrebunțează și cu înțelesul de «copac» în general; în Fr. nu se zice *hrast* ci *grm* = it. *quercia* *stresê-l*] În A. *stresit* = ital. «scuotere».

20. *măcn*] În A. *maknut* = ital. «muovere».

21. *zitej zite*.

22. *zâlica* sau *zâlic*.

23. *colâc* nu însemnează «colac», ci Belulovici îl traduce prin ital. «ciambella», deci «covrig», ca în Bucovina; din Fr. Bartoli notează *kolâț* (la singular).

24. *țela hrâst*] «Nu se poate zice **țel hrâst*».

25. Pune virgulă după *eco căco* e vocativul lui *țâțe*; la Croații vecini vocativul e, după Belulovici, *caća tepi* «a rătăci prin lume» < cr. *tepsti* — *tepem se* (necunoscut în Fr.). Lui A. Belulovici cuvântul nu îi e cunoscut; Tercovici îl explică prin «camina per mondo senza utile» *tuțf*] Tradus de Belulovici prin germ. «*totschlagen*», deși de altfel verbul acesta are sensul de «a bate», ca și cr. *tući* — *tućem* mai apoi e superlativ, cu înțelesul de «în cele din urmă» (germ. «zu allerletzt»), cf. II § 222 a *mise zgodé*, unipersonal, îl explică Belulovici prin «mi se întâmplă»; cu alt înțeles și funcțiune i-a fost comunicat lui Bartoli de Micleus din Noselo: *jo l' -âm zgodit* = făcut un piațer *va si ât mire*] Subînțeles: *tuțf* cf. II § 267.

2.

2. *frika*] *frica*.

5. *durmi*] *durmi*.

8. *cu hê-t*] În locul imperfectivului *cu hêi* (cr. *kuhati* = germ. *kochen*) s'ar putea întrebunțea aici și perfectivul *scu hêi* (cr. *skuhati* = germ. *auskochen*).

9. *nelozei* focu, cr. *naložiti vatru* sau *oganj* «a ațâța focul», a înlocuit pe **fâțe focu*.

12. *cădu pițorle lu omu ar* înseamnă «omului îi cad picioarele» II § 213—215 Șterge ghilemelele după *negri*.

16. *ropói* sau *rapói* «din nou» cf. II § 10. În *Zur Rekonstruktion des Urrumänischen* p. 41 am arătat că această formă rotacizată se mai întrebunțează și azi prin Bucovina și Moldova de nord.

18. *ța fost* - a corespunde germanului «*das war*» II § 219 *un mâre*] *Rostit ũ mîre*.

19. *pripravé*] În A. *pripravit* = it. «preparare» *dâie* este introdus de mine în locul cuvântului *obrnê* «în-toarce», care eră în text. Schimbarea aceasta mi s'a părut necesară: povestitorul, preocupat de cele ce aveau să urmeze («pune farfuria pe dos»), anticipase pe *obrnê*, uitând să exprime pe *dâie* *nopa c*] În A. *nopak* = it. «a rovescio».

21. zite] zite.
25. un măt] Rostit ū măt.
28. țela *mort nu se poate zice».
30. ăntru mire «înaintea mea» II § 196. Lui într'aceea al nostru (= germ. *unterdessen*) îi corespunde la Istroromâni *metemtoga*, din croătește, sau ăntru ță, de ex.: *io-m fost acâșe; ăntru ță vire țățe* «eu eram acasă; într'aceea sosi tata».
32. Pune virgulă după c a p t e
34. tr a z e = (con)duce.
- 36 și 39. j u s t o] j u s t o .
37. Propoziția nu face parte din dialog, ci e o intercalare a povestitorului; de aceea am tradus-o mai liber fu i] Belulovici consideră acest cuvânt ca o interjecție independentă de verbul fu zi. Întrebându-l care e imperativul acestui verb, mi-a răspuns că nu se întrebunțează la imperativ (!). Forma *fui* se găsește și la Megleniți, iar un *fu* (= fugi) se aude și în Sălaj (cf. II § 312). Se pare că alături de *FUGI* a existat și o rotire **FUJI*, cu aceeași prefacere a lui *g* în *j* înainte de vocală palatală, ca în *mai, măiestru, plaiu* (cf. Meyer-Lübke, *Mitteilungen* p. 10), *păresimi*, arom. *yinyiț*, arom. *amaje* (MAGIA) și poate și în dialectalul *marne* = margine (*Jahresbericht VIII* 316) și *meri, mere* = mergi, merge. — Byhan 222 citează, după Ascoli, un verb istrorom. *fui i*, care însă pare a fi reconstruit din imperativul *fui*.
38. ț a s t a i s t a cf. II § 142 și cr. *teiste* III 91. Precum a arătat Miklosich R. U. 32, și acum în urmă E. Petrovici, *Dacoromania V* 579, țesta-istă și țela-istă sânt decalcați după cr. *onaj-isti, taj-isti*.
40. s a v «așă»] Sensul se apropie de «tare» < lat. *TALIS*. De la (a) s a v pluralul e *asâl* (masc.), *asăle* (fem.), cf. II § 128 d am frike, ca franc. *j'ai peur*, itat. *ho paura*, însă m n -e f o m e ²/₈ *prvę scil. c a m a r e ț* c -e «iți e» = «ai tute trei] *tote trei «nu merge», zice Belulovici Nu se zice *zlăto (ca în Jeliâni), deși se zice srebro, deci zlăta-i bure ț a -i samo ț i i e sau tot ț a -i ț i i e.
42. d a m a r e ț a] În text eră d u m a r e ț a (cf. d o m a r e ț a Byhan 203), dar Belulovici, necunoscând această formă, a ținut s'o substitue prin cea cunoscută lui.
43. c u m i i ?] Se zice și cum ă ț m e r e ?
44. v e r] «vresi nu se potrivește aici» cf. ³/₄*.
47. n s u r a t] n s u r â t . Se zice fil'a se mariteț, fil'u se nsoreț, iel' se nsoru, întocmai ca la noi. Dar (ă) n s u r â se poate întrebunță și cu înțelesul de 'a se mărita' ⁶/₄ ¹⁶/₅₇. — Me nsoru e verb perfectiv de la natură, deci se zice și m - a m n s u r â t d o v a v o t e ț 'm-am însurat a doua oară'. «Forma iterativă m - a m n s u r a v e i t se poate întrebunță numai când e vorba despre timpul între logodnă și cununie».

3.

Povestirea aceasta se întemeiază pe credința că oamenilor care în viață au mutat hotarele moșiei lor, după moarte le jupoaie pielea dracii, cari, îmbrăcați în această piele a lor, se arată pe la locurile unde fuseseră mutate hotarele.

1. *sluzésc* (cu iterativul *sluzivésc*) se construiește, ca în limba croată, cu acuzativul (*služiti gospodara*) lui, adică a stăpânului: cât a trăit acesta. Se face totdeauna distincție între 'lui' și 'său'. Dacă ar fi fost vorba de viața slugii, s'ar fi zis *t o t a s e ș z i v l' e n a*.

2. *moru* e verb perfectiv dela natură. Forma *morivéit* - a însemnează 'trăgea de moarte' țel] «Nu se poate zice căreș». — țe înlocuește tot mai mult pe cărlé, căreș, care se întrebuintează mai ales în funcțiune substantivală ca 'cel ce' 'ceea ce' și — în întrebări — ca 'cine' al nostru: cărlé (sau țir-a) fost coléș, știie 'cel ce a fost acolo, stie', cărlé știie? 'cine stie?' Substantivul la care se rapoartă țe nu are articolul enclitic ci articolul precedent țel, ța; se zice deci: *io-m vezút țela om ț-a fost coléș* 'am văzut pe omul care a fost acolo'. Lui 'careva' îi corespunde țirevâ sau vrur *zecopéi* 'a îngropă' (croat. *zakopati*) e perfectiv, cu iterativul *zecopivéi*.

3. *pre nu* e prepoziția acuzativului (II § 210), ci verbul *imbati* se se construiește cu prep. *pre* (ital. *imbattersi* in qualcuno) țela] Sau țâ ân elu] Rostit cu â nazal.

4. *meri]* Rostit *meri* (cu *e* închis) *na - ț]* La plural *na - ve țăsta]* țesta *liské]* Belulovici neștiind ce însemnează acest cuvânt, a luat informații asupra lui și i s'a răspuns: *le mna pre țe lis nâ ți crescu*. *Liska* e «alun» — cuvântul alur, dat de Nanu din Jeliâni, e necunoscut lui B. — și derivă din croat. *lijeska*, cu același sens, iar *lis nâ ți* este pluralul articulat al lui *lis nâ c*, din croatul *lijesnjak* *columbâr* 'cerc'; însemnează și 'horă', unul din danțurile obișnuite la Istroromâni, descris la Burada 54; cf. croat. *kolobar* 'cerc' *trei de iel'* (iar nu *i el'*, cum s'a tipărit din greșală), propriu 'trei inși' cf. II § 144; aici 'trei draci'. Și în traducerea slavă avem *tri od nih* *oderi* 'beli, jupui' (croat. *oderati*) e perfectiv, fără o formă imperfectivă (corespunzând croatului *derati*); iterativul e *oderivéi* *coza]* «sau l'upa». Pentru l'upé 'piele' cf. croat. *ljupine* plur. 'coji, solzi' *netegnésc* (croat. *nategnuti*), tradus de Belulovici prin germ. «ziehen», ital. «attirare», e perfectiv — *netezéi* (croat. *natezati* — *natežem*) imperfectiv *zegl' edésc* (croat. *zagledati*) e perfectiv, corespunzând germanului 'er-blicken'; un imperfectiv **gl' edésc* (croat. *gledati*) nu există, ci se întrebuintează, în această funcțiune *vedu*; nu se întâlnește nici iterativul **zegl' ediví* *lucrá]* S'ar putea zice, și lui B. îi sună chiar mai bine: *frikeș ț-or.fâțe* *n - â ri]* Ca «n'ai» în loc de «nu aveă» al nostru

n is] Tradus rău prin «nici o» în loc de «deloc» n t r e b ă are, ca ital. *domandare* și croat. *pitati* (*oni ce te pitati kožu*) și înțelesul de 'a cere'; în sensul acesta se construște sau cu acuzativ dublu (al persoanei și al obiectului), sau cu acuzativul obiectului și dativul persoanei, încât, în cazul de față se poate zice sau ț-or n t r e b ă sau t-or n t r e b ă vor] scil. fâțe. «țe vresu nu se potrivește în cazul acesta, dar se poate zice ke ț-or iel'cu iă? cf. ^{2/44}* muli] Belulovici nu cunoaște forma masculină un mul (atestată la Gartner), care corespunde croatului *mul* (ital. *mulo*), ci numai femininul o mul e (atestată de asemenea la Gartner, croat. *mula*, ital. *mula*) cu înțelesul de 'catâr'. Tot numai sub forma feminină (*mulă*) s'a păstrat cuvântul și la Dacoromâni. În Fr. m u l a ț.— Pentru construcție, cf. «un braț de lemne», «un car de pietre», «un pumn de bani», «o spinare de uscături» etc. și mai ales «un cal de pește» (*Dict. Acad. s. v. cal*), cu omiterea subînțelesului «plin» sau «încărcat» p i n e z] În Fr. soldi.

5. i e, adică gospodăru p o m i ț e s c 'mut, schimb' (croat. *pomicati* — *pomicem*) e imperfectiv — p o m ă c n ă s c (croat *pomaknuti* în Fr. p o m a k n u t) perfectiv. Tercovici dă p o m a c n i.

6. ț a - i i e, neutral (II § 219) ca croat *to je on* (franc. *c'est lui*, germ. *das ist er*).

4.

Basmul acesta, cu un subiect cunoscut aproape în toate literaturile populare, și pe care-l găsim în alte variante la Weigand II 124—129 și la Popovici I, p. 53 ș. u., i l-a comunicat lui B. marinarul Glavina, originar din Susnievița, care în 1905 avea 25 de ani. Influența limbei italiene la acest om umblat prin lume se simte din italianisme ca *perkê*, *disperêit*, *pena*, *per forța* etc. și din introducerea «telegramei» în basm.

1. s o r] Pentru formele acestui cuvânt, Belulovici mi-a dat următoarele exemple: i o a m o s o r; i u v e c - e s o r a? i o a m p ă t r u s o r; i u v e ț i - s s o r ă r l e? s o r a m ă - a v e r i t; m e s o r s o r s a u s o r a m e ț, l u i s o r s a u s o r a l u i s a u s o r a - l'. Nu există o formă *s o r l e (plural articulat), care însemnează numai 'soarele' s i r o m ă s k e e femininul dela s i r o m ă h (plural s i r o m ă s), ca croat. *siromah* (plur. *siromasi*), fem. *siromaška* z ū d a r i ț e] Pentru z ū i d a r «croitor» (Tercovici: *žhidar*) se întrebunțează în Fr. s i v ă ț.

2. p o g o v o r i (croat. *pogovoriti*) e perfectiv — p o g o v a r e ' i (croat. *pogovarati*) imperfectiv a ț e] a ț e z e l e s c (croat. *želiti*) e imperfectiv — z e z e l ă s c (croat. *žazeliti*) perfectiv. Forma perfectivă e rară; fraza 'când mi-a dat cânele, eu doream un cal' se traduce prin c ă n a i e m i e d ă t b r e c u, i o - m v r u t u n c ă (mai bine decât i o - m z e z e l i t u n c ă).

3. maritã] Nu se poate zice ca la noi: *me dâie dupa ie sau: *megu dupa ie; în Fratta d'Albona: oženit se za jenega dosti] «Sau dosta».

6. le fâțe cl'emâ (nu clemâ, cum s'a tipărit din greșală) = ital. le fa chiamare cătra] «Saula» ureș po ureș (croat. jednu po jednu). «Nu se poate zice dupa în loc de po».

8. sęra = seara, sęreș = aseară. În traducerea românească îndreaptă pe «acasă» în «aseară».

11. glâvę se întrebunțează numai în expresia luată direct din limba croată: za glâvu; încolo numai câp; expresiei țva męre (cf. îi ^{4/10}) za glâvu, pe care am tradus-o prin «îți va fi de cap» — mai bine eră să o traduc prin «te va costă capul» — îi corespunde în Fr.: će ti poč glová sau čes poč zâ-glovu.

12. am] an sorârle] sorârle.

16. ne-l] ne, l'

18. nis de slâbo «nimica rău», croat. ništa zla (literar: ništa zlo), corespunde genitivului partitiv (nihil mali, frz. rien de mal).

19. si k-a zis] Lipsește traducerea «și c'a zis».

21. tirara] tîrara.

23. Adjectivul mult s'a pierdut și a fost înlocuit prin țudeș (croat. čudo 'mulțime'; pentru înțeles cf. «aveă bogății minune mare» = multe). La comparativ însă nu se poate zice *mai țuda, ci se întrebunțează totdeauna indeclinabilul: mai mund (= mai mult), de ex.: a verit țudeș omir, dar: a verit mai mund omir; io-m mai mund nego (sau: de) ie, io-m mai mund de (sau: nego) toț.

24. nu-ț] nu, ț.

25. filu] fil'u aņke] E de remarcat deosebirea de sens între iņkeș = «încă» și aņke (ital. anche, croat. anke): reș fi dosti aņke = germ. würde ihr auch genügen, reș fi dosti iņkeș = germ. würde ihr noch genügen.

26. împărafu] împăratul zberésc (croat. iz(a)brati—iz(a)berem, în A. zbrat = it. «scegliere») e perfectiv — berésc (croat. brati — berem) imperfectiv — berivésc iterativ.

28. telegrâm] «Popular telegráf 'telegramă».

29. plăņgănda] Rostit că ă nazal de amândouă ori me poiđésc] Belulovici îl traduce prin germ. «klagen»; poiđéș (croat. pojedati) este forma imperfectivă a lui poiđi (croat. pojediti — pojedem) 'a mânca, a consumă' omu] Belulovici nu cunoaște deloc forma *barbât, atestată de Ireneo della Croce și auzită de Maiorescu în Schitazza. Se zice, ca la noi și în multe dialecte romanice și germane, om în înțeles de 'bărbat, soț'. Vocativul me om 'omul meu' nu se întrebunțează însă, ci a pătruns din limba croată (muže moj) muze mo i sau muz me.

30. rodésc (croat. roditi) e imperfectiv, fără perfectiv (în croată poroditi); cf. ^{4/38}* frunte] o frunțe, dar: cu oște pre

frunte; totașă: o coze, dar puru țevă pre coze; o lemnă, dar puru țevă pre lemnă. Încolo, rămân nealterate: o căsă și precăsă; o țire și dilățire; o gospodarițe și cătra gospodarițe; o căle și precăle. Forma frunte e refăcută din forma articulată lemnă, după căle — căla, iar lemnă din forma articulată lemnă, după căle — căla. Se pare (cf. II § 112) că reconstrucțiunile acestea false se datoresc simțului că după prepoziții trebuie întrebuițată forma absolută (II § 208). Tot astfel se va fi explicând și forma c are în loc de care sau — dacă admitem că și la feminin se întrebuițată forma hotărîită — se pare că a fost reconstruită după prepozițiuni, din *c ăra.

31. scunde — iterativ scundavêi ke măia nu vo vêde] «Mai bine: se nu vo vêde măia».

32. Adaugă, în traducere, după «fată», cuvântul «frumoasă».

33. pusa] pus-a fiumer] Tercovici îndreaptă în potoc care cuvânt e întrebuițată și în Fr.

34. betăr] betăr lovesc (croat. *loviti*) 'vânez' imperfectiv — nelovesc (croat. *naloviti* = germ. 'erjagen') și polovesc (croat. *poloviti* = germ. 'einfangen') perfectiv plive] N'am întrebat infinitivul; Gartner dă plivi; am așteptă — după croatul *plivati* — *plivam* — o formă *plivêi* (cf. II § 149). Verbul e imperfectiv. În traducerea românească îndreaptă pe «că înnoată» prin «aceasta plutind».

35. zrnți (cr. *izručiti* 'ausfolgen, abliefern') e verb perfectiv, cu iterativul *zrnțivêi*. n nu e greșală de tipar pentru u. Evoluția fonetică pare a fi fost: *izruțesc (II § 84) <*zruțesc (II § 41 c) > *zrunțesc (II § 75) > *zrănțesc (II § 47 a) > zrnțesc (II § 14) se nu âto corespunde croatului *pa ako ne drugo* 'dacă nu alta' nascút] io nascu 'nascor', nascút-m-am 'natusum'. Cf. rodî = năste ofețe, un fițór.

36. grumb] Tercovici: grunbo; în Fr. grd.

37. disperêit] «Numai sub forma participială» și] si sâ] Îndreaptă în traducere pe «cea» în «așa (de)» misli (croat *misli*) e imperfectiv — *zmisli se* (croat. *zamisliti se* 'a fi îngândurat'), *domisli* (croat. *domisliti se* 'a-și închipui ceva') și *nemisli* (croat. *namisliti se* 'a-și gândi ceva') sânt perfectivele corespunzătoare.

38. n-â pisêit sau n-a pisêit; pisêi (croat. *pisati* — *pišem*) e imperfectiv — nepisêi (croat. *napisati* — *napišem*), popisêi (croat. *popisati* — *popišem*) și zapisêi (croat. *zapisati* — *zapišem*) sânt perfective.

39. steptât-av] «Nu se poate zice în acest caz așteptât-av». Verbul acesta are o singură formă sub aspect perfectiv și imperfectiv

fini are iterativul *finivesc*: *finesc țesta list* 'sfârșesc scrisoarea asta'; *finit-am țesta list*; când-a ie fost ienț, io-m *finivêit țesta list*.

40. nuscăt e invariabil: nuscăt omir, nuscăt mul'ér; variabil e núscarle om, núscarl'i omir, núscarę zenske, núscarl'i zenske.

42. a lui] «sau lui» țăsta] Formă feminină cu sens neutral brek] În A. brek = it. «cane» fet] Deosebirea între fet și fețór este cea între ital. 'bimbo' și 'fanciullo'.

44. vręse-m bire corespunde ital. *mi vuol bene* căta] Pentru deosebirea între căt și căta: ie dus-a căta (= atâtea) lęmne, căt (= căt) pote sta-n voz; căta (= atâtea) lęmne pote stă-n voz, căt (câte) av ie dus; căt (= căt) iotire l'ubesc, căta (= atăt) l'ubesti tu mire. Distribuțivul 'câte' nu există, ci po: verit-am potrei (croat. došli smo po tri), urpo ur totúro însemnează 'totuși, tot' și exprimă aceeași idee ca cu tot țăsta 'cu toate acestea' (croat. *sa voim tim*)

strpít-s-a îl traduce B. prin ital. 'si pazientò'; e croatul *strpljet-strpim* 'a îndura, a avea răbdare'. Bartoli P. dă, după Tercovici, din Berdo: âm mesterpít «mi son rattenuto da dire un' insolenza»; nu m'a msterpít, pac am zis grumba beseda, pac am verit ân rešt (= it. «arresto»); și la Slavii din împrejurimea Albonei: *strpét se* «a se înfrână». Adaogă, în traducerea română, după «iubiă»: tot nu credea scrisorilor ce-i veneau mereu, s'a stăpânit din nou și...

46. mulere-v] «Sau mulere av».

48. rezjadesc (croat. *razjaditi*) e perfectiv dela imperfectivul jadesc (croat. *jaditi*) ța] sau ță viie] Pentru acest cuvânt B. îmi dă următoarele forme: io-m vezút omu vii, dar: un viiu om (cf. viiu ¹⁴/₄₃, unde nu urmează un cuvânt cu o inițial); fem. viie, dar: o viie zenske capl'é] «Mai bine: va capl'ío. Traducerea mai exactă e: ... s'o pună vie într'un loc unde apicură mereu pe ea.

50. újme-de-ța] Propriu 'în numele acestui lucru', croat. *u ime toga*; Tercovici accentuează újme-de-čă.

51. pena] Din ital. *appena* cân] cân avirít hitít] «ca în italienește *sono venuto gettato* (pe când în limba croată se zice, ca la noi, *bili subaćeni*, iar nu *došeli subaćeni*)» polovít] În A. polovít = it. «acchiappare».

53. obolí (croat. *oboleti* — *obolim*, în A. obolit se) e perfectiv — fi boln imperfectiv (un *bolí, corespunzând croatului *boliti*, nu există) l'ubi (croat. *ljubiti*) e imperfectiv — pol'ubi (croat. *pol'ubiti* 'a sărută') perfectiv páminta] În Fr.: pamet goji (croat. *gojiti*, în A. goit = it. «crescere») e imperfectiv — zgoji perfectiv.

54—55. Traducerea exactă e: După aceea ei [pescarul și nevastă-sa] au murit. Ei [cei trei copii] au trăit...

56. baba] În Fr. nu însemnează «vecchia», ci «mammana» cus] În A. kus = it. «pezzo».

57. z e h v a l i (croat. *zahvaliti*, în A. [ahvalit = it. «ringraziare») e perfectiv — h v a l i (croat. *hvaliti*) imperfectiv na zad n i n] În A. na [ad n i = it. «in ultimo» tot mus ât, ca franc. 'tout beau', cf. dacorum. 'ești tot murdar'.

58. p o s n e s c u În A. p o s n e t = it. «cominciare» rug â - v - o] Rostit r u y â - v - o; tot aș a r u y â t ^{4/63}, r u y â ^{4/74}, m a y a r i ^{4/60}, r e z l e y â t ^{4/82}.

59. z a d o b n d i] Tercovici: d o b â n d i. Construcția nu-i croată, căci Croații în cazul acesta întrebuintează infinitivul fără z a. Se pare că z a a înlocuit pe a românesc: 'va fi greu a dobândi' (ca ital. *difficile a ricevere*). Când infinitivul e subiect, se construiește fără prepoziție: d o b n d i șa s t v â r v a f i t e s c o.

61. p o t c o v e l e] În A. p o t k o v i = it. «ferri di cavallo» c o l o] Accentuarea *c o l o nu există. În traducere îndreaptă: i-a spus ce le trebuie: că le trebuie...

62. l u s o r e - s] La plural: l u s o r â r l e - s Îndreaptă, în traducere, pe «dipsește» în «trebuie».

65. n i u r e b e] n i u r b e. Tercovici întrebuintează pe â n i u r b â sau ca verb transitiv, sau ca reflexiv, construit cu prep. c u.

66. o d g o v o r e] Nu există «răspunde» c o d r i] Numai cu înțelesul de «munți» b â n z i l e] o b â n d e = «o parte» în înțelesul germ. «Seite»; un p â r â t (cf. o p â r t e ^{40/8}) însemnează «o parte dintr'un întreg», germ. «Teil» p o l e d i t o] Belulovici nu cunoaște verbul *p o l e d i se (cr. *polediti se*, în A. *poledit*) ci numai participiul-adjectiv *poledit*, -e «înghețat» (în A. *je polejeno* = it. «è agghiacciato»); pentru forma neutrală, cf. *finito* ^{4/90}, z a p i s e i t o ^{9/13} ț i s e v a v e d e] m i s e v e d e = lat. *mihi videtur* nu te c u t e z i o b r n i «să nu te întorci cumva!» II § 197 (în A. *obrnit* = it. «voltarsi») o c a m e n i] În A. *okaminet* = it. «diventat pietra (impietrire)» În traducere îndreaptă pe «surorile tale» în «sora ta».

67. m i l i n e] În A. *milina* = it. «compassione» Pune virgulă după r o d i t e l'

68. p o i d e i t] p o i d e i t, rostit și p o i d e i t; cf. ^{4/29*}.

69. u n s t â r â ț] sau (â) n s t â r â ț cf. II § 132 n u - i - l] «nu se întoarce», verbal «nu-i», cf. ^{10/7}, construit ca *uite-l, iacă-tă-l* al nostru, *eccolo* italianesc, *le voilà* francez etc.

70. t o t ț e - l v a t u k e i] ital. tutto ciò che gli toccherà și m â i a] s i m â i a.

72. z a e a i c i interjecție, pe care Belulovici o traduse nemțește cu «na!» Ar corespunde moldoveanului (bucovineanului) «amû» sau neologismului «or».

73 și 81. s t u p m i - a fost tradus de Belulovici nemțește prin «Pfahl»; cred că sensul românesc este însă «stâlp» (nu «par») cf. II § 199 Pune virgulă după f a l e s c u În traducere înlo cuește pe «avut» prin «pierdut».

74. l-er] Rostit l-er, cu e închis veriri] Nu poate fi înlocuit, nici aici, nici mai jos, prin ver verí, precum ver ved e' de mai jos nu poate fi înlocuit prin vezuri deble] În A. debló, plur. debla ver, ved e'] ver ved e' pul] La sfârșit adăogat ulterior în manuscris: si ke moré lá trei fol de țá deble și că trebue să ia trei frunze din copacul acela).

75. În manuscris erà: ke-v-o cl'emu si plãns. Deoarece un substantiv plãns nu există la Istroromâni, am introdus în text pe k-a-v, preferind acest adaos emendării plãngu.

77. Adăugă, în traducere, după «a scăpat» «îndepărtându-se repede în zbor» (= germ. «entfliegen») cf. II § 197.

78. l'is-a lasăt ca țâ] ital. gli si lasciò chiappare misle] mislé zrastí sau nerastí e perfectivul dela crește; un *rastí (cr. rasti — ristem) nu există.

80. câțke] Se zice și sârpe, care-i de genul feminin (articulat sârpa); altă specie de șarpe e pavugu. În Fr. kaska. Tercovici: «kuela ke mena i pulaștri noj dišémoge kočka».

81. smilvé-te] În Fr. smilovat trupé-me] trupí însemnează propriu zis «a bate», germ. «schlagen» «fol'e sau fol'e».

82. zăjino] Tercovici: šajeno, în Fratta d'Albona šajeno rezlegăt] g rostit une-ori γ (spirantă velară) crăl'ure] Belulovici preferă pluralul crăl'; Tercovici dă crăjure; prefacerea lui l' în ž și la Slavi: kraj în Fr., kraj dă Ivan Jakovčić din Ch.; cf. II § 89.

83—84. se va... maritá...; va...ziví] Aceste exemple arată cât de greu e de stabilit o graniță între verbul auxiliar și verbul pregnant «vre». Belulovici interpretă pe va în 83 ca germ. «wird», iar în 84 ca germ. «will».

86. facút-a-v debla nerastí] ital. fecero crescere l'albero.

89. grumbo ke áru] Belulovici traduce pe nemțește: «es bei ihnen hässlich ist». Îndreaptă, în traducere, pe «nici cu ce să-l slujească» în «nimic cu ce să-l servească».

90. Îndreaptă, în traducere, pe «cuțite» în «tacâmuri» sa m o c] Tot așa în A., pe italienește «solo» pemínt] Rostit de Belulovici cu 7 (i nazal); doc sno pre pemínt «bis wir auf Erden sind» zírure] În A. šir = it. «frutto» tal'áre] «nu se poate zice în acest caz va tal'á» pooblatí] În Fratta d'Albona numai o blatit «sporcare».

91. jadí se] În A. jadit se = it. «arrabbiarsi» vikéi pre] Construit ca cr. vřkati na...

92. țe] «Mai bine: de cãrl'» cf. II § 229 mătke] Traducerea «cotoiu» am dat-o după Belulovici. Se pare, într'adevăr, că distincția între mătác «cotoiu» (cf. ^{4/47}) și mătke «pisică» nu se face cu atâta precizie ca la alte animale, căci și Gartner 862 dă mătске «Kater».

93. rezveselit] În Fr. rařveselit se.

94. cu nâde] «Nu există cum nâd» întrebât-l-a] întrebât-le pristrasescu] Tercovici: pristraşescu; în Fr.: prestrasít.
 95. borbít] Tercovici: borebít; în Fr. morebit
 brek] brec.
 96. zgorít] Tot așa în A., pe italieneşte «abbruciare».

5.

1. s-a pogodít] În A. pogodít = it. «contrattare» prikinire] În Fr. prekinut mere din át (rostit din nât] ital. «andar a prendere», germ. «holen gehen», cf. și ^{22/17}, ^{27/4} (verí din tevà), ^{29/3} (o goniîa din lemne, din foc), ^{29/4} (pâs din foc), ^{29/7} (m-a tremes din foc).
 2. Îndreaptă, în traducere: că un preot obișnuiește
 5. bedast] În A. bedast = it. «stupido».
 6. cân] cân Pune virgulă după zgrebít
 9. lăie] lăse Îndreaptă, în traducere, «lada și o» în «lăzile și le»...
 10. gumne] În A. gumna = it. «aia» zegrnê] În Fr.: jagranut = ital. «coprire» iur] În A. jur = it. «certo».
 11. stutê] În A. stuțit «battere».
 13. nu-î âto] ital. non c'è altro merinda nu însemnează «merindea», ci «prânzul» («prînga do ure» ^{40/3}), doi] doi.
 15—16. Încleşte, în traducere, pe «trandafiri(i)» prin «flori» (15) și «floricel» (16).
 24. rezikê] Traducerea «pare-mi-se» (tipărit pârâmi-se) nu e corespunzătoare. Belulovici nu ştia cum să traducă cuvântul. Tercovici îl traduce în dial. venet prin «riscemo»; în Ch. se zice rišk at (Ivan Jakovčić); e același cuvânt ca neologismul nostru «a riscă». Deci: «și el nu va sta pe gânduri» verít-a doznê] ital. «è venuto a sapere», în Fr. numai je dojnó (și nu prisald.), cf. ^{5/30} muñitê verít-a, și în Fratta d'Albona: je prisla muñena.
 25. mâr] măr.
 26. Îndreaptă, în traducere, pe «fugià» în «fuge».
 27. pobirê] pobirê.
 28. muñitê] «muñitê»; cf. ^{5/24}*.
 32. clecnít-a] În A. kléknut = it. «inginocchiarsi».
 34. preizí] Faladici și Brajuha din Berdo: «p' l'er íi nu preizí».

6.

Traducerea italiană e a lui Belulovici.

2. iența] «sau ânța».
 3. mrsav] Tercovici mrsav = ital. «magro»; în Ch.: mrsav blätñ] În Fr. și Ch. blatan.
 6. ntru sire] Îndreptat de Belulovici în locul italianescului «fra se» din manuscrisul fratelui său. Pune virgulă după tãre, iar în traducere îndreaptă pe sposarano în sposarono.

8. vedé] vedé - l' busné] Tercovici: busnî; în Fr. și Ch.: busnut mosúe] Tercovici: mošúe. Îndreaptă, în traducerea italiană, aici și mai departe (⁶/₁₈) «scatola» în «borsa» sau «sacca»; în Fr. mosúa, în Ch. mošúa.

10. cunten] rostit cu e (e închis).

11. samo] Îndreptat de Belulovici în locul italianescului solo din manuscrisul fratelui său.

12. vile] vile căsa] căsa - l'.

13. a ie vut] Îndreptat de Belulovici în loc de ie vut - a din manuscris.

16. k - a dețidéit «c'a hotărit] Belulovici preferă expresia k s - a odlăntit, cu sensul serbo-croatului odlučiti = germ. «absondern; sich entschliessen», dar cu forma paleosl. отъ-лъчнѣти = germ. «abtrennen», cf. II § 199.

17. Pune punct după facut - a mes] Rostit cu e (e închis) av iel' mes] Îndreptat de Belulovici în loc de iel' mes - a din manuscris După l'a zis lipsesc cuvintele oștiânța «oh, iești aici».

19. tot] Îndreptat de Belulovici în loc de toț măn'ce] măn'ce.

20. pustiîe] Tercovici rostește tot pustiîe; în Fr. și Ch. pustiîa.

21. bora - ai «zău că e» < cr. bora (variantă de rostire pentru Boga).

23. testa] testa.

25. tunțe] Îndreptat de Belulovici în locul italianescului alora din manuscrisul fratelui său.

29. aflăt] Îndreptat de Belulovici în locul italianescului truvéit din manuscrisul fratelui său.

31. restărgnî] Tercovici rostește tot restărgnî; în Fr. strgnut, în Ch. strhnut Pune virgulă după țerevila su pătu lu iă] Sau: su l'e i păt sau su pătu l'e i scând] Rostit aici, din cauza lui t următor, scând Îndreaptă, în traducerea italiană, pe sapersa în sapeva.

34. nis] În manuscris: niš Îndreaptă, în traducerea italiană, pe mon în non.

35. zis] zurât Îndreaptă, în traducerea italiană, pe sbuccò în sbucò.

7.

1. liț] În A. lețit = it. «guarire».

3. privolît - a] Tercovici: privol'it, în Ch. privol'it.

4. séliste] Tercovici: selišče, în Fr. seló murît - a «murise» cf. II § 243 grof] În Chersano: grof.

5. decla] În A. dekla = it. «serva» ozivî] Tercovici oživî; în Fr. ošivét = ital. «risuscitare», în Ch. u živit.

6. dai eț-m] dai eț-m cori eț «covată» În A. korita = it. «truogolo».
7. noga] În Fratta d'Albona: nego, nu nogo.
9. pre plăc e «drept recompensă».
10. du țe «aduce» cf. II §§ 11 și 198 vo «le» Ca n-â m-o ^{7/24} cf. II § 219.
13. âns cus sire «în sinea lui, pentru sine» k-o i i o] c-o i i o pre nis «pe de geaba».
19. fost] nu er a în manuscris.
21. scrozi de zid «prin zid» În A. skrozi ŝida = it. «attraverso il muro».
31. tu de l'-e (tipărit l'e) «ajunge!» (propriu «îi e mult») În A. ță da-mu-je = it. «troppo ne ha».
32. l'e] l'-e «îi e».
32. va mai vol i otop i-se (tipărit greșit otopi-se) «mai bine (mai bucuros, mai degrabă) vrea să se înnece».
33. gromă țe de rpi «grămadă de pietre» În A. gromața picún «săpoiui» În Fr. kri ŝol, în Kersan pikun, kri žal.
34. vreda «iute, fuga».
35. trup e «lovește» În Fr. tu c = ital. «battere», trup it = ital. «inciampare», în Ch. tr up it «battere».
38. m e s u r u] Tot așa Tercovici. În Fr. merit, în Ch. m i r i t p r i v a r i] În Fr. și Ch. p r e v a r i t: «Măsur, să nu mă înșel (păcălesc) cumva».
41. na mo i u d u s u] Exclamație luată pe de-a 'ntregul dela Slavi; corespunde germ. «bei meiner Seele».
42. Pune virgulă după tot
43. nu va] scilicet: ut a.

8.

1. sluzba «slujbă» adăugat de Belulovici, cf. ^{8/3}.
5. lu i c a s e] «sau căsa lui» Pune virgulă după ver i r o t o ŝ i «scurge, trage» din cr. o t o ŝ i t i = germ. «abziehen», cf. al nostru p r i t o c i ț e p «cep» În A. ț e p = it. «cocchiume».
7. focu] focu.»
8. ț a țe - n u n t r u] În manuscris er a ț a țe, îndreptat de Belulovici în ț a țe, cf. ^{1/3}* s i n c o m o i «fiul meu», expresie împrumutată de-adreptul din croățește ț i i a] Tercovici: č í a.
10. ța va z i țe ... «ceea ce va să zică», «de fapt», «în realitate».
13. ț - a i c a v t â t «ce (= de ce) te-ai uitat».
14. m u n d] mund».
16. ț e l a] teta, adecă calul.
19. m e s] mes-a g o s p o d i n] Acest «domn» er a un c r â l', cf. ^{8/27}.

20. ma i e] Subînțeles: z i ț e.
21. vrtulân u] Contaminare între ortulân (8 a/9) «grădinar» (din ital.) și vrt «grădină» (din croățește).
22. «Trei zile după aceea».
23. poseșit-a «a tăiat», cf. poseșit-a tote deblele 8 a/10 «tăie toți copacii», în A. poseșit = it. «tagliare», ven. «segar»
 pricopeșit-l-a «a săpat-o (grădina) din nou»] În Fr. și Ch. prekopát, în A. prikopat = it. «zappare di nuovo».
26. âțe damareșe «a doua zi dimineața»
28. posndí «împrumutà»] În Fr. și Ch. posúdit = it. «prestare»; n nu e greșală de tipar în loc de u, căci verbul istroromân e un vechiu împrumut slav (posnditi, cf. II § 199, iar u serbocroat e desvoltarea normală a vechii vocalei nazale).
30. docl-a i e verít «(în timpul până când =) înainte de a fi venit el»] În A. dokle = it. «intanto».
- 30 și 37. Întâiul i e = hlapățu, al doilea i e = crâl'u.
33. n dobndít «am dobândit, am învins» (subînțeles «noi»).
35. funtân e] Acest italianism e întrebuințat și în Ch. (funtana); în Fr. se zice sčurak cãvtę'] cãvtę.
38. e sa de tu știi «asta-i, tu știi doară», verbal: «și așa, doar tu știi» tot a ârs ântru mire «ardea totul înaintea mea».
41. se cãțe de zep «bagă mâna 'n buzunar», verbal: «se prinde de buzunar».
44. oderé «ia-mi pielea jos». În Fr. odret = ital. «scorticare», în Ch. odrét blazi si blagońa] Tercovici blași și blagońa; în Fr. blașeni, în Ch. blaženi (ti..., ja..., sa familija) pogubiť «pierduți»] În A. pogubit = it. «perdere».
45. Șterge punctul după deri: «abia a început s'o jupoaic», verbal «n'a început decât s'o jupoaic» bob «bucată»] În Fr. bobić, în Ch. bobić sau bukun (íć).
46. sa-nsurât] s-a-nsurât.

8 a

4. Pune virgula după cã s e; «când a sosit la o casă, la el, într'o pădure...».
5. ân] ân.
6. l'-a zis ke... l'-a zis ne ca «și-a zis că nu face bine. Feciorul i-a răspuns că [dacă nu-i place] să facă cum vrea el».
7. ap e] ap e.
8. te obeșí «promite»] În A. obeșit = it. «promettere».
9. mes-a cá «plecase, ieșise din slujbă».
10. na moi mod «în felul meu» (din croățește).

14. din del l'argo «de departe» k-a pl'er d'avei't «fiindcă pierdeă mereu» d'ât-a fuga (rostit fuɣa) lu c'ălu «a bătut calul (să fugă)»; se zice și: ver tu fuɣe (fuɣe)? = vrei bătaie? prenda] prend-a «pe unde a...».
16. legăt-a] Rostit leyăt-a.
17. luḯ = lu crâl'u.
19. na mesto de mire «în locul meu».
21. cu(a) luḯ] cu (a)luḯ.
22. meḯ subînțeles: fațolu.
24. nu-i nis de țâ «nu face nimic», verbal «nu-i nimic de (= din cauza) aceea» gólubi] Rostit yólubi.

9.

3. oievî-se] Tradus de Belulovici pe nemțește prin «eine Stimme geben» (= «mucksen»), deci «a da vreun semn de viață; cuvântul e înrudit cu al nostru *ivi*; în A. ojovit se = it. «farsi notare».
4. pisē] Și reflexiv: me pisu.
5. țaj] Neutral, cf. $\frac{9}{6}$, $\frac{9}{7}$.
6. bome] Tradus de Belulovici nemțește prin «nun», e cr. *bome* < bog me «zău» ța grosō] Neutral: «treaba cea mare».
7. debleḯ] debleḯ.
9. țe tu țâsta lucrî?] Tradus de Belulovici nemțește: «was machst du denn?»
10. davu] dâvu.
12. la c'ăse] la c'ăse, probescu] Tradus de Belulovici nemțește prin «durch und durch schlagen», în A. prohibit = it. «rompere» obidē] Belulovici traduce pe obidî prin «schau» și «herumgehen» (< cr. *obiti*); în A. ubojdit = it. «osservare». Această evoluție de sens ar sprijini etimologia lui Meyer-Lübke: *uit* < *OBITO (cf. S. Pușcariu, *Etym. Wörterbuch d. rum. Sprache* nr. 1789), deși e mai probabil că *mă uit* «regarder» s'a desvoltat, precum a arătat Schuchardt și Sandfeld-Jensen, din *mă uit* «je m'oublie à...», ca bulg. *zabracjam* «sich vergessen» și «gaffen» (*Jahresbericht des Instituts f. rum. Spr. zu Leipzig, XX—XXV, 105*).
13. pătru de iel' «patru înși» II § 144] Tot așa în A. štiri od ŋi.
14. pisēito «scris»] Forma neutrală și în A. je bilo upi-seno.
15. mēre cu iă «se culcă cu ea» (în înțeles obscen) lucreḯ rațunu «face socoteala» trinaḯst «treisprezece», adecă el + 4 + 8.
17. c'ăpo] «cap» în funcțiune adverbială e cunoscut și din limba veche dacoromână, cf. *Dict. Acad. s. w. cap*.
18. zivotele «trunchurile» (= corpurile fără cap)] În A. me boli se život = «mi duole tutto il tronco (cf. tutta la vita)»

20. n ó s i c e «însărcinată» În A. n o s i c a = it. «incinta».
21. d u r m i n d a] În locul gerundiului se pot întrebuiți construcții cu i u v e sau ke + indicat.: a f l e i u v e m a r a ŋ k e, k e l u c r e, k e s c u t e etc.
23. f â ț e z e c o p e j] ital. «fa seppellire» d o z n e j «ști, află» În A. d o z n a t = it. «sapere».
24. i n p u n t o] Rostit și m p u n t o s - a o b a b i t «a născut» Tradus de Belulovici nemțește prin «sie ist niedergekommen», în A. u b a b i t = it. «partorire».
26. s a m o ț i r e ț e v a s p u s e r e «numai să spună cineva ceva», verbal «numai cine dacă ar spune ceva».
27. ț u ț n e - s e] Tradus de Belulovici nemțește prin «setzt sich nieder» (= hockt nieder) h a r a m b a s a] În manuscris h a r a n b a s a ; e vorba de cel de al unsprezecelea hoț, care scăpase și care eră căpitanul celorlalți.
29. c â m a r e j] În manuscris, cu asimilarea *â-a* > *â-â*: c â m â r e j ; tot astfel ^{12/24}, ^{12/25}, ^{15/36}, ^{16/47}, c â p t â t - a ^{5/29}, p o s c â p â ^{13/29}, c â v t â ^{16/69}, r â d â ^{15/21}, v â - n t r e b â ^{18/36}; de asemenea făcút ^{8a/6} g â n e ^{12/42}, ú c o d l â c ^{21/1}. La corectură Belulovici a îndreptat în toate aceste cazuri pe *â* neaccentuat în *a* s c a p â t a m] s c a p â t - a m.
30. s e s c o l e ț k e m e r e c â «să scoală (cu intenția) să plece» i o - l' z i c] Păstorul nu povestește numai ce se întâmplase odinioară, ci și ce se petrece simultan cu povestirea lui: încercarea căpitanului de hoți de a se face nevăzut și prinderea lui.

10.

1. Ț e z a r e] În manuscris Ț e z e r e.
2. c u ț e v a z i v i «cu ce să trăiască (ea)».
4. p l e t i v e j i t - a «împletea mereu» (iterativ)] În A. p l e t i t = it. «far la calza, agucchiare» b i ț v a «ciorapi» În A. lipsește acest cuvânt (= serbo-cr. *bečva*) și e înlocuit prin k o l' o v a = it. «calza».
6. P u n e virgula după sti: «ce ești, fată?»
7. n u - l i e n i g d a r n â z a t «nu s'a mai întors»; pentru construcție cf. ^{4/68}*
10. d o b o t o k e «aproape că, mai că», cf. și ^{12/29} ^{15/22} < ven. *de boto*, cu același sens (Bartoli) z i s a] z i s - a.
12. d o s t a d e s e «destulă avere», cf. II § 193; tot așa în A. j e i m e l d o s t a s v o j e g a = it. «avea abstanza del suo».
14. l a s â t - a s i i e t o t a l' e i k â t a k e . . . i - a l â s â t ș i e l e i t o t (= toată averea), atât (de mult) că . . . »
15. m â j a c u ț â ț e «pe mamă-sa și pe tată-său».
18. o m u ț - a p r e u s e s t â t «portarul», verbal «omul care stătea la (pe) poartă».

21. ...nis, sa cu ț-ăm vrut ziv] nis. sa cu ț-ăm vrut ziv i? «Tu nu mi-ai trimis niciodată nimic. În astfel de împrejurări, cu ce eră să trăiesc?»

22. Bog] Scurtat din Bog dai sri cu (cf. ⁵/18) «noroc să dea Dumnezeu», «rămas bun».

23. le tu mire, de.... «ia-mă tu pe mine (de slugă), căci...».

25. verit-a stii «a aflat» iă-v durút iirim] Sau: durút-a-vo iirim a; iă este acuzativ: «pe ea a durut-o» și construcția se explică ca cele discutate în vol. II § 225.

26. «Cel dintâiu (= cel mai mare) dintre feciori (= chelnări) îi aduce (vinul). Ea bate în masă. Vine stăpânul și o întreabă ce dorește».

30. calivé «crapă (în fiecare zi)»] Forma iterativă de la un verb calé i, pe care nu-l pot atesta <cr. kalati «a crăpa lemne».

33. le-are] c-are bog-zna-țe «Dumnezeu știe ce» = «cine știe ce (lucru mare)».

35. ănsé «singură».

36. «Stăpânul credea că (aceea) e bărbat...».

42. beń] beń, ma

43. stă] stă?

45. Pune punct (în loc de virgulă) după samiteș (și în A. samita = it. «donna»). Cele ce urmează sunt o reflecție a povestitorului: «În ziua de astăzi (orice femeie în locul ei) nu i-ar zice așa, ci l-ar alungă și ar lua pe altul cu sine». Îndreaptă pe ca sire în cu sire.

II.

2. «Ea-i pune în grajd să doarmă și trimite servitoarea să-i întrebe dacă, fiindu-le foame, ar vrea să mănânce ceva, și dacă nu au (cumva la ei) chibrituri, ca să nu aprindă grajdul».

3. Șterge virgula după zicu: «Ei îi trimit vorbă (ii zic) să nu-i fie frică; de mâncat, ar mănca, dacă tocmai ar fi ceva».

6. dupa scând «la masă» litrātu de tire «portretul tău»] E vorba de icoana pe care femeia o avea în casă. Litrātu e o formă disimilată (r-r > l-r) din it. ritratto.

7. țeva zite ke «ce va să zică că...» = «cum se face că...»
Pune semnul întrebării după nsori și mariți

8. me pâr «părechea mea, soțul meu»] Și în A. moj par.

9. su carote «la trăsură» priŋga omir «pe la oamenii care îi erau datori» poredn] În Fratta d'Albona și Chersan: poredan pute] puté.

10. cān me Domnu zutare «(iți voi da datoria) când Dumnezeu îmi va ajuta» tot] toț.

11. duzn «dator»] Tercovici: dužn, în Fratta d'Albona dušan, în Chersano dužan. «Ea (iși) zice: oho! el (= Dumnezeu) e mai mult dator decât am eu avere».

12. «Ea își trase pe seamă: eu nu mă voi mai mărită».

14. «Și ea-i zice: nu voi (să mă mărit), nu! — ei, eu știam aceasta de mai nainte!»

15. duzn] duzn? nontrębe] no (cf. II § 225)
ntrębe: «noi dăm tuturor care ne cer», verbal: «ne întrebă (= roagă) pe noi».

12.

1. mladić] mladić cãn țevã zeslužír «când voi fi agonisit ceva slujind»] Tercovici [esluží = ital. «guadagnare al servizio», în Fr. [aslușit, în Ch. [așlužit.

6. húnțute «mișelule, ticălosule»] În A. hunțut = it. «birbante» (la origine germ. Hundspott, cf. II § 199, p. 225) plăće «plată»] În A. ploća = it. «paga».

7. pogãțe «turtă»] În A. pogãța.

8. neca-l neputé' țevã «să-i dea un sfat», propriu «să-l îndrumeze», precum arată etimologia (put = drum); în Fr. și Ch.: napútít.

9. Cf. proverbul: cãrle lãșe betãra cãla pre nova, tesco se aflę. Ive 10.

10. dotețít - a doi de iel' «a ajuns din urmă pe doi inși»] Tercovici: dotečí, în Fr. dotețit, în Ch. doteć = ital. «raggiungere».

15. nițúr] nițúr.

17. stuțít «bătuț»] În A. stuțeni = it. «abbattuti».

18. iel' doi «cei doi» se ári «dacă aveai».

25. tot vãrde pãt «tocmai de-asupra patului»; în Fr. na vrh postel'e însemnează «în vârful (ital. in cima) mesei», pe când în Ch. na vrhu stola = «pe (ital. sopra la) masă» visę] visé «atárnă»

na sustu «de funie»] În A. na suste = it. «su una susta» se stisné «se ghemuește»] În A. stisnut = it. «stringere».

26. lumeru] lúmeru «numărul» idănáist] iedănáist, rostít și iedanaist.

27. țucl'ę] Și Tercovici: țucl'ę' la ușe; în Fr. «a bate la ușă» e țukat, în Ch. čuskat și tuć.

34. neca (tipãrit neka)-l... neputé «să-l îndrume, să-i dea un sfat pentru drum»] În A. lipsește acest cuvânt (croat literar naputi din na + put «drum») și se întrebuintează, ca în dialectul venet, îndretár.

35. smíroma «mereu», din cr. s mirom «totdeauna» (propriu «cu pace, liniștit», cf. al nostru a sta smirnã) vezuri] vezuri, avzi] ávzi.

37. n-oj «nu voi împușcã».

38. pek'ivéit] pecl'ivéit «a cerșit într'una»] În A. pek'lat = it. «domandare la carità».

39. și] si.

42. sinți moi] sinți moji, din croaște: «fii miei».
 43. vii] «sau vii» (la singular) necal] neca-l' oprosté] oprosté.
 47. «Ea îi răspunde: jumătate din vâul de cununie».
 54. mité «leafă, simbric» În A. mita = it. «paga» și «affitto».
 55. tu-l âri lâ «tu ai să-l iai».

13.

1. svetij] Rostit cu s afonic înainte de v fonic; tot așa svitę ^{16/10} cf. și ticva ^{15/1}.
 2. vajmeboiže «pomană» Tercovici vajmeboiže, în Fr. lemó]ina, în Ch.: daj mi vajmeboiže; vajmeboiže pita «cere pomană».
 3. Cf. ^{5/35} ș. u. hrâst] Tercovici: în Sušnievița se zice hrâst, în Berdo melovăț; în Fr. și Ch. grm; țer «e un copac care seamănă cu stejarul, dar nu face ghindă» stesi «scoate ciopliind» (cr. stesati — stesem «ausspänen» sau istesati «herauszimmern»); Tercovici: steši, în Ch.: tešat grm.
 6. scoțit-a «a sărit» În A. skoțit = it. «saltare».
 8. ohó «fudul»; tot astfel Tercovici; în Fr. și Ch. ohól.
 11. voi] «voiu ajută!»
 14. «Domni (mari) veneau adesea (germ. gingen ein und aus) la el la masă».
 15. țela siromăh ț-a fost o votę «pe acela care fusese odată sărac».
 18. ăl' rogu] Rostit odată ăl'ă rogu.
 19. «Ei intrară în casă când păzitorul nu observă».
 20. zvonescu «sună (= trag clopoțelul)» În A. įvonit = it. «suonare».
 29. čâ poscapă «a plecă de tot, a-și lua tălpășița» În Fr. și Ch. nu se aude cuvântul, ca în Bosnia, unde se zice skanpa via.
 33. brig «munte» În Fr. breg, în Ch. brih.
 37. siromăstvę «(vizitatori) săraci» Tercovici nu cunoaște acest colectiv. Și în Fr. și Ch., numai siromah, -ha, plur. -hi, -he.

14.

6. zdigné «ridică» În A. įdignut = it. «alzare» se se otopescu «să se înnece» În A. otopit = it. «annegare».
 8. stresé cu... «scutură din...» În A. stresit = it. «scuotere».
 10. muțcât] ure muțcât.
 11. din ur «din cauza unuia» invețe-i = invețe ai [gastigéit].

15.

1. ke se va nsurâ] În manuscris: ke se nsurâ zdrocnit-a «a lovit»; Tercovici ždrocnít-a; cuvântul nu-i cunoscut în Fr. și Ch., ci se zice trupit (în Fratta) ticva «scăfârlie» În A. tikva = it. «zucca» și «teschio».

3. oprostě - m «iartă-mă»] În A. oprostít și prostit.

4. pre pir «la nuntă»] În A. na pir = it. «a nozze».

7—8. rompé «bate la ușă» (cf. cr. *roptati* = germ. «brausen, murmeln»), în A. ronpat = it. «picchiare alla porta»; același sens îl are tuți, în A. tuć.

11—12. «Și el (= mortul) îi zice: Ce spunei (odinioară)? Ce (= cum), ai uitat? — Și el (= mirele) îi zice: iartă-mă, am uitat!»

14. «Nici un 'iartă-mă', vino cu mine», verbal «nimic, nimic a iertă».

15. staresina] explicat prin «câpo de pir», cf. croat. *starješina* masc. «der Älteste, das Oberhaupt der Familie, der Hausvater».

16. ța nu - i âto «așa și nu altfel, altfel nu se poate», verbal «aceea nu-i alta».

18. virgu «sosesc», cf. II § 153; Belulovici întrebuințează virgu lins] rostit cu *ī* (*i* nazal); tot astfel līn ze ^{16/20} s-a... buskēit «se scărpinau de pureci», cf. cr. *buškati* «pulicibus se liberare».

20. âțē] âțē zivescu,] zivescu: mrsav «slab», Tercovici mršav; în Fr. mrsaf = ital. «magro», în Ch. mršav.

21. râda] În manuscris rādā «bucuros», cf. ^{9/29}*; în Fr. și Ch. radi «volentieri».

23. «Lui i s'a părut că lipsește de trei zile»; de fapt trecuseră 300 de ani, cf. ^{15/32}.

25. vire] În manuscris eră veri, pe care Belulovici îl consideră ca o greșală de scris, căci o formă de aorist («veni») nu există la Istro-români rubide «mărăcini»] În A. rubida = it. «pianta delle more selvatiche».

28. Pune virgulă după sa țe: «și el zice: ce te faci (cf. II § 240) că zici 'care'? cum, nu s'a însurat aici un om odată, într'o zi?»

32. lume «nume».

33. sa, iuve - i ța tu fost?] ța se rapoartă la tristo let; în manuscris eră: sa i - a i tu fost.

34. spovidě «spovedească»] În Fr. spovedat, în Ch. spovidat.

35. «Și preotul îi zice: spovedește-mă tu pe mine!» (căci tu ești cel mai bătrân).

36. câmare] câmare crovu «coperiș»] În A. krof (genit. krová) = it. «tetto».

16.

1. vut a] vut-a un] Rostit de Belulovici ū (u nazal).
2. sirom ă s («sărmani») Tercovici întrebuintează la plural forma - hi; tot așa în Fr.: siromahi.
3. caligera «ciobotari» Tercovici postolăru; în Fr. postolór, în Ch. postolar sridănu «mijlociu»] În Fr. srejni, în Ch. srední zńidara «croitor»] Tercovici žńidar, în Fr. sivot, în Ch. žńidar.
6. doi]lij] Probabil trebuie cetit doi]l'i, deci forma articulată, ca la Aromâni.
7. i-o]i] Subînțeleș zivi: «să vezi numai, că eu voiu trăi mai bine ca tine și ca ei doi!»
8. dozné «află, aude»] În A. dojnát = it. «venir a sapere» țe-l] «sau țelui».
11. zite] Lipsă în manuscris.
12. lo (i)] l-o (i) vridn «vrednic, capabil»] Tot așa Tercovici; în Fr. vrėdan, în Ch. vridan.
15. lăhco «ușor, lesne»] În A. lahko = it. «facile».
16. durmir] durmír «doftorie care produce somn», cf. II § 193 se nure fură «să nu cumva să fure» ponude] ponudé «le oferă, îi imbie cu...»; în A. ponudit = it. «offrire».
17. se potabakescu «fumează tot, se satură fumând»] În Fr. și Ch. tabakat (fără po-).
18. «A spus el că-i hoț!»
20. tremete cl'emă țățele lui «trimite după tatăl lui», ca în ital. «mandar a chiamare», la Slavii istrieni: «poslat [vat».
21. țese] țesé «țeselează» (cr. česati — česem); Tercovici češé; în Fratta d'Albona oțesat, în Chersano očesat goné] goné.
22. masiăi «dar și este» casă] căsa.
23. cl'uțu «cheia»] În A. kl'uț = it. «chiave».
25. sinco, teske c-e «fiule, greu lucru!» (propriu: greu ți-e)] În A. tesko = it. «pesante» și «difficile».
27. se nu-l'furi vridn... fură «dacă nu vei fi vrednic să-i furi» glăvu] glăvu.
28. Șterge virgula după cl'uți?»
29. armonike] armónike zvoní «cântă»] În A. [vonít «suonare» m-re] vinde «nu vrei să-mi vinzi?»
30. darvé «dăruiește»] În Fr. și Ch. darvat.
32. nați-l, na] Ca ia noi; ț nu este însă dativul pronumelui personal pers. 2, precum îl simțim noi (și scriem na-ți), ci dezinența pers. 2 plural, ca în haideti; În Fr. nati, nateve.
34. zis l'-a țățele «a spus tatăl lui» (nu: i-a spus tata).
35. din țățele-l' «după tata lui» căta-l' «atâția (bani) la ei».
36. misé «umblă cu mâinile prin ei» verbal «ii amestecă»] Tercovici: mišé; în Fr. mesát, în Ch. mišat.

37. ke ij ke-i damareța-lj damareța-l' va
mêre] subînțeleș: za giávu (cf. 16/24) «il va costà capul» p r-
stenele «inelele» În A. prsten = it. «anello».

40. mulê'-l... ân zdolu «il lăsă, il zlobozi în jos» În A.
molat dole = it. «calare în giu» (și kalat dole) în Ch. pó j dolo
dimúac «horn, coș» În Fr. kamin, în Ch. dimúak

41. hitescu] Subînțeleș din pistole (cf. 40/a) «împușcă»; tot
astfel în A. hitat = it. «gettare» și «tirare collo schioppo»

Pune punct după vesel'e m-an uțis «dar am ucis (noi)»;
hoțul se făcêă că e craiul, cf. 16/41 se nu le reși stari «să
nu le frângi cumva» Tercovici glosează pe stari prin ita]. «schiac-
ciare»; în Fr. și Ch str.

42. busne'] În A. busnut se posmrade' «și făcu
treaba, se spurcă») În A. posmradit = ven. «sporcar».

43. ségavo «cătinel» Tercovici šégavo; în Fr. ségavo
= ital. «attentamente, con prudenza», în Ch. šégaf.

46. Pune punct și virgulă după pát, punct după blátno, virgulă
după smradul' o și șterge virgulă după ie: «și el atunci se culcă
în pat; se cuică pe murdărie. «Scárnavo, tu și el v'ati făcut și treaba în
pat» Și Tercovici rostește smradul' o.

47. srámotê «rușine» În A. srámota = it. «vergogna»
pasête imperativul lui mere, cf. II §§ 147, 154, 172; în Fr.
pasat = ital. «passare», în Ch. jo pasón = ital. «passo».

48. segavj segavj;

49. țâte-l' = pe tatăl lui (al ficiorului cel isteț) cătra ie]
cătra ie «la el».

51. nuscârli «oarecare». Forma -cârli la plural se întrebuin-
țează și la feminin (âbe lanțune), ca și vechiul românesc carei
< QUALES ILLI, probabil ca să nu se confunde cu cârle (= carele),
care e masculin singular. Același fenomen îl avem în regionalul case
noi (în loc de case nouă, căci nouă e și forma singularului feminin), după
case vechi lustrê' «curăță, lustruete» În A. lustrat = it.
«polire».

52. zițe l'] zițe-l' c-aren] c-arén.

53. dobro iutro] De-adreptul din croătește, cor espunzând lui
bura damarețe cf. II § 201 te reșiel' vrê «ce ați
dori», cf. II § 240.

60. go «gol» cf. II § 79; în Fr. gol (și noh, cu genet. nó gega),
în Ch. gol (și noh) brsê «sac» Și Tercovici rostește
brsa; în Fr. cuvântul lipsește; în Ch. se face deosebire între
borša = ital. «borsa», takuín = ital. «portamonete» și žep =
ital. «tasca».

62. masí «sluji» În A. másit oltâr] În Fr. altár,
în Ch. ortár.

63. morski puz, un fel de «scoică de mare»] Rostit de Tercovici morski puž și explicat prin «un bóvolo de mar»; în Fr. pus (cu genet. pu [a] = ital. «chiocciola»; în Ch. puš dusițe «feștilă (de candelă)»] În Fr. dusița = ven. «animeta (lucignolo di lume ad olio)» si-mprinde] În manuscris si-nprinde, cf. II § 62a posúĕ] Tercovici: pošúĕ, în Fr. posnet = ital. «cominciare», în Ch. pošnét.

64. zvonáru «cârșnicul» (propriul zis «clopotarul») În A. [vonoŕ = it. «scaccino» zdravamarije «ave Maria»] În A. [dravamaria.

65. trlinda «fugind»] Rostit de Tercovici tot așa; în Fr. și Ch. numai teć = ital. «correre»; trlit se întrebuintează însă în San Vincenti clectné se āntruie «înghenuchié înaintea lui»] În A. kleknut.

66. húnțute] húnțute, ț-oij] În manuscris é-oij.

67. cu mușât] Tercovici: cu mușât (cu opusul cu grumbo) corespunde și ital. «colle belle» («colle brutte»), dar și dacoromânescului (a luà pe cineva) cu frumosul (cu răul); în Fr. [lepen ([grden), în Ch. [lipin ([grdin) otprosti] otprosté' oprostij otprosti' me țâțe = tatăl meu (adică Dumnezeu, tatăl lui Hristos) gon] gon] «gol în» a dila măia cazút «s'a născut», verbal «a căzut dela mamă».

68. mes-a] «sau: dus s-a» Șterge punctul după cavtâ: «eu voiu căută să vii și tu».

69. Bozee vocativul (slav) dela Bog «Dumnezeu».

71. si-l' lăje] În manuscris erà si-l' āj.

72. tātu l] tātu-l prețesté «pe drum»] În A. țesta = it. «strada».

73. náravsko «firește»] În cr. naravski,-a,-o «firesc». Cuvântul e înțeles de Anton Braiuha (de 18 ani) din Berdo, dar îi e necunoscut lui Tercovici, precum și în Fr. (unde se zice: [a da jo] și în Ch.

74. va pocora fățe «se va pocăi»] În A. pokora = it. «penitenza» purtă «duce pe sus» (în opoziție cu trāze ^{16/72}).

75. lu usa lu] la usa lu.

79. a lui «lui» (dativ).

17.

2. s-a copt] «sau copt-a», altă formă a pasivului, cf. II § 231 ponudé «îmbie, oferă»] În A. ponudit = it. «esibire».

3. cât se de păresatură «atâta pâne cât se va sătura de ea».

5. țete nezirești «ce te uiți?»] Tercovici: nezirești; în Ch. [eșirat = ital. «guardare».

6. Pune virgulă după țăsta

8. oștâr «birtaș»] Tercovici oștâr, în Fr. oștor, în Ch. oștar.

10. m e... n e p í r «îmi voi stinge setea»] În A. n a p i t = it. «abbeverarsi» (dell'uomo e delle bestie).

12. b a ț v e «butoiu»] Tercovici b a ț v e, în Fr. b a ț v a, Ch. b a č v a.

13. n e v r t é «dă cep» (cr. *n a v r t a t i*, cu același sens)] În Fr. și Ch. n a v r t a t = ital. «spillare».

15. i e z d i n d a «călare»] În Fr. j a h a t = ital. «montare», în Ch. numai [a j a h a t p u c s a «pușca»] Tercovici p u c ș a, în Fr. p u s k a, în Ch. p u š k a.

16. c o p â ț «tufă»] Tercovici, care rostește c o p â č, îl glosează prin ital. «piccolo monte», în Fr. k o p a ț = ital. «monte», în Ch. k o p a č.

19. v r i d n a f l â - l «vrednic (= capabil) să-l afli»] În Fr. nu există construcția aceasta, dar în Cherso se zice v r i d a n d e l a t = ital. «capace di fare».

20. r e z i e z d é «coboară de pe cal, descalecă»] În Fr. și Ch. r a z j a h a t = ital. «smontare».

22. m é s u r e «țintește (cu pușca)» (cf. și Listele lui Bartoli). Pentru ę din silaba dintâiu cf. II § 21 a.

23. p r â v o - i = p r â v o a i (cf. II § 98 b. a) «fii bun bucuros (că...)»

25. m a m - n - a - v o p u s «dar (știi că) mi-o făcu (= m'a păcălit)» verbal: «dar mi-o puse», cf. ^{19/22}; în Fr. m i j e j o (= eam) s t o r i = it. «me l'ha fatto».

26. t u k é i t - a «a incasat»] În Fr. și Ch. o h i t i t.

28. t r g o v â ț sau t r g ó v ț «negustor»] În Fr. t r g o v a ț = ital. «vendemmiatore» se v i n d a v é «obișnuiește să se vândă»

s â m á n «târg, bâlcu»] Tercovici s â m á n, în Fr. s a m o n, în Ch. s a m á n.

31. c u m p a r e - s] c ú m p a r e - s.

32. s e f â ț e p l â n z e «se face că plânge»] În Ch. s e č i n i p l a k a t.

33. p o t o p í t - â s - a] p o t o p í t - â s - a; în Fr. p o t o p i t s e = it. «annegare».

34. b o r b í t] Tot așa Iosif Tercovici; Martin Tercovici b o r e b í t; în Fr. numai m o r e b i t l' r e n p o v a d í «ii vom scoate» (cr. *p o v a d i t i* «a scoate totul afară»).

35. s c ó r n i l e «cizmele»] Faladici din Berdo rostește ș c o r n i, Brajuha, tot din Brdo, s c o r n i; în Fr. s k o r n a = ital. «stivalone», în Ch. š k o r n a (dar: p o s t o l i).

37. «cum (numai pe) una? Firește că pe amândouă!»

39. h r b â t «spate»; în Fr. h r b a t = ital. «coppa», în Ch. ž i v o t (decalc după ital. *v i t a* «talie», cf. Meyer-Lübke, REW 9385) sau h r b á t = ital. «schiena».

40. n a - t e n t o] n a t e n t o «atent, cu băgare de seamă»] În Fr. a t e n t, în Ch. a t e n t o = ital. «attento».

41. a se gñit «a putrezit» (cr. *sagnjiti*) Tot așa rostește Tercovici; în Fr. se gñit = ital. «marcire», în Ch. sa gñit.

42. plăn] plănġ.

43. te făți scusei «te faci (= prefaci) că nu știi» (propriu: «că te scuzi») În Ch. ča se činiš škušat.

46. porți] porți.»

18.

2. țude de se «multă avere» Decalc după it. «molto del suo».

3. cumpania] cumpanu?

4. dracu] Lipsește în text, fiind un cuvânt pe care nu-i voie să-l rostesti.

5. igre] igre] «jucă».

6. zeigre «pierde în joc» În Fratta d'Albona și în Chersano [aigrat = ital. «giocar tutto» (germ. «ausspiellen») țot «schiop», în Fr. țotast = ven. «zoto», it. «zoppo», în Ch. numai șepas (sic!).

8. ahmo-i] ahmó-i «acum ai...» igé] igre]i.

9. verit-a... zălostn «s'a întristat» Tercovici žălostn; în Fratta d'Albona [alosan (nu -stan, deși substantivul e [alos sau [alost, genit. [alosti) = ital. «avvilito»; în Chersano žalosan.

10. nețisni duh «dracul», verbal «duhul nicinstit» Tercovici tot așa, dar Faladici și Brajuha: nečisti duh; în Fr. nețisti duh.

11. se otcupi «a se răscumpără», «a reveni asupra unei învoielii» Tercovici îl glosează prin cumparâ; în Fr. kupit, în Ch. otkupit = ven. «dispegnar».

13. crug «stâncă» Glosat de Tercovici prin «grande sasso», sau «grotta»; în Fr. și Ch. numai grota n ie-l' fil'a] Topică mai puțin obișnuită decât n ie fil'a-l' «în el (= lac) fiica lui...» teske «greu», feminin în funcțiune de neutru cf. II § 220.

14. nebore e vocativul (masculin) dela nebog «nenorocit»; Faladici și Brajuha nu întrebuintează această formă, dar zic: verit-a un nebog.

17. bire] în manuscris bire-l' stăcle «sticlă» Glosat de Tercovici prin ital. «lastra»; în Fr. și în Ch. staklá nes] Glosat de Tercovici prin semirâ; în Fr. sejat, în Ch. siját iú-zinu «prânz» În Fr. júřina = ital. «merenda» (juřinat «merendare»), în Ch. juřina pe la orele 2 după prânz (júřinat [a polne), cf. fruštik la orele 7 (fruštikat [a rano), ručena la orele 10 (ručénat na deset ur), večera pe la 6—7 seara (večérat [a večera), povečera pe la 9—10 seara.

18. «El coboară la cea (= fiica dracului) care spală haine».

20. pogăța «turta» Tercovici pogăča, în Fr. pugăța, cf. Bartoli, în *Jagic-Festschrift* 38 (§ 10).

21. do podne «până la amiază» În Fr. do polne = ital. «fino a mezzodì», în Ch. do polna nesadi «sádi (întreg)», în Fr. nasodit = ital. «piantare», în Ch. (na)sádit bráidi «viță de

vie), în Fr. broidi plur. tant. = ven. «le piantade», în Ch. braide, cf. Meyer-Lübke, REW. 1266; *Sitzungsber. d. Wiener Akademie* CV 527 (Nemanić), CXIII 427 (Štrekelj), Baudouin, *Materialien* I 49.

22. lui = lu neșisni duh.

23. boța «carafă»] Tot așa Tercovici, în Fr. și Ch.

24. urdin «ordin, poruncă»] Tot așa Tercovici și în Ch.; în Fr. órdin. nu fâțe od mâne de lâ - me «nu face altceva decât să mă iai (cu tine)»] În Fr. ne storí od mâne = ital. «non sta far de meno», cf. nu pote fâțe de meno ^{27/8}.

25. protocó (cf. II § 79)] Tradus de Tercovici prin ital. protocollo; în Ch. protokól.

28. stud «istep»; în Ch. štut (štuta, -ti, -te) = ital. «astuto»
iñkë țăsta-ista âri za fâțe] ital. anche questo hai da fare, croat. anka toj imas [a storit; despre țăsta ista cf. ^{2/38}*
«mâne ai să alungi calul dintr'un grajd în altul; dacă-l vei mânã în grajd vei pierde, dacă nu, vei câștigã»]

29. fil'a a lui «fiica [dracu]lui».

30. uzda «frâu»] În Fr. și Ch. ušda = ital. «briglia» bâte-l]
În manuscris bâte bogoșuvaj «Doamne ferește!»] În Fr. bohoșuvaj, în Ch. bohočuvaj = ital. «Dio guardi».

33. hârtele «cărțile (de joc)»] În Fr. horta, în Ch. harta.

34. «dar aceea (= că l-a învățat să batã calul peste nas) trebuie s'o fi făcut fiica noastră».

35. zetaré - l' «fã-le felul, omoară-i»] În Fr. și Ch. [atrt = ital. «distruggere».

36. frajar «logodnic»] În manuscris erã frâier; necunoscut în Fr.; în Ch. frajar = ital. «fidanzato» pécl'aru «cerșetor»] În Fr. și Ch. pécl'ar = ital. «mendicante» vaimeboize «pomână»] În Fr. [a vaimeboije = ital. per carità.

38. «cum să-i fi prăpădit, când nici nu i-am văzut; n'am văzut decât un cerșetor cu bătu 'n mânã (pumn)».

39. nâzate «înapoi» și «din nou»] În Fr. și Ch. nâjat, cu amândouă înțelesurile, pe care le are și ven. *indrio* (= it. in dietro).

40. odočé] În Ch. odočat ie nâzat vire] În manuscris e nâzat vire «iacã vine iarăși» vęrza «varzã»] În Fr. broskui, în Ch. broskua.

41. seté' - se «se plimbã»] Necunoscut în Fr.; în Ch. šetat.

43. oblac «nour»] În Fr. óblak.

44. siún] În Fr. sión, în Ch. šión.

45. cãn «dacã» prvițeți-se cuiã pol'ubire «când te vei dragosti mai întâiu cu ea»] Verbul e neintrebuințat în Fr.; în Ch. poľubit se deți se revedé «sãți se parã».

47. l'i se pozdravé «se salutã»] În A. pojdravit se = it. «salutarsi».

48. mișe obețit - a «mi-a făgăduit»] În Fr. și Ch. obečat = ital. «promettere» susezi «vecinii»] În Fr. suseđi (sau vișini),

în Ch. sused rodvina «rudele»] În Fr. și Ch. ródvina = ital. «parentà» fašét] fašét merinde «prânz»] În manuscris merinde cocot «cocoș»] Lipsește în Ch., unde kokoš = ital. «gallina» golub «porumb»] În Fr. și Ch. gólob rebăț «vrăbete»] Explicat de Belulovici prin pul' u divli țeleté' «pasăre sălbatecă ce zboară»; în Fr. și Ch. robăț.

49. tuțnescu dupa scând «se așază la masă»; tuțni nu-cunoscut în Fr. și Ch. casiozeña cu nevesta «ca mirele și mireasa»] În Fr. u jéna = ital. «sposa», nevesta = ital. «sposa», dar și «cognata» (și koňoda) și «nuora»; în Ch. u žeña, nevesta (koňada); A. Belulovici mi-a dat pentru neveste (40%) sensurile: «cumnată» și «noră», iar I. Belulovici a tradus cuvântul prin «soacră».

50. acmoșe] În manuscris ahmoșe.

52. ț-o-i spure «ce să spun?» s-a caijeit «s'a căit, i-a părut rău»] În Fr. și Ch. kájat se.

54. pustine «pustie»] În Fr. posteña = ital. «campo deserto» kuntrátele] cuntrátele pogodva «tocmeala, condiția»] Neîntrebuințat în Fr.; în Ch. pogodva nsurá] nsurá «luă de nevastă».

55. reptel] Vocativul lui rebăț.

56. posně «începe (să povestească)»] În Fr. posnet (și nu počit) = ital. «cominciare», în Ch. počit (și nu posnet) țá țe puturi «pe cât îți va sta în putere, pe cât vei putea» scoro «aproape, mai» (cr. skor, -a, -o)] Necunoscut în Fr. și Ch. podiie «jumătate»] Necunoscut în Fr. și Ch., se analizează: po (= jumătate) di (=de) ie (=el).

57. tu-î = tu ai moga] Rostit moja za moga oța... za moiu mater] De-adreptul din croățește: «pentru tatăl meu... pentru mama mea» facút] facút;

58. starésina cf. ^{15/15*}] În Fr. staresina = ital. «anziano», în Ch. starešina blágoslovu «binecuvântarea»] În Fr. și Ch. blágoslof = ital. benedizione» na miru «în pace»] Tot așa în Fr.

19.

1. ur de ât căle «unul de calea celuiilalt».
2. ke-l' va sti țe zițe «că are să-i spună ceva» (propriu : că va ști ce să-i spună).
3. io] io io-m putút avzi «mi s'a spus», «am auzit că».
5. iã l'] iã-l' pac] În manuscris pa nări] n-ări.
6. sa] s-a.
7. sridăn] În manuscris sridn.
8. 11 și 13. mes] mes-a.
9. sprzale] Necunoscut în Fr. și Ch., e explicat în manuscris prin lemna cu țe ribări ribe lovescu «lemn cu care

pescarii prind pește». E vorba de sigur de «zada» pescarilor și stă în legătură etimologică cu cr. *spržiti* «a arde, a aprinde» (cf. *prāji* al nostru).

10. svițé «luminează»] În Fr. svetit = ital. «far lume», în Ch. svitit.

15. iãl] iã-l' veruge «lanț»] În Fr. și Ch. veruga = ital. «catena».

17. iscrele (accentuat, probabil, iscrele) «scânteile»] În Fr. iskra, în Ch. iiskra.

18. se... țeseș] se... țeseș «se scarpină».

19. cãnd] În manuscris cãt l'-a sila verit] Cred că însemnează «i-a venit treaba», «i-a venit să facă ceva» (cf. cr. *sila*, tradus în nemțește prin «Drang, Zwang»); sila (singur) în Ch. e explicat prin *velika forța*; în Fr. se zice *moć*.

20. s-a... ogrebít «s'a zgâriat»] În Fr. și Ch. ogrêbat = ital. «raffiare» iuveș] iuveș-i.

22. pus-a-vo (cf. 17/6): «ne-o făcù ea nouă, dar i-om face-o și noi ei»

24. prsort si vù] prsút si vor; prsút «șuncă», în Fr. parsút, în Ch. pršut.

25. dobar veșer] Luat de-adreptul din croățește, în loc de bureșere.

27. iã = sveteș Clementineș ăntrebă «rugă».

32. folele «foalele, burduful»] În Fr. și Ch. mihúr.

37. sopí «sufală (din cimpoi)»] În Fr. și Ch. sos = ital. «suonare (istrumento a fiato)».

38. svetița «sfântă»] În Fr. svetița, Ch. sviča.

20.

1. verít-a din scrié «a venit după (= a venit să ia) lada»] În Ch. škriňa sau kašela = ital. «cassetta», crdenča = ital. «credenza», apoi ormár sau boró; în Fr. cuvântul nu se întrebuințează. Înainte de a se însură, e obiceiul ca mirele (ozéna) să ia cu mare alaiu lada miresii, cf. 40/6.

2. sopinda sopélele țále măr «fluierând din fluierul cel mare»] Despre deosebirea între sopí și sfirí cf. Bartoli P. 74; sopélele sânt descrise (cu ilustrație) la Burada 57; în Fr. și Ch. sopéla; cf. și 40/6.

3. ogúiste «vatră»] În Fr. ugúisče = ital. «focolare», în Ch. ugúišče.

4. țe] În manuscris kețe za poveșercu «de cina a doua» (mâncare după cină)] În Fr. poveșerka = ital. «pasta dopo cena», în Ch. povečerač «Și ele zic că în seara aceasta e rândul logodnicei lui să dea a doua cină».

5. *co i o . . . d â = c - o i i o . . . d â* «să vă dau», verbal «că voi eu da eu» *ț â ț e c - e m a i d r a g o* [în ms. drag] «întru ochi «ceea ce ți-e mai drag în lume (propriu: în ochi s. înaintea ochilor)»] În Fr. *ța ti je n a i d r a ș e s p r e d a t v o i e h o ți = ital.* «ciò che hai più caro negli occhi».

6. *z v a d i t - a* «a scos» În Fr. cuvântul lipsește și se întrebuințează *ș d i g n u t* (cf. istrorom. *z digni*), în Ch. *š v á d i t a l i š d i g n u t = ital.* «levare» *c o t l e n i ț e* «test de copt pânea»] Despre deosebirea între *c ó t l e n i ț a* (accentuat pe prima silabă?) și *f o g e r a* cf. Popovici II 101; în Fr. *k o t ó l = ital.* «caldiera», în Ch. *k o t á l*.

7. *l â t a j l â t - a* *ț â ț - a* porcu făcut «balegă de porc», propriu «ceea ce a făcut porcul»; tot astfel *ț â d e p o r c*, propriu «cea de porc».

8. «Când ele (= vrăjitoarele) dădură (verbal: au mers) să ia ceea (= balega de porc coaptă) și când mâncară, [au zis] «a, dar rea mai e! Și el (= tânărul a cărui inimă credeau că o mănâncă) trebuie să fi fost rău!» Construcția *â r e f o s t f i p o r e d n u - i s u n â b i n e l u i B e l u l o v i c i*, care voiă s'o înlocuiască prin *m o r e ți t - a f i c â r o p o r e d n*. În Fr. și Ch. accentuat *p ó r e d n o*.

9. *g r i s n i c* «păcătos», rostit *g r i s n i h'* În Fr. *g r é s n i c = ital.* «peccatore», în Ch. *g r i š n i k*. «Păcătos» cred că trebuie înțeles ca «al dracului» al nostru și nu cred să avem a face cu un amestec cu *k r s n i k* (în Fr. și Ch.) = ital. «mago, stregone».

10. *n u s e d â i e z b u d i* «nu se lasă deșteptat» Pentru construcție, cf. al nostru «nu se dă bătut»; în Fr. *n e m u s e d o š b u d i t s e* (la pers. 1. *n e m i s e d o š b u d i t m e*) = ven. din Fr. «non ge se dava svejarse».

11. *n u s e v e d e - l v e r i* «nu se vede venind», ca ital. «non se lo vede venire» *s v â c a* mi-a fost tradus de Bululovici prin germ. «die Begleitung» (= însoțitorii); în Fr. necunoscut (*š v o n = ital.* «invitato»), în Ch. *s v a c a* glosat prin *v e l i k a v e s e l j a* (*š v a t = ital.* «invitare», *š ó v e n = ital.* «invitato») *z a c ó n* «cununie»] Cuvântul «muntă» (*n u n ț*) e necunoscut; cf. și *p i r*.

12. *s t a r e ń p r â h* «o zdrobește făcând-o praf» În manuscris *n a p r â h*; în Fr. *p r o h = ital.* «polvere», Ch. *p r â h*.

13. *a . . . g u t n i t* «a înghițit» < cr. *g u t n u t i* «a înghiți»; verbul nu trebuie considerat deci — cum crede Popovici II 114 și cum am afirmat în vol. II § 192 — ca un derivat istroromân din substantivul *g u t* «gât» *m - a m d u r m i t = m a a m d u r m i t* «dar (știu că) am dormit!»

15. *v a l ' é* «trebuie, se cuvine» < cr. *v a l j a* (dela *v a l j a t i*), cu același sens; remarcabilă e construcția cu «să» următor, nu cu infinitivul, cf. II § 235.

16. *â m p r e v â l e* «în jos» = *â n + p r e + v â l e*; substantivul *v â l e* nu e întrebuințat de Bululovici, care pentru «vale» are *d o l i n a*.

17. *r u b i d e* «mărăcine, rug» În Fr. *r u b i d a = ital.* «sieve»

restegnite «întinsă» (nu «răstignită»)] În Fr. *rastegnút* = ital. «distendere».

18. *pódîia* «mijloc», verbal «jumătatea ei» = *po* (= jumătate) *di* (= de) *ia* = *îă* (= ea).

19. *lu i-a* *lu i a*: «căci soacră-sa — care eră vrăjitoare — voiă ca acolo (= în drum, unde se prefăcuse într'un rug) să-și frângă capul» *zlo m é*] În Fr. *llo mit* = ital. «rompere».

20. *tu murî*] *Lipseă* în manuscris. Sensul e: «vezi (tu), dacă n'aș fi fost eu, (atunci) tu ai fi mort. (Ce,) nu-i mai bine că-i ea [moartă], care-i bătrână, decât să fi murit tu?»

21. *țu*] *tu* *h v a l a* (rostit: *h u u a l a*) «mulțumesc!» < cr. *h v a l a*, cu același sens.

21.

2. *mere căla na u cr iz* («face calea cruce», «se face o răspântie»)] În Fr. *na kriřina* *mutne* «tulbure»] În Fr. *mutan* (masc.) *prăzne* «goală»] În Fr. *pro řón* = ital. «vuoto».

5. *si-l-ntrêbe*] În ms. *si al ăntrêbe*; tot astfel *al ăn-trebu* (6). *ziv'ene* «cu ce să trăiască, existență»] În Fr. *řiv'ene* = ital. «da vivere».

7. *si măia*] În ms. *si măie*.

8. *iel' al' damareța zicu*] În ms. *iel' damareța zicu lui* *nu ren virf*] În ms. *nu ren vire*, evident greșit *osn dăn*] Este mai întrebunțat decât *osn zile* (cf. ^{21/15}); se zice însă numai *do miseț de zile* «două luni de zile» (^{23/14}), un *ân de zile* (^{26/18}) *nu... lasă*] În ms. *nu... lăse* *gu anti* «mănuși» (< ital.)] Sau *rucavițele*; în Fr. *rukavița* = ital. «mezziguanti» *sufit* «pod»] În Fr. *sufit* (tot masculin, deși în italieneasca din Istria se zice *sofita*).

10. *țire-i*] În ms. *țire ai* *sno*] În ms. *ășmo*

12. *tunțe-l'... lasăt ănuntru*] În ms. *tunțe al'*, dar: *lasăt nuntru*

13. Întrebarea «vrei să te întorci la mumă-ta și la tată-tău» i-au pus-o hoții spre a se convinge dacă nu-i mințise când le spusese că n'are părinți (7) *si-l'*] În ms. *si al' voi, ficu voi*] *voj fi cu voj* basta se m-eț *țire* «numai să mă țineți, propriu «ajunge să mă țineți»] În Fr. *basta da...* (cf. *basta ne ca...* ^{13/27}).

14. «Și ei zic: acesta e de noi!» adică: omul ăsta se potrivește să ne fie slugă, căci nu se lasă prins cu vorba.

15. *căpțe bire...* *căpțe blăga* «bagă bine de seamă... îngrijește vitele» *misé* «amestecă»] În Fr. *mes át* = ital. «mescolare».

16. *takéit-a căl'i su voz* «a prins caii la căruță»] Imaginea e luată din cr. upreči *konja pod voz*; *takéi* < it. *attaccare* «a inhăma».

17. *z a n e g a* «pentru unul», cf. *z â - s e* «pentru sine»] În Fr. [*â n e g a* = ital. «per uno», *ŝ ó - s e* = ital. «per se» (deci cu aceeași deosebire, ca la istror. *z a ŝ i z â*, deși accentul e în amândouă cazurile pe prepoziție) *ț i i a*] Noi am spune mai degrabă «că va dormi acolo» (cf. și ^{4/79} ^{8/7}). Deosebirea se explică astfel, că noi ne transpunem în situația *povestitorului basmului*, deci sântem *departe* de locul unde se va dormi, Istroromânii se transpun în situația *celui care vorbește în basm*, pentru care, firește, locul unde vrea să doarmă e *în apropiere* nemijlocită.

18. *restr z e i t*] În ms. *rest â r z e i t*; în Fr. *rast ř jat* = ital. «stracciare».

19. *z i ț e ț i r a* «comandă cina»] Ar putea fi o construcție eliptică, în care infinitivul *f â ț e* sau *p r i p r a v i a* rămas neexprimat, sau, mai probabil, e o vorbire directă: *z i ț e* adică: *l u g o s p o d â r u* «*ț i r a z a t r e i d e i e l*» = «cina [fă-o] pentru trei inși», ca în alineatul următor *n u l - a v e c*] În ms. *n - a v e c i e*.

21. *z a n i h* «pentru ei».

22. *l u d o i f r â ț e* «celor doi frați» *i o - s m*] În ms. *i o s â m*.

23. *n - a n r e z d i l i t* «ne-am despărțit»] În Fr. *ra ř d e l i t* = it. «spartire».

24. *f a m i l ' e*] În ms. *f a m i l ' u*, depedent de *z a* precedent, cf. II § 127.

22.

3. *c u m v o r p o g o d i* «cum se vor învoi, tocmi, se vor ajunge, cum vor cădea de acord»] Verbul se construiește, ca în croățește (*p o g o d i t i* și *p o g o d i t i s e*) și reflexiv (^{5/1}); în Fr. *k o n t r â s t a t* = it. «contrattare», *i u s t a t* se = it. «andar d'accordo», în Ch. *i u s t a t* cum *v o r i e l*, *g o s p o d i n e* «cum vrei dumneata, stăpâne» cf. II § 240] Tot astfel, în dialectul croat vecin, nu se întrebuintează, ca în limba literară croată, pers. 2 (*vi*) ci pers. 3 plur.: *k a k o ć e o n i*. În textele noastre cf. și: *g o s p o d i n e*, *ț e n u i e l ' â v d u n o p t a n i s*? ^{30/26}.

4. *t r e i o p u t e p r e i e c r o i f i*] E o expresie stângace, pe care n'o înțelege bine nici Istroromânul. Belulovici mi-a explicat-o: «pe cel ce se va înfuria mai întâiu, celălalt (care nu s'a supărat) să (aibă dreptul să)-și croiască trei curele de opinci (tăind din pielea lui trei fâșii)». *O p u ț e* (cr. *o p u t a*) e curelușă (nojița) cu care se leagă opincile. În Ch. *t r e i o p u t e* a fost interpretat ca *t r i p u t a* = ital. «tre volte» (în Fr. *put* și *put i* = «volta», cf. dialectalul nostru *d e - o c a l e* = odată); *k r o i t* are în Ch. înțelesul ital. «strappare» (= a sfâșia).

b r e c e, în Susnievița, singurul termin pentru «câne»; dela Jaiăneni Belulovici a auzit și *c â r e*.

5—6. *p o r ț e m u n c â* «aduce mâncare», *f â r - d e m u n c â* «fără mâncare». În exemplele acestea se vede cum infinitivele pot deveni substantive abstracte, căci, cel puțin pentru un Dacoromân, *m u n c â*

are aici sensul de «măncare», deci substantiv. Alte exemple pentru infinitive scurte în funcție substantivală s'au dat în vol. II § 193. Întrebuintărea mai obișnuită este, la Istroromâni, a participiului substantivat: nu-î nițur cu mușcātu (^{22/12}).

8. ocrvavit «însângerat, plin de sânge» În Fr. okrvovít = it. «insanguinare», în Ch. okrvavit.

10. si-l-ntrebe] În ms. si ăl ăntrebe (tot așa ^{22/13}, ^{22/16}, ^{22/18}) pogodî] pogodî.

11. iuvę-l] În ms. iuvę ăl' (tot așa ^{22/15} : iuvę-t] În ms. iuvę ăt) gnoiu trâze «să care gunoiul» În Fr. și Ch. gnói.

12. vezut-a] vezút-a.

13. iădn... iădn] În ms. iădăn... iădăn; în Fr. iodan, în Ch. iadan talât] tal'ât, subînțeles: trei o pute.

14. l'i se ărdū «răd de el» (cf. și ^{28/8}) În Fr. mu se smeî ó = ven. vecin «i ge se ridi»; pentru construcția pronominală, cf. al nostru ū råde în față.

15. l-a lât] În ms. lo ăt fiurini] fiurini rezia dire] În Fr. (ra)iodít se = it. «arrabbiarsi», în Ch. ra-jiadit tal'ă-l] Corespunde construcției italienești «ma al primo che si arrabbierà... tagliargli».

17. mes-a din becăr «s'a dus la măcelar» În Fr. bekór = it. «beccaiò», în Ch. bikár, -ari si nepít «și a băut cât i-a trebuit» pînezi hranít-a «banii i-a păstrat» În Fr. hronít, Ch. hránit = it. «salvare».

18. iădn] În ms. iădăn (tot așa ^{22/22}, ^{22/23}, ^{22/25}, ^{12/29}) iădnî] iădnî nis de ță «nu face nimic» (propriu: «nimic de aceea»).

20. Pune virgulă după mușcātu și punct după lasăt-a tote] În ms. tute nebrusít-a ăñ vărhu de hrăst țępa «a cioplit (propriu: ascuțit) o țepă în vârful copacului» În Fr. și Ch. nabrusit = it. «aguzzare», Fr. vrh = it. «cima», Ch. vęrh netegnít-a «a tras (în țepă)» În Fr. natęgnút = it. «tirar», Ch. natęgnut obisít «spânzurat» În Fr. obésit = it. «appicare», Ch. ubisit.

21. «Și el zice că el (= sluga) nu e înfuriat, dar se teme că el (= stăpânul) are să fie înfuriat».

22. nu-rlę cf. II § 99 osnazî «curățî» În Fr. usnořít = it. «approntare», Ch. ošnažit (cr. literar osnažiti = germ. «reinigen, abputzen»).

23. gospodăru zițe] În ms. gospodăru ăl' zițe dracu] Ca la noi: ce, dracu, ai făcut? Istroromânii întrebuintează însă, în asemenea cazuri, ca Aromânii și ca celelalte limbi romanice, și forma nearticulată: iuvę drac ai fost? ^{19/21} = ital. dove diavolo? cr. kamo vraga?

24. *sundrěi* «ruinà» este, probabil, același cuvânt ca serbo-cr. *sfundati* = germ. «zu Grunde richten»; în Ch. e înțeles verbul *sfundrát*, dar se întrebuintează, ca în Fr., *sviskat* «te ren de ie?» «ce să facem cu el?», cf. ^{22/30} *iázude more* (tipărit greșit m àre) «iazul (= canalul morii)» În Ch. *ias*, explicat prin: «jena mlaka kanal del molino», în Fr. *kanól* «ân pólovițu «în mijloc», cf. II § 127] În Fr. *polovița* = it. «metà», în Ch. *pólovita* Șterge virgula după *ăr-len* *muléi-ren zlibu* *neca-l cola smelé* «vom da drumul apei pe scoc, ca să-l macine roata»; *zlib*, care-i cr. *žlieb* — înrudit cu «jilipul» nostru (care ne-a venit prin mijlocire ungurească) — nu-i cunoscut în Fr. și Ch.; *smeli*, în Fr. *samlét* = it. «macinare», în Ch. *samlét žito*.

26. *cl'eme* «strigă»] Cu sensul antic al latinescului *CLAMARE* *hitit-acu iá]* Ca la noi: «a aruncat cu ea» = a aruncat-o.

27. *l-an]* În ms. *ál an*, subînțeles: *hitit*; tot așa: *ah, ma án-o* (*hitit*) *svitlost* «dumină»; în Fr. *svetlost* = it. «luce», în Ch. *svitlos*; în ms. fusese scris *svitlosc c-oj*, îndreptat în *svitlost c-oj*.

28. *câsa]* În ms. *case* *sno pu* «snopul»] În Fr. și Ch. *sno p* = it. «covone» și «balzo» *gospodâru-l]* În ms. *gospodâru ál'* (tot așa ^{22/34} ^{22/35}).

29. *nu-i némiga istina* «asta nu-i așa de loc, nici vorbă de așa ceva!»] În Fr. *nimiga* = it. «non mica», Ch. *nimiga*.

32. *mișe nu porté'* «nu mă importă»] În Fr. *nemi-nportó* = it. «non m'importa».

33. *toturo* «cu toate acestea»] În Fr. se *ieno*.

35. *frăți-l]* În ms. *frăți ál* *ne bore* «nenorociture»] Necunoscut în Fr. și Ch.; după Belulovici și Croații din partea locului zic, ca Istroromâni, *ne bore* la masculin, *ne boga* la feminin, dar numai la vocativ.

36. *prospí* «vărsă, răspândi» (< cr. *prosipati* înrudit cu *risipi* al nostru)] Necunoscut în Fr. și Ch., unde se întrebuintează *prosút* = it. «spandere» *duș]* În ms. *duš*; e interesant că în bucata aceasta se găsește, în ms., alături de obișnuitul *zis*, de trei ori forma *ziš* *țăle át-am]* *țăle át-am* (cu contractia *e + a*) a cf. II § 98 b β) «celelalte le-am vândute».

23.

1. *un om]* În ms. *on om*.

3. *vâvic ál]* În ms. *vâvica ál'*.

4. *l-a lât cá* «l-a luat și l-a dus cu sine» *clâftari* «stân-jeni»] Acest germanism (Klafter) e, după Rječnik, uzual la Croații vecini *bulâz]* În ms. *bulás*, dar cu *z* în explicarea ce urmează: *bulâzu* *ăi un clănăț*, adică o «cale strămtă» (cr. *klanac*); în

Fr. și Ch. cuvântul bulaz este necunoscut Puțu lu Buhân e o vâlcică lângă Susnievița, la sud.

5. Gorițore e necunoscut lui Belulovici; La gorițore e atestat la Popovici I 44.

6. țe-i] În ms. țe-ăi.

7. Păcl'ițe — în ms. Pecl'ițe — e o pădure lângă Susnievița; Bútcovița e numele unui loc cunoscut de Belulovici; după Popovici I 44, o pădure lângă Susnievița; Pisul'ele letájske (= din Letáji) e necunoscut lui Belulovici.

8. molę «buștean» Neînțeleș în Fr. și Ch.

9. l-av damareța mai amân'ce țersít ăńs. nu...] în ms. l-av damareța zis, mai amân'ce l-a țersít ăńs. nu... zupân e ital. «capo del comune o della frazione del comune», germ. «Dorfvorsteher», deci sensul nu corespunde nici *jupânului* nostru, nici croatului (literar) *župan* «prefect» s-a lui *dogodit* «i s'a întâmplat»; în Fr. și Ch. *dogodit*.

10. lucră guárdia (tip. gúardia) «să păzească», propriu «să facă (cf. II § 197) pază» În Fr. *storit guórdio* = it. «far la guardia» *borke* «poate, doară» În loc de *boreke* (cf. *parcă* < pare că) = *more* (< moręi < trebui) *ke*, corespunde lui «trebuie că...» ardelenesc; cf. și *borebit* în nota ⁴/₉₄; în Fr. și Ch. cuvântul nu-i cunoscut *strămorinda*] Necunoscut în Fr. și Ch., stă probabil în legătură cu serbo-cr. *strmor* «prăpastie, loc abrupt» și pare a însemna «tulind la vale».

12. țela] În ms. țăla *țup* «mănunchiu, smoc» Din cr. *čup* (de obicei *čupa*) «fasciculus capillorum», necunoscut în Fr. și Ch. (unde există *čuf* = it. «ciuffo»). *Kărțulić*] În ms. *Kerțulić*, cf. ⁴¹/₄₀ s-a *zerenit* «s'a repezit, s'a năpustit» Din cr. *zarinuti* (din *rinuti* = germ. «stossen, stürzen»); necunoscut în Fr. și Ch.

13. brajne moi «frățiorul meu, frățioare» Luat de-adreptul din croățește, vocativul lui *brajen* «frățior»; necunoscut în Fr. și Ch.

húdobe «spirite rele» În Fr. *húdoba* = it. «strega», Ch. *huduba*, explicat prin *ștriga*.

14. țunțe] *tunțe* *stuțit* «bătut» În Fr. și Ch. *stuc* = it. «battere» *ocrvavit* «sângerat» În ms. *ocărvavit* (tot așa *ocărvavi* ²³/₁₅) *pre pițore stă* «să stea pe picioare» În Fr. *stot na nogáh* = it. «star sui piedi».

15. rlę cf. II § 99] În ms. *ărle*.

2. ăńsaka (în ms. *sake*) *dobę* de noapte nu-*i* *bire m n ă* (în ms. *ă m n ă*) «nu e bine (= recomandabil) să umbli în orice timp (= moment) al nopții» În Fr. și Ch. *na sako dobo noći* = it. «ogni momento della notte».

4. cãnd-am] în ms. cãnd a Pune virgula după cãle frika] frike] (așã în ms.).
5. s-a... rez (d)ronit «s'a surpat, s'a nãruit, s'a darãmat»] În ms. rezdronit; Belulovici preferã rezronit; în Fr. și Ch. rafronit; în dicționarele serbocroate gãsesc numai verbul simplu *roniti se* = germ. «abstürzen».
6. m-am... obrnit «m'am întors»] În ms. obãrnit (tot așã obãrnesc ^{24/8}).
8. posnit-a «au început»] În ms. poznit-a hãrhni («a sforã») În Fr. și Ch. hrhñat = it. «russare» pusí «a suflã»] Format din prezentul croat *pušem* (inf. *puhati* cf. II § 149 e); în Fr. și Ch. puhat (nu pusit) = it. «soffiare» mire] În ms. meri (greșalã evidentã) ncl'ide] În ms. âncl'ide.
10. grede «bãrnã»] În Fr. grëdá = it. «trave», Ch. grëda țel'-a ganëit, scil. o miri: «despre care ieșise zvonul cã e îndrãcit—el murise tocmai în vremea aceea—și erã mut și se bãlbãia: lebelelele».
11. prr în prrugi-nale o transcriere neexactã — dar singura posibilã — a unei vibrante (un fel de r) labiale fonice, așã cum se aude și la noi pe alocuri în interjecția cu care îndemnãm caii.

25.

1. cãtra] În ms. cãtre se diverte] «se distreazã, se amuzeazã, petrece»] În Fr. și Ch. divërtit se nu-l] nu-l' (așã în ms.) nãzata] În ms. nãzate cf. II § 177 mai] miki] «cea mai micã, oricãt de micã» cf. II § 222 a niurbã] În ms. ânurbã.

26.

1. re-l'-vo dã «i-ar da-o»] Povestitorul a uitat cã fusese vorba de trei fiice și se gãndește la cea pe care ar cere-o cineva mai întâiu.
2. țete spotesti cu mire «ce-ți bați joc de mine»] Acest germanism («spotten»), pe care Bartoli (P. 43 s. v. *buric*) l-a auzit și de la Tercovici, se întrebunțeazã și în Fr. spótat se [ienem drugem = it. «svergognare» și în Ch. șpotat se sti] În ms. aști.
4. ncl'is-a] În ms. âncl'is-a.
9. neio] «neio».
10. m-n-a] m-n-a nis] În ms. niș (tot astfel ziș, ceva mai nainte).
12. ie-l a fost bur] iel-a fost bur «el le-a fost bun (= a fost bun cu ele)» mãie] În ms. mãia n-ã] Subînțeles tremés.
13. betãra] În ms. bătãra (tot așã ^{26/15} ^{30/18}); greșalã de scris sau cu ã ca în exemplele din II § 19?

Îndreaptă pe 13 în 14 nu va si n-â = nu va captă n-
ntru. si n-a captăt, cf. II § 267.

15. brsa] În ms. bārsa. (tot așa ^{26/20} bārse ^{26/16} ^{26/19}).

17. ānse «singură» cf. II § 197] În ms. s a m o «numai».

18. mēre,] mēre: (subînteles: si zi țe).

19. țel' ād «copil» (cf. ^{26/13}) avlāt «aluat» îi e necunoscut lui Belulovici.

20. popadīt-a «a inhățat, a apucat»] Din cr. *popadem* (inf. *popasti*). cf. II § 149 e; în Fr. *popas* = it. «afferrare, acchiappare» Ch. *popās* (ja iaketu).

21. gl'edaī-te; «ia seama! păzește-te»] Construcție croată co-respundând lui cāptē-te; în Fr. *gl'edaī-te* = it. «guardati bene».

24. triskē «palmă (lovitură)»] În Fr. *trēska* = it. «schiaffo», Ch. *triska* a n a cuse mes «s'a făcut bucăți»] Construcția e ca în ital. «è andato in pezzi» (și germ. «ist in Stücke gegangen»); Fr. *kus* = it. «pezzo».

25. s-a domislīt «și-a adus aminte, și-a dat seama»] În Fr. și Ch. *domislit se* țire-i gospodār de lui mul'ér (tip. mul'ér) «cine e stăpānul nevestelor lui»

26. fost-ai stuf de noi «ți s'a urit de noi» (cf. se stufēi de ^{57/3})] Acest venetism (*stuf*) se întrebuintează și în Fr. *stuf* și Ch. *stuf* al meno «cel puțin»] Și acest italianism e curent la Slavii vecini: în Fr. și Ch. *alméno* m ā i a-l'] În ms. *māja āl'*.

27.

1. s-a dat vēr a si besēda «și-au făgăduit în mod solemn»] Propriu «și-au dat credința și cuvântul»; în Fr. *dat vero i besedo*, Ch. *dat veru i besedu* cu o] În ms. c-o.

2. iē lāt-a «pe el l-au luat», cf. II § 210 Descrierea úcodlacului, n muonstru care seamănă cu un lup (cf. acest volum p. 123), se dă în bucata 37; în Fr. și Ch. *okodlāk*.

4. niurbe] În ms. āniurbe iusto bire «tocmai bine»] În Fr. *iusto dobró*, Ch. *iūsto dobro* vrut-am veri din tire «voiam să viu să te iau», cf. ^{6/1*} verit] verit.

5. țāsta] țesta (așa în ms.), căci se rapoartă la āsiru (masculin).

7. nu s-a dāt zbudī «nu-i putea deștepta» cf. ^{20/10}.

8. nu pote fățe de meno «nu poate face altceva», cf. ^{18/24*}. Pune punct după meno namesto «în loc (să...）」] În Fr. *namesto* = «invete»; Ch. *namesto* bārhanu e o haină femeiască, de stofă colorată, care se îmbracă peste cămașă, cf. Burada 44; în Ch. *brhan* = it. «cotolo», în Fr. *kamișot*.

9. pemintu] În ms. pāmintu cf. ^{26/12*} ^{28/1*} și II § 19 iē-l... ānuntru... țāsta-ī] În ms. iē āl'... nuntru... țāsta āī.

11. si-l'] si-l (în ms. si ā l).

12. l - av zgrizít «l-a (= bār hānu) mușcat»] În Fr. [grizét = it. «mordere», Ch. [gris (infin.).
 13. secăre «secară»] În Fr. sególa, Ch. šigala = it. «segála»
 viké'j: kikiricu] viké'j: «kikiricu!»
 14. țā ie zițe: «zehvalé] «țā» (în ms. țā vo), ie zițe,
 «zehvalé... = «multumește-o (aceasta)», zice el...

28.

1. un fil'ie fost-a un țobān. si ie zițe lu sē māie]
 În ms. un fil' si ie zițe—ie fost-a un țobān—lu sē
 māie; țobān e glosat în ms. prin pastir; în Fr. și Ch. de
 asemenea pastir colé-s] În ms. colé'ās ăntrebā
 «cere (de nevastă), peți»] Propriu «întrebā dacā vrea să se mărite» cf.
 II § 197 betāra] În ms. bātāra, tot așa ²⁸/₄, cf. ²⁶/₁₂ * ²⁷/₁₀
 și II § 19.
 6. se nu me vure ie cu țe hraní «dacā n'ar avea el cu
 ce să mă hrănească...»] În Fr. hronít = it. «nutrire», Ch. hranít
 tu cá cō] tu, cá cō, subînțeles hraní «mă vei hrăni tu, tată»; în
 Fr. cá cū, Ch. cá cā.
 7. na țiru «la cină», cf. II § 127.
 8. bedast «prost»] În Ch. bedas, în Fr. stúpid o.
 9. ala, cmoțe] ala cmoțe «haide acum».
 11. ma srița tē ke «dar norocul tău că...» postene
 «cinstite»] În Fr. postén, -ená, -enó, Ch. poštén.
 13. a... dozné'it «au aflat»] În Fr. și Ch. do[nat
 pistola «pistolul»] În Fr. pistola, Ch. pištola.

29.

1. m ā ț e h e «mamă vitregă»] În Fr. și Ch. ma cí ha = it. «matrigna»
 păstārke «fiică vitregă»] În Fr. și Ch. pastrka = it. «fi-
 gliastră».
 2. brāv u e un fel de brāu (ordinar) care servește muiierilor la că-
 ratul apei. Cu el se încing peste mijloc și îl trec peste vasul de lemn
 (brenta) în care cară, pe spate, apa, încât mâinile le rămân libere.
 Avem un caz interesant pentru fenomenul, destul de des, că un cuvânt
 vechiu (brāv u) se păstrează într'un înțeles depreciat față de cuvântul
 nou intrat în limbă (cānițe). Brāv este necunoscut în Fr. și Ch.,
 ca și cānițe, care-i un brāu femeiesc «totdeauna roșu» (E. Riegler,
Ideea Europeană, VII, nr. 178) < cr. (t) kanica.
 4. i ā -l'] În ms. iā āl' antosnác «Ianuarie»] În Fr. an-
 tosnák = it. «gennaio», Ch. antošnák.
 5. v e d e i u v e f o c u l o z e s c u «vede aprinzându-se un foc»,
 cf. II § 231] În Fr. lo[ít = it. «preparare il fuoco», Ch. ložit.
 6. -ntrebu] În ms. ăntrebu (tot așa ăntrebe ²⁹/₁₀).

8. si-l'] În ms. si-ăl' zi-le] Povestitorul se gândește la mama vitregă și la fiica ei, deși mai înainte (i-ă va vo-ăntreb-ă) și mai departe (și zi-l') se gândise numai la mama vitregă ț-ăsta-i] În ms. ț-ăsta-ăi.

11. de când a fost-ăncărc-ăte «când a fost cu sacul urcat în cărcă»] În ms. de k-ănd-ăncărc-ăc «când [i-]au urcat sacul în cărcă»] pomaga-ăne! «ajutor!»] În Ch. pomaga-ăne, necunoscut în Fr.

12. lu-p-ăst-ăr-ke-le] În ms. la-p-ăst-ăr-ke-le m-ă-țe-he-s] În ms. m-ă-țe-he-ăs de mil'aru nițur-e, e de sto-ur-e «la o mie niciuna și la sută una»; am-ăștept-ă invers.

30.

1. ze-clen-i-ț-e «blestemată, afurisită»; cr. zaklinjati = germ. «obsekrieren, beschwören».

2. ze-col'i «junghia (un porc, cu cuțitul)»; cr. zaklati-zakoljem = germ. «niederstechen».

3. ț-ii-a-l'] În ms. ț-ii-a-ăl' me-z-e-ia «mergea»] Iterativul lui mere, cf. II §§ 192 și 234.

4. ve-c(e)] În ms. ve-će; Belulovici preferă ve-c p-ă-s-tu-ntreb-ă «du-te și cere de nevastă i-ă-l'] În ms. i-ă-ăl' otar-e-te, otar-e «curăță-te bine» (cf. II § 268); cr. otrti = germ. «abwischen» de-ă-i-ă-p-e-z-a-s-pel-ă-te «iată apă de spălat»] Construcția e decalcată după croățește (ima vode da se opereš).

7. se-nu-re-i-tu-scut-ă-ali-capt-ă-țe-voi-lucr-ă «să nu ascuți cumva sau să te uiți ce voiu face!» cf. II § 247 mol-e-m co-za-dila-gut [rostit y ut] «străpunge-mi pielea la gât»; mol-e-i are deci înțelesul de «immergere (un pugnale)» nu-sm] În ms. nu-s-ăm.

8. de-i-e-tun-țe-s-a-fac-ut «atunci el s'a prefăcut în...» (propriu: din el atunci s'a făcut) div'l' ze-le-ă-n-ă-k] Belulovici nu știă ce este, credeă însă că e un monstru. Din cele următoare (30/16*) rezultă că e vorba de o pasăre sălbatică (div'l') de colorare verde (cr. ze-le-n), deci, probabil, de gheonoaie, care și în basmele noastre joacă un rol destul de important.

9. m-ă-i-a] În ms. m-ă-i-e post-ole-le de fl'er «încălță-minte de fier»] Ca opincile de fier, pe care, în basmele noastre, le îmbracă cei ce se găsesc de drum lung în căutarea cuiva pog-ă-ța] pog-ă-ța».

10. gub-e-l'] În ms. gub-e-ăl'.

12. io-sm] În ms. io-s-ăm i-en-ța] În ms. i-ăn-ța se-re-ț-re-țe «trecând» p-ă-s] p-ăs.

13. ă-m-ă-i] În ms. m-ă-ă-i.

15. i-u-v-e-i] În ms. i-u-v-e-ă-i.

16. betăre] În ms. bătare cf. ^{26/13}* țăsta-î.... s-a-nsurât] În ms. țăsta ai... s-a-ansurât.

17. ță disu gube] «cea de sub burete» Adică ființa care-i vorbise de sub burete (^{30/10}) și-l rugase să-i ridice, cu furca de gunoiu, buretele de pe cap (^{30/13}) neverin e un vânt puternic, ven. «neverin».

18. -ntrêbe... restrzeite] În ms. ăntrêbe... restărzeite.

20. câpte-n] În ms. câpte-ăn gospa me] Mai uzitat gospo moia «stăpână!»

22. loij lo-oi i-iale «d-ta» cf. II § 240.

23. lu omu] În ms. lo omu durmir «soporifer» cf. II § 193; nu se poate, după Belulovici, spune: pure ăntru café se durmire, nici ne ca se dorme tărdo «tare, greu» < cr. *turdo* i-ă-i] În ms. i-ă-ai.

24. aflê nuca «găsește o nucă», cf. II § 204b] Povestitorul a uitat să ne spună mai înainte că pe când trecuse pe la bătrâna cea de 600 de ani (^{30/14}), aceasta îi dăduse o nucă, iar cea de 900 de ani (^{30/15}) niște migdale (^{30/27}).

25. -ntrêbe] În ms. ăntrêbe o voi] În ms. voi.

27. țere-n] În ms. țere-ăn nmestite] În ms. nmestit dat-l-a ai le (adecă: hainele)-a dat] Acest l-a e contras din le-a, cf. II § 98 bβ.

28. cafelu «cafeaua» cf. II § 120 i l-a prol'it «a vărsat-o» < cr. *prolieti* — *prolijem* = germ. «ausgiessen» lipi moi «frumosul meu» < cr. *lijep* «frumos, dragut»; corespunde termenului vechiu musât ca si porcu «când erai porc» t-ai... scapăt = te ai scapăt «ai dispărut, ai fugit» cf. II § 197 smilvê'-te vărde mine «fie-ți milă de mine», în cr. *smiluj se vrhu mene*.

30. ie-l'] În ms. ie-âl'.

31. s-a uțis «a murit» (propriu: s'a ucis).

31.

Povestirea aceasta a fost tradusă de I. Belulovici în italienește. Voiu da întocmai și traducerea aceasta în notele ce urmează:

1. doi frăț, țe s-a-nmețavêit cuij la un covât] În ms. doi frăț la un covât, țe s-a-nmețavêit covât

Una volta [c'] erano due fratelli e imparavano l'arte del fabbro; mangiavano e dormivano assieme.

2. grăs, țela] În ms. grăse țela mrsav] În ms. mărsav (tot astfel ^{31/3}) Il fratello maggiore era assai grasso ed il minore magro così, che non era che pelle ed ossa (di lui).

3. ke țe] În ms. ke-țe ie zis-a] În ms. e-je zis-a locu a tev] În ms. locu te din țe «de ce, din care cauză»

te - s m] În ms. *te ă s ă m* Il padrone ed il fratello lo comiciarono [a] sgridare; [che] cosa avesse che è così magro; ed egli disse al fratello: va a dormire nel mio luogo ed io andrò nel tuo, poi vedrai perché io sono magro.

4. *c ă p u - l' ... c ă ... s i - l' ... v r h, f r c]* În ms. *c ă p - ă l' ... c ă l u ... s i ă l' ... v ă r h, f ă r c* Di notte viene la padrona — era strega — getta le briglie sulla testa del fratello maggiore ed egli quella volta divenne un cavallo e va cavalcando con lui e gli dice: oltre la cima, scappa dietro te.

5. *r a m n i ă . s - a i ă l e]* În ms. *r a m n i ă . ă n ă r a m n i ă ę s - a i ă l e* (adică strigele) *s p r a v i s e a r e*, ca în croătește (*spraviti se*), alături de înțelesul obicinuit de «a se pregăti», și pe cel de «a se adună» *s a c a z ă l i c a s p u r a v ă ę i t - a* «fiecare povesteă câte puțin» Pentru iterativul *s p u r a v ă ę i* cf. II § 234 Vennero in un bosco, in mezzo del [=al] quale era una pianura. Le streghe di tutte le parti si raccolsero qui, ognuna col suo cavallo. Qui avevano la cena sotto un noce...

6. *a l' e i h l a p ă ę , a v s t r e s i t]* În ms. *e a l' e i h l a p ă ę , i e t r e s i t - a c ă n]* În ms. *c ă n d* Il cavallo della padrona muoveva la testa, finch  gli caddero le briglie dalla testa, [ed] egli ridivent  giovanotto.

7. *s i - l' z i ę e ... f r c ... d e b l ę - n ... i e - l' z i ę e]* În ms. *s i ă l' z i ę e ... f ă r c ... d e b l ę ă n ... ă l' z i ę e* *m e r g u s a c a l a s e c ă* «merge fiecare la calul său» *d i n d e b l ę - n d e b l ę* «din copac în copac» *c u p o s t   l e l e v o z d r o b  * «cu încălțămintele (de fier)   zdrobe » (< cr. *izdrobiti*) *t r h   h] t r b   h «burtă» z d r o ę ę i]* Tradus liber de I. Belulovici prin it. «tormentare», mi-a fost explicat de Luigi Belulovici prin germ. «pressen». Este același cuvânt ca *zdruci* al nostru, care însemnează «a turti, a tescui». În limba serbo-croată nu găsesc decât *drucati*, ca sinonim al lui *mečiti* = germ. «stossen, quetschen»; în slovenește, cu același sens, *dročiti* Quando la cena finì, ognuno va col suo cavallo via, ma la padrona non poteva trovare il suo, ed egli ora gett  redini sulla sua testa e disse: oltre la cima, scappa dietro di te. Egli le dice: Come hai tormentato mio fratello, così io tormenter  te.

8. *z ă s t o] z ă s t o «de-oare-ce» t o t e]* În ms. *t u t e c o p i t e l e]* În ms. *c u p i t e l e;* am aștept  p tcovele (cf. ⁴ /₆₁) «potcoavele» (nu «copitele») *m a i m u n d* (rostit: *m u n*) *n e g o - l'* (în ms. *n e g o ă l'*) *m   r e* «mai mult dec t i se cuvine» Pune virgulă înainte de *s a m o* «numai» Vengono a casa, egli va all'uscio, chiama il padrone di esser così buono d'alzarsi, che   un viandante e che il cavallo gli perdet  tutti quattro [i] ferri...

9. *l u h l ă p ă ę i]* În ms. *l u h l a p ă ę u p a c - l]* În ms. *p a c ă l* primul *i e* = gospod ru, al doilea = fr tele *m a f r   t e l e]* În ms. *m a n u - m -   - e f r   t e l e* *l u m p   i* «chefui» D și nu pot atestă un **lumpati* în croătește, probabil că acest germanism (austriacul

- «lumpen») există și la Slavii din Istria. [Traducerea lipsește].
10. pițor] În ms. pițore; forma articulată e pițorle
Il padrone si alzò e mise i ferri sulle mani e sui piedi del cavallo.
11. Șterge punctul după făcut-a l'-a lât] În ms. lât l'-a
a cã se] În ms. cã se... Egli lo pagò ed andò [a] cavalcare ancora un poco e poscia gli cavò dalla testa le redini e la mandò a casa.
12. zis] În ms. zîš smocvi «smochine») Singularul este smocve, care însemnează și pomul (smochinul) La matina il padrone dice alla moglie: levati [e va a] cucinare il caffè. Ma essa gli dice: dà [dà] loro fichi ed acquavita perchè mi duole la testa.
13. osn] În ms. osăn ke nu pote] În ms. ke iã nu pote, perche l'el' (sic! cf. II § 88) a pezeît cõpitele Verso le ore otto il padrone la manda [a] chiamare, che si levi che bisogna far merenda, ma essa dice: che non può (perchè le pesavano i ferri).
14. mâr bocúnure] În ms. mârle bocúnurle; e deci posibilă și construcția cu forma articulată după «amândoi», ca la Dacoromâni, cf. II § 209 b Il più giovane viene in bottega e dice al padrone: che diavolo ha vostra moglie, io le vidi su ambedue le mani dei pezzi di ferro.
15. si-l'] și ăl'... iã-l' zițe: «strigē-sm») În ms. iã zițe a lui: «te nu stiî ke m-ń-aî tu senoți pus pre mâr?»; e iē-l' zițe: «cum?» e iã-l' zițe: «strigē sã m.» Egli va a vedere e le dice: cosa hai sulle mani? Ed essa gli risponde: non sai che me li hai messi tu? Egli le domanda: come? Ed essa gli dice: sono strega.
16. si-n] În ms. siăn Pune virgulă după strigē Ed egli va in bottega e dice ai fratelli: prendete quel grande martello, uccidetela e seppellitela nel cantone di casa; quando è strega, giaccia!

32.

1. mazila «coloare» (= cărbune) < cr. *mazilo*, cu același sens se nemaze' «se ung, se murdăresc» < cr. *namazati* — *namazem*, cu același înțeles prico briga (rostit briya), fãr (în ms. tãr) za nú] Tradus de Belulovici în nemțește prin: «über den Berg, ihr nach!» frikē-l'] În ms. frikē ăl' din pode (= po «jumătate» + de), subînțeles cãle «din mijlocul drumului» plegní-se «sã se plece»; pentru etimologia cuvântului cf. II § 201; Belulovici aveã conștiința cã verbul acesta nu-i de origine slavã.
2. ponãț «miez de noapte», cf. cr. *ponoc* = germ. «Geisterstunde» se pure ocoli de sire un obrúț (< cr. *obruč*) si se le vede (tip. vede) tote = it. «si pone attorno di se [attorno a sé] un cerchio e se le vede tutte» nuse more' spure, ke se se re spure... = it. «non si deve raccontare, perchè se si raccontasse...» restãrgní «sfãșiã»] În ms. restrãgni.

3. legă] În ms., adăugat, în paranteze: *ăntinze trei ovés* «trei fire de ovăs» *pobali* «a rupe de pe crângi» < cr. *povaliti* = germ. «niederschlagen, niederreißen» (cf. al nostru *prăvăli*).

4. *ărăt*] În ms. *ărt* «arta, măestria» *țasta mēre cu sânzele* (tipărit *sânzele*) «aceasta (=măestria de a fi strigoaică) se moștenește deodată cu sângele».

33.

1. *se ărăt* (cf. II § 14)] În ms. *se ărte* «măestria sa» *săpa* «sufierea» (< cr. *sapa* = it. «alito, fiato, esalazione»)] În înțelesul religios-creștin al germ. «Seele» se întrebuințează și la Istoromâni numai cuvântul *suflet* *musca* «musca»] Pluralul e *must ă-n-ă-e]* În ms. *ă-n-je* *La sfârșit eră scris*, dar mai pe urmă a fost șters (căci roșu e «râsul», cf. ²⁵/1): *strigonu ăi rois* «strigoii e roșu».

34.

ă-n betăre vreme] În ms. *ă-n antichitēpi* *țăle* (în ms. *ăl')* *veriia* «aceea se întâmplă» (propriu «de venea») *re* *fost fi* «ar fi putut fi» (II § 247).

35.

1. *Risu* «râsul»; animalul acesta trece de monstru; din cauza dinților săi rânjiți, se zice că el «râde», ceea ce explică apropierea, prin etimologie populară, la noi, Dacoromâni, între *râs* < sl. *rysū* și *râs* < lat. *RISUM un om]* *Rostit u-nom* *de când* «când mergu (rostit meryu)] Subînțeles *omiri* *se pricri-zescu* «și fac cruce»] În A. *prikrizit* = it. «fare la croce» *slidî* mi-a fost tradus de Belulovici prin it. «fiatare»; înțelesul aici e de «trage cu urechia», cf. cr. *sliditi* «a urmări», în A. *sledi* = it. «ascultare» și «origliare» *sânzele]* *sânzele țela istu*, adică *risu* *pași* nu mi-a putut fi explicat de Belulovici, cf. cr. *pajaski* = de (planta) *Ailanthus glog]* În ms. *klog* < cr. (și în A.) *glog* «mărăcine (crataegus)» *pehni-l* «împungându-l»] Belulovici susținea că acest verb nu-i de origine slavă; totuși el se găsește și în A. *pehnit* = it. «battere» (cr. literar *pehnuti* «a împunge, a împinge»): Pe acela (râs) l-ai putea ucide (propriu: înjunghiă) cu o țeapă de mărăcine de *Ailanthus*, împungându-l cu ea, însă nu pe din nainte, ci pe din apoi *risu-i]* În ms. *risu ăi* *când l'i se zite* «când îi vorbești».

36

1. Pentru *mórina* (în A. *morá*), cf. «*moroiul*» dacoromân. Interesantă alternarea lui *cristiian* «creștin = om», cu om de *țițe*] În ms. de *țița*; tot așa se-*re-vo* și *damaręte* au în ms. forma se-*ra-vo* și *damarate* nu poate ni măcni cu sire «omul nu se poate nici mișcă» (propriu: «nu poate nici mișcă cu sine»)] În A. *maknut se* = it. «*muoversi*».

Îndreaptă punctuația în modul următor: *vike'*. e se *re vo je pute'* cață, magari cu un zăzet — ma se *re vo cață*, nu *cutęze popraví*, *perké se je re popraví*, *ia re scapá* — *re vo conoste căre-i* (în ms. *căre ăi*) nu *cutęze*] În ms. nu *cuzete*, o greșală de scris, căci «*cuget*» și «*cugetă*» nu există la Istroromâni *popraví* mi-a fost tradus de Belulovici prin germ. «*verbessern*», sens pe care-l are și cr. *popraviti*, dar care la locul acesta nu se potrivește.

2. *zupána* e nevasta *zupánului* «*primarului*», cf. ^{23/9}* Pune virgulă înainte de *za plăcu* «*ca răsplată*» a *dilit* «*împărțit*» În A. *dilit* = it. «*spartire*» *stár* «*găleată*» < cr. *star* (it. *stajo*) *vărț* «*ulcior*» < cr. *vrč*.

37.

1. *devedí*] *deveti* grob «*mormânt*» Din cr. *grob*; pentru «*groapă*» au și Istroromânii cuvântul *gropę* *trgovăț*] În ms. *tărgovăț* (tot așa ^{37/2}) «*negustor*».

2. *fost a*] *fost-a* *zaziv'ene*] În ms. *zaziv'enu* cf. II § 127 *magazinu de sako* «*magazin universal, în care se vind de toate*» În A. *sako* = it. «*tutto*» *țir-a*] În ms. *țire a* și *cúmatru* lui *gané e je-l' zite* «*și cumătrul lui îi spune (că e ucodlac), la ceea ce el (ucodlac) îi zice*» *cume* «*cumetre*» cf. II § 126] În A. *kume* = it. «*compare*» *fețór*] În ms. *fečor* *cúmatru-l'*] În ms. *cúmatru ăl'* *io reș pucni ca si ovu* «*aș pocni (m'aș sparge) ca un ou împuțit*» În A. *puknut*; se zice un *ov*, *do ove*, articulat *ovu* (sing.), *óvale* (plur.) *vipt* mi-a fost tradus de Belulovici nemțește prin «*Art Getreide*», fără să-mi poată preciza ce fel de «*bucate*» se înțeleg sub această numire; dar știă să-mi spună că *iețmic* este «*orz*» și *trukina* este «*porumb*» *ate dumireke* «*în Dumineca următoare*» *ăntru je ăna-intea lui* (a *ucodlacului*) *usa si je*] În ms. *usa e je* și *ke męre färe*, construcție eliptică pentru *si vâ ke męre färe* «*și [vrea] să meargă afară = și dă să iasă*» *zetulit-a* «*răcnit, a mugit*» În A. *zatulit* = it. «*gridare*» (în croățește nu pot atestă un **zatuliti*, ci numai simplul *tuliti*, care are sensul — derivat —

de «a mugi» și înțelesul primitiv de a «buciumă» (propriu «a face tu-tu», cf. germ. «tuten»), care se recunoaște în *tulnicul* nostru din Munții Apuseni, cf. DR. V 423 *proclēt* a fi «afurisit să fie» (cf. II § 237) *otăine* «taine, secrete» < cr. *otajna* cu același înțeles.

3. de când «după ce» *tărpī. veče]* *tărpī veče* e «nu l-a mai putut suferi și...»; în A. *trpet* = it. «soffrire» *l'is-a...* *potānzit* «i s'a plâns» cf. II § 199 *poimenu* «pe nume»] Tot așa în croătește *si-l'zițe]* În ms. *si-āl'zițe nuntru]* În ms. *ănuntru mes-a-n]* În ms. *mes-a-ăn cáigele* «cărțile sfinte»] În înțeles de «carte (profană)» se întrebuințează *liber l-a zecăntē]* «i-a cântat (cântece bisericesti)»; nu corespunde lui «descântă» al nostru.

4. *dozovī* «chemă înapoi»] În croătește pot atestă numai verbul simplu *zovnuti* «a chemă», nu și compusul lui cu *do-*: Dacă ucodlalcul ar putea sări, înainte de a-i fi cântat cântece bisericesti, peste al nouălea hotar, atunci nimeni nu l-ar mai putea chemă înapoi.

38.

1. *bodl'azie* ziua dinainte de Ajunul Crăciunului (ital. anti-vigilia di Natale); formația cuvântului mi-e neclară *struc'lī* mi-a fost explicat de Belulovici prin cuvântul ital «gnocchi» (= germ. Nockerl) < cr. *štruklji* (din germ. Strudel?), în cr.-istr. *štrukalj* «cibi farinacei genus» Bartoli, P. 80 *fazó* «fasole», are pluralul *fazole*; în A. *fašul vilija bojza* «Ajunul Crăciunului», propriu «veghea (= vigilia dumnezeiască» (cr. *božji*) *bacalāi* (numai la plural) «batog» < cr. *bakalaj* < ital. *baccalā* *verze* e altă mâncare decât *capūz* (aceasta din urmă corespunde «verzei» noastre): verzele nu făcu *glavița* (= căpătână) cf. Popovici II 165. Belulovici îmi spunea că *verze* = it. (venet) *verza*, despre care cf. II § 199 *svi-țele* «luminile»] În ms. *svițile polnočnițe* «slujba de miază-noapte la Crăciun» (la catolici)] Din cr. *polnočnica*, în ms. *polotnițe* (transcriere greșită) *mergu]* Rostit *mergu* *veselescu* «petrec cu veselie»] Lui Belulovici îi e curentă numai forma reflexivă *veselescu se*, ca cr. *veseliti se* *tote usele]* În ms. *tot us*; după Belulovici, se poate zice și *tote use nespravescu* «adună», deci cu sensul lui *spravī* < cr. *spraviti se* «a se adună»; în A. *naspravit* *podilescu* «împarti»] În A. *podilit* = it. «spartire».

39.

2. *io-m]* În ms. *io-n nis]* În ms. *niš* (tot astfel ^{39/5}).

3. *pulente]* În ms. *pulenta zebeli* mi-a fost tradus de Belulovici prin ital. «condire», cf. cr. *zabijeliti*, în A. *šabelit*, cu același sens.

4. prăgu «pragul» În A. prah=it. «soglia» mai mund muṇ-
câ] Rostit mai mun muṇcâ, cf. ³⁷/₈.
5. tiṭ «tocmai» vâl'e «chiar» pira la] În ms. pira
ncl'is-a] În ms. âncl'is-a.
6. mes] În ms. meš (tot așa ³⁹/₈) lope «grajd» < cr. lopa «ovĉja
staja» (Rječnik).
7. lēmne] În ms. lamne (tot așa ³⁹/₈) ântru «în»] În ms.
fra (italienism).
10. țe] În ms. ĉe.

40.

Obiceiurile la nuntă, cuprinse în această bucată (cf. și cele culese de Bartoli și de Glavina, în acest volum p. 82-83 și 226-228), au fost traduse în italianește de I. Belulovici. Dau în cele ce urmează întocmai această traducere, împreună cu câteva note:

1. țățe] În ms. ĉăĉe (de amândouă ori) ntrebâ] În ms.ântrebâ se clițescu «li se fac strigările»] Din cr. *kličati*—*klicem* «strig», în A. klițat = it. «chiamare» dumireke] În ms. dumireca (cf. II § 21) proști e pluralul lui prosâț «pețitor» < cr. *prosac* (în A. prosaț, cu plur. proști); în manuscris, în parenteză, omir. Una ragazza, quando si sposa, primieramente si conosce col giovane, poi il padre e la madre della ragazza vanno a domandare [a]i genitori del giovane se sono contenti, poscia vanno dal prete e fanno... ed una domenica due amici del giovane [vanno a] domandarla.
2. țeli] țel'i; în ms. ĉeli. Quei due amici vengono dalla giovane, dicono: buon mattino, volete dare vostra figlia al nostro amico?
3. cl'ēmē-n] În ms. cl'ēmē ân fețițe] fėtițe de colățe pobirē'i (în ms. pobirai) «să adune pentru covrigi»; singularul este colăc cmet (< cr. *kmet*) e orice țaran cu casă, orice «gazdă».

I genitori della giovane li chiamano in casa, danno loro [da] merendare, una rosa, e vanno a messa; a pranzo vanno anche dalla giovane. Poscia la ragazza va [a] raccogliere presso le case per i «kolazi».

4. iel'] În ms. äl' țăsprave' «le adună» cf. ³⁸/₁] În A. spravit = it. «radunare». Le danno grano, segala, riunisce questo, manda [a] macinare al mulino e poi fa i «kolazi».

6. dīveru «cumnatul» (= fratele mirelui)] În A. dever = it. «cognato» din bāŋke «după lada de mireasă» (cf. ²⁰/₁*)] Forma bānāk se găsește și la Slavii din Istria, cf. Bartoli, P. 42 și același, *Miscellanea Hortis* p. 917, nota 2. Una sera, prima di maritarsi, lo sposo ed il compare vanno col carro, [a] prendere la «bāŋka». Li cucinano loro la cena, suonano.

7. Di sera, dopo cena, vanno via colla «bāŋka» presso lo sposo.

8. ure în ms.; Belulovici preferă ur. La mattina seguente [i] parenti dello sposo si riuniscono, merendano dallo sposo, sparano delle

pistole, poi verso le dieci vanno dalla suocera, poi al «zacon», poi vanno [a] ballare, verso le 2 pom., vanno [a] pranzare dalla suocera; poi di nuovo [a] ballare.

9. s[er]a] În ms. *pac s[er]a nevesta-l'* În ms. *nevesta [a]l'* focu st[ac]ne' «at[ac]t[ac]ă focul» (tradus de Belulovici prin germ. «machen») în ms. e cu totul altfel: f[ac]u-l' c[le]cni «ii pune să ingenuche» zegrnescu «coper») În A. zahronit = it. «coprire» si-l' zi[te] În ms. [a]l' zi[ce] [t]ă[te] În ms. [c]ă[ce] (de două ori) a te] În ms. a te] (raportându-se la m[â]i[te], nu la [t]ă[te]) La sera, verso le 9, la suocera li chiama al focolare, li fanno inginocchiarsi, li coprono sulla testa, da loro la benedizione e dice alla ragazza: tu lasci tuo padre e tua madre e vai [ad] amare altri, guardati, sii migliore a quella madre e padre che troverai di quello che fosti ai tuoi.

10. pa[ç] În ms. *pac tun[te]* Allora vanno dal[lo] sposo suonando e cantando.

11. usa-ncl'is[ç] În ms. *u[š]a [a]ncl'is[ç] las[ă]* În ms. *l[ă]s[ç] gr[â]ni[te]* «r[â]muric[ă]» Din cr. *granica* (diminutivul lui *grana* «ramur[ă]»; și Croații zic fetei iubite *grano moja!*); cu o ramur[ă] înflorit[ă] e comparat[ă] mireasa *neca se smilvescu* «să se miluiască» În ms. *smilvescu* Vengono, trovano la porta chiusa e dicono: Buona sera, se ci lascerete dormire, noi vi portiamo una bella fanciulla; essi di dentro rispondono che non hanno luogo ed essi di fuori di nuovo pregano, che non hanno dove dormire, che abbiano compassione di loro.

12. Li ha] li ha «bucată de loc (în formă de strat)» Din cr. *lieha*; Belulovici l-a tradus prin it. «aiuola» explicând: locul se împarte în două părți, dintre care fiecare parte e o li h[ç]; [a]ntru do lihe [a]i rovu (= șanțul, brazda) din U[ț]ca pira-n I[ă]zer «dela U[č]ka-Gora (Monte-Maggiore) până în Lac (Lacul Cepici)» (R[ă]mas netradus).

13. pl[ă]st[en]i[te] În ms. *pl[ă]s[ç]eni[ta]* (și, mai departe, *pl[ă]s[ç]eni[te]*) mi-a fost definit de Belulovici prin «un br[ă]u lat și subțire» În A. *pl[ă]s[ç]eni[ta]*; *pl[ă]ștenica* e tradus în nemțește prin «grosses Leinentuch», v. Listele lui Bartoli s. v. *br[ă]u potegn[ç]* «trage» În ms. *potegna* Poscia aprono e[đ] entrano...

14. bra[ç]a mi-a fost tradus de Belulovici nemțește prin «Bruderschaft» < cr. *bra[ç]a* (pluralul-colectiv al lui *brat* «frate») (R[ă]mas netradus).

15—16. brente cf. ^{22/2*} [t]ét[er]te] În ms. [t]ét[er]te «cio(s)-v[âr]te» dvoje «o p[ă]reche» < cr. *dvoje* «doi, p[ă]reche» *podvez[ne]* «jartieră» < cr. *podvešnja* Il giorno dopo, il compare dopo aver dato dei doni del valore di cor. 20, le va a mostrare la fontana, donde prenderà d'ora innanzi l'acqua per i bisogni casalini. Così finisce lo sponsalio.

Unele dintre numele și poreclele din Susnievița mi-au fost explicate de Belulovici:

2. Pil'ar însemnează, după Belulovici, «cerșetor»; la origine e «mămular, boccegiu» < cr. *piľar*.
3. Beg o] Rostit beγ o.
7. Lui Pil'at i se zice în batjocură: «Pil'at cu supa de năp, Pil'atițu cu supa de napițu».
6. kik însemnează «năut».
8. kebru însemnează «cărăbuș».
9. crăi «margine» < cr. *kraj*.
11. Porecla Sote se întâlnește și în Santa Domenica, sat la distanță de $\frac{3}{4}$ de oră de Susnievița. Ar putea fi o scurtare din cr. *soton*, *sotonjak* «satana»; cf. și cr. *šotka* «rață».
12. Barunu = baronul.
14. zúidar = croitor, cf. $\frac{10}{3}$ *. Purtătorul de acum al acestei porecle (Giuseppe Basici) nu se ocupă cu croitoria.
16. Pițón, cf. it. *piccione* «porumb».
17. Burada 19 cunoșteă un Anton Estenta [citește Stenta].
18. Familia fraților Belulovici.
20. După Belulovici, un derivat din cr. *dvoje* «doi, păreche».
23. cumpăr = it. *compare* «nun».
25. colar «rotar» < cr. *kolar*, cu același sens.
28. zime < cr. *zima* «iarnă, ger».
29. biscop «episcop».
32. malec < cr. *mal* «mic»; i se zice «Malecu cu rojșe bareta».
34. boțe «sticlă» < ven. *boza* (Byhan s. v. *botsę*), cf. *Jean la douille*, de unde piem. *Gianduja* (Bartoli).
35. fâbru < it. *fabbro* «faur».
37. Blaziñți sânt cei ce țin de familia lui Blasius; tot astfel Iurkinti, Beți, Pițonți, etc.
28. Burada 19 cunoșteă pe un Mihaiu Iurman.
39. Amintit și de Burada 19.
40. Corenițu < cr. *koren* «rădăcină». Iosif Carciulic e pomenit și de Burada 19.
41. Cuvântul «bale» nu există la Istroromâni; pentru numirile derivate dela tulpina BAL - cf. II § 273.
42. Scuro < it. *scuro* «obscur, întunecat»; Giovanni Scalir pomenit și de Burada 18.
44. Săvina < it. *schivina* «pătură groasă»; pe Bartolo Dianic îl cunoaște și Burada 18—19.
46. Despre Andrea Scrobe, cf. Burada 18.
51. Un Mihaiu Luxic e pomenit de Burada 19.
52. Banasera < it. *buona sera*.
54. crul' = chior.
56. Pe Bartolo Zvecic îl amintește Burada 19.

GLOSAR LA VOLUMUL I DIN «STUDII ISTROROMÂNE»

Glosarul ce urmează cuprinde cuvintele din textele publicate în vol. I și câteva adaosuri din „Notele” precedente, precum și puține cuvinte auzite dela Luigi Belulovici. Formele gramaticale fiind discutate în vol. II, nu se mai dau în acest Glosar, care urmărește numai scopuri lexicografice, căutând să precizeze înțelesurile, frazeologia și împăcherile cele mai obicinuite de cuvinte. Nu s'au dat nici etimologii, cunoscute

în cea mai mare parte din Byhan și Bartoli P. sau din vol. II ori din „Notele” premergătoare. În ordinea alfabetică, ă se găsește subț a (însă urmând după acesta când aveam două forme de altminteri egale); ă urmează după a (â); ć după c; ę după e; ĩ după i; ĩ' după ĩ; ŋ și ó după n; ș după s; ț după t. Asteriscuț după o fracțiune trimite la „Notele” din acest volum.

A (â)

- a interj. = a ^{5/12}; ~jâ = da ^{14/4}
a conj. = dar(â) ^{5/23} ^{16/10}
a prep. = a, la; a c ă s ę (s. v.); — (+ inf.) a II § 127; (înaintea dativului și a pron. posesiv și la dat. pron. pers.) al, a II §§ 124, 136 a, 140—141
ă b, - ę adj. = alb ^{16/51} ^{34/1}
ă c sb. = ac ^{1/2}
(a) c ă s ę adv. = acasă ^{4/20} ^{4/20} ^{4/51}
^{5/1} ^{8/27} ^{21/24} ^{23/14}
(a) c a ț ă vb. I = (trans.) a prinde ^{9/74}
^{4/77} ^{5/21}; (refl. + d e) a se prinde, a se acăță, a se apucă (de...) ^{8/41} ^{14/7} ^{39/13}; — (trans.) a apucă (pe cinevă ceva) ^{9/1}, a i se face (cuivă ceva) ^{19/17}; — (trans.) a căpătă ^{5/22} ^{10/22} ^{40/16}
(a) c m ó adv. = acum ^{9/19} ^{9/16} ^{10/36} ^{16/71}
^{15/48}; || Cf. a c m o țe, a h m ó, a h m o țe
(a) c m o țe adv. = acum ^{4/14} ^{4/21} ^{8/11}, (opus: m ă ț c e) ^{13/36} ^{18/50} ^{28/9}; || Cf. a c m ó, a h m ó, a h m o țe
(a) d u r ă vb. I = a duce cu sine, a conduce ^{9/2} ^{23/10} ^{23/12}; || Cf. (a) d u țe

- (a) d u țe vb. III = a aduce ^{3/13} ^{5/19}
^{7/12} ^{7/34} ^{7/35} ^{8/12} ^{17/35}; || Cf. (a) d u r ă
(a) f ă r ę adv. = afară ^{4/50} ^{4/82} ^{12/6} ^{17/24}
(a) f l ă vb. I = a află, a găsi ^{4/26} ^{4/33}
^{4/60} ^{4/41} ^{4/49} ^{4/70} ^{4/72} ^{4/74} ^{4/90} ^{20/15}
^{20/20}; (refl.) a se află, a se pomeni ^{4/25}
a h interj. = ah! ^{12/57}
a h a interj. ^{20/13}
(a) h m ó adv. = acum ^{12/10} ^{14/46} ^{16/8}
^{29/10}; || Cf. a h m o țe, a c m ó, a c m o țe
(a) h m o țe adv. = acum ^{12/10} ^{21/23}
^{30/23}; atunci ^{18/21}; || Cf. a h m ó, a c m ó, a c m o țe
a ĩ interj. ^{10/21}; ba (da) ^{1/14}
a l a conj. = dar ^{9/26}, (+ k e) ^{30/7}; || Cf. a l i
a l a interj. = hei! ^{1/8} ^{2/28} ^{16/41}; haida ^{28/9}, (repetat) ^{20/14}
a l i conj. = sau ^{4/22} ^{6/7}, ~ ~ = sau... sau ^{4/72}; — dar ^{20/12}; || Cf. a l a 2
a l m e n o adv. = cel puțin ^{7/21} ^{7/23}
a l o r a adv. conj. = atunci (se..., ~) ^{6/24} ^{22/2}; || Cf. s a, t u n țe
(a) m ă ț c e adv. = mai nainte ^{4/43} ^{7/7}, (opus: c m o țe) ^{13/36}; ~ n e g o —

- înainte de a... $\frac{4}{61}$ $\frac{6}{19}$ $\frac{12}{34}$ $\frac{40}{6}$; mai
 a m â Ń ĩ e = mai întâiu $\frac{40}{1}$
- a m i n d ó ĩ, fem. a m i n d ó num. =
 amândoi, amândouă $\frac{8}{32}$ $\frac{17}{37}$ $\frac{31}{14}$ $\frac{36}{2}$
- â n s b. = an $\frac{6}{10}$ $\frac{10}{16}$ $\frac{30}{12}$
- â n d i t s b. = tindă, ambit (în Transil-
 vania), antreu, sală (Mold.) $\frac{12}{20}$
- â n ț (a) a d j. = aici $\frac{4}{81}$ $\frac{7}{33}$ $\frac{12}{17}$ $\frac{28}{10}$
 || Cf. i e n ț (a), a ț i ĩ a, (opus) c o l e ț',
 c o l ó
- a n t o s Ń a c s b. = Ianuarie $\frac{39}{4}$
- a Ń k e = încă, și $\frac{4}{15}$ $\frac{39}{9}$, tot $\frac{11}{10}$. ||
 Cf. i Ń k e, n a Ń c a
- â Ń e l s b. = inger $\frac{2}{3}$ $\frac{12}{30}$ $\frac{16}{64}$
- a p a r â v b. I = (refl.) a (se) apără $\frac{24}{3}$
- â p e s b. = apă $\frac{4}{48}$ $\frac{7}{6}$ $\frac{7}{26}$ $\frac{21}{2}$
- a p ó ĩ a d v. = (la comparativ) mai ~
 = mai târziu, în urmă, la urma urmelor
 $\frac{1}{25}$ $\frac{12}{13}$ $\frac{20}{16}$. || Cf. r a p ó ĩ, r o p ó ĩ,
 p o c l e
- (a) p r o p e a d v. p r e p. = aproape (mai
 ~) $\frac{12}{11}$ (~ d e) $\frac{18}{47}$ $\frac{20}{17}$
- a r â v b. I = ară $\frac{5}{16}$ $\frac{33}{5}$
- (a) r a t â v b. I = arătă $\frac{2}{45}$ $\frac{12}{48}$ $\frac{17}{13}$
 $\frac{32}{4}$, $\frac{32}{11}$, (refl.) l' i s - a r a t â t $\frac{6}{35}$
- a r a t â ĩ s b. = arător, plugar $\frac{5}{13}$. || Cf.
 t e z â k
- âr â t s b. = meșteșug, artă, măiestrie
 $\frac{16}{6}$ $\frac{32}{4}$ $\frac{34}{1}$. || Cf. â r ț e
- âr d e v b. III = arde $\frac{6}{38}$ $\frac{9}{15}$ $\frac{12}{34}$ $\frac{20}{11}$
 $\frac{30}{1}$. || Cf. p a l i, z g o r i
- âr é t s b. = berbec (nebătut) $\frac{22}{20}$
- (a) r m â r s b. = dulap $\frac{3}{8}$ $\frac{5}{6}$
- a r m ó n i k e s b. = armonică $\frac{14}{29}$
- âr ț e s b. = meșteșug, artă, măiestrie
 $\frac{23}{1}$. || Cf. â r â t
- (a) s â a d v. c o n j. = așa, atât de (tare)
 (+ adj.) $\frac{4}{37}$ $\frac{68}{19}$ (+ v b.) $\frac{6}{16}$; — așa,
 astfel, în felul acesta $\frac{4}{48}$ $\frac{4}{49}$ $\frac{5}{2}$, s i ~
 n r e Ń ĩ e = și așa mai departe $\frac{12}{26}$,
 ĩ o - m f a c ú t ~ s i ~ = am făcut
 așa și așa... $\frac{18}{13}$; — (concluziv, după
 propoziții condiționale) $\frac{20}{20}$. || Cf. s a,
 a s â v
- (a) s â v, - e a d j. = așa, asemenea, astfel,
 atât de $\frac{2}{40}$ $\frac{4}{77}$ $\frac{3}{24}$ $\frac{6}{19}$
- (a) s c u n d e v b. III = ascunde $\frac{4}{31}$
 $\frac{2}{4}$ $\frac{5}{8}$. || Cf. s c u n d a v e ț ĩ
- (a) s c u t â v b. I = ascultă $\frac{4}{4}$ $\frac{3}{16}$ $\frac{3}{3}$
- a s é v s b. = proprietatea sa $\frac{18}{7}$. || Cf.
 a t e v
- a s e ř a a d v. = într'o seară, seara $\frac{20}{1}$
- (a) s e ř e a d v. = aseară, în seara pre-
 cedentă $\frac{4}{8}$ $\frac{12}{28}$
- â s i r s b. = măgar, asin $\frac{10}{43}$ $\frac{15}{18}$ $\frac{27}{2}$
- (a) s t e p t â v b. I = așteptă $\frac{2}{26}$ $\frac{8}{38}$
 $\frac{3}{30}$ $\frac{22}{36}$; (+ k e) a așteptă să... $\frac{4}{39}$
- â s t e s e ř e a d v. = astăseară $\frac{20}{4}$
- â s t e z (e) a d v. = astăzi $\frac{30}{5}$, în ziua de
 astăzi $\frac{10}{45}$
- â t, - e, - o p r o n. = alt, altă, (neutr.) alta,
 altceva $\frac{4}{13}$ $\frac{4}{35}$ $\frac{5}{12}$ $\frac{24}{10}$, (u r... ~)
 $\frac{4}{53}$. || Cf. ț e s t a â t, ț e l a â t; —
 a l d o i l e a, a d o u a $\frac{8}{8}$ $\frac{13}{7}$, următor
 $\frac{37}{2}$. || Cf. d o ĩ l e, â t e - z i
- a t é v s m. = proprietatea, averea tu
 $\frac{18}{10}$. || Cf. a s é v
- â t e - z i a d v. = a doua zi, ziua urmă-
 toare $\frac{1}{4}$ $\frac{5}{7}$ $\frac{12}{1}$ (o â t e z i = o altă
 zi $\frac{1}{4}$ *)
- (a) t u n ț e a d v. = atunci, apoi $\frac{2}{9}$. || Cf.
 a l o r a, s a
- (a) ț i ĩ a a d v. = acî $\frac{5}{10}$ $\frac{33}{7}$, acolo $\frac{4}{79}$
 $\frac{3}{7}$ $\frac{21}{17}$. || Cf. â n ț a, i e n ț a
- (a) v e ț' v b. II = a avea $\frac{2}{21}$ $\frac{3}{2}$ $\frac{4}{52}$ $\frac{4}{72}$
 $\frac{4}{39}$; c â n d a v u t z a m u r i
 $\frac{3}{2}$ = când a trebuit să moară; â r i
 z a l u c r â $\frac{21}{8}$ = ai (= trebuie) să
 faci; t u - l â r i l â $\frac{12}{55}$ = tu ai să-
 i ai (= îl vei lua)
- a v l â t s b. = aluat $\frac{26}{19}$
- a v z i v b. IV = auzi $\frac{4}{4}$ $\frac{4}{70}$ $\frac{4}{74}$ $\frac{12}{81}$ $\frac{30}{26}$
- (a) z u t â v b. I = ajută (cu acuzativul
 persoanei) $\frac{7}{42}$ $\frac{18}{13}$ $\frac{18}{54}$, (cu dativul
 persoanei) $\frac{5}{31}$

Ă

- â interj! = ăra! $\frac{1}{18}$ $\frac{11}{3}$
- (â) m n â v b. I = a umbla, a merge $\frac{4}{58}$
 $\frac{5}{24}$ $\frac{8}{20}$ $\frac{7}{15}$ $\frac{12}{9}$ $\frac{12}{10}$ $\frac{24}{2}$, ~ s u s = a
 se urcă $\frac{4}{74}$, ~ c â t r a... = a umbla
 la (cineva), a frecventă pe (cineva)

- ²/₂₃, ~bire = a umblă s. merge
cuvă bine ¹⁷/₄₇; — a plecă ²⁹/₄
- (ă) mnavē'î vb. IV = a umblă (me-
reu) ¹⁵/₁ ¹⁷/₄₆
- (ă) mnănda = pe jos, pedestru ⁴/₆₆
⁴/₇₃. || Cf. mēre, pasă, homo
- (ă) mpōj adv. = înainte, începând ⁶/₁₃
ămprevăle adv. = pe jos ²⁰/₁₆. || Cf.
zos, ânzdolu
- (ă) mprinde vb. III = a aprinde,
a da foc ¹⁰/₄₃ ²²/₂₅. || Cf. zepali
ămprins, -e adj. = aprins ²⁴/₄
- (ă) mpunto adv. = exact ²²/₂ ²/₂₄*. ||
Cf. inpunto
- (ă) n prep. = în, întru ⁴/₂₈ ⁴/₂₉ ⁴/₃₂. || Cf.
ăntru
- (ă) namurē'ise = a se amoreză ⁴/₁₆
ăncărcă vb. I = a urcă în cărcă
²⁹/₁₁
ăncărcăt, -e adj. = urcat în cărcă
²⁹/₁₁
- (ă) ncl'ide vb. III = închide ²⁴/₈
²⁶/₄ ²⁷/₂. || Cf. rescl'ide, zec'ide
- (ă) ncrunî vb. IV = incunună ⁵/₁₄
⁵/₁₇. || Cf. ocrunî
- ănfati adv. = de fapt, când colb ⁴/₂₉
|| Cf. infati
- (ă) niurbă vb. I = a întâlni (cu acu-
zativul persoanei) ⁴/₆₉ ⁷/₃₃ ¹⁸/₁₃. || Cf.
imbatise
- (ă) nmestî vb. IV = a îmbrăcă
(trans.) ²⁷/₄; (refl.+de) a se îmbrăcă
¹⁹/₂₄, (+ă) a se îmbrăcă în ceva
¹⁴/₆₇ ca ceva ¹⁰/₂₅. || Cf. respol'ă
- (ă) nmestît, -e adj. = îmbrăcat ⁴/₃
¹²/₁₇ ²⁹/₂₇
- (ă) nmestivē'î vb. IV = a îmbrăcă
¹²/₄₁
- (ă) nmeșă vb. I = (trans.) a învăță; ~
ăncrîjănțiie = a da educație
¹/₁₇ ²/₃₅; (refl.) a se învăță ²⁹/₁₂,
(+z) a învăță meseria de... ¹⁶/₃
- (ă) nmeșavē'î vb. I = (trans.) a
învăță; ~pămînta = a crește, a
educă ⁴/₅₂; (refl.+inf.) a se învăță,
a învăță meseria de... ²¹/₁
- (ă) nmîsă vb. I = a visă: l'i s-a
nmîsăt de... ¹²/₄
- (ă) nreșce adv. = înainte ⁴/₆₈ ⁴/₇₀.
~de... = pe dinainte ³⁰/₁, mai de-
parte ¹²/₂₆. || Cf. reșce, ăntru
ăns, -e pron. = însuși ⁴/₃₉ ¹⁴/₅₂ ²³/₉,
însuși ⁷/₁₃; însuși sau singur ¹⁶/₅₄
²⁰/₁₅; singur ²/₂₇ ¹⁰/₃₅ ²⁶/₁₇; ăns cu
sire = în sine(a lui) ⁷/₁₃ ⁹/₁₈
- (ă) nsură vb. I = (trans.) a însură,
a mărită (pe cineva) ¹⁴/₅₇; (refl.+d u-
pa s. scupa = împreună) a se in-
sură (despre bărbat s. despre bărbat
și nevestă împreună) ²/₄₇ ⁴/₆ ³/₄₆ ¹¹/₇,
a lua de nevestă ¹³/₂₄, a se mărită
⁴/₄* ¹⁹/₅₇. || Cf. (ă) nsuravē'î
- (ă) nsuravē'î vb. IV ²/₄₇*. || Cf.
(ă) nsură
- (ă) ntrebă vb. I = a întreba (+acu-
zativul persoanei) ¹⁹/₂₁ ³⁰/₁₈, (+șe)
⁴/₂₂, (+iuveș) ⁴/₆₆ ⁴/₆₉, (+cum)
²⁹/₁₀, (+keșe) ³/₄ ⁴/₃ ²⁹/₈, (+acu-
zativul persoanei și +se) ¹⁸/₃₄; — a
cere (+dativul persoanei și acuza-
tivul obiectului) ³/₄* ⁴/₅₆, (+acuza-
tivul obiectului și al persoanei) ³/₄*
¹⁴/₂₄; a cere de nevestă (+acuzativul
persoanei) ²⁸/₁; a rugă cerând (+z a +
inf.) ¹¹/₁ ¹²/₂₃; — a rugă (+acuza-
tivul persoanei) ¹¹/₁₅, (+acuzativul
persoanei +neca) ¹⁹/₂₇ ²⁹/₅, (+
neca) ²⁹/₂
- (ă) ntrevavē'î vb. IV = a întreba
(mereu) ⁴/₄₃ ⁹/₂₅ ¹⁹/₂₂
- (ă) ntru prep. = înainte ²/₃₀* ⁴/₃₀
⁷/₂₆ ²/₂₅ ¹⁸/₆₇ ¹⁶/₄₅ ¹⁸/₄₃ ²⁹/₅ ²⁷/₁₂. || Cf.
(ă) nreșce
- (ă) ntru prep. = în, întru ⁴/₄ ⁷/₇ ¹⁷/₃₉
³⁰/₁₂ ²⁰/₂₂ ²⁹/₈; între ²/₃₀* ²⁷/₁₂. || Cf. ă n
ăntinze vb. III refl. = a se încinge
²⁹/₂ ³³/₅*
- (ă) nuntru adv. = în(ă)untru, înlăuntru
⁴/₂₁ ⁴/₃₅ ⁴/₅₇ ²/₅ ³/₃ ³/₃ ⁹/₂₄ ²¹/₁₂ ²⁷/₂. ||
Cf. dinuntru
- ănzdolu adv. cf. zdol
- ărde vb. III refl. = a râde ²/₁₂ ²⁹/₁₀.

(cu dativul persoanei) a râde de cineva
^{22/14} ^{28/8}
 ă r p e sb. = piatră, stâncă ^{1/11} ^{5/28} ^{7/32}
^{18/17} ^{22/1}

B

b â b e sb. = babă ^{4/36} ^{6/20}
 b a c a l â j sb. pl. = batog ^{36/1}
 b a l a d ū r sb. = pridvor ^{6/0}
 b â n d e sb. = parte ^{6/60}, l a o ~ = la
 o parte ^{9/28}. || Cf. p â r t e
 b â Ń k e sb. = ladă de mireasă ^{40/6} ^{40/7}. ||
 Cf. s c r i Ń e
 b a r e Ń e sb. = beretă ^{41/33}*
 b â r k e sb. = barcă, luntre ^{4/36}. || Cf.
 b â r k i Ń e
 b â r k i Ń e sb. = barcă mică, cin ^{14/6}. ||
 Cf. b â r k e
 b a r ū n sb. = baron ^{41/33}*
 b a Ń e ' r i k e sb. = biserică ^{6/13}
 b a s t a adv. = ajunge! ^{10/37}; ~ n e c a
 s. s e = numai să... ^{13/27} ^{21/13}
 b â t e vb. III = a bate, a mână (boii)
^{22/5} ^{23/13}
 b â r h â n sb. = rochie ^{27/8}* ^{27/14}
 b â r Ń e sb. = pungă, traistă ^{29/8}. || Cf.
 b r Ń e
 b â t sb. = bătă, ciocan, maiu ^{3/4} ^{18/26}
^{24/3} ^{31/16}
 b â Ń v e sb. = bute, butoiu ^{17/13} ^{28/11}
^{30/11} ^{30/12}. || Cf. b â Ń v i Ń e
 b â Ń v i Ń e sb. = butoiaș ^{20/8}. || Cf.
 b â Ń v e
 b e d a s t, - e adj. = nebun, prost ^{5/5}
^{9/13} ^{28/8}
 b e Ń adv. = bine ^{17/29}, (mai ales ca ex-
 clamație:) bine! ^{1/20}* ^{8/10} ~, b i r e - j !
^{6/18}, v a b e Ń (= ital. va bene) = (e)
 bine! ^{80/20}, nu face nimic! ^{22/35}, ~,
 b i r e ! ^{10/22}. || Cf. b i r e
 b e r i vb. IV ^{4/26}*. || Cf. b e r i v e ' i ,
 z b e r i
 b e r i v e ' i vb. IV ^{4/26}*. || Cf. b e r i ,
 z b e r i
 b e Ń e d e sb. = vorbă, cuvânt ^{4/74}, s-a

d â t v e r a s i b e Ń e d a = și-au
 făgăduit în mod solemn ^{27/1}
 b e Ń t i j e sb. = animal ^{18/50}
 b e t â ' r, - e adj. = bătrân, vechiu ^{4/7}
^{4/24} ^{4/23} ^{4/56} ^{4/60} ^{6/10} ^{12/9} (intrebuințat
 numai ca adjectiv, în opoziție cu t i r a r
 sau c u n o (v), cf. ^{1/11}*). || Cf. s t â r
 b e vb. II = a bea ^{9/12} ^{9/29} ^{12/11} ^{17/11}
^{16/41} ^{18/33} ^{19/24} ^{21/4}. || Cf. p o p i , n e p i
 b i c â r sb. = măcelar ^{22/17}
 b i r a r i j e sb. = berărie ^{10/22}
 b i r e adv. = bine ^{4/38} ^{4/38} ^{10/36}, (= li-
 niștit) ^{10/43}, (= tare) ^{18/30}, (= reco-
 mandabil) ^{24/2}, v r e ~ = a iubi ^{4/44}. ||
 Cf. b e Ń
 b i r e sb. = bine ^{20/2}
 b i s c u p sb. = episcop ^{41/29}*
 b i Ń sb. = biciu ^{5/1} ^{5/7}
 b i Ń v e = ciorap ^{10/4} ^{40/16}
 b i v e ' i vb. IV = a trăi, a locui ^{1/8}*
^{10/9}
 b l â g e sf. = vite ^{6/1} ^{16/5} ^{21/15}
 b l a g o Ń a : b l a z i s i ~ d e t i r e =
 ferice de tine! ^{8/44}
 b l â g o s l o v sb. = binecuvântare, bla-
 goslovenie ^{18/68}
 b l â t (ă) n, - t n e, - t n o = murdar, scâr-
 nav ^{6/3} ^{20/8} ^{20/25}; p r e b l â t n o =
 pe murdărie ^{16/46}
 b l a z i : ~ (s i b l a g o Ń a) d e t i r e =
 ferice de tine ^{8/40} ^{8/44}
 b o sb. = bou ^{8/3} ^{5/24} ^{9/2} ^{15/8} ^{22/5}
 b o b sb. : u n ~ d e = o bucată de...
^{8/45} ^{17/30}
 b o c ū n sb. = bucată ^{24/3} ^{24/4} ^{31/14}
 b o d l ' a z i sb. = ziua dinainte de
 Ajunul Crăciunului ^{28/1}
 b o g sb. = Dumnezeu (în anumite lo-
 cuțiuni, încolo: Domn); ~ d a j s r i -
 c ū ^{8/18} (și scurtat: B o g ^{10/22}) =
 noroc să dea Dumnezeu! rămas bun!
 h v a l a b o g u l = laudă, mulțămită
 Domnului ^{8/33}, ~ z n a = Dumnezeu
 știe ^{10/33}. || Cf. b o g u Ń u v a j
 b o g â t, - e adj. = bogat ^{10/14}
 b o g a t i j e sb. = bogăție ^{10/24}

bo gu ş u va j = Doamne fereşte! ^{18/30}
bo j zi, -e adj. = dumnezeiesc ^{9/5} ^{20/1}. ||
 Cf. (opusul) **vra j zi**
bol (ă) n, -n e, -n o adj. = bolnav
^{5/20} ^{21/3} ^{22/14}; (subst.) ^{7/1}. || Cf. (opusul) **s ă r**
bo me interj. = zău! iată ^{9/6} ^{14/44}. ||
 Cf. **bo ra, na mo i u du su**
bo ra interj. = într'adevăr, zău ^{9/21}. ||
 Cf. **bo me, na mo i u du su**
bo r bi t adv. = poate ^{4/35} ^{9/22} ^{22/8}. || Cf.
bo r ke
bo r ke adv. = poate, doară ^{22/10}. || Cf.
bo r bi t
bo s ke ş sb. = pădure ^{9/60} ^{9/20}
bo ş e sb. = sticlă, carafă ^{9/12} ^{18/22}. ||
 Cf. **bu ti l' e, bo ş i ŷ e**
bo ŷ i ŷ e sb. = sticluţă ^{21/2}. || Cf. **bo ş e**
br ă c ę sb. = tovărăşie, societate ^{40/14}
br ă j de sb. = viţă de vie ^{16/21}
bra j ne mo i = frăţiorul meu ^{22/12}
br ă v, -e adj. = brav, viteaz ^{22/19}
br ă v sb. = brău ^{22/3*}. || Cf. **c ă ni ŷ e**
brec sb. = câne ^{4/42} ^{17/19} ^{22/4}
bren t e ş sb. = vas de lemn de cărat
 apă ^{40/15}
br ig sb. = munte, deal ^{12/23} ^{18/17} ^{22/1}. ||
 Cf. **co dru**
br iz ă n, -z n e, -z n o adj. = întristat
^{22/3}
br s e sb. = pungă, traistă, sac ^{16/60}
^{16/69} ^{26/13} ^{20/15}. || Cf. **b ă r s e**
bud ile sb. plur. = maţe ^{22/25}
bu l ă z sb. = cale strămtă, potecă ^{22/4}.
 || Cf. **cl ă n ă ŷ**
bu r, -e, -o adj. = bun ^{5/13} ^{6/24} ^{9/10}
^{10/45}. ~ a fost ur cu ă t = s'au
 avut bine unul cu altul, s'au iubit
^{17/47}; ~ de (+inf.) = bun de ceva,
 vrednic, capabil de... ^{2/2}. || Cf. **vr id n,**
 (opusul) **po r e d ă n**
bu s k e ŷ i vb. IV refl. = a se scărpină
^{15/12}
bu s ni vb. IV = a sărută ^{9/5} ^{9/11} ^{9/12},
 a avea raport sensual cu... ^{27/28}
bu ti l' e sb. = sticlă, butelie ^{9/21}

C

ca conj. = (numai urmat de si) ca, ca
 şi, ca şi cum, ca şi când ^{4/51} ^{4/52} ^{9/22}
^{12/30} ^{12/17} ^{24/8} ^{30/25} ^{30/13}; precum ^{4/6},
 (ca si si) ^{18/37}
c ă (art. c ă lu) sb. = cal ^{4/41} ^{9/12} ^{11/9}
^{17/18} ^{17/20} ^{21/5}
c ă d, -e, -o adj. = cald ^{7/4} ^{9/3} ^{18/14}.
 || Cf. (opusul) **r ă ŷ e**
ca d e ŷ vb. II = a cădea ^{2/10} ^{3/11} ^{2/12}
^{2/13} ^{12/23} ^{21/5}; ~ dila m ă i a = a se
 naşte ^{10/47}
ca d e re sb. = căldare ^{9/3}
ca di ne sb. pl. = lanţ (dela căldare)
^{19/19}. || Cf. **ve ru ge**
ca f e sb. (art. ca fe lu) = cafea ^{30/23}
^{20/23}
ca i e ŷ i vb. IV refl. = a se căi, a-i părea
 rău ^{18/52}
c ă le sb. = cale, drum ^{4/70} ^{16/44} ^{21/2}. ||
 Cf. **c ă li ŷ e, ŷ e ŷ e**
ca li g e r sb. = ciobotar ^{14/2}
c ă li ŷ e sb. = potecă ^{27/13}. || Cf. **c ă le**
ca li ve ŷ i vb. IV = a spinteca, a crăpă
 (lemn) ^{10/20}
ca ma l e re ş sb. = camerieră ^{12/21}
c ă ma re ş sb. = cameră, odaie ^{4/6} ^{4/20}
ca mp ă n e sb. = câmp ^{1/11}. || Cf.
po l e
c ă ni ŷ e sb. = brău (femeiesc), cin-
 gătoare ^{22/2}. || Cf. **br ă v, pl ă s te**
ni ŷ e, pl ă s c e ni ŷ e
ca n tri de sb. = scaun ^{10/19} ^{10/20}
ca n t ă n sb. = unghiu, colţ ^{12/30}
c ă p sb. = cap ^{9/17} ^{9/18}; bire-n
c ă p (= minte) ŷ i r ă t - a ^{4/78}. || Cf.
c ă po, gl ă ve
ca pe le ş sb. = capelă, bisericuţă ^{11/44}
c ă p l' e sb. = picătură ^{16/23}
ca pl' i vb. IV = a pică, a picură, a
 stropi ^{4/49} ^{9/3} ^{19/17}
c ă po adv. = (de) căpetenie ^{9/17}
ca pt ă vb. I = (trans.) a căută (spre...)
 a privi (la...), a se uita (undeva) ^{22/9} ^{12/25}
^{26/13}, a avea căutătura... ^{22/10}, nu l-a

~t bire = nu-l vedeau cu ochi buni
 $^6/12$; cãptę bire = bagã de seamã
 sã vezi numai $1^6/3$; (+ ke se) a
 cãutã (sã...) $1^10/25$; (+ acuz.) a cãutã
 (de cinevã), a aveã (de) grijã, a griji,
 a pãzi $2^1/15$, (+ ke) a griji, a pãzi (cãci)
 $2^2/32$; - (refl.) a bagã de seamã, a se
 pãzi $3^2/24$ $4^6/8$ $5^3/31$ $2^1/15$. || Cf. cavtã
 capúz sb. = varzã $2^6/1^*$. || Cf. verze
 cãrle, cãrę pron. = care, cine II §
 143
 cãrne sb. = carne $2^2/24$
 carote sb. = cãruțã $1^1/9$, $2^6/8$. || Cf.
 voz
 cãs sb. = brãnzã, caș $7^1/11$ $2^7/27$
 cãș adv. v. acãșę
 cãșę sb. = casã $4^2/33$ $6^1/12$. || Cf. cãșię
 cãșę = casã, lãdițã $1^6/22$ $1^6/23$. || Cf. ca-
 setę, casún
 casetę sb. = lãdițã $4^1/31$. || Cf. cãșę
 cãșię sb. = cãsuțã $2^1/4$. || Cf. cãșę
 castigę'ı vb. IV = a pedepsi $6^1/4$
 $6^1/22$. || Cf. gastigę'ı
 casún sb. = ladã $2^1/9$. || Cf. cãșę
 cațã vb. I v. acațã
 cãțkę sb. = șarpe $4^1/30$
 cavtã vb. I = a se uita, a privi $4^1/35$
 $6^1/7$ $1^11/6$; - a cãutã, a se îngriji (sã...)
 $1^10/25$. || Cf. captã
 cãn(d) adv. = cãnd $4^1/31$ $4^1/45$ $4^1/51$ $4^1/71$
 $4^1/74$; dacã $4^1/49$ $7^1/21$ $1^15/45$ $2^6/8$ $3^1/18$ (~...
 de) $1^18/45$ $2^1/16$; de ~ = dupã ce $6^1/6$
 $3^1/11$ $3^7/1$ $3^7/3$
 cãntã vb. I = a cãntã $4^1/61$ $4^1/82$ $3^8/1$. ||
 Cf. zecãntę'ı, cãntavę'ı
 cãntavę'ı vb. IV = a cãntã (mereu)
 $6^1/37$
 cãt, cãte pron. = cãt $7^1/9$ $1^12/30$ $1^6/31$
 $1^7/3$ $3^6/1$, pomãlo ~ = abiã ce, in-
 datã ce $2^1/16$, ~ - codãr = oricãt
 $2^8/31$. || Cf. cãta
 cãta pron. = cãt $4^1/75$; cãtva $4^1/72$; atãt
 (de mult) $6^1/10$ $1^17/6$ $1^6/36$ $2^2/38$ $2^2/35$, cãta
 ke... = atãt (de mult), încãt $1^12/7$, ni...
 ~ = nimic $4^1/38$, ~ țe = de mult ce
 $4^1/44$, tot cãta = tot și adicã așã

mult $1^10/14$; ~... cãt = atãt... cãt
 $4^1/44^*$. || Cf. cãt
 cãtra prep. = la $2^1/4$ $4^1/6$ $4^1/79$ $4^1/82$ $4^1/83$
 $5^1/2$ $2^1/3$, (temporal) $2^2/20$
 clãftar sb. = stãnjen $2^2/4$
 clãnã'ț sf. = cale strãmtã $2^6/8^*$
 clecni vb. IV = a îngenuchia (in-
 trans.) $5^1/32$ $4^1/9^*$ (refl.) $1^6/65$
 Clementine n. pr.: svetę ~ $1^10/24$
 cliț vb. IV = a face strigãrile (în
 bisericã, în vederea cununiei) $4^1/1$
 cl'emã vb. I = (trans.) a chemã $4^1/64$
 $4^1/71$ $4^1/76$; a strigã $2^2/26$; a cere $1^10/25$;
 (construit cu acuz. + ke se) a chemã
 pe cinevã, rugãndu-l sã... $3^1/5$; (refl.)
 a se chemã, a se numi $1^10/1$
 cl'uț sb. = cheie $1^6/23$ $1^6/24$. || Cf. cl'u-
 țãnițę
 cl'uțãnițę sb. = gaura cheii $3^6/8$. ||
 Cf. cl'uț
 cmet sb. = țãran cu casã, gazdã $4^1/2$
 cmo adv. v. acmó
 cmoțę adv. v. acmoțę
 cñige sb. pl. = carte sfântã $3^7/3$. ||
 Cf. lib(er)
 co $2^10/5^*$
 cocot sb. = cocoz $1^6/48$ $2^7/13$
 -codãr (-mi-țe), în legãturã cu
 pronume și adverbe, servește spre a le
 preface în nehotãrite, de ex.: cãt ~
 $2^6/11$ docle ~ $2^6/12$ țe ~ $2^10/14$ țe-
 ~ -mi-țe $3^10/2$ țire ~ -mi-țe
 $2^6/1$
 codę sb. = coadã $1^7/38$ $3^10/12$ $4^10/18$
 codru sb. = munte $4^1/66^*$. || Cf. brig
 colãc sb. = covrig $1^1/23$ $4^10/5$
 colar sb. = rotar $4^1/25^*$
 colã'ț sb. = prãjinã, par, arãc (la vițã)
 $2^3/12$
 colę' adv. = coala, colo, acolo $6^1/29$
 $1^10/17$ $1^12/26$ $1^15/14$ ~ si ~ $1^18/4$. || Cf. coló,
 (opus) ăntã, ięntã, (a)ția
 colę sb. = roatã $2^2/24$
 coló adv. = acolo $4^1/61$ $4^1/64$. || Cf. colę'
 (opus) ăntã, ięntã, (a)ția
 columbãr sb. = cerc $2^1/4$; horã $2^1/4^*$

- conoste vb. III = (trans.) a cunoaște ^{4/91} ^{6/13} ^{21/11} ^{21/22} ^{21/23} (refl. + cu) ^{40/1}
 copăț sb. = tufă ^{17/14}*
 copiteș sb. = potcoavă ^{32/4}*
 copt, -e adj. = fript ^{5/24}. || Cf. coțe
 coptor sb. = cuptor ^{12/2} ^{17/2}
 corb sb. = corb ^{4/20} ^{4/44}
 corițe sb. = covată ^{7/6}
 corn sb. = corn ^{5/16}
 coronș sb. = coroană (ban) ^{40/14}
 costănu sb. = castană ^{30/12}
 cotlenițe sb. = țest (de copt pânea) ^{20/6}
 cotlovineș sb. = aramă ^{2/40}
 cotró adv. = încotró ^{8/2} ^{18/24}
 coțe vb. III = a coace ^{17/2}, a frige ^{9/2} ^{20/8} ^{20/7}. || Cf. copt
 covăț sb. = faur, covaciu ^{31/1}
 coze sb. = piele ^{2/4} ^{30/7} ^{31/2}
 crăj sb. = margine ^{41/9}*
 crăjtar sb. = crețar ^{10/27}
 crâl' sb. = craiu, rege, împărat ^{4/32} ^{9/14} ^{16/13}
 crede vb. III = a crede ^{4/25} ^{4/44} ^{10/27}
 crește vb. III = a crește ^{18/25}. || Cf. goji, nerastí, zraști
 criiănțiie sb. = educație ^{7/8}
 cristiian sb. = creștin, om. || Cf. crstiiân, crșcân
 criz sb. = cruce ^{25/1}
 croji vb. IV = a croi ^{22/4}*
 crov sb. = coperiș ^{10/36}
 crpi vb. IV = a cârpi ^{1/2}
 crstiiân sb. = creștin, om ^{4/24} ^{20/13} ^{26/1}. || Cf. cristiian, crșcân
 crșcân sb. = creștin, om ^{15/2}. || Cf. cristiian, crstiiân
 crug sb. = stâncă ^{15/12}
 crul', -e adj. = chior ^{41/34}*
 cruneș sb. = coroană ^{8/27} ^{8/19}
 cu prep. = cu ^{4/34}, și ^{10/15}, de, prin ^{4/73}
 cucă vb. I (refl.) = a se culcă ^{10/39} ^{12/34} ^{29/6}
 cucăr sb. = vizitiu ^{11/9}
 cuhar sb. = bucătar ^{20/3} ^{20/9}
 cuhéj vb. IV = a fierbe, a găti ^{7/8}* ^{6/20} ^{6/22} ^{6/23} ^{31/12} ^{28/1}. || Cf. cuhi-
 v'e'i, scuh'e'i
 cuh'e'it, -e adj. = fiert ^{39/4}
 cúhiñe sb. = bucătărie ^{2/9} ^{26/19}
 cuhiv'e'i vb. IV ^{2/8}*. || Cf. cu-
 h'e'i, scuh'e'i
 cuij vb. IV = a făuri ^{31/1}
 cum adv., conj. = cum ^{4/26} ^{4/39} ^{22/39}
 cât de, ce ^{16/77} ^{20/21}
 cum sb. = cumătru ^{5/26} ^{10/23} ^{37/2}
 cúmatru sb. = cumătru ^{5/20} ^{10/32}
 cumpaniie sb. = tovărășie, tovarăși
 societate ^{12/26} ^{15/3}
 cumpăn'e'i vb. IV = a întovărăși, a
 petrece (pe cineva) ^{15/24} ^{24/8}
 cumpără vb. I = a cumpără ^{10/8} ^{17/2} ^{17/31}
 cunfin sb. = hotar ^{2/3} ^{37/1}
 cuntenât, -tentę adj. = multu-
 mit ^{2/46} ^{4/73} ^{4/30}
 cunrât sb. = contract ^{15/10} ^{15/54}
 cunro adv. = împotrivă: mere ~
 = a merge întru întâmpinare ^{4/33}
 cunfădę sb. = cumnată ^{4/34} ^{28/8}
 cup sb. = grămadă, porcoiu ^{7/36}
 cur sb. = cur ^{18/36}
 curăt, -e adj. = curat ^{21/2}
 curióz, -e adj. = curios ^{4/2}
 cus sb. = bucată ^{4/36} ^{7/7} ^{24/24}. || Cf. bocún
 cuteză vb. I = a cuteză ^{22/15}; (după
 negațiune și urmat de inf. are de
 obicei înțelesul unei amenințări:) nu
 cumva să... ^{4/66} ^{4/70} ^{26/1} ^{27/2}
 cușit sb. = cușit ^{4/44} ^{22/22}
 cuvintă vb. I = a vorbi, a cuvânta,
 a zice ^{12/4} ^{12/37}. || Cf. zăteș, spure,
 gan'e'i
 cuvintay'e'i vb. IV. ^{1/4}*

C'

- é pron. (în é - a, é - e) cf. II § 137—138
 éă adv. = de acolo (numai în legătură
 cu verbe ale mișcării, precum: duțe

~^{26/28}, fuzi ~^{17/22}, hiti ~^{5a/7},
lă ~^{4/33}, mēre ~^{4/5} = a plecā,
pasă ~^{12/31}, poscapă ~^{22/29},
purtă ~^{26/25}, scapă ~^{4/27} ^{9/17},
tremēte ~^{10/45}, zdreni ~^{12/22})
cācul' i vb. IV = a sta de vorbă, a
tăinui, a povesti ^{24/1} ^{24/2}
cācō (vocativul lui țāțe) = tată
^{8a/17}
cāro adv. = foarte, tare ^{4/38} ^{5/28}. || Cf.
iācō

D

d' v. de
dă vb. I = a da ^{2/19} ^{2/36} ^{4/37} ^{4/50} ^{6/15}
^{7/6} ^{9/12} ^{9/10} ^{9/27} ^{12/27} ^{17/1}, dāie o
triskē = dă o palmă ^{26/24}, dāt-a
fuga lu călu = a înțețit calul la
fugă ^{8a/14}, nu se dāie zbudī =
nu se lasă deșteptat ^{20/10}*, dāt-a
sti = a dat de știre ^{23/9}, || Cf. davē' i
dāi în: bog ~srīcu = noroc să
dea Dumnezeu! ^{5/18}
damarēța adv. = dimineața ^{2/12} ^{4/8}
^{5/24}. || Cf. dumarēța
damarēțē = (sb.) dimineață ^{3/26}; (ad-
verb) dimineața, a doua zi ^{6/21} ^{69/16}. ||
Cf. iutro
darvē' i vb. IV = a dărui ^{14/8}
davē' i vb. IV = a da, a obicinui să
dea ^{12/12} ^{29/2} ^{30/3} ^{37/2} (= vinde?). || Cf.
dā
dān sb. = zi ^{21/3}. || Cf. z i
d(e) prep., conj. = de ^{1/11} ^{2/6} ^{2/25} ^{3/2}
^{20/7} ^{23/12} ^{27/10} ^{20/13} ^{20/30}, de frikē,
de milinē = de (= din cauza)
frică, milă ^{3/6} ^{4/87}, muli depinez
= catări de (= cu) bani ^{3/4}, falit
-av de cășe = a lipsit de acasă
(= dela casă) ^{4/30}, nis de slābo =
nimica rău ^{4/18}, de cān(d) = când
^{5/6} ^{20/11} ^{35/1} după ce ^{5/8} ^{27/3}, de nopte
= noaptea (ital. di notte) ^{9/15}, de
(ke) = deoarece, fiindcă, căci ^{10/23}
^{12/6} ^{18/50}, devet de iāle = nouă
inse ^{4/26}, doi de iei' = doi inși
^{29/6}; din ^{1/28} ^{4/35} ^{4/66} ^{4/61} ^{29/12} ^{30/8}*; dela

^{16/23} ^{20/15}; cu ^{6/11} ^{18/17}; ca ^{18/24} (după
comparative) decât ^{2/34} ^{16/7} ^{16/26}; doar
^{5/33} ^{8/38} ^{16/31} ^{22/28}; iatā^{30/6}*; atunci ^{18/40};
de, dacă ^{16/45}; (+ inf.) (de) a, să ^{2/33}
^{6/16} ^{16/61}; formează genitivul ^{22/20}
^{23/2} ^{26/22} etc. cf. II § 123. || Cf. d i, d i a
de bul, -e adj. = debil, slăbuț ^{6/4}
de ble sb. = copac ^{4/61} ^{4/88} ^{9/10}. || Cf.
copăț
de cle sb. = bucătăreasă, servitoare
^{5/20} ^{9/31} ^{7/15}
dend(e) adv. = de unde ^{12/36} ^{22/36}
derf vb. IV = a jupu, a beli ^{6/45}
desān, -sn ē, -sn o adj. = drept
(despre mână) ^{3/24}
deșidē' i vb. IV = a decide, a ho-
tari ^{6/16}. || Cf. odlānț i
devet num. = nouă ^{4/80} ^{6/26} ^{9/24} ^{27/1}
devetdesēt si devet num. =
nouăzeci și nouă ^{14/11}
devetsto num. = nouă sute ^{20/14}
di prep. (în: dī la, dī su) = de
digni vb. IV = a ridică ^{12/23} ^{27/2}. ||
Cf. zdigni
dīla prep. = dela ^{6a/3} ^{12/38}; de pe
^{21/11}; din ^{40/1}
dīli vb. IV = a împărți, a da ^{26/1}. ||
Cf. podili
dimnāc sb. = horn, coș ^{16/40}
din prep. = din ^{2/10} ^{4/45}; după ^{5/1}
^{8a/21} ^{16/35} ^{18/8} ^{27/4} ^{29/2} ^{40/6}; pentru, din
cauza ^{14/11}, ~țe = de ce ^{21/2}; la ^{22/17};
dela ^{20/11}, ~de lārgo = de de-
parte ^{8a/14}
dinrețē prep. = dinainte ^{22/1}. || Cf.
rețē, (opus) dirapōi
dinuntru adv. = dinăuntru ^{26/21}. ||
Cf. ānuntru
dirapōi prep. = dinapoi ^{22/1}. || Cf.
rapōi, ropōi, (opus) dinrețē
disperē' i vb. IV refl. = a desperă
^{4/27}*
disperē' i t, -e adj. = desnădăduit,
desperat ^{4/20}
dispre prep. = de pe ^{15/30} ^{16/37} ^{20/13}
^{21/1}

- disu prep. = de sub^{16/37}
- diver sb. = cumnat^{40/6}
- diver^ti vb. IV refl. = a petrece, a se distrage, a se amuză (cu...) ^{25/1}
- divl' = sălbatec (în:) ~ zeleⁿak = un monstru în formă de pasăre ^{30/5*}
- do num. v. doi
- do prep. = până la ^{16/21} ^{22/5}
- do^bar, do^bre, do^bro adj. = bun (în:) do^bro i^utro = bună dimineața ^{16/53}, do^bar ve^ter = bună seara ^{18/25}
- do^bândi vb. IV = a dobândi, a căpătă ^{26/1}. || Cf. do^bndi
- do^be sb. = vreme, moment ^{24/2}
- do^biv'eⁱ vb. IV = a învinge, a dobândi ^{9/31}
- do^bndi vb. IV = a dobândi, a câștiga ^{4/59} ^{16/83} ^{18/28}, a învinge ^{9/23}. || Cf. do^bândi, do^biv'eⁱ, (opus) pl'e^rde
- do^boto adv. = aproape, mai; ~ ke = mai că ^{10/10} ^{12/29} ^{15/25}. || Cf. sco^ro
- do^cle adv. = cât timp, până când ^{4/35} ^{31/8}, cât, până unde ^{4/86}, în timpul până când... ^{3/36}; ~ co^dăr = până când doar ^{29/12}
- do^go^di vb. IV refl. = a se întâmplă ^{12/18} ^{23/9}
- doⁱ, do num. = doi, două ^{4/27} ^{4/72} ^{9/25} ^{9/11}, âte do = alte două ^{23/4}; un... ~ = unu... doi, câțiva ^{13/12}
- doⁱle, do^va num. = al doilea, a doua ^{3/40} ^{8a/5} ^{10/28} ^{20/15} ^{26/8}
- do^misli vb. IV refl. = a-și aduce aminte (+ de) ^{1/11} ^{6/15} ^{8a/31} ^{12/42}, a se gândi, a-i da cui^va prin gând ^{27/2}; (+ ke) a-și da seama, a înțelege ^{26/25} ^{27/12}. || Cf. pred^omisli, misli, z^misli, nemisli, (opus) (v) ută
- Do^mn sb. = Dumnezeu ^{4/25} ^{6/29}. || Cf. bog
- doⁿke adv. = deci, așa dară ^{6/5}. || Cf. doⁿki
- doⁿki adv. = deci, așa dară ^{16/27}. || Cf. doⁿke
- do^sta adv. = destul ^{1/13} ^{4/23} ^{10/12} ^{12/7}. || Cf. do^sti
- do^sti adv. = destul, de ajuns ^{4/2*} ^{13/53}. || Cf. do^sta
- do^te^și vb. IV = a ajunge (pe cinevă) din urmă ^{12/10} ^{19/20} ^{27/13}
- do^va num. v. doⁱle
- do^zneⁱ vb. IV = a băgă de seamă, a observa ^{5/24} ^{5/34}; a alfă, a ști, a auzi ^{9/22} ^{14/8} ^{24/13}
- do^zo^vi vb. IV = a chemă înapoi ^{27/4}
- dra^c sb. = drac ^{3/5} ^{5/6} ^{3/3} ^{6a/24}, i^uve ~ ai fost? = unde, dracu', ai fost? ^{19/21} ț - ai dracu^u făcut? = ce dracu' ai făcut? ^{22/23}. || Cf. h^u-do^be, ne^șisni du^h
- dra^g, -e, -o adj. = drag ^{20/6}, mo^dra^gi = dragul meu ^{14/4}, dra^ga moⁱa = draga mea ^{20/12}
- du^h sb. = duh; ne^șisni ~ = necuratul, dracu^u ^{18/10} ^{26/5}
- du^mare^șa adv. = dimineața ^{2/41*}. || Cf. da^mare^șa
- du^mire^ke sb. = duminică ^{20/2}
- du^pa prep. = după ^{4/43}; la ^{4/49} ^{11/4} ^{19/49}
- du^ră vb. I cf. a du^ră
- du^re' vb. II = a durea; te do^re ^{16/22}, mire do^re că^pu ^{21/12}, i^h-v du^rut i^frima du^pa... ^{10/20}
- du^rmi vb. IV = a dormi ^{9/21} ^{9/29} ^{21/11} ^{30/22}. || Cf. ze^dur^mi
- du^rmi^r sb. = soporifer, doftorie care adoarme ^{16/16} ^{30/23}
- du^rmi^veⁱ vb. IV = a dormi (me^reu, de obicei, etc.) ^{21/1}
- du^șe sf. = suflet (în:) na moⁱu du^șu = z^hu! ^{7/41}
- du^si^șe sb. = feștilă (de candelă) ^{10/64}
- du^șe vb. III = a du^șe
- du^șe vb. III = a duce ^{4/61} ^{5/2} ^{5/25} ^{6/2}
- du^zn, -n e, -n o adj. = dator ^{13/12}

dvaîset num. = douăzeci $^{12/2}$ $^{22/4}$
 $^{40/10}$
 dvanáist num. = doisprezece, două-
 sprezece $^{4/32}$
 dvisto num. = două sute $^{12/6}$
 dvoje sb. = păreche $^{40/16}$

E (e)

e conj. = și, iar, dar $^{2/16}$ $^{4/7}$ $^{4/46}$ $^{7/24}$
 $^{14/10}$
 eco interj. = iacă, vezi! $^{1/25}$ $^{12/48}$
 eredité'î vb. IV = a moșteni $^{22/4}$
 e interj. = dar (de unde)! $^{12/25}$ $^{22/1}$

F

fali vb. IV = (intrans.) a lipsi $^{4/20}$
 $^{4/72}$ $^{15/23}$; (refl.) m falé' = imi tre-
 buie $^{1/15}$
 famil'e, famlije sb. = familie,
 neam $^{4/38}$ $^{21/25}$. || Cf. rod
 fârę adv. v. afârę
 farirę sb. = făină $^{20/1}$ $^{20/3}$
 fățe vb. III = (trans.) a face $^{4/54}$
 $^{3/25}$ $^{9/11}$, (refl.) a se face (că...) $^{15/25}$
 $^{17/32}$; ~ misa = a sluji (liturghia)
 $^{12/43}$; (urmat de inf.) le ~ cl'emă
 = poruncește să le cheme $^{4/6}$, l-or
 ~ męre = au să-i ajute să meargă
 $^{4/29}$, am făcut smel'î = am
 făcut să macine $^{22/28}$
 fațó sb. (art. fațólu) = batistă $^{4/33}$
 $^{12/47}$ $^{40/16}$
 fazó sb. = fasole $^{20/1}$
 făr adv. = frc
 făr-de prep. = fără (de) $^{5/24}$ $^{10/15}$
 fărminânt sb. = chibrit $^{11/1}$
 fermę'î vb. IV refl. = a se oprî, a
 sta locului $^{4/24}$ $^{5/32}$ $^{24/5}$
 fet sb. = băiețel $^{4/42}$, musăt- ~ =
 Făt-frumos $^{4/10}$ || Cf. fețór
 fețór sb. = fecior, băiat $^{4/42}$ $^{4/51}$. ||
 Cf. fet
 fetę sb. = fată $^{4/30}$ $^{7/19}$
 ętinę sb. = fată $^{24/1}$

fę'tițę sb. = fetiță $^{40/2}$
 fi vb. IV = a fi, a se întâmplă $^{4/2}$ $^{4/7}$
 $^{4/9}$ $^{4/11}$ $^{4/13}$, é-e = (îți e =) ai $^{2/40}$,
 când-a fost = când i-a venit
 rândul $^{4/90}$, fi căse, fi = rămâi
 acasă $^{15/42}$
 ficăt sb. plur. = ficat (Belulovici)
 fil' sb. = fiu $^{12/55}$
 fil'e sb. = fiică $^{4/23}$ $^{26/1}$ $^{26/2}$
 fin, -ę adj. = fin, subțire $^{15/21}$
 finí vb. IV = a fini, a sfârși, a is-
 prăvi, a termina $^{4/35}$ $^{7/37}$ $^{15/50}$. || Cf. fi-
 nit, finivę'î
 finit, -ę, -o adj. = sfârșit, isprăvit
 $^{4/90}$. || Cf. finí
 finivę'î vb. IV = a fini, a sfârși
 $^{4/39}$. || Cf. finí
 fiumerę sb. = râu $^{4/33}$
 fîurin sb. = fiorin $^{20/4}$
 flă vb. I v. află
 fl'er sb. = fier $^{20/3}$
 foc sb. = foc $^{1/}$ $^{2/3}$ $^{40/}$
 fole sb. pl. = foale, burduf (de vin)
 $^{19/32}$; foi (instrument muzical) $^{40/4}$
 fol'e sb. = foaie, frunză $^{4/77}$ $^{4/81}$
 fome sb. = foame $^{2/3}$ $^{20/20}$ (l'a fost ~)
 forțę sb. = putere (in:) per forța
 = cu tot dinadinsul $^{4/53}$
 fozeę sb. = fel, soi $^{6/26}$, saca
 foza de... = tot felul de... $^{12/39}$
 frăjar sb. = logodnic $^{24/34}$. || Cf. fră-
 iaritę, ozeua
 frăjaritę sb. = logodnică $^{20/1}$ $^{20/4}$
 $^{27/2}$. || Cf. frăjar
 frâskę sb. = frasin (Belulovici)
 frâte sb. = frate $^{4/48}$ $^{4/49}$ $^{8/7}$
 frâz sb. = fragă (Belulovici)
 frc adv. = îndată $^{21/4}$. || Cf. făr
 frikę sb. = frică: a m ~ $^{2/30}$ $^{2/4}$ $^{4/7}$
 $^{19/35}$, de ~ $^{5/28}$
 fruntę sb. = frunte $^{4/30}$
 fugę sb. = bătaie $^{4/14}$
 funtânę sb. = fântână $^{9/35}$
 furâ vb. I = a fură $^{1/2}$ $^{16/12}$ $^{20/7}$
 furmigę sb. = furnică $^{25/1}$
 fuzi vb. IV = a fugi $^{2/24}$ $^{2/26}$ $^{18/36}$

~ că = a fugi (de acolo), a se depărta de undeva fugind ^{21/22}

G

gal'ire sb. = găină ^{27/6}
 gambie'j vb. IV = a schimba ^{4/41}
 gan'e'j vb. IV = a sta de vorbă, a vorbi ^{4/4} ^{4/21}, (refl.) a se vorbi, a se înțelege (cu cineva) ^{22/24}. || Cf. ganiv'e'j, spure, zițe, cuvintă
 ganiv'e'j vb. IV = a (tot) spune, a vorbi (mereu) ^{1/18}. || Cf. gan'e'j
 gastig'e'j vb. IV = a pedepali ^{14/11}. || Cf. castig'e'j
 glăve sb. numai în expresia; ț va mēre (s. i i) za glăvu = te va costă capul ^{4/11} ^{4/16}. || Cf. cap
 glog sb. = mărăcină ^{35/1}
 gl'ed'f vb. IV refl. = a se păzi (în): gl'edaj-te! ^{26/31}. || Cf. captă
 gnoi sb. = gunoiu ^{22/11} ^{30/13}
 go, gol'e adj. = gol ^{16/60} ^{25/1} ^{28/10}. || Cf. prăzăn
 goi'f vb. IV = a crește (pe cineva) ^{4/32}. || Cf. crește, zgoi'f
 go ub sb. = porumb (pasăre) ^{4/44}
^{16/45} ^{16/64} ^{16/32}
 gon'i vb. IV = a goni, a mână ^{10/24} ^{29/3}
 gosp'e sb. = gazdă (fem.), găzdoaic, doamnă ^{10/14}
 gospodār sb. = stăpân, gazdă ^{6/1} ^{9/32} ^{21/32} ^{22/23} ^{26/25}
 gospodarițe sb. = stăpână ^{5/4} ^{5/5} ^{5/11}, gospodarița de cășe = stăpâna casei ^{12/44}
 gospodarv'e'j vb. IV = a stăpâni, a domni ^{8/27}
 g'ospod'e sb. = domni ^{13/14} ^{13/15}, domniile voastre ^{29/10}
 gospod'in sb. = domn ^{3/1} ^{9/30} ^{10/5}
 grād sb. = oraș ^{9/19}
 grānițe sb. = rămurică ^{40/11}
 grās, -e, -o adj. = gras ^{15/13} ^{15/20} ^{31/2}. || Cf. (opus) mrsav

grāv sb. = grâu ^{5/11} ^{25/17} ^{26/2}
 grede sb. = bără ^{24/10}
 grev, gre, grelo = greu ^{24/21}
 grisnic sb. = păcătos, om îndrăcit ^{20/9} ^{24/10}
 grob sb. = mormânt ^{13/17} ^{23/9} ^{47/13}. || Cf. grop'e
 grof sb. = boier (mare), conte ^{7/4}
 gromăț'e sb. = grămadă ^{7/32}. || Cf. cup
 grop'e sb. = groapă ^{27/1*}. || Cf; grob
 gros, -e, -o adj. = gros; ța groso = treaba cea mare ^{9/6}
 grumb, -e, -o adj. = urit ^{4/34} ^{23/10}, rāu ^{6/3}, grumbo āru = stau rāu, e urit la ei ^{4/39}
 guānti sb. plur. = mănuși ^{21/8} ^{21/11}. || Cf. rucavițe
 guārdi'e sb. = vardă; lucrā ~ = a sta la pândă, a face vardă ^{23/10}
 gub'e sb. = burete ^{30/10} ^{30/13}
 gumn'e sb. = arie ^{3/10}
 gut sb. = gât ^{15/36} ^{30/7}
 gutni vb. IV = a înghiți ^{30/12}

H

halopāde sb. = galopadă ^{31/11}
 halop'e'j vb. IV = a galopă ^{4/14}
 harambāșe sb. = căpitan (de hōți) ^{1/10} ^{9/27}
 hārte sb. pl. = cărți (de joc) ^{2/28} ^{16/32}
 hārbāt sb. = spate, spinare ^{19/30}. || Cf. hrbāt
 hārhu'i vb. = a sforăi ^{24/3}
 hei interj. = hei! ^{19/32}
 hip sb. = clipă ^{24/11}; la un ~ = îndată, momentan ^{4/77} ^{9/9}
 hit'i vb. IV = a aruncă ^{4/22} ^{5/9} ^{5/14} ^{5/12}; ~ că ^{8/7}; ~ cu vrur ^{23/26}; ~ (din pistole) = a împușcă ^{18/41} ^{40/3}. || Cf. pohit'i
 hit'it, -ā adj. = aruncat ^{4/31}
 hlādān, -dne, -dno adj. = răcoare, răcoros ^{22/3}. || Cf. rāțe, (opus) cād

- h l a m ú n d, -ę adj. = flămând ^{30/29}
 h l a p a ' t ŝ b. = fecior, slugă ^{2/3} ^{21/9} ^{27/2}
 h l e b sb. = pâne ^{26/17} || Cf. p ă r e
 h m o adv. v. a h m ó
 h m o ę e adv. v. a h m o ę e
 h o m o interj. = să mergem! haide!
^{12/11} ~ c ă ^{17/41} || Cf. m e ę e, p a
 s ă, j i
 h r a n í vb. = a hr ă n i ^{26/6}; a p ă s t r ă, a
 p u n e d e o p a r t e, a p u n e b i n e ^{22/17}
 h r ă s t sb. = stejar ^{13/3} ^{13/5}; c o p a c ^{1/19}
 h r b ă t sb. = spate ^{17/39} || Cf. h ă r
 b ă t
 h ú d o b e ę sb. = un spirit r ă u (de sex
 f e m e n i n), n a i b a ^{29/13}
 h u n ę u t sb. = mișel, ticălos ^{12/6} ^{16/12}
 h v ă l e ę sb. = mulțumită (in:) h v a l a!
 = mulțumesc! ^{12/32}, ^{20/21}, h v a l a B o
 g u = mulțam lui Dumnezeu, Doamne
 a j u t ă! ^{6/33} s l a v ă D o m n u l u i! ^{16/44}
 h v ă l í vb. IV refl. = a se l ă u d ă, a se
 f ă l i ^{10/23} ^{16/42} || Cf. z e h v a l í
- I
- i g r e ' i vb. IV (refl.) = a (se) j u c ă
^{2/25} ^{2/27} ^{16/2} ^{18/3} || Cf. i g r i v e ' i,
 z e i g r e ' i
 i g r í v e ' i vb. IV = a j u c ă (mereu)
^{16/2} || Cf. i g r e ' i
 i m b a t í vb. IV refl. (+ pre) = a
 se í n t ă l n i (c ă ...) ^{8/1}, ^{10/3} || Cf. ă n i ę r
 b ă
 i m e n sb. = n u m e (in:) p o í m e n u
 = p e n u m e ^{27/2}
 i n f a t i adv. = í n t r ' a d e v ă r ^{4/13} || Cf.
 ă n f a t i
 i n g l e s k i, -ę adj. = e n g l e z e s c ^{10/41}
 í n p u n t o adv. = e x a c t ^{9/24} || Cf.
 ă m p u n t o
 í n v e ę e adv. = c ă n d c o l ă, p e c ă n d
^{2/6} ^{4/42} ^{14/11}
 i ę k e adv. = í n c ă ș i ^{4/23} ^{4/2} ^{4/77} ^{5/11}
^{23/9}; (formează uneori superlativul cf.
 II § 222 c) ^{20/24} || Cf. a ę k e
 í s c r e ę sb. = s c ă n t e i e ^{19/17}
- í s t i n a adv. = a d e v ă r ă t ^{4/47}, n u - i
 n e m i g a ~ (^{22/31}) s, n u - i í s t i
 n a n i s (^{24/24}) = n i c i v o r b ă l g r e ș i t!
 í s t u p r o n. s e r v e ș t e s p r e a í n t ă r i i d e e a
 e x p r i m ă t ă p r i n p r o n. ę e l a (^{22/2}) ș i
 ę t e s t a (^{2/38})
 Í v ă n n. p r. = (Sf.) I o a n ^{22/2} ^{22/2}
- I
- i ă interj. = d a, b i n e ! ^{8/14} ^{12/26} ^{14/4}, ~ ~
 = d a, d a ! ^{9/10}
 i ă p r o n. v. i e
 i ă c o adv. = f o a r t e ^{6/12} || Cf. c ă r o
 i a d í vb. IV refl. = a s e n e c ă j i, a s e
 m ă n i ă, a s e s u p ă r ă, a s e í n f u r i ă, a - ș i
 í e ș i d i n f i r e ^{4/52} ^{22/4} || Cf. r e z i a d í
 i ă d n, -ę, -o adj. = m ă n i o s, n e c ă j i t
^{22/6} ^{22/13} ^{22/18}
 i ă p e ę sb. = i a p ă ^{22/12}
 i ă r b e ę sb. = i a r b ă ^{15/16}
 i a r d í n sb. = g r ă d í n ă ^{8/21} ^{8/10} ^{12/19} ||
 Cf. v r t
 i a r d í n ă r s b. = g r ă d í n ă r ^{4/3} || Cf. o r
 t o l ă n, v r t u l ă n
 i ă r n e ę sb. = i a r n ă ^{29/4}
 i ă z sb. = i a z, c a n a l l a m o a r ă ^{22/24}
 I ă z e r sb. = L a c u l C e p i c i ^{40/12}
 i e, i ă p r o n. = e l, e a p a s í m; c e l ^{12/16};
 d e v e t d e i ă l e = n o u ă í n s e ^{6/26}
 i e d ă n ă j s t n u m. = u n s p r e z e c e ^{12/26}
^{21/4}
 i e d ă n ă j s t i l e n u m. = a l u n s p r e z e -
 c e l e a ^{9/17}
 i e d í n i, -a adj. = u n i c ^{1/1}
 i e s í vb. IV = a í e ș i ^{27/13}
 i e ę m i c sb. = o r z ^{27/2} ^{35/1} ^{40/4}
 i e z d í vb. IV = a c ă l ă r i; i e z d í n d a
 = c ă l ă r e ^{27/13} || Cf. r e z i e z d í, z e
 i e z d í
 i e z u m a r i ă ! e x c l a m ă ę i e d e m i r a r e
 s. s u r p r i z ă (l a c a t o l i c i): v a i d e m i n e!
^{12/22}
 e n ę (a) adv. = a i c i ^{4/31} ^{6/2} ^{10/3} ^{13/3} ||
 Cf. ă n ę a, a ę i ă, (o p u s) c o l ă,
 c o l e ' e

- i i** vb. IV defect. = a merge $\frac{4}{16}$ $\frac{12}{6}$; ~ **nuntru** = a intră $\frac{13}{17}$; l' **va** ~ **zaglăvu** = îl va costă capul $\frac{19}{12}$. || Cf. **mere**, **pasă**, **ămână**, **homo**
i frim e sb. = inimă $\frac{20}{4}$
io pron. = eu $\frac{1}{25}$ etc.
io h k e' j = a geme $\frac{29}{11}$
Io ze n. pr. = Iosif $\frac{23}{10}$
iur adv. = de bună seamă $\frac{5}{10}$
iusto adv. = zău, dară $\frac{2}{36}$, sâc! $\frac{2}{39}$, chiar $\frac{2}{40}$; tocmai, numai $\frac{8}{20}$ $\frac{23}{34}$, cu orice preț, totuș $\frac{22}{33}$
iutro sb. = dimineață (în:) **dobro** ~ = bună dimineața $\frac{15}{33}$. || Cf. **damar e ț e**
i u v e adv. = unde (stare și mișcare) $\frac{2}{14}$ $\frac{4}{49}$ $\frac{22}{4}$ $\frac{25}{1}$ $\frac{28}{10}$ $\frac{29}{4}$; căci $\frac{30}{25}$; (+ prez. ind. are înțelesul unui gerundiu: **i u v e p o b i r e'** = adunând $\frac{1}{11}$
iuzin e sb. = prânz $\frac{10}{15}$ *
- K**
- ke (k-)** conj. = că $\frac{4}{16}$ (**ke se**) $\frac{4}{12}$ (v e). **de ke pliv e'** = vede că plutește = plutind $\frac{4}{34}$, că, de $\frac{5}{17}$; căci $\frac{2}{8}$ $\frac{2}{32}$ $\frac{4}{32}$; fiindcă $\frac{8}{14}$; (ca) să $\frac{4}{31}$ $\frac{4}{39}$ $\frac{17}{1}$ $\frac{22}{33}$ $\frac{29}{4}$, (+ viit.) $\frac{4}{39}$ $\frac{9}{31}$ $\frac{12}{27}$ $\frac{15}{1}$ $\frac{15}{36}$ $\frac{20}{31}$; ~ **neca** = să $\frac{4}{66}$ $\frac{5}{9}$, (pe) când $\frac{13}{19}$; încât $\frac{4}{66}$; doar $\frac{4}{20}$. || Cf. **co**
kebru sb. = cărăbuș $\frac{1}{5}$ *
kik sb. = năut $\frac{41}{6}$ *
kikiricul = cucurigu $\frac{27}{18}$
- L**
- la** prep. = la $\frac{4}{6}$ * $\frac{6}{12}$, la, lângă $\frac{13}{44}$, în $\frac{4}{48}$ $\frac{12}{24}$ $\frac{3}{1}$, în, pe $\frac{1}{1}$. || Cf. **cătra**
lă vb. I = a lua $\frac{2}{22}$ $\frac{4}{35}$ $\frac{4}{32}$ $\frac{4}{77}$ $\frac{3}{6}$ $\frac{7}{5}$ $\frac{8}{11}$ $\frac{8}{44}$ $\frac{10}{23}$ $\frac{10}{44}$ $\frac{12}{27}$ $\frac{15}{34}$, ~ **că** = a lua și a aduce cu sine $\frac{4}{32}$ $\frac{23}{4}$
lăc sb. = lac $\frac{17}{29}$
lanțún sb. = cearșaf $\frac{16}{37}$ $\frac{22}{36}$
lăpte sb. = lapte $\frac{34}{1}$ $\frac{36}{1}$
- lăr go** adv. = departe $\frac{4}{6}$
lasă vb. I = a lăsa $\frac{4}{53}$ $\frac{4}{61}$ $\frac{13}{25}$ $\frac{17}{41}$ $\frac{20}{22}$, a părăsi $\frac{40}{9}$, a da drumul $\frac{4}{9}$, l' **s-a lasă** **cață** = i s'a lăsat prins $\frac{4}{77}$
lă h c, lă h k e, lă h c o adj. = ușor $\frac{4}{3}$ $\frac{16}{15}$. || Cf. (opus) **tesăc**
lăr e sb. = lână $\frac{23}{12}$
le d sb. = ghețuș $\frac{4}{70}$
legă vb. I = a lega $\frac{4}{73}$
let (pluralul genitiv al croatului **let o**, „an”, după numerale) = ani $\frac{15}{32}$. || Cf. **ân**
letă i s k i, - e adj. = din (satul) Letai $\frac{22}{7}$
let e' j vb. = a zbură $\frac{15}{44}$ *
le m n e sb. = lemn $\frac{4}{5}$ $\frac{10}{30}$
li b (e) r sb. = carte $\frac{15}{22}$ $\frac{27}{3}$. || Cf. **cúige**
li h e sb. = (bucată de loc în formă de) strat $\frac{40}{12}$ *
lin ze vb. III = a linge $\frac{13}{18}$ $\frac{15}{20}$
lipi (in:) ~ **mo i** = frumosul meu $\frac{20}{29}$
li r e sb. = liră: lire **ingleske** $\frac{10}{41}$
li s k e sb. = alună $\frac{3}{4}$ * $\frac{18}{30}$. || Cf. **li s năc**
li s năc sb. = alun $\frac{2}{4}$ *. || Cf. **li s k e**
list sb. = scrisoare $\frac{4}{44}$
li trăt sb. = portret $\frac{11}{6}$
li ț i vb. IV = a vindeca $\frac{7}{1}$
loc sb. = loc $\frac{4}{42}$
locând e = birt $\frac{20}{3}$. || Cf. **ostari e**
lop e sb. = grajd $\frac{30}{6}$
lov i vb. IV = a vână, a prinde (pește) $\frac{4}{34}$ *. || Cf. **po lo v i, ne lo v i**
lo z i vb. IV = a prinde, a ațâța (focul) $\frac{8}{2}$ $\frac{29}{5}$. || Cf. **ne lo z i**
luc ră vb. I = a face $\frac{6}{2}$ $\frac{8}{14}$ $\frac{8}{15}$ $\frac{8}{32}$ $\frac{9}{25}$ $\frac{12}{23}$ $\frac{15}{21}$ $\frac{16}{77}$, a se ocupa (cu...) $\frac{16}{6}$. || Cf. **fă ț e, luc rav e' j**
luc rav e' j vb. IV = a lucra, a face $\frac{4}{34}$ $\frac{22}{37}$. || Cf. **luc ră**
luc ru sb. = lucru $\frac{8}{5}$. || Cf. **stvăr**
lug sb. = livadă $\frac{6}{1}$
lume sb. = lume $\frac{1}{3}$ $\frac{4}{60}$
lume sb. = nume $\frac{15}{32}$

lumer sb. = număr ¹²/₂₆
 lump e' i vb. IV = a cheful ²¹/₉
 lup sb. = lup ²⁴/₁₁
 lustr e' i vb. IV = a curăți, a lustrui
¹⁸/₅₁

L'

l' e pur sb. = iepure ¹²/₁ ¹⁷/₇
 l' ub i vb. IV = a iubi ⁴/₅₂ ⁴⁰/₉. || Cf.
 vr e bire, pol' ub i
 l' up e sb. = piele ²/₁*

M

m' conj. v. ma
 -m vb. = a m ⁴/₃₅
 ma adv. = mai (spre formarea compara-
 tivului și superlativului) ⁴/₂₆ ¹⁹/₁₉. || Cf.
 mai
 ma conj. = dar ⁴/₃₅ ⁴/₆₃ ¹²/₂₁ ²⁰/₁₂
 mac niv e' i vb. IV = a mișcă ¹/₂₀*. ||
 Cf. m a c n i
 ma g a r i conj. = măcar ⁴/₃₀
 ma g a z i n sb. = prăvălie; ~ de sa-
 ko = magazin universal ³⁷/₂
 mai adv. = mai (spre formarea com-
 parativului și superlativului) ⁴/₅₄ ²/₃₂;
 mai bine, mai de grabă, mai bucuos
⁷/₃₂. || Cf. ma¹
 m a i e sb. = mamă ⁴/₂₁ ⁴/₅₂ ¹²/₅₅ ²¹/₇. ||
 Cf. m a i k e, m a m e, m a t e r
 m a i k e sb. = mamă ³⁰/₂. || Cf. m a i e,
 m a m e, m a t e r
 ma lo adv. (in:) po ma lo = încet,
 șoptind ¹⁶/₄₁. po m a lo c a t = abia
 ce, îndată ce ²¹/₁₆
 m a m e sb. = mamă ²⁹/₁ ³⁰/₄. || Cf.
 m a i e, m a i k e, m a t e r
 m a n e sb. = mană ²/₅ ⁹/₇
 m a n e adv. v. a m a n e
 m a r e adj. = mare ⁴/₃₆ ⁴/₆₆ ⁶/₂₀ ¹⁵/₁₃
²⁰/₂ ²¹/₁₆. || Cf. (opus) mi k
 m a r e sb. = mare ²/₅ (greșit ²²/₂₄*)
 ma rit a vb. I (refl.) (+ dupa) a
 (se) mărită ⁴/₂ ¹¹/₇
 ma rit a t e adj. f. = măritată ⁴/₃₂
 ma s i vb. IV = a sluji (în biserică),
 a face slujba ¹⁶/₆₂
 ma s t e sb. = tigan? ⁶/₂₀ ⁶/₂₅
 ma t e r sb. (forma acuzativului serbo-
 croat dela „matî”) = mamă (in:) z a
 mo i u ma t e r = pentru mama mea
¹⁶/₇. || Cf. m a i e, m a i k e, m a m e
 m a t sb. = rând (de cărți) ²/₂₅, gră-
 madă ³⁹/₈
 m a t a c sb. = cotoiu ⁴/₄₇. || Cf. m a t k e
 m a t e h e sb. = (mamă) vitregă ⁹/₉ ⁸/₁₅
²⁹/₁ ²⁹/₁₀ ²⁹/₁₂
 ma t i r a vb. I = a măcina ⁴⁰/₄
 m a t k e sb. = pisică (?), cotoiu ⁴/₉₂*. ||
 Cf. m a t a c
 ma z i l e sb. = culoare ²²/₁
 m a c n i vb. IV = a mișcă ¹/₂₀* ~ cu
 sire = a se mișcă ²⁶/₄. || Cf. ma c
 niv e' i, po m a c n i, po mi t e' i
 m a r sb. = mână ²/₂₄ ¹⁴/₆
 m a r e adv. = mâne ⁶/₁₂ ¹⁴/₃₂
 me pron. v. me(v)
 me di g sb. = medic, doctor ⁷/₁₅
 m e n d u l e sb. = migdală ³⁰/₂₇
 me no adv. (in:) nu de ~ = nu...
 altfel ²⁷/₈. || Cf. al me no, o d m a t e
 me r i n d a vb. I = a prânzi ¹²/₄₄
 me r i n d e sb. = prânz ⁵/₁₂ ⁹/₁₉ ¹²/₄₄
¹⁶/₄₃ ⁴⁰/₈. || Cf. o b e d, po d n e
 me sto (in:) na ~ de = în locul...
⁸/₁₉, na me sto = în loc (să...)
²⁷/₅
 me stru sb. = măiestru ¹³/₃₅. || Cf.
 mi stru
 me su r a vb. I = a măsură ⁷/₃₂; a
 ținti (pușca) ¹⁷/₁₁*
 me te m to ga adv. = într'aceea ²/₃₀*
 me t u r e sb. = măsură ⁵/₈
 me (v), m e pron. = al meu, a mea
⁴/₇₄ ⁵/₂₀
 m e pron. v. me (v)
 me r e vb. III = a merge ⁴/₆₅ ⁴/₇₂ ⁴/₇₉
⁵/₂₂ ¹⁵/₁₀ ²⁰/₃ ⁴⁰/₉, ~ c a = a plecă ⁴/₅
¹⁷/₂₇ ²¹/₃₁, ~ cu n t r o = a merge întru
 întâmpinare ⁴/₃₅, ~ z o s = a cobori
¹⁹/₁₉, ~ f a r e = a ieși ³⁷/₂₅, ~ n a z a t

- = a se întoarce ^{2/70}; ~ cu sănzetele = se moștenește de-odată cu sângele ^{22/4}; ~ cu iă = a se culcă, a se împreună (sexual) cu ea ^{9/15} ^{9/29}; a na cuse mes = s'a făcut bucăți ^{24/24}; l' mēre = i se cuvine ^{21/3}; cum ă ț ~ ? = cum își merge ^{2/42}*; (+ inf.) a vrea: m e r i m u η c ă vrei să mănânci? ^{2/19} ^{2/22}, a se apucă (de) ^{22/2}. || Cf. i i, pasă, h o m o
- mic, mik e adj. = mic (de stat sau de ani) ^{1/28} ^{9/3} ^{9/13} ^{10/18} ^{25/1}, puțin ^{9/6}. || Cf. (opus) m ā r e
- miline ș sb. = milă ^{4/67}
- mil'ār sb. = mie ^{22/33} ^{20/12}
- mir sb. = pace (in:) n a m i r u = în s. pe pace ^{2/47} ^{15/20}, liniștit ^{24/4}
- miră vb. I = a mână ^{18/23} ^{18/30} ^{27/5}
- mișe ș sb. = lună ^{10/11} ^{29/4}
- miș e ș sb. = liturghie, slujbă ^{12/35} ^{12/43} ^{37/2}
- miș e' i vb. IV = a amestecă ^{21/8} ^{21/15}. || Cf. m i s i
- miș i vb. IV = a frământă (pânea) ^{17/6}, a umblă cu mânilor prin..., a amestecă ^{24/26}*. || Cf. miș e' i
- miș l e sb. = gând ^{22/9}
- miș l i vb. IV = a (se) gândi, a se răsândi (absol.) ^{4/50}, (trans.) ^{4/38} ^{4/58} ^{4/71} ^{10/6} ^{22/6}, (+ de) a se gândi la... ^{10/4}; (+ după) ^{4/49}; (+ se...) a-și bate capul dacă... ^{4/49}; (refl. + cum s. ke) ^{24/18} ^{20/29}. || Cf. d o m i s l i, p o m i s l i, n e m i s l i, z m i s l i
- mistru sb. = măiestru ^{14/30}. || Cf. m e s t r u
- miț e sb. = parte (din moștenire) ^{12/24} leafă, simbric ^{22/30}
- mlă d, -e, -o = (adj.) tânăr, mlă d e miș e ^{12/38}; (subst.) mlă d i = june ^{18/40} ^{20/5}, mlă d e = fată tânără ^{4/48} ^{10/5} ^{29/1}. || Cf. m l a d i c
- mla d i c sb. = tânăr, flăcău, june ^{9/1} ^{7/5} ^{40/1}. || Cf. m lă d
- mnă vb. I v. ăm nă
- mn a v e' i vb. IV v. ăm n a v e' i
- mod sb. = fel ^{23/10}
- mo i, mo ja, pron. = al meu, a mea ^{7/41} ^{8/3} ^{63/10} ^{12/42} ^{14/6}, mo i a = fiica mea ^{29/28}
- mo l e sb. = buștean, trunchiu de copac ^{23/6}
- mo l e' i vb. IV = a tăia ^{30/7}*
- mo r e sb. = moară ^{22/21}* ^{22/28} ^{27/3} ^{29/1}
- mo r e' i vb. IV = a trebui ^{2/28} ^{4/16} ^{4/18} ^{9/16} ^{15/24}
- mórin e sb. = un monstru ³⁶
- mo r i v e' i vb. IV = a trage de moarte ^{3/2}*
- morski adj. = de mare ^{16/63}
- mort, -e adj. = mort ^{4/7} ^{20/20}
- mórt e sb. = moarte ^{20/15}
- moș n e (^{10/39} ^{17/15}) și moș n e' e (^{9/4} ^{9/18} ^{10/29} ^{10/41}) sb. = pungă
- mo v e' i vb. IV refl. = a se mișcă ^{20/14}
- m p r i n d e vb. III v. ăm p r i n d e
- m r s a v, -e adj. = slab ^{9/8} ^{12/18} ^{21/2}. || Cf. (opus) g r ā s
- m u l sb. = catâr ^{3/4}*. || Cf. m u l e
- m u l e' i vb. IV = a slobozi, a lăsa, a da drumul ^{16/40} ^{22/24} ^{22/27}
- m u l' e r e sb. = nevastă, soție ^{4/35} ^{9/23} ^{26/26} (opus: f e t e) ^{10/8}. || Cf. z e n s k' e s a m i ț e
- mund adj. = (in:) mai mund = mai mult ^{4/23}* ^{23/15}
- m u η c ă vb. I = a mânca ^{4/20} ^{7/23} ^{12/44}. || Cf. p o i d i, m u η c a v e' i
- m u η c ă t sb. = mâncare ^{4/31} ^{27/31} ^{16/49} ^{22/12}
- m u η c a v e' i vb. IV = a mânca ^{21/1}. || Cf. m u η c ă
- m u ũ i t, -e adj. = nebun, prost ^{4/20}
- muri vb. IV = a muri ^{2/2}* ^{4/54} ^{20/20} ^{25/1}. || Cf. m o r i v e' i
- m u s ă t, -e adj., adv. = frumos ^{4/32} ^{4/53} ^{5/17}; cu ~ u = cu frumosul ^{16/67}. || Cf. (opus) g r u m b

- mușe'î vb. refl. = a se da pe lângă (cineva), a se gudură ^{10/8}
 muske sb. = muscă ^{33/1}
 muski, -e (adj) bărbăteșe ^{10/25};
 (subst.) bărbat ^{10/36} ^{18/20}. || Cf. muz,
 (opus) zenskē
 mutast, -e adj. = mut ^{21/10}
 mutân, -ne, -no adj. = turbure
^{22/2}
 muțcâ vb. I = a mușcă, a împunge
^{14/}, ^{14/10}
 muțenic sb. = mucenic ^{26/1}
 muz sb. = bărbat ^{4/29}. || Cf. muski
- N
- n prep. conj. v. ăn ^{1/11}; nu ^{1/17}
 na interj. = nănați-I ~ ^{16/32} nă-ț
 ~ ^{3/4} ^{6/8} ^{17/7}
 na prep. = la ^{4/88} ^{19/2} ^{19/7} ^{21/4}, ~ zăd-
 nîn = la urmă ^{4/37}; pe: ~ moju
 dusu = zău! (verbal = pe sufletul
 meu) ^{7/43}; în ^{10/15} ^{21/31}, ~ miru =
 în pace ^{2/47}, ~ cuse = în bucăți
^{24/24}, ~ moi mod = în felul meu
^{8/10}, ~ mesto = în loc ^{8/21}
 namesto adv. v. mesto
 nă-miru adv. v. mir
 namure'î vb. IV v. ănamure'î
 năncă adv. = și nici, nici chiar ^{10/7}
^{10/15}; ~ nu = nici un ^{16/37}. || Cf.
 nănce, a nke
 nănce adv. = nici (nu) ^{2/32} ^{37/2}. || Cf.
 năncă, a nke
 năp sb. = nap ^{41/7}
 napuliôn sb. = napoleon ^{10/32}
 năravsko adv. = (de) sigur, firește,
 bine înțeles (că)... ^{14/73}
 năs sb. = bot ^{15/30}
 nascút, -e adj. = născut ^{4/31}
 năste vb. III = a naște (trans.) ^{4/34}
^{4/37} (intrans.) ^{4/38}; (refl.) a se naște
^{4/36}. || Cf. rodi, cade'
 natento adv. = atent, cu băgare de
 seamă ^{17/40}
 nă-ț interj. v. nă
- năzat adv. = iară ^{4/40}, mai departe
^{4/44}, ^{4/44}, ~ de = pe din dărăt (opus:
 ănrețce) ^{35/1}; (în legătură cu verbe)
 înapoi, din nou: obrni-se ~ = a
 se întoarce (înapoi) ^{4/74}, ozivi ~ = a
 reinvia ^{4/78}. || Cf. năzata, năzate
 năzata adv. = înapoi ^{4/18}, din nou
^{4/36}. || Cf. năzat, năzate
 năzate adv. = iară ^{8/16} ^{9/29}, din nou
^{40/11}, înapoi ^{12/20}. || Cf. năzata,
 năzat
 ncl'ide vb. III v. ăncl'ide
 ncrunî vb. IV v. ăncrunî
 ne adv. = nu ^{1/14} ^{4/11} ^{4/14} ^{9/2} ^{12/3},
 ~ ~ = nu nu ^{8/22}. || Cf. nu
 nebog(o) v. nebore
 nebore, nebogô sb. (vocativ) =
 nenorocitule, nenorocito! ^{8/7} ^{15/14}
^{26/11}
 nebrusî vb. IV = a ascuți, a ciopli
 cu vârf ^{22/20}
 neca conj. = să ^{4/48} ^{4/58}, ke ~ = să
^{4/63} ^{4/66}. || Cf. se
 nega'î vb. IV refl. (= pasiv) = a
 se prigonî ^{15/20}
 nego conj. = (după comparativ) decât
^{31/8}; (după negațiune) ci ^{4/44} ^{4/47} ^{8/12}
^{31/6}, ci numai ^{23/11}, decât ^{4/19}, decât,
 afară de... ^{7/21} ^{10/30}, nu... ~ = decât
^{4/77} ^{18/38}; mâțce ~ = înainte de
 a..., până a (nu...) ^{4/61} ^{6/18} ^{40/6}. || Cf.
 nogo
 negru, negre adj. = negru ^{2/18} ^{6/10}
^{14/45}
 nelovî vb. IV ^{4/31}. || Cf. lovî,
 polovî
 nelozî vb. IV = a face (focul), a
 atăta ^{2/9} ^{6/5}. || Cf. lozî, lozîvî
 nemaze'î vb. IV (refl.) = a (se)
 unge, a se murdări ^{32/2}
 némiga adv. (în:) nu-î ~ istina
 = nici vorbă de așa ceva! ^{22/31}
 nemislî vb. IV (+ pre) = a se
 gândi (la...), a-și îndreptă gândul
 (la...) ^{4/30}. || Cf. mislî, domislî
 pomislî, zmislî

- nenavidn, -e, -o adj. (+ pre)
= invidios, pizmaș, $4/22$
- nepí vb. IV = a bea (până la sa-
rație), a-și stinge setea $27/10$ $23/17$.||
Cf. b \acute{e} , popí
- nepis \acute{e} 'i vb. IV $4/31$ *.|| Cf. pis \acute{e} 'i,
popis \acute{e} 'i, zepis \acute{e} 'i
- nepraví vb. IV = a drege $3/25$
- nepri(i)átel' sb. = dușman $8a/15$
- nepuní vb. IV = a umplea $22/16$,
(+ de...) $29/3$
- neputí vb. IV = (cu acuz. persoanei)
a îndrumă, a sfătui, a da un sfat pentru
drum $12/6$
- nerastí vb. IV = a crește $4/26$.|| Cf.
crește, zrastí
- nesadí vb. IV = (+ de) a sădi tot
 $13/21$
- nesí vb. IV = (+ de...) a semăna
 $13/17$.|| Cf. semiră
- nespraví vb. IV = a adună $38/1$.||
Cf. spraví
- netegni vb. IV = a trage $3/4$ * $22/20$.||
Cf. trăze, potegni, nete-
z \acute{e} 'i
- netez \acute{e} 'i vb. IV = (trans.) a trage
la răspundere, a strânge cu ușa
 $11/5$; (refl.) a se țineă strâns de...,
a se trage de... $39/12$.|| Cf. ne-
tegni
- neșisni, -e, -o adj. = necurat:
~ duh = necuratul, dracul $12/10$
- neverin sb. = vânt $20/17$
- nev \acute{e} șt \acute{e} sb. = mireasă, cumnată,
noră $18/49$ * $40/8-9$
- nevrtí vb. IV = a da cep $17/13$
- nezirí vb. IV refl. = a se uita, a
privi $17/6-6$.|| Cf. captă
- ni conj. = nu... ~ = nu... nici $4/23$
 $21/7$, nu ni = nici nu, nu mai $4/23$,
~ nu... ~ = nici... nici $10/4$
- níca cov, -e = nici un fel de... $4/39$
 $12/27$
- nigdar adv. = niciodată $4/10$ $7/21$
- nis adv. = nimic $4/3$ $4/44$, (+ de) $22/11$;
nis, nis = nu există! nu poate fi
- vorba de... $16/14$; = pe ~ = pe nimic,
de geaba $9/13$; nu... ~ = deloc $3/4$
- nișúr, -e pron. = (subst.) nimeni
 $1/14$ $10/42$ $12/15$ $13/25$ $21/4$ $26/1$ nu ~ =
nimeni nu $22/5$; (adj.) nici un $12/13$
 $29/12$
- njurbă vb. I v. ânjurbă
- nmestí vb. IV v. ânmesi
- nmestít, -e adj. v. ânmestit
- nmestive \acute{e} 'i vb. IV v. ânmesti-
v \acute{e} 'i
- nmeță vb. IV v. ânmeță
- nmețav \acute{e} 'i vb. IV v. ânme-
țav \acute{e} 'i
- nmisă vb. I v. ânmisă
- no adj. v. nov
- nogo conj. = (după negațiune) ci
 $16/37$, (după comp.) decât $7/7$ $7/19$.|| Cf.
nego
- noi pron. = noi $2/6$ $3/6$ $4/35$
- no \acute{p} ac adv. = pe dos $2/19$
- no \acute{p} te sb. = noapte $2/23$ $9/1$, de ~ =
noaptea $4/15$ zia si nopta = ziua
și noaptea $4/20$, nopta = noaptea
 $8/10$, o ~ = într'o noapte $12/4$
- nósi \acute{c} e adj. f. = însărcinată $2/20$
- nov, -e adj. nou $12/9$.|| Cf. (opus)
betă'ri
- nre \acute{e} ce adv. ânre \acute{e} ce
- nsură vb. I v. ânsură
- ntrebă vb. I v. ântrebă
- ntru prep. v. ântru
- nu adv. = nu $1/14$ * $3/21$, ~... nego =
numai, nu... decât $4/46$.|| Cf. ne
- nuc sb. = nuc $31/5$ $32/3$
- nuk \acute{e} sb. = nucă $29/24$ $22/2$
- nuntru adv. v. ânuntru
- núscarle, núscar \acute{e} pron. = (sb.)
cineva $12/7$, oarecine $12/24$; (adj.) niște
 $16/24$
- nuscăt num. = câțva $4/40$ $4/34$
- O
- o conj. = sau: ~... ~ = sau... sau $14/14$.
|| Cf. ali
- o interj. = o! $4/23$

- o prep. = la ^{28/1}
- o pron. v. un
- o b a b i vb. refl. = a naște ^{9/24}. || Cf. năște, rodî, cad e'
- o b e d sb. = prânz ^{4/43} ^{12/39}. || Cf. m e - r i n d e
- o b e ț i vb. IV = (cu dat. persoanei) a promite, a făgădui ^{16/42} ^{26/12}; — (refl.) a (se) făgădui ^{2/4}
- o b i d i vb. IV = a se uita ^{9/12} ^{9/29}
- o b i s i vb. IV = a spânzura ^{22/20} ^{22/36}
- o b l a c sb. = nour ^{12/43}
- o b l a ț i vb. IV refl. = a se murdări ^{4/9}. || Cf. p o o b l a ț i, n e m a z i
- o b o l i vb. IV = a se îmbolnăvi ^{4/52}
- o b r n i vb. IV = (trans.) a întoarce (+ cătra) ^{10/25}; (refl.) a se întoarce ^{4/64} ^{5/27} ^{10/39} (+ n a z a t) ^{13/32}. || Cf. t u r n â
- o b r u ț sb. = cerc (de bute) ^{32/2}
- o b r v e sb. = spânceană (Belulovici)
- o c a m e n i vb. IV = a se preface în stâncă, a împietri ^{4/66}
- o c a m e n i t, - e adj. = împietrit ^{4/79}
- o c l u sb. = ochiu ^{12/37} ^{16/43}
- o c n e sb. = fereastră ^{10/18} ^{16/29} ^{30/9}
- ó c o l i (+ de) prep. = pe lângă ^{4/60}; pe la ^{6/18}, în jurul... ^{5/16}, împrejurul... ^{5/24}
- o c r u n i t, - e adj. = încununat ^{5/15}. || Cf. â n c r u n i
- o c r v a v i vb. IV = a umplea de sânge ^{23/15}
- o c r v a v i t, - e adj. = însângerat, plin de sânge ^{22/8} ^{23/14}
- o d e r i vb. IV = a beli, a jupui, a trage pielea ^{2/4} ^{5/44} ^{22/36} ^{30/7}. || Cf. o d e - r i v e ț i
- o d e r i v e ț i vb. IV. ^{2/4}*
- o d g o v o r i vb. IV = a răspunde ^{6/61}. || Cf. r e s p o n d i, r i s p o n d i
- o d l â n ț i vb. IV refl. = a se hotări, a se decide ^{4/16}. || Cf. d e ț i d e ț i
- o d m â n e adv. n u . . . ~ = nu altceva decât ^{16/34}. || Cf. a l m e n o
- o d o c e ț i vb. IV = zări? ^{12/40}
- o d o v â ț sb. = văduv ^{10/3}
- o d o v i ț e sb. = văduvă ^{11/1}
- o h i interj. = oh! ^{26/11} ^{26/5}
- o g r e b i vb. IV refl. = a se zgâria ^{10/20}
- o g r e b i t, - e adj. = zgâriat ^{10/21}
- o g n i s t e sb. = vatră ^{20/3} ^{40/9}
- o h o, ó h o l e ț, ó h o l o adj. = fudul ^{28/59}
- o h ó interj. = oho! ^{11/11}
- o h o l i e sb. = fudulie ^{30/23}
- o i e sb. = oaică ^{9/1} ^{9/29} ^{15/18} ^{29/20}. || Cf. a r e t
- o j e v i vb. IV refl. = a da un semn de viață ^{9/3}
- o l t â r sb. = altar ^{16/63}
- o m sb. = om, bărbat ^{4/29} ^{6/19} ^{9/21} ^{15/18} ^{23/6}
- o n t r a t adv. = atunci ^{4/19}
- o p r o s ț i vb. IV (+ dat. persoanei) = a ierta ^{5/32} ^{6/33} ^{8/43} ^{15/14}. || Cf. o t - p r o s ț i
- o p u ț e sb. = nojiță de opinci ^{22/4}*
- o r t o l â n sb. = grădinar ^{24/9}. || Cf. v r t u l â n, j a r d i n e r
- o s sb. = os ^{21/2}
- o s l o b o d i vb. IV = a elibera ^{4/72}
- o s n num. = opt ^{9/14} ^{10/7}
- o s n a z i vb. IV = a curăți ^{2/10} ^{22/22} ^{22/23}. || Cf. s n a z i
- o s t â r sb. = birtaș, cărciumar ^{9/23} ^{17/3} ^{17/9}
- o s t a r i e sb. = birt ^{9/26} ^{10/22}. || Cf. l o c â n d e ț
- o t â i n e sb. = taină, secret ^{27/2}
- o t a r i vb. IV refl. = a se curăți, a se șterge ^{30/6}
- o t c u p i vb. IV = a răscumpăra, a reveni asupra unei învoielii ^{12/11}
- o t e ț sb. = tată (în:) z a m o g a o ț a = pentru tatăl meu ^{18/57}. || Cf. ț â ț e
- o t o p i vb. IV refl. = a se îneca ^{7/33} ^{14/8} ^{17/40}. || Cf. p o t o p i
- o t o ț i vb. IV = a scurge ^{8/3} ^{5/12}
- o t p r o s ț i vb. IV (+ dat. persoanei) = a ierta ^{16/47}. || Cf. o p r o s ț i
- o ț adv. = încoace ^{22/9}. || Cf. o ț a

oța adv. = încoace ^{16/14} ^{22/3} || Cf. oț.

oța sb. v. oteț

ov sb. = ou ^{1/4} ^{27/2}

ovés sb. = ovăs ^{22/3}

ozeña sb. art. = mire ^{15/9} ^{40/8} ||

Cf. nevêșteț frâjar

oziví vb. IV = ~ nâzat = a re-
inviã ^{4/79} ^{7/5} || Cf. ziví

P

pac adv. conj. = după aceea, apoi, pe
urmã ^{6/66} ^{4/78}, ~ pocle ^{40/3}; deci
^{5/14}; și ^{1/16} * ^{26/12} || Cf. pocle, pot-
le, apoi

pajsi = de Ailanthus (plantã) ^{25/1}

palãț sb. = palat ^{6/12}

palí vb. IV = a pãli, a arde ^{22/14} ||

Cf. árde, âmprinde, zepalí

pãmetãn, -tneț, -tno adj. = cu-
minte, înțelept ^{7/42} ^{21/6}

pãminte sb. = minte, pricepere, me-
morie (în:) ânmețavé'i pãm-
minta = a crește cu pricepere ^{4/52}

pãr sb. = pereche ^{11/5} ^{40/3}

pãri vb. IV = a se prinde (în rãmã-
șag) ^{8/11}

pãrãt sb. parte ^{4/62} * || Cf. pãrte,
bãndę

pãrte sf. = (în expresia) de ~ (+
gen.) de partea (cuiva) ^{40/8} || Cf.

bãndę, pãrãt

pasã vb. I def. (numai la imper.) =
a merge ^{5/10}, ~ cã = a plecã ^{13/31} ^{17/7}

pasãde sf. plur. = tacãm ^{4/30}

pascavé'i vb. IV = a paște (boii,
etc.) ^{9/29} ^{28/10} || Cf. pãste

pãstãrc sb. = fiu vitreg ^{10/10}

pãstãrkę sb. = fiicã vitregã ^{28/1}
^{29/12}

pãste vb. III = a paște (boii, etc.)
^{3/1} ^{6/3}

pastír sb. = pãstor ^{9/1} || Cf. țobãn

pãt sb. = pat ^{5/4} ^{6/31} ^{21/20}

patí vb. IV = a suferi ^{16/74}

pãtru num. = patru ^{7/36}

pãra prep. = pãnã ^{15/40} || Cf. pãr-
la, pira

pãre sb. = pãne ^{4/66} ^{5/24} ^{7/11} ^{7/27} ^{17/2}
^{17/5} ^{27/2} || Cf. hleb

pãr-la prep. = pãnã la ^{7/29} ^{16/41} ||

Cf. pãra, pira, pir-la

pãrvi, -ę num. = întâiul, întâia ^{68/1} ||

Cf. prvi

pecãt sb. = pãcat ^{12/43} ^{16/65}

peclivé'i vb. IV = a cerși ^{12/28}

pecl'ar sb. = cerșetor ^{16/36}

pehni vb. IV = a împunge ^{25/1}

pekl'ivé'i v. pecl'ivé'i

pemint sb. = pãmânt ^{4/30} ^{6/11} ^{27/9}

pena adv. conj. (în:) ~ cãn = abiã

(cã) ^{4/51}

per prep. (în:) ~ forța = cu tot

dinadinsul ^{4/63}, per țã țe = pen-

trucã ^{6/10}

per sb. = pãr ^{4/72} ^{10/23}

perké conj. = cãci ^{4/66} ^{5/24}

pet num. = cinci ^{26/1} || Cf. țintț

Petru n. pr. = Petru ^{7/1} ^{11/1}

pezé'i vb. = a apãsã ^{21/12} *

picún sb. = sãpoi ^{7/22} ^{18/17}

pijãt sb. = farfurie, blid ^{2/19} ^{4/30}

pinez sb. = ban(i) ^{7/11} ^{7/23} ^{22/7} ^{16/72}
^{26/11}

pir sb. = (ospãț de) nuntã ^{15/4}

pira prep. = pãnã ^{18/21} ^{18/27}; ~ la =

pãnã la ^{7/26} ^{12/26}, ~ n = pãnã în ^{26/1} ||

Cf. pãra, pãr-la, pir-la

pir-la prep. = pãnã la ^{15/26} || Cf.

pãra, pãr-la, pira

pisã vb. IV intr. = a se pișã ^{9/4}

pisé'i vb. IV = a scrie ^{4/16} ^{4/35} ^{4/44} ||

Cf. nepisé'i, popisé'i, ze-

pisé'i

pisé'it, -ę, -o adj. = scris ^{9/14}

pisivé'i vb. IV = a scrie ^{4/35} ^{10/5} ||

Cf. pisé'i

pistolę sb. = pistol ^{28/13}

pițór sb. = picior ^{6/31} ^{8/37} ^{8/11}

plãce sb. = platã, rãsplatã ^{7/9} ^{12/4}

^{20/21}, za plãcu = ca rãsplatã ^{26/2};

bacșiș ^{5/22}

- plăscenițe sf. = plăstenițe
^{40/13}* ^{40/13}. || Cf. brăv, cănițe
- plăstenițe sb. = brău lat și subțire
^{40/13}. || Cf. brăv, cănițe
- plăți vb. IV = a plăti ^{10/32} ^{21/30} ^{21/32},
 (cu acuz. persoanei) ^{11/9}; a răsplăti ^{4/33}
- plătit, - e adj. = plătit ^{2/44}
- plânze vb. III (intr.) a plânge ^{4/23}
^{4/63} ^{4/66} ^{4/72} ^{4/78} ^{17/32} ^{30/26}, (refl.) a
 plânge ^{17/33} ^{17/42}
- plegni vb. IV refl. = a se plecă ^{32/1}
- pletiv'e'i vb. IV = a împleti ^{10/4}
- plivi vb. IV = a înota la suprafață,
 a pluti ^{4/34}*
- plug sb. = plug ^{2/25}
- pl'er dave'i vb. IV = a pierde (me-
 reu) ^{4/30}
- pl'er de vb. III = (trans.) a pierde
^{6/24} ^{18/8} ^{31/8} (opus dobândi) ^{12/24};
 (refl.) a se pierde ^{4/63} ^{4/66} ^{39/10}
- pl'ir, - e, - o adj. = plin ^{19/64} ^{29/11}
 (+ de) ^{21/14}
- po prep. = câte ^{4/44}*; după: ur'e ~ ur'e
 una după alta ^{4/6}* ^{9/16}; pe: ~ i menu
 pe nume ^{37/3}, (servește spre a forma
 adverbe) ~ siromăski = ca să-
 racii, sărăcește ^{4/33}, po malo = în-
 cet ^{16/41}
- po sb. (+ de) = jumătate ^{10/25} ^{12/47}
^{26/26} ^{37/2} — po di „jumătate” (se
 poate împreună cu pron. persoanei a
 treia); pódije = jumătate (verbal:
 jumătate din el) ^{19/54} ^{22/3}, pódija =
 mijloc ^{20/18}* (verbal: jumătatea ei). ||
 Cf. pode, polovițe, podne
- po bal'i vb. IV = a rupe (de pe crângi)
^{32/5}
- poberi vb. IV ^{1/11}*
- pobir'e'i vb. IV = a aduna, a cu-
 lege ^{1/11} ^{5/27} ^{40/8}
- po cle adv. conj. = atunci ^{4/35}, după
 aceea ^{4/66}, apoi ^{4/28}, după ce ^{4/64}. ||
 Cf. potle, pac, apoi
- pocore sb. = pocăință ^{14/74}; fâte
 ~ = a ispăși ^{23/12}
- pode adv. = mijloc ^{31/2}. || Cf. po
- pódija cf. po
- pódije cf. po
- podne sb. = amiaz ^{5/14} ^{13/21} ^{22/12} ^{37/1}
- podil'i vb. IV = a împărți ^{36/1}
- podvez'ne sb. = jartieră ^{40/16}
- pogățe sb. = turtă ^{12/7} ^{18/30}
- pog'edi vb. IV = a privi, a se uita
^{14/1} ^{18/37} ^{30/8}. || Cf. captă
- pogodi vb. IV refl. = a se tocni,
 a se învoi, a se ajunge, a cădea de
 acord ^{5/1} ^{22/3}
- pogodve sb. = tocmeală, condiție
^{13/54}
- pogovar'e'i vb. IV refl. = a po-
 vesti ^{4/2}* ^{4/23}. || Cf. pogovori
- pogovori vb. IV refl. = a se vorbi,
 a se înțelege ^{5/13}, a sta de vorbă
^{5/12}. || Cf. pogovar'e'i
- pogubit, - e adj. = pierdut ^{5/44}
- pohiti vb. IV = a arunca ^{14/4} ^{17/31}. ||
 Cf. hiti
- pojd'e'i vb. IV refl. = a se vâicăra
^{4/29}* (+ dupa) ^{4/68}. || Cf. pojd'i,
 pojdive'i
- pojd'i vb. IV = a mânca (de tot),
 a consuma ^{4/31} ^{12/50} ^{18/50} ^{30/20}. || Cf.
 muțcă, pojd'e'i, pojdive'i
- pojdivi vb. IV ^{4/29}*. || Cf. pojd'i,
 pojd'e'i, muțcave'i
- poledit, - e, - o adj. = înghețat
^{4/66}*
- polnočnițe sb. = slujbă la miezul
 nopții (în ziua de Crăciun) ^{29/1}
- polovi vb. IV = a prinde (din apă),
 a pescui ^{4/31}*. || Cf. lovi, nelovi
- polovițe sb. (acuz. polovițu
 II § 127) = jumătate, mijloc ^{10/12} ^{22/34}
^{21/5}. || Cf. po
- pol'e sb. = câmp(ie) ^{18/18}. || Cf. cam-
 părie
- pol'ubi vb. IV = a se iubi, a se
 dragosti: țise cuiă pol'ubire
^{14/45}. || Cf. l'ubi
- pomaga'ne = ajutor! ^{23/31}
- po malo v. malo
- po măcni vb. IV = a mută ^{2/5}*. ||

- Cf. măcni, pomișe'i
 pometi vb. IV = a mătură ^{3/3}
 pomisli vb. IV = a se gândi ^{4/79}
^{8/3}. || Cf. misli, domisli
 pomișe'i vb. IV = a mută ^{3/5*}. || Cf.
 măcni, pomăcni
 ponăș sb. = miezul nopții ^{22/2} ^{40/14}
 ponudí vb. IV = a îmbia cu..., a
 oferi ^{16/16} ^{17/2}
 pooblatí vb. IV = a murdări ^{4/90}. ||
 Cf. oblatí
 pope sb. (vocativ) = popo ^{16/78}. || Cf.
 prevt
 popadí vb. IV = a apucă, a inhăță
^{26/20}
 popí vb. IV = a bea (tot), a goli bând
^{9/13} ^{9/14} ^{20/12} ^{30/25}. || Cf. b eș, nepí
 popis e'i vb. IV ^{4/25*}. || Cf. pi șe'i,
 nepișe'i, zepișe'i
 popraví vb. IV = ? ^{26/1}
 porc sb. = porc ^{10/43} ^{15/18} ^{17/28} ^{17/29}
^{20/7} ^{20/1}
 pored(ă)n, -dn eș, -dno adj. =
 rău ^{8/10} ^{11/9} ^{37/1}. || Cf. (opus) bur
 porke sb. = scroafă ^{10/42}
 portave'i vb. IV = a purtă ^{8*/4}
 port e'i vb. IV = a importă: mi e
 nu port e' = pe mine nu mă importă
^{22/22}
 portun sb. = poartă: use de ~
^{12/17}
 poscapă vb. I = ~ că = a plecă
 (de tot) ^{12/29}. || Cf. scapă
 poseși vb. IV = a tăia ^{8/23} ^{8*/10}
 posluzí vb. IV = a sluji ^{4/39}
 posmradí vb. IV = a-și face treaba,
 a se căca ^{16/42} ^{16/46}
 posmradit, - eș adj. = căcat ^{16/31}
 posndí vb. IV = a împrumută (dela
 cineva) ^{8/28}
 posníf vb. IV = a începe ^{4/58} ^{4/72}
^{4/21} ^{4/22} ^{8/45}
 postén, - eș, - o = cum-se-cade,
 cinstit ^{16/20} ^{28/11}
 postoleș sb. = gheată, încălțăminte
^{16/9} ^{30/9} ^{31/7}
 potabake'i vb. IV refl. = a fumă
 (tot) ^{10/17}. || Cf. tabake'i
 potanzí vb. IV refl. = a se plânge
^{37/3}
 potcov eș sb. = potcoavă ^{4/41}. || Cf.
 copit eș
 potcuí vb. IV = a potcovi ^{31/8}
^{31/10}
 potcuíft, - eș adj. = potcovit ^{31/9}
 potegní vb. IV = a trage ^{27/11} ^{40/13}. ||
 Cf. netegní, trăze
 potle adv. = după aceea ^{10/9} ^{12/37},
 de atunci ^{12/32}, de atunci înainte ^{7/43}. ||
 Cf. poele, pac, apoí
 potóc sb. = gărlă, vale ^{24/3}
 potopí vb. IV refl. = a se îneca
^{17/33}
 potribeș sb. = necesitate: ie po-
 triba = trebuie ^{4/13}; za po-
 tribu = de nevoie ^{10/21}
 potuși vb. IV-a = a omori ^{1/35*}. ||
 Cf. tuși, stuși
 povadí vb. IV ~ făr eș = a scoate
 (afară) ^{17/34}. || Cf. z vadí
 poveșterkeș sb. = cina a două, mân-
 care după cină ^{20/4}
 pozdraví vb. IV = a saluta ^{18/4},
^{27/2}
 prăg sb. = prag ^{20/4}
 prăh sb. = praf ^{20/12}
 prav, - eș adj. = adevărat ^{8/12}
 pravo = (adv.) cu dreptate, după
 dreptate ^{8/11} ^{23/21}; (subst.) adevăr
^{17/25}; ~-i = fii bun bucuroși ^{17/29}
 prăzăn, -zn eș, -zno adj. = gol
^{9/21} ^{21/2}. || Cf. go
 prășga adv. = pe lângă ^{8/28} ^{14/1}
^{16/72}. || Cf. prișga
 pre prep. = pe ^{4/10} ^{4/48} ^{4/70}, prin ^{4/60}
^{7/1} ^{11/1} ^{12/25} ^{16/72} ^{30/10}, în ^{1/9} ^{2/1} ^{4/42},
 la ^{10/17} ^{12/4} ^{16/29}, către ^{24/4}; drept ^{20/27}. ||
 Cf. pri
 predomisli vb. IV refl. = a se
 răzgândi ^{12/37}. || Cf. domisli
 prende adv. = pe unde ^{4/79} ^{8/31}
^{18/25} ^{23/10}

- prewise adv. = prea tare, foarte $4/66$
- prevt sb. = preot $5/2$ $12/38$ $12/52$
- pri prep. cf. pri su
- prico adv. prin $32/1$
- pricop e' i vb. IV = a săpa (din nou) $8/23$ $15/17$. || Cf. scop e' i, rezco - p e' i
- pricop e' it, - e adj. = săpat (din nou) $14/2$
- pricrizi vb. IV = (trans.) a face cruce asupra cuiva $27/1$; (refl.) a-și face cruce $35/1$
- pricrizit, - e adj. = care și-a făcut cruce $31/1$
- priiătel' sb. = prieten $18/37$ $40/8$. || Cf. nepriiătel', priiătelițe
- priiătelițe sb. = prietenă $20/4$. || Cf. priiăteli'
- prikinî vb. IV = (trans.) a frânge $5/3$; (intrans.) a se frânge $5/1$
- primî vb. IV = a primi $26/15$
- prin prep. = prin $4/36$
- printru prep. = prin, printre $5/18$
- pri ŋ ga adv. = pe lângă $62/19$ $30/8$, pe la $11/9$ $40/8$. || Cf. pră ŋ ga
- pripravî vb. IV = a pregăti $2/19$ * $4/62$ $26/12$ || Cf. pripravl' e' i
- pripravl' e' i vb. IV $2/19$ *
- priste prep. = peste $3/4$ $82/15$ $13/30$ $20/18$; prin $30/3$
- pistrasî vb. IV refl. = a se speria $4/94$. || Cf. strasî
- prisub prep. = pe sub $3/4$ $18/37$
- privarî vb. IV = a înșelă, a păcăli $7/33$ $19/49$ $16/79$
- privolî vb. IV = a se învol, a acceptă $7/3$
- probi vb. IV = a rupe lovind, a sparge $9/12$ $9/29$
- proclét sb. = blăstămat $37/2$
- proli vb. IV = a vărsa $30/28$
- prope adv. v. aproape
- prospî vb. IV = a vărsa, a risipi, a răspândi $22/36$
- proșăț sb. = peșitor $40/1$
- potocó sb. = protocol, catastif $13/24$
- prov e' i vb. IV = a încercă, a probă $10/30$
- (prsort = prsút)
- prsten sb. = inel $12/51$ $14/37$ $16/31$
- prsút sb. = șuncă $14/24$ $19/30$
- prvi, - e num. = întâiul, întâia $2/40$ $4/3$ $4/31$ $3/7$ $10/38$; (adv.) întâia oară $14/45$. || Cf. pârvi
- pucni vb. IV = a pocni, a se sparge $27/2$
- pucșe sb. = pușcă $12/37$ $17/15$
- pulent e sb. = mămăligă, polenta $20/3$ $20/4$
- pul' sb. = puie $1/6$ $29/6$ $40/5$; pasăre $4/61$ $4/73$ $4/92$ $30/16$
- pumân sb. = pumn $15/38$
- punto v. ămpunto, in punto
- pure vb. III = a pune $4/33$ $4/48$ $5/9$ $7/7$ $3/11$, (refl.) $4/50$; m - ú - a - v - o
- pus! = mi-a făcut-o! $17/25$ $19/22$
- pută vb. I = a purta $5/18$ $3/12$, (refl.) $17/25$; a duce pe sus $16/54$ $16/75$; port e mu ŋ cã = duce de mâncare $22/3$, ~ cã $26/25$
- pusî vb. IV = a suflă $24/8$
- pustiŋe sf. = pustie $6/20$ $14/31$ $30/10$
- put e' vb II = a putea $1/17$ $4/15$ $4/34$ $4/35$ $4/66$ $4/77$ $9/33$ $10/43$ $24/6$; i o - m putút a v z i ke... = am prins de veste că... $19/3$
- putnic sb. = drumeț $31/3$
- puș sb. = puș $23/4$
- puz sb. = un fel de scoică (cr. puž „melc”) $16/43$ *

R

- rabi vb. IV = a trebui, a fi de folos, necesar $1/3$
- râda adv. = bucuros $15/21$; l - a vut
- râda = îl plăcea $6/15$
- râi sb. = raiu $62/26$
- raki e sb. = rachiu $31/12$
- ramar e' vb. III = a rămănea $2/6$ $3/21$ $15/15$ $20/2$

- ramnițe sb. = șes ^{21/5}
 rano adv. = de dimineață, timpuriu ^{22/4}
 rapói adv. = din nou ^{10/38} ^{10/29}. || Cf. apói, ropói
 rastrénák sb. = zdrențaros, să-rântoc ^{10/32}. || Cf. restrzē'it
 ratâ vb. I v. aratâ
 râte = (adj.) rece ^{8/11} ^{8a/7}; (sb.) frig, ger ^{22/4}. || Cf. hlădăn, (opus) căd
 râte sb. = rață ^{20/19}
 rațún sb. = socoteală ^{9/15}
 rebă'ț sb. = vrăbete ^{18/48} ^{16/55} ^{18/36}
 regâl sb. = dar, prezent ^{12/6} ^{12/7} ^{12/24}
 reŋće adv. = înainte ^{4/56}. || Cf. ă n-reŋće, ă ntru
 resc'ide vb. III = a deschide ^{2/31} ^{2a/8} ^{12/21}
 resc'is, -e adj. = deschis ^{2/40}
 rescopē'i vb. IV = a desgropă ^{2/4}
 rescuț, -e adj. = desculț, -ă ^{30/28}
 reșei vb. IV = a tăia, a despica, ^{8/31}
 resparti vb. IV = a împărți, a despărți ^{2/39}. || Cf. rezdili
 respol'ă vb. I refl. = a se desbrăca ^{10/43} ^{14/70}. || Cf. (opus) (ă) nmesti
 respondi vb. IV = a răspunde ^{9/28}. || Cf. rispondi, odgovori
 restârgni vb. IV = a rupe, a sfâșia ^{4/31} ^{22/2}
 restegnî, -e adj. = întins ^{20/17}
 restrzē'it, -e adj. = zdrențos ^{10/15} ^{21/13}. || Cf. rastrzē'ák
 rezbi vb. IV = (trans.) a rupe, a strică ^{18/13}, (refl.) a se sparge ^{20/12}
 rezdili vb. IV = refl. a se despărți ^{21/22}. || Cf. resparti
 rez(d)roni vb. IV refl. = a se surpă, a se dărâma, a se nărui ^{21/3}
 rezike'i vb. IV = a riscă, a nu se da în lături, a nu sta pe gânduri, a nu se codi ^{5/24}
 rezjadí vb. IV refl. (+ pe) = a se mânâ ^{4/47} ^{22/15}. || Cf. iadí
 reziedzí vb. IV = a descăleca ^{17/20}.
 Cf. iezdí, zejezdí
 rezlegă vb. I = a deslega ^{4/32} ^{16/77} ^{26/15}
 rezveseli vb. IV refl. = a se bucura ^{4/33}. || Cf. veseli
 ribâr sb. = pescar ^{4/31}
 ribe sb. = pește ^{4/34} ^{18/25}
 ris sb. = răs (un monstru) 35
 rispondi vb. IV = a răspunde ^{2a/18}. || Cf. respondi, odgovori
 rmâr sb. v. armâr
 robe sb. = haină ^{6/29} ^{10/25} ^{16/9} ^{30/20}
 rod sb. = neam ^{2/44}. || Cf. familie
 rodi vb. IV = a naște ^{4/30} ^{4/42} ^{19/34} (?). || Cf. năste
 roditel' sb. plur. = părinți ^{4/33}
 rodvine sb. = rubedenie ^{18/48} ^{40/8}
 roi sb. = roiu ^{14/5}
 rois, -e adj. = roșu ^{25/1}
 rompe'i vb. IV = a bate (la ușă) ^{15/2} ^{21/9}. || Cf. tuți
 ropói adv. = apoi ^{2/16}, înapoi ^{30/1}, din nou ^{28/1}. || Cf. rapói, apói
 rov sb. = șant, brazdă ^{40/12}*
 rovine'i vb. IV = a strică, a ruina ^{19/39}. || Cf. sundre'i
 roze sb. = floare ^{5/18}
 rózite sb. = florică ^{5/18} ^{6a/11}, tran-dafir ^{40/2}
 rubide sb. = mărarăcine, rug ^{15/23} ^{20/17}
 rucavițe sb. plur. = mânuși ^{21/8}*. || Cf. guânti
 rugă sb. I = a rugă ^{4/63} ^{5/31} ^{10/44} ^{12/34}, (+ ke neca) ^{4/66} (+ neca) ^{4/38}
 ruke'i vb. IV = a mormâ ^{15/13} ^{27/2}
 rusire sb. = rușine: vut-a ~ ^{4/7} l' -a fost ~ ^{4/9} ^{4/15} || Cf. srâ-mote
 ruțe úe = dejun ^{40/8}
 ruți vb. IV = a dejuna ^{21/12} ^{40/2}

S

sa adv., conj. = atunci ^{2/4}, în astfel de împrejurări ^{10/21}; se nu... ~ ^{16/33}

- (cf. *alora, atunțe*); dar, *dară*, doar $^{16}/_{28}$ $^{8}/_{33}$ $^{5}/_{21}$ $^{5}/_{33}$; se (+ cond.) ... ~ (cond. +) = *dacă...*, (atunci)... $^{1}/_{25}$; (introduce o întrebare) oare, *dar*, ei $^{22}/_{9}$ ~ *țe?* = cum, *dar* ce, oare? $^{1}/_{15}$ $^{5}/_{19}$ $^{17}/_{13}$ $^{17}/_{37}$ $^{21}/_{31}$ $^{16}/_{23}$ $^{23}/_{28}$. || Cf. *asă*
- săbl'e* sb. = *sabie* $^{5}/_{31}$ $^{20}/_{15}$; $^{30}/_{18}$
- saki*, -a, -o pron. = fiecare, tot $^{4}/_{79}$ $^{6}/_{14}$ $^{8}/_{5}$ $^{8}/_{45}$ $^{36}/_{2}$, oricare $^{24}/_{2}$; de *sacoțe* = *îndată* ce, după ce $^{2}/_{20}$, *magazinu de saco* = *magazin universal* $^{37}/_{2}$
- samițe* sb. = *femeie* $^{10}/_{45}$
- samo* adv. = numai $^{4}/_{57}$ $^{4}/_{11}$ $^{6}/_{17}$ $^{9}/_{29}$ $^{30}/_{22}$ $^{21}/_{8}$, (+ restrictivul) $^{9}/_{26}$, (+ *ne-ca*) $^{30}/_{22}$ $^{31}/_{8}$, (+ *se*) $^{36}/_{2}$
- samoć* adv. = numai $^{4}/_{90}$
- săp'e* sb. = *sufare* $^{33}/_{1}$. || Cf. *suflet*
- săp'te* num. = *șapte* $^{18}/_{10}$ $^{19}/_{2}$
- săre* sb. = *sare* $^{36}/_{1}$
- săse* num. = *șase* $^{9}/_{24}$ $^{10}/_{21}$
- satú, satul'e* adj. = *sătul* $^{17}/_{4}$
- saturá* vb. I = a *sătura* $^{9}/_{10}$ $^{17}/_{2}$
- sáv, sáv'e* v. *asáv*
- sămá'ń* sb. = *târg, iarmaroc* $^{9}/_{26}$ $^{17}/_{16}$
- sânze* sb. = *sânge* $^{4}/_{92}$ $^{2}/_{17}$ $^{22}/_{4}$ $^{35}/_{1}$
- sâr, -e* adj. = *sănătos* $^{7}/_{8}$ $^{7}/_{19}$ $^{21}/_{2}$. || Cf. (opus) *boln*
- scadá* vb. I = a *scălda* $^{23}/_{4}$
- scalin'e* sb. = *treaptă, scară* $^{16}/_{72}$
- scând* sb. = *masă* $^{4}/_{89}$ $^{4}/_{90}$
- scapá* vb. I = a *fugi, a o tulli, a o șterge* $^{8}/_{8}$ $^{17}/_{33}$ $^{30}/_{28}$, ~ *că* = a se *îndepărta* zburând repede $^{4}/_{76}$ * , a o tulli $^{9}/_{11}$; (refl.) a *fugi, a dispărea* $^{30}/_{28}$. || Cf. *poscapá*
- scapul'e'i* vb. IV = a *scăpa, a salva, a elibera* $^{8}/_{8}$ $^{20}/_{15}$, (refl.) a se *salva, a se elibera* $^{30}/_{15}$ $^{39}/_{13}$
- scartăț'e* sb. = *perie* $^{16}/_{51}$
- scod'e* = *păcat, pagubă* $^{5}/_{24}$
- scop'e'i* vb. IV = a *săpa, a scoate săpând* $^{7}/_{33}$. || Cf. *pricop'e'i, rescop'e'i, zekop'e'i*
- scor'ńe* sb. = *cizmă* $^{17}/_{35}$
- scoro* adv. = aproape, mai $^{15}/_{34}$. || Cf. *doboto*
- scot'i* vb. IV = a *sări* $^{30}/_{7}$ $^{32}/_{1}$ $^{20}/_{4}$, ~ *zos* $^{4}/_{70}$ ~ *fără'e* $^{8}/_{33}$ $^{13}/_{6}$
- scri'ńe* sb. = *ladă, tron* $^{20}/_{1}$. || Cf. *bă'ńk'e*
- scrob* sb. = *păpară, jumări* $^{6}/_{20}$
- scrozide* prep. = prin $^{7}/_{21}$ $^{30}/_{3}$
- scudel'e* sb. = *blid, strachină* $^{29}/_{2}$
- scuh'e'i* vb. IV $^{2}/_{6}$ * . || Cf. *cu'h'e'i, cuhiv'e'i*
- sculá* vb. I refl. = a se *scula* $^{7}/_{7}$ $^{7}/_{8}$ $^{7}/_{20}$ $^{9}/_{29}$ $^{40}/_{13}$
- scul'e* sb. = *gaură, groapă* $^{9}/_{16}$ $^{13}/_{2}$
- scundav'e'i* vb. IV $^{4}/_{31}$ * . || Cf. (a) *scunde*
- scunde* vb. III v. *ascunde*
- scupa* adv. = *împreună, unul cu altul* $^{6}/_{34}$ $^{6}/_{6}$
- scur, -e, -o* adj. = *întunecos* $^{6}/_{20}$
- scus'e'i* vb. IV = se *fățe* ~ = se face *că nu știe* $^{17}/_{43}$
- scutá* vb. I v. *ascutá*
- se* conj. = *să* $^{4}/_{11}$ $^{4}/_{33}$ $^{8}/_{3}$ $^{20}/_{13}$ $^{22}/_{29}$ $^{33}/_{2}$; *dacă* $^{8}/_{11}$ $^{4}/_{16}$ $^{4}/_{22}$ $^{4}/_{49}$ $^{3}/_{19}$ $^{20}/_{16}$ $^{21}/_{7}$ $^{22}/_{2}$ $^{27}/_{33}$ $^{25}/_{1}$
- se* pron. v. *sev*
- secáre* sb. = *secară* $^{27}/_{13}$ $^{40}/_{4}$
- secur'e* sb. = *secură, topor* $^{5}/_{24}$ $^{6}/_{44}$ $^{13}/_{2}$
- sedut'e* sb. = *șezătoare, adunare* $^{21}/_{9}$
- segav, -e, -o* adj. = *istet* $^{5}/_{22}$; (adv.) *ségavo* = *cătinel* $^{16}/_{43}$
- seg'ńi* vb. IV = a *putrezi* $^{17}/_{41}$
- séliste* sb. = *sat* $^{7}/_{4}$ $^{12}/_{36}$ $^{10}/_{22}$
- semidee* sb. = *pe jumătate zeită* $^{24}/_{1}$
- seno'ńi* adv. = *azi noapte, la noapte* $^{12}/_{5}$ $^{26}/_{11}$
- sesto* num. = *șase sute* $^{50}/_{12}$
- set'e'i* vb. IV refl. = a se *plimba* $^{16}/_{30}$
- sev, s'e* pron. = *său, sa* $^{4}/_{35}$ $^{4}/_{79}$ $^{4}/_{85}$; (la plur.) lor $^{4}/_{43}$
- șera* adv. = *într'o seară* $^{4}/_{1}$, *scara* $^{4}/_{3}$ $^{11}/_{1}$ $^{19}/_{27}$

- s e r e ̂ adv. v. a s e r e ̂
 si conj., adv. = și ^{10/18}; și ^{4/45} ^{4/51}
^{26/11}
 sigurno adv. = de sigur ^{15/37}. || Cf.
 siguro
 siguro adv.: za ~ = de sigur ^{20/10}. ||
 Cf. sigurno
 si ̂ un sb. = șuerat ^{16/41}
 sil e ̂ sb.: l' - a sila verit ^{10/19}*
 simi ie sb. = maimuță ^{4/36} ^{4/92}
 sinco = fiule! (vocativ) ^{8/8} ^{16/6}
 sin ̂ i = fiilor! (vocativ) ^{12/42}
 sire pron. = sine ^{4/25}
 sirom a h, - m a ș k e ̂ adj. sb. =
 sârman, sârac ^{4/1}* ^{4/25} ^{6/4} ^{7/42} ^{13/1} ^{13/4}
 sirom a ș ki, - e ̂, - o adj. sb. = sârman
^{4/1} ^{4/7} ^{20/3}; (adv.) (p o) sirom a ș ki
 = ca sârăcii ^{4/33} ^{4/44}
 sirom a ș t v e ̂ sb. = sârăcime, sârăci
^{12/37} (opus: g o s p o d e ̂)
 siro t e ̂ sb. masc. și fem. = orfan
^{12/38}, sârăc, sârăman ^{4/81}
 sl a b o adv. = rău, prost, slab ^{4/15}
^{16/6}
 sl a m e ̂ sb. = paie ^{5/10} ^{16/40}
 slid i vb. IV = a trage cu urechea ^{20/1}
 sl o b o d n o adv. = se poate, e voie
^{11/8} ^{12/40}
 sluz b e ̂ sb. = slujbă ^{5/1}
 sluz i vb. IV = (trans.) a sluji (la
 cinevă) ^{3/1}; (intrans.) a sluji, a se băgă
 slugă ^{3/1} ^{3/19}. || Cf. sluziv e ̂ i
 sluziv e ̂ i vb. IV ^{3/1}*. || Cf. sluz i
 smel i vb. IV = a măcina ^{22/24} ^{22/26}
 smilvi (smil'vi) vb. IV refl. =
 a se milui ^{4/31} (+ cătra) ^{40/11} (+
 vărde) ^{30/28}
 smiroma adv. = mereu, totdeauna
^{12/35}*
 smocv e ̂ sb. = smochină ^{21/12}; smo-
 chin ^{21/12}*
 smradul' e ̂ adj. fem. = scârnavă
^{16/46}
 snazi vb. IV = a curăți ^{1/15}*. || Cf.
 osnazi
 snop sb. = snop ^{22/22}
- socre ̂ sb. = soacră ^{10/18}
 socru sb. = socru ^{26/7}
 sold sb. = ban ^{10/15} ^{13/22}
 sold a t sb. = soldat ^{27/2}
 sop a ̂ t sb. = cântăreț (cu fluerul) ^{40/15}
 sople sb. pl. = fluer ^{20/8}* ^{40/6}
 sop i vb. IV = a cânta (dintr'un in-
 strument de vânt) ^{19/37} ^{20/2}
 sor vb. = ^{4/1} ^{4/10} ^{4/14} ^{4/25} ^{4/40} ^{4/62}
 sore ̂ sb. = șoarece ^{22/1}
 spel a vb. IV = a spală ^{7/7} ^{2/35} ^{30/6}
 spelav e ̂ i vb. IV = a spală ^{9a/17}
 spense ̂ i vb. IV = l' i - se spen-
 se ̂ ia = îi venea în minte, îi căsună
^{29/2}
 spi e ̂ i vb. IV = a pândi, a sta la
 pândă ^{9/3}
 spot e ̂ i vb. IV (+ cu...) = a-și bate
 joc (de...) ^{26/2}
 spovid i vb. IV = a spovedi ^{15/34}
^{15/25} ^{15/36}
 spravi vb. IV = (trans.) a adună ^{40/4};
 (refl.) a se (pre)găti ^{4/69} ^{21/5} ^{40/8}, a se
 adună ^{21/5} ^{22/1}. || Cf. nespravi
 sprt e ̂ sb. = coșniță ^{3/13}
 sprz a l e ̂ sb. = zadă (de pescari)
^{19/10}* ^{19/17}
 spurav e ̂ i vb. IV = a boscorodi ^{21/5}
 spure vb. III = a spune ^{4/10} ^{4/31} ^{4/38}
^{4/31} ^{7/32} ^{9/26}
 spus i vb. IV = a stinge (sufflând)
^{10/39}
 sr a m o t e ̂ sb. = rușine ^{10/27} || Cf.
 rusire
 sramot i vb. IV = a rușina, a-și bate
 joc (de...) ^{21/3}
 srebro sb. = argint ^{3/40}
 sricu v. sri ̂ e
 srid a ̂ u, - d u ̂ e ̂ adj. = mijlociu
^{19/7} ^{22/5}
 sri ̂ e ̂ sb. = noroc ^{10/21} ^{22/2}; bog
 dai sricu = noroc să dea Dum-
 nezeu! ^{9/13}
 sri ̂ n, - n e ̂ adj. = fericit ^{4/24} ^{50/20}
 sta vb. I = a sta ^{2/18} ^{4/7} ^{10/17} ^{17/40} ^{20/19};
 a așteptă ^{19/11}; a trăi ^{4/29} ^{10/11};

- ~ bire = a sta, a rămâne bine
^{6/36}
 stăle sb. = grajd ^{8/20} ^{11/2}
 stâr sb. = găleată ^{36/2}
 stări sb. = moș ^{1/32}*
 stărăț sb. = (sing.) moș ^{4/45}; (pl.)
 părinți ^{6/5}
 starésine sb. m. = capul nunta-
 șilor ^{15/15}* ^{18/58}
 starî vb. IV = a frânge, a fărâmiți, a
 zdrobi, a strivi ^{16/41} ^{20/12} ^{23/1} ^{22/1}
 stăclę sb. = sticlă ^{16/17}
 stăcni vb. IV = a ațâța ^{40/9}
 stărmorî vb. IV = a coborî, a tuli
 la vale? a face zgomot? ^{23/10}
 stę sb. = stea ^{6/30}
 steptă vb. I v. asteptă
 stesi vb. IV = a scoate ciopliind?
^{12/3}
 stî vb. IV = a ști ^{4/25} ^{4/73} ^{5/2} ^{5/10} ^{5/33}
^{6/7} ^{8/15} ^{15/29} ^{19/1} ^{19/2}
 stinze vb. III = (trans.) a stinge
^{8/79} (refl.) a se stinge ^{24/4}
 Stipan n. pr. = (Sf.) Ștefan ^{36/1}
 stisni vb. IV = (refl.) a se strânge,
 a se ghemui, a se pitulă ^{12/25} ^{13/30}
 sto num. = o sută ^{10/8} || Cf. stótine
 stolę vb. = stolă (preoțească) ^{15/36}
 stótine sb. = sută ^{17/26} || Cf. sto
 strası vb. IV refl. = a se speria ^{4/77} ||
 Cf. pristrası
 stresî vb. IV = a scutura, a clătina
^{1/19}* ^{1/28} ^{14/8} ^{16/30} ^{21/6} || Cf. tresî
 strige sb. = strigoaică ^{6/21} ^{20/4} ^{32/2}
 strigón sb. = strigoiu 33
 strpî vb. IV refl. = a se înfrână ^{4/44}
 struel'i sb. pl. V = un fel de găluști
 (it. gnocchi = germ. Nockerl) ^{26/1}
 stuc sb. = tavan ^{15/36}
 stud, -ę adj. = isteț ^{15/25} || Cf. se-
 gav
 stuf, -ę adj. (+ de) = sătul: sã m ~
 de... = mi se urăște de..., mă plic-
 tesc de... ^{26/26} || Cf. satú
 stufę'i vb. IV refl. (+ de) = a se
 sătura, a se plictisi, a se urî ^{27/2}
- stumig sb. = stomac ^{7/29}
 stup sb. = stâlp ^{4/72}*
 stuți vb. IV = a îmbăți ^{5/12} || Cf.
 tuți, potuți
 stuțit, -ę adj. = bătut ^{12/17} ^{22/14}
 stvár sb. = lucru, treabă ^{4/39} ^{4/57} ||
 Cf. lucru
 su prep. = sub ^{6/20} ^{5/4} ^{3/24} ^{8/5} ^{3/11}
^{26/4}; la ^{11/6} ^{21/26} || Cf. disu, prisu
 sufít sb. = pod (ul casei) ^{21/8}
 suflet sb. suflet ^{33/1}*
 sundrę'i vb. IV = a ruina, a pierde
^{22/33} ^{22/34} || Cf. rovinę'i
 supę sb. = supă ^{41/2}*
 sus adv. = sus ^{4/74} ^{10/17} || Cf. (opus)
 zos, ănzdolu
 suséd sb. = vecin ^{6/15} ^{12/37} ^{13/48}
 susta sf.: na susta = de funie
^{12/25}
 susúr vb. = susur ^{23/11}
 suze vb. IV = a suge ^{26/1} ^{36/1} (+ acuz.
 persoanei + de) ^{26/1}
 svăće sb. = insoțitorii (la nuntă)
^{20/11}*
 svet(i), -ę adj. = sfânt ^{7/1} ^{19/24}
^{36/1}
 svetițę sb. = sfântă ^{19/38}
 svilost sb. = lumină ^{12/28} ^{22/27}
 svití vb. IV = a lumina ^{19/10}
 svițę sb. = lumânare, lumină ^{9/12}
^{10/39} ^{24/9} ^{24/4}

T

- tabák sb. = tutun ^{16/4}
 tabakę'i vb. IV refl. = a furnă, a
 pipă ^{16/16} || Cf. potabakę'i
 takę'i vb. IV = a prinde (caii), a
 inhăma ^{21/16}
 tal'á vb. I = a tăia ^{4/90} ^{7/7} ^{9/16} (a
 trage o bătaie) ^{22/13}
 tanto adv. = totuși ^{8/33}
 tare adj. = tare, puternic ^{6/4} ^{9/19}
 tât sb. = hoț ^{9/2} ^{9/9} ^{16/9} ^{21/5} ^{22/15}
 tașá vb. II = a tăcea ^{2/16} ^{5/12} ^{26/23}
 taváje sb. = față de masă ^{4/30}

- târdo adv. = tare, țeapăn, vârtos,
greu ^{20/23}
- târli vb. IV = fugi ^{27/13}. || Cf. trli
- târpi vb. IV = a suferi ^{27/3}
- te pron. v. tev
- tecni vb. IV = ticni ^{15/20}
- tegrâf sb. = telegramă ^{4/25}*. || Cf.
tegrâm
- tegrâm sb. = telegramă ^{1/21} ^{4/43}. ||
Cf. tegrâf
- tepi vb. IV = a rătăci ^{1/25}
- tetș sb. = mătușă ^{8/12} ^{8a/31}
- te(v), te pron. = al tău, a ta ^{4/60} ^{7/36}
- tezăk sb. = muncitor ^{5/20} ^{5/25}
- tezăc, teskș, tesco adj., adv. =
greu ^{4/59} ^{16/25} ^{18/12} ^{18/24} ^{18/54}. || Cf.
(opus) lăhc
- ticvș sb. = ticvă, scăfărlie ^{15/1} ^{15/2}
- tif - tof interj. = poc! ^{16/72}
- tirar, -ș adj. = tânăr ^{12/26} ^{20/17}
^{24/1}
- tiș adv. = tocmai, exact ^{39/5}
- to (în:) za -to = de aceea ^{4/13}
- torno adv. = împrejur ^{20/10}. || Cf.
ocoli
- tot, -ș = tot ^{4/60} ^{4/66} ^{6/19}, întreg ^{4/91},
(acordat) de tot ^{6/20} ^{12/17}; foarte, de
tot ^{8/57}*; (întărește o afirmație; neacor-
dat) de-abinelea, într'adevăr, iată, toc-
mai ^{8/3} ^{8/9} ^{13/21} ^{15/4} ^{20/17} ^{20/25}; cu ~
țăsta = cu toate acestea ^{4/44}; tus -
trei = tustrei ^{4/51} ^{16/40}, tuștrei
^{19/21}, tute trei ^{2/40} ^{4/27} ^{23/15}, tuș
jedănașt ^{12/26}
- totúro adv. = totuș, cu toate acestea
^{22/32}; totuna, egal ^{10/27}; — (după ne-
gațiune) tot ^{4/44}*
- tovâr sb. = tovarăș, soț ^{12/19}
- trăze vb. III = a trage (a duce) ^{2/34}
(a târi) ^{16/22}; — a căra ^{22/11}; — a aduce
^{40/11}; — (refl.) a vâslî, a se da cu
luntrea ^{14/5}. || Cf. netegni, po-
tegnî
- trbúh sb. = burtă ^{21/7}
- trebe (în:) mișe (nu-)i ~ s.
(n-)am ~ = mie (nu)-mî trebuie
^{4/77} ^{4/90} ^{10/20} ^{21/13}, ~ se fișe =
trebuie să fie ^{17/45}. || Cf. morș'i
- trece vș'i vb. IV = a trece ^{8/31}
- trei num. = trei ^{4/27} ^{4/61}
- treile, treia și treila num. =
al treilea, a treia ^{2/40} ^{8/5} ^{8a/5}
- tremșete vb. III = a trimete ^{5/6}, ~
câ = a alungă ^{10/45}
- tremură vb. I = a tremura ^{19/17}
- tresi vb. IV = a clătina, a scutura
^{1/19}*. || Cf. stresî
- trșșe vb. III = a trece ^{6/29} ^{8/38} ^{18/25}
- trgovăș sb. = negustor ^{17/28} ^{37/1} ^{37/2}
(trhúh v. trbúh)
- trinaștile num. = al treispre-
zecelea ^{10/15}
- triskș sb. = palmă (lovitură cu
palma) ^{20/24}
- tristo num. = trei sute ^{15/33} ^{30/12}
- trli vb. IV = a fugi, a alergă ^{5/26} ^{5/31}
^{16/65} ^{19/15}. || Cf. târli
- trudân, -dnș, -dno adj. = obo-
sit, trudit ^{20/18}
- trukișș sb. = porumb, păpușoiu
^{37/2}*
- trupî vb. IV = a bate, a lovi ^{4/51} ^{4/32}
^{7/35} ^{8a/15} ^{9/29} ^{32/1}
- tu pron. = tu ^{4/20}
- tukș'i vb. IV = a se întâmplă ^{4/70};
a lua (bani), a încasa ^{17/26}; a fi rândul
cuiva să..., a-i veni rândul să... ^{20/4}, a
trebui ^{20/28}
- turnă vb. I refl. = a se întoarce: ~
năzate ^{12/20}. || Cf. obrni
- tustrei, tute trei, tuș jedă-
nășt v. tot
- tușî vb. IV = a îmblăți, a bate ^{5/12};
a omori ^{1/45}*; a bate, a ciocăni (la ușă)
^{10/26} ^{13/8} ^{16/75}. || Cf. stușî, potușî,
rompș'i
- túzân, -znș, -zno adj. = mizera-
bil, amărît ^{10/5} ^{29/5}
- †
- ța pron v. țel
- țășșe sb. = tată ^{4/52}. || Cf. cășșo

- ț**ăsta pron. v. țesta
țe pron. = (rel.) ce (care) ^{4/25} ^{4/44} ^{4/79}
^{4/31} ^{10/17} ^{10/30}, după ce ^{12/1}, că, când ^{12/6}
^{16/45}; pe cât, după cât ^{15/29}; (întreb.)
 ce? ^{4/31} ^{9/3} ^{21/22}, de ce? ^{18/50}, cum (să
 fi...)? ^{18/35}; (după superlativ) ^{4/34};
țe-codăr = orice ^{20/15}
țekin sb. = țechin (o monedă de
 aur) ^{12/7}
țela, ța pron. = acel(a), acea (aceea)
^{4/8} ^{4/39} ^{4/79} ^{4/56} ^{4/60}; țela ăt = ce-
 lălalt ^{4/28} ^{4/27}; țela si țela =
 cutare, acel și acel ^{4/68}
țelițe sb. = albina ^{14/5}
țel'ăd sb. = copil ^{20/19}
țep sb. = cep, dop ^{5/3}
er sb. = cer ^{15/36}
țersit v. țere
țesar sb. = împărat ^{4/3} ^{4/4} ^{4/32}
țesarițe sb. = împărăteasă ^{4/36}
țesf vb. IV = a țesela ^{10/21}, (refl.)
 a se scărpină? ^{10/18}
țesta, țăsta pron. = acest(a), această
^{4/31} ^{4/51} ^{4/82}; țesta ăt = cestalalt
^{4/81}; țăsta ista ^{2/28} ^{10/28}
țestș sb. = drum ^{5/34} ^{10/72}
țetrș sb. = cio(s)vărtă ^{40/16}
țev, țelș, țelo adj. = întreg
țevă pron. = ceva ^{4/62}; — (în propoz.
 întrebătoare) oare, cumva ^{12/18}
Țézare n. pr. = Cezar ^{10/1}
țepș sb. = țepă ^{27/20} ^{35/1}
țere vb. III = a căuță ^{4/40} ^{4/49} ^{6/31}
^{7/10} ^{9/1} ^{10/32} ^{29/6}; part. țersit ^{13/23}
^{23/5}
țija adv. v. ațija
țimiter sb. = cimitir ^{3/1} ^{14/1}
ținș num. = cinci ^{9/5} ^{29/7}
țip sb. = băș (îmblăciu?) ^{9/12}
țiră vb. I = a cină ^{9/29} ^{12/10} ^{21/19}
irca adv. = aproximativ, cam, vreo
^{40/16}
țire pron. = (rel.) cine ^{1/14} ^{13/13}; (în-
 ter.) ^{5/33} ^{9/22} cine? ^{37/2}; ~ -codăr -
 mi-țe = oricine ^{20/1}
țirevă pron. cineva ^{2/21}*
- țire** sb. = cină ^{12/19} ^{13/15} ^{20/2} ^{26/7}
țire' vb. II = a țineă ^{4/36} ^{4/76} ^{9/16}
^{17/20} ^{23/3} ^{27/6}
țițe sb. = țăță ^{36/1}
țobăn sb. = cioban ^{28/1}
țot sb. = șchiop ^{18/6}
țucl'ei vb. IV = a bate (la ușă)
^{12/27} ^{17/12} ^{17/13} ^{20/4}
țudș adv. = mult ^{4/25}* ^{4/30} ^{4/39}; mare
 lucru ^{14/3} ^{14/11}; ~ l' - e = îi e destul,
 are de ajuns ^{7/31}. Cf. (m a j) m u n d
țup sb. = smoc, mănunchiu ^{23/12}
țuțni vb. IV refl. = a se pune jos,
 a ședeă jos, a se așeză ^{9/27} ^{10/19} ^{13/49}

U

- ucriz** sb. = răscruce, răspântie ^{21/2}
ucodlac sb. = vârcolac ^{27/2} 37
uime (in:) ~ -de-ța ke = fiindcă,
 din cauză că... ^{4/50}
ul'e sb. = ulei ^{16/63} ^{29/3}
umer sb. = umăr ^{17/35} ^{26/20}
un, o pron. = un, o ^{4/47} ^{4/88}, un
 doi = câțiva ^{12/12}. Cf. ur
ur, -ș num. = unul, una ^{4/33}; ur
 c u ăț = unul cu altul ^{4/1} ^{4/53}, ur p o
 ur = unul după altul ^{4/6} ^{9/16}, ur i
 trei zile = vreo trei zile ^{6/22} ^{17/31}
urđin sb. = poruncă, ordin ^{6/9}
urđineji vb. IV = a porunci, co-
 mandă ^{8/3} ^{12/16}
urș sb. = ceas, vreme ^{2/28} ^{4/8} ^{19/2} ^{19/7}
^{19/12} ^{22/16} ^{23/10} ^{24/1}
uscă vb. I refl. = a se uscă ^{4/29}
use sb. = ușă ^{12/25} ^{12/27} ^{16/21}; poartă
^{10/18}
ută vb. I v. vută
Uțca = Učka Gora, Monte Maggiore
^{40/12}
uțide vb. III = (trans.) a ucide, a
 omori ^{4/29} ^{5/29} ^{9/44} ^{14/21} ^{14/17}; (refl.) a
 se ucide, a se omori ^{25/13}, a muri
^{20/31} ^{26/31}
uvi vb. IV = a îndoi ^{1/22}. Cf. u vi e' i

u vi ę' i vb. IV refl. = a se incolăci, a se zvârcoli ^{5/12}. || Cf. u vi
uz d ę sb. = frâu ^{18/30} ^{27/}.

V

va (în:) ~ be n ^{5/30} sau ~ bire ^{6/13}
= (e) bine!

vă k ę sb. = vacă ^{24/7}.

vai me bo i ze adv. = (de) pomană ^{12/2} ^{18/36}

vă le sb. v. ă m p r e v ă le

vă l' e adv. = îndată, acuș, numai decăt ^{4/66} ^{4/79} ^{3/16}, chiar ^{29/3}

vai l' ę' i vb. IV = a face, a se cuveni ^{20/15}

vard i ă n sb. = păzitor ^{13/13} ^{15/13}

vă r di ę sb. = vardă ^{16/39} ^{16/4}

vă vic adv. = mereu, tot, într'una ^{4/45} ^{4/45}. || Cf. v ă v i c a

vă v i c a adv. = mereu ^{3/2} ^{8/12}. || Cf. v ă v i c

văr de prep. = deasupra ^{13/28}. || Cf. vr de

văr ę sb. = ulcior ^{26/3}. || Cf. vr ę

ve c adv. = mai ^{4/70}, mai (departe) ^{5/32}, mai (mult) ^{19/30} ^{22/30} ^{37/3}; dejă ^{15/32} ^{17/4}

ve c ę = ve c ^{27/3}*

ve d ę' vb. II = a vedeă ^{4/31} ^{4/35} ^{10/33} ^{12/21} ^{14/5}, ~ d u p a... = a vedeă după (cinevă) ^{9/13}; ę i se ve d e = ę i se pare ^{4/46} ^{11/6} ^{18/45}; s - a facut ~ = i s' a arătat ^{6/17}. || Cf. z e g l' e d i

ve g l' ă vb. I = a veghiă ^{2/2} ^{16/13}

ve r i vb. IV = a veni ^{4/50} ^{9/9} ^{10/14} ^{21/5} ^{24/6}; a sosi ^{4/61} ^{7/22} ^{12/12} ^{12/23} ^{15/17} ^{20/9}; a se înspoiă ^{21/5}; ~ f ă r e = a ieși. ^{4/32} ^{7/25} ^{13/26}; (+ adj.) a deveni,

a se face, a ajunge ^{1/9} ^{1/10} ^{5/30} ^{6/4} ^{6/10} ^{9/12}; a se întâmplă ^{24/1}; (+ part.) exprimă pasivul: a viri t hit t = au fost aruncați ^{4/31}; (+ inf.) ver i t - a d o z n ę' i = a băgat tocmai de seamă ^{5/24}, ver i t - a s t i = a aflat ^{10/25}

ve r u g e sb. plur. = lanț ^{19/15}

ve sel i vb. IV refl. = a se veseli, a se bucură ^{4/92} ^{16/31}; (trans.) a petrece cu veselie ^{35/1}. || Cf. rez ves el i

ve sel' e sb. = veselie, bucurie ^{14/11}

ve ę e r sb. = seară ^{19/25} ^{21/6}. || Cf.

s ę r ę, ve ę e r ę

ve ę e r ę sb. = cină ^{21/6} ^{27/2}. || Cf.

ę i r ę, ve ę e r, ve ę e r ũ e

ve ę e r ũ e sb. = vecernie ^{35/1}

v ę vb. II v. ave ă

v ę r ę sb. = credință: s - a d ă t v ę r a si bes ę d a = și-au făgăduit în mod solemn ^{27/1}

v ę r g ę sb. = vargă ^{13/30}

v ę r z ę sb. = (un fel de) varză ^{14/10} ^{25/1}*. || Cf. cap ă z

vi i (u), vi ie adj. = viu ^{4/44} ^{4/96} ^{6/7} ^{12/43} ^{4/45}*

vi k ę' i vb. IV = a strigă, a țipă ^{4/31} ^{17/43} ^{19/96} ^{30/26}; a cântă (despre cocos) ^{27/13}

vile sb. pl. = furcă: vilele de ę n o i = furca de gunoiu ^{30/13}

vil ę sb. = o zănă răuvoitoare ^{9/2} ³⁴

vil ę sb. = vilă, palat ^{10/17}

vili ja sb. ~ bo i z a = ajunul Crăciunului ^{26/1}

vi nd a v ę' i vb. IV = a vinde (de obicei) ^{17/28}

vi nd e vb. III = a vinde ^{16/29} ^{17/28} ^{22/17} ^{20/22}. || Cf. (opus) c u m p a r ă

vi nt sb. = vânt ^{9/29}

vi pt sb. = bucate ^{27/2}

vi r sb. = vin ^{4/90} ^{10/32} ^{17/10}

vi r a v ę' i vb. IV = a veni (mereu), a obiceiul să vie ^{4/44} ^{5/2} ^{13/14} ^{27/2}

vi r i vb. IV v. ver i

vi s i vb. IV = a atârna, a spânzura ^{12/25} ^{30/30}

vo pron. „o” (II §§ 54 e, 138), „vouă” (II § 136 a)

vo j s k ę sb. = războiu ^{4/28} ^{4/39} ^{8/27}

vo j s k i v ę' i vb. IV = a purtă războiu, a se război ^{2/19}

vo l' e sb. = voie ^{40/14}

vo l i vb. IV = a voi: mai vol i

- otopi-se = mai bine vrea să se
 începe $7/22$. || Cf. vrę
 vostru, vostrę pron. = al vostru
 $4/37$
 vote sb. = dată $4/29$
 voz sb. = căruță $21/16$ $22/6$
 vraizi, -ę adj. = drăcesc, diavo-
 lesc $9/7$
 vrde prep. = de asupra $12/10$. || Cf.
 värde
 vreda adv. = iute, fuga $7/34$ $16/64$
 vrę vb. II = a vrea, a voi $4/9$ $4/11$ $4/15$
 $4/63$ $4/84$ $6/11$ $6/31$ $7/9$ $7/10$ $8/10$ $8/20$ $8/28$
 $8/6$ $12/18$ $16/57$ $17/2$ $25/11$; bire ~ (+
 dat. persoanei) = a iubi $4/44$ *; cu
 ț-am vrut zivi = cu ce să fi
 trăit $10/21$. || Cf. voli
 vręme sb. = vreme $4/28$ $4/40$; termin
 $11/8$
 vrh = vârf $9/17$ $25/21$ $31/4$; ă n ~ de =
 în vârful... $8/5$ $22/20$ (cf. värde,
 vrde)
 vridn, -nę adj. (+ inf.) = vrednic
 $16/12$; nu sm ~ = nu pot $17/19$
 vrt sb. = grădină $4/53$ $4/54$. || Cf. iar-
 dîn
 vrț sb. = ulcior $10/25$. || Cf. vărț
 vrtulân sb. = grădinar $9/21$. || Cf.
 ortolân, iardinér
 vrun pron. = vreun $12/12$. || Cf.
 vrur
 vrur pron. = vreunul, vreuna $4/83$
 $10/2$; cinevã $4/8$ $4/25$ $12/37$; câte unul $25/1$.
 || Cf. vrun
 (vu $19/24$ *)
 (v)utã vb. I = a uita $4/47$ $4/74$ $4/8$ $6/15$
 $7/22$ $8/40$ $9/41$ (+ de) $12/2$ $13/10$. || Cf.
 (opus) domisli
- Z
- za interj. = or $4/72$ *, deoarece $21/1$ $17/7$
 za adv. prep. conj. = de; za glavu
 $4/11$ *, za mulțere = de nevastă
 $6/16$, za veteru = de cinã $16/2$,
 zã-to = de aceea $4/13$; (în compara-
 țiuni) ca, cât $9/13$; ca, drept $12/7$; pen-
 trucã, deoarece, cãci $12/1$ $17/7$; pen-
 $12/16$ $17/20$ $18/57$; za nîh = a lor $12/26$;
 (+ inf.) = de a, (ca) sã $4/28$ $4/39$ $4/29$
 $4/62$ $4/77$ $5/1$ $8/21$ $20/6$; te-ț fure
 trebe za pre scãnd = ce-ți va
 trebui pe masã $4/90$; din zã ț(e) =
 pentru-cã $6/22$, (în întrebãri) pentru
 ce? $12/35$ $16/2$. || Cf. zãsto
 zacón sb. = cununie $9/10$ $12/47$ $20/11$ *
 $40/2$
 zacóni vb. refl. = a se cununã $4/17$
 zãdnîn (în:) na ~ = la urmã $4/57$
 zãdovol'ăn, -l'nę, -l'no adj. =
 mulțumit $8/12$
 zãjeno adv. = îndatã $25/4$ $29/11$. || Cf.
 zãjino
 zãjino adv. = îndatã $4/22$. || Cf. zã-
 jeno
 zãlic adv. = puțin, ceva $1/22$ * $2/12$
 $4/28$ $4/77$ $7/6$. || Cf. zãlica
 zãlica adv. = puțin, ceva, cam $1/22$
 $12/44$ $24/4$. || Cf. zãlic
 zãlost sb. = supãrare, jale $4/35$
 zãlost(ã)n, -tnę, -tno adj. =
 trist $4/49$ $6/14$ $15/6$ $22/17$
 zãsto conj. = pentru-cã, fiindcã, cãci
 $8/7$ $20/19$; ~ ke = deoarece $5/22$
 $24/2$ $31/2$
 zãț conj. v. za
 zãțã vb. II = a zãceã $9/21$ $17/21$
 zãț(e) conj. v. za
 zãzet sb. = deget $10/37$
 zberí vb. IV = a alege $4/26$. || Cf.
 berí, berivę'i
 zbudí vb. IV = (trans.) a deșteptã, -
 a trezi $9/21$ $20/10$; (refl.) a se deșteptã $20/12$
 zdhní vb. IV = a suflã $7/19$
 zdigní vb. IV = a ridicã $14/6$ $17/10$
 $30/13$ $37/2$. || Cf. digní, zvadí
 zdol (în:) ă n zdolu adv. = la vale,
 în jos $4/85$ $16/40$ $21/2$
 zdravamarija = ave Maria $10/44$
 $23/10$

- zdrăv'le sb. = sănătate ^{12/43}
- zdreni vb. IV = a alungă ^{18/28}, ~
câ ^{13/22}
- zdrh sb. = fior: zdrhu m-a
cațăt = m'au prins fiorii (Belu-
ovici)
- zdrobi vb. IV = a zdrobi ^{31/7}
- zdrocni vb. IV = a lovi ^{15/1}
- zdroșe'i vb. IV = a împinge, a izbi
^{3/6} ^{31/7}*
- zebelî vb. IV = a prepară ^{59/3}
- zebelît, -e adj. = preparat ^{59/4}
- zecănțe'i vb. IV trans. = a cânta
cuiva cântece bisericești ^{27/4} ^{28/4}
- zelenft, -e = blestemat ^{30/1}
- zecl'ide vb. III = a închide ^{7/31}. ||
Cf. âncl'ide, (opus) rescl'ide
- zecol'i vb. IV = a junghia, a omori
^{30/3} ^{30/1}
- zecope'i vb. IV = a îngropă, a as-
trucă ^{3/2}* ^{9/23}. || Cf. zecopiv'e'i;
(opus) rescop'e'i
- zecopiv'e'i vb. IV ^{3/2}*. || Cf. ze-
cop'e'i
- zedormi vb. IV = a adormi ^{16/17}
^{22/24} ^{22/25}
- zegl'edi vb. IV = a privi ^{3/4}*, a
zări ^{6/18} ^{6/35}. || Cf. captă, ved'e'
- zegrni vb. IV = (+ dativul per-
soanei) a acoperi ^{40/9}, (refl.) a se aco-
peri ^{5/10}
- zegubi vb. IV refl. = a se pierde
^{26/11}
- zehvali vb. IV = (cu acuzativul per-
soanei) a mulțumi (cuivă) ^{4/37} ^{27/14}. ||
Cf. hvali
- zejezdi vb. IV = a încăleca ^{8/17} ^{8/15}
^{17/22}. || Cf. jezdî, rezjezdi
- zeigr'e'i vb. IV = a pierde în joc
^{18/6} ^{18/7}
- zeleňăk sb. (in:) divl' ~ =
ghionoaie verde (?) ^{30/8}*
- zelî vb. IV = a dori ^{4/2}*. || Cf. ze-
zelî
- zensk'e sb. = femeie ^{4/31} ^{10/26}. || Cf.
mul'e're, samițe, (opus) muski
- zep sb. = traistă, buzunar ^{8/32}
- zepali vb. IV = a aprinde ^{20/28}. ||
Cf. âmprinde
- zepise'i vb. IV ^{4/38}*. || Cf. pis'e'i,
nepise'i, popise'i, zepi-
se'it
- zepise'it, -e, -o adj. = scris
^{9/12}. || Cf. zepise'i
- zereni vb. IV refl. = a se repezi,
a se năpusti (asupra cuivă) ^{29/12}
- zeruηcl'u sb. = genuche ^{7/26}
- zeseți vb. IV = a rețeză ^{9/17}
- zesluzi vb. IV = a câștiga slujind
^{12/1} ^{12/6}
- zetari vb. IV = a pierde (pe cinevă),
a face (cuivă) felul ^{16/35} ^{18/36}
- zetuli vb. IV = a mugli, răcni ^{27/2}
- zețe = zece ^{9/17} ^{20/11}
- zezelî vb. IV ^{4/2}*. || Cf. zeli
- zgodî vb. IV refl. = a se întâmplă:
mi se va ~ ^{1/35}*. || Cf. zgođi-
ve'i
- zgodiv'e'i vb. IV refl. = a se în-
tâmplă: mi se zgodiv'e' ^{1/25}*
- zgori vb. IV = a arde ^{4/94} || Cf.
ârde, pali
- zgrebi vb. IV = a zgăria ^{4/4}
- zgrizi vb. IV = a sfășia cu dinții
^{27/12}
- zi sb. = zi ^{2/3} ^{4/72}; o zi = într'o zi
^{4/14} ^{4/88}; zia si nopta = ziua și
noaptea ^{6/20}
- zid sb. = zid ^{7/21} ^{9/12}
- zir sb. = fruct ^{4/90} ^{4/91}
- zițe vb. III = a zice ^{4/9} ^{4/35} ^{4/70} ^{4/94};
a spune ^{4/9} ^{4/70} ^{4/28}; a comandă, a
porunci ^{21/19}* ^{21/20}; (+ se) a întreba
^{30/22}; când l'i se zițe = când
îi vorbești, i te adresezi ^{20/1}
- zivi vb. IV = a trăi ^{4/35} ^{6/5} ^{15/20}. ||
Cf. ozivi
- zivin'e sb. = jivină, animal, dobitoc
^{20/16}
- zivl'eñe sb. = viață ^{3/1}; pâne, hrană,
mijloc de traiu, existență ^{12/1} ^{21/5} ^{27/2}
- zivot sb. = trunchiu ^{9/19}

- z l ă ț e sb. = aur ^{2/20} ^{12/7} ^{19/8}
 z l ă t n , - t n ę , - t n o adj. = de aur
^{4/30}
 z l i b sb. = jilip, scoc la moară (și apa
 ce curge pe scoc) ^{22/24}
 z l o m í vb. IV = a frânge, a rupe
^{20/19}
 z m i s l í vb. IV refl. = a-și trage pe
 seamă ^{11/12}, a se răsândi, a concepe
 gândul ^{18/62} || Cf. m i s l í , d o m i s l í ,
 n e m i s l í , p o m i s l í
 z n a (pers. 3 sing. ind. prez. a verbului
 crost z n a t i „a ști”, în:) B o g ~
 țe = Dumnezeu știe ce ^{10/32}
 z ũ d a r sb. = croitor ^{16/2}
 z ũ d a r i ț e sb. = croitoreasă ^{4/1}
 z o s adv. = jos ^{4/70} ^{9/9} ^{10/17} || Cf.
- z d o l u , ă m p r e v ă l e
 z r a s t í vb. IV = a crește ^{4/77} || Cf.
 n e r a s t í , c r e ș t e
 z r n ę sb. = grăunte ^{5/11}
 z r n ț í vb. IV = a predă ^{4/35}
 z u c ă vb. I = a juca ^{22/5} ^{28/10} ^{22/1}
 z u c ă t sb. = joc ^{40/3}
 z u p ă n sb. = primar ^{22/9}
 z u p ă n e sb. = primăreasă ^{26/2}
 z u r ă vb. I = a jură ^{6/34}
 z u t ă vb. I v. azută
 z v a d í vb. IV = a scoate ^{10/41} ^{20/6} ~
 f ă r e ^{22/27} || Cf. p o v a d í ; z d i g n í
 z v o n ă r sb. = cărșnic ^{16/61}
 z v o n í sb. IV. = a sună ^{13/20}; a cântă
^{11/25}; a trage clopotele ^{16/64}

TABLA DE MATERII

	Pag.
Prefață	III
1698. Ireneo	5
1819. Feretic	6
Tatăl nostru	6
Născătoarea	7
1825. Algarotti	11
1840. Löwenthal	11
1846. Covaz	12
Securea aflată	14
Greierul și furnica	16
1847. Asachi	18
1851—1852. L'Istria IV-V	18
1856. Sajovec	19
1856. Biondelli	19
ante 1861. Paropat	20
1861. Ascoli	21
1861. Impastari	22
1862. Miklosich, Sl. El.	22
1862. Racovec	23
1874. Cubich	24
1874. Maiorescu	25
1875. Papanti	36
1878. Urechiă	37
1880. Miklosich WdR.	37
Bajčić	37
Micetici-Ive	38
Legenda Maicii Sfântului Petru	38
Dialog între doi prieteni	41
Hasdeu	44
1880—1881. Ive R.	44
Ive Vegl	44
1882. Miklosich, R. U.	46
Ive	46
Gartner	48
1883. Archivio storico	55
1887. Marotti	56
Mostre de graiu istroromân	57
1890. Tomasin	63
1891. Gaster	63
1892. Weigand I	64
1894. Weigand II	66
1893. Nanu	70
1895. Weigand III	71
1895. Nanu I	71
Nanu II	72
1895—1912. Zanne	72
1896. Burada	72

	Pag.
1899. Byhan	73
1900—1908. Bartoli P.	79
Bartoli Kr.	80
Bartoli No. 1	80
No. 2	81
Obiceiuri de nuntă	92
Sfântul Martin (versiunea istroromână).	84
Sfântul Martin (versiunea italiană).	86
Cuvinte istroromâne traduse în limba croată și italiană de M. Tercovici	88
No. 3. Corespondente croate ale unor cuvinte istroromâne din cele patru basme dintâiu din «Studii istroromâne» vol. I.	90
No. 4—7. Varia	93
No. 8—25.	93
Conversația unor jucători de cărți și de «mora»	95
No. 25 Listele lui Bartoli	97
1903—1914. Popovici	141
Popovici I-II	143
1904—1922. Glavina	175
I-II Două articole	175
III Glosar dacoromân-istroromân	176
IV Glosar istroromân-dacoromân	200
V Texte din Jeïani	211
Mața și filtu	212
Pastiri din Jeïani	219
Cărbunarii din Jeïani	223
Nuncsile	226
Omiri din Jeïani	228
Funtâra	229
Kasa cu tot cse se aflé in ia	230
Dvoru	232
Lopa	233
Skădănj	233
Hlivu	233
Expresiuni dela Românii din Jeïani	233
Salutări la Românii din Jeïani	234
Numerii	234
Lunile	234
Zilele	234
Anotimpurile	234
VI O Scrisoare către M. Bartoli	235
Parabola fiului pierdut	236
Glavina C.	238
1905—1907. Tiktin	247
1906. Viciu	247
1908—1913. N. Densusianu	247
1908—1915. O. Densusianu	248
1909. I. Grămadă	249
1903. Schük	250
1918. Lutia	250
1922—1928. Morariu	250
1925. Riegler	251
Belulovici-Pușcariu	252
Note la vol. I din «Studii istroromâne»	253
Glosar la volumul I din «Studii istroromâne»	301

